

Güneş Ülkesinde Diriliş
Birinci Kitap

AMARA

İKİNCİ CİLT

M. Sait ÜÇLÜ

Şehit Şilan Bakî Edebiyat Okulu Yayınları

SUNUM

Çağdaş Kürdistan'ın direniş ve diriliş romanının yazılması için Edebiyat Okulumuz tarafından beş yıl önce planlı bir çalışma başlatılmıştı. Beş yıl boyunca kolektif olarak yoğun bir çalışma yürütüldü. Şimdi bu çalışmanın sonuna geldik ve sonuçları ortaya çıkmaya başladı. Başta yazarı olmak üzere söz konusu çalışmaya emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz. Herkes için yararlı olacağı umut ve inancıyla okuyucuya sunuyoruz.

Şehit Şilan Bakî Edebiyat Okulu

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Sarı sıcakta, yaygın göğün mavi berraklığına düşen küçük bir bulut, gri bir yama gibi olduğu yere yapışıp kalmıştı. Ferat ırmağı, berrak maviye dönüşmüş, derinden akıyordu. Ağaç dalları arasında, kuş cıvıltıları birbirine karışıyor, kıyının her iki tarafında insanlar, karınca gibi dolaşıp duruyordu. Roma'dan kalma kale; herkese meydan okurcasına gökyüzüne uzanıyordu.

İlçede, bazıları toprak zenginiydi. Hem kent hem de köyde mal mülkleri vardı. Bazıları da köy ağasıydı. Tüm köylüleri maraba olarak, karın tokluğuna çalıştırıyorlardı. İlçede, dört beş zengin aile hem ticaret hem de siyaset alanında kendi aralarında anlaşp her şeyi paylaşıyorlardı. Her zengin ailenin bir çetesi vardı. Bölgede, ne kadar kız kaçırın, adam öldüren, tarla anlaşmazlığı olan bunlara sığınuyordu. Onlar da bütün bu sorunları, toprak ve para karşılığında çözüyorlardı.

Çete başı “Kara Ebê,” sırtında ceket, peşinde adamları, Rami'ye çalışıyordu. Otuzunu aşmış, iri yarı, kara, kıvrıcık saçlıydı. Bıyıkları süpürge gibi öne doğru fırlamıştı. Turp gibi küt

burnu, uzun geniş çenesi, kalın dudakları onu ürkütücü kılıyordu. Ağzı sürekli açık, bembeyaz dişleri uzakta gözüküyordu.

Mülayim, kendi halinde, suya sabuna dokunmuyordu. Üç eşeği vardı. Bozova, Hilvan, Siverek hattındaki köylerde, sandıkları eşeklere yükleyip tüccarın verdiği incik-boncuk türü şeyleri satıyordu. İlçede herkes ona; “Yakışıklı Ebê ” diye takılıyordu.

Yakışıklı Ebê, bir gün yine köylere çıkmış, aylar sonra mallarını tüketip Arap Mahallesi’ndeki tek odalı evine geri dönmüştü. Eve gittiğinde eşi yoktu. Komşularına sordu. Bitişigindeki evde oturan yaşlı kadın; “Oğlum Ebê, karın çoktandır eve gelmiyor. Nerede olduğunu bilmiyorum” demişti. Sağa sola sordu. Ailesine, akrabalarına sordu. Eşi kayıptı. Sordu, soruşturdu izini buldu. Biriyle kaçmış, Antep’e yerleşmişti. Ebê, intikamını almak için yanında çalıştığı tüccardan silah istedi. Tüccar; “beni ilgilendirmez,” deyip isteğini reddetti. Rami, bu durumu öğrenince, Ebê’yi çağırıp; “Bu namus meselesidir, sana yardım etmek boynumun borcudur,” deyip ona bir tabanca verdi, cebine de para koydu.

Ebê, Antep’e gitti, araştırdı kısa sürede yerlerini tespit etti. Bir gece evlerine girip eşi ile aşığını öldürdü, Rami’nin yanına geri döndü. Rami, kaymakam ve karakol komutanıyla görüşüp aramasını kaldırdı. On yıldan beri Rami’nin yanında çete başı olarak çalışıyordu. O olaydan sonra eski mülayim Ebê gitmiş; yerine zalim, acımasız, kesen, asan, öldüren biri gelmişti. Artık adı; “Kara Bela Ebê ” olmuştu.

Mıtırıp Mahallesi’nde, tüm gençler Rêwîş’e âşık, Rami’ye düşman, Luto Ağa’ya öfkeliydi. Luto, bir başına kalmıştı. “Sen de adam mısın,” diye gençler laf atıyor, selam vermiyordu.

Rami, zil zurna sarhoş, göbeğinden önünü göremiyordu. Karun gibi zengin olmuştu. Servet biriktirdikçe göbeği daha da şişiyordu. Her zamanki gibi kaymakam, savcı, komutan, gemiciler kralı ve diğer tüccarlar, gece Ferat kıyısında, salkım söğütlerin altında oturup boğma rakı içiyorlardı. Gece, geç saatte, rakı masasında kalkıp dağıldılar.

“Reisim, seni eve bırakayım,” dedi, Kara Bela Ebê.

“Bu gece serbestsiniz, gidin evinize,” diye bağırdı Rami.

Ayakları her zamanki alışkanlıkla, yokuş yukarı tırmanırken; “Rêwîş, Rêwîş,” deyip duruyordu.

Kara Ebê, Arap Mahallesi'ne doğru yöneldi.

Rami, yokuş yukarı çıkıp Luto'nun kapısının önünde durdu. Gece yarısı, gökyüzünde iri parlak yıldızlar ışıldıyordu. Kıyıda, tek tük melül ışıklar yanıyordu. Ferat, her zamanki gibi hiçbir şeye aldırmadan derinden akıyordu.

“Luto Ağam, Luto Ağam ben geldim,” dedi yüksek sesle. Sonra kapıyı üst üste; “güm, güm, güm,” diye üst üste çalmaya başladı.

Sesi gecenin içinde, yamaca kurulu Mıtrıp Mahallesi'nde dalga dalga yayıldı. Mevsim yazdı. Mıtrıp Mahallesi'nde herkes damlarda yatıyordu. Birer, ikişer uyanıp kulak kesildiler. Fısıltılar, evden eve yayıldı.

“Yine Rami Reis!”

“Reis kapıya dayanmış, bu kadarı da olmaz ki.”

“Vallahi olmaz!”

“Karaçi'yi adamdan saymıyor!”

“Namusumuzu namus bilmiyor!”

“Yeter artık!”

“Bütün Birecik'i haraca kesmiş, bir de namusumuza göz dikmiş, namusuz herif.”

Dreken, Rêwîş de uyandı.

Luto Ağa uyandı.

Bütün Mıtrıp Mahallesi uyandı.

Yer, gök uyandı!

Rami, zil zurna sarhoş, kapıya dayandı.

Kuşlar tedirgin oldu.

Köpekler hırladı!

Kazlar tısladı.

Taş öbekteki baykuş öttü.

Karaçiler uyanıp birer gölge gibi sokaklara döküldü. Birer, ikişer Luto'nun evine doğru harekete geçtiler.

Luto, damın üstünde aşağıya bakıp kızgın, öfkeli öfkeli bağırdı.

“Gecenin bu vaktinde, ne istiyorsun Reis Bey?”

“Luto Aşam, Luto Aşam ben geldim,” dedi Rami.

“Ne istiyorsun Reis ne istiyorsun,” dedi Luto.

İçkiden dili damağına yapışmış, ayakta duramayan Rami;

“Luto Aşam, Allah'ın emri, peygamberin kabulü ile Rêwîş'i,” dedi.

Uyanan Mıtrıp Mahallesi, başlarını güneşe çeviren güne bakanlar gibi Luto Ağa'nın evine çevirdiler.

Kadın, yaşlı, genç, çoluk çocuk ay karanlık gecede, Rami'nin etrafını sardılar. Elllerinde sopalar, oraklar, kazmalar, kürekler, şişler, kim ne bulduysa gecenin içine karışıp bir gölge gibi çıkıp geldiler. Yüzlerce kişi, gelip Rami'nin etrafını sardılar.

Rêwîş eline bir sopa alıp indi. Luto Ağa damda olup bitenleri izliyor, avazı çıktığı kadar; “Yapmayın! Yapmayın öldüreceksiniz! Başımız belaya girecek, yapmayın,” diye bağıırıyordu. Luto Ağa'nın sesi gecenin içinde yitip gidiyor, hiç kimse onu duymuyordu.

Yüzlerce kişi, yüzlerce kez rastgele vurdu. Vurdular, vurdular bir daha vurdular. Tüm kin ve öfkelerini boşalttılar. Her birinin biriken kin ve öfkesi, çelikten birer kamçı gibi Rami'nin yusyuvarlak, kırmızı şişkin suratına inip kalktı.

Rami, kanlar içinde, yokuş aşağı, taşlarla birlikte yuvarlandı. Gözü, başı, kaşı yarılmış, aşağıya kadar yusyuvarlak bir kütük gibi yuvarlanıp durdu.

Tekmil Birecik uyandı.

Luto Ağa uyandı.

Rêwîş uyandı.

Mıtrıp Mahallesi'nde herkes uyandı.

Rami kendinden geçmiş, kan içinde yerde yatıyordu. Her nedense öfkesi dinen yaşlı bir Karaçi; “Yeter artık öldü. Öldü köpoğlu küp öldü! Töremizde ölüye vurulmaz,” dedi ikna edici, kalın bir sesle. Kahkahayı herkesten önce basıp yokuş yukarı çıktı. Diğerleri de bir sürü refleksiyle, peşine verip Mıtrıp Mahallesi'ne doğru çıktılar.

“Öldü cezasını buldu.”

“Geberdi pezevenk!”

“Rezil herif öldü.”

“İrz düşmanı öldü!”

Yüzlerce Çingene, gecenin içinde Rami'yi bırakıp birer gölge gibi evlerine çekildiler.

Jandarmalar, alarma geçti. Komutan, gece içki masasından kalkarken, Rami'nin yokuş yukarı tırmanışını anımsadı. Savcı geldi. Kaymakam uyandı. Birecik'in tekmil çeteleri, Mıtrıp Mahallesi'ne koştu.

Jandarmalar, Mıtrıp Mahallesi'ni ablukaya aldı!

Ferat, her zaman ki gibi yatağında kendi bildiğince derinden, çok derinden akıyordu. Kıyının her iki tarafı karınca gibi insan kaynıyordu. Köylerden kadın, erkek, genç, yaşlı insanlar tavuk, horoz, hindi, domates, biber, bamya, taze fasulye, karpuz, üzüm, pazara getirip satmak için yerde sergilemiş müşteri bekliyordu.

İlçe, Mıtrıp Mahallesinin Rami'ye saldırısıyla çalkalanıyordu. Jandarma gecedan beri mahalleyi ablukaya almış, kuş uçurtmuyordu.

Kara Bela Ebê, aynı gece Rami'yi arabaya bindirip kimseye söylemeden “ölü” diye Antep'e götürmüştü. Rami, ortalıkta görünmeyince; “öldürmüşler,” haberi her tarafa yayıldı. Bütün ilçe Mıtrıp Mahallesi ile Rami'yi konuşuyordu.

“Adamlar ayaklanmış.”

“Resmen ayaklanmışlar.”

“Haklı adamlar.”

“Vallahi yerden göğ'e kadar haklıdır!”

“Gece yarısı içip kapılarına dayanmış.”

“Luto Ağa'yı tutuklamışlar.”

“Gece boyunca komutan, savcı, Rami ile diğer tüccarlar kıyıda söğütlerin altında beraber içiyorlarmış...”

“Bir de Antep'te kadın getirip oynatmışlar!”

“Koçek oynatmışlar.”

“İçki masasından kalkınca Rami, dosdoğru gidip Luto Ağa'nın kapısına dayanmış, Rêwîş'i isterim demiş.”

“Resmen kızı istemiş ha.”

“Vay pezevenk vay!”

“Allah için Rêwîş güzel kızdır!”

“Yazık, şimdi tümünü ezecekler çok yazık.”

“Bunlarda din, iman yok ki ezip öldürecekler.”

Rêwîş, annesi ile kardeşleri o gece, evlerini terk edip köylere kaçtılar. Evleri basan jandarmalar, doksan kişiyi gözaltına almıştı.

“Bu yaptığınız isyandır. Devletin reisine karşı isyandır. O devletin bir reisidir. Devletin reisine karşı isyan, devlete karşı isyandır. Devlete karşı isyan etmişsiniz. İsyanın cezası idamdır,” diye kükrüyordu komutan.

Eski, püskü, yırtık, yamalı elbiseler içinde Karaçiler karakolda bekliyordu. Üç günden beri aç ve susuzdular. Jandarmalar, tek tek işkenceden geçiriyor, sonra ifadelerini alıyordu.

Dördüncü gün, mahkeme Luto Ağa ile birlikte on kişiyi tutukladı.

Jandarmalar, onları alıp Urfa “Çiftehan Cezaevi’ne götürdü.

II

Yekpare, düz kayalık yamaca serpilmiş, taş ve kerpiçten yapılan evler, üst üste binmiş gibi duruyordu. Onlarca kadın, ellerinde kovalar, Hekim Hebo’nun yaptığı pınardan su alıp yokuş yukarı, kan ter içinde çıkarak evlerine taşıyordu. Yorulup yolda molla veren kadınlar, ayaküstü koyu bir sohbetle dalıyordu. Çocuklar, kayadan oyulmuş, su havuzlarının başında, iki grup olmuş, birbirlerine su sıçratarak, ıslatıp kakhaha ile gülüyorlardı.

Mavi gözlü çocuk, bir kayanın üzerinde oturmuş, kadın ve çocuklara bakarken, geçmiş hayal ediyordu.

Pınarın berrak ve serin suları, havuzlarda kurtulduktan sonra Hekim Hebo’nun, yekpare düz kayalıktan oyduğu arktan akarak, biraz ilerdeki vadiye dökülüyordu. Vadi baştanbaşa kavak, ceviz, söğüt, dut, yabani ve ekilmiş meyve ağaçlarıyla doluydu. Hekim Hebo pınarının suları, vadiye döküldükten sonra aşağılarda birçok pınarla bileşerek çoğalıyordu.

Oturduğu kayanın üstünde geçmişı düşünüyordu. Geçmiş; sararmış, rüzgâra kapılmış, bir yaprak gibi rastgele sürüklenip gidiyordu. Sürüklenip giden düşlerinin peşine takılmış, her şeyi yeniden yaşıyordu.

Hebo'nun yaptığı pınarın aşağısında; “qulik” denilen bir çukur vardı. Osmanlı askerleri, kabileyi Zinarê Gurniyê uçurumuna götürürken, askerlerden biri, çukurun yanına gelince; “Sen yürüyemiyorsun, başımıza yük oluyorsun,” diyerek yaşlı Hebo'yu sert, güçlü bir hamleyle, o çukurun içine itti. Hebo kış üstü, su dolu çukura düştü, orada âdeta donup kaldı.

Kirvesi Ewo, düştüğü çukurdan, göğsüne kara kaplı bir hançer sapladı. Yaşlı bedeninde oluk oluk akan kan, yaptığı pınarın sularına karıştı. Çukur, Hebo'nun göğsünden akan parlak ve kırmızı kanla doldu.

Hebo, kirvesinden beklemediği bu ani darbe karşısında şaşırıp kaldı. Ewo ile yaşadığı geçmiş, o an gelip kafasına takıldı. Hasta çocuklarını tedavi etmiş, birlikte bağ bozumu yapmış, karşılıklı oturup yemek yemişlerdi.

Düştüğü çukurda şaşkınlık, hayret ve pişmanlıkla Ewo'ya bakıyordu. “Son pişmanlık fayda vermez,” diye düşündü. Yaşlı, halk hekimi Hebo, kan akan yaradan hiç acı hissetmiyordu. Acısı, hançer yarası değil, ruhunu kanatan başka bir acıydı. Son bir gayretle, tüm gücünü topladı, Ewo'nun gözlerinin içine bakarak; “Kirîvê Ewo, te ez pir êşandim!”(Ewo Kirîvê, sen beni çok incitin) dedi ağlamaklı, duygulu-içli, alıngan kinayeli bir sesle.

Çukurdaki su kızıla dönüştü, gözleri karardı, tüm nesneler etrafında dönmeye başladı. “Sen başımıza yük oluyorsun,” diyen jandarmanın sesi kulaklarında yankılanıp duruyordu. Sonra damarlarındaki son kanlar boşaldı, başı ve kolları yana düştü.

Ermeni Hebo, son nefesini, su dolu çukurda verdi. O günden sonra köylüler o çukura; “Qula Hebo,” (Hebo’nun çukuru,) demeye başladılar.

Mavi gözlü çocuk da dedesi Hebo’nun kafilesi içindeydi. O gün dedesi yaşlı Hebo’ya bakıp üzülmüştü. Hebo’un çukura düşüşü ve göğsünden hançerlenmesi, silinmeyen ve bozulmayan, tualle resmedilmiş, bir yağlı boya tablo gibi beynine yerleşmiş, hep orada duruyordu. Hatırladıkça o an gelip kafasına takılıyor, yüreğindeki üstü küllenmiş acılar, yeniden tutuşuyordu. Unutmak istiyordu, ama bu yağlı boya tablo asla hafızasından silinmiyordu.

Aynı köyde, onu mağaradan alıp büyüten adam, kan içindeki kafasını önce temizlemiş, sonra Hebo’dan öğrendiği hekimlikle, yarayı ipek iplikle dikmişti. Mavi gözlü çocuk, dedesi Hebo’nun öldüğü ukurdaki Xuşxuşik köyünde büyüdü. Her pınara gelip gözleri, Qula Hebo’ya takıldığında, yüreğinin üstünde kabuk bağlayan yara sızlayıp kanıyordu. Köylüler, her; “Qula Hebo,” dediğinde, o acıyla yerinde irkiliyor, yeniden o anı yaşıyordu. Hiç kimse bu yarasını fark etmiyordu.

Ermenileri uçurumda atarken, baş kesen, “Kılıççılar,” muhacirlerden seçiliyordu. Muhacirler; Rus istilasından kaçıp gelmişlerdi. Rusların şahsında; “gâvur” dedikleri gayri Müslimlere karşı kin ve öfke doluydular. Her şeylerini, Rus işgalinden kaçarken yitirmiş, ölümler vermiş, acı çekmiş, intikam almak için öfkeli davranıyorlardı.

Mavi gözlü çocuk, gözlerini kapatmış, geçmişteki o anı yaşıyordu. Ferat’ın sarı hırçın sularında mavi, yası bir dolunay sallanıyordu. Silahların acı kükremesi sularda yankılanıyordu. Zinarê Gurniyê’den kan akıyor, insanlar ardı ardına can veriyordu.

Prangalı geçmiř, Ferat'ın suyunda sallanan dolunay gibi dūřlerinde sallanıp duruyordu.

Artık adı; Ramazandı.

Kalaycı Ramazan!

Mavi gözlü çocuğun gerçek adını hiç kimse bilmiyordu.

Eski adını, kutsal ve gizli bir kil tablet gibi hep yūreęinde saklıyordu.

III

Katırın sırtında dōnūp geriye baktı. Bazur kōyū gōlgeden bir siluet gibi alaca karanlıęın içinde duruyordu. Seher, kaygılı ve tek bařına, yataęında kıvranıp onun dōnūřünü bekliyordu.

Mahmut, katırın sırtında gecenin aęaran yūzūne bakıp hafızasından silinmeyen o gūnū yeniden yařıyordu.

Aylardan Mayıstı.

Öte yakadaki kōylerin birinde, bu yakadaki kōylerin birine bir gelin gelecekti. Gelin alayı kadın, çoluk ocuk, erkek yařlı yūzden fazla insan kıyıya dayandı. Herkesin yūzū gūleti. Renge renk giyinmiř, gelinler, kızlar, yařlı bilge kadınlar, genç delikanlılar. Bir de gelini bindirmek için sūslenmiř, bir at getirmiřlerdi.

Bir kōyden çıkıp geldiler. Öte yakaya geçmek için gelip Ferat'ın kıyısında, Arif kaptanın yanında durdular. Hepsi gūluyor, seviniyor, çağıra bağıra konuşuyorlardı.

Arif kaptan, tam yirmi yıldan beri, Ferat kıyısında kırık dōkūk eski, elden dūřme bir gemiyle, fazla işlek olmayan iki kıyı arasında taşımacılık yapıyordu.

Dūęūn alayı gelip Ferat'ın kıyısındaki ıslak kumların ūstūnde beklemeye bařladı. Renge renk giyinmiř, gōzleri ela, saçları kahve, bařında al yazma, boynunda beři birlik, burnunda hıзма,

üstünde uzun, altın sırmalı, gök mavisi fistan, on sekizinde bir Kürt kızı;

“Hanı davulcu nerede davulcu,” diye bağırdı yüksek sesle.

“Davulcu dediğin, düğünde davul çalar,” dedi bir başka kız.

“Nerede davulcu gelsin?”

“Nerede zurnacı?”

Meşhur, solak davulcu, tek ayak üzerinde davulu ile birlikte, bir topaç gibi ıslak kumlarda, tek ayaküstünde, kendi etrafında dönerek ortaya çıktı. Herkes davulcuya bakıyordu. Davulcu ile zurnacı ortaya çıktılar. Davul ve zurna sesi suların sesiyle buluştu, Ferat vadisi gümbür gümbür yakılandı.

Düğün alayı gelip Ferat kıyısında durdu. Sevinçlere birlikte sevinmek, acılara birlikte üzölmek, paylaşmak ve ortaklaşmak, insana ait olana, insanı ortak etmek, eski bir Kürt geleneğiydi. Eski çok eski, Âdem ile Havva’dan önce var olan kadim Tanrıça kültüründen kalma bir gelenektir.

Geldiler, suyun kenarında ıslak, ıpıslak kumların üzerinde durdular. Durup akan hırçın sarı sulara, mavi gökyüzüne kötölük bilmeyen gözlerle baktılar. Kara göz, ela göz, mavi göz, yeşil göz, kahve göz, sevinç dolu gözlerle karşı köye baktılar.

Akan suyun kenarında, ıslak kumların üstünde kadınlar, uzun boylu, süslü alımlı ve çekiciydi. Bütün kadınlar, tanrıça kültürünü yüreklerine düşürmüş, asil duruşluydu. Kızlar mavi, mor, yeşil, kırmızı fistanlıydı. Gelinlerin başında bir taç gibi duran kofiler, kofilerin etrafı altın ışıltılı, sırmalı şarlar ile sarılmış, şarın altında altınlar dizilmişti. Kızlar, başlarına ipek renkli etrafı boncuklu örtüler örtmüş, örtünün altında zölüfler sarkmış, bellerinde örükleri sallanıyordu.

Bir kadın düğün alayı! Erkekler de vardı. Esmer, buğday tenli, hüznü, sevinçli, cesur ve yiğit erkekler. Kızlara bakıp gülümseyen gençler.

Yeşil, al yeşil, örükleri siyah, kolu altın bilezikli, uzun boylu, çiçekli bir dal gibi duran kız bağırdı; “Davulcu yok mu davulcu, düğüne gidiyoruz davulcu davul çalsın,” dedi yüksek sesle.

İlkin davulcu, elinde davulu, tek ayak üzerinde, ortaya çıktı. Onu zurnacı izledi. Davulcu, ıslak kumların üstünde dört dönmeye başladı. Davulun sesine kendini kaptıran mavi fistanlı, mor örüklü, gök gözlü, yıldız ışıltısı bir kız, halaya durdu. Bir kız daha... Bir kız daha... Bir genç oğlan... Bir yaşlı kadın ve çocuk! Davulcu, tek ayak üzerinde dönüp çalmaya başladı.

Davulcu, sol eliyle çalıyordu. Kimsenin onun kadar güzel davul çaldığı ne görülmüş, ne duyulmuştu. Kızlar renge renk giysiler içinde el ele tutuşup halaya durdular.

Önce; “duniğî,” sonra; “abrawî, giranî ve derikî,” oynadılar. Davulcu, zurnacı ile birlikte, uyum içinde ıslak kumların üstünde çalıp dönmeye başladı. Davulu havada döndürüp döndürüp dört dönüyordu. Bir dönüyordu ki, hiç kimse onun temposuna yetişemiyordu. Zurnacı, yanaklarını şişirip tüm gücüyle nefesini tutup zurnanın ağzını yukarıya kaldırıp ona eşlik ediyordu. Davulcu, davulunu havada firdolayı döndürüp duruyordu. Sol eliyle çalıp sağ ayağının başparmak ucuna basarak dönüyordu. Sağ ayağının, sağ başparmak ucu üzerinde yere çömelerek çalıyordu. Bir tek sağ ayağının başparmağı üzerinde dönüp kendinden geçerek çalıyordu.

Sağ ayak parmağı üzerinde çömelmiş, sol kolu durmadan tempolu bir şekilde elindeki davulun deri yüzeyine inip kalkıyordu.

Ferat sarı ve hırçın akıyordu. Kızlar, kendinden geçmiş oynuyordu. Düğün alayı karşıya geçmek için bekliyordu.

Mahmut katır sırtında Karadağ'a giderken, bütün bunları yeniden yaşıyor, babası Arif Kaptanı düşünüyordu.

Bazur, gölgeden bir siluet gibi doğuda ağaran göğün yüzüne gömülmüş, gözden kayboluyordu. Evin içinde tek başına Seher yatağında kıvranıp giden Mahmut'u düşünüyordu. Mahmut katır sırtında her şeyi unutmuş, babasının yitirdiği o korkunç anı yeniden yaşıyordu.

Birinci gemi doldu, karşı kıyıya doğru hareket etti. Ardından ikinci gemi... Üçüncü gemi Arif kaptanıydı. Ferat'ın bu noktasında, kıyıdan kıya köyler arasında üç gemi çalışıyordu. Arif kaptan gemiyi kıyıya yanaştırdı. Kalanlara bakıp;

"Daha çok kişi var, gemi bu kadar insanı kaldıramaz," dedi yüksek ve kaygılı bir sesle.

"Kaldırır kaptan amca kaldırır, biz sıkışırız," dedi bir genç kız alaylı alaylı şen bir kahkaha atarak.

"Bu gemi bu kadar insanı kaldıramaz," dedi Arif kaptan.

"Amca, biz düğüne gideceğiz, geç kalıyoruz, düğüne yetişmemiz gerekir. Bu insanları burada bırakacak halimiz yok," dedi orta yaşlı düğün sahibi kadın.

"Vallahi kaldırmaz, billahi kaldırmaz! Bu gemi bu kadar insanı taşımaz," dedi, tepkiyle bağırıp çağırdı, Arif kaptan.

"Bu kadar bağırıp çağırmana gerek yok amca, bu gemi daha çok kişi kaldırır, sen hiç merak etme deyip," alımlı gözleri gülen kız, bir sıçrayışta atlayıp gemiye bindi.

Bir itiş takış, diğerleri de onu takip edip gemiye bindiler. Gemi çoluk çocuk doldu. Arif kaptan;

"Bu kadar insanı kaldırmaz, bir sefer daha yapalım, ben böyle yola çıkmam," dedi.

En sonunda davulcu ile zurnacı de bindi.

“Kaptan amca, haydi biraz çabuk ol, geç kalıyoruz, yola çıkalım,” dedi düğün sahibi orta yaşlı kadın ikna edici, sakinleştirici bir sesle. Arif kaptan otoriter kadına boyun eğdi. Yola çıkmadan önce;

“Oğlum Mahmut, sen burada bekle, eşyalara göz kulak ol. Haa, sakın suya da girme, bu mevsimde suya girmek tehlikelidir,” dedi. Sonra; “Bismillah,” deyip gemiye binip kürekleri eline aldı.

Bunlar, Mahmut’un unutamadığı babasının, kendisine söylediği son sözlerdi.

Katırın sırtında kendinden geçmiş, o anı yeniden yaşıyordu.

Birbirleriyle, bağıra çağıra yüksek sesle konuşuyorlardı. Hareket eden geminin içinde çocuklar; “Haydi, davulcu amca çal, zurnacı amca sen de zurnayı çal,” diye bağırıyorlardı. Davulcu, arada bir davul tıktatıp duruyordu.

Birinci gemi, öte kıyıya yanaştı. İkincisi kıyıya yaklaştı. Arif kaptanın gemisi, akıntının çok güçlü olduğu, ırmağın ortasına ulaştı. Sular burada şiddetli akıyor, önüne gelen her şeyi alıp sürüklüyordu. Sarı, hırçın ve heybetli sular, gemiyi sürükledi. Arif usta var gücüyle küreklere asılıp şiddetli akıntıya kaşı koydu. Arif kaptan, elinde kürekler, akıntıyla mücadele ediyordu. Birdenbire bir çatırtı duyuldu. Sular, sarı hırçın kıvrak bir ejderha gibi hızla içeriye sızdı. Yolcular hareketlenip panikledi. Bağırıp çağırmaya başladılar. Arif kaptan durmadan; “Sessiz durun, sessiz durun, hareket etmeyin,” diye bağırıyordu. Sesi sulara karışıp dağılıyor sesi duyan olmuyordu. Panik giderek artıyordu.

Düğün alayı hareketlendi ve panikledi. İçeriye sular hızla doldu. Eski gemi, suların öfkeli saldırısıyla, dengesini yitirip alabora oldu.

Feryatlar, ağlamalar, imdatlar çığlıklar! Karşı kıyıda kara kapkara feryatlar yükseldi. Davulcu, sımsıkı davuluna yapışıp kaldı.

Arif kaptan çocukları kurtarmaya çalışırken, yüzme bilmeyen kadınlar, can telaşıyla, can simidi gibi sımsıkı ona yapışıp kaldılar. Arif kaptan iyi yüzücüydü. Çırpınıp duruyor, bir türlü yakasını kadınlardan kurtaramıyordu. Sular kadınları, kadınlar Arif kaptanı alıp dibe, en diplere doğru çektiler. Suların içinde çığlıklar, kıyıdaki kara kapkara çığlıklara karıştı. Bir tek davulcu, davuluna yapışıp kaldı, başka da kurtulan olmadı. Sonra Siyabend, İhsan Nuri, Kerem, Ali haydar, gelip düşlerine takıldı. Mahmut katır sırtında kendinden geçmiş o anı düşünürken, acı ve üzüntüyle, kendi kendine mırıldandı;

“Ah, keşke bütün geçmişimi satın alıp geri getirebilseydim!”

İKİNCİ BÖLÜM

I

O gece hiç uyumadı! Toprak damın bir odasında serili yatakta oturmuş, gözünü kırpmadan bekledi. Arada bir dışarı çıkıp evin avlusunda gökteki sayısız yıldızlara bakıyordu.

Rüzgâr bir çoban gibi bütün bulutları önüne katıp götürmüş, bir tek Nemrut Tümülüsünün tepesinde gri bulutlar kalmıştı. Ay yuvarlak, bakır bir sini gibi batıdan yitip giderken, yıldızlar daha da irileşip parlak hale gelmişti. Şafağın koyu kırmızı karanlığı, bir tablo gibi çöle uzanan Urfa topraklarına düşünce, bir içgüdüyle hareketlendi. Doğu ufkunda koyu bir kırmızılık belirdi. Ardından şafağın alaca kırmızı hali, yağlı bir tablo gibi ortaya çıktı.

Şeyh, Menesküt kazasında kurmaylarıyla yaptığı toplantıda, İran'a sığınmaya karar verince, Siyabend adamlarıyla birlikte, aynı gece onlardan ayrılıp Nemrut'un eteklerine geri dönmüştü. Ayaklanmaya katıldığını uçan kuştan bile gizliyordu. Sürekli tetikte bekliyor, gelişmeleri izliyordu. Aradan aylar geçmiş, Sekban Ağa tutuklanmış, yargılanmış, ceza almış, cezaevinde yatıyordu. Kendisinin aranmadığını öğrenmiş, biraz daha rahat hareket ediyor, amcası yerine aşiretin işleriyle ilgileniyordu.

O gece uyumamış, Şeyh'in yenilgisini düşünmüş, kendi kendisiyle kavga eder gibi tartışıp sabahı beklemişti. Şafakla birlikte, aceleyle içeri girip arkadaşlarını dürterek uyandırdı. Köpek havlamaları arasında, dört arkadaşıyla, soy atlara binip Nemrut eteklerindeki, köyü terk ederken;

“Sekban Ağa'dan önce Urfa'ya varmalıyız. Onlar bizden önce varırsa işler iyice karışır,” dedi yanındakilere.

Saatlerce, mola vermeden, konuşmadan, sessizce at sürdükten sonra yokuş aşağı, patika yoldan, büyük Ferat vadisine indiler. Patika yol dik, taşlık ve kayalık olduğu için, atlardan inerek yularını ellerine alıp yokuş aşağı yaya indiler. Aşağıya inince, vadi birdenbire genişliyor, ırmak sakın ve derinden akıp gidiyordu.

Vadinin yamacında beş, altı evden oluşan küçük, sapa, bir dağ köyü vardı. Tanıdık gemici, onları yokuş aşağı inerken gördü. Aceleyle evden çıkıp onlardan önce kıyıya vardı. Onlar gelince hiç bekletmeden gemiye bindirdi. Sakin, sessiz akan Ferat'ı geçip öte yakaya geçirdi. Gemici geri dönerken, onlar atlara binip yola düştüler.

Siyabend gün boyu, at sırtında yol alırken, gelen telgrafı ve Sekban Ağayı düşünüyordu. Telgrafta; “Muğla hapishanesine

sevk olacağım. Sevk masrafları için iki yüz altın al Urfa'ya gel,” deniliyordu.

Siyabend, gelen telgraftan okuduğu bu satırları, defalarca kendi kendine tekrarlayıp yorumluyordu. Bunun ne anlama geldiğini biliyordu. Hacı Bedir tahliye olup Harput'tan döndükten sonra Sekban Ağa'nın anlattıklarını Siyabend'e aktarmıştı.

Ankara, milis kuvvet olarak isimlerini bildirdiği dört yüz seksen kişiyle birlikte, teslim olmasını istemiş, Sekban bunları teslim etme yerine, Hacı Bedir ile gidip teslim olmuş, bir yıldan beri Harput'ta tutuklu kalıyordu.

Hacı Bedir, cezaevinden çıkarken, idama gidenlere ilişkin kendisine söylediği her şey kafasında dönüp dolaşıyordu. Dêrsim Mebusu yaşlı Hasan Hayri'nin idam gecesinde; “Sekban Ağa, insan, insan olduğundan beri, bu kadar zulüm görmemiş, bu kadar haksızlığa uğramamış, horlanıp aşağılanmamış. Yüreği, beyni, gözü, kulağı, dili olan hiçbir insan bunu kabul edemez, etse de ona insan denilmez,” sözü, sürekli kafasını meşgul ediyordu.

“Demek ki çok büyük bir zulüm var,” diye düşündü. Sonra kendi kendine; “Acaba amcam Sekban Ağa, neden Hasan Hayriye; ‘bu söylediğin, idamdan sonra ki affa benziyor,’ demiş! Demek ki bu Hasan Hayri de çok büyük hatalar yapmış,” diye düşündü. En çok da; “Kim çıkarsa Kürdistan'ı terk etmeyecek, bu zulmü kabul etmeyecek, Kürt davası için çalışacak,” diye birbirlerine verdikleri şeref namus sözünü düşünüyordu. Siyabend, bütün bunları düşünürken, Bozova üzerinde, gün batımıyla birlikte tırıs kalkmış soy atlarla, beyaz kesme taş surların içindeki antik kentte yaklaştılar.

Beden dedikleri dört kilometrelik sur, kenti çepeçevre sarmalıyordu. Surun orta yerinde Halil-ür Rahman Gölü'nün üstündeki kaleden, yükselen iki kadim sütun, alaca karanlıkta hala

gözüküyordu. Atın üzerinde kendisine dimdik bir hava veren genç;

“Amcaoğlu Bey kapıdan mı Samosat kapıdan mı içeri girelim,” dedi.

“Herhalde Bey Kapı, daha uygun olur, kalacağımız hana daha yakındır,” dedi Siyabend.

“Surlara yaklaşınca, sabah sıcak sac ekmeği kokusunu hisseder gibi, hoş, mistik bir tarih kokusunu hissettim,” dedi genç.

“Sarı sığağın, kasıp kavurduğu bu bereketli, İbrahim kentinin topraklarında yaşamak, yabancı olanlar için çok zordur. Sarı sığağa dayanmak cehennemi bir azap gibidir. Fakat insan bir kere kentin suyuna, huyuna, havasına, kültürüne, yaşam tarzına alıştı mı artık bırakmak istemez,” dedi Siyabend.

“En az Mekke, Medine, Kudüs kadar kutsal bir kent,” dedi genç.

“Urfa yerlileri; ‘dışarda hiçbir memur, görevli kentimize gelmek istemez, ama gelip yerleştikten sonra da asla ayrılmak istemez,’ derler. Demek ki onları çeken, mistik-gizemli bir şey var bu kentte,” dedi Siyabend genci onaylayan bir sesle. Sonra atını Bey kapıya doğru sürdü.

“Ben ticaret için babamla bu kentte çok gelip gittim. Dışarda bakıldığında çok tutucu bir havası varmış gibi görünür, ama insan kentin içine girdiği zaman, büyük bir hoşgörünün, kardeşliğin, farklı dillerin, dinlerin, kültürlerin yan yana, iç içe birlikte yaşadığına tanık olur,” dedi muhacir genç.

Kent; kadim neolitik tanrıçalardan, Adem ile Havva’dan kalma, sağlam ve köklü bir geleneği, kültürü, dayanışmayı, misafirperverliği ve paylaşımı miras alıp sürdürüyordu. İki ayrı yüzü vardı. Biri, Nemrut mühürlü yüzü, diğeri İbrahim’in aşk dolu yüzüydü. Kürt aşiretler; hala Pro-Kürt, Hurri kökenli Guti,

Kassit, Mitanni, Hitit, Urartu, Med, Kommegene topluluklarının kadim töre ve geleneklerini sürdürüyordu.

Tarihle arası iyi olan her insan, güneşin parlak gözüyle bakınca, antik kentin; hakikat arayışının altın anahtarını göğsünde saklayan, yeryüzü tarihinin en kadim tanrıçalarının mekânı olduğunu anlayabilirdi. O yeryüzü toprağında kurulmuş, tarihin güneş başlı, alımlı kraliçesi ve neolitiğin altın yüzlü beşiği, Sara, Hacer ve Aynzeliha ile kadim tanrıçaların yazılmayan serüveniydi.

Gökyüzüne uzanan, iki sütünün yüzü; kardan, rüzgârdan, güneşten, yağmurdan, gecelerin ayazında iyice yıpranmış, yaşlanmış, buruşuk, abus suratu, bin bir yara ile kaplıydı. Sanki bedeni delik deşikti. Ama yine de görkeminden hiçbir şey yitirmemiş, dimdik gökyüzüne uzanıp bin yıllardan bu yana, hep kentte tepeden bakıyorlardı.

Kutsal, bakire bir azize gibi örtünüp gizlenen Halil-ür Rahman Gölü, kalenin dibinde saklı bir uygarlık anıtı gibi duruyordu. Gölün yanı başındaki eski kiliseden bozma cami minaresi, tepesi yaralanmış, bir horozibiği gibi aniden insanın karşısına çıkıyordu.

Cami ve hamamların üzerinde birer dev kaplumbağayı andıran, onlarca kümbet göze çarpıyor, altındaki sütunler kaplumbağanın ayakları gibi duruyordu.

Balıkli gölün kuzeybatısında, Halepli Bahçeleri kentin sebze ambarıydı.

Güneyde başı, sonu olmayan, büyük Sahra çölüne kadar uzanıp giden, Harran ovası vardı. Ovanın içine serpiştirilmiş, köylerde, kerpiçten kümbetti Harran evlerinde Araplar yaşıyordu.

Harran tarafında, Eyüp peygamber makamının yakınındaki düz, geniş alana kondurulan lanetli, uğursuz, öfkeli hapishane, kent ile derin bir tezatlık içindeydi.

Kenti çeviren, dört bin metrelik surların, beyaz kesme taşları, tüm devirlere tanıklık eden, sonu belirsiz, aydınlanmayı bekleyen, bir kadim; “Uygarlık Labirenti,” gibiydi. Bazı tarihsel dönemler; bu labirentin içinde birer “uygarlık kuyusu” olarak derinliklere iniyordu. Başta Kürtler olmak üzere, bütün eski kavimlerin tarihlerine, yaşantılarına, peygamber ve filozoflara yol gösterip tanıklık ediyordu.

Cami, kilise ve havranın yana yana oluşu, dinsel bağınazlık yerine hoş görüyü topluma aşıliyordu. Kent merkezinde üç binden fazla mağaranın varlığı, ilk kentlerden olduğuna işaret ediyordu.

Ovaları, bin yıllardan beri birer tahıl ambarıydı. Yağmurla toprağın buluştuğu yıllarda, bire kırk veren toprak, yüzleri güldürüyordu.

Kürt, Arap, Ermeni, Türk, Asuri, Yahudi, Müslüman, Hristiyan, Êzîdî, putperest kadınlar, kızlar renge renk giysiler içinde ayırım yapmadan balıklı gölde dolaşıyordu.

Beş süvari, minarelerde yükselen ezan sesleri birbirine karışırken, kentte girdiler. Siyabend öyle romanlardaki kahramanlar gibi iri, yarı, güçlü yakışıklı, her şeyi yapan beceren bir tip değildi. Tam tersine zayıf, çelimsiz bir beden üzerinde, beyni alnından fırlayacakmış gibi duran kocaman bir baş vardı. Kısa boylu, ufak-tefek ama hareketli, cesareti yüreğinde dışa taşıyan, iyiliksever, toprağa bağlı bir adamdı. At üstünde, Bey kapısından içeri girerken;

“Bu devlet kendisinden olmayan herkesi aşağılayıp horluyor. Durmadan idam edip asıyor. İdam etmekle öldürmekle bu işi çözeceğini sanıyor,” diye söylendi kendi kendine seslice.

“Amcaoğlu, can almak bir çare değil ki, bu devlet hastadır, can almak Allah’a mahsustur,” dedi muhacir genç.

“Kendi dili, kültürü, tarihi ve kökleriyle birlikte yaşamak için mücadele vermeyen her topluluk, horlanmayı hak etmiştir. Bir halk kendini bu duruma getirmemelidir.”

“Haklısın amcaoğlu, her şey insanın elinde, suçu başka yerde aramamak lazım.”

“İnsan olmak; önce kendine, kendi toprağına, diline, kimliğine sahip olmakla başlar, dili ve kültürü olmayanın, kendisi de olmayandır.”

“Ben kendimden biliyorum, çocukken okula başladım. Öğretmen, ilk dersi Arapça verince, şaşırıp kalmıştım. O ilk gün ve ilk ders yüreğimde ve ruhumda derin, kalıcı izler bıraktı. Şimdi her Kürt çocuğunun ruhu yaralıdır, böyle gaddar bir devlet olmaz ki.”

“Doğrudur dediğin, ama bunun sorumlusu sadece devlet değil, asıl sorumlu Kürtlerin kendisidir,” dedi Siyabend.

Derken kadim kente girdiler. Gidip Hacı Kamil Hanı’nın en kuytu, gözlerden ırak bir odasına yerleştiler.

Gece, kara bir örtü gibi inmişti kentin üstüne. Hacı Kamil Hanı, Haso Hanı, Yemen Askeri Hanı, Gümrük Hanı, Aslanlı Köyü Hanı, Şaban Hanı, Ali Ağa Hanı, Balıklı Göl, Ulu Cami, Selhâddin-i Eyyubi Camisi, Kale, kale üstünde gökyüzüne uzanan çift sütunlar, kapalı çarşı, Eyüp peygamber dergâhı, evlerin içinde kayalıklara oyulmuş üç bin mağara karanlığın altında kalmıştı.

Gece; yıldızlar şehri, yedi gözlem evi, Sogmater, Şuayıp şehri, Şuayip Peygamber’in suyunu içip başında asasını Musa’ya verdiği, Musa kuyusu, Harran ovası, ceylan sürüleri, Ferat Irmağı ve tüm kentin üstüne kara yaygısını sermişti.

Gökyüzünden, yeryüzüne inmiş yıldızlar gibi sayısız ışık yanıyordu. Kadim koca kent, dertop olmuş gecenin içine gizlenmiş uyuyordu.

O gün karanlıkla birlikte iri yağmur damlaları da yeri dövmeye başladı. Hana yerleştiklerinden beri durmadan yağmur yağıyor, fırtına devam ediyordu. Siverek ile Diyarbakır arası, Qerejdağ mevkiinde kardan dolayı yol kapanmıştı. Diyarbakır’da bir otelde bekletilen Sekban Ağa hakkındaki haber, tez yayılmış, Hasan Hüsnü, Sekban’ı mahkûmlarla birlikte apar topar, Diyarbakır hapishanesine götürmüştü. Sekban, rüşvetle tekrar otele dönmüş, hizmetini görsün diye yeğeni Mestan, refakatçi olarak yanına verilmişti.

“Arkadaşlar, Hacı Kamil Hanının etrafında, hafiyeler cirit atıyor, bir Kürt atasözü; ‘sırrını ikinci bir kişi öğrendiğinde, üçüncüden saklaman boşunadır,’ der. Sırrımızı üçüncü kişiler biliyor. Bunun için tedbirli davranmamız gerekiyor,” dedi Siyabend.

Arada bir ürkekçe dışarı çıkıp otomobil garajına gidiyor, mahkûmları taşıyan arabaların gelip gelmediğini kontrol ediyordu. Arkadaşları ise han odasından çıkmıyordu.

Beklenen Sekban, bir tülü çıkıp gelmiyor, on günden beri Hacı Kamil Hanı’nda bekliyorlardı.

Siyabend, handan kalma yerine, artık her gün gidip bir dostunun evinde kalıyordu. Kaldığı her ev sahibini sıkı sıkı; “Soran olursa geldi iki gün kaldı geri döndü deyin,” diye tembihliyordu. Günler uzadıkça polis ve muhbirler ipuçlarına ulaşıyor, tehlike artıyor, planı da zayıflıyordu.

O akşam, takipten kurtulmak için Hacı Kamil Hanı’ndan çıkarken, Gümrük Han’ına, orada Bedestene geçti. Arka sokakları dolaştı. Hızla daracık, kesme beyaz taş sokaklardan yukarıya doğru yöneldi.

Yıldız Meydanı’ndan kuzeye doğru biraz yürüdü. Sonra doğruya yönelerek Husên Paşa Sokağına saptı. Husên Paşa Sokağı

ile Yorgancı Sokağının birleştiği yerde, bir kabaltının yer aldığı noktaya geldi.

Bazalt, parke döşeli dar sokağın, kesme taştan yüksek duvarlarla sınırlandığı bu bölümünde, bir konakta sokağa taşan konsol ve gönye çıkmalar, kabaltı ile birlikte sokağa çekici, antik bir görünüm veriyordu. Siyabend durup sokağın çekiciliğine baktı, tekrar yoluna devam etti. Sonra önüne, 58 Meydanı çıktı. Bir önceki akşam, Hacı Bedir, bu meydan ile ilgili olarak; “Derler ki bir gün Bizans’tan kalma kadim hamam ağırlığa dayanamayıp gürültüyle çökmüş. Çökmüş ve içinde 58 kişi çırılçıplak can vermiş. İşte o günden beri adı; ‘58 Meydanı,’ olmuş. Başka bir rivayete göre ise; zamanın valisi hak için ayaklanan, 58 işçiyi bu meydan da asmış, adı orada geliyormuş,” diye ona anlatmıştı.

Daracık, kesme taşlı sokaklarda dönüp dolaşıyor, iki de bir arkasına bakıyordu. Kenti çevreleyen geniş, uzun surların içinde gösterişli konaklar vardı. Taş konakların arasında, daracık sokaklar uzanıyordu. Her iki tarafı, beyaz kesme taşlarla örülmüş konakların, avlu duvarları yükseliyordu. Sokaklarda asil, soylu atlar ve gösterişli paytonlar dolaşıyordu. Kent kültürüyle yetişmiş, pek çok köklü asilzade aile yaşıyordu.

Dört ayrı sokağa açılan, 58 meydanının dört yanında, dört görkemli konak! Her konak bir saray! Sarayların arasında geniş, ferahlatıcı “Saray Önü Caddesi,” uzanıyordu.

Beyaz kesme taşlardan yapılmış, surlar içinde bir antik kent! Kale kapısıyla başlayan surlar, “Tılfındır Tepesiyle devam ediyordu. Samsat kapısı, Saray kapısı ve Sarayönü Caddesi... Karakoyun deresi sınırı, Beden dibi ve Mahmutoğlu kulesi, Tarihi Urfa kalesi...

Dört kilometrelik, yekpare surlar, beyaz kesme taştan yapılmıştı. Dört kapı önünde, yirmi dört saat nöbetçiler

bekliyordu. Her kapının bir ağası, her ağanın bir silahlı çetesi vardı. Sur kapılarından içeri giren mallardan, gümrük alıyorlardı. Çeteler, bazen zengin evleri soyup eşyalarına el koyuyordu. Bu da kadim kutsal kentte, kanlı kavgalara yol açıyordu. Her sabah, kapılar açılmadan önce tellal; “bir vukuat var mı,” diye bağıyor, suç yoksa sur kapılarının anahtarları, Mülfehi ailesinden alınıp açılıyordu. Suç varsa suçlu bulunana kadar kapılar kapalı kalıyordu. Vukuat yoksa ağır, demir kapılar gürültüyle açılıyor, köylerden gelenler, mallarıyla birlikte içeri alınıyordu.

İzini kaybettirmek için dönüp dolaşıp tekrar 58 Meydanına ulaştı. Meydanın dört yanında, dört görkemli konak! Meydan dört ayrı sokağa açılan meydan! Dönüp geriye baktı. Daracık sokakta hiç kimse yoktu. İzini kaybettiğine inanınca, dört konaktan biri olan yumuşak, beyaz kesme Urfa taşından yapılan, iki katlı, geniş avlulu, alımlı, çekici hacı Bedir’in görkemli konağı önünde durdu. Avlunun etrafı, beyaz kesme taşlarla örülmüş, sur gibi yüksek duvarlarla çevrilmişti. Kapısı büyük yekpare demirdendi! Ağır, yekpare demir kapının içinde, bir insanın eğilip geçebileceği, küçük bir kapı daha vardı. Kapı içinde kapı! Büyük kapı; atlar ve develer için açılırdı.

Aslanpençesi, tunç kaplamalı tokmağı tutarak, üç kez üst üste kapıyı çaldı. Orta yaşlı, hizmetçi kadın kapıyı açtı.

“Siyabend oğlum gir içeri, şimdi çok üşümüştündür,” dedi.

“Sağ ol ana soğuk değil,” dedi Siyabend.

İki duvarı birleştiren “kabaltı” aralığından, konağa girdi. Girmeden önce son kez dönüp arkasına baktı.

Geniş, büyük avluda yapraklarını dökmüş, incir, nar, dut ağaçları vardı. Üzerinde ağır, tahta kapak olan kuyu, kuyunun ağzında su çekmek için şeride bağlanmış, eskimiş bakır bir su

kovası, dut ağacının altında ise büyük seramik su küpü duruyordu.

Avlunun tam ortasında bir havuz, kenarında yapraklarını dökmüş, baharda pembe, mor, sarı siyah, kırmızı güller açan, gül ağaçları vardı.

Odunlukta, odunlar üst üste istiflenmişti.

Gündüz mahallenin kadınları, evin haremlık bölümünde toplanıp yemekler yapıp birlikte yiyorlardı.

“Hewar,” taşında yapılmış, görkemli zarif konakta; haremlık ve selamlık bölümleri bulunuyordu. Haremlık ile selamlık arasında yemek servisini sağlayan dönme dolap yapılmıştı.

Sarı sıcağa karşı yapılmış geniş, büyük “heyat” ya da “eyvan,” dedikleri bölüm; yazın ferahlatıcı ve serindi. Havuz, çiçeklik, zerzembe (kiler), tandırlık, duvara gömülü nişler(camhane) evin birer bölümüydü.

Eyvanın içinde bir ocak, üst katın, penceresinin üstünde özenle yapılmış güvercin takası, takanın içinde taklacı, halhalı, paçalı, onlarca cins güvercin ve ahırda cins atlar duruyordu.

Gösterişli, çekici, beyaz, bembeyaz konağa girdi. Hizmetçi kadının refakatinde üst katta çıktı. Yukarı çıkarken, büyük ocakta odunlar alev almış, ateşin üzerinde koca bir bakır kazan, kazanın içinde pirinç, şeker, et, çekirdeksiz üzüm, nohut ve yağ iç içe kaynıyordu.

Kadınlar, o akşam hep birlikte; “Süpha,” yemeğini hazırlıyordu.

Siyabend, gece geç saatlere kadar Hacı Bedir ile sohbet edip erken kalkıp kimseye görünmeden evden çıkıp hana gitti. Han kapsında girerken;

“Bu genç on yıl önce, cehennem deresi mevkiinde beni soydu. Atımı, tüfeğimi ve elli altınımı gasp etti. Ya aldıklarını geri verecek ya da polis çağıracağım,” diyerek biri, han sahibine durmadan bağırıp çağırıyordu.

Han sahibi, adamın kolundan tutmuş yatıştırmaya, sakinleştirmeye çalışıyordu. Muhacir genç; sigara almaya çıkarken, adam yanına yaklaşp yakasına yapışmıştı.

Gözlerine inanamadı. Tam karşısında bir adam, han sahibi ile muhacir genç öfkeli öfkeli tartışıyorlardı. “Bu iyiye alamet değil,” dedi kendi kendine. Söylenenleri duydu. Hiç düşünmeden iç refleksle doğrudan adamın karşısına geçip;

“Ulan İbo, utanmıyor musun, sen açıktan yalan söylüyorsun. Bu genç adam hayatında hiç eşkıyalık yapmamış, on yıl önce daha çocuk yaştadır. Eşkıyalık yapabilecek durumda bile değil. Hem sen onu nereden tanıyorsun?” diyerek sert çıktı.

İri yarı, elli yaşlarında, saçları iyice kırılmış, göbeği bir saman çuvalı gibi giydiği siyah, kirli, uzun paltonun altından dışarıya sarkmıştı. “Ulan İbo,” diyerek kendisine hitap edilmesine hem şaşırmış hem de ürkmüştü. “Beni nereden tanıyor,” diyerek hafızasını yokladı. Siyabend, pratik zekâsını çalıştırmış, Hz. İbrahim’in kentinde, İbrahim isminin çok yaygın olduğunu bilerek yapmıştı.

Adam, vakit kazanmak için biraz durup düşündü. Karşısındaki zayıf, kısa boylu, sempatik, cin gibi duran genci iyice gözden geçirdi. Esnaftan aldığı bilgileri, verilen isim ve eşkâlleri düşündü. Karşısındakinin söylediklerini dikkate almamış gibi davranarak, oynadığı oyunu sürdürmeye karar verdi. Sonra sakın, inandırıcı bir sesle; “Evet, onu on yıl öncesinden tanıyorum. Bu genç muhacirdir, sen de Siyabend olmalısın,” dedi.

Adam biraz bekledi, karşısındaki ufak tefek, ama çevik, hareketli, yumrukları hafif sıkılı, her an saldırmaya hazırmiş gibi duran bu gence bakıp; “Siyabend, görüyorsun ya her şeyi biliyorum, onu tanıyorum, seni de tanıyorum. Şimdi benden gasp ettiğiniz paraları bana geri vereceksiniz, vermezseniz polis çağıracağım,” dedi.

Adam, sakın sakın bütün bunları söylerken, bir an olsun gözlerini onun gözlerinden ayırmıyordu. Şimdi şaşırma sırası Siyabend’e gelmişti. Kendi kendine düşündü, adamı baştan aşağı süzerek; “Evet, bu muhbir, polise ihbar etmeden önce, bizden para koparmaya çalışıyor. Bizim kim olduğumuzu öğrenmiş,” diye düşündü.

Tartışmalar sürerken, Mestan’ın han kapısından içeri girdiğini fark etti. “Tam bir tuzakla karşı karşıyayken, beklediğim haber de geldi, şimdi durum daha da kritikleşti, muhbir ihbar ederse tüm çabalarımız boşa gidecek,” diye düşündü. “Muhbir her şeyi öğrenmiş, kaybedecek bir tek saniyem bile yok,” diye düşündü. “Şimdi bu muhbire parayı veririm, ardından hemen gidip bizi polise ihbar edecek. Hem para gidecek, hem yakalanacağız. Parayı vermesem polis çağırarak hem tutuklanacağız hem de tüm planımız boşa gidecek. Ne pahasına olursa olsun bunu engellemeliyim,” diye düşündü. Muhbire dönüp korkuyormuş gibi heyecanlı bir sesle;

“Bu gencin hiç kimseyi soymayacağını, seni de soymadığını sen de çok iyi biliyorsun. Belli ki, polis seni peşimize takmış. Verilen görevi yerine getiriyorsun. Bizi yakalatırsan sana da ödül verecekler. Bu durumda anlaşalım. Düşman olmaya, çağırıp bağırmaya ne gerek var. Konuşarak bu sorunu çözelim. İstedğin para değil mi? Biz polisin vereceğinden daha fazlasını sana verelim. Sen de bizi ihbar etmekten vazgeç, olmaz mı,” dedi

Siyabend, muhbirin ufak kısık gözlerinin içine bakarak. Muhbir, biraz düşündü, karşısındaki ufak tefek adama bakıp;

“Tamam, dediğin gibi olsun anlaşalım. Düşman olmaya gerek yok. Paramı verirsiniz ben de dilimi tutarım,” dedi muhbir.

“O halde, gencin senden aldığı para elli altındır, doğru mu?”

“Doğru, tamı tamına elli altın,” diye onayladı.

“Atın da on altın etse altmış eder.”

“Olmaz, atım cins küheylan bir attı. En az yirmi beş altın ederdi, ama sizin hatırladığınız için yirmi altın diyelim.”

“Tamam, o zaman ne yapar? Eder yetmiş altın. Tüfeğini de on altın sayalım. Toplam seksen altın eder, doğru mu?”

“Doğru hesap, tam seksen altın eder,” dedi Siyabend’ı onaylayarak.

“O halde yarın saat on iki de gel, seksen altınını benden al!”

Muhbir biraz bocaladı, düşündü, ne yapacağına karar veremedi. Sonra birdenbire çözüm bulmuşçasına;

“Tamam, ama bir şartla olur,” dedi.

“Peki, neymiş o şartın?”

“Hancı!”

“Ne olmuş hancıya?”

“Hancı size kefil olursa kabul ederim,” dedi.

Hancı, kimseye fırsat vermeden, muhbire;

“Tamam, ben onlara kefilim. Yarın saat on iki de gel paralarını al git,” dedi.

“Tamam mı? ” diye muhbire sordu Siyabend.

“Tamam, anlaştık yarın saat on ikide burada buluşalım,” dedi muhbir. Sonra işi başarmanın, yarın altınlara kavuşmanın sevinciyle handan çıkıp gitti.

Siyabend, Hacı Kamil Hanı’ndan çıkıp bitiştiğindeki çarşıların içine girdi. Dönüp dolaştı. Oradan Halil-ür Rahman Gölü’ne inip

sonra geri hana doğru döndü. Dönüp arkasına baktı. İzini kaybettirdiğine emin oldu. Gün batmış hava kararmıştı. Hana giren, Mestan'in yanına gitti.

“Sekban amca Siverek'te bir otelde jandarmalarla birlikte kalıyor,” dedi. Sonra da yolda olup bitenleri anlattı Mestan.

“Akşam Hacı Bedir dayının konağına gittim. Bana; ‘Sarı Paşa bir gezi nedeniyle Adana'ya uğrayacak. Tam o günlerde Sekban Ağa da Adana'ya yetişmiş olacak. Orada Sarı Paşa'ya hitaben Sekban Ağa'nın suçsuz olduğuna dair bir mektup yazıp verin. Haksızlık olduğunu, kararın bozulmasını, yapılanlardan pişman olduğunu ve affını istesin. Biz de devreye girip yeniden yargılanmasını ve beraat edilmesini sağlayacağız,’ diyor,” dedi Siyabend.

“Cumhuriyet gazetesinde bir haber var. ‘Sarı Paşa'nın, önümüzdeki günlerde Konya, Mersin ve Adana'ya bir geziye çıkacağını,’ yazıyor,” dedi Mestan.

“O halde sen acilen amcaya geri dön, Hacı Bedir'in söylediklerini ve gazetede haberi ona aktar. Bir de polis ve muhbirlerin durumunu anlat. Zor durumda olduğumuzu bu gece gelmezse Urfa'yı terk etmek zorunda kalacağımızı anlat,” dedi Siyabend.

“Tamam, o zaman hemen yola çıkayım,” dedi Mestan.

Zaman kaybetmeden otomobile binip yola çıkan Mestan, beş saat sonra geri gelip tekrar buluştular.

“Amcaya her şeyi anlattım. Amca ne devletten affını ne de Kürdistan'da kaçıp gitmeyi düşünüyor. Diyor ki; ‘yanındaki adamları alsın, saat akşam dokuzda Hacı Bedir Bey'in şehir dışındaki konağında hazır beklesin. Sahur topu atılana kadar oraya gelmezsem çıkıp Pirsus yolundaki köprüde pusu kursunlar. Ben, Hasan Hüsnü ile birlikte, birinci otomobilde olacağım. Onlar

ikinci otomobildekileri etkisiz hale getirsinler. Eğer konaktan kaabilirsem zaten buna gerek kalmayacak,” diyor dedi Mestan.

“Sence amcanın şafaktan önce gelme ihtimali var mı?”

“Evet, siz Hacı Bedir Bey’in konağına gidince, ben de guvenilir bir adam bulup amcanın kaldığı oteli gzetlemekle grevlendireceğim. Amca otelden kaçmayı başarırsa o adam getirip size teslim edecek.”

“Ya sen nerede kalacaksın?”

“Ben, adamı grevlendirdikten sonra, bulunduğunuz yere geleceğim. Amca şafağı kadar kaamazsa siz pusu için kprue ben de amcaya eşlik etmek için otele dönerim”

Mestan Siverek’e, Siyabend ise handaki arkadaşlarıyla, Hacı Bedir’in şehir dışındaki konağına gittiler.

Saat 01.00 de Mestan işlerini bitirip konağına geldi.

“Ne yaptınız,” diye sordu Siyabend.

“Siverek’te amcanın kaldığı otelde, görevli birini buldum, Kendisine yirmi altın verdim. Karşılığında otel görevlisinin yerine bizim adamlarımızdan birini gözetlemek için yerleştirdim. Bir aksilik olmasa amcam çok rahat çıkıp gelecek. Bir de yüz altın amcaya bıraktım, ayarlayabilirs, gz yuması için Hasan Hüsnü’ye verecek,” dedi Mestan.

Mestan; iri, gösterişli, simsiyah bıyıklı, yakışıklı ama yumuşak ve ılımlı otuz yaşlarında, bir adamdı. Kavga gürültüyü sevmiyordu. Aşiret işleri olmasa suya sabuna dokunmayan, kendi halinde, inançlı, sessiz bir kişiliğ sahipti. Gece atışma ıkımmaması için dua edip duruyordu.

Siyabend ise hareketli, atik, kavgayı seven, durmadan okuyup araştıran bir zelliğ sahipti. Var olanla yetinmeyen, yeni şeyler bulmaya çalışan, herkesle ilişki kuran bir zelliğ sahiti.

Konakta zaman geçmiyordu. O gece ne iyiliksever, mülayim, kavgayı sevmeyen, Mestan ne de hareketli, sertlik yanlısı, cıvıl cıvıl enerji dolu yerinde duramayan Siyabend uyuyabildi.

Mestan, otele gitmek için yola çıkarken, Siyabend ile arkadaşları da Piarsus-Suruç- yolundaki köprüde pusu kurmak için dışarı çıktılar!

Konakta biraz uzaklaşmışlardı ki, Siverek tarafından yoğun kurşun sesleri gelmeye başladı.

Birüsk, kurşun sesleriyle, arka ayaklarının üzerine kalkıp uzun uzun kişnedi.

Mestan da olduğu yerde durdu. Atı kişneyerek diğer ata karşılık verdi.

Gece derin ve kapkaranlıktı!

Siverek tarafından yoğun silah sesleri geliyordu.

Çok geçmeden, karanlığın içinde bir siluet belirdi. Kara karton üzerine, kara kalemle çizilmiş gibi görünüyordu. Adam yaklaştı silueti netleşti. İyice yaklaştı. Gelen, otele yerleştirilen gözlemciydi. Herkesten bir gevşeme, rahatlama ve merak uyandı. Başına toplandılar. Otelcinin yerine yerleştirilen adam; “amca dışarıda sizi bekliyor, Hasan Hüsnü peşimizde iz sürüyor, acele edin,” dedi.

Kimseden çıt çıkmadı. Gerginlik yerini sevince bıraktı. Zaten herkes hazırды. Atlar kişnedi, onları izleyenlere ulaştı.

“Haydi, çabuk olun, doğru iz üzerindeyiz. Herkes dikkatli olsun, adamlar silahlı, silahşor ve tehlikelidirler,” dedi Hasan Hüsnü emrindeki jandarmalara.

Sekban Ağa da soy bir kısrğa bindi. Rüzgârı arkalarına alıp yüzlerini kuzeye çevirdiler. Soylu atlar, geceyi yara yara kuzeye hep kuzeye doğru Nemrut’a ilerlediler.

Sekban Ağa, bir yandan gecenin buz gibi soğuk havasını içine çekerken, diğer yandan dört duvar arasında özgürlüğe kavuşmuş olmanın sevinciyle, Hasan Hüsnü'ye yüz altını verip nasıl ayarladığını anlatıyordu.

Atlılar, kuzeye ilerliyordu! Hasan Hüsnü, Sekban Ağa'nın kiraladığı otomobil ile onları takip ediyordu. Atlılar gecenin içinde sarp kayalıklara vurdular.

Araba, geride karanlığın içinde kaldı. Görüntüsü küçüldü küçüldü küçüldü, bir nokta kadar kaldı. Kara, kapkara nokta gecenin karanlığının içinde yitip gittiler...

Sekban Ağa, eve varınca fazla beklemedi. Mirdês aşiret temsilcilerini topladı, Harput'ta arkadaşlarına yeni bir ayaklanma için verdiği sözü ve yemini anlattı, ama bir ayaklanma için gerekli bilgi, beceri, deneyim ve donanıma sahip değildi.

“Ayaklanma için stratejimiz, programımız, yol yöntemimiz ne olacak,” diye sordu Siyabend.

“Çevremizdeki bütün aşiret ağalarına haber gönderip onları buraya çağıracağım, kendileri de devletten rahatsızdırlar. Bizimle birlikte hareket edeceklerini umuyorum,” dedi Sekban.

“Bu dost aşiretler, destek vermezse ne yapacağız,” dedi Siyabend.

“Destek vermeleri gerekiyor, bu topraklarda onlar da yaşamıyor mu? Onlar da bu zulümden, bu devletten en az benim kadar paylarını almıyorlar mı? Umarım destek verirler,” dedi Sekban.

“O zaman elimizi çabuk tutmalıyız. Halkın heyecanı sönerse bir şey yapamayız,” dedi Siyabend.

“Bu gece, tüm çevre aşiretlere mektup yaz. Hepsi üç gün içinde adamlarıyla birlikte burada olsunlar,” dedi Sekban.

Siyabend, o gece oturup sabaha kadar aşiret beylerine, ağalarına mirlerine, şeyhlerine mektuplar yazdı. Sabah olunca, mektupları atlı ulaklara verip dört bir yana yolladı. Haber bir anda tüm çevre köylere yayıldı. Hasan Hüsnü de anında haberi almış, paşalara rapor etmişti. Bazı aşiret reisleri mektubu alınca, kendileri gelip destek vereceklerine dair söz verdiler. Bazıları; “Sekban Ağa, bize ihtiyaç duyduğün her an, geleceğimizden şüphen olmasın,” diye yanıtlar yazıp gönderdi. Bazıları da hiç yanıt vermedi.

Osman Paşa oğlu Bedir Ağa, bizzat gelip görüşüp destek vereceğine dair söz verenler arasındaydı. Üç gün sonra Sekban Ağa tekrar Mirdês aşiret temsilcilerini toplayarak düşünce aldı.

“Bu saatten itibaren, harekete geçmediğimiz her an, bizim aleyhimize dönmektedir. Eğer biz ilk kıvılcımı çakıp harekete geçsek, bütün aşiretler tek tek geleceklerdir. Eğer onların vaatlerini beklersek, boşuna zaman tüketmiş oluruz,” dedi Siyabend.

“Nemrut eteklerindeki Mirdêsler, ovadaki Cihan Beyliler temel gücümüzü oluşturacak. Pütürge’deki Dirêjanlılar, Horiyan, bazı Zaza köyleri ile Gerger’in tamamı yanımızda olacaklardı. Kahta çevresindeki Reşûyan, Kawân, ve Gevozîlerin bir kısmı yanımızda yer alacaklar. Gevozî aşireti, üç dört parçaya bölünmüş. Urfa’daki dostlarımız bizimle hareket eder,” diyerek Sekban, toplantıyı bitirdi.

Sekban Ağa, kendisine söz veren aşiret reislerinin gelmesini beklerken, Mestan her gün Sekban Ağa ile konuşup bu işten vazgeçmesi için çaba sarf ediyordu. Günler uzadıkça ayaklanma başlayacağı her tarafa yayılıyordu.

Hasan Hüsnü, harekette geçmiş, Nemrut eteklerine kadar adamlarını harekete geçirmişti. Kendisi da paşanın emriyle alayın

başına geçmiş, Nemrut eteklerindeki Mirdês köylerine yöneliyordu. İki dudağı arasında çıkanlar; ışık ve ahlaktan yoksun, akılları sürekli bulandırıp ölüm korkusu, zehir ve dehşet saçıyordu.

Geçtiği her yerde sahte gülücük ve vaatlerle, halka iyi davranıyor, ayaklanmadan soğutuyordu. Daha önce şiddetle ayaklanmayı savunanlar bile artık karşı çıkıyor, zaman her şeyi tersine çeviriyordu. Hasan Hüsnü, Nemrut eteklerine yaklaştıkça ayaklanmada yer alacak olanların da sayısı azalıyordu.

Nemrut'un eteklerine vardığında, Sekban Ağa'nın yanında birkaç sadık dostundan başka kimse kalmamış, yapayalnızdı!

Artık Sekban Ağa'nın yapabileceği hiçbir şey kalmamıştı. Düşündüğü tek şey, çoluk çocuğunu güvendiği ağalara bırakıp dağlara sığınmaktı.

"Daha fırsat varken, tüm ailemizi alıp Suriye'ye kaçalım," diye önerdi Siyabend.

"O iş kolay, istediğimiz zaman kaçabiliriz," dedi Sekban.

"Yarın geç olabilir. Bu fırsat da elimizde gidebilir," dedi Siyabend.

"Hayır, bu fırsat her zaman vardır," diye onu yanıtladı Sekban.

Hasan Hüsnü, alayın başına geçmiş, Nemrut eteklerine yaklaşıyordu.

Sekban Ağa, geri çekilerek dağlara sığınınıyordu!

"Korkma ulan, korkacaksan ne diye bu bo... işlere bulaştın? Bulaştınsa sonuçlarına da katlanacaksın, anladın mı," dedi Hasan Hüsnü.

"Şey komutanım," dedi kurban titrek, ürkek, çaresiz, kapana kısılmış bir fare gibi sağa sola bakıp çırpınarak.

“Ne şey ulan, işte senin ne bo... yediğini biliyorum, yaşamak istiyorsan, bundan böyle her dediğimi yapacaksın,” dedi tehditkârca.

“Komutanım ben ulaşamadım,” dedi kurban bitik, çaresiz yalvaran bir bakışla.

“Ulaşmadın ha! Bunu külahıma anlat. Ben ki bu memleketten, yediden yetmişe herkesin ne yaptığını, ne ile uğraştığını biliyorum. Sen kalkıp bana yalan söylüyorsun,” dedi.

Hasan Hüsnü, çevre köylere uğrarken, ayaklanmadan soğutmak için melek kesiliyor, içlerine giriyor sahte gülücükler dağıtıyordu. Mirdês köylerine gelince, Nemrut kesiliyordu. Kadınlara çocuklara hakaret ediyor, günlerce köyleri ablukaya alıp dışarı çıkmalarını yasaklıyordu. Jandarmalar, kadınlara sarkıntılık ediyor, arama gerekçesiyle evlerde tüm eşyaları kırıp döküp birbirine katıyor, şüpheli evleri ise ateşe veriyordu. Kadınları meydana toplayıp; “kocalarınızı oğullarınızı getirin, getirmezsenez, artık sorumlusu siz olursunuz,” diyerek tehdit edip küfürler savuruyordu.

Her seferinde, kurbanlarını bıçak altına yatırırken, dolabı çeviren beygir misali işe yaradığını sanarak, birdenbire yapay bir büyüklük ve kahramanlık dünyasının içine gömülüyordu. Zalim, katı ve insan olan her şeyden uzaklaşarak, vahşi hayvani bir surat takınıyor, bir sırtlan gibi saldırgan, korkunç ve öfke saçıyordu. Bazen yüzünün gerisinde, insani mimikler gözükür gibi oluyor, sonra aniden kayboluyor, eski saldırgan haline dönüşüyordu. Karşısında titreyen, mutlak boyun eğmiş kurbanlarına bakınca, hamam böceği gibi sarı, seyrek, belirsiz bıyıklarının uçları hafifçe titremeye, ardından dudakları haz dolu kıpırdamaya başlıyordu.

Her zaman aç, boz bir ayı gibi sinsi, saldırgan ve tehlikeliydi. Katil bir eşkıyanın, bütün emareleri yüzünde okunuyordu.

Sıkıştığı zaman bir ova tilkisi kadar iz kaybetmekte becerikli, dağ keçisi gibi dikkatliydi.

Mat ve donuk bakışlarında, korkunç, bir saldırganlık dışa yansıyor. Doğada, bir koyun sürüsü için, saldırgan aç ve vahşi kurtlar neyi ifade ediyorsa Hasan Hüsnü de yeni kurulan devleti koruma adına, sivil savunmasız toplum için aynı şeyi ifade ediyordu. Devlet her zaman böyle aç kurtlara ihtiyaç duyuyordu. Hasan Hüsnü, yaralı kurdu kendi aralarında barındırmayan, birbirlerine sırtını dönmeye cesaret edemeyen, bu vahşi kurt sürüsünün bir parçasıydı. Yaralı olana saldırıp anında yok ediyordu. Kurdun arkasında, her zaman leş kargaları, av artıklarını yemek için dolaşıyordu.

İnsanı ürküten gözlerinin yeşilimsi bebeği, uyuyan bir kedinin karnı gibi büyüyüp daralıyordu. Sarı kirpikli göz kapaklarının hareketi, yüzüne ilginç, kesin, katı, mutlak bir duygusuzluğu ve kaygısızlığı yayıyordu. Daha dikkatlice bakıldığında, yüz hatlarında korkunç, ürkütücü, acımasız ve erkenci katil çizgiler açığa çıkıyordu. Bu toplumsal ahlak, inanç, sevgi, merhamet ve acımayla ilişkisini tümenden kesmiş bir yüzdü. Gözlerinin çok derinliklerinde zavallı, acınacak kırıntılar fark ediliyordu. Belki de ağlayıp boşalsaydı bu kırıntılar daha da net ortaya çıkabilirdi. Bebekliğinden beri, hep uyuz bir koyun gibi dışlanmış olmanın ve tek başına kalmanın ezikliği ve tepkisi, zamanla bir intikam duygusun dönüşmüş kişiliğinin bir parçası haline gelmişti.

Bakışlarından, sosyal ve cinsel onura erişememenin açlığı ve saldırganlığı seziliyordu. İnsan ve ahlaka dair hiçbir başarı ve zaferi olmadığı için, hiçbir aşkı da yaşamamıştı. Hep İstanbul'daki, üçüncü sınıf barlardaki sarhoş kadınlarla düşüp kalkmıştı. Yüreği, çocukluğa dair bütün saf duyguları yitirmiş, sinsî, hileli kötülüklerle dolmuştu.

Aldatma, tuzak, öldürme ve hilelerden oluşan tecrübe ve deneyimleri, zehirli sarmaşık gibi üst bilincini işgal etmiş, aşırı deccal özelliklerle donanmıştı. Alt bilinci ise süt dökmüş kedi gibi köşesine çekilip sinmiş ve felçli yatalak hale gelmiş, kapısını bütün yenilik, değişim, dönüşüm ve öğrenmelere kapatmıştı. Kurnaz, hileli üst bilinç ile felçli alt bilinç, sanki birbirinden kopmuştu. Yüzü öfkeden kıpkırmızı, ter içinde kalmıştı. O sakın görünmeye çalıştıkça yüzü miskin, zavallı bir hal alıyordu.

“Korkma, ben adam yemem, biraz daha yaklaş bakayım, demek ki ulaşmadın ha,” dedi Hasan Hüsnü, buyurgan, intikam dolu sert bir ses tonuyla, Sekban’a erzak ve lojistik temin eden adama.

“Komutanım, valla ulaşamadım, korktum,” dedi kurban, ellerini önünde kavuşturup bir yerlerde imdat istercesine! Kendisine çevrilen bu ürkütücü, yeşil camısı bakışlardan ürkmüş, yontu gibi dona kalmış, yüzü musalla taşı üzerindeki ölünün yüzü gibi bembeyaz olmuş, hiç bir şey düşünemiyordu.

“Ulan anasını, s... madem bu kadar korkacaktın, ne diye bu işlere kalkıştın,” diye bağırды Hasan Hüsnü sert, tehdit edici bir sesle, donup kalmış kurbanına bakarak.

“Şey komutanım...” dedi kurban zor işitilir, bir sesle sallanıp bir iki adım öne doğru attı.

“Kes sesini, artık iş işten geçti,” diye hiddetle bağırıp çağırdı. Kurban, sapsarı kesilmiş, yerinde tir tir titriyordu. Sonra;

“Ulan ib...! Dünyanın neresinde görülmüş beni satmak, aldatmak ha! Ben herkesi aldatırken, sen de beni mi aldatmaya kalktın? Ben seni o adamı öldürmek için gönderdim. Sen dağa gidip adamın yanında oturup çayını içtin sohbet ettin. Bu yetmiyormuş gibi bir de gidip Sekban Ağa’ya mermi yiyecek temin ettin ha! Peki, ben o altınları neyin karşılığında sana

verdim? Gidip Siyabend'e mermi alasin diye mi verdim. Söyle bakayım, Sekban sana ne kadar altın verdi," dedi. Sonra öfkeli besili ayı gibi bir pençe yüzünün ortasını vurup yere devirdi.

Yere devrilince çocukluğu ve Rüştü Paşa gelip kafasına takıldı. Rüştü Paşa, aldığı görev gereği; yetimhanelerde yetenekli zeki çocukları tespit ediyor, özel olarak ilgileniyor, eğitimi bakımını, örtülü ödenekten aldığı fonla karşılıyor, okul bitince, devletin en kritik işlerinde görevlendiriyor, bütün derin, karanlık, kirli, gizli işlerini bunlara yaptırıyordu. Devşirme; Osmanlı da çok eski bir gelenektir, Rüştü Paşa'nın; "evlatlık," diye devşirdiği yüzlerce kişi bunun bir devamıydı.

Hasan Hüsnü, bütün kirli cinayetlerin, arkadan kurşunlamaların, vakitsiz ölümlerin, çocukları yetim bırakmanın, gayri ahlaki işlerin ve tüm işkencelerin uzman adamıydı. Daha yetiştirme yurdundaiken, vicdanını yitirmiş, ahlakı çöplüğe fırlatmış, insan kanı dökmekten zevk almaya başlamıştı. Taa o zamandan beri iyi, doğru ve güzel olan, her türlü hareket ve davranışı unutmış, bir tek kendini kan dökmeye adanmıştı.

Hasan Hüsnü, günlerden beri tıraş olmamış, bir delininki gibi sarı-kızıl sakalları uzamış, birbirine karışmıştı. Yüzü; saldırgan, kinli, öfkeli, bıçağın keskin yüzü gibi ciddi, katı ve soğuktu.

Aşağıya doğru kaymış, çıyan sarısı göz bebekleri, safran gibi sarı aklarında kan kokusu ve öldürme istemi fır dönüyordu.

Yaz ortası, güneş altında kızıl bir toprağın üstüne su döküldüğünde, nasıl ki kısa sürede toprak içinde yok olursa Hasan Hüsnü ile karanlık, kirli kanlı işler aynen öyle birbirini emip kısa sürede ortalıkta yok oluyor, geride bir tek çamur kalıyordu.

Karanlıkta bedeninde kan sızan, halsiz, yerinden kıpırdamayan kurbanına alaylı alaylı baktı. Önce kurbanın ellerini arkada

bağladı. Sonra; “Ulan sonuçta sen de Kürt değil misin? Kanın bir kurşuna değmez,” deyip belindeki keskin avcı bıçağını çıkardı. Bir ayağını kurbanın göğsünün üzerine verdi, sol eliyle çenesini tutup kaldırdı. Koyun keser gibi, sağ eliyle keskin bıçağı boğazına attı. Kanlar fışkırdı. Kurban derin bir hırıltı çıkardı, yerde kanlar içinde debelendi. Bıçağı kurbanın elbisesiyle temizleyip cebine koydu. Ekibiyle birlikte bir gölge gibi karanlıkta yitip gitti!

Şimdi bir avuç kabilesiyle yapayalnızdı. Çember daralmış, ayaklanma düşüncesi silinip yok olmuştu. Yakalanmamak için ataları gibi o da üç aydan beri dağlara sığınmıştı.

Hasan Hüsnü; kısa sürede tüm ilişkilerini çözmüş, mallarını, hayvanlarını hangi aşiret reisinin yanına bırakmışsa tespit etmiş, el koymuş ve yağmalamıştı. Malları saklayan aşiretleri de ya muhbir yapmış ya da “şakilere yardım yataklık,” diyerek tutuklamıştı. Her gün halk arasında; “Sekban neden dağlara kaçtı ki, devlet kendisine büyük değer veriyordu. Dağlarda aç çıplak ne yapacak? Gelse teslim olsa devlet yine onu af eder” diye propaganda yapıyordu.

Bu haber, tüm köylere yayılıyor, tanıdıklar aracılığıyla Sekban’a da ulaşıyordu. Böylece Sekban’ın etrafını boşaltıyor, tüm dostlarını tek tek ikna edip yanına çekiyordu. Bir gün, köyün genç çobanını yakalayıp; “sana anlatacağım şeyleri yalnız Siyabend’e anlatacaksın. Dağlara gidip onu bulacaksın ve sana söylediklerimi ona aktaracaksın, anladın mı?” dedi Hasan Hüsnü.

“Anladım komutanım” dedi çoban, bir an önce oradan ayrılmak için.

“Böyle çabuk anladınsa çok iyidir. O zaman onu bulup; ‘sen yiğit bir adamsın, Diyarbakır ayaklanmasına da katılmışsın,

düşmanımsın, ama mert bir insansın, ayaklanma bitti, gel teslim ol, sana her türlü desteği sunarım. Yargılanmadan serbest bırakırım. Yeter ki gel devlete sığın af dile,’ dersin diyor komutan Hasan Hüsnü,” dedi.

Çoban ürkek, çekingen ve kaygılı adımlarla dağların yolunu tuttu. Üç gün üç gece dağlarda döndü dolaştı, sonunda Siyabend’e ulaştı. Siyabend tanıdık çobanı görünce önce sevindi. Sonra; “bu işin içinde bir hile var, bu çoban eski çoban değil, tüm saflığını, dürüstlüğünü, yüzündeki sadakati yitirmiş, bir başka adam olmuş, bu çoban, artık tanıdığım o eski çoban değil,” diye düşündü.

Çobanın gözlerinin derinliklerine bakıp; “Söyle bakalım çoban, ne işin var bu dağlarda, nasıl arayıp buldun beni, seni kim yolladı,” dedi sorgulayıcı bir sesle.

“Beyim elçiye zeval olmaz,” dedi Çoban.

“Ne elçisi ulan, sen ne zamandan beri elçi oldun ki, hiç haberim olmadı.” dedi Siyabend.

“Ağam, komutan Hasan Hüsnü, beni zorla gönderdi,” dedi Çoban.

“Söyle bakayım çoban elçi, komutan ne haber gönderdi?”

“Beyim, git söyle; ‘Siyabend gelsin devlete teslim olsun, teslim olursa ben onu serbest bıraktıracam,’ dedi bana.”

“Eee, başka ne söyledi komutan?”

“Başka bir şey demedi beyim!”

“Peki, elçi, git komutana aynen şunları aktar; ‘ben seni çok iyi tanıyorum, yaptıklarına da tanık oldum. Senin kim olduğunu da biliyorum. Teslim olmak değil cesedimi ancak alırsın.’ Sayın elçi Çoban, söylediklerimi aynen aktarırısın, Hasan Hüsnü’ye,” dedi.

“Anladım beyim, aynen aktarırım,” dedi Çoban.

“Haydi, şimdi kalk git bakayım elçi Çoban.”

Çoban, kalkıp dağdan kentte doğru yola çıktı.

Dağın zirvesinde ne yapacaklarına dair tam üç gün boyunca tartışıp durdular. Sert tartışmalar oldu. Birbirlerine kırıcı sözler söylediler. Siyabend ile Memyan ailelerini alıp Suriye'ye kaçırmaktan yana ısrar ediyordu. Mestan, devlette teslim olmaktan ısrarlıydı. Sekban ikircikli ve kararsızdı. Üç gün boyunca tüm tartışmaları can kulağıyla dinledi. Bir türlü karar veremiyor, sonuçları düşündükçe kararsızlaşıyordu. Üç gün boyunca yatmadı, yemedi, içmedi. Uykusuz ve yorgundu. Üçüncü günün sonunda kararını açıkladı.

“Suriye'ye geçeceğiz,” dedi.

Siyabend, bir grup adamıyla ayrılırken Sekban'a; “ben gerekli olan binek hayvanı, para ve eşyaları temin edeceğim. Üç gün sonra Komi köyünde buluşup orada yola çıkarız,” dedi.

“Tamam, biz de burada hazırlıkları tamamlayıp oraya geliriz,” dedi Sekban.

Siyabend, yola çıktıktan sonra kalanlar kendi aralarında tartışmaya devam ettiler. Mestan, Sekban Ağa'yı ikna etmek için tüm hünerlerini sergiliyordu. Şimdi Siyabend gitmişken, daha rahat ve serbest konuşuyordu.

“Hasan Hüsnü, her şeyi öğrenmiş. Bedir Ağa'ya haber göndermiş; ‘Eğer kadın ve çocukları onlara verirsen, seni bu memleketten sürerim,’ demiş. O kadar kadın ve çocuğu onlardan almak kolay olmayacak. Onlarla çatışmak zorunda kalacağız. Kadın ve çocuklar ölecek, en iyisi teslim olmaktır,” dedi Mestan.

Bütün bu tartışmalardan sonra Sekban, bu defa; “teslim olalım,” diye ikna olmuştu.

“Beni tutuklamamak şartıyla kardeşim Memyan ile birlikte gelip teslim olacağım,” diye haber gönderdi Hasan Hüsnü'ye.

“Tutuklamayacağım, yeter ki gelsin devlete teslim olsun af dilesin, gerisi bana aittir,” diye yanıt gönderdi, Hasan Hüsnü.

Bu haberin ardında, Sekban Ağa gidip teslim oldu. Teslim olduktan bir gün sonra Hasan Hüsnü, onu serbest bıraktı. Diğerleri de serbest kalan Sekban’a bakıp köye indiler.

Siyabend, üç gün sonra tüm hazırlıkları tamamlamış, gün batımından önce Komi Köyüne varmıştı. Köyde Memyan ile birkaç adamı vardı. Memyan çaresiz ve üzgündü. O yeri göğü titreten, herkesin önünde eğildiği, korktuğu Memyan Ağa gitmiş, el pençe duran, zavallı biri gelmiş, şaşkın şaşkın etrafına bakıyordu. Siyabend’ı görünce, ezik, kaygılı ve isteksiz bir sesle;

“Sen gittikten sonra Mestan, amcanı kandırıp teslim olması için ikna etti. Amcan da dün teslim olmaya gitti. Seninle Narence’ye geçeceğiz, ben de gidip teslim olacağım,” dedi.

“Peki, Mestan nerede,” dedi Siyabend.

“Mestan mı,” deyip durdu. Ardından; “amcanı kandırıp teslim olmaya gönderdikten sonra kendisi tek başına saklanmaya gitti, yerini de kimseye söylemedi,” diye ekledi.

“Neden ben gelinceye kadar onu bekletmedin?”

“Beni dinlemedi, seninle karşılaşmak istemiyordu.”

Memyan ile Siyabend Narence köyüne gittiklerinde, Sekban serbest dolaşıyordu. Köye varınca, Memyan’ı da yanına alıp teslim olmaya götürdü.

Siyabend, arkadaşlarıyla birlikte dağlara çekildi. Sekban ve Memyan teslim olmaya gittikten, iki gün sonra Hasan Hüsnü Mirdês köylerinden çekildi, asker gidince, Siyabend köye indi, eşyalarını, mallarını topladı, ailesini getirtti.

O gece sabaha dek uyumadı. Kaygıyla yatağında sağa sola kıvranıp durdu, yanında uzanan Sittê Sultan ile bir tek kelime konuşmadı. İlk gün ışınları Narence köyünün üzerine düşerken;

“Neden dağa çıktık, neden hiç çatışmadan dağdan indik ki? Şu Sekban amcam hangi mantık, akıl, hazırlık ile başkaldırmaya yeltendi. Ne yaptık da şimdi gidip teslim oluyoruz. Bu Sekban amcam, geleceği düşünmeden, duygularına aldanarak, bu işe kalkıştı. Kabaran duyguları sönünce de her şey bitti. Aklını kullanmadı, sadece duygularıyla hareket etti. Neden başkaldırıp dağa çıktık, neden gelip teslim oluyoruz. Bu Sekban amcam, neden bizi bu sonu, hedefi, amacı belirsiz, maceraya sürükledi ki bir türlü anlayamadım, acaba şimdi ne düşünüyor. Rahmetli Hocam ne kadar haklıymış. Bana hep; ‘kendi aile ve aşiret çıkarlarını esas alan, direnme yeteneği olmayan mir, ağa, bey ve şeyhlerin peşine takılan herkesin sonu; tutsaklık, kölelik, yenilgi, sürgün, göç ve teslimiyettir,’ diyordu. Bizim de şimdi yaşadıklarımızın nedeni budur,” diyerek kendi kendine düşünüyordu.

II

Hasan Hüsnü, üç günden beri yörenin bütün ağalarını, beylerini tek tek çağırıp mahkemede, Sekban Ağa’nın üzerinde ifade vermeleri için konuşuyordu. Osman Paşa oğlu Bedir Ağa’ya;

“Bugüne kadar hep seni destekledim. Şimdi beni yıllarca uğraştıran, şu Sekban Ağa hakkında, Diyarbakır Şark İstiklal Mahkemesine şikâyet dilekçesi yazacaksın. Sekban Ağa’dan kurtulursan, bölgede tek güç sen olursun,” dedi.

“Bunu yapamam, geleneklerimize, törelerimize aykırı olur. Bu ortaya çıkarsa ben aşiret içinde nasıl yaşarım,” dedi Osman Paşa oğlu Bedir Ağa.

“Bedir Ağa, iyi düşün, sen koca Osman Paşa’nın oğlusun. Osman Paşa ki yıllarca Osman-i Aliye’ye hizmet etti. Bu gün de sen onun yaptıklarını sürdüreceksin.”

“Bende ne istersen iste, ama bunu isteme. Sekban Ağa ile yıllardan beri tanışıyoruz.”

“Osman Paşa oğlu Bedir Ağa, merak etme, başkalarına da yaptıracağım, sen yalnız olmayacaksın. Yörenin tüm beylerini, ağalarını topladım, kendilerinden söz aldım, ama sen de şikâyet dilekçesi yazacaksın.”

“Komutanım, beni bu işten bağışla...”

“Bedir Ağa, hiç kimseyi muaf tutamam, yapıp yapmayacağın senin bileceğin bir iştir, yapmazsan, sen de ayaklanma suçundan Şark İstiklal Mahkemesinin yolunu tutarsın.”

Üç gün sonra Bedir Ağa ile birlikte dilekçe yazmayan onlarca kişiyi tutuklayıp Diyarbakır’a gönderilmek üzere yola çıkardı. Bedir Ağa yol boyunca;

“Bu iki ucu boklu bir değneğe benziyor, acaba neresinden tutsam ki! Bu işin içinden nasıl çıkacağım. Ben şimdi dilekçe yazsam, dünya âleme rezil rüsva olurum, yazmasam yıllarca zindanlarda sürünürüm,” diye düşündü at sırtında, Malatya’ya doğru yol alırken. “Bir çare bulmalıyım, her iki tarafı da karşıya almayan bir çare. Bir dilekçe yazsam, gizlice mahkemeye göndersem, hiç kimsenin bu dilekçeden haberi olmasa ne olacak ki? Varsın Sekban Ağa ceza alsın, idam edilsin, zorlu bir rakipten kurtulmuş olurum,” diye mırıldandı kendi kendine. Sonra geri dönüp Hasan Hüsnü ile buluştu.

“Osman Paşa oğlu Bedir Ağa aklın yolu biridir, sana baştan söyledim, yaz dilekçeni, aşiretinin başında dur yaşı. Gerisi seni ilgilendirmez. Sonra yazacağın dilekçe ile zaten Sekban Ağa, idam edilecek kurtulacaksın,” dedi Hasan Hüsnü.

“Tamam, yazacağım, ancak bir şartla,” dedi Bedir Ağa karşısında oturan Hasan Hüsnü’nün yeşilimsi mat gözlerinin içine korku ve kaygıyla bakarak.

“Neymiş ki o şart, Bedir sen koca bir ağasın, yoksa Sekban’dan korkuyor musun?”

“İstedğin dilekçeyi yazacağım, ama mahkemeye sunulan dilekçem gizli kalsın, ikimiz dışında hiç kimse bilmesin. Bir de beni her koşulda koruyacağına dair söz vereceksin.”

“Merak etme, ben her zaman seni korurum, Osman Paşa oğlu, Bedir Ağa hiç korkma. Ağa adam hiç korkar mı? Arkanda koca devlet var, kimden korkuyorsun ki,” dedi Hasan Hüsnü. Sonra, Bedir’in rengi gitmiş, solgun yüzüne ve ışığı sönmüş gözlerine bakıp alaylı doğal olmayan bir kakhaha attı.

“Korkmuyorum, aşiret gelenekleri ve töreler böyle, işte biliyorsun...”

“Bedir Ağa o devirler geride kaldı. Artık aşiret, töre, gelenek diye bir şey yok. Bundan böyle bir tek devlet var! Şanlı Türk devleti var! Devlete hizmet ettiğin oranda ağalığın, sürecek.” Devamla; “iki gün içinde dilekçeni yaz getir. Unutma Sekban Ağa devlete karşı ayaklanmış, başkaldırmış. Sen de buna tanıksın, tanıklığını detaylarıyla yazacaksın. İsyanı teşebbüs eden herkesin adını sıralayacaksın,” dedi Hasan Hüsnü.

O yıl Hasan Hüsnü iyice güçlenmiş, sınırsız yetkilere sahip olmuştu. Sarı Paşa, MEH’i (Milli Emniyet Hizmeti) kurmak ve personelinin eğitmek için, Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında Alman Genelkurmay İstihbarat Servisi Başkanlığını yapan, Polonya asıllı bir albayı gizlice Türkiye’ye çağırmıştı. Gelen yetkili albay; aralarında Hasan Hüsnü’nün de bulunduğu, küçük bir kurmay subay grubunu, Almanya ve Avusturya’ya götürüp eğitmiş, geri göndermişti.

Sarı Paşa, içerde teşkilatı kurma görevini, direkt Taş Paşaya vermişti. Hiçbir resmi personeli ile resmîyeti bulunmayan ve gizli kurulan, gizli ödenekten beslenen MEH-MAH, direkt Sarı Paşa,

Sağır Paşa ile Taş Paşa'ya bağlı çalışıyordu. Bunlar dışında hiç kimse varlığını bilmiyordu. Hasan Hüsnü, teşkilattan aldığı yetki ve güçle, her şeye müdahale ediyordu.

Mahkemeye gönderdiği Bedir Ağa'nın şikâyet dilekçesinden sonra, Diyarbakır İstiklal Mahkemesi, bölgede davayla bağlantılı, Siyabend ile Mestan'ın da aralarında olduğu yüzlerce kişiyi mahkemeye çağırdı. Alınanların arasında Amara'da Müslim Hoca ile Bazur köyünde oduncu Mahmut da vardı.

Hasan Hüsnü, ismi dilekçede geçenlerin tümünü tutuklayıp Malatya-Harpüt üzerinden bir bölük askerin denetiminde yola çıkardı.

Siyabend yol boyunca; “bu işin içinde bir hile var. Bit yeniği var,” diye düşündü. Sonra nedeni bulmuş gibi aniden; “İhbar” diye seslice söylendi. Etrafındakiler dönüp tuhaf tuhaf ona baktı. “Ne ihbarı Siyabend Aşam,” dedi biri. “Hiç! Hiçbir şey yok,” diyerek adamın sorusunu geçiştirdi. “İhbar eden bir olmalı. Gizli dilekçe vermiş olabilir biri... Hasan Hüsnü aylardır bunun için çalışıp duruyor. Bir ihbar olmalı. Hem de bizi yakında bilen biri olmalı, yoksa bu kadar insanı bir anda nasıl mahkemeye çağırırlar? Hele şu Bazur köyündeki fukara oduncu Mahmut. Ya Amaralı Müslim Hoca? Bilen biri olmalı, bilen biri, en yanımızdakilerden biridir. Zehirli hançeri arkadan sırtımıza saplayan biri,” diye kendi kendine mırıldanıp duruyordu.

Tutuklu kafilesi, uzun yorucu, kelepçeli yolculuktan sonra bir akşamüstü Diyarbakır'a ulaştı. Bir rütbeli gelip adlarını tek tek okudu, sonra tümünü gruplara ayırıp farklı nezarethanelere yerleştirdi.

Siyabend'in, o akşam girdiği nezarethanede yedi kişi daha vardı. Saç, sakal birbirine karışmış, eski püskü elbiseler içinde

yerde oturmuş birbirleriyle hararetli hararetli konuşuyorlardı. İçlerinden biri sırt üstü yatmış derinden inliyordu. İçeri girenler;

“Selamın Aleyh küm, Allah kurtarsın,” deyip bir köşede yerde sağı solu gözleyerek oturdular.

“Aleyh-kum selam,” diyerek gelenleri yanıtladılar. Yedi kişiden biri;

“Ey güzel, yiğit insanlar nereden geliyorsunuz, suçunuz ne, neden tutuklandınız?” diyerek sordu.

“Amca, bizim ki uzun hikâye. Herkesinki gibi bizim de bir isyan hikâyemiz var,” dedi Siyabend.

“Ya sizin suçunuz ne?” diye sordu.

“Yeğenim, bizim de hikâyemiz aynı. Dün isyan suçuyla yargılandık, tek celsede bize idam verdiler. Yarın şafakta bizi asacaklar,” dedi umursamayan bir tavırla.

“İdam mı?”

“He ya yeğenim. Bir celsede bize idam verdiler. Bu mahkemeden başka ne bekliyorsun ki,” diye tekrarladı adam çok olağan bir şeyi söyler gibi. Birdenbire bir sessizlik oldu. İdam mahkûmlarının arasına konulmaları onu tedirgin etmiş, kafası iyice karışmıştı. “Ne işimiz var, idam mahkûmların arasında,” dedi kendi kendine.

Merakla yerde yatan ve inleyen yaşlı adamın yanına yanaşıp başucunda çömeldi. Aksakalı yaşlı adamın elini, elleri arasına aldı. Yaşlı hasta, yerinde oturamayan adam hem sağır hem de gözleri bulanık görüyordu. Elini tutunca bir sıcaklık, dostluk ve güven hissetti. Ayağa kalkmaya çalıştı.

“Uzan, amca uzan,” diyerek Siyabend, kalkmasını engelledi.

“Amca, seni neyle suçluyorlar,” dedi merakla. İhtiyar söyleneni anlamadı. İçlerinden biri, Siyabend’ın söylediklerini yüksek sesle ona söyledi. Yaşlı adam, Siyabend’ın ellerini sıkıp;

“Evladım, beni yöremizdeki ayaklanmanın komutanı olmakla suçluyorlar. Allah şahidimdir, yüz yirmi yaşındayım. Yürüyecek takattim yok. Bu zülümdür. İnsan evladı olan, insana bunu hiç yapar mı? Görüyorsun, takdiri ilahî işte! Kaderde zalimlerin eliyle asılmak varmış,” dedi derin bir iç geçirerek.

“Takdiri ilahî amca, kaderde ne varsa o olur, zalimlere kalmaz bu dünya,” diyerek yaşlı adamı teselli etmeye çalıştı.

Onlar konuşurken, oduncu Mahmut ile Müslim yan yana oturmuş, şaşkın şaşkın, kaygıyla dinliyordu. Yaşlı adamla konuşurken, Sekban Ağa ile Memyan içeri girdi. Ayakta etrafında toplandılar. Mahkemede nasıl ifade vereceklerini kararlaştırdılar. Sonra Sekban ile Memyan çıkıp kendi koğuşlarına gittiler.

Gece, yol yorgunluğu ve tedirginlik ile çıplak zemin üzerinde sırt, sırtı verip idam mahkûmlarıyla birlikte sabahladılar. Onlar uzanırken, yaşlı adam hala uzandığı yerde doksan dokuzluk tespihini çekiyor ve inliyordu.

Siyabend, şafakla birlikte gözlerini açtı. Yaşlı adam ile altı arkadaşı yoktu. Erkenden alıp darağacına götürmüşlerdi.

Bir hafta, nezarethanede beklediler, arayan soran olmadı. Malatya Tugay Komutanı, tümü için hazırladığı matbu ifade de; “Sekban Ağayı kaçırmadığını ve onunla dağlarda beraber olmadığını inkâr ediyor musun,” diye sormuş, tüm sanıklar adına; “hayır etmiyorum” deyip orada herkese imzalatmıştı. Birkaç kişi dışında diğerlerinin okuma yazması yoktu. Diyarbakır İstiklal Mahkemesi savcısı da bu ifadeyi yeterli görmüş ve bir daha ifade almamıştı.

Cezaevi tıklım tıklım doluydu. Bütün Kürt kentlerinden her gün onlarca kişiyi tutuklayıp getiriyorlardı. Siyabend, gittiği yeni koğuşunda, Üzeyir Ağa ile tanışmış, sohbet ediyordu. Üzeyir Ağa’nın son gecesiydi. Şafakla birlikte asılacaktı.

“Üzeyir amca, ölüm Allah’ın emri, önemli olan bu zalimler karşısında susmamaktır. Sen yarın şafakla birlikte şerefine ipi göğüsleyeceksin. Ya onlar? Onlar her gün geberip gidecekler,” dedi Siyabend.

“Çok doğru diyorsun be yeğenim.”

“Üzeyir Amca, bu yaşta sana hangi suçtan ceza verdiler?”

“Yeğenim ben şafak vakti, Allah’ın rahmetine kavuşacağım. Sana olduğu gibi hikâyemi anlatayım. Ben Reşopi Ağalarındanım. Ailem Cizre’de oturuyor. 1920 yılında Cizre kaymakamı benim hakkımda; ‘Reşopîli Üzeyir Ağa, yeğeni, amcası, hizmetçisi ile altı adamı, Musul’daki İngiliz subaylarıyla mektuplaşmışlar,’ diye bir rapor yazıp Ankara’ya göndermişti. Bu tanıksız ve kanıtsız bir iddiaydı. O zaman kimse bunu dikkate almadı. Daha sonra Cizre kaymakamı değişti, ardından tam üç kaymakam gelip gitti.

Bu yıl, yeni bir kaymakam geldi. Rakip aşiretler kaymakama rüşvet verip beni şikâyet etmişler.

Kaymakam, suç delili bulmak için dosyaları karıştırmış, hakkımdaki bu eski dosyaya rastlamış. Bu raporu çıkarıp bir tutanak ekleyip Diyarbakır İstiklal Mahkemesine göndermiş. Mahkeme biz sekiz kişi hakkında çağrı yaptı. Bu sekiz kişiden üçü, dört yıl önce, adam öldürmekten onar yıl ceza almış ve Siirt cezaevinde yatıyorlar. Hizmetçi denilen çocuk, şimdi on altı yaşındadır. İddia edilen olay sırasında, dokuz yaşında bir çocuktuk.

Biz sekiz kişi kaymakamın bu iddiası nedeniyle yargılandık. Kırk gündür buradayız. Bugün sabah bizi mahkemeye çıkardılar. Kaymakamın yazdığı suçlama tutanağı ile önceki kaymakamın Ankara’ya gönderdiği raporu okudular. Tek celsede hepimize idam verdiler. Siirt cezaevindeki üç adamımız, mahkemeye getirilmeden idam aldılar. Ceza aldıklarına dair Siirt cezaevine

telgrafla bildirdiler. Yarın şafakta onları da Siirt'te asacaklar. Hizmetçi, yaşı küçük olduğu için cezası on beş yıla indirildi. Bize hiçbir şey sormadılar. Yeğenim Siyabend, haydi şimdi sen söyle, bu hudutsuz zulmü kim kabul eder,” dedi içini çekerek.

“Üzeyir amca, bu zulmü ne Nemrut ne de Firavun yapmıştır. Bunu ne kul ne de Allah kabul eder,” dedi Siyabend

Üzeyir Ağa, şafak öncesi koğuştan alınıp darağacına götürülürken, Bazur köyünde Mahmut, Amara'da Müslim ile Siyabend uyumamış arkalarından öylece baka kaldılar!

O gün Ömer-i Temir Ağa yargılanıp idam almış, koğuşa gelmişti. Şafakla birlikte asılacaktı. Cemîlê Çeto, onu uzun yıllardan beri tanıyordu. Temir, mahkemeden koğuşa gelince, Cemîlê Çeto ağlayarak onu kucakladı. Ömer-i Temir, onu sertçe itip yüksek bir sesle;

“Hey Cemîlê Çeto! Ben ağlanacak bir halde değilim ki gelip üstüme ağılıyorsun. Ben elimde silah, sonuna dek savaştım. Vicdanım rahattır. Hiç üzülmeden, pişman olmadan şafakla birlikte darağacında kendi sehpamı ayaklarımla devireceğim. Sen, kendi haline ağla, behey ahmak zavallı! Sen, yıllarca bu yalancı dalaverecilerle hizmet ettin. İşbirliği yaptın. Bugün hizmet ettiğin kişiler tarafından asılacaksın. Gözyaşlarını kendine sakla! Burada haline ağlanacak biri varsa o da sensin,” dedi öfkeyle.

Koğuştaki herkes susmuş, pür dikkat onları izliyordu. Cemîlê Çeto âdeta dona kalmış, ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilmiyordu.

“Acaba bu adamın suçu nedir,” dedi Müslim merakla.

“Dediklerine göre, Şeyh Said, bu adama bir mektup gönderip destek istemiş. Bu da Şeyhin mektubunu bekletmeden, Sarı Paşa'ya göndermiş. Mektup, mahkemede Şeyhin aleyhine delil olarak kullanılmış. Hanı, hatırlıyor musun, Kafkas

Cephesindeyken Bişarê Çeto diye biri vardı. Çok yiğit bir adamdı,” dedi Siyabend.

“Hatırladım, bir sabah çatışmada, at üstünde üç Rus süvarisini vurduktan sonra alnında vurulmuştu,” dedi Mahmut.

“İşte bu onun kardeşi, Cemîlê Çeto’dur,” dedi Siyabend.

“Ama o çok yiğit yurtsever bir adamdı, acaba bunu niye getirmişler ki,” dedi Müslim.

“Niye getirmişler kimse bilmiyor. Şimdi dört oğluyla birlikte yargılanma sırasını bekliyor. Tüm ailesi, çoluk çocuk tutsak alınmış, bir kışlada tutuluyor,” dedi Siyabend.

“Belki de bilgi toplamak için aramıza sokmuşlar,” dedi Mahmut.

“Belli mi olur? Baksana sabahtan akşama elinde ayna ile cımbız, hiç umursamadan kıllarıyla uğraşıp duruyor. Her halde dışarı bırakılacağından emindir,” dedi Müslim.

“Cemil’in yanındaki de anlı şanlı Pencinaran Ağası Rızgo Bender’dır. İkiisi birlikte aynı grupta yargılanıyorlar. Rızgo yüz elli adamıyla birlikte yargılanıyor. Mahkeme heyetine fakir görünmek için eski püskü elbiseler içinde, kendisini zavallı yapmış, bununla ölümden kurtulabileceğini düşünüyor. Bu da onun gibi devlet yanlısıdır,” dedi Siyabend.

“Devlet yanlısı oldukları için mi hiç kimse bunlara selam verip konuşmuyor, Ömer-i Temir Ağa böyle sert tavır takındı,” dedi Mahmut.

“Bunlar birçok kişiyi yakalatmış, idama göndermişler,” dedi Siyabend.

“Ayaklanma sürerken, bunları el üstünde tutup dünyanın parasını veriyorlardı. Şimdi yapacakları bir şey kalmayınca, onları da tutup getirmişler,” dedi Siyabend.

“Demek ki hain, her zaman haindir. İşi bitince düşman da tekme vuruyor,” dedi Müslim.

“Sahibine yaramayan köpek, başkasına da yaramaz,” dedi Mahmut.

“İhanettin de koku gibi sınırı, rengi, kimliği, dili, dini ve cinsiyeti yoktur, hain her yerde, her zaman haindir,” dedi Siyabend.

Çeto, İskânın oğluydu. Cemîl, Çeto’nun oğluydu. Bahtiyar/Pençinar aşiret reisiydi. İçten pazarlıklı, zalim ve ikiyüzlü, çıkarıcı ve talancıydı. Sarı Paşa’ya sık sık mektup ve telgraflar yolluyor, rakip aşiretleri ihbar ediyordu.

O sabah Cemîlê Çeto ve Rızgo mahkemeye çıkarken cezaevinin avlusunda, Ömerê Temir ve arkadaşlarının cansız bedenleri, yan yana kurulmuş darağaçlarında sallanıyordu.

Mahkeme bir sinema salonunda yapılıyordu. Tüm sandalyelere numaralar verilmişti. Bir ve iki numaralar heyetin yanındaydı. Mahkemeye gittiklerinde Cemîlê Çeto bir numaraya, Rızgo iki numaraya oturtulmuştu. Diğerleri salonda rastgele oturmuşlardı. Bunların hiçbiri Türkçe bilmiyordu. Tercüman kullanıyorlardı. Herkese tek tek aynı klasik sorular soruluyordu.

Çok kalabalık bir grup olduğu için Cemîl ile Rızgo’nun mahkemeleri beşer saatten iki celse sürmüştü. İki celseden sonra mahkeme heyeti kararını şöyle açıklıyordu; “Bir ve iki numaraların idamına, ikiden doksan numaraya kadar olanların on beş yıl hapis ile cezalandırılmalarına, geri kalanların beraatına oy birliğiyle karar verilmiştir.”

O gün koğuşa döndüklerinde ikisi de derin düşünceliydi. Şafakla birlikte asılacaklardı. Hiç kimse yanına varıp; “geçmiş olsun,” demedi. Cemîl, yatağın üzerinde oturmuş, ruh dünyası alt üst olmuştu. Gece ilerleyince; mahkûmlar birer ikişer yataklarına

çekildi. İdamına daha dört beş saat vardı. Cemîlê Çeto, daha fazla dayanamadı. Ayağa kalkıp Kürtçe bir tekerlemeyle, herkesin duyacağı, pişmanlık dolu bir sesle bağırdı;

“Cemîlê Çeto, ji kerê de keto” (Cemile Çeto, eşekten düştün!)

Tahta ranzasında gözlerini kapatıp hayal kurunca, her şeyden uzaklaşıyor, anılarla baş başa kalıyordu. Anı unutmak için geçmişe sığınıyordu. En çok da mavi gözlü oğlunu düşünüyor merak ediyordu. Cibîn’de mavi gözlü çocuğun elinde tutmuş, elinde kamıştan sepet bağa gidiyordu. Elindeki bağ bıçağıyla olgun, iri sarı kırmızı salkımları koparıp sepete yerleştirirken, en güzel salkımı koparıp; “al oğlum, bunu ye,” dedi. “Baba su,” dedi mavi gözlü çocuk. Mataranın ağzını açıp eline verdi.

Sonra birdenbire Jandarma Abdullah ile oğlu Ömer gelip kafasına takıldı. O gece, sabaha kadar kaos dolu bekleyişi anımsadı. Yahya’nın kesik başı gelip düşlerine girdi. Gece karanlığında kendinden geçmiş, durmadan kaçıyor kaçıyor kaçıyordu. Taşnak ve Hınçak’a katılışını anımsadı. Uzandığı ranzasında geçmişini hikâyesini düşündükçe mavi gözlü çocuk, hazanın hüznünde bir gün batımı gibi gelip yüreğine yerleşti. “Oğlum, hala sağ olabilir mi? Nerede sağ olsun, kimse kurtulmadı ki, onu da uçurumdan Ferat’ın sularına attılar,” diye düşündü kendi kendine.

Thomas, Diyarbakır cezaevinde sayılı saatleri kalmış, idamı bekleyenler arasındaydı. Siyabend ile dost olmuş, idama gitmeden önce, bir masal anlatır gibi hikâyesini anlatıyordu, anlattıkça rahatlıyordu

“Adamlar eline silah almış, silahla dağda dolaşıyor, askere yanaşmaya korkuyorlardı. Böyle çetecilik mi olur? Hiçbiri silah sıkmadı. Gidip zavallı köylüleri öldürüyorlardı, halkımız için hiç

bir şey yapamadılar, hiç bir şey! Sonra da; ‘biz geri çekiliyoruz,’ dediler. Bunlar halkımızı koruyamadılar. Yıllarca intikam ateşiyle yanıp tutuşuyordum. Çocuklarımı, Cibîn’i, geçmişimi anımsadıkça intikam duygularım bir top ateşe dönüşüyordu. Ben bu intikam sevdasıyla, yıllarca Taşnak çeteleriyle başıboş dağlarda dolaştım. Sonra onlar geri çekilince; ‘ben gelemem, burayı terk edip gelemem,’ dedim onlara,” dedi tepkiyle Thomas.

“Onlar gidince, sen tek başına ne yaptın dağlarda,” dedi merakla Siyabend.

“Oğlum, oğlum daha dokuz yaşındaydı. Zalimler ne istediniz oğlumdan,” diyerek tepkisini dile getirdi. “Burayı terk edemezdim, terk edince koruyamadığım oğluma ihanet etmiş gibi vicdanım ayaklanıyordu. Onlar gidince, bir süre tek başıma, dağlarda başıboş dolaştım. Sonra aşiret birliklerine katılıp Şeyh’in ayaklanmasında yer aldım. Ayaklanma dağılınca, sağda solda biraz saklandım, bir ihbar sonucu yakalanıp getirildim işte,” dedi.

“Thomas, sen katıldıktan sonra, neler yaşadın?” dedi Siyabend.

“Bir gün çatışmada, çok sayıda asker bize teslim oldu. Esir askerleri alıp Çapakçur tarafına götürüyorduk. Benim kafamda hep intikam vardı. ‘Bunlar bizi öldürüyor, biz niye bunları sağ tutuyoruz,’ diye kendi kendime yakınıyordum. Bir köyde mola verdik. Köy muhtarı bize yemek hazırladı. Esir askerler de bir odada yemek yiyorlardı. Nöbet tutanlar, yemek için bizim tarafa geldiler. Ben hemen yerimden fırlayıp; ‘nöbete gidiyorum’ dedim. Esir öldürmenin yasak olduğunu biliyordum. ‘Olsun, öldüreceğim, onlar da beni öldürsünler,’ dedim kendi kendime.

Nöbet yerine gittim. Odanın içinde altmış esir asker vardı. Eşim, babam, yaşlı annem illa da küçük oğlum, sarı saçlı, mavi

gözlü çocuk aklıma geldi. O an, geçmiş bir film şeridi gibi gözlerimin önünde canlandı.

Harman yerindeydim. Oğlum; bana; ‘baba bugün yeter, eve gidip yemek yiyelim,’ dedi. Oğlumun baba, deyişi bir hançer gibi yüreğime saplandı. O an, işte o an kendimi kaybettim. Tüfeğimi aldım rastgele taradım. Odanın içinde çığlıklar biri birine karıştı. Hiçbir şey duymuyordum. Kendimi yitirmiştim. Hızla carcuru değiştirip yenisini taktım, tekrar taradım. Arkadaşlarım koşup silah sessine geldiler. Kırk esir öldürmüştüm, beni hemen tutukladılar.” Thomas, anlattıkça o anı yaşar gibiydi. Anlatmıyor, olayları yeniden yaşıyordu. Siyabend, ses çıkarmadan dinliyordu. “Beni alıp sorumlu ağanın yanına götürdüler. Ağa bana;

‘Neden bu esirleri öldürdün. Biliyorsun, esiri öldüren öldürülür,’ dedi.

‘Ben yıllarca böyle bir fırsat bekliyordum. Tüm ailemi yok ettiler. Oğlumu dokuz yaşındaki oğlumu öldürdüler. Yıllarca bu anı bekledim. Ben şimdi intikam aldım. Siz de beni öldürün, artık hiç önemli değil,’ dedim. Ağa bana; ‘Thomas, savaş prensiplerimiz gereği, seni kurşuna dizmemiz gerekiyor. Yaptığını kabul edilir bulmuyoruz. Ancak biz bu olayın konuşulmasından da yana değiliz. Bir Ermeni Kürtlere yardım etmeye gitti, onu da öldürdüler, derler. Onun için seni öldürmeyeceğim, ama bir daha da olmasın,’ diyerek uyardı beni,” dedi Thomas gözleri nemli. Sonra devamla;

“Senden iki isteğim var, Siyabend,” dedi.

“Söyle Thomas, yapabileceğim her şeyi yaparım,” dedi Siyabend.

“Benim burada sayılı saatlerim kaldı. Biraz sonra beni hücreye alacaklar. Şafakla darağacına çıkacağım. İdam öncesi, diğer

tutuklular gibi sizlerle vedalaşmak istiyorum. Onların karşısında yalnız kalmak istemiyorum,” dedi.

“Neden olmasın Thomas, sen idama gitmeden önce gel arkadaşlarla vedalaş, helallik iste,” dedi Siyabend.

“Diğeri bir isteğim oğlum, ailem... Araştır, sağı kalan varsa beni anlat onlara. O günü hiç unutamıyorum. Cercerenin üstünde ayakta dikilmiş, arkamda mavi gözlü oğlum oturuyordu. Bir de baktım ki, karşımda Amara köyünde jandarma Abdullah ile oğlu Ömer dikilmiş duruyor. Onu görür, görmez korkuya kapıldım. Abdullah aile dostumuzdu. Ferman kararını duyunca tehlikeyi göze almış, bana haber vermeye gelmişti,” dedi Thomas karşısındaki Siyabend’e bakarak.

“Amara’da Abdullah ile oğlu Ömer,” deyince, onları sessizce dinleyen Müslim;

“Ben de Amara’da oturuyorum, Ömer benim arkadaşımıdır, kapı komşuyuz,” dedi Müslim, Thomas’a bakarak heyecanla.

“Benim de iyi arkadaşımıdır Ömer, ben de Bazur köyündenim,” dedi Mahmut.

“Ben de Abdullah ile oğlunu tanıyorum, iyi insandır, babamın dostuydu, bizim eve gelmişti. Ben de birkaç kez Amara’ya evlerine gittim,” dedi Siyabend.

“Ben de Cibîn köyündenim, büyük kıyım sırasında oğlum daha dokuz yaşındaydı.” dedi üzüntülü, heyecanlı umut dolu bir sesle karşısındakilere bakarak.

“Senin oğlun eğer yaşıyorsa şimdi yirmi yaşlarında olmalıdır,” dedi Müslim soru sorar gibi Thomas’ın gözlerine bakarak.

“Evet, şimdi yirmi yaşında olmalıdır, ama ben onu hep dokuz yaşında olarak düşünüyorum,” dedi Thomas.

“Ömer, bana birkaç kez, Cibîn köyünde, Artos adından, babasının bir dostunda ve cercere meselesinden söz etmişti,” dedi Mahmut.

“Bana da birkaç kez böyle bir olay anlattı,” dedi Müslim.

“Evet, işte o Artos benim. O sabaha bizi alıp götürürlerken, oğlumu kaçırmak için kafileden kaçtım,” dedi, heyecanla Thomas.

“Ömer’in bize anlattığına göre, cercerenin üzerindeki küçük çocuk uçurumdan atıldıktan sonra kurtuluyor. Ömer de eski adını bilmiyor, ama şimdiki adı Ramazandır. Kalaycı Ramazan,” dedi Müslim sevinerek.

“Evet, kalaycı Ramazan,” diye tekrarladı Mahmut.

“Oğlum! Oğlum Aram! Oğlum yaşıyor,” deyip Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kalkıp Müslim ile Ömer’e sarıldı.

“Senin oğlunu iyi tanıyoruz, mavi gözlü, kumral saçlı, yirmi yaşlarında kalaycı Ramazan,” dedi tekrar Müslim.

“Rab sana şükürler olsun! Oğlum Aram yaşıyor. Onu bana bağışladın,” dedi.

Sohbetleri derinleştirdi, akşama doğru Thomas’ı alıp hücreye götürdüler. Gitmeden önce boynundaki gümüş haçı çıkarıp oğluna vermesi için Müslime uzattı.

Thomas’ı o gece hücrede alırlarken, son isteğini sordular. O da;

“Tutuklu arkadaşlarımla vedalaşmak istiyorum,” dedi. Koğuşun kapısına gelip tümüyle vedalaştı. Ayrılmadan önce, koğuştakilere;

“Arkadaşlar, ben bu gece artık yaşama veda edeceğim, beni de kendinizden biri gibi bilin, benim Müslüman olduğumu sanmayın, ancak ben şafakta idama gittiğimde, size ses vereceğim. Diğer arkadaşları nasıl uğurladıysanız, beni de aynı

ses ve selamlamayla yollayın. Kimse beni sizden ayrı görmesin ve buna sevinmesin,” diye seslenip gitti. Thomas’ın bu isteği üzerine;

“Dine göre Thomas’ın ardında nasıl ezan okuyacağız,” diye koğuştaki din adamları arasında hararetle bir tartışma başladı. Bir kısmı; “okunur,” bir kısmı da; “okunmaz,” diyerek ikiye ayrıldılar. Amaralı Müslim, tüm tartışmaları kesip attı.

“Ben okuyacağım. O hepimizden daha çok acı çekmiş, zulüm görmüş. Mazlum Thomas’ın, isteğini ben yerine getireceğim,” dedi kararlıca. Şafakla birlikte Thomas koğuşun kapısına gelerek;

“Arkadaşlar, ben artık gidiyorum, hakkınızı helal edin, haydi, Allah ısmarladık,” dedi. Amaralı Müslim; “Allah ü Ekber... Allah ü Ekber,” deyip ezan okudu.

Sonra; “Kahrolsun zülüm,” diyen Thomas’ın sesi geldi.

Gün doğumuyla birlikte, kapı açıldı, cezaevi müdürü ile gardiyanlar, Müslim’i alıp götürdüler.

Akşama doğru iki kişi gidip battaniye içinde karga tulum koğuşa geri getirdiler.

15 Haziran,

Saat 08.30.

Diyarbakır Şark İstiklal Mahkeme heyetinin başkanı; Bulgar göçmeni, Hacı Muhittin Baha Pars, saçları seyrekleşmiş avurtları çökmüştü. Şeyhin davası başladığından beri, her gün idam kararları vere vere taştan bir heykele dönüşmüş, tüm duygularını yitirmişti. Bir saman çuvalı gibi duran iri, kaba, göbekli gövdesinin üstünde ufacık çelimsiz, kel kuru bir baş duruyordu. Kalın çerçeveli gözlüğü bir yama gibi yüzünde gözüküyordu. Resmi ve sert mizaçlıydı. Sanki bütün mimikleri anlamını yitirmiş, dümdüz bir heykele dönüşmüş, gülümsemeyi unutmuştu.

Üyelerden; esmer tenli, uzun boylu, gür bıyıklı, kırk yaşlarındaki, Ali Saib Ursavaş bir Kürt'tü. Ana babası Türkçe bilmiyordu. Çok soğukkanlı ve aymazdı. Yüzünde derin bir hiçlik ve boş vermişlik vardı. Hiçbir şeyi umursamıyormuş gibi aval aval sanıklara bakıyordu. Yağmur ve güneş altında kala kala pas, kir tutmuş, demirden bir heykel gibiydi. Kürt olduğu için; “yanlış anlaşırlım,” korkusuyla, hepsinden daha ağır cezalar öneriyordu.

Bir diğer üye, otuz yaşlarında lakayt ve kayıtsızdı bir Rum dönmesiydi. Verilen kararlarda asla düşünce belirtmiyor, sadece heyet başkanı Hacı Muhittin'in verdiği kararları destekliyordu. Yüz kızartıcı suç işlemiş gibi hep önüne bakıyor, insanların gözlerine bakmaktan korkuyordu.

Savcı; kırk yaşlarında, ruhsuz, donuk hiçbir inanç ve dünya görüşü olmayan, asimle olmuş bir terekemeydi. Gözleri şaşıydı. Kime, nereye baktığı asla belli olmazdı. Şaşı gözleri, sararmış, katı ve acımasız yüz ifadesiyle bir gangsteri andırıyordu. Yüzünde derin bir bıçak yarası vardı.

“1” ve “2” numaralı sandalyeye Sekban Ağa ile Memyan oturtulmuştu. Yanlarında Siyabend oturuyordu. Diğerleri rasgele oturmuşlardı. Mahkeme başlamadan önce; kapıdaki iki askerden biri;

“İzlemek isteyenler çabuk içeri girsin, mahkeme başlayacak, haydi, çabuk yerinizi alın,” diye bağırdı.

Beş dakika içinde eski sinema salonu, film izler gibi kendi aralarında fısıldayarak konuşan meraklı erkek ve kadınlarla doldu.

“Bunlar ölümü hakkı etmişler.”

“Tümünü boğmalı, yüzbaşı kocamı surların içinde öldürdüler.”

“Biz Ankara’da daha yeni görevli gelmiştik, benim kocam da zabitti bedenini paramparça etmişlerdi.”

“Çok ilkel vahşi bunlar!”

“Biz de Bursa’dan geldik, benim babam emniyettendi, hançerle öldürmüşlerdi, ben yine de bu kan dursun diyorum.”

“Adamların tümü suçsuz!”

“Tanıksız asıyorlar!”

“Kim kimi sevmiyorsa ihbar ediyor, ertesi gün darağacına çekiliyor, böyle mahkeme mi olur?”

“Dün bir çocuk daha yaşı on beşti, yaşını büyütüp astılar.”

“Asılmak için Kürt olmak yetiyor vallahi.”

“Bunlara hiç acımayacak, tümünü asıp kurtulacaksın bir defada!”

“Şeriat istiyorlar!”

“Genç Cumhuriyeti yıkmak istiyorlar.”

“Çok yazık, bak sana çoğu daha çocuk. Kim bilir annesi babası nasıl üzülyordur.”

Bu meraklı kalabalık, kendi arasında böyle konuşurken; “Kesiiin gürültüyü, mahkeme başlıyor, yoksa hepinizi dışarı atarım,” diye gürledi. Elindeki tokmağı sertçe masaya vurdu, Hacı Muhittin Baha Pars. Sonra tutsaklara bakarak; “Ayağa kalk bir numaralı sanık,” dedi.

“Adın ne?”

“Sekban Ağa,”

“Baba adı?”

“Mêrdeslı Mıhammed Beg,”

“Memleket?”

“Malatya, Kâhta.”

“Kaç yaşındasın?”

“Evli misin?”

“Kaç çocuğun var?”

“Mesleğin ne?”

Mahkeme klasik sorularla başlayıp kimlik yoklamasıyla sürdü.

Başkan, Hacı Muhittin, oturduğu yerden kıpırdadı. Kalın camlı ve çerçeveli gözlüğünü çıkardı. Sekban Ağa'nın kaçıışı ve isyan teşebbüsü hakkında, kesin suçlayıcı sözler sarf etti. Sonra dosyayı açtı. Osman Paşaoğlu, Bedir Ağa'nın anlattıkları ve Hasan Hüsnü'nün yazdığı raporu okudu. Rapor kırk sayfadan oluşuyordu. Raporda; Sekban Ağa'nın, Şeyhe destek vermesinden, cezaevinde kaçışından, kaçışta yardım edenlere, yeni bir ayaklanma fikrine dek her şey detaylarıyla vardı. Mahkeme heyeti raporu özetledikten sonra, Sekban'a dönüp;

“Sekban Ağa, sen hiç unutma! Devlet içinde devlet kurmaya çalışanlar, asla başarıya ulaşamazlar. Böyle kişiler oldukça devletin varlığı hep tehlikededir. Buna asla izin vermeyeceğiz. Tehlikeyi bertaraf etmek için köklerini kazıyacağız. Görüyorsun, devletimiz her zaman büyüktür. Harput Cezaevinde, hakkında hüküm verilişinden, şu ana kadar yaptığın her şey kayıt altına almış. İşte, devlet budur. Var mı bütün bunlara bir itirazın?” dedi sert ve öfkeli bir sesle dosyaları özetleyip okuduktan sonra.

“Var mı itirazın?” sözü karşısında Sekban ayağa kalktı, biraz düşündü. Sakin bir sesle;

“Sayın başkan!

Görüyorum ki, bu raporu yazan komutan Hasan Hüsnü, bir askerden çok, bir palavracı masalcı gibi davranmış.

Bütün bunları Bedir Ağa'nın, komutan Hasan Hüsnü'ye anlattığı aşikârdır. Hasan Hüsnü'nün kendisine de söyledim. Bedir Ağa ile eskiden beri husumetimiz var. Bunu bildiği halde raporunu Bedir Ağa'nın söylediklerine göre düzenlemiş.”

Hacı Muhittin, Sekban Ağa'nın söylediklerini dikkate almıyormuş gibi ona hiç yanıt vermeden;

“Siyabend, amcan ifadesinde; ‘ben kaçmak istemiyordum. Siyabend beni zorla kaçırdı,’ demiş, bu doğru mu,” diye sordu.

“Evet, doğrudur. Onun haberi dışında kaçırdım kendisini,” dedi Siyabbend amcasının ayaklanma ile ilgisinin olmadığını kanıtlamak için işe yarayacağını düşünerek.

“Askerlerle çatışarak amcanı kaçırsaydın, söylediklerin doğru olabilirdi, ama o kendisi otelden çıkıp Hacı Bedir Bey’in konağına kadar kaçıp gelmiş,” dedi Hacı Muhittin.

“Onu kaçırdığımda gönülsüzdü, ben onu kaçırmaya zorladım,” dedi Siyabend.

“Peki, Harput hapishanesinde milletvekili Hasan Hayri ile ayaklanma konuşmalarını, yemin etmelerini, yörenizdeki ağalarla görüşmeleri de sen mi yaptın,” dedi Hacı Muhittin.

Siyabend söylenenler karşısında nasıl davranacağını şaşırdı. Sekban Ağa, bunlara karşı söz hakkı istedi. Başkan reddetti. İlçedeki görevlilerin tuttuğu raporu suçlamaları okudu. Sonra yeniden Siyabend’e dönüp;

“Her şeyi ben yaptım diyorsun. Fakat bunları yaparken, hiç mi aklına gelmedi, devlet ve kanun diye bir şeyler olduğunu?”

“Var olduklarını biliyordum, fakat amcamı kaçırdığım için beni suç işlemiş kabul edeceklerini bilmiyordum,” dedi Siyabend.

Başkan Hacı Muhittin, iki de bir kalın çerçeveli gözlüğünü çıkarıp takıyordu. Son derece huzursuzdu. Birkaç şey söyledikten sonra; “Yarın devam etmek üzere bugün bitiriyorum,” dedi.

16 Haziran!

Yargılamanın ikinci celsesi biraz erken başladı. Savcı; şaşı gözleriyle karşı duvara okuyormuş gibi uzun bir iddianame okudu. Hasan Hüsnü’nün raporunu olduğu gibi iddianamesine geçirmiş, sonuna kısa bir paragraf ek yapmıştı. İddianame okunduktan sonra başkan Hacı Muhittin, Sekban’a;

“İddianameyi dinledin, suçlamalar hakkında ne diyorsun? Sekban Ağa,” dedi. Sekbana ayağa kalkıp;

“Sayın mahkeme heyeti!

Sayın savcının iddiaları hayal ürünüdür. Bize bir kanun adamı gibi değil, vicdansız bir düşman gibi muamele ediyor. Kanunları bilmiyorum, ama savcının iddianamesinin, kanunlarla hiç bir alakasının olmadığına inanıyorum. Bunların dışında yürürlüğe konmasına, daha on dört gün süre olan bir kanunla cezalandırılmamızı istiyor. Savcı düşmanlık yapıyorsa sözlerimizi boşa harcamamızın bir anlamı yoktur,” dedi.

Başkan Hacı Muhittin, öfkesinden yerinde duramıyor burnundan soluyordu. Gözlüğünü eline alıp yerinden kalkıp yüksek öfkeli bir sesle;

“Sekban Ağa! Sekban Ağa! Nemrut Dağlarında değilsin! Diyarbakır Şark İstiklal Mahkemesindesin! Gözlerini aç da etrafına bak,” dedi. Sekban, başkana fırsat vermeden;

“Sayın başkan, gözlerim açık da ellerim bağlı, hiç umurumda değil vereceğiniz kararın,” dedi Sekban.

“Ayrıca, elimizdeki kesin delillere göre, sen de devleti yıkmak için Şeyhin ayaklanmasına katılma suçunu işlemişsin. Onlarca silahlı adamını şeyhe göndermişsin, buna ne diyorsun,” dedi Hacı Muhittin sesini yükselterek.

“Sayın mahkeme heyeti, siz ceza vermek için gerekçeler yaratıyorsunuz! Ceza vermek, cezayı tayin etmek, generaller, paşalar için çalışan siz heyetin işidir. Kabul etseniz etmeseniz de Kürdistan bir gerçektir. Bu gerçeği hiçbir şey değiştirmez. Bildiğim kadarıyla, gerçeği dile getirmeyi engelleyecek bir ceza daha icat edilmemiş,” dedi Sekban.

“Sen din, Allah, adına halkı isyana çağıran, Şeyhin peşine takılıp devletimize karşı ayaklandın, hiç Allah’tan korkmadın mı?” diye bağırdı Hacı Muhittin.

“Sayın heyet, silahlı askerlerin güvencesi altında adalet adına kürsüde oturup; adalet ve Allah’tan söz etmeniz, ‘çölde kayıp olmuş hörgüçlü deveyi, altın yaldızlı sarayın çatısı altında aramaya benziyor,’ doğrusu,” dedi Sekban.

“Otur bakayım yerine. Kendini ne sanıyorsun da bize akıl veriyorsun” diye öfkeyle gürledi Hacı Muhittin.

Savcı ve heyet üyeleri yerinde duramıyordu. Başkan üyelerle; “pıs pıs pıs” bir şeyler konuştu. Sonra hemen kalkıp müzakere odasına geçtiler. On beş dakika sonra geri döndüler. Hacı Muhittin gözlüğünü çıkarıp önüne koydu. Kararı okumak için sanıklara bakarak;

“Bir ve iki numara; Sekban ile Memyan’ın idamına!

Üç numaradan, yetmiş numaraya kadar olanlara altışar yıl hapis cezası ile cezalandırılmasına; geri kalanların oy birliğiyle beraatına karar verilmiştir,” deyip aceleyle, apar topar dosyaları toplayıp arka kapıdan çıktılar.

Sekban, kendisini hazırlayıp beklediği idam kararı okununca, dar bir kafese tıkatılmış, yaralı yabani bir hayvanın yırtıcı bakışlarıyla heyete bakıp;

“Günü gelecek hiçbir idam cezası sizi kurtarmayacak,” diye bağırdı.

Memyan hiç beklemediği idam kararını duyunca, hiç ses çıkarmadan, korktuğunu hissettirmeden, gözyaşlarını tutarak, bal mumundan bir yontu gibi bembeyaz kesildi sanık sandalyesinde. Sanki o an görünmez, karanlıklar içine gömülmüş, yitip gitmişti. Mahkeme salonunda, kendini boğulacak gibi hissetti. Tüm bedeni terlemiş bir tek tel rüzgâr esintisi bile yoktu. Yıllarca dağlarda

gezen, insanlara hüküm eden, baskı yapan Memyan'ın bedeni iki büküm olmuş, donup kalmış, soluk bile almadan, öylece ayakta dikilip kalmıştı. Düşünemiyor, acı hissetmiyordu. Mahkeme salonu gece gibi karanlık, ölüm gibi soğuk geliyordu ona. Kulaklarından bilinmez, anlaşılmaz sesler uğuldayıp duruyordu. Bütün ışıklar, gözlerini terk edip gitmiş, acı bile çekecek durumda değildi. Bir an darağacı, ip ve cellat gözlerinde canlandı. Ölümün katı, buz gibi sesini içinde hissetti. Bütün umudu kırıldı, iki kolu kendiliğinden yanlarına sarktı. Arıx köyünü, yıldızların ısl ısl ışıldadığı geceleri, çocuklarını düşündü. Salondaki her şey ağır, eğri büğrü, biçimsiz, karmaşık bir karabasan gibi üzerine geliyordu.

Mahkeme heyeti kalkıp salonu terk ederken, görevli subayın; “Haydi, hazırlanın, gidiyoruz” sesiyle yerinden irkilip kendine geldi. Yavaş yavaş hareketlendi, etrafındakilere ilk defa görüyormuş gibi bel bel baktı.

Herkes, herkes gibi Sekban Ağa ile Memyan şafakla birlikte darağacına gönderilecek diye düşünüyordu, ama öyle olmadı.

“Sekban Ağa'ya, ailesiyle görüşün diye ‘üç günlük hayat hakkı,’ tanınmış!”

“Bu; ‘üç günlük hayat hakkı’ da neyin nesi oluyor?”

“Üç günlük hayat hakkı!”

“Üç günlük...”

“Üç...”

“Üç günlük hayat hakkı”, dilden dile dolaştı. Tüm mahkûmlara ulaştı. İdamla yargılananlara bir “umut” oldu. “Acaba,” diyorlardı, “bir yumuşama mı var devletten?” Bu söylentiler, anlatıla anlatıla, abartıla abartıla dışarıya kadar taşı gitti.

Devlet, “Nemrut eteklerinde” tedbir almak için; “üç günlük hayat hakkı,” adıyla idamı üç gün ertelemişti.

Siyabend, o gece amcasıyla birlikte kaldı. Sabah erken Sekban’ın oğlu da koğuşa girdi.

“Acaba annem, Sittê Sultan, oğlum şimdi ne yapıyorlar,” diye düşündü Siyabend amcası ile oğluna bakarken. Amcası ile oğluna baktı, gözleri nemlendi.

Sekban Ağa, gözyaşlarını fark edince, oğluna böyle sarılmayı bir zayıflık saydı. Yutkundu, utandı. Toparlandı. Yüzü kızardı. Bir oğluna bir Siyabend’e baktı.

“Şimdi, böyle sarılmanın sırası mı” diye düşündü.

“Daha bu dünyada üç günlük hayat hakkımız var,” dedi zoraki bir gülümsemeyle Siyabend’e bakıp. Biraz durup düşündükten sonra;

“Her zaman yiğit ol. Yiğit ol ki hayata yenilmeyesin. Başarı dışında hiç bir şey düşünme ki zayıf düşmeyesin. Zayıflık ile güçlülük bir arada olmaz. İkisinden birini seçeceksin. İki karpuz bir koltukta taşınmaz. Güçlü olmayı seçmişsen, zayıflıklarını dosta düşmana asla göstermeyeceksin. Güçlü ol, yiğit ol, seninle daha yapılacak çok işimiz var,” dedi Sekban Ağa.

“Güvenini asla boşa çıkarmayacağım. Gözlerin arkada açık kalmasın,” dedi Siyabend. Sekban Ağa, ayakta bekleyen oğluna dönüp elindeki mektubu uzatarak;

“Oğlum, sana ve kardeşlerine vasiyetim burada yazılıdır. Benden sonra ki aşiret reisimiz Siyabend olacak. O bize ihanet edenlerden hesap soracak, intikamımızı alacaktır,” dedi. Sonra Siyabend’e dönerek;

“Öyle değil mi Siyabend,” dedi gururla Sekban Ağa.

“Öyledir amca dediklerini yapacağım,” dedi kararlı bir sesle. Sekban Ağa, biraz durdu düşündü. Söylemesi gerekenleri kafasında topladı, idama giden kendisi değilmiş gibi gülerek;

“Oğlum Siyabend, her zaman adaletli ol, adalet her şeyden öncedir. Adaletin olmadığı yerde yiğitlik, doğruluk, düzen ve dürüstlük olmaz. Her zaman olgun, ölçülü ol ki, Allah seninle olsun. Ölçünün, olgunluğun olmadığı yerde, yanlış işler gelişir,” dedi.

Sekban Ağa, biraz soluklandı, düşündü. Geçmişe gitti. Gözlerini hafif kapattı, derin düşüncelere daldı, kendi kendine düşündü. Şeyhin ayaklanmasından bu yana yaşananlar tek tek gözlerinin önünde geçti. Geçmişini babasını düşündü. Üç gün sonra hayata olmayacaktı. Çocukları ne yapacaklardı? Devlet onlara yönelecek miydi? Belki onlar da onun gibi idam sehпасına çıkacaklardı. Kendi kendine; “doğru düşünmeliyim,” dedi. “Doğru düşünmeliyim ki doğru şeyleri söyleyeyim. Doğru düşünüp doğru söylemeliyim ki, Siyabend de vakti geldiğinde doğru şeyler yapabilsin.” diye düşündü. Yeni uykudan uyanıyormuşçasına, Siyabend’e bakıp;

“Unutma yapacağın iki şey var. Birincisi; intikamımızı alacaksın! İkincisi; vatana hizmet yolunda geri durmayacaksın! İlk günden beri bu değerli kutsal yolun yolcusu olduğun belliydi. Önceleri, seni iyi tanıyamamıştım. Fakat gördüm ki Allah, ailemizi kurtaracak ışığı sana nasip etmiş. Bilgiden ve halkına hizmetten asla geri durma,” dedi.

“Merak etme amca! İlk fırsatta Allah’ın izniyle intikamın alınacaktır. Sözünü ettiğin, memlekete hizmet yolunda ben de ilerlemek istiyorum,” dedi.

“Oğlum gözün asla korkmasın! Korku, ihanetin kirli, karanlık kapılarını açar. Korku arsız ve yüz­süzdür. Sahte ve yalancıdır.

Yalanın, upuzun bacakları vardır. Hep önde koşar. Asıl yüzünü gizler. Yüzü hep karanlık bir gölge gibidir, ama yine de kendisini gizleyemez. Günü gelince, takke düşer kel görünür. Bin bir maske takar suratına. Korku ve ihanet ikiz kardeş gibidirler. Bir de buna gaflet eklendi mi insanı tepe takla uçurumun dibine fırlatır. Benim düştüğüm gaflet gibi! Kürt toplumunda korkak kişi, adamdan sayılmaz. Korkak kişi; her zaman kendi ölümüne neden olur. Tüm çirkin şeyler, kötü şeyler, korkudan ortaya çıkar. Korku; durmadan kötülükler doğurur. Korkularına esir olanlar, tüm kötülüklere yol açarlar. Bencil ve ikiyüzlüdürler. Hem kendine hem başkasına zarar verirler.

Korkma ve hep cesur ol! Egîd ol! Bizim atalarımızın törelerinde, egîdlik; saygı duyulan, kutsal sayılan, büyük ve onurlu bir iştir. Egîd insan; güzel insandır. Egîd insan; yiğit, cesur ve onurlu insandır.

Bu fani, üç günlük dünyada adalet, doğruluk, iyilik, güzellik, cesaret, mertlik, egîd insanların sırtında gelişir. Egîdler olmasa yaşamın hiç bir manası kalmaz. Gelenek ve töreler yok olup gider. Sevgi, saygı kalmaz.

Unutma dünyanın en güzel nimetlerini egîdler yer. En büyük saygıyı egîdler görür. Düşmanlarının, hainlerin, ikiyüzlülerin canlarını egîdler alır. Bunu yapmakla törelerin ve adaletin gereğini yerine getirirler. Cesur, yiğit egîdler olmasa ahlak yok olup gider. Kötülük yayılır yeryüzüne!

Her yerde her zaman, ölümün pahasına da olsa cesur bir egîd ol! Dürüst ol! Olgun ve ölçülü ol ki, tüm kapılar sana açılsın! Biliyorum bunlar zor şeylerdir. Bunun için zorluklardan kaçınma.

Allah sana büyük bir akıl ve yetenek vermiş. Her zaman aklını kullan. Aklın, egîdliğinin hizmetinde olsun. Akıl öğrenmekle, tecrübeyle gelişir. Aklın sana emrettiği, doğru bildiğin yolda

cesur, yiğit bir egîd olarak korkusuzca yürü. Allah her zaman seninle olsun,” dedi. Sekban.

“Amca! İntikamının kimden alınmasını istersin,” diye sordu Siyabend.

“Öncelikle Osman Paşa oğlu Bedir Ağa! Üstümüze ifade veren diğer ağalar. Sonra peşimizi bırakmayan, bize özel düşmanlık besleyen komutan Hasan Hüsnü! Düşmanlarımızı çoğaltmak akıllıca bir iş değil, ama ihanet cezasız da kalmamalıdır.

Son ikisini boş ver. Sadece Osman Paşa oğlu Bedir Ağa! Bizim idamımıza birinci derecede sebep olan odur. Kadınlarımızın çocuklarımızın, dost ve akrabalarımızın böyle sürünmesine yol açan odur. Bedir Ağa öldürülsün. Öldürülsün ki; insanlar, Mihamed Beg ailesinden hiç kimsenin kanının yerde kalmayacağını görsün, anlasın.

Şunu iyi bil! Eğer Bedir Ağa’yı başkasına öldürtürsen, sen de tanımadığın birileri tarafında bilmediğin bir yerde ve zamanda öldürülürsün. Kalleşçe öldüren, kalleşçe öldürülür. Böyle bir ölüm sana yakışmaz.

Eğer Bedir Ağa’yı işkenceyle öldürürsen, sen de işkenceyle öldürülürsün. Sen bir egîd gibi cesurca karşısına çık, vurmadan önce ona seslen.

Sen nasıl ölmek istiyorsan, hangi ölüm biçimini kendine layık görüyorsan, Bedir Ağa’yı da o şekilde öldür. Unutma, intikamım alınmayana kadar mezarımda rahat uyuyamayacağım. Bedir Ağa’yı öldürdüğün zaman yüksek bir tepeye çık, yüzünü Diyarbakır’a çevir, üç defa üst üste; ‘amca intikamını aldım,’ diye var gücünle bağır. O ses bana ulaşacak. İşte o zaman ben mezarımda rahat ve huzur içinde uyuyacağım,” dedi Sekban.

Yüzünde çizgiler oluşmuştu. Göz çukurları derine kaçmış, mor halkalar oluşmuştu, ama seri düşünüyordu. Sanki dipsiz uçurumun kenarında, tam dipsiz karanlığa düşecekken, kanatlanmıştı. Yüz hatlarında ağır ve derin bir yorgunluk seziliyordu. Sözleri kuş gibi hafifletiyordu onu.

Aylardan Haziran,

Saat 03.00.

Cezaevi maltasında, jandarmaların kalabalık ayak sesleri geliyordu.

Sayıllı günler ve saatler akıp gitmişti. “Üç günlük hayat hakkı,” bitmişti.

İlkin Sekban Ağa ayağa kalktı, ardından Memyan!

Düğüne gider gibi önce sakal tıraşı oldular, en güzel elbiselerini giydiler.

Sekban ilkin kardeşi Memyan’nin boynuna sarıldı. Kucaklaştılar. Memyan’nin omuzlarında tutup;

“Güzel kardeşim, yiğit cesur kardeşim. Metin ol. Düşmanı sevindirme. Darağacına alnı açık, başı dik yürü! Onların gözleri yere baksın. Onlar utansın,” dedi. Oğluna sarılarak;

“Arkamdan ağlama, bunu asla kabul edemem. Cesur ve yiğit ol. Ailene sahip çık,” dedi.

Siyabend ile amcası Memyan kucaklaştılar. Siyabend saygıyla eğilip ellerinden öptü. Memyan, onun gözlerinden öpüp sımsıkı sarıldı.

Siyabend, eğilip amcasının ellerinden öpmek istedi. Sekban Ağa bırakmadı. “Sen artık ailemizin mirisin,” deyip onu kucakladı. Omuzlarından tutarak; “Mir’im; egîd ol, yiğit ol, cesur ol, adaletli ol, hep hür muzaffer ol, yolun açık olsun. Allah seninle olsun,” dedi. Sımsıkı sarılıp alnından öptü.

Saat 03.00.

Vakit tamamdı.

Demir kapı gürültüyle, ağır ağır açıldı. Önünde subay, arkasında jandarmalar. Sekban, subayın konuşmasına fırsat vermeden dimdik kapıya doğru yürüdü. Memyan onu izledi.

Sekban, kapıdan çıkmadan önce, dönüp geride kalanlara el salladı. Onlar da onlara el salladılar. Sekban onlara bakıp mırıldanan bir sesle;

“Elveda Siyabend!

Elveda güzel oğlum!

Elveda ey haksızlığa, zulme uğrayan, ölümü bekleyen mazlum tutsaklar!

Elveda ülkem, güneşim, yıldızlarım, mavi sonsuz göğüm, dağlarım!

Elveda evim, suyum, toprağım, çiçeğim, kelebeğim.

Elveda tüm güzel insanlar. Elveda ey benden önce var olan, benden sonra sürüp gidecek olan hayat,” dedi.

Saat 03.00.

Demir kapı, ağır ağır gürültüyle kapandı.

Gür bir ses, kızıl şafağın sessizliğini bozdu.

“Kahrolsun zulüm!”

“Yaşasın Kürdistan!”

III

“Varlık içinde yokluğu yaşıyorum, akan ırmağın kenarında dudaklarım susuzluktan çatlamış kurumuş... Bir içim sigarayı bile paylaşacak, içimi dökecek, sohbet edecek, tartışacak, bir tek kişi yanımda yok! Etrafımı dalkavukçu çıkarıcılar sarmış, adım atamıyorum... ‘Paşam, ha paşam,’ deyip el pençe duruyorlar. Tek başıma çıkıp gezmek, sokaklarda, sahilde dolaşmak, meyhanelere

uğramak, kalabalığın içine dalıp kaybolmak istiyorum,” diye düşünüyordu, gece sabaha dek, tek başına odasında içerken.

“Bilmiyor, hiç kimse benim ne yaşadığımı bilmiyor, ben ki her gün, her saat yalnızlıktan ölüyorum, keşke hep Zübeyde’nin dizlerinin dibinde oturup kalsaydım,” dedi kendi kendine rakısını yudumlarken.

“İşte yine bu kalın, süslü duvarlar arasında, her günkü gibi bir başımayım. Dışarda nöbetçiler, devriyeler! Ah yazgı, kara yazgı, bir fare gibi durmadan beynimi kemiren yazgı!

Yalnızım, yalnızlıkta bile, istediğim yer ve zamanda yalnız kalamıyorum. Arkadaşım, bir tek candan arkadaşım, dostum yok! Şimdi dışarı çıkmak istesem, çıkıp gezmek istesem, sürüyle peşime takılıp; ‘paşam nereye, paşam ne oldu, aman paşam tehlikeli,’ deyip engelleyecekler. Ben, bu çıkarıcı, dalkavuk takımının kölesiyim, onların istediği şekilde yaşıyorum, artık ben, ben değilim,” dedi duvardaki, şaha kalkmış, kişneyen, heybetli at tablosuna bakarken.

“Artık yalnızlıktan, tüm zamanımı içerek tüketiyorum. İçmesem ne yapacağım? Yanımda hiç kimse yok ki, işi düşen benimle konuşup gidiyor. Yalnızlık labirentinde dönüp dolaşırken bile, benden başka hiç kimse yok. Kendimden kaçarken bile, kendimle yüzleşiyorum. Benim yazgım, yalnızlık çizgisidir! Bir tek yanımda sigara ile rakı var. Eşim de beni terk etti, Fikrîye intihar etti, mezarını bile kimse bilmiyor. Ona haksızlık ettim, çok haksızlık ettim, aslında güzel kadındı, acaba Fikrîye, şimdi o dev at heykelinin altında, soğuk yerde, yapa yalnız ne yapıyor? Yazgım, beni yalnızlıkla cezalandırıyor. Ah keşke zamansız anlar olsaydı, bu zaman beni bitirip tüketti, ciğerlerimi harap etti rakı ve sigara. Bu sigara, bu rakı, bu oda benim yalnızlık çilemin derin, karanlık mağarasıdır,” dedi. Bir sigara yaktı, rakı kadehini

dudaklarına götürdü. Kendini yalnız hissettikçe daha çok rakı ve sigaraya sarılıyor, hiçbir şeyden zevk almıyordu. Donuk, mavi bakışlarındaki yalnızlık, giderek duvarlara, rakıya ve sigaraya siniyordu. Hırçınlaşıyor, bağılıyor çağırıyor, kendisiyle yüzleşen herkesi kırıyordu.

“Kimse benimle ilişkilenecek, herkes el pençe duruyor, kitleler; ‘Yaşasın büyük halaskar,’ diye bağılıyor, ama benim yaslanabileceğim bir tek Allah’ın kulu yok, bir tek sigara ve rakı var bana dost! Her yerdeyim, aslında hiçbir yerde değilim, beni güçlü adam diye alkışlıyorlar, oysa ben zavallı, yalnız ve güçsüz bir adamım!” diye düşündü gece boyunca.

Sabaha doğru rakı şişesini bitirip son sigarasını yakarken; “Ben olmasam yarattığım bu eseri, iki günde bitirirler, üzerine çullanıp paylaşırlar. Göremiyorlar, hiçbirini göremiyor, en büyük tehlike doğu! Güneş hep doğudan yükseliyor. Bir Kara Kemal vardı. Hem yanımda duruyordu hem de İttihat ve Terakki Cemiyetini yeniden canlandırmak için İstanbul’da gizli toplantılar yapıyordu. Güvenemem, hiçbirine güvenip yarattığım bu eseri teslim edemem. Ya Tanin Gazetesini kapatıp İttihat ve Terakki Cemiyeti adına yazılar yazan zatı, müebbet sürgün cezasına çarptırmasaydım şimdi başıma bela olacaktı.

Şeyh ayaklanması işimi kolaylaştırdı da Takrir-i Sükûn Kanunu ile muhalif basını susturdum, Laz Ali Şükrü’nün kurduğu Tanin Gazetesi ile eski arkadaşım generalin başkanlık ettiği; Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını, kapattırmasaydım, muhalefet iyice büyüyecekti. Geri kalanları da hal etmeliyim, en iyisi bir geziye çıkıp Doğu’da Şark İstiklal Mahkemeleri devredeyken, Batı Cephesini de tamamlamalıyım,” dedi kendi kendine koltuğun üzerine kıvrılıp uzanırken.

7 Mayıs 1926,

Ankara'dan yola çıkıp Eskişehir, Afyonkarahisar, Akhisar, Konya, Tarsus, Mersin, Adana, tekrar Konya, Bursa ve Balıkesir illerine uğramıştı. 14 Haziran'da ise İzmir'e geçecekti. İzmir'e geçmeden önce;

"Paşam, İzmir'e geldiğiniz takdir de Kemeraltı Semtinde, muhaliflerce size karşı bir suikast yapılacaktır, seyahatinizi erteleyin," diye başlayan bir telgraf alıyordu İzmir valisinden.

"Bunlara muhalefetin ne olduğunu göstereceğim. Benim kurduğum devlette, bana muhalefet etmek ha! Hasan Hüsnü çizmeyi aşma hikâyesini anlatmıştı, bunlar çizmeyi aşıyorlar. Şeyh'in işi bitti, şimdi sıra bunlar da! Aynı akıbeti yaşayacaklar. Her şey çok hızlı, seri yapılmalı, kimseye fırsat vermeden işlerini bitirmeliyim," dedi kendi kendine, telgrafi okurken.

Vali'den, suikast ile ilgili bilgileri, aynı saatte alan Başbakan Sağır Paşa, gönderdiği telgrafta;

"Paşam, çok geçmiş olsun. İzmir Valisinin, İzmir suikastıyla ilgi bana gönderdiği bilgilere dayanarak, hükümetimiz, acilen çıkardığı bir genelge ile şu tedbirleri almıştır. 'Kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası milletvekillerinin ayırım yapmadan, tümünün tutuklanmasına, evlerinin aranmasına ve bulunan belgelerin İzmir'e gönderilmesine...' Meclisimiz gelişmelere göre yeni tedbirleri almaya devam edecektir. Tekrar geçmiş olsun! Başbakan Sağır Paşa!"

"Paşam, geçmiş olsun dilekleriniz için teşekkür ediyorum. Hükümetiniz iyi düşünmüş, vatan ve milletin selameti için yerinde zamanında sağlıklı kararlar almıştır," diyerek Ankara'da bulunan Sağır Paşa'ya telgraf gönderip seyahatini erteledi.

15 Haziran'da Giritli Şevki, "Türkiye Reisi Cumhuru, Sarı Paşa'ya," diye başlayıp gönderdiği ihbar mektubunda;

“İzmir Kemeraltı Semtindeki bir kavşakta, Paşam otomobili ile dönmek için yavaşlayacak, o esnada, Gaffarzade Otelinin altındaki berber dükkânında, Gürcü Yusuf ile Laz İsmail ateş edip bomba atacaklar! Sonra bitişik sokakta otomobil ile bekleyecek olan Çopur Hilmi ile ben Giritli Şevki tarafında alınacak ve ardında motorla Sakız Adasına kaçacaklardı,” diyerek devam ediyordu.

“Ziya Hurşit, Gaffarzâde Oteli’nde bombalarla yakalandı! Yakalanan zanlılar, suçlarını itiraf ettiler,” diye basın manşet atıyordu. Ardında, Laz İsmail, Gürcü Yusuf ve Çopur Hilmi, Ragıp Paşa Oteli’nde, Sarı Efe Edip, İstanbul Bristol Oteli’nde tutuklanıyordu. Suikast ile ilgili olarak dönemin en önemli muhalif vekil ve bakanların adları yer alıyordu. Hemen ardından vali;

“Sanıklar, suçlarını itiraf ettiler, hain komplo aşığa çıkarıldı,” diye basına açıklama yapıyordu. Sarı Paşa’ya;

“Paşam her şey buyurduğunuz şekilde gidiyor, hiç bir aksaklık olmayacak, hainler müstahak oldukları cezalara çarptırılacaklar,” diyerek telgraf çekiyordu.

“Sağır Paşam, bu suikast, devletimizin geleceği ve istiklali ile ilgilidir, Şark İstiklal Mahkemeleri devreye girmeli. Bu olay da Şeyh ayaklanmasının bir devamıdır, hükümetimiz ve ordumuz her türlü tedbiri almalıdır,” dedi Sarı Paşa Ankara’ya varıp iki Paşayla bir araya gelince.

“Hemen yarından itibaren, İstiklal Mahkemesi devreye girmeli, bu fitne fesat takımından hesap sormalıdır,” dedi Taş Paşa.

“Mahkeme üyelerini biz belirleyip hükümet kararı haline getirip atama yapalım. Savcı Bey, gereken tutuklamaları yaptı. Tutuklananlar arasında, BMM toplantılarına katılan,

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının, tüm eski milletvekilleri ile birçok eski İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri de bulunuyor. Eski silah arkadaşlarınız paşa ve generallerin tümü, eski maliye bakanı da tutuklananlar arasında,” dedi Sağır Paşa kaygıyla.

“Evet, izledim, milli basınımız, meseleyi iyi ele alıp sorunu deşifre etmiş,” dedi Sarı Paşa.

“Paşam bir müşkülat var, Parti başkanı general paşanın tutuklanması, geniş çevrelerde tepkileri geliştiriyor, olay dışında kalsa daha iyi olur,” dedi Sağır Paşa.

“Hele bir İstiklal Mahkemesi devreye girsin, gelişmelere bakınız,” dedi Sarı Paşa.

“Evet, hukuksal formalitelere takılmayacak, seri kararlara ulaşacak, hainlerin hakkından gelebilecek güçlü, otoriter bir mahkeme,” dedi Taş Paşa.

“Evet, bu işi layıkıyla yürütecek, etki altında kalmayacak, bağımsız güçlü bir mahkeme,” dedi. Sağır Paşa; “bu adam çok tehlikeli oynuyor. Tek adam olmak istiyor. Böyle giderse yakında sıra bana da gelecek,” diye düşündü. Sonra; “Hayır, buna cesaret edemez, akıllı bir adamdır, uluslararası dengeler, İngilizler var,” diye düşünerek kendi kendine rahatlatı.

“İstiklal Mahkemesi heyet başkanı için Milletvekili Kel Alço, üyelik için de Milletvekili Hançer Ali, uygundur,” dedi Sarı Paşa.

“Vekili Reşat, bu işlerin hakkından gelebilir,” dedi Taş Paşa.

“Yedek üyeliğe vekil Laz Ali! Savcı olarak da vekil Behçet Ali’yi görevlendirelim,” dedi Sağır Paşa. Ardında; “Paşam bu, bir Aliler Mahkemesi oldu,” diyerek kakhaha ile güldü.

“Bir Aliler Mahkemesi,” dedi Sarı Paşa ile Taş Paşa aynı anda.

Aliler Mahkemesi, 26 Haziran’da İzmir’de başlattığı, yargılamayı, 13 Temmuz’da sonuçlandırdı. Yargılanan kırk kişiden, ikisi gıyabında olmak üzere, on beş kişiyi idamla, birini

de sürgünle cezalandırdı. 2 Ağustos'ta, Ankara'da başlattığı duruşmaları, 26 Ağustos'ta bitirerek yargılanan elli yedi kişiden dördüne idam, altısına sürgün, ikisine ise hapis cezası veriyordu. Ardında, kamuoyuna yansıtılmadan, yüzlerce kişi tutuklanıp ağır cezalar veriliyor, Şeyh'in ayaklanmasından sonra batıda da bütün muhalifler sindiriliyordu.

İdam edilenler arasında, Samsun'a çıkarken kendisiyle birlikte olan, Eskişehir mebusu Miralay Arif, "20 yıllık arkadaşınızım, size fedakarane hizmetlerim oldu. Ölüme yaklaştığım şu anlarda beni affedeceğinize eminim," diye yazıyordu, Sarı Paşa'ya gönderdiği mektupta. Ancak bu yalvarmalar, Arif'i idamdan kurtarmadı.

"Hürriyetsiz bir memlekette yaşamaktansa namusuyla ölmek daha hayırlıdır," diye bağırdı ilmik boynuna geçirilirken Ziya Hürşit.

"Ölümün böylesi beni kahrediyor, ne olur beni kurşuna dizin ve bilin ki ben masumum," diye bağırdı bir eski general.

"Haklı haksız gidiyoruz işte," dedi Emekli Albay Rasim.

"Çocuklarıma söyleyin, katiyen siyasetle uğraşmasınlar, okusunlar, çalışsınlar, fikir adamı olsunlar, yaşasın mefkurem, payidar olsun Türklük," diye bağırdı bir Sivas Mebusu.

Hiçbir şeyden haberi olmayan, sadece olaya kurban edilen zavallı, yoksul bir emekçi olan Gürcü Yusuf, son ana kadar da asılacağına inanmıyordu. Artık son gün, asılacağını anlayınca;

"Yazık değil mi bana, niçin böyle yapıyorsunuz? Kırk lira param var, size veriyorum, Batum'daki çocuklarıma gönderin, okuyorlar, fakirler, işlerine yarar," dedi boynunu bükerek.

"Vay anasını, idam sehпасı ha! Ben de başka bir şey sanıyordum. Gayret bizden, kuvvet sizden, canımı çok acıtmayın, ipimi boğazıma iyi geçirin," dedi Laz İsmail.

Zamanında Ermeni tehcirine karşı çıkan, Trabzon Mebusu
Hafız Mehmet ayağını tabureye vurup bağırdı;
“Zulüm ile yapılan bina asla payidar olmaz!”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

İpıslak, ılık yağmurlu günler daha yeni başlamıştı. Sakin, durgun ve derinden akan Ferat kıyısındaki sararmış tepeler, yağmurla yıkanmıştı. Duran yağmurun atlas perdesi altında, yırtılmış gibi kümelenen bulutlar arasında, yüzünü gösteren parlak gün ışınları, cilalanmış gibi Ferat'ın sarı hırçın sularına düşüyor, Karadağ üzerinde kümelenen gri bulutlar, ovaya doğru hareketleniyordu.

Bir grup kuş, Ferat kıyısında zevkli zevkli yürüyor, görenlerde büyüleyici bir hayranlık yaratıyordu. Tüysüz, gerdanlı, tepesi ve siyah tüyleri, ilk gün ışığında, yanardöner kumaş gibi parlak, yeşil, kavuniçi ve mor renklere bürünüyordu. Boyları seksen santimetreyi aşıyordu.

Bir grup daha, yırtıcı hayvan ve insandan korunmak için dik kayalıkların, dar çıkıntılarında, yaptıkları yuvalarından çıkıp iki metreye yaklaşan kanatlarıyla, bir kurtarıcı gibi havada süzülerek zarif ve güzel kanat vuruşlarıyla, gelip onlara katıldı. Uzun, kırmızı, kavisli ve kıvrık gagalarıyla toprağı, çalıları, kıyıdaki çamurlu suyu, salkım saçak söğütleri didikleyip örümcek, çekirge, kertenkele, akrep, danaburnu gibi böcekler avlıyorlardı.

Büyük Ferat vadisinin kayalıklarına yuvalanmış, kışı Etiyopya, Mısır, Yemen ve Madagaskar'da geçirmek için binlerce kelaynak kuşu, güneye göç telaşını yaşıyordu.

İlçenin yamacına kurulmuş, beylerin, efendilerin, tüccarların, büyük toprak sahibi zenginlerin kesme taştan beyaz görkemli konakları, taa uzaktan pırıl pırıl göz kamaştırıyor, Mıtrıp ve Arap mahallesinin kerpiç yapılı, basık, derme çatma gri evleri, üst üste binmiş, gri karton kutular gibi duruyordu.

Nehir yatağının genişleyip açıldığı kale karşısında, gemiler aralıksız çalışıyordu. Rami'nin iki katlı, geniş avlulu, bahçeli konağı karşıda bir saray kadar muhteşem görünüyordu. Irmağın sarı, hırçın suları, sır saklayan, gizemli sarı, yeşil bir dalga halinde kıvrılarak, akıp gidiyordu. Kıyının her iki yakasında bulunan binlerce söğüt, çınar, meşe ağacı ile bağ ve bahçelere, yer yer birer dalga gibi sarının tonları düşmüşse de, hala yeşil gözüküyordu.

Bir yıldan beri, tedavi gören Rami iyileşmiş, o sabah çıkıp eve dönmüştü. Konak, bir anda günlerce yaltaklanan, maskaralıklar yapan ziyaretçilerle dolup taşıyordu. Gelenler, Mıtrıp Mahallesi olayı yaşanmamış gibi davranıyor, eskisi gibi “Reis Bey, Rami Reis,” deyip el pençe duruyordu.

Onuru kırılmış, her şeyi göze almış, o güne kadar sesiz, kendi halinde, her şeye katlanan, boyun eğen kadın; günlerden beri sanki zorlu bir meydan muharebesine hazırlanıyordu. Ona nasıl davranacağını, ne söyleyeceğini, en ince detaylarına kadar, defalarca düşünüp kendi kendisiyle tartışıyordu. Geceleri uyku gözüne girmiyor, gelen misafirlere görünmüyor, odasına kapanmış, sürekli düşünüyordu. Söylemesi gereken her sözcüğü, prova yapar gibi defalarca kendi kendine kin ve öfkeyle söyleyip duruyordu. İlk defa ona karşı çıkacak, başkaldıracak ve isyan edecekti. İsyanın sonuçlarını hesaplıyor, kendince önlemler alıyordu.

“Bu şerefsiz, bu hasiyetiz it, bana ne yapabilir ki? Beni öldürecek mi? Öldürürse öldürsün, ölmek böyle yaşamaktan daha iyidir. Bu rezil, bu alçak herif, kadınlık onurumu ayaklar altına aldı, bir de hiç utanmadan yüzüme bakıp; ‘hanım nasılsın,’ deyip sırtıyor. Ne utanmaz, ne rezil adam! Adamdaki yüz, yüz değil ki! Öküz köselesi, hiç kızarmıyor, bir şey olmamış gibi pişkin pişkin gülüyor. Yeter artık, daha fazla böyle onursuzca davranmam! Ne olacaksa olsun. Oğullarım da büyümüş, bu pezevenk bana ne yapabilir ki? Ateş olsa ancak düştüğü yeri yakar. Onun neyinden kokacağım. Kadınlık onurumu kurtarmanın tek yolu, ona gerekli dersi vermektir. Yıllarca emek verip düzenlediğim bu evi, çocuklarımı terk edip gitmem aptallık olur. Nereye gide bilirim ki? Babam kendisi açıklıktan kıvranıp duruyor. Hayır, hiçbir yere gitmeyeceğim, gitmesi gereken biri varsa odur. Hele bir ortalık sakinleşsin de ona gününü göstereceğim. İçim acıyla örülmüş, kin ve nefretle dolu, öcümü alacağım. Eskisi gibi ses çıkarmadan, sineye çekemem. Yaptıklarını yüzüne vurup cezalandırmalıyım ki beni enayi, aptal yerine koymasın. Öcümü almalıyım ki benim çektiğim acıları o da çeksin anlasın,” dedi kadın kendi kendine.

Artık gelen, giden misafirler bitmiş, yeniden işlerinin başına dönmüş, günlük olarak esnafın içine çıkıyor, eskisi gibi selam verip geçiyordu. Esnaf yüzüne gülüyor, “Buyurun Reis Bey,” deyip el pençe ayağa kalkıyordu. O gidince arkasında; “Vay pezevenk, nasıl da hiçbir şey olamamış gibi arsız arsız sırtıp duruyor, keşke geberip gitseydin,” diyordu.

İri kemikli, tıknaz, kısa boylu Rami yeniden yiyor içiyor, durmadan yağ bağıyor, göbeği büyüyordu. Sabah kalkınca, her zaman kaygılı, tedirgin, ama dikkate almayan, aşağılayan bön bön bakan bir yüz ifadesiyle; “Şu ayakkabılarımı niye temizlememişsin,” diye kadına hesap sormaya kalkışınca, birden

ortalık alevlendi. Rami ile Zerya kavgaya tutuşunca, odadakilerin tümü ürkütölmüş bir kuş sürüsü gibi kalkıp çıktılar.

Kadın fırlak, kül rengi gözleriyle hiç sektirmeden, fırsattı kaçırmadan, dosdoğru ve sakın bir tavırla; “Rami, senin her türlü bo... yediğini biliyordum, ama pezevenlik yaptığını, bilmiyordum. Keşke o gece geberip gitseydin! Geberip gitseydin de herkes senden kurtulsaydı,” dedi istifini bozmadan. Bir an yüzüne bakıp bekledi. Rami’nin solgun yüzündeki, o umutsuz, bitkin, karamsar, kendine güvensiz ifade, ansızın yerini öfkeli, saldırgan, kendini haklı gören, umursamayan; “hah hah hah” diyen bir kahkahaya bıraktı. Aniden kahkahayı kesip;

“Karı, bu kadarı da olmaz, vallahi çok kötüsün! Senden bunu hiç beklemezdim. En büyük desteği senin bana vermen gerekirdi. Bir iftira yüzünden ölümden döndüm,” dedi. Biraz durdu. İşi alttan alıp uzlaşmak için kalın, şişkin dudaklarında kesik, kısık bir gülümseme belirdi. “Zaman olur ki insan anasının dostuna, baba bile demek mecburiyetinde kalır,” diye düşündü.

Karşısında duran Zerya’ya bakıp; “vallahi çok kötüsün, vefa denilen bir şey var. Biz karı kocayız, birbirimize sahip çıkmazsak kim bize sahip çıkar ki,” dedi Rami.

“Korkağın ve suçlunun kalbi her zaman çarpar, sen hem korkak, hem suçlusun. Bugüne kadar, evde kazığa bağladığın bir hayvana yaklaşır gibi bana yaklaştın. Evet, kötüyüm, ama sen daha çok kötü oluğun için, ben de kötüyüm. Pislige bulaşmasaydın, pislik kokusu çıkmazdı. Bu zehirli, ölümcül yara benim yaram, yıllardan beri ne çektiğimi bir Allah, bir de ben biliyorum. Sabah akşam içip beni dövüyorsun, buna bile bugüne kadar katlandım. Bütün bunların üstünde bir de kalkıp pezvenklik yaptın. Kötölüklerine, çirkinliklerine karşı öfke dolu, hınç dolu

bir kadın olup çıktım. Ben nasıl senin yaptıklarına katlanayım,” dedi Zerya, sakın ama öfkeyle Rami’nin gözlerinin içine bakarak.

“Seni cahil, koca karı bozuntusu, hep böyle boş boş konuşuyorsun. Nankör olma, ağacı kökünden kesme, gözüne girsin, kazandığım o paralarla bu güne kadar, gününü gün ediyor yaşıyorsun,” dedi Rami zıvanadan çıkmış, bir öfkeyle.

“Öyle mi? Peki, sen nasıl zengin oldun? Bu paraları nasıl kazandın? Bunları kimse bilmiyorsa bile, ben çok iyi biliyorum. Böyle yağmalama ile birdenbire zengin olanlar, parayla insanları satın alanlar, hepsi senin gibi namusuz ve ahlaksızdırlar.

“Ne kadar da bilmiş gibi konuşuyorsun, nasıl zengin olmuşum?”

“Sen o paraları, Ermeni zenginlerini öldürerek elde etmedin mi? Yalan mı söylediklerim? O paralarla, her gün Ferat’ın kıyısında or... oynatıp namussuzluk etmiyor musun? Bak hele görünüşün bile kokuşmuş bir domuza dönmüş. Ben ne yapayım, işte kimsesizlikten tekeyi bile adamdan sayıyorlar.”

“İleri geri konuşup durma, iftira atma.”

“Daldan düşen yaprak gibi niye öyle titreyip duruyorsun? Yalan mı söylediklerim? Senin o katil çeten, senin o çete başı cellat Ebê, her gün insanları soymuyor mu? Sen para kazanmak için emek mi verdin, ter mi döktün?”

“İftiranın bu kadarı da olmaz,” diye bağırdı Rami titrek bir öfkeyle.

“Ne iftirası?”

“Bütün bunlar iftira!”

“Senin rahmetli dedeni de gördüm. Adam sabahtan akşama kadar, şu kıyıda karın tokluğuna, sırtına mal yükleyip gemilere taşıyarak, hamallık yaparak geçiniyordu.”

“Ne olmuş dedeme? Hamallık yaparak emeğiyle geçiniyordu.”

“Senin Ermeni zengini olduğunu bilmeyen mi var? Daha sayayım mı senin kirli suçlarını. Şimdi kalkmış bana; ‘benim çaldığım telde kalk oyna,’ diyerek ahlak dersi veriyorsun. İftira yapıyorum ha öyle mi,” dedi Zerya, ince, düz dudaklarında zor fark edilir alaylı, öfkeli ve aşağılayan bir sesle.

“Anlat anlat daha ne iftiralar! Sen de o paraları zıkkımlanıp yemiyor musun?”

“Zaten düşündüğün tek şey paradır. Hayatı paradan ibaret görüyorsun. Parayla her şeyi satın alabileceğini düşünüyorsun. Sen bugüne kadar insanlara yaklaşırken, çıkar ve para dışında hiçbir şey düşünmedin ki? Para senin dinin, imanının, yüreğin, vicdanının olmuş. Bütün ahlakın, terbiyen, namusun, onurun, insanlara yaklaşımın paradır. ‘Para para,’ deyip duruyorsun. O kirli paralarınla; kötü olan kendini iyi bir efendi gibi gösterip insanları kötü birer uşak, kul köle yapıyorsun?”

Rami, Zerya’nın keskin, öfkeli bakışlarından rahatsız oldu. Gözlerini iki de bir kaldırıp indirirken; “Bütün bunları söyleyince yüzün kızarmıyor mu,” dedi kekeleyerek. Boğazının aşağısında sıkışan kan, yüzüne hücum etti, nefes alamaz durum geldi, hareketsiz kaldı.

“Senin ki; gördüyse bir şey olmaz benim, görmediyse hırsızım, ne olacak. Ya yaparken yüzün kızarmıyor da ben doğruyu söyleyince mi zoruna gidiyor,” dedi Zerya. Sonra gözlerinin içine bakıp kendinden emin, karşısındakini sindirmenin rahatlığıyla alaylı alaylı güldü.

“Biraz insan ol da bari su içtiğin kaynağa taş atma. Meğer koynumda zehirli yılan besliyormuşum da haberim yokmuş.”

“Zehirli bir yılan olabilseydim de seni zehirleseydim. Ne olacak işte, her zaman tilki gibisin. Keşke rahmetli abin, bütün bunları görseydi, tilki aslanın makamına geçmiş, her tarafı

darmadağın edip duruyor,” dedi Zerya. İnce, düz dudaklı ağzının gülümseyişinden; “hi hi hi” diye, alaylı alaylı sesler etrafa yayıldı.

“Sen bütün bunları yeni mi öğrendin? Neden böyle birdenbire yüzünüzleşip arsızlaştın?”

“Doğru, bütün bunları önceden de biliyordum, ama” dedi.

“Eee, ne ama? Sen şimdiye kadar aptal mıydın da yeni mi aklın başına geldi?”

“Evet, ben şimdiye kadar aptaldım. Sana inanıp ses çıkarmadığım için büyük bir aptaldım. Hep; ‘düzeler,’ diye düşünüp beklediğim için aptaldım. Çocuklarım için kendimi feda ediyordum. Ancak böyle bir aptallığın, senin gibi bir entrikacı sefilin karşısında, hiçbir işe yaramayacağını öğrendim. Şimdiye kadar bakar kör, işiten sağır, konuşan laldım. Meğer bir musibet, bin nasihatten daha iyiymiş. O küçük, masum çingene kız, beni dilime, gözlerime kulaklarıma kavuşturdu.”

“Senin şu zehir saçan dilini kesmek lazım! Elinde gelse beni hemen zehirlersin,” dedi Rami, Zerya’nın yüzüne bakmadan. Ürkmüş, sararmış yüzündeki bütün kaslar gerilmiş, sesi titrek ve suçlayıcı çıkıyordu.

“Hiç korkma, seni zehirleyip elimi kirletmem, ama yalan mı söylediklerim? Sana iftira mı atıyorum? Para kazanmak için her türlü alavere dalavere çevirmiyor musun o sarhoşlar takımıyla? Bak bakayım hele etrafındaki arkadaşlarına! Ne demişler; ‘sen arkadaşlarını bana söyle, ben de sana kim olduğunu söyleyeyim.’ Allah aşkına hile, yalan, kin, öfke, tuzak, entrikadan başka bir şey düşündüğün var mı? Şu memlekete bilmeyen mi var, senin hırsızların hırsız olduğunu. Böyle bağırıp çağırarak, kırk yalanını, bir tek doğruyla saklamaya kalkma, zaten hırsız hırsızdan çaldığı için bu kadar, yer gök titriyor. Herhalde

nankörlüğünü inkâr edemezsin. Bundan sonra da ben hayatta olduğum sürece, senden nankörlükten başka bir şey beklemeyeceğim. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de çingene kızı eklendi.”

Yusyuvarlak, iri bir greyfurt kavununu andıran tombul yüzü, felç olmuş gibi birkaç saniye öylece hareketsiz kaldı. Sonra gevşedi, oluşan sabit çizgiler tekrar yüzüne yayıldı. Alnında oluşan kırışıklıklar, eski haline döndü, derin bir nefes aldı. Başını eğerek;

“Kaç kere dedim sana, o iş bir iftiradır,” dedi Rami, karşısındakini ikna etmek isteyen titreyimli yenik bir ses tonuyla.

“Artık inkâr etmene gerek yoktur, her şey aşikârken; ‘bal bal,’ demekle ağız tatlanmıyor. Ben şunun bunun dediğine, akara kokara hiç bakmıyorum, çuvala girene bakıp sana söylüyorum. Allah’a çok şükür artık şunu biliyorum, bu dünyada senin gibilere inanmak, doğruyu beklemek gaflettir. Senin gibi üçkâğıtçılıkla, kandırmayla, tehdit ve şantajla zengin olanların hiçbirinde onur, ahlak ve doğruluk olacağına inanmıyorum. Bu dünyada senin gibileri asla düzelmez ve iflah olmaz,” dedi Zerya, tiz bir kahkaha atarak.

“Hiç kimsenin beni yalancılıkla suçlamasına asla izin veremem. Sana kaç kere anlattım, ben bu serveti çalışarak kazandım, kendi emeğim ve bileğimin hakkıyla elde ettim,” dedi Rami, çalışmadığı matematik dersini anlatması istenen bir öğrenci telaşıyla.

“Sen onu külahıma anlat, artık yatsı vakti geldi mum söndü, yalancı değilsin de nesen? Zaten senin mezhebin iyice genişlemiş, namussuzun postu, her zaman bol, kıvrak ve geniş olur. Dünya âlem biliyor, ama ben daha iyi biliyorum senin bu serveti nasıl kazandığını, bu entrikaları nasıl çevirdiğini.”

“Bu iftiralarınla cehennem ateşinde cayır cayır yanacaksın.”

“Cehennem ateşi, senin bana yaşattığın ateşten bin kere daha iyidir.”

“Eğer büyük bir günahım varsa o da senin gibi nankör bir kadına olan kin ve öfkemdir.”

“Sen de kendini erkek mi sanıyorsun. Kaymakama, komutana, savcıya parana dayanıp suçsuz günahsız, zavallı, yoksul insanları öldürüyorsun.”

“En iyisi ayrılalım, daha fazla sana tahammül edemem,” dedi Rami, tir tir titreyen sesiyle, kesik kesik konuşup son kozunu oynayarak.

“Unutma Rami, her zaman gemicinin istediği rüzgâr esmez ki? Bak hele, bir de beni neyle korkutuyor. Sanki kocalık mı yapıyorsun bana? Evet hemen ayrılalım?”

“Ayrılalım.”

“Yalnız bir şartla,” dedi Zerya Rami’nin gözlerinin içine kurnaz kurnaz bakarak.

“Neymiş o şart?”

“Tek şartım, servetin yarısını bana ve çocuklarıma vereceksin?”

Servetten pay almadan söz edince, Rami’nin gözleri fal taşı gibi açıldı. Aniden yerinden sıçradı. Ataerkil avcı erkekten kalma, bütün duyguları ayaklandı. İki eliyle Zerya’nın kırıksıklıklar düşmüş, ince, uzun boynunu var gücüyle sıkıp; “pis, şantajcı fahişe! Seni kendi ellerimle gebertmesem bana da Rami demesinler,” dedi çılgın bir öfkeyle.

Rami güçlü, iri tombul elleriyle, Zerya’yı yere yatırıp boğazını sıkımaya başladı. Eline geçen bir çarşafı ağzını kapattı. Zerya’nın nefesi kesildi, mosmor oldu. Gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi açıldı. Ayakları çırpındı. Kinle ve öfkeyle biraz daha sıkı.

Biraz daha nefesiz kaldı. ırpındı çırpındı çırpındı. Gözleri karardı, bedeni gevşedi.

Çarşafı biraz gevşetti. Derin derin, kesik kesik solumaya başladı. Bir daha ağızını kapattı. Tekrar nefesiz kaldı.  l m  hissetti. Gözlerine  l m korkusu indi. Rami'nin kendisini  ld recekinden emin oldu. Zerya, fırsat bulup ağırp bağırmak için var gücüyle çırpınıyor, ama Rami'nin mengene gibi boğazını sıkın ellerinden bir türlü kurtulamıyordu.

Çarşafı tekrar gevşetti. Tekrar derin bir nefes aldı. Yüreğine daha ölüm korkusu düştü. Y reğı; “k t küt” atıyordu. Yüzüne okkalı bir şamar indirdi. Boğazına kenetlenen elini fazla gevşetmeden; “söyle bakalım söyle? Bundan sonra böyle şeylerden söz edecek misin? Yoksa seni burada, aha şimdi, bu halının üzerinde boğar, pis bedenini parça parça edip sokak itlerine yediririm,” dedi Rami ateş olmuş, yuvasından fırlayacakmış gibi duran gözlerle Zerya'nın gözlerine bakarak.

“Allah'ın belası,” dedi kadın korkuyla, zor nefes alan titrek bir kekemeyle.

“Yalan, s ylediğın her şey yalan, bana şantaj yapıyorsun. Seni boğarım bildiklerini unutup dilini tutmasan, dilin keserim,” deyip yüzüne bir tokat daha attı.

Korkudan tir tir titriyor, sesi çıkmıyordu. Durmadan kesik kesik hıçkırıyordu.

Rami'nin tumbul elleri biraz daha gevşedi. Zerya, biraz daha nefes aldı. Moraran yüzüne kan aktı. Derin bir nefes aldı. Tüm gücünü toplayarak, şiddetli bir tekme Rami'nin iri göbeğine vurdu. Rami, beklemediğı bu ani darbeyle sarsılıp yere devrildi.

Zerya, kurtulur kurtulmaz, ayağı fırlayıp derin bir nefes aldı, ardında var gücüyle; “Yetişiiin! Yetişiiin! Yetişiiin! Bu katil, bu alçak beni öldürecek,” diye bağırdı.

Tüm aile, çoluk çocuk içeri doluştu. Çılgın gibi kendini duvardan duvara vuran Rami'yi tutup sakinleştirmeye çalıştılar.

İki eliyle duvara tutunmuş, boğazı mosmor olmuş, her bir tarafında, Rami'nin beş parmağı, resmedilmiş gibi duruyor, hıçkırarak, kesik kesik soluyordu.

Rami, hırsıyla ceketini aldı. Hızlı adımlarla evden çıkıp gitti.

Ömer, Mahmut, Müslim o gün cuma namazını kılmak, alış veriş yapmak için ilçeye vardılar. Köylüler, mallarını zamanında pazarda satmak için bir gün önceden gelmişlerdi. Kıyı kalabalıktı. Çarşuyu boydan boya dolaşıp dükkânlara baktılar. Ömer, içerisi insan dolu, han gibi yere bakıp;

“Bu kadar insan burada ne yapıyor,” dedi merakla.

“Baksana içerisi duman dolu, kahvehane de değil,” dedi Mahmut hayretle içeriye bakarak.

“Orası çerçiler loncasıdır. Her halde yine tüccarlarla görüşmek için toplanmışlar,” dedi Müslim.

“Çerçiler loncası ha,” diye tekrarladı Ömer.

“Bu çerçilerin yeridir. Aha şu içeri giren şapkalı, yaşlı adam da onların başkanıdır. Dediklerine göre çok yaman bir adammış,” dedi Müslim.

“Çerçilerin başkanları da var ha,” dedi Mahmut merakla içeri giren adama bakarak.

Kapısı Ferat'a bakan derme çatma, eski, sıvasız lonca mekânı; tıklım tıklım dolmuş, sigara dumanında göz gözü görmüyordu. Eski püskü giysiler içindeki çerçiler, birbirine baktılar. Sonra bir hareketlenme oldu, uğultulu homurtular birbirine karıştı. Lonca başkanı içeri girince, tüm gözler ona döndü. Sesler birdenbire kesildi, sessizlik oldu. Başında altıgen şapkası, şalvarlı, yelekli, yeleğinin cebinde köstekli saati, yaşı geçkin, kır sakalı başkan;

“Selamın aleyh küm ağalar,” diyerek kendisi için hazırlanan tahta kürsüye oturdu.

“Ağalar, zaman kaybetmeden başlayalım,” dedi.

“Başkanım, ben bir şey söylemek istiyorum,” dedi biri.

“Buyurun seni dinliyoruz,” dedi başkan.

“Ağam, bu işe bir çare bulmalısın. Çare bulmasan aç kalıp kapı, kapı dileneceğiz. Yetmiyor, karın doyurmuyor verdikleri. Biz; ‘Yer pirinç olsun, su yağ olsun,’ her şey bol olsun demiyoruz, ama böyle de olmaz. Biz emek veriyor, çalışıyoruz, onlar sırtımızdan palazlanıyor. Biz aç kalırken, onlar Karun oluyor,” dedi.

Yaşlı, başında gri, altıgen şapkası, kirli sakalı, eski-püskü elbiseler içindeki bir çerçi;

“Artık Birecik’in dilencileri bile, bizden daha iyi yaşıyorlar. Ne hale geldik! ‘Çerçi,’ demek; yoksul, fukara, aç, sefil, karnını doyurmayan zavallı demek,” dedi

Eliyle başındaki külahı düzeltirken, kırçıl sakalı çerçi öfkelenerek;

“Kardeşim, adı; ‘ticaret,’ ama biz bu ilçenin en yoksul, karın tokluğuna çalışan ırgatız,” dedi.

Lonca başkanının iyice derine kaçmış, etrafında mor halkalar oluşmuş gözlerinin içine bakarak;

“Böyle ticaret mi olur, emeğimizin karşılığını bile alamıyoruz,” dedi öteki.

“Ağam biliyorum, doğru söz insana hiçbir zaman hoş gelmez, ama ben yine de sözü, dosdoğru söyleyeceğim. Ben üç boz eşeğime, altı koca sandık yükleyip köy yollarına düşüyorum. Bu yolculuk, bazen iki ay sürüyor. Yatmadan, içmeden malları eşeklerin sırtında, köy köy dolaşarak ırgatlık yapıyorum. Kimi zaman üç ay sonra ancak evime dönüyorum, Gelip mal sahibi ile

oturup hesap kitap yapıyoruz. Bana yine de ekmek parası kalmıyor. Adam da din, iman, vicdan yok ki, hepsine el koyuyor. Bunlarla konuşup payımızı artırsınlar. Böyle giderse bu işi bırakmak zorunda kalacağız,” dedi genç bir çerçi.

“Allah, peygamber hakkı için doğruyu konuşmak gerekir. Onlar ne yapıyor ki? Bütün ağır işi biz yapıyoruz. Biz çerçiler olmazsak onlar hiçbir malı satamazlar,” dedi bir diğeri.

“Onlar İstanbul, Halep ve Antep’ten kamyonlarla toptan mal getirip dükkânlara yığıyorlar. Yaptıkları bütün iş bu işte! Sonra biz dört yüz çerçi ailesi, gelen o ıvır-zıvır; incik-boncuk, ayna, tarak, sabun, şeker, lokum, iplik, naylon tabak, bardak, kına, cam bilye, toka, teneke takı, küpe, kolye, yazma vb. eşyaları ayrı ayrı sandıklara yerleştirip günlerce köy köy satıyoruz! Sat, satabilirsen,” dedi bir başka çerçi.

“Rahmetli babam; ‘kurt öldürür, karga yer,’ derdi. Biz kazanıyoruz, başkası yiyor.”

“Vallahi çerçilik mesleği öldü artık, karın doyurmuyor!”

“Ne mesleği, bu meret meslek değil, karın tokluğuna en ağır amelelik yapıyoruz, buna meslek mi denilir.”

“Ben daha öncede demiştim, biz en ağır ticaret ırgatıyız, hamalız, hamal,” bir diğeri öfke dolu bir sesle.

“Bu patronlar, payımızı artırmazlarsa biz bu işi daha fazla sürdüremeyiz,” dedi başında beresi, ayağında Antep lastiği olan biri.

“Bizim ki de hayat mı yaz kış, üstü teneke kaplamalı, tahta sandıkları yükle eşeklerin sırtına, sonra köy köy dolaş, çocukların, kadınların getirdiği bir tas buğday, arpa, mercimek, susamla malları takas et! Ya da yağ, yumurta ile değiştir. Çektiğimiz rezalet de işin cabası!”

“Bu da yetmiyor, köylerde tas tas, kaşık kaşık topladığımız malları pazara götürüp sat, parayı hazır hale getir, avuçlarına yerleştir. Peki, bize ne kalıyor? Çoluk-çocuğumuza zor ekmek yetiştiriyoruz. Karın tokluğuna çalışıyoruz.”

Oturduğu tahta iskemlenin üzerinde, tüm konuşulanları büyük bir dikkat ve sabırla dinliyor, tek tek sorunları not ediyordu. Başkan konuşmalar bitince, başını kaldırıp karşısındakilere bakarak;

“Ağalar, var mı başka sorunları dile getirmek isteyenler?” Kimseden ses çıkmayınca;

“Ben de sizin gibi çerçilik yapıyorum. Emeğimizin karşılığının yeterince verilmediğini biliyorum,” deyip biraz durdu. Eliyle uzun, seyrek kır sakallarını sıvazladı.

“Çerçi kardeşlerim, biliyorum eski çerçilik öldü. Yeni çark böyle dönüyor. Dedikleriniz doğru. Biz hepimiz ticaret ırgatı emekçisiyiz. Ne var ki, onlara muhtacız. Dört yüz aile bununla çoluk, çocuğumuzun karnını doyuruyoruz. Şükür etmek gerekir. Bu da olmasa Allah korusun, daha da kötü olabilir. Onlar tüccar, paraları çok, biz yapmasak başkasını bulur, biz işsiz kalırız.

Şu meret naylon malları, onlar bulup İstanbul, Antep ve Halep’ten getiriyorlar. Bedava da getirseler, mal onların elinde. Onlar malların sahibi tüccar. Biz malları satıp tüketen aracı çerçiyiz. Açık konuşmak gerekir; her bir tüccarın, bey ve efendinin bu işlerini organize eden birer çetesi de var.” dedi lonca başkanı, üstü kapalı gizli bir tehditle çerçilere ince bir ayar vermek için. Biraz düşünüp bekledikten sonra, çerçilerin nabzını yoklamak için onlara bakıp; “Dedikleriniz doğru, lakin zor bir devirdeyiz. İş yok. Ekmek yok. Bu millet daha yeni savaştan çıkmış, toparlanamadı. Bir de şu Şark isyanları hükümetimizi uğraştırıp duruyor, ama sizin de hakkınız var, dedikleriniz doğru,

konuşup arayı bulmak gerekiyor.” dedi. Sonra; “bir çay içelim,” deyip ayağa kalktı.

Birdenbire bir hareketlenme oldu, uğultulu sesler ile yakılan sigaraların dumanı, birbirine karıştı.

“Bu adam lonca başkanı mı tüccar temsilcisi mi?”

“Belli ki, Rami Reise çalışıyor.”

“Bunun bize hak falan alacağı yok.”

“Adam bizi savunacağına onları savunuyor.”

“Kim bilir, tüccarlar ona ne kadar para vermiş.”

“Her biri Karun gibi zengin olmuş, ama masum yüzlü Harun geçiniyorlar.”

“Tümü ikiyüzlüdür. Para için her hileye, yalana, zulme başvuruyorlar.”

“Hakkımızı emeğimizi zorla, hileyle gasp ediyorlar.”

Çerçiler, köylerde takas ettikleri malları, bu defa Birecik’e getirip Antep ve Urfa’da paraya dönüştürüyorlardı. Paraları alan tüccarlar, tekrar aynı malları İstanbul, Antep ve Halep’ten alıp yine çerçiler aracılığıyla köylerde yeni mallarla takas ediyorlardı.

Köylerde para geçmiyor çerçiler malı, mal ile takas ediyorlardı. Para kentte, takas köye aitti. Kadim kent, köy ilişkisi böyle devam ediyordu. İlçedeki birkaç zengin aile birleşip her şeyi denetime almıştı.

Tecrübeli yaşlı, tilki gibi kurnaz Lonca başkanı, yeniden iskemlesine otururken, yüksek sesle bir iki; “ühü ühü,” diye boğazını temizledi. “Evet dediğim gibi haklısınız, bu sorunları çözmek gerekiyor. İki kişi seçin benimle gelsin, gidip mal sahipleriyle bu sorunları birlikte görüşüp bir çözüm bulalım,” dedi.

“Görüşelim!”

“İki kişi seçelim, gidip adımıza görüşün.”

“Hemen gidip görüşelim, haklarımızı isteyelim.”

Genç bir çerçi öfkeyle; “Ağam, biz emeğimizin karşılığı olan hakkımızı istiyoruz, para dilemiyoruz onlardan. Meşhur bir Kürt atasözü var; ‘donsuz dolaş, fakat zalimin önünde boyun eğme!’ diyor,” dedi.

Urfa, Antep ve Halep merkezlerinin yolu Birecik’te buluşuyordu. Beş bin civarındaki ilçenin nüfusu, günlük olarak gidiş gelişlerden dolayı ikiye katlanıyor, hanlar dışarıda gelenlerle dolup taşıyordu.

Ömer, Mahmut, Müslim dükkân dükkân gezip sıkı pazarlık yapıp alış veriş yapıyorlardı.

Rami, kentin zengin tüccarlarıyla konakta oturmuş, birlikte kıyıda ki koşuşturmayı izliyorlardı. Bir tüccar yakınan, öfkeli, rahatsız olmuş bir ses tonuyla;

“Şu benim çerçiler var ya bazen işi iyice azıttılar. Allah kimseyi bu mendeburlara muhtaç etmesin. Lonca başkanı ile birlikte yanıma gelip görüştüler. İki de bir; ‘Bey bize bir şey kalmıyor, biraz payımızı artır. Bey hakkımızı ver, yoksa bu işi bırakacağız,’ deyip durdular. Ulan Allah’ın belasası sana veririm, bana ne kalacak,” dedi.

“Sen bu işleri iyi yürütüyorsun. Tek başına çerçilerin yarısından fazlasını çoluk çocuk demeden aileleriyle birlikte çalıştırıyorsun. Yine de dert yanıyorsun, vallahi bravo sana,” dedi kakhaha ile güldü Rami.

“Elinden gelirse adamları yemek vermeden çalıştıracaksın,” deyip Rami’nin kakhahasına, kakhahayla katıldı bir diğer tüccar.

“Yemek vermeye niyeti yok da çerçiler açlıktan ölecek diye korkuyor. Ölürlerse Birecik’te çalıştıracak çerçi bulamayacak,

onun hesabını yapıyor. İşini bilir, dirhemin hesabını bile yapar,” dedi rakısını yudumlarken öteki.

“Bu çerçiler olmasa senin mallar yerde kalır, satamasın vallahi açlıktan ölürsün. En iyisi biraz insafılı davran, paylarını artır, işi bırakırlarsa daha çok zarar edersin,” diyerek elini rakı şişesine uzattı, gemiciler kralı.

“Hele bir bak aşağıya, senin bu gemicilerin, karınca gibi gün yirmi dört saat çalışıyorlar. Sen, benim çerçilere verdiğimi onlara veriyor musun,” dedi tüccar.

“Ben tam senin iki katını ödüyorum,” dedi, gemiciler kralı.

“Öyle konuşup duruyorsunuz, ama bir de siz şu köylü rençperlerin derdini bana sorun,” dedi köy zengini ağa yakınlıkla.

“En kolay kazanan Reis Bey’dir,” dedi diğeri.

“Siz önce Allah’a, sonra da Allah’ın şu fukaralarına dua edin. Onlar olmazsa hepimiz aç kalırız aç,” dedi öteki.

“Aç kalırsan, benim yanıma gel, karnını doyururum, Allah’a çok şükür ben de toprak çok,” dedi köy ağası.

“Ne yapayım, paylarını biraz artıracam, fakat aman vermeden de çalıştıracam. Şu çerçiler var ya şu çerçiler adam olup adam gibi çalışsaydılar, ben kazandığının on katını kazanırdım.”

Rami, bir yandan konuşup rakıyı yudumlarken, diğer yandan da durmadan Zerya’yı düşünüyordu. “Acaba ne yapsam, ne yapsam da şu hortlak yüzlü, çirkin karıdan kurtulsam! Ebê’ye mi teslim etsem? Olmaz, hiç olmaz ortaya çıkarsa bu memlekete yaşayamam, en iyisi idare etmek, ilişkileri yeniden düzeltmek. Bu kavga dövüş, bir de sağda solda duyulursa ne yaparım ben. Daha çok fena olur, bu illet düşünceler nereden geldi bu karının aklına. Şimdiye kadar ses çıkarmadan geçinip gidiyorduk. Şimdi tüm aile, çocuklar işin içine girdi. Yine eskisi gibi bir ortam

yaratmalıyım, o yolunda ben yolumda, sessiz sedasız yürümeliyiz,” diye düşündü.

Ferat, sessiz derinden, uysal bir çocuk gibi her şeyi görmezlikten gelerek akıyordu.

Hamallar, iki yakada, altlarında su yokmuş gibi malları iskelede bekleyen gemilere taşıyorlardı.

Güneş, son kanat vuruşlarıyla batıya doğru yol alırken, kıyıda hamalların ikinci vardiyası, karınca gibi durmadan çalışıyordu. Gün batımının son ışıkları altında yabani kaz ve ördek sürüleri sarı hırçın suların üzerinde sesler çıkartarak vadi boyunca uçuyorlardı.

Birecik kıyı boyunca, köylerden gelenlerle dolup taşıyordu. Yamaca yamanmış gibi duran evlerde sarı melül, gazlı çıra ışıkları yanıyordu. Mahmut, Ömer ile Müslim alış verişlerini yaptıktan sonra Çifte Han’a doğru yöneldiler.

“Amca üç kişilik yeriniz var mı,” diye sordu Mahmut. İri yarı, göbeği burnundan önce yürüyen, pala bıyıklı, küt burunlu, kulakları kılı hancı; “yer yok, her taraf dolu,” dedi, umursamayan, ilgisiz tok bir sesle. Üçü birbirine bakıp gülümsediler.

“O zaman, Urfa Han’a uğrayalım, belki orada yer buluruz,” dedi Ömer.

“Uğrayalım, orası da temizdir,” dedi Müslim ile Mahmut aynı anda. Kıyıdan biraz kaleye doğru yürüyüp Ferat’a bakan Urfa Hanı’na vardılar. Ufak tefek, kısa boylu, kendinden memnun, başı dik havaya bakan, elleri arkada orta yaşlı bir adam onları karşıladı.

“Amca, bu akşam için üç kişilik yerin var mı,” dedi Müslim mülayim bir sesle.

“Yeğenim bizde yer olmaz, bizim hanın müşterileri çoktur, erkenden doluyor,” dedi itici, karnı doymuş, tok bir işletmeci edasıyla.

“Kızma amca kızma, bir şey demedik yer sorduk,” dedi Mahmut.

“Dedim ya yeğenim bilmeniz gerekir, bu saate bizim handa yer olmaz,” dedi, kılları dışarıya çıkmış, kargaburnunu havaya kaldırarak kabadayı bir sesle.

“Haydi, amca Allah kolaylık versin,” deyip oradan çıkıp Büyük Han ile Çarşıbaşı Hana uğradılar. En sonunda Zekonun Hanında üç kişilik yer bulup yerleştiler.

Birecik kadim bir ticaret merkeziydi. Gemi taşımacılığı iki yakayı birbirine bağlıyor, tüm yollar burada birleşiyordu. Kürt, Türk-Türkmen, Arap, Yahudi, Karaçi ve Ermeni iç içeydi. Ticaret; hiçbir din, kimlik ve sınır tanıımıyordu. Müslüman, Yahudi, Hristiyan, Alevi, Êzîdî, Dürzî, Putperest birbiriyle alış veriş yapıyordu. Yetmiş iki millet, kale dibinde toplanmış, kendi diliyle birbirine mal verip satıyordu.

Binlerce yıldan beri, Mezopotamya ve Anadolu coğrafyasında bilinen bakır ve kalay işletmeciliği, Birecik sanayi içinde önemli bir yer tutuyordu.

Kürtler daha çok köylerde yaşıyor, tarım, bağ bahçe ve hayvancılıkla uğraşıyordu.

Ermeniler ise Basmacı, Celep, Nalbur, Nalbant, Hallaç, Mestçi, Sayacı, Sepetçi, Çömlekçi, Urgancı, Bacacı, Bileyici, Semerci, Kalaycı gibi tüm meslek dallarında uzmanlaşmışlardı. Yahudiler nüfus olarak azdı, ama ticarete etkindiler. Halep’ten mal getirip satıyorlardı

Ferat ve akarsu kenarlarında, Suruç ovasında ve köylerinde kendir ekimi yaygındı. Ova köylerindeki Kürtler, yetiştirdikleri

kendiri deve, katır ve e eklerle Birecik’e taşıyorlardı. Her kendir yetiştiricisi ailenin, Ferat kenarında bir yeri vardı. Kendiri buraya getirip bir hafta suda beklelettikten sonra çıkarıp soyuyor ve ham haliyle Birecik’teki işletme ve atölyelere satıyorlardı.

İşletmeler, ham kendiri işleyip ip, iplik, şerit, halat, urgan vb. tüm ip çeşitlerini üretip pazarlıyorlardı. Bölgenin bütün ihtiyacı bu atölyelerden sağlanıyordu.

İp, iplik tezgâhları ve üretim atölyeleri tüm bölgede yaygındı. 20.yüzyılın başlarında Halep’ten Urfa ve Diyarbakır’a kadar binlerce küçük tezgâh, atölye ve manifaktür üretim yapıyordu.

Bölgenin kereste ihtiyacı Halfeti Karadağ’dan karşılanıyordu. Kürt köylüler, Karadağ’da odun ve kereste toplayıp Birecik’e getirip satıyorlardı.

Ertesi gün  mer, Mahmut ile Müslim işlerini bitirip cuma namazı için Ulu Camiye, gittiler.

Mehmet Ali Camisi ile  ift Saadetin camisinde fazla insan yoktu. Herkes Ulu camiye gitmişti. Rami, gemiciler kralı, kentin tüccarları, toprak zenginleri, kaymakam, savcı, komutan hepsi  n safta yerlerini almış, cuma vaazını dinliyordu.

Zabıta müdürü, Rami ile karakol komutanı arasında oturmuştu. Rami kulağına eğilerek; “kalk git, geç kalacaksın, zabıtaları hazırla,” dedi. Karakol komutanı da; “benim baş cavu a söyle sana yardım etsin,” diye ekledi.

“Tamam, reis,” deyip dışarı çıktı zabıta müdürü.

Yüzlerce Kürt köylüsü cuma namazına gelmişti. Çok uzun süren vaaz bitti. Cemaat camiden çıkmaya ba ladı. Cami kapısı önünde bir küçük hareketlenme, g l  me oldu. Bütün gözler bir anda oraya döndü.

“Kaymakam Bey ile Rami Reis’in ayakkabısını  almı lar,” diyen ses büyük g l  me ve esprilere yol açtı.

Cemaat cami avlusundan dışarı çıkınca, yeni bir itiş kalkış daha oldu.

Ömer, Müslim ile Mahmut, tam cami avlusundan çıkmışlardı ki, zabıta ile karşı karşıya geldiler. Zabıta, ellerinde coplar saldırıyorlardı. Daha gerilere jandarma silahlarıyla hazır tetikte bekliyordu.

Zabıta, üzerinde “kiras,” “derpê,” şalvar, kefiye, külah olan herkese saldırıyorlardı. Kimi yakalıyorlarsa üzerindeki tüm yerel kıyafeti yırtıp paramparça ediyorlardı.

Bir savaş muharebesi gibi birbirlerine girmişlerdi. Rami, komutan, zabıta müdürü, uzakta durmuş izliyordu.

Bazı köylüler düşe kalka, dövüşe direniyor, elbiselerini korumaya çalışıyorlardı. Direnen her köylünün başına, üç beş zabıta birden çullanıyordu. Uzun uğraştan sonra elbiselerini yırtıp karakola götürüyorlardı.

Karakola götürülen her köylü, önce dayaktan geçiriliyor, sonra nezarethaneye alınıyordu. Nezarethane köylülerle dolmuştu. Tümünün yüzü, gözü kan içindeydi. Hırpalanmış, elbiseleri parçalanmıştı. Kiminin ayakkabıları düşmüş, yalın ayaktı.

Tümü iç içe, üst üste nezarethanede bekliyorlardı.

Sonunda köylülerin bir kısmı sokak aralarında dağıldılar. Üstleri başları paramparçaydı. Rami, zabıta müdürüne; “Bugünlük bu kadar yeter,” dedi. Zabıta müdürü, ekibini geri çekti.

Rami, adamlarıyla belediye binasına gitti. İki yüz köylü gözaltına alınıp karakola götürülmüştü. Çarşı sakinleşince, köylüler Rami’nin yanına gittiler. Gelenlerin tümü şalvar ve kiras derpê giymiş, kefiye takmışlardı.

“Reis bey, babamı gözaltına aldılar.”

“Reis bey, oğlumu gözaltına aldılar.”

“Reis bey, amcamı gözaltına aldılar.”

“Reis bey...”

“Reis...”

“Tamam, siz hiç merak etmeyin, aha ben şimdi karakola gidiyorum, tümünü bıraktıracam,” dedi. Yanında adamları, arkasında köylüler karakola vardılar. O komutanla görüşürken, köylüler karakolun bahçesinde beklediler.

“Bu sefer düz hesap komutanım, adam başı beş lira yeterlidir,” dedi Rami.

“Tamam, Reis, bu sefer beş lira olsun,” dedi komutan.

Sonra karakol komutanı, dışarıda bekleyen şalvarlı, kefiyeli köylülerin karşısına geçip;

“Efendiler, bu seferlik Reis’in hatırı için hepinizi bırakacağım. Savcıya çıkarırsam, azim Allah affetmez, hepinizi içeri atar. Yazık değil mi size? Çoluk çocuğunuz var. Bu ilkel, geri kıyafetleri giymekte neden ısrar ediyorsunuz.

Kılık kıyafet devrimi, medeniyettir. Şapka medeniyete açılan kapıdır. Sarı Paşa; ‘Köylü milletin efendisidir. En hakiki mürşit ilimdir,’ diyor. Kılık kıyafet devrimi ilimdir ilim! Herkes şapka takacak. Herkes pantolon giyecek. Herkes Türk olacak, Türkçe konuşacak.

Reis Bey’in hatırına bu sefer bırakacağım. Yalnız beşer lira ceza ödeyeceksiniz. Ödemeyenler mahkemeye çıkarılacak. Kürtçe konuşma cezasını, Reis’in hatırına bu seferlik af ediyorum,” dedi Komutan.

“Komutanım belirtti. Diğer cezayı da af etmesini rica ettim, ‘olmaz, kanun böyle,’ dedi. Beni kırmadığı için sağ olsun, şimdi hepiniz serbestsiniz,” dedi. Rami.

Her ay bu manzara tekrarlanıp devam ediyordu. Bir cuma daha geride kalmıştı. Ömer, Müslim ile Mahmut yırtık elbiselerle köylerine dönüyorlardı.

“Yazık oldu benim boz şalvarıma, en çok ona üzülüyorum, daha yeni almıştım,” dedi Ömer yakınlara.

“Kefiyemi daha bu sabah dükkândan almış, camiye giderken takmıştım,” dedi Mahmut.

“Bunlar Kürt düşmanı! Yaptıkları Nemrut zulmüdür, kabul edilemez,” dedi, Müslim.

Derken konuşa konuşa karanlıkta köye vardılar. Ömer eve varınca, şehirde aldığı eşyaları tek tek çıkarıp annesine gösterdi. Besê, eşyalara tek tek bakıp; “ne kadar güzel, ne kadar iyi” deyip inceliyordu.

Ayşe, ayakta dikilmiş, ellerini beline koymuş, dikkatle bir eşyalara bir Ömer’e bakıyordu.

“Kızım Ayşe, bak sana getirdiği bu kırmızı basma fistan çok güzel,” dedi Besê.

Ayşe, kumaşa bakıp dudak büktü. Bakışları Ömer’e takıldı. Ömer, bakışlardan rahatsız oldu. Ona bakıp öfkeyle;

“Ne öyle dudak büküp tepemde dikilip duruyorsun?”

“Ne kızılıyorsun, getirdiğin fistan çok kötü işte,” dedi Ayşe, bağırarak.

“Kötüyse giyme,” dedi Ömer.

Her zamanki gibi karşılıklı kavga alevlendi. Ömer, eşyaları iterek evden çıkıp camiye yöneldi. Besê, üzüntüyle eşyaları toplayıp kaldırdı.

Ömer, her ona baktığında, evin içine sızmış, çarpışması gereken bir düşman gibi görüyordu. Ayşe, ona bakıp bu duyguları seziyor ve öfkeden çıldırıp kavgayı başlatan taraf oluyordu.

Mülayim, yumuşak sözlü görünen Ömer, duygularının neden böyle kabarıp öfke seline dönüştüğünü kendisi de anlamıyordu.

Ayşe ile kavga istemi bir tutku gibiydi. Ne kadar gizlemeye çalışsa da boşunaydı. Göğün en karanlık bulutlarının, en zapt edilmez azgın fırtınaların habercisi olduğu gibi bu tutku da en çok kendini gizlemeye çalıştığı anlarda bile, en çok kendini dışa vuruyor ve kavganın habercisi oluyordu. Kavga başlayınca Ömer, evi terk edip kaçıyor. Kaçıp bir başına, kendi kendine okkalı küfürler savuruyordu. Ruhunu alt üst eden öfkesi boşalıyor, rahatlıyordu.

Besê, her zamanki gibi kavgalarını izlemiş, gece boyunca üzüntüsünden uyumamış, yatakta kıvranıp duruyordu.

“Benim oğlumu öldürecek bu kadın,” dedi Besê kendi kendine seslice.

“Bu işe biz sebep olduk, çok acele ettik,” dedi uykusu kaçan Abdullah.

“Hoca’ya gidip bir kâğıt mı yapsam,” dedi Besê.

“Ne kâğıdı? Kâğıttan, medet umuyorsan, boşuna hiç uğraşma, anlaşıyorlar biz ne yapabiliriz ki? Bunu baştan düşünecek, biraz zaman tanıyacaktık,” dedi Abdullah.

“Nerde bileyim böyle olacağını, ‘evlendirelim, belki torunlarımız olur,’ diye düşünmüştük,” dedi Besê iç çekerek.

“Bizim ki; ‘yavaş gittiğimde bela beni bulur, hızlı gittiğimde ise ben belayı bulurum,’ misali oldu. ‘Erken evlendirelim eve bağlayalım,’ diye düşündük, şimdi evden kaçıyor, diye dert yaşıyoruz,” dedi Abdullah.

“Bakıyorum hallerine de oğluma üzülüyor, kahroluyorum. Ha fırtınaya karşı içilen sigara, ha Ayşe ile yapılan evlilik, ne bileyim demek ki kaderimizde bu da varmış,” dedi Besê.

Besê, o gece sabaha kadar kâbuslar gördü. Yatağından dönüp dolaştı uyuyamadı. Abdullah, sabah atına atlayıp Birecik'e giderken, Ömer, kör karanlıkta tarla yolunu tuttu. Besê, öğleye doğru azık hazırlayıp Ömer'e gönderdi.

Ömer, şafakla birlikte öğleye kadar bağıra çağıra küfür edip durmadan çalışırken; “Bir gün Allah yakarışlarımı duyacak, bana bir oğul verip dileğimi yerine getirecek,” diyordu kendi kendine.

“Haydi, sen öküzleri alıp şu otların bol olduğu yere götür. Biz de yemek yiyip biraz dinlenelim,” dedi Müslim, eliyle otların bol olduğu Qiracê Sêwe'yi çocuğa göstererek. Sonra gidip meşe ağacının gölgesine oturdu.

Ömer, elleri nasır bağlamış, teni iyice esmerleşmiş, bahar güneşi altında. “Ya Allaaah” diye diye yorgun, ağır adımlarla, meşe ağacının gölgesine geldi.

“Selamın Aleyh küm,” deyip oturdu.

“Aleyh küm selam,” diyerek onu yanıtladı hafif uzun yüzü, uzun gür sakaları ile daha da uzun görünen Müslim. Sakalları kıvrıkcık simsiyahtı. Başına bir kefiye bağlamıştı. Gür kaşları, kargaburnuyla bir uyum sağlıyordu. Tarlada çalışırken yaz, kış üzerindeki eski ceketini çıkarmıyordu. Camiye giderken elbiselerini değiştiriyor, beyaz sarık takıp beyaz kiras derpê giyiyordu. Ömer'le bakıp;

“Bahar günleri iyice uzadı,” dedi.

“Ağır, bir bahar yorgunluğu insanın üzerine çöküyor.”

Ömer elleriyle kızıl, yumuşak toprağı düzeltti, sonra meşe ağacının dalına asılı çıkanı indirip ekmeği topağın üzerine koyup birlikte yiyip sohbet daldılar.

“İnsan aşiretten düştü mü, böyle benim gibi yalnızlaşır güçsüz olur. Gelen kafasına vurur, giden vurur.”

“Esağfurullah Ömer, göl yerinden su eksik olmaz. Siz Abdi Ağa soyundan geliyorsunuz. Allah’ın bir bildiği vardır. Günün birinde senin dualarını kabul edip hayırlı bir evlat nasip edecektir.”

“Sofi efendi, ‘doğru kişinin külâhı hep yırtıktır,’ derler. Benim külâhım hiç sağlam olmadı ki? Sen bir de onu benim yüreğime sor. İnsanın yüreğindeki geçmiş, sofraya değil ki her gelen, gidenin önüne seresin. Hazır sofraya bak, geçmiş geçmiştir. Bir oğul, bir kardeş arkamda olsaydı, ben de böyle yalnız, bir başıma güçsüz olmazdım.”

“Yine güçsüz ve yalnız değilsin Ömer, yukarda Allah var,” dedi onu teselli etmek isteyen Müslim. Ardından konuyu değiştirmek için; “yıl on iki ay durmadan çalışıp duruyoruz, ne olacak bu halimiz? Ne ekiyorsak, kimse beş kuruş vermiyor. Hayvanlar bedava, ürettiğimiz hiçbir şey para etmiyor.”

“Yıl on iki ay, karın tokluğuna çalışıyoruz.”

“Karnımızı bile doyuramıyoruz.”

“Sağır Paşa; ‘her şeyi düzelteceğim,’ dedi, adam boş çıktı. Diyarbakır’da, kendisine karşı olanları durmadan darağacına çekiyor. Yandaşı ağalar, beyler de köşeyi dönüyor. Köylüye, fakir-fukaraya hiçbir şey yok!”

“Bunlar nutuk çekmeye gelince iyi, hoş konuşuyorlar, ama bir şey yaptıkları yok, kendi mevkilerini sağlam tutmak için durmadan idam yapıyorlar!”

“Sofi efendi, bunlar nutuk çekip hoş konuşuyorlar, ama boş konuşuyorlar, tümü aynı, birbirinden daha zalim, daha vicdansızdılar, adalet yok ki!”

“Sana bir mesele anlatayım. Derler ki bir zamanlar, İran’da Nûşirevân adında, çok akıllı bir hükümdar varmış. Çok adaletli, haktan yana bir sultanmış. Peygamber efendimize; ‘Ne zaman

doğdun,’ diye sorulunca; ‘Ben adil Sultan Nûşirevân zamanında dünyaya geldim,’ dermiş. Tam kırk dokuz yıl sultanlık yapmış. Adaleti dillere destanmış.

Bir gün Hz. Ömer ile Sa’d İbn Vakkas İslamiyet öncesi İran’ın Kürt kenti Medain’e ticaret yapmaya gitmişler. Gece develeriyle birlikte bir hana gidip yatmışlar.

‘Deve ve mallarınızı para karşılığında bana teslim edin, yoksa çalınırsa karışmam,’ demiş Hancı. Ertesi gün Ömer ile Sa’d İbn Vakkas’ın malları çalınmış. İki hancıya gidip durumu anlatmış.

‘Ben, size dememiş miydim, bana teslim edin yoksa mallarınız çalınır diye,’ demiş Hancı. Ömer ile Sa’d İbn Vakkas, bölge sorumlusu Şahne Pehlevi’ye gitmişler. O da Hancı’yı haklı çıkarmış. En son sultana kadar gitmişler. Nûşirevân hırsızları bulup mallarını teslim etmiş.

‘Develerinizi sokakta, keseniz yastık altında dururken niye uyuyordunuz,” diye sormuş Nûşirevân, Ömer’e.

‘Sultanım, biz rahat rahat uyuyorduk, fakat sizin uyumadığınızı sanıyorduk,’ demiş Ömer.

‘Ey çölün Arap’ı doğru söylüyorsun, halkımın huzuru için benim her zaman uyanık olmam gerekir,’ demiş Nûşirevân.

‘Yarın biriniz doğu, biriniz batı kapısında çıkıp gidin,’ demiş onlara Nûşirevân.

Sabah kentten çıktıklarında her kapıda, birer adamın darağacına çekilmiş olduğunu görmüşler. Asılanlardan biri bölge sorumlusu diğeri ise kardeşiymiş. Nûşirevân böylece adalet sahibi olduğunu onlara göstermiş,” diyerek hikâyesini bitirdi Müslim.

“İşte, gerçek adalet böyle sağlanır, şimdiki yöneticiler hırsız olmuş hırsız. Dürüst adam kalmamış ki, hepsi çalıp ceplerini dolduruyorlar.”

“Şimdiki devirde baştakiler, tilki gibi her şeyi kurnazlıkla yapıyorlar. Baksana Cumhuriyet Halk Fırkasına! Seçimlerde o kadar millete söz verdi, seçim bittiği gün vaatleri de unutup gitti.”

“Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ortaya çıktı, hemen ardında; ‘Şeyh’e destek verdi,’ diyerek Sarı Paşa kapattı, yöneticilerini darağacına gönderdi.”

“Kendileri dışında hiç kimseye tahammülleri yok ki.”

Müslim, Kafkas cephesini, Diyarbakır hapishanesini, Ermeni, Artos’un arkasında ezan okuduğu için gördüğü işkenceyi anımsadı. Siyabend gelip düşlerine takıldı, gözleri nemlendi. Ömer’in güneş kavruğu yüzüne bakıp;

“Bunların adaleti, Nemrut adaletidir, dilimizle konuşamıyoruz. Birecik’e bile inemiyoruz, indiğimiz gibi kıyafetlerimize saldırıp parçalıyorlar, hangi adalette bunlar var ki? Peygamberimiz Veda Hutbesinde; ‘Arap’ın Aceme, Acemin de Arap’a üstünlüğü yoktur,’ diyor. Diyarbakır’da millete yaptıklarını, ne Nemrut, İbrahim’e, ne de Firavun Musa’ya yapmıştır.” dedi.

“İşte 1927 seçimleri, bir yılı aştı, ne değişti ki? Yine tek fırka! Her şeyi Cumhuriyet halk Fırkası belirliyor. O zaman neden seçim yapıyorsunuz ki?”

“Sarı Paşa, hem parti genel başkanı, hem Cumhurbaşıkanı, hem başkomutan, hem baş diplomat. Diyarbakır’da Şark İstiklal Mahkemeleri kurulmuş, o Ankara’da idam edilecek kişilerin listesini belirleyip mahkemeye gönderiyormuş.”

“Kendini Nemrut gibi tanrı katında görüyor, her şeye hüküm etmek istiyor, baksana uçan kuşlar bile ondan soruluyor.”

“Bir hadiste; ‘bir kavmin adaleti, hak ve eşitlikten uzak hükümler verirse o kavimde mutlaka kan dökülmesi yaygınlaşır,’ diyor. Bunlar her gün kan döküyorlar.”

“Bunların millete hiçbir yararı olmaz, boş ver bunları; yüz acısın, karın ağrmasın. Bir günlük aslan ol, bir yıllık tilki olma. Ne olacak ki, bu ölümlü dünyada,” dedi Ömer. Sonra elini gözlerine siper yapıp gökyüzünde güneşe bakarak; “Vakit tamam, kalkıp biraz da çalışalım artık; ‘Mevla’ın görelim neyler, neylerse inşallah, güzel eyler,’ Sofi efendi,” deyip birlikte kalktılar. Güneş batıya doğru eviriliyordu. Ferat vadisinde usul usul bir rüzgâr esiyordu. Karadağ üzerinde küçük küçük bulutlar kümeleniyordu.

“Yağmur kokusu geliyor, akşama varmaz yağmur başlayacak,” dedi Müslim, uzakta kümelenen bulutlara ve esen soğuk havaya bakıp kesin yargı belirten bir sesle. Tarlasına yönelirken Ömer;

“Tam zamanıdır, yağsın da bereket gelsin,” dedi.

II

Akşam içtiği, Birecik boğma rakısından, hala yüzü don çalmış, kış armudu gibi yemyeşildi.

Bütün bedeni sanki uyuşmuş, yatakta kalkmaya üşeniyordu. Baş ağrıyor, midesi bulanıyordu. Her şeyden vazgeçmek, uzaklaşmak istiyordu. Belirsiz bir boşlukta sallanır gibiydi. Kahvaltı yapmak, güne başlamak içinde gelmiyordu. “Acaba bir daha bu zıkkımı içmesem olmaz mı,” diye düşündü. Belediyeyi, gemiciler kralını, o gün yapacağı işleri düşündü. “Ermeni zengini,” lafı ve geçmiş, paslı onluk bir çivi gibi gelip kafasına çakıldı. “Bu karı, bütün bunları nerede öğrendi. Onu ortada kaldırmanın bir yolunu bulmalıyım,” diye mırıldandı. Dışarı çıkması gerektiğini düşününce, yatakta uyuşuk uyuşuk eliyle gözlerini ovdu. Sağına soluna baktı, hiç kimse yanında yoktu. İstemeye istemeye kalkıp giyindi. Eski alışkanlıkla; “Zerya, kahvaltı hazır mı,” diye seslendi. Zerya sesini etmeden, kahvaltı getirip önüne fırlatır gibi koyup; “al zıkkımla,” dedi.

Rami, süt dökmüş, suçlu bir kedi gibi ses çıkarmadan, bez sofranın başına oturdu. Sesini çıkarırsa Zerya'nın her zaman yaptığı gibi yine bağırıp çağırarak, onu konuk komşuya rezil edeceğini biliyordu.

Ekmeği çiğnemedi, hızlı hızlı, iri lokmalar halinde midesine indirdi. Zerya; bıyıkları sütlenmiş, küçük, yuvarlak, kirli kulaklarının çenesiyle birlikte, inip kalkışını dehşet, kin, öfke ve hayretler içinde nefretle izliyordu. Ezeli düşmanına bakarak;

“Rami Reis olabilirsin, ama sen benim gözümde yeryüzünün bütün dalavereci kişilerin, yalancılardan, hokkabazların, sahtekârların, ahlaksızların, ırz düşmanlarının en lanetlisisin. Şu yeryüzünde senin ne mal olduğunu benden daha iyi bilen, gören, tanık olan ve tanıyan hiç kimse yoktur,” dedi sakın bir sesle. Rami yemeği bıraktı, Zerya'ya bakarak;

“Karı, artık sen çizmeyi aşıyorsun, seni boşar kovarım,” deyip tepkiyle önündeki yemeği itti. Ceketini alarak, hızla dışarı çıktı.

“Ulan sarhoş köpek! Gece yarısına kadar zıkkımlanıp geliyorsun, sabaha kadar leş gibi düşüp horluyorsun. Sabah da kalkıp; ‘çabuk bana kahvaltı,’ diyorsun. Artık geçti o günler, senden korkum yok,” diye bağırdı arkasında.

Dışarıda ekibiyle bekleyen Kara Bela Ebê, arabanın kapısını açtı, Rami ses çıkarmadan bindi. “Karım, o rezil kendini bilmez, maymun bozuntusu karı bile, artık beni takmıyor,” deyip durdu akşama dek.

Güneş son kanat vuruşlarıyla yitip gitti. Gökte pırıl pırıl yıldızlar belirdi. Bir erkek ördek, gizlendiği salkım söğüttün dalları arasında, kısık sesiyle dişisini çağırıyordu. Gökte yıldızlar ışıldıyor, büyük ayı tam tepelerindeydi. Gür söğüt dalları arasında, gecenin mor ışıltısı masaya düşüyordu. Bir cırcır böceği durmadan ötüyordu. Ferat, ay ışığı altında sessiz, sakın ve

derinden akıyordu. Söğüt, çınar, kavak, ağaçları iç içe geçmiş, rüzgârda sallanıyordu.

Vadinin karşı yamacındaki evlerden melül, sarı ışıklar yanıyor, kale burçları dimdik yıldızlara uzanıyor, gemiciler hummalı bir çalışmayla, ay ışığında hala yük taşıyordu.

Ebê, eski tahta masanın üzerine, renkli bir bez sofraya sermiş, masayı mezelerle donatmıştı. Ay ışığında, rakı masasının üstünde mavi sigara dumanı dalgalanıp geceye karışıyordu.

“Ben, böyle peşine tazı düşmüş tavşan gibi yaşayamam ki! Hep insanlardan kaçıyorum,” dedi Rami.

“Kaçmanı gerektirecek bir şey yok Reis! Meseleyi fazla büyütme, herkes unuttu, gitti bile,” dedi Kayıkçılar Kralı, ırmağın sarı hırçın sularına bakarken.

“Reis, sen osuruğu cinli çingeneyi bile sorun yapıyorsun,” dedi Komutan.

“Sırtımda düzeltilemez bir kambur oluştu komutanım. Sen buranın ahalisini bilmezsin. Ben bunun karşılığını vermezsem yaşayamam bu meret ilçede,” dedi Rami.

“Reis, dünyada kadın kalmamış gibi gidip kene gibi ay parçası çingene kıza yapışıp kaldın,” dedi Tüccar gülerek.

“Sen hiç konuşma, tekeden ne kadar süt aldıysam, maalesef senden de o kadar iyilik gördüm şimdiye kadar. Ben toplum içine çıkamıyorum, acı çekiyorum. Böylesi durumlarda yalnız ahmaklar güler başkalarının acınası haline, bari sen gülme,” dedi Rami tepkiyle elindeki rakı bardağını masaya sertçe vurarak.

“Kızma Reis, biraz takıldım sana işte o kadar,” dedi Tüccar.

“Bu ayak takımına bir ders vermezsek, hepinizin başına benzer işler gelir, çok geçmeden sermayeyi kediye yükler, gideriz bu ilçede,” dedi Rami.

“Sende de suç var reis, çok fazla ileri gitmeyecektin, unut gitsin bu olayı. Adam zaten cezaevinde yatacak yattığı kadar,” dedi Komutan.

“Şimdi bana; ‘Allah düşmanlarını bağışladı, biz kullarına da öyle yapmaları düşer,’ demek mi istiyorsun,” dedi Rami.

“Reis, fazla kurcalamasan daha iyi olur,” dedi Savcı.

“Peki, benim onurum ne olacak,” dedi Rami.

“Savcı bey doğru söylüyor, atalarımız; ‘kuyuya tükürme, günü gelince senin de suyundan içeceğin tutar,’ demişler,” dedi Kayıkçılar Kralı.

“El âleme rezil rüsva oldum, artık çarşı itleri bile yüzüme havlamıyor. Bunu nasıl karşılıksız bıraka bilirim,” dedi Rami içtiği rakının etkisiyle.

“Şimdi içerde yatıyor, hele bir cezaevinden çıksın,” dedi Savcı.

“Doğru, ya hele bir çıksın, alt üstü zavallı bir çingene parçası,” dedi Kaymakam.

“Bu konuyu kapatalım, keyfimizi kaçırmayalım, daha dansöz gelecek, haydi hepimizin sağlığına beyler,” dedi Komutan.

“Bu kadar dövüşe, kavgaya ne gerek var, oturun kendi aranızda güzel güzel anlaşış paylaşın,” dedi Kaymakam.

“Ecnebler; ‘demokrasi,’ diye bir şey tutturmuşlar. Demokrasi dedikleri palavradır. Vatanımızı bölmek istiyorlar. Birlikte paylaşıp yiyelim,” dedi Kaymakam, Tüccar ile Rami arasındaki gerginliği dağıtmak için.

Rami ile Tüccar arasındaki rant çekişmesi sürüp gidiyordu. Savcı, iri kalın gözlüğünün altında hem suya bakıyor hem de boğma rakıyı yudumluyordu.

“Herkes, öncelikle şu Kürtçü, irticacı bölücülere karşı uyanık olmalı, devletimizi düşünmelidir. Bunun için de adalet, hukuk, nizam olmalıdır,” dedi Savcı.

“Savcım, doğru söylüyor. Ermeni köyleri bağ bahçeleri malları hepimize yeter. Dövüş, kavgaya ne gerek var,” dedi Rami yüksek bir sesle uzlaşmayı kabullenmiş görünerek.

“Dövüş kavgaya ne gerek var. Reis doğru diyor. Her şey herkese yeter,” dedi Kaymakam.

“Kaymakamım, yalnız bazıları haddini bilmiyor. Bazı köylüler, Ermeni toprakları bizim, biz eskiden beri bu köyde yaşıyorduk, bizim hakkımız diyerek kafa tutuyor,” dedi Tüccar.

“Haddini bilmeyenlere de haddini bildirmek lazım,” dedi Komutan.

“Komutanım, köylüler biraz hır gır çıkarttılar, ama güçleri yok, ben onlara haddini bildirdim,” dedi Rami.

“Doğru söylüyor Reis,” dedi Kaymakam.

“Doğru söylüyor,” dedi Savcı.

“Çengi nerede kaldı Reis,” dedi Komutan.

“Rakı bitiyor, nerdeyse ay batacak, senin şu çengi daha gelmedi,” dedi Kaymakam.

“Ulan Kara Ebê, oğlum, nerde kaldı bu türkücü kadın,” diye bağırıldı.

“Reisim, işte aha geldi,” dedi Ebê sevinerek.

“Çok iyi, gelsin gelsin,” dedi Komutan.

Antep’ten gelen esmer kadının kendine has, göz alıcı hoş bir giyimi vardı. Otuz yaşlarında, orta boylu, uzun siyah saçlarını arkaya sarkıtmış, başına çepçevre gümüş ve boncuklarla süslü bir ‘tepelik,’ takmıştı. Geniş alnının tam ortasında ‘kaşbastı,’ denen yusuvarlak, ortasında iri mavi boncuk bulunan, bir gümüş ışıldıyordu.

Üzerinde süslü, çekici, koyu bordo renkli, üç etek denen ve yenleri dizden aşağıya kadar sarkan boncuk, ayna ve pul ile süslü bir entari, entarinin altında yeşil saten bir şalvar, göğsü açık mavi ipek hilali gömlek vardı. Ayaklarına ceylan derisinden işlemeli, yumuşak bir pabuç giymişti.

Antep'ten gelen esmer kadın, kıvrak hareketlerle masanın etrafından dolaşp dans etmeye başlarken, hepsi büyülenmiş gibi bakıyordu.

“Bir türkü, güzel bir türkü iyi gider,” dedi Kaymakam çakırkeyif bir sesle.

“Kızım, ‘Aman Eşref,’ türküsünü oku. Kaymakam Bey, bu türkü bizim ilçeye aittir. Burada geçen bir olay ile ilgilidir,” dedi Rami övünen bir sesle.

“Söylerim Reisim! Kazamızın tüm efendileri burada olur da söylemez miyim? Hem de en güzelini söylerim. Daha gece yeni başlıyor, ne acelemiz var,” dedi Çengi, Rami'nin boynunu okşayıp masanın etrafında kıvrak hareketlerle dans ederken.

Esmer türkücü kadın hareketlendi.

“Hayatları değirmi

Şu gelen yar değil mi?

Sakıplardan üç güzel

Biri Eşref değil mi?

Aman Eşref, canım Eşref

Uykudan uyarttın beni

Kana boyattın beni.”

“Bravo bravo, çok güzel,” diyerek alkış çaldı Rami. Ardında tümü; “bravo çok güzel, çok güzel” diyerek alkışladılar kadını.

Rami, rakı kadehini bırakıp kadınla dans etmeye başladı. Hem oynuyor, hem birlikte gürültülü, ahenksiz bir sesle kadına eşlik

ediyordu. Sonra diğlerleri de kadehleri bırakıp çengiyle birlikte masanın etrafında dansa kalktılar.

Ebê, çetesiyle birlikte, etrafı gözetip masanın uzağında ayakta bekliyordu. Esmer kadın gecenin serinliğinde, masanın etrafında kıvrak hareketlerle dans edip türkü okuyordu.

Kendilerinden geçene kadar bağıra çağıra dans edip oynadılar. Sonra yorulup oturdular. Rami, kadının elini tutup;

“Sen otur biraz dinlen, ben de bu arada konuklarımıza türkünün hikâyesini anlatayım,” dedi.

“Eskiden Birecik’te Sakıplar kabilesi, kabilenin üç güzel kızı varmış. Aynı kabile de bir de Eşref adında, yakışıklı bir genç varmış. Kızların ailesi zengin, Eşref ailesi yoksulmuş. Eşref kıza sevdalanmış. Eşref’in annesi kızı istemiş. İstemiş istemesine ama zengin aile fakir diye razı olmamış, kız da; ‘Eşreften başkasını istemem,’ diye tutturmuş.

Eşref kızı kaçırmaya karar vermiş. Kız önceden bohçasını alıp gelmiş. Eşref atı bulup gelene kadar, hayli zaman geçmiş. Kız beklemekten uyuya kalmış. Eşref ata binip geldiğinde, kızı uyuya bulmuş. Eğilip öperken uyandırmış. Kızın ağabeyleri içeri girip ikisini de vurmuşlar. İşte hikâye böyle,” dedi Rami tarih dersini çok iyi ezberlemiş bir öğrenci gibi böbürlenerek.

“Rami, Karun gibi zenginsin, yazık değil mi Eşref’e biraz para verseydin,” dedi iyice sarhoş olup kendinden geçen Savcı.

“Savcım, bu defa o fukara Eşref’e de pay ayırırım,” dedi bir kahkaha atarak.

“Haydi, kızım sen buraya oturmaya mı geldin,” dedi Tüccar.

Ay, esmer çengiye bakıp Ferat vadisini usul usul terk ederken, kadın kıvrak hareketlerle yeniden oynamaya başladı.

“Oğlum Ebê doldur kadehleri, ne duruyorsun,” diye bağırdı Rami.

Çengi durmadan dans ediyordu. Rami çengiği izlerken, kırmızı fırfırlı fıstanı havada uçuşan Rêwîş’i hayal ediyordu.

III

Maşayla tuttuğu, ay gibi yusuvarlak bakır tasa baktı. Işıl ışıl ışıldıyordu. Çırak, körüğü çekiyor, ateş alevleniyordu. Bakır tası kalayladıkça babası gelip düşlerine takılıyordu. Unutmak, ondan uzaklaşmak istiyordu. Uzaklaşmak istedikçe daha çok çalışıyor, çalıştıkça babasının silueti bir gölge gibi gelip karşısında duruyor; “Aslan oğlum dilini, dinini, bu devletin bize yaptıklarını unutma,” diyordu. Kalaylı tase bakınca, siluet kayboluyordu. Kendi kendine; “Benim yanımda babam çoktan ölüp gitmişti. Ölmüş, kemikleri toprak olmuştu. Bu Müslim, ne diye gelip bu olayları bana anlattı. Çoktan ölmüştü, ölmüş bir adamı ne diye gelip bana anlattı. Yok bu gerçek değil, sadece bir rüyadır. Benim babam çoktan ölmüştü. İdama giden babam değil, bu bir rüyadır. Müslim, gördüğü bir rüyayı bana anlattı,” diye mırıldandı.

Ömer ile Müslim gelip kendisine; “babasının sağ olduğunu, yaşadığı serüvenleri, sonra da nasıl idama gittiğini, bütün bu serüveni onun için yaşadığını,” söyleyip gönderdiği gümüş haçı verdiklerinden beri, mavi gözlü çocuğun yaşamı alt üst olmuştu. Sanki babasıyla şimdiye kadar birlikte yaşıyormuş da yeni kayıp etmiş gibi düşünüyor üzülüyordu.

“Keşke söylemeseydin, Müslim hoca, keşke söylemeseydin. Söylemeseydin, ben de duymasaydım. Babam çoktan ölüp gitmiş, kemikleri bile toprak olmuştu. Ama o da haklı söylemese olmaz ki. Babam; ‘Benim yerime ona sarıl, söyle aslan oğluma, dilini, dinini bu devletin yaptıklarını unutmasın,’ demiş. O da gelip bana söyledi. Tam on iki yıl, koca on iki yıl boyunca hep beni hayal edip sayıklamış, bunun için mücadele etmiş. Bu bir rüya olmalı,

babam o zaman öldü. Herkes gibi onu da öldürdüler. Öldürüp uçurumda sulara attılar. Ölen bir insan dirilmez ki. Müslim'in anlattığı bir hayal, bir rüya olmalıdır,” dedi kendi kendine, elinde tuttuğu tasa kalay damlatırken.

Sonra dedesi, hekim Hebo gelip düşlerine takıldı. Çırak körükleri çekiyor, ateş alevleniyordu. Elindeki tası kalaylarken, Hebo'nun yekpare kayadan oyduğu havuzun başında oturmuş, o günü düşünüyordu. Düşünüyor, her şeyi yeniden yaşıyordu. Jandarma, Hebo'yu sertçe itti. Hebo, su dolu çukura düştü. Kirvesi Ewo, belinde hançeri çıkarıp göğsüne salladı. Hançerin değdiği yerde kan fışkırdı. Kafiye yokuş yukarı ölüm uçurumuna doğru harekette geçti.

“Zinarê Gurniyê, kan akıyordu. Ölüler dağ gibi üst üste yığılmış Ferat'ın hırçın sularına karışıyordu. Binlerce ceset suda yol alıyordu.

Cellât, yetişkinlerin başını kılıçla vuruyor, çocukların kollarından tutup uçurumdan fırlatıyordu. Zamana mühürlenmiş her yaşam kanlı, keskin kılıcın ucunda dipsiz uçurumda bitiyordu. Ölüler, başı kesik ölüler, dağ gibi yığılıyordu. Cellât çocukların kollarından tutup birer birer uçurumda fırlatıyordu.

Gece karanlık ve tanıksızdı. Bir çocuk, ölüler üstünden kalkıp geceye karıştı. Yüzü gözü kan içinde. Kafası baştanbaşa yarılmış. Acıkmış, susamış acıdan kıvranıp duruyordu. Bir tavşan yavrusu gibi ürkek ve bir başına!

Bir çocuk! Bir çocuk daha, kalkan çocuktan cesaret aldı. Bir çocuk başı kesik ölülerin üstünde kalkıp tanıksız karanlığa karıştı. Karanlıkta bir önceki çocuğu izledi.

Bir çocuk daha, tanıksız geceye karışıp öncekileri izledi. Bir çocuk daha... Bir çocuk daha... Tam beş çocuk, ölülerin üstünden kalkıp geceye karıştı! Beş çocuk, sessiz sedasız birbirini

izledi. Yüzleri, gözleri kan içinde. Bedenleri, yara bere içinde. Bir kuş yavrusu gibi ürkek, çekingen... Beş çocuk, yaşları yedi ile dokuz arasındaydı.

“Babam demiş ki; ‘Dilini, dinini unutmasın! Unutmasın da yiğit adam olsun!’ Hani nerede dilim? Ah dilim! Kesik dilim, kan revan içinde. Bu Müslim, niye anlattı bütün bunları bana? Ölmüştü! Çoktan ölmüş, kemikleri toprak olmuştu. Bütün ateşler sönmüş, üzeri küllenmişti. Yüreğime, her şeyi yüreğime gömüp üzerini kapatmıştım. Her şeyi unutmuş, yeni bir yaşama başlamıştım, keşke anlatmasaydı. Anlatmasaydı da ben de hiç duymasaydım. Ölmüş, kemikleri toprak olmuştu. Müslim, ne diye anlattı ki? Ateş sönmüş, üzeri küllenmişti. Yara kapanmış, kabuk bağlamıştı. Benim için her şey bitmişti. O da haklı, babam demiş ki; ‘Oğluma söyle de dilini, dinini unutmasın, yiğit adam olsun;’ o da gelip bana söyledi.” dedi kendi kendine.

“Dilini, dinini unutmasın demiş,” dedi elinde maşayla tuttuğu ay gibi ışıldayan kalaylı tası yere indirirken. Sonra yine babasını yitirdiği o lanetli zamanlar, gelip kafasına takılıp kaldı.

Önceden anlaşmış gibi konuşmadan, ayaklarının ucuna basa basa, çıt çıkarmadan beş çocuk birbirlerini izlediler. Yanı başlarında içinde cesetler, Ferat kızıl ve hırçın akıyordu. Gecenin içinde yalın ayak, yara bere içinde beş çocuk birbirini izliyordu. En önde, dokuz yaşlarında mavi gözlü sarışın çocuk, kıyı boyunca sarı, hırçın suları takip ediyor, iki de bir geriye dönüp arkadan gelenlere bakıyordu.

Yaralı, ürkek, sarışın çocuk, akan suları izleyip yol alıyordu. Diğer dört çocuk onu izliyordu. Korka korka, ürke ürke gecenin içinde ilerliyordu. Nereye gidecek, ne yapacak hiçbir fikri yoktu. Bir tek korku ve ölümden uzaklaşmak için durmadan yol

alıyordu. Dört çocuk bir can simidi gibi ona tutunmuş, ardı sıra yürüyordu.

Gecenin içinde düşünmeden, sormadan, nereye, niçin, nasıl gideceğini, ne yapacağını bilmeden yürüyordu. Yara bere içinde, acıdan ve korkudan ürkererek yürüyordu.

Yürüdüler, Ferat kıyısını takip ederek dar uçurumlardan, kayalık ve taşlıklardan ilerlediler. Ağaçlar arasında su birikintilerine, kumluklara, otlu bataklıklara gire çıka yol aldılar. Ne kadar yürüdüler, nereye vardılar kendileri de bilmiyordu.

Mavi gözlü, sarışın ve zayıf çocuk, gecenin içinde sessiz ve ürkekçe arkasına bakıp kendisini izleyenleri izliyordu. Kafasında hiçbir şey yoktu. Sadece kendilerini suların akışına bırakarak ölümden uzaklaşıyorlardı. Uzaklaşmak, uzaklaşabildikleri kadar cesetlerden uzaklaşmak... Onlar ilerledikçe cesetler de su da onları takip ediyordu. Ferat öfkelenmiş, sarı hırçın sularıyla cesetleri kabul etmiyor, kıyıya atıyordu. Kıyı boyunca cesetlere basa basa yürüyor, içgüdüyle bütün bunlardan uzaklaşmak daha çok uzaklaşmak istiyordu.

Aysız, yıldızsız gecede, tanıksız yol alıyordu. Dört çocuk korkarak onu izliyordu.

Derken doğu ufkunun parlak gözü ağarmaya başladı. Korktular ve ürküler. Yan yana gelip birbirlerine sokuldular. Hiç konuşmadan, ses çıkarmadan birbirlerine baktılar. Kör, sağır ve dilsizdiler. Doğunun ağaran yüzünde, Ferat'ın sarı hırçın suları, kızıl kıpkızıl akıyordu. Kıyı boyunca cesetler duruyordu. Korkuyla cesetlere bakıyorlardı.

Mavi gözlü, zayıf, sarışın çocuk gözleriyle uçurumun dibindeki sarp kayalıkları taradı. Uzakta gözükten bir mağarayı işaret etti. Kayalıkların içinde ince, berrak bir sızak akıyordu. Birbirlerine baktılar. Berrak sızaktan su içtiler. Sonra mavi gözlü

sarışın çocuğu takip ettiler. Kayalıklardan tırmanarak mağaraya girdiler. Büyük, karanlık, duvarları yosun tutmuş bir mağaraydı. Ürkek adımlarla, korka korka mağaraya girdiler. El ele tutup mağaranın en arkasına dek ilerlediler. Bir karanlık köşede kıvrılıp uzandılar.

Açtılar, yorgundular. Yara bere, acı, ağrı ve sancı içindeydiler. Ölüm korkusu, bir kara ejderha gibi peşlerine takılmış, diğerk tüm duyguları bastırıyordu. Açlık ve acı ölüm korkusuna teslim olmuştu.

Mağaranın, en dip karanlık köşesinde, yek beden olup uzandılar. Uzanır uzanmaz uyudular. Kaç gün, kaç gece uyuyup yattılar hiç kimse bilmiyordu. Hiç kimse asla bilemeyecekti. Yedi uyuyanlar gibi belki de yüz yıl uyuya kaldılar. Hiçbiri uykuda gördüğü düştten uyanmak istemiyor, sonsuza dek böyle uyuyup kalmak istiyordu. Yedi uyuyanlar gibi yatıp uyudular. Yanlarında onları uyandıracak bir “kıtmir köpeğı” de yoktu. Kaç gün, kaç gece yattılar bilmiyorlardı.

Sonra uyandılar!

Uyandıklarında yaraları kabuk bağlamış, bedenlerindeki kanlar kurumuş, elbiseleri paramparçaydı.

Mavi gözlü, sarışın çocuk ürke ürke mağaranın kapısına yanaştı. Gökte yıldızlar ışıll ışıldı. Susamış, acıkmışlardı. Konuşmadan birbirlerine baktılar. Mavi gözlü çocuk, mağaradan dışarı çıktı. Diğerkleri de onu izledi. Önce ince, berrak sızaktan, eğilip su içtiler. İçtiler bir daha içtiler. Su içip birbirlerine baktılar. Mavi gözlü çocuk, yıldızlar ışığında dikkatlice su kenarına baktı. Suyun kenarında yenilecek otlar vardı, eğilip sessizce topladılar. Deste deste otlar topladılar.

Sonra yıldızların ışığında tekrar mağaraya girdiler. Yine uyudular. Ertesi gece yine uyandılar. Yabani otlar topladılar.

Kaç gün kaç gece uyanıp yattılar, kaç gece uyanıp otları topladılar hiçbir zaman, hiç kimse bilmeyecekti!

Acıktılar ve susadılar! Bir akşamüstü erken mağaradan çıkıp ot topladılar. Son gün ışınları batmak üzereydi. O gün Xuşxuşik köyünde iki kişi kayıp ineğinin peşine düşmüş, sağı solu kolaçan ediyordu. Birdenbire kayalıklar arasında bir çocuk gördüler. Sarı, uzun saçları vardı. Kız mı oğlan mı diye daha dikkatli baktılar. Bir çocuk daha, bir çocuk daha, tam beş çocuk saydılar.

Bir iç merhamet ve merakla yanlarına vardılar. Çocuklar korktular. Kokuyla kaçıp mağaraya sığındılar. İki kişi de peşlerinden mağaraya girdiler. Beş çocuğu alıp köye götürdüler. Her bir çocuğu, bir eve verdiler. Onu bulanlardan biri, Mavi gözlü sarı çocuğu kendisi aldı. Mavi gözlü çocuğun adını hiç sormadı.

“Bundan böyle adın; Ramazan olsun,” dedi.

Yıllar yılları izledi. Ramazan büyüdü, boy attı, güçlendi, yaraları iyileşti. Yüzünde bir daha silinmemek üzere izler kaldı. Hiç iyileşmeyecek olan hançer yarasından, daha derin bir yara yüreğinde açıldı.

Ramazan camiye gitmeye, Allah’a sığınmaya başladı. Her şeyi biliyor, ama yine de hiçbir şey bilmiyordu. Korku ve çaresizlik içinde büyüdü, yeni bir kimlikle topluma karıştı.

Çırak körükleri çekiyor, ateş alevleniyordu. Ramazan, ay gibi kalaylı bakır tasa bakıp geçmişe gidiyordu. Babasının silueti gelip kalaylı tasa yapışıp kaldı.

“Babam ölmüştü, basbayağı ölmüştü. Bu Müslim, niye gelip babamı bana anlattı ki? O da haklı, babam ona demiş ki; ‘oğluma söyle dilini, dinini unutmasın yiğit bir adam olsun,’” dedi kendi kendine.

Gece, uçurum, kan, sarı hırçın sular, keskin kılıç, cellât ve çığlık!

O karanlık uçurum gecesi; derin, ölümcül bir korku imgesi olarak, bir daha silinmemek üzere kanlı, kızıl bir mühür gibi yüreğine yerleşip kalmıştı!

Yüreğindeki bu yaradan, durmadan hep kan sızıyordu!

IV

Ay batmış, doğu ufku şarap rengi koyu bir kızılık düşmüştü. Yıldızlar, hala gecede parlayan kurt gözü gibi ışıldı. Köyden çıkarken birkaç köpek, rastgele havladı. Bir kaz sürüsü tısladı.

Uzaklarda bir baykuş ötüyor, bir tilki, köyün yakınındaki bağların içine kadar gelmiş durmadan viyaklıyordu. Katırların ayak sesi gecenin sessizliğinde taa uzaklara kadar yayılıyordu. Köyden ayrılırken; “Ben dönene kadar, Seher tek başına ne yapacak? Hep yalnız bırakıyorum onu. Ben Diyarbakır zindanında kalırken, çok zorluklar çekti, ama yine aksatmadan ziyaretime geliyordu,” diye düşündü.

Bir taraftan Kafkas cephesi, Şeyhin ayaklanmasını ve Diyarbakır’daki zindan günlerini düşünüyor, bir yandan babası Arif kaptanın sözleri kulaklarında çınlayıp duruyordu. İdama gidenlerin donuk, bakışları silinmeyen bir mühür gibi hafızasına yerleşip kalmıştı. Cemîlê Çeto’yu düşündükçe hem kin ve öfkesi kabarıyor hem de idama giderken, kimsenin onunla vedalaşmaması yüreğinde buruk bir acı yaratıyor, karşısında biri varmış gibi; “Onun yapıkları da kabul edilir gibi değil, insanları ihbar etmek, hiç insanlığa sığar mı? Hayır, asla sığmaz! Demek ki Cemîlê Çeto, insan değilmiş! İnsan olmayandan ne beklenir? O

bir hiçtir, bir hiç olduğu için de kimse onunla konuşmuyordu,” diye mırıldandı. Mahkeme başkanı gelip aklına takıldı.

“Ben ile Müslim, mahkemede arkada değil de önde otursaydık, Siyabend gibi ceza alıp şimdi içerde olacaktık! ‘3 numaradan, 70 numaraya kadar olanlar altışar yıl hapis,’ diye bağırdı o pis suratlı adam. O yetmişin içinde olsaydım, içerde kalacaktım. O zaman Seher ne yapacaktı, tek başına yıllarca,” dedi kendi kendine seslice.

Patika yoldan Amara’ya doğru ilerlerken, Arif kaptanın yaşadığı o an, kanlı bir kasap çengeli gibi gelip kafasına takıldı! Katır sırtında yaşadığı anı unutmuş, geçmişi yeniden yaşıyordu.

İnsan çılgınlıkları birbirine karışıyor, sarı hırçın ırmağın ortası kansız bir can pazarına dönüşüyordu. Sular, tek tek herkesi alıp dibe, en dibe çekerek yutuyor, sersemletip nefesiz bırakarak, tekrar üste fırlatıyordu. Sanki bir savaştı, sürüp gidiyordu.

Arif kaptan, çocukları kurtarmaya çalışırken, onlarca kadın can simidi gibi ona yapışıp kalmış, sular onları, onlar Arif kaptanı dibe, en dibe çekiyordu. Kıyıda durmuş, şaşkın şaşkın, kansız sarı hırçın can pazarını izliyordu. Babasını düşünüyor, ağlıyor, izlemek dışında hiçbir şey elinden gelmiyordu.

“Düğün alayında, babamın gemisine binenlerden bir tek solak davulcu, davuluna yapışıp kurtuldu, başka da kurtulan olmadı,” diye söylendi kendi kendine.

Uzun boylu, açık tenli, siyah gür bıyıkları üst dudağını kapatmış, yapılı güçlü yakışıklı bir adamdı. Siyah şalvar üzerine aba giymiş, başına kefiye bağlamıştı. Balta, keski, testere ve ipler katırın sırtında bağlı duruyordu.

Üç beş küçükbaş hayvanı, birkaç parça tarlası vardı. Dedesinin ve babasının mesleği olan kerestecilik ve odunculuk yapıyordu. Babasını sulara kaptırdıktan sonra gemi taşımacılığına bir daha

yanaşmadı. İyi güçlü katırları vardı. Tek sermayesi katırlarıydı. Katırlar olmadan odunculuk ve kerestecilik yapılamazdı.

Yıl on iki ay, Karadağ ve Marzeman Dağı'nda topladığı kereste ve odunu Birecik'e taşıyordu. Bazen de oradan Antep ve Urfa'ya götürüp satıyordu.

Karadağ; on beş bin hektarlık bir alandan oluşan, koca bir ormanlık ve avadanlıktı. Etrafı, doğal bir şerit oluşturan sırtlarla çevriliydi. Urfa Halfeti tarafı; Ferat ırmağının derin sarp vadisi ile sınırlanıyor, içindeki derecikler, dört mevsim akarak Ferat'a karışıyordu.

Yamaçları taşlık ve kayalıktı. Yöreye özgü “pırnal” meşelikleriyle örtülüydü. Pırnal meşe dışında sandal, çınar, ardıç, söğüt, kavak, kayacık, dişbudak, sumak, melengiç, yabani erik ve ahlât gibi yapraklı ağaç türleri vardı.

Karadağ'da; tavşan, tilki, domuz, porsuk, sansar, kirpi, kurt ve çakal gibi hayvanlar ile keklik, şahin, güvercin, üveyik, serçe, bülbül, kerkenez, kuyruksallayan gibi birçok kuş turu de yaşıyordu.

Mahmut, uzakta alaca karanlıktaki Karadağ'a baktı. Karadağ; sanki Toros-Amanos silsilesinden küsüp gelip Antep ile Urfa arasında, Ferat ırmağının kıyısına yerleşmiş; Halfeti-Birecik, Araban ve Yavuzeli Ovaları arasında yükselen devasa doğal bir seki gibi duruyordu.

Her keresteye gittiğinde Seher yalnız kalıyor, bu onu kaygılandırıyor, bir an önce eve dönmeye çalışıyordu. Bunun için işlerini hep aceleyle tamamlayıp bitirmek istiyordu.

Bir katıra binmiş, diğer katırları da yularıyla birbirine bağlayıp bindiği katıra bağlamıştı. “Seher tek başına, bu köyde ne yapacak? Tek başına yabancı bir kadın! Üstelik hamile, ailesi de sahip çıkmıyor,” diye düşündü.

Ömer, patika yolda katırların ayak seslerini uzaktan duydu. Dikkatlice baktı, alaca şafakta Mahmut ile katırların siluetlerini seçti. Karadağ’a gidip kış için odun getirecekti. Sabah baltasını, şeritlerini, ekmek çıkını alıp eşeği önüne katıp erkenden yola çıkıp sözleştikleri yerde Mahmut’u bekliyordu.

“Selamın Aleyh küm,” dedi Mahmut uykulu gözlerle.

“Aleyh küm selam,” dedi Ömer, alaca karanlıkta.

“Çok beklettim mi seni?”

“Ben de biraz önce geldim.”

Birlikte, patikadan vadi aşağı indiler. İki uzun zamandan beri sık sık görüşüp konuşuyor, her şeyi paylaşıyorlardı. Ömer, Mahmut ile dost olmuş, onu kendisine çeken gizemli bir ilişki buluyordu. Mahmut, tüm sorunlarını onunla paylaşıyor dertleşiyordu. İki de yalnızdı. Bu saf, çıkarsız dostluktan kendilerini daha güçlenmiş hissediyor, her şeyi birbirlerine danışarak yapıyorlardı.

Mahmut, babası Arif kaptanı kaybettikten sonra, annesiyle birlikte kalmış, on altı yaşındayken annesi ölünce, tek başına kalmıştı. O günden beri Karadağ’da kereste ve odun toplayıp satıyordu. Odun ve kereste işinin olmadığı zaman, Nemrut eteklerindeki, dağ köylerinde katırlara tütün yükleyip getiriyor, Halfeti ve Birecik köylerinde satıyordu. Seheri, tütün aldığı bir dağ köyünde görmüş, kaçırmıştı. Kaçırmadan önce Ömer’e söylemiş, Ömer de babasına söylemişti. Jandarma Abdullah devreye girmiş, Narence köyünde Siyabend ile ilişkilenecek, sorunu çözmüş, ancak, Seher’in babası, kızını evlatlıktan ret etmiş ilişkilerini kesmişti.

Ömer ile Mahmut patika yoldan konuşa konuşa vadiye indiler.

“Ben Diyarbakır’dayken, her Allah’ın gecesini, saat üçte, dört beş kişi alıp idama götürüyorlardı,” dedi Mahmut.

“İdam edilenlerin önceden haberleri oluyor muydu,” dedi merakla Ömer.

“Mahkemeye çıkarıyorlardı. Bir celsede idam veriyorlardı. Aynı gecenin şafağında hiç bekletmeden, asıyorlardı.” Yeniden yaşıyormuş gibi o korkunç dipçikli, işkenceli sahneleri anımsadı. Öfkesi kabardı, ardında; “adamlarda din, vicdan, iman, merhamet, ahlak diye hiçbir şey yoktu, sinek öldürür gibi adam öldürüyorlardı. Herkesi, Şeyhin ayaklanmasına katılmakla suçluyorlardı,” dedi içini çekerek Mahmut.

“Madem öyleyse gitmeseydiler, idam edileceklerini bile bile niye mahkemeye gidiyorlardı?”

“Kim kimden kızılırsa kim kimi sevmiyorsa kimin kiminle geçmişte çelişkisi varsa gizliden bir şikâyet dilekçesi veriyor, ertesi gün jandarma gelip evinde alıp götürüyordu. Jandarmalar beni evden alırken, hiç haberim yoktu ki! Siyabend hala cezaevinde, belki daha yıllarca kalacak.”

“Amcalarını asmaya götürülerken Siyabend ne yaptı?”

“Ne yapsın, hepimiz o gece sabaha kadar bekledik, şafakla birlikte askerler gelip aldılar, hepimizle vedalaştılar. Gözlerinin nemlendiğini gördüm.”

“Bu büyük bir haksızlık ama” dedi öfkeyle Ömer.

“Evet, büyük haksızlık!”

Alaca karanlıkta, katır sırtında yokuş aşağı vadiye doğru indiler. Serin, nemli bir hava yüzlerine hücum etti. Suyun sesi ta yukarılara kadar geliyordu Aşağıda, vadinin dibinde Ferat, kıvrılarak boyun eğmeyen, sarı bir ejderha gibi akıyordu.

“Aha geldik, şansımıza gemi de hazır, hemen geçelim öte yakaya,” dedi Mahmut.

“Zaman kazanmış oluruz.”

Katırın sırtında dönüp arkasına baktı, Bazur gözden yitip gitmişti. Bazur, Amara, Aram, Türkmen Ereh, Gogan, Cibîn köyleri birbirine yakın komşu köylerdı. Tümü patika yollarla birbirine bağlanıyor ilişkileniyordu. Ferat kıyısında yaşayan Kürtlerin çoğunluğu, aşiret hiyerarşisi çoktan dağılmış, çözülmüş ve mensupları “kurmanç” haline dönüşmüştü. Tümü az topraklıydı. Herkes kendi toprağıyla uğraşıyordu. Ferat kıyısındaki köylerin çoğunda etkili bey, mir, ağa, şeyh yoktu. “Herkes kendi evinin beyi, ağası ve miridir,” diyorlardı.

O gün, Mahmut ile Ömer erkenden öte yakaya geçtiler. Vadiden yokuş yukarı çıkarak, Karadağ’da, akşama kadar balta ile testere çalıştırıp durdular. Yorulmuş ter içinde kalmış, artık kolları baltayı tutmuyordu.

Odun yüklü hayvanlarla, Ferat kıyısına ulaştıklarında gece çoktan yaygısını vadiye sermişti.

Ferat sakin, uysal ve derinden çok derinden uğuldayarak akıyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Karataş surlara şafağın ilk hali düşüyordu. Dicle vadisinde sararmaya başlayan ağaç dallarında, güneye göç etmek için yüzlerce yabancı mavi gerdan, sarı kuyruksallayan, söğüt bülbulü, su kılavuzu, yaz atmacası, ak kanatlı sumru, boz kuyrukkakan, guguk, kamış bülbulü, karabaşlı ötleğen, kızıl başlı örümcek kuşu ve leylek sürüsü, molla vermiş, ağaran doğunun yüzüne bakıp telaşa harekete geçiyordu. Bir konaklama ve dinlenme istasyonu olan vadide, on binlerce kuş sesi birbirine karışıyordu. Dicle suları, kara taş surların ve Kırklar Dağı'nın eteklerinde, On Gözlü Köprü'nün altında, göçmen kuşlara eşlik edencesine güneye, kadim antik mağaralar ve kayalar kenti Hasankeyf'e doğru akıyordu. Taşlarında keçi figürü bulunan "Keçi Burcu" ile "Yedi Kardeş Burcu," ışığı bekleyen, Diyarbakır'ın alaca karanlığında dimdik duruyordu.

Görkemli kara taş işçiliğiyle görenleri büyüleyen, Sincariye-Zinciriye- ile Mesudiye Medreselerinde şafağa düşen sarı melül kandil ışıkları hala yanıyordu.

Alaca karanlıkta, cezaevinde büyük bir telaş, kargaşa, bilinmezlik, heyecan ve burukluk yaşanıyordu. Bilekleri önden kelepçelenmiş, sürgün kafilesi, elleriyle torbalarını tutmuş, yola çıkmak için akşamdan beri cezaevi maltasında yorgun ve uykusuz bekliyordu. İdamdan kurtulanlar, bu defa sonu, zamanı ve mekânı belirsiz, sürgün yollarına düşüyordu.

Akşam, tanıdıklarıyla vedalaşmış, hazırlıklarını yapmış, kaygı ve merakla menzili saklı sürgünü bekliyordu. "Nereye götürecekler, kaç gün yolculuk sürecek, gideceğim yerde tanıdık

kimse var mı nasıl bir yaşam olacak,” diye düşündükçe iyice tedirgin oluyordu. Kaygılanıp tedirgin oldukça daha çok düşünüyor, öfkeyle küfürler savurup duruyordu.

Şeyhin ayaklanmasından sonra, on binlerce insan sürgün edilmiş, bunlardan bir tek kişi bile hala geri dönmemiş, peşlerine düşecek kimseleri de geride kalmamıştı. Kalanlar ya idam edilmiş ya mecburi iskâna tabi tutulmuş ya da firari olup Suriye ve İran’a sığınmışlardı. Sürgünler hakkında her gün yeni söylentiler yayılıyordu.

“Paralarına el konuluyormuş.”

“Gidilen yerde işkence yapılmıyormuş.”

“Kürt siyasi tutsakları, sağcı çetelerin içine veriyorlarmış!”

“Kürtleri havasız, ışıksız, rutubetli, karanlık, Abdülhamit’ten kalma yer altı kör hücrelerine mahkûm ediyorlarmış.”

“Kürt mahkûmlar, aileleriyle görüştürülmüyorlarmış.” gibi bir sürü macera, hikâye ortalıkta anlatılıyor, tutsakların psikolojileri alt üst oluyordu.

Yola çıkmak için otuz otomobil kiralanmış, otuz otomobilin güvenliğini sağlayacak, altmış jandarma ile iki zabitin günlük masraflarını da yine sürgünler ödeyecekti.

Büyük, çift kanatlı, ağır, boyası dökülmüş, Nuh ü Nebi’den kalma, paslı demir kapı açılınca ani, atik bir hareketle, en önde dışarı çıkıp avluda hazır bekleyen otomobillere yöneldi. Alaca karanlıkta bir an durup göz ucuyla arabaları yokladıktan sonra gidip en önde, en yeni olana yerleşti. Arkada uğultulu bir hareketlenme oldu. Yüzlerce mahkûm, kelepçeli ellerinde torbalar, seri hareketlerle arabalara yöneldiler.

Her otomobile, sekiz sürgün ile iki jandarma bindi. Menzili gizli, ilk yol güzergâhı; Siverek, Hilvan, Urfa, Birecik ve Antep’ti! Uzun boylu, esmer, bıyıklı bir rütbeli de en yeni

otomobile yöneldi. Siyabend onu görünce; “keşke bu otomobile binmeseydim. Bu asık, taş suratlı adamla nasıl yolculuk edeceğim, bir jandarma olsaydı daha esnek davranır, daha rahat yolculuk ederdim.” dedi kendi kendine. Muhatap olmamak için gelene bakmıyor, hiç oralı olmuyordu.

Rütbelinin bindiği otomobil önde, diğerleri arkada gün doğmadan Hewsel Bahçelerini, Kırklar Dağı’nı, Dicle vadisini, göçmen kuşları, kadim surları ve sur içindeki kenti insanlarıyla birlikte geride bırakarak yola çıktı. Otomobil, Diyarbakır’dan çıkana kadar hiç kimse konuşmadı. Şehir geride kalınca rütbeli;

“Nerelisin delikanlı,” diye sordu.

“Malatya!” dedi Siyabend istenmeyen, zoraki bir sesle.

“Urfalı Hacı Bedir Bey’i tanır mısın?”

“Tanıyorum, annemin dayısıdır,” dedi birdenbire tüm dikkatini rütbeliye yöneltip ilgiyle baktı. Hacı Bedir Bey deyince tüm olaylar, bir film şeridi gibi gözlerinin önünde akıp geçti. Geçmiş düşündü.

“Sekban Ağa neden kaçtı, neden sonra kendisi teslim oldu. Keşke teslim olmasaydı, şimdi hayatta olurdu.” diye hayıflandı. Sonra; “Amcamı devlet değil, teslimiyet öldürdü, teslim olmasaydı ölmeyecekti! Neden teslim oldu ki,” diye düşündü kendi kendine.

“Annenin dayısı mı,” diyen rütbelinin sesiyle, uykudan uyanır gibi irkildi.

“Evet evet annemin dayısı,” diye tekrarladı.

“Buna çok sevindim delikanlı, Hacı Bedir Bey benim dostum, hatta velinimetimdir. Elimden gelen her yardımı, sana yapmak isterim,” dedi inandırıcı doğal bir sesle.

“Sağ olun efendim, Hacı Bedir Bey çok yiğit, yardımsever, mert bir insandır. Dayı, yeğen olmanın yanında babamın da çok

iyi bir dostudur. Düşmanları bile ondan incinmez,” dedi Siyabend meraklı doğal bir sesle.

Konuşa konuşa gün batımıyla Siverek’e ulaştılar. Gece, Siverek Cezaevinde kaldılar. Şafakla birlikte yine yola çıkıp Karakoyun, Pira cehnemê, Subatan deresini ve Göktepe köyünü geçip Hilvan’a ulaştılar. Yol boyunca, ovada kurulmuş, her köyün yanında, binlerce yıl öncesinde, belki de kadim tanrıçalık zamanından kalma, geçmişin çözülmemiş büyüsünü, kendisiyle birlikte taşıyan, Kürt coğrafyasının, kültürel uygarlığının birer mühürlü kalıntısı olarak, halk arasında; “gir, til,” olarak adlandırılan höyükler, kıvırmalı verimli ovanın bağrından gökyüzüne yükseliyordu.

Hilvan’dan sonra, verimli, suyu bol Cilman köyünü geçip gün batımıyla birlikte Urfa’ya girdiler. O gün Urfa cezaevinde kaldılar. Onları götüren rütbeli, Siyabend ile vedalaşarak Diyarbakır’a geri döndü.

Elleri kelepçeli, sürgün kafilesi, alaca şafak, Harran’ın kıvırmalı ovasına düşünce, yeniden yola çıktı. Öğle sonrası Birecik’e vardı. Komutan, savcı, Rami, kaymakam, el ele vermiş sahilde kuş uçurtmuyordu. Gemiciler kralı, ekibiyle ayaklanmış, gemileri hazır bekletiyordu.

Gemiciler kralı, otuz otomobili, jandarma nezaretinde, tek tek gemilere bindirip öte yakaya taşıdıktan sonra taşıma ücretini sürgünlerden topladı. Sürgün kafilesi, gecenin ilerleyen saatlerinde, Antep Cezaevi’ne vardı. Burası ilk duraktı. Kiralanan otomobiller, Diyarbakır’a geri dönerken, yeni yolculuk için yeni otomobiller kiralandı. Yeni zabıt ve jandarmalar için de yeniden paralar ödendi.

Otomobillerle tren garına ulaşım subay ve jandarmalarla birlikte balık istifi, bir tek vagona bindiler.

Ardından kara tren; viyaklayarak, mavi karanlık gökyüzüne, gecede simsiyah dumanlar bırakarak, gürültüyle hareket etti. İki yüzden fazla Kürt mahkûm daracık, bir tek vagonda sıkışmış, terleri ve nefesleri birbirine karışmış, dağları, vadileri, köyleri, kasabaları, kurumuş dere yataklarını aşarak, yine bir gece yarısı Adana garına ulaştı.

Yol boyunca ne su, ne yemek, ne mola verdiler.

Mahkûmlar, cezaevi avlusundan ilk içeri giren, atik, hareketli, ufak tefek cin gibi adama tuhaf tuhaf baktılar. Bazıları selamına mırıldanarak “Aleyh kûm selam” diye karşılık verdi.

“Hey hemşerim sen kaç yıl ceza aldın,” dedi dişleri uzaktan parlayan, simsiyah gözleri, tanıdık bir sima arayan, kıvrıcık saçlı siyahî bir mahkûm.

“Altı yıl,” dedi hiç beklemeden, canlı, güleç yüzünde içten, samimi, ama biraz alaycı, şakacı bir sesle.

“Aboo! Sen ne yaptın ki, bu kadar ceza vermişler, altı yıl da yatılır mı,” dedikten sonra, arkasını dönüp bir şey demeden gitti.

“Hey siyahi hemşerim, nereye kaçıyorsun böyle, cezayı alan, yatacak olan da benim, sana ne oluyor,” deyince, tüm mahkûmlar kahkahayla güldüler.

Siyahi mahkûmun ardından kumral, uzun boylu, iri yapılı, yakışıklı, hareketli bir genç, hızlı büyük adımlarla gelip hiçbir şey sormadan; ufak-tefek, cıva gibi hareketli, yerinde duramayan genç adamı, aniden kucakladı. Sımsıkı sarılıp bir çırpıda havaya kaldırdı.

“Ohoo, Siyabend kardeşim geçmiş olsun! Allah kurtarsın! Nasılsın bakayım? Benim misafirimsin, sakın itiraz etme,” diyerek yanıt beklemeden, âdeta kucağına alıp havada götürdü, farklı bir Kürtçe aksanıyla konuşan yakışıklı genç adam.

Siyabend, günlerden beri çektiği yol yorgunluğu ve uykusuzlukla sersemlemiş, şaşkın şaşkın, olup bitenleri anlamaya çalışıyordu. Kendini, zor bela iri yarı genç adamın elleri arasından kurtarıp peşine takıldı. Hafızasını yokladı, düşündü, geçmişe gitti. Bir türlü bu aşına simanın adını çıkaramadı. Bu adamda, mıknaş gibi onu çeken bir şeyler vardı. Çok geçmişte kalan sıcak, samimi, sevgi dolu bir dostluk ilişkisi hissediyordu. İçine dolan bu sevgi ve yakınlaşma duygusuyla peşinden hızlı adımlarla yürüdü. İkinci katta bir koğuşa vardılar. Duvar dibinde, tahtadan yapılmış, çift katlı ranzalar duruyordu. Bir yatağın üzerinde oturup biraz nefes alınca, daha dikkatli bakıp hafızasını yokladı. Daha yakında bakınca, karşısındaki yüz, ona daha sıcak, aşına geldi. Birdenbire, yitirdiği hafızasına kavuşmuş gibi, Diyarbakır surlarını anımsadı. O gece, üç yüz fedai gönüllü genç, surların içine sızıp savaşıırken, yanı başında, atağa kalkan genci anımsayarak; “Evet evet hatırladım! Bu şeyhin sadık, güçlü, vurucu, korkusuz ve fedai savaşçı müritlerinden Hikmet Hilmi’dir,” dedi. Kendinden geçmiş dalgın dalgın gülümsedi. Ona sevgiyle bakıp geçmişe dalıp gitti. Üç yüz gönüllü fedaiyle, Diyarbakır Surlarının içine sızmış, yanında Hikmet Hilmi; “Yaşasın Kürdistan,” diyerek saldırıya geçmişlerdi.

“Şimdi hatırladım, bu Şeyhin sadık müridi, Hikmet Hilmi’dir,” dedi kendi kendine en yakın sevdiğine kavuşmuş gibi heyecanlanıp sevinerek. “Bu, şeyhe candan inanmış, Kürdistanlı Çerkez bir müritti. Surların içinde üç yüz kişiden biriydi. Birlikte geri çekilmiştik. O da son ana kadar, şeyhi bırakmamış, Köprübaşında onunla birlikte esir düşmüş, birlikte mahkemede yargılanmış, idam cezası almış, ancak Rus Ve Fransızlara karşı savaşta gösterdiği üstün başarı ve eski hizmetlerinden dolayı

mahkeme idamını düşürmüştü,” diye düşündü, geçmişî detaylarıyla hatırlayan Siyabend.

Surların içinde savaşıırken, kan revan içindeki halini anımsadı. Gözleri nemlendi, kalkıp ona sarılarak; “Hikmet Hilmi kardeşim, seni daha yeni tanıdım. Kusuruma bakma yol yorgunuyum, ilk başta çıkaramadım,” diyerek özür diledi.

Hikmet Hilmi; İstanbul’da üniversiteyi okumuş, derin bir tarih bilgisine sahip özgürlük için savaşan, Kürdistanlı bir Çerkez aydınıydı.

Siyabend, onun yanına yerleşti!

Sonbahar olmasına rağmen, Nemrut eteklerinin serin, temiz dağ havasına alışık ve âşık olan Siyabend, koğuştta terlemiş, üzerindeki elbiseler sırlıklam olmuş, bedenine yapışık kalmıştı. İri sivrisinekler, keskin iğneleriyle ısırıp duruyor, o gün boyu eliyle sinekleri kovuyordu.

Demir nesneler, Çukurova bataklığının keskin, nemli, bunaltıcı havasından anında paslanıyor, elbiseler hep nemli duruyor, Siyabend nefes alıp vermekte zorlanıyordu.

Adana’ya geleli bir ay olmuştu. Kısa, tombul yüzü ter içinde kalmış göbekli, küt burunlu, kıvırcık saçlı, koyu esmer, Felah bir gardiyan, sertçe demir kapının mazgalını açıp;

“Siyabend, ziyaretçin var,” diyerek yüksek bir sesle bağırdı. Tüm gözler, kapıya döndü. Gardiyan ziyaretçisi gelen tutuklu adlarını okuyup sıraladı. “On dakikaya kadar herkes hazır olsun,” diye bağırdı.

Görüş yerine gidince, bir grup adamın ayağa kalkıp kendisini beklediğini gördü sevindi. Tek tek sarılıp tokalaştı. Gözleri Bedir Ağa’ya takılınca, olduğu yerden buz kesildi. Ter bastı, ne yapacağını şaşırdı. Olduğu yerde biraz durdu. Sonra istifini

bozmadan, istemeyerek davetsiz misafire elini uzattı. Öfkesini dizginlemek için kendisini tutuyor, ama öfkesi gözlerinden dışa yansıyor, tir tir titriyordu.

Hacı Bedir, Siyabend'ın, Bedir Ağa'nın gelişine tepkili ve öfkeli olduğunu anladı. Biraz oturduktan sonra diğerlerine dönüp;

“Ağalar, beyler, taziye ziyaretinin kısası makuldür. Siz bir beş dakika misafirhaneye gidin. Ben, yeğenimle biraz yalnız konuşmak istiyorum,” dedi.

“Siyabend, başın sağ olsun.”

“Mekânı cennet olsun.”

“Toprağı bol olsun.”

“Baki Allah'tır,”

“Allah rahmet eylesin,” diyerek tek tek çıkıp gittiler taziye ziyaretine gelen beyler, ağalar mirler.

“Dayı, sen bu Paşa oğlu Bedir'i niye getirdin buraya? Bu adam bizi arkadan hançerleyip kadim dostluğumuzu beş paraya sattı. Kendi canını kurtarmak için dostluğu satan bu adam, evimizi başımıza yıktı. Malımızı, mülkümüzü devlette yağmalattı. Amcam, Sekban ile Memyan'ın idamına bu sebep oldu. Bilmez misin bu adamın bize neler ettiğini? Sözüm var! Kendi ellerimle alacağım bu mendebur adamın pis canını. Niye getirdin?”

“Hele biraz sakın ol cesur, yiğit yeğenim. Biraz sabırlı ol, elbette size yaptıklarını biliyorum. Ne mendebur pis adam olduğunu da biliyorum. Biliyorum, siz Mihammed Beg ailesi, düşmanlıkta hep taş gibisiniz, eğilip bükülmeye hiç gelmezsiniz. Çok katırsınız çok. Sekban Ağa'nın vasiyetini de biliyorum. Bana hepsini anlattılar. Keşke Sekban Ağa, intikam demeseydi. Demeseydi de; ‘Allah'tan bulsun,’ deseydi. İntikam demeseydi de Allah'a havale etseydi, daha iyi olurdu yeğenim.”

“Dayı intikam mesele değil, canı veren de alan da yüce Allah’tır. Allah, bu mendebur, ikiyüzlü adamın canını benim elimle alacak! Onun kaderi böyle yazılmış, böyle çizilmiş! Bedir Ağa bunu bize yapmayacaktı. Bunu yapmadan önce düşünecekti! Allah şahidimdir, intikamımı alacağım!”

“Baban Allah’ın rahmetine kavuştuktan sonra, annen Mülkiye hanım bir başına kaldı. Mülkiye hanımın da bu iş için gönlü razı değil, çok kaygılanıyor bilesin! ‘Ben bir yetim büyüttüm, ikincisini yetiştirmeye gönlüm el vermez, ömrüm yetişmez,’ diyor. O da haklı tek evladı.”

“Hacı Bedir dayı, bu şeref meselesidir, aşiretin ailenin şerefi! O bir hain olduğu için ben canını almaya gönüllü talip oldum.”

“Sekban Ağa, intikam alma görevi yerine, seni aşiretin başına getirseydi daha doğru yapardı. Bu çok ağır bir yük yeğenim çok ağır! Paşaoğlu Bedir’i öldürmekle bu iş bitmeyecek. İki taraf birbirini öldürmeye devam edecek. Sana soruyorum, bundan kimin ne kazancı olacak? İki taraf da kaybedecek. Çok şükür, yetmiş yaşımı aştım, çok yaşadım gördüm. Bu işten, hiç kimse kazanmaz. Biliyorum ki, bu işte kazanan tek taraf devlet olacak! Bizi bu hale koyan da o değil mi? Bedir Ağa giderse nice Bedir Ağayı daha bulur bu melun devlet.”

“Dayı, bu haini cezalandırma aileden, aşiretten daha önemlidir.”

“Yeğenim, sen şu intikam alma olayından vaz geç! Bir adam öldürmek, Allah katında günahdır, elini kana bulama ben derim sana.”

“Dayı, ne demek istiyorsun, anlamıyorum seni.”

“Anlamayacak ne var ki yeğenim? Bilesin ki kan, kan ile yıkanmaz. Allah katında adam öldürmek günahdır. Doğru, Bedir

Ağa çok kötü bir adamdır, ama kötünün değil, kötülüğün düşmanı olmak daha doğrudur.”

“Savunmasız bir halk üzerine bu kadar bomba yağdırıyor, tanklarla, toprakla saldırıyor, on binlerce insan kadın yaşlı çocuk ayrımı yapmadan katlediyor, Allah katında günah olmuyor da Bedir Ağa gibi ihbarcı, yalancı, ikiyüzlü birinin öldürülmesi mi günah oluyor? Niçin günah olsun ki? Niçin cinayet olsun ki? Bu adam savunmasız, Kürt köylülerine karşı gazaba gelmiş mi? Halkı katledenlerin yanında yer alıyor mu? Köylüleri sömürüp baskı yapıyor mu? İsteddiği zaman, istediği kişiyi cezalandırıyor mu? Bize iftira edip iki amcamın idamına yol açtı mı? Bütün bunları yapan birini öldürmek niye günah olsun? Günahsa cinayetse onun yaptıkları günahdır. O hem kötüdür hem de kötülüğün kaynağıdır.”

“Bunları yaptıkları doğrudur, ama kan davası hiçbir şeyi çözmez.”

“Kan davası sorunları çözmez, ama bu bir kan davası değil ki, Bedir Ağa gibilerini cezalandırmak bir yurtseverlik görevidir.”

“Kan dökmek günahdır, yeni bir suç işlemiş olacaksın yeğenim.”

“Hacı Bedir Dayı, sen hepten değişmişsin. Suç mu, hangi suç?”

“Yeni bir suç, seni yeni zorluklarla karşı karşıya getirir.”

“Bedir Ağa gibi bir soyguncuyu, cezalandırmak, neden günah ve suç olsun ki!”

“Öldürmek çözüm değil günahdır.”

“Birinci Cihan harbi daha yeni bitti. Yirmi milyon insanın kanı döküldü. Bu günah suç değil mi cinayet değil mi? Tarihte zalimler, hep kan döktüler. Irmaklar dolusu insan kanı akıttılar. Döktükleri kanın şerefine oturup içki içip kutladılar. Tarih, kan

dökücü zalimlerle doludur. Bunların tümü anlı şanlı kahraman oluyor. Hiçbirinin döktüğü kan günah olmuyor da Bedir Ağa gibi bir zalimi öldürmek, neden günah olsun ki ?”

“Yeğenim, Bedir’i cezalandırırsan bile devlet yasaları da seni cezalandırır, ömür boyu içerde çürürsün.”

“Dayı, Bedir Ağa benim nazarımda bir Nemrut’tur. Beni suçlu görecek olan devletin yasalarıdır. İnsan aklı ve algılaması çoğu zaman yerleşik kalıpların ve tutkuların tutsağı oluyor, ama ben yalnız aklımla değil, vicdanımın da sesini dinleyeceğim. Devlet yasaları varsın cezalı görsün, vicdanımın yasaları daha önemlidir.”

Hacı Bedir’e bakıp dudaklarında samimi, inanmış, saf bir tebessüm yayıldı.

“Haklı olabilirsin ama Bedir Ağayı öldürmek, seni ömür boyu süründürecektir. İnan ki, onun kanını dökmek buna değmez.”

“Son yıllarda yaşadıklarımız, bana her şeyi apaçık öğretti. Ben gördüğüm suçlu bir insanın yüz hatlarını asla unutmam. Bedir Ağa’nın kap kara nankör yüzünü son olarak gördüğümde, bütün kirli suçları yüzünde okudum. O yüzü hatırladıkça hep öfke doluyorum.”

“Peki, Bedir Ağa’yı cezalandırmak için gerçekten yeterli delil kanıt ortada var mı? Kendisi her şeyi inkâr ediyor, yapmadığını söylüyor.”

“İşlediği kirli suçların hadi hesabı yok, ama illa kanıt arıyorsun o da var. Mahkemelere gönderdiği dilekçeler, mallarımızı devlete teslim etmesi var. Kanıt dediğin ne ki? Şark İstiklal Mahkemeleri, her gün idam cezası veriyorlar, ortada bir kanıt var mı? Kanıt dediğin çift ağızlı bir bıçak gibidir. Kim nasıl kullanırsa vicdanına kalmış. Sen nasıl bir kanıttan söz ediyorsun? Belirttiğim hangi kanıttan kuşkulaniyorsun bilmiyorum, ama

İngilizlerin çok ilginç bir atasözü var; ‘Yüz tavşandan bir at oluşturulamayacağı gibi, yüz kuşkudan da hiçbir kanıt oluşturulamaz’ diyor.

Bedir Ağa, defalarca soframızda oturup akrabalık, dostluk adına yemeğimizi yedi. Ardından yemek yediği sofraya tükürüp hançer sapladı! Bu yüzümüze tükürmek ve yüreğimize hançer saplamak değil mi? Bizi boş ver, rahmetli babamla yediği paylaştığı, kutsal tuz ve ekmeğin hatırına da olsa bunu yapmayacaktı. Ben bunu nasıl hoş görebilirim ki?”

“Yeğenim bütün sorun Kürtlerin binlerce yıllık gelenek ve göreneklerinden kaynaklanıyor?”

“Gelenekler, görenekler her zaman yanlış ve kötü değildir. Bazen öğretici ve yol göstericidir. Ben de kan davasını asla tasvip etmem, ama bu bir kan davası değil, Şeyh hazretleri zalimlere karşı ayaklanırken, bu kendini beğenmiş, kıskanç, zalim, fırsatçı, aşağılık, kindar adam düşmanla işbirliği yapıp bizi ihbar etti. Bunun neresi kan davası oluyor ki? Bu durumda intikam almak, bir kan davası değil, adaletin keskin kılıcıyla, haksızlığı düzeltmedir,” dedi Siyabend, gözleri humma ateşi gibi yanıp dudakları tedirginlik ve kaygıyla acı acı titrerken.

“Yeğenim, unutma ki ön yargı, yanılmanın anasıdır. Dostluk her zaman düşmanlıktan daha iyidir,” dedi, Hacı Bedir.

“Dayı doğru dersin, lakin bu adam kendisine dostça uzatılan eli dostça tutup tokalaşması gerekirken, bir köpek gibi uzatılan eli ısırıldı.”

“Yeğenim, bir köpeğe bir paça ekmek verirsen, o da bu iyiliğine karşı senin kapında havlamaya başlar, sen önce iyilik yap, kötülüğe iyilikle yanıt vermek erdemli insanların işidir.”

“Hanı bizim orada, Aleviler arasında; ‘Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol,’ diye bir söz vardır. Büyüğümüzsün, seni

kırmak istemezdim, ama kötülüğe, iyilikle karşılık vermek, insan olana yapılır. Bu insan değil ki, ona iyilikle yanıt vereyim.”

Yaşlı, tecrübeli, görmüş, geçirmiş Hacı Bedir, Siyabend’in ikna olmayacağını, uğraşmanın sonuç vermeyeceğini anlayınca, uğraşmaktan vazgeçerek;

“Yeğenim, ne ihtiyacın olursa ne işin olursa dayına söyle, her zaman senin yanıdayım. Bana sık sık mektup yaz,” diyerek sarılıp vedalaştı.

“Dayı her şey af edilir, ama ihanet asla.”

Hacı Bedir, ağa ve beylerle arabalara binip Urfa yolunu tutarken, Siyabend gardiyan nezaretinde koğuşa döndü.

“Gözün aydın ziyaretçin gelmişti,” dedi Hikmet Hilmi.

“Sağ ol, gelmez olsaydı,” dedi Siyabend.

“Neden, inşallah olumsuz bir şey yoktur.”

“Sana anlatmıştım ya Hacı Bedir dayım.”

“Ne olmuş dayına?”

“Amcalarımı idama gönderen, üzerimize ifade veren Bedir Ağa ile bir sürü dost ahabap yanına alıp gelmiş. Neymiş; ‘başın sağ olsun!’ ardında; ‘barışın,’ diye teklifte bulundu. Hem ifade verip idama gönderiyor hem de utanmadan gelip; ‘barışalım,’ diyor. Bu olacak şey mi?”

“Sizin ağalar işlerini bilirler, yamandırılar hem devletle işbirliği yaparlar hem de yurtsever geçinirler. Neyse canını sıkma, gel yemek yiyelim, güzel bir türlü yapmışım,” dedi Hikmet Hilmi.

II

Adana’nın gri göğünde, gece boyunca ardı ardına bulutlar, kavgaya tutuşmuşçasına, savaş meydanındaki toplar gibi yeri göğü sarsarak gürlüyor, şimşekler kızıl alevler saçarak çakıyordu.

Yağmur gece boyunca, aralıksız mahpushanenin çatısını dövüyor, sular toprak zeminli sokaklarda çoğalarak akıyordu.

Saat 07.00.

Ağır, paslı, demir kapı gürültüyle açıldı!

Sergardiyân belinde cop, elleri arkada kenetli, kalabalık bir gardiyan grubu ile paldır küldür, koğuşa girerken;

“Allah kurtarsın,” diye bağırırdı.

“Sağ ol,” dedi birkaç mahkûm ölü, isteksiz, mırıldanan bir sesle.

Ellerinde coplarla, tavuk hırsızlığına giden tilki gibi bir yandan ayaküstü duvarları gri, kirli koğuşun, her bir tarafına göz atıp incelerken, bir yandan da sayım aldılar. Gürültüyle çıkıp giderken, boyası dökülmüş, paslı demir kapıyı açık bıraktılar.

Onlar giderken, koğuştaki bir hareketlenme ve telaş başladı. Yüz yıkama, tıraş olma, kahvaltı hazırlama, ranzalara çıkıp inme bir birini izledi. Hikmet Hilmi, Siyabend ile erken uyanan bir grup mahkûm ise havalandırmada spor yapıyordu.

Sabah koşuşturması bitince, “bahçe,” dedikleri zemini topraklı, ağaçlı, büyük, geniş havalandırmaya çıktılar. Üçer, beşer gruplar halinde durmadan, aynı hat üzerine mekanik hareketlerle volta atarken, üç mahkûm kadim birer bahçıvan gibi ettikleri çiçeklerle uğraşıyordu. Bir kişi, köşede çömelmiş kitap karıştırıyordu. Bir diğeri tek başına, duvar dibinde oturmuş, pür dikkat çatıdaki yabancı güvercinleri izliyordu. Kuledeki nöbetçiler, sokakta gelip geçenleri izliyordu. Üç dört gardiyan kapıda durmuş, mahkûmları denetliyordu. Bazıları aceleyle koğuşa gidip tekrar geliyordu.

Hikmet Hilmi öğretmen, Siyabend öğrenciydi. Aylardan beri onun yanında kalıyordu. Sürekli okuyup tartışıyor, siyasi

gelişmeleri izliyorlardı. Biraz volta attıktan sonra, her günkü gibi köşedeki, incir aēacının altında oturdular.

Siyabend'ın dudakları; sanki uzun zamandır zorla tuttuēu gizemli bir şeyi dışarıya atmak istiyormuş gibi oynuyordu. Sonunda daha fazla dayanamadı. Hikmet Hilmi'ye bakıp; “ben seninle bir sırrımı paylaşmak istiyorum,” dedi. Biraz durduktan sonra; “amcam idama giderken, intikamını alıp Kürt davası için mücadele edeceēime dair ona söz verdim,” diye ekledi.

Hikmet Hilmi başını kaldırıp ilk defa görüyormuş gibi parlak siyah gözlerinin içine baktı. Gözlerinin derinliklerinde yanan kızgın, öfkeli ateşi fark etti. Dostça gülümseyerek; “hakikate anlık tepki, öfke ve duygusallık ile varılamaz. İnsanın önceden her şeyi düşünüp millim milimine tartması gerekir. şeyh hazretleri, bunu yapamadıēı için kaybetti. Anlık duygularına kapılıp öfkeyle hareket etti. Saman alevi gibi parlayıp söndü. Ateşin ıssısı ve aydınlıēı hiç kimseye fayda vermedi.”

“Intikam ve Kürt davası için kararımı vermişim, sonuçlarına da katlanacaēım,” dedi Siyabend sırrını dışarıya vuran bir sesle.

“Eēer Kürtler için mücadele etmek istiyorsan, hele eşitlik ve adalette dayalı Kürt hürriyetini arıyorsan, bana kalırsa çok zorlu bir yoldur. Kürt coērafiyasında hürriyeti ve hakikati bir kadının şehvetli, istekli g l kokulu koynunda, bir bebeēin aēlamasında ya da bir  ocuēun sevgi dolu g l ş nde bulamazsın. Taş yapılı aşiret konaēında oturup aēalık yaparak da hürriyete kavuşamasın. Beylik, mirlik, şeyhlik tasarlayarak da yol alamazsın. Kavim, kardeş, aşiret ve dostlarına güvenip yola çıkamazsın. Eēer sen, bir halk için yolu  ıkıyorsan, o halkın desteēini arkana alacaksın! Kürt davasında, hürriyeti ve hakikati aramanın yolu daha da zor ve engebelidir. Atalarım Çerkezler, Osmanlı-Rus savaşında, g   edip geldiklerinden beri, Kürdistan'da yaşıyorum. Kürt

coğrafyasında hürriyet ve hakikat; tartışmaya yer vermeyecek kadar yakıcı ve çırılçıplaktır. Her şey çıkar, paylaşım, kavgâ ve ölüm denklemi üzerinde biçimlenmiş! Şeyh Ubeydullah, Bedirxan Bey, Yezdanşêr, Koçgiri, son olarak Şeyhin ayaklanması bunun böyle olduğunu kanıtladı.”

“Doğru diyorsan, ama ben ucunda ölüm de olsa mücadele edeceğim!”

“Hayır, öyle demek istemedim, en doğru kararı vermişsin. Yola çıkarken öfke ve duygularının yazgısına boyun eğme. Bilerek hürriyet ve hakikati ararsan, daha başarılı olursun,” dedi Hikmet Hilmi. Biraz durdu düşündü. Çok sakın gözlerinde öfke, tepki ve duygusallıktan en ufak bir iz yoktu. Sonra Siyabend’e bakıp; “daha yaralarımızı bile sarmaya fırsat bulamadık. Gelişmeleri birlikte yaşadık. Adamlar çıkarları için Haçlı orduları gibi taa Avrupa’dan gelip bütün Orta Doğu’yu kan gölüne çevirdiler,” diye ekledi.

“Yaşananlara günü gününe ben de tanığım. Kürdistan’ı kara sabanla, tarla sürer gibi parselleyip kendi aralarında bölüştüler. Sonra kara sabanın çektiği, dümdüz hat üzerinde tel örgüler çekip mayın döşediler. Kuleler yapıp nöbetçiler diktiler. Her bir kardeş, bir tarafta kaldı. Aileler, kabileler, aşiretler paramparça oldu.”

“Çok kötü, günler yaşıyoruz.”

“Çok kötü günler...”

“Tek çözüm halkların eşitliği, kardeşliği ve sosyalizmdir.”

“Çok kötü günler yaşıyor insanlar,” dedi Siyabend, Hikmet Hilmi’nin sosyalizm söylemi karşısında bocalayarak.

“Sosyalizm olmadan halkların kurtuluşu olmaz. Şeyh ayaklanmakla yerden göğe kadar haklıydı. Ben ona inanmış, çok sevmiştim. Fakat yol, yöntem ve araçları yanlış olduğu için

yenilmeye mahkûmdu. Şeyhler, mirler, beyler, ağalar artık Kürt halkına zarardan başka bir şey vermezler.”

“Benim bir hocam vardı. Allah rahmet eylesin, çok iyi insandı, hastalık alıp götürdü. O da hep bana; ‘sosyalizm,’ deyip dururdu.”

“Çağımızda, sosyalizm ilmi olmadan kurtuluş olmaz!”

“Adamlar içki masasının başında oturmuş, kendi çıkarları için insanları birbirine kırdırıp onlardan habersiz, onların kaderlerini belirliyorlar.”

“Enver, Cemal ve Talat Paşanın denetimindeki Osmanlı, Alman yatağında gününü gün eden bir yosmaya dönüşmüştü. Almanlar yenilince, yosması da onunla birlikte yenilip kaçtı. Şimdi de yeni paşalar, Cumhuriyeti İngiliz yatağına sokup onun ardına gizlenip yaşıyorlar.”

“On beş yıldır, Kürt coğrafyası yangın yerine dönmüş, savaşın yükünü Kürtler çekmesine rağmen, bütün haklarından yoksun kalanlar da yine onlardır.”

“Kürtler lidersiz ve örgütsüzdü, tarihi bir fırsattı kaçırdılar.”

Hikmet Hilmi Siyabend’ı dinlerken, birden, çok gerilere gitmiş, Diyarbakır surlarının içindeki o son çarpışmayı yaşıyordu. Sonra köprübaşında yakalanan Şeyhi anımsadı, yüreği acıyla burkuldu. Yerinde duramıyor uzun, iri, heybetli vücuduyla ayağa kalkıp dolanmaya başladı. Birdenbire Siyabend’e dönüp;

“Aslında bundan böyle şeyh, mir ve beylerle birlikte savaşa katılmak, onlarla birlikte hürriyeti aramak değil, onlara karşı savaşmak gerekir. Onlar, hürriyet arayışının önündeki dikenli çalılıklardır. Onlar temizlenmeden gül bahçelerine ulaşmasın. Yetmiş yaşındaki Şeyh Said, namuslu çıkıp Kürtler için ayaklandı, ama yüz şeyh de namusuz çıkıp onun karşısına dikildi.”

“Doğru bütün ayaklanmaların yenilgiyle sonuçlanmasında bu dikenli çalılıklar, belirleyici oluyor.”

“Aynen öyle! Bunlar artık halkın hürriyet arayışına önderlik yapamazlar. Sıkışınca, hemen iş birlikçi olup ihanette soyunuyorlar. Tarihte Kürdistan’da egemenlik kuran, altın taç takıp sarayda oturan tiranlar; bu kardeş katili ahmaklara dayanmışlar. İşte Şeyh ile bacanağı Binbaşı Kasım! Bedirxan ile yeğeni Yezdanşêr! Kürt tarihinde böyle örnekler çoktur.”

“Peki, bunlar yenilmelerine rağmen neden hep ayaklanıyorlar?”

“Kendi halkına karşı aslan kesilen bu beylerin çoğu, zoru görünce, tavşan gibi ürküp kaçıyorlar. Devir, bunların devri değil artık. Direnmeye gelmiyorlar. Sadece kendi beyliklerini kurtarmaya çalışıyorlar. İnan Siyabend kardeşim; ‘çoğunun ahi gitmiş vahi kalmış,’ kendi beylikleri dışında düşündükleri bir şey yok. Bunlar tam yüzyıldır, Kürdistan’da aralıksız ayaklanıyorlar, ama bir tek sonuç almış, başarılı eylemleri yoktur. Halkın haklı kurtuluş ve hürriyet umudunu kırmaktan öteye bir işe yaramıyorlar.”

“Dediğin doğru da bu yoksul halk nasıl kurtulacak?”

“Bolşevik mujikler, koca çarlık düzenini tarihin çöplüğüne gömdüler! Mezopotamya ve Anadolu’nun bütün kadim toplulukları birleşmeli yekvücut olmalıdır. Bizim orada; ‘yürek deniz, dil dalgadır,’ diye bir söz vardır. Halkların birleşik gücü deniz, ayaklanmaları ise rüzgârla harekete geçen, hırçın ak köpüklü dalgalardır. Denizdeki bütün kiri, pisliği alıp kıyıya atarlar. Lenin’in dediği gibi halklar kardeştir. Binlerce yıldan beri birlikte yaşamıyor muyuz? Din, dil, kültür, gelenek farkı gözetmeden, öz kardeşler gibi birleşip devrimi gerçekleştirmeliyiz!”

“Madem sen bu düşünceleri biliyordun, niye Şeyhin hareketine katıldın?”

“Ben kaymakamlığı bırakıp şeyhin saflarına katılırken de kuşum vardı. Vakitsiz, örgütsüz ve hazırlıksız başkaldırıcı fark etmiştim, ama bir kere şeyhe inanmış, daha önce söz vermiştim. Sözümden dönemezdim. Söz benim için; toprağa düşen tohum gibi yeşerecek, vicdanımın sesidir. Onun gereklerini yerine getirmek ve Kürt halkının yanında yer almak için tüm gücümle katıldım.”

“Beyler, mirler ve şeyhler hep ihtiyaçları olduğu zaman halka ve aşirette giderler, başka zaman ise ezerler.”

“Doğru, ama halkı bunlara karşı bilinçlendirmek ve birleştirmek gerekir.”

“Aşiret yapılarını birleştirmek zor mesele!”

“Bazıları, bunların her dediğini gözü kapalı onaylıyorlar. Bu tipler, hürriyet ve kurtuluşun gizli birer düşmanı gibidirler. Şeyh örneğinde de birlikte yaşadık, ayaklanmayı gözü kaplı onaylayanların çoğu, karşı tarafa geçip iş birliği yaptılar. Binbaşı Kasım gibileri, düşmandan daha tehlikeli oldular. Bir atasözü; ‘dost acı söyler,’ der, çünkü dost olan senin yanlış ve hatalarınla yaşamayı istemeyen, acı hakikati söyleyen kişidir.”

“Şeyhin bacanağı, Binbaşı Kasım, içimize sızmış bir ajandı. Şeyhi o yakalattı.”

“Siyabend kardeşim, hürriyet kavgasında insan, yaptığı hatalardan değil, kendi aptallığından korkmalıdır! Bizim orada; ‘koruğun pekmez olması için zaman gerektirir,’ derler. Kürtlerin zafere ulaşması için zamana ihtiyaçları var.”

“Aşiretler, ailesel çıkarlarını düşünerek saf değiştirdiler.”

“Kürtler, şimdi durmadan küçük, basit ailesel çıkarlar için ölümüne birbirleriyle didişip çatışmaktan hürriyeti ve esas

çıkarlarını göremiyorlar. Durmadan birbirlerini basit şeyler yüzünden boğazlıyor, güç olmak için düşmana yaslanıyorlar. Bu lanetlenmesi gereken korkunç bir durumdur. Arpanın kokusunu alan at, eve dönerken adımlarını daha da hızlandırır. İnsanlar küçük çıkarların peşine takılırken, hakikati unutmuş, esas çıkarlarını göremiyorlar,” dedi Hikmet Hilmi.

“Kim güçlüyse ona sığınıyorlar. Doğrusu devlet de bunları çok iyi değerlendirip kullanıyor,” dedi Siyabend.

“Düşünce, ahlak ve ruh gücünden yoksun oldukları için çıplak zora ağırlık veriyorlar, çünkü bilgi yoksa ruh zayıftır.”

Sergardıyan; “Haydi, saat tamam herkes içeri,” diye bağırdı. Tutsaklar, hareketlendi. Mahkûmlar, koğuşlarına girmek için havalandırmadan, büyük maltaya girdiler. Maltada bir dalgalanma, itişme kalkışma oldu. Tüm gözler, pür dikkat o yana çevrildi. Hırpani kılıklı bir genç, heyecanla eğildi, titreyen elleriyle bacağına bağlayıp sakladığı ucu sivri, keskin, kırk santimetre uzunluğundaki şişi, seri bir hareketle çıkardı. Beriki adam;

“Ulan kiralık alçak, seni geberteceğim,” deyip ani, atak bir hareket ve öfke dolu bir çığlıkla, üzerine yürüyüp kolundan yakaladı. Tam o esnada, şiş ışıldayarak birkaç kere havada döndü, üst üste adamın karnına girip çıktı. Mahkûmlar ile gardiyanlar, yerinde durmuş, bir film sahnesini seyreder gibi izliyordu.

“Ah ulan kalleş,” diye acı dolu, tiz bir ses duvarlara çarpıp yankılandı. Saldıranın kolunu, bir mengene gibi tutan güçlü kol gevşedi. Şiş, bir kere daha adamın karnına girip çıktı. Kaptırdığı kolunu korkuyla çekip kurtardı. Adamın gözleri karardı, başı döndü, dizlerinin bağı çözüldü. “Ahh kalleş, korkak,” diye mırıldandı. Acıyla kıvrandı. Sağ elini, oluk oluk kan akan karnına attı. İki büküm, yüzü acıdan gerilmiş, kıvranarak yere yığıldı.

Yere düşenin başında bekleyen bir mahkûm; “Gardiyaaan! Yetişin adam öldürüyorlar,” diye bas bas bağıırıyordu, Uzun boylu, orta yaşlı, pala bıyıklı adam, elini acıyla karnına atmış, iki büklüm olmuş, yerde kıvranıp mırıltıyla hala; “bu kallesliktir,” diye kesik kesik inleyerek, yerde oluşan kan gölcüğü içinde yatıyordu.

Hırpani kılıklı, heyecanlı genç, gözleri fal taşı gibi açılmış, kalabalık bir grubun içine girip elindeki şişi saklamaya çalışıyordu.

“Yazık adam ölecek, bak vuran kişi şişi saklıyor,” diyerek yaralıya doğru yöneldi Siyabend. Hikmet Hilmi, kısıkırak kolundan yakalayıp; “Ne yapıyorsun? Karışma, it iti ısıırıyor. Uyuşturucu rant, egemenlik kavgası! İdare ile danışıklı dövüş! Görmüyor musun tüm gardiyanlar burada, hiçbirisi oralı olmuyor. Bu tür kirli kavgalara yanaşmayacaksın,” dedi uyarıcı bir sesle.

Gardiyanlar ellerinde coplar, yerde kanlar içinde yatan adamın başında toplandılar.

“Hemen hastaneye kaldıralım.”

“Nasıl yarası çok ağır mı?”

“Şiş mi bıçak mı?”

“Şiş hem de birkaç kere karnında çevirmişler, organları paramparça etmiş, kurtuluşu olmaz!”

“Ne olmuş?”

“Kim vurmuş ki?”

“Yakalandı mı?”

Gardiyanlar başında toplanmış, bakmak dışında hiçbir şey yapmıyorlardı. O arada vuran genç, hazan yaprağı gibi sararmış, titrek, korkak ve kaçak adımlarla, kalabalık gruba karışıp koğuşa girdi. Bir gardiyan, durmadan; “haydi, bakayım, herkes koğuşuna,

herkes koğuşuna, kimse maldada kalmasin, haydi çabuk olun sallanmayin,” diye yüksek sesle bağıırıyordu.

“Bunlar, 1923 seçimleri, 150’likler sürgünü ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasıyla tutuklananlardır. Burada her bir grup, birer çete kurmuş, kirli işler çeviriyorlar. Tümü teslim olmuş, idare ile iş birliği yapan azılı birer gangster, ırkçı, milliyetçi olmuş,” dedi Hikmet Hilmi. Koğuşa girerken; “bir kısmı da İzmir suikast davasında ceza alıp gelenlerdir. Çoğu, pişman, itirafçı olmuş, mahkemede arkadaşlarının üzerine ifade vermiş. İdam edilenlerin tümü, bunların verdiği yalan ifadelerle mahkûm olmuş,” diye ekledi.

Siyabend, geçmişe gitti. Basının bir film senaryosu gibi yansıttığı olayları hatırladı. Sarı Paşa, muhalefetti tümünden yok etmek için binlerce kişi, çeşitli gerekçe ve komplolarla tutuklamıştı. Ne kadar muhalif vekil, bakan, general ve paşa varsa tümünü tutuklayıp atamayla belirlediği İstiklal Mahkemesi’nin karşısına çıkarmıştı.

“İzmir suikast davasını basında ilgiyle izlemiştim. Bana bir senaryo gibi gelmişti,” dedi Siyaben, ranzasının üzerinde otururken.

“Ben de o gelişmeleri ilgiyle takip ettim, bana da çok ilginç gelmişti. İngilizlerin akıl hocalığıyla devlet, Kürtlere karşı en büyük komployu Şeyh’in ayaklanmasıyla geliştirirken, sanki onun bir devamı olarak, Anadolu’daki muhalefete karşı da İzmir suikastını geliştirmişti. Şeyh’in yenilgisiyle düğmeye basılmış gibi Anadolu’daki bütün muhalifleri sindirmek için harekete geçmişlerdi,” dedi Hikmet Hilmi.

“Dahası var, ilk aşamada İzmir ve Ankara’da yüz otuz bir sanık yargılanırken, sonraki celselerde kamuoyuna yansıtılmadan yüzlerce kişi tutuklanıp ağır cezalara çarpıtılmıştı.

Diyarbakır'dakine benzer bir taktik izlemişlerdi. Böylece, batıda da bütün muhalifleri etkisizleştirmişlerdi.”

“İzmir suikastının gerisindeki bağlantıyı görmek gerekir. 1922'nin ocak ayında, Kara Kemal, İstanbul'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yeniden kurulması için çalışmalar yürütüyor. 29 Kasım 1922'de İstanbul'da, eski cemiyet üyeleriyle gizli bir toplantı yapıyor. İstihbarattan haberi alan Sarı Paşa, alelacele Kılıç Ali ile Ali İhsan'ı, faaliyetlerin önüne geçmek için İstanbul'a gönderiyor.

Şeyh'in ayaklanması bastırıldıktan hemen sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti adına yazılar yazan, eski İstanbul Milletvekili, Hüseyin Cahit, Sarı Paşa'nın talimatıyla, 7 Mayıs 1925'de Çorum'da müebbet sürgün cezasına çarptırılıyor, yazı yazdığı Tanin Gazetesi kapatılıyor.

Şeyh Said Ayaklanmasına bağlı olarak, 4 Mart 1925'te çıkarılan, Takrir-i Sükûn Kanunu ile Türkiye'deki bütün basın susturuluyor. Şeyh'in şahsında Kürt halkına karşı yapılan büyük komplo, aynı zamanda bütün Anadolu halklarına karşı yapılmış oluyor. Sonrasında kaskatı bir dikta rejimi adım adım örülüyor. İzmir suikastı, bütün bunların bir devamı oluyor.”

“Şimdi daha iyi hatırlıyorum, İzmir suikastını gerekçe yaparak TBMM'de yer alan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası milletvekilleri ile birçok eski İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi, bir dalga halinde tutuklanmışlardı. Suikast iddiasıyla, geliştirilen düzmece bir komplo ile birbiriyle hiç alakası olmayan bu kadar muhalifi bir anda etkisiz kılmışlardı.”

“İşin daha ilginç, Kurtuluş Savaşında birinci derecede yer alan 'Alçıtepe Kahramanı,' olarak anılan, Sarı Paşa'dan önce 19 Nisan 1919'da Anadolu'ya geçen, Erzurum Kongresini bizzat hazırlayan, gösterdiği başarılarından dolayı, yeşil şeritli İstiklal

madalyası alan, general de tutuklananlar arasındaydı. Yine, 19 Mayıs da Sarı Paşa ile birlikte Samsun'a çıkan, 3. kolordu komutanlığı ve dış işleri bakanlığını yapan Paşa da vardı. İzmit'ten Ankara'ya ilerleyen İngilizlere ilk ateş emrini verip kurtuluş savaşını fiilen başlatan, Terakki Perver Cumhuriyet Fırkasının kurucusu ve Sarı Paşa'nın sınıf arkadaşı olan, orgeneral paşa da aynı gerekçeyle tutuklanıyor. Bakanlık, başbakanlık, generallik yapan ve Kurtuluş savaşında Sarı Paşa ile birlikte aktif çalışan paşa, suikast sırasında yurt dışındayken, mahkeme tarafından on yıllık kalebentlik cezasına mahkûm ediliyor. Yedinci kolordu komutanlığı yapan, Kurtuluş savaşında yer alan bir paşa ile eski Maliye Bakanı da tutuklananlar arasındaydı. Böylece, bütün muhalefet dağıtılıyor,” dedi Hikmet Hilmi.

“İstiklal mahkemesi bütün bunları, jet hızıyla yargılayıp sonuçlandırıyor.”

“İşte, İzmir Suikast davasında ceza alanların bir kısmı burada, çoğunluğu ise Denizli Cezaevinde kalıyor. Bunların tümü, sindirilmiş, ehlileştirilmiş, siyasi düşünlerinden arındırılmış. Her biri, yüzüne milliyetçilik yaftası takıp en kirli, karanlık işleri çeviriyorlar. Kendi gözlerinle gördün, adamı maltada nasıl şişlediler!”

“Gerçekten her şeyi komplo ile yürütmüşler.”

“Evet, daha sonra yine konuşuruz, artık akşam oldu, ben kalkıp bir yemek yapayım,” dedi Hikmet Hilmi.

“Beraber bir kuru fasulye yapalım,” dedi Siyabend.

Derken gardiyanlar içeri girdi. “Hayırlı akşamlar,” diye bağırdı, Sergardiyan. Ardından mahkûmları tek tek sayıp kapıyı gürültüyle kapatıp çıkarken;

“Allah kurtarsın,” dedi yüksek sesle.

Devletin bürokrasi çarkı kaplumbağa hızıyla işliyordu. Aradan aylar geçmişti. Cezaevinde, bakış açısı değişmiş, doğu halklarının kurtuluş mücadelelerini, Kürt tarihini öğrenmiş, felsefe ve şiirle ilgilenmiş, bambaşka bir insan olmuştu.

Sabah vedalaşıp Adana cezaevinden, sürgün yerine gitmek için yola çıkarken, Nemrut eteklerini, Nemrut Dağını, Narence köyünü, idama gidenleri, sarı saçlı Sittê ve annesi Mülkiye ile yaşlı emektar seyisi düşünüyor; “ben bu düzeni, bu çarkı, bu devlet hiç tanıımıyordum,” diyordu kendi kendine.

Siyabend artık eski Siyabend değildi!

III

Cezaevi; “iç ve dış kale,” diye iki bölüme ayrılıyordu. İç kale; eski ve küçüktü. Dış kale; geniş bir arazi üzerine yapılmıştı. Burada, özel bir iyileştirme politikasıyla, aşiret sürgünleri, ehlîleştiriliyordu. Kürt aşiret bey, mir, ağa ve şeyhlerini ehlîleştirme, devletle bütünleştirme merkeziydi.

Hapishanenin ortasından küçük bir akarsu geçiyordu. Suyun kenarında asırlık dut ve meşe ağaçları vardı. İsteyen her mahkûm, bu topraktan kendine ait, küçük bir bostan ve bahçe yetiştiriyordu. Her türlü imkân vardı. Cezaevi müdürü, mahkûmlarla iyi, sıkı bir diyalog geliştiriyor, uzman psikologlar devreye giriyordu. Koşullar, tutsağı öyle rehabilite ediyordu ki, mahkûmlar, kaçma fırsatı olmasına rağmen kaçmıyordu.

Hacı Bedir devreye girmiş, Siyabend’ı buraya aldırtmıştı. “Torpili olanların gönderildiği cezaevi,” diye biliniyordu. Devlet, sürgünleri ehlîleştirip asimle etmek için, yumuşak yöntemler kullanıyordu. Sosyal koşulları, rahat ve imkânları çok fazlaydı.

Siyabend ayaklanmalara katılıp ceza almış, Kürdistan’ın elit kesiminin kaldığı, dış kale bölümünde, iki kişiyle birlikte aynı

odada kalıyordu. Koşulları görünce, tüm cezasını Konya’da bitirmek için Hacı Bedir’e bir telgraf çekti. Cezaevi müdürü, yanına çağırıp; “bakıyorum burayı beğenmişsin, buna çok sevindim. Cezaevi müdürü olarak yapabileceğim şeyler var. Sana küçük bir oda bile verebilirim,” dedi.

Ardından hemen gardiyanı çağırıp talimat verdi. Bir oda hazırladı. Siyabend’ı daha iyi bir odaya aldırttı. Oda arkadaşları buna razı olmadılar. Siyabend, özür dileyerek tek kişilik odaya geçti. Psikologlar, rehabilte olmaya uygun olmayanları tespit edip idareye bildiriyor, sürgün ediyorlardı. Psikologlar devreye girmiş, Siyabend hakkında raporlar hazırlayıp idareye vermişlerdi.

Bir sabah, hiçbir şey söylemeden, odasından alıp tek kişilik kör hücreye koydular. Bir gece yarısı, gardiyanlar apar topar, aniden kaldığı tek kişilik kör hücreden alıp hiçbir şey demeden ellerini kelepçelediler. İki jandarma eşliğinde, bir kara trene bindirip yolla çıkardılar. Hangi cezaevine sürgün gideceğini bilmeden şaşkın şaşkın yolla çıkarken kendi kendine;

“Hikmet Hilmi’nin anlattıklarını daha önce bilseydim, kesinlikle böyle davranmazdım,” diye mırıldandı.

“Hoş geldin küfür ve tehditliyle,” onu Malta kapısında karşıladılar. Çete başı, tehditkâr bir sesle; “burada önce biz, sonra Allah, ona göre ayağını denk atacaksın,” dedi. Ardından rastgele okkalı küfürler savurdu.

Sağına solun bakıyor, ne yapacağını, nasıl davranması gerektiğini düşünüyor, karar veremiyordu. Gardiyanlar el pençe, çete elemanlarının yanında duruyordu. Olup bitenlere, hiçbir anlam veremiyordu.

Koğuş ağaları, dış güvenlik ve idareyle iş birliği halinde herkesi denetime alıyordu. Kumar, oğlancılık, uyuşturucu, gasp,

kavga, adam dövme gibi bütün suçlar, günlük yaşamın bir parçasıydı. Günlük yaşam, iki ağzı keskin bir bıçak gibiydi. Parası olmayanlar açtı. Aç kalmamak için, çetelere hizmet ediyor, ayak işlerini yapıyorlardı. Kendilerine göre kurallar geliştirmişlerdi. Kurallara uymayanlar, haraç vermeyenler dövülüyordu. Her gün yaralama ve öldürme olayları yaşanıyor. Suçlu ya bulunamıyor ya da suçu işlemeyenlerin boynuna konuluyordu. “İflah olmaz,” diye belirledikleri siyasi mahkûmları buraya getiriyorlardı.

Kürtleri ayrı bir koğuştta tutup bu kirli suçların merkezine yerleştirmişlerdi.

Cezaevi Müdürü, Hacı Bedir’in eski bir tanıdığıydı. Önceden devreye girmişti. Siyabend’ı alıp küçük bir koğuşa verdi. Burada, kirli suçların dışında kalan, yirmiye yakın kendi halinde tutuklu kalıyordu. O; “hoş geldin küfür ve tehdit,” şokundan sonra yeni koğuşa alınınca, derin bir nefes alarak; “onlar neyin nesiydi, niye böyle yaptılar,” diye hala kendi kendine düşünüyordu.

Siyabend, kendi köşesine çekilmiş, suya sabuna dokunmuyor, sürekli okuyarak, herkesten uzak duruyordu. O hoş geldin küfürlü karşılama anı, kapkara bir boyun eğme utancı olarak yüreğine yerleşmişti. Hatırladıkça bir şey yapamamanın ezikliğini yaşıyor, Bedir Ağa’ya karşı daha çok kin ve öfke doluyordu. “Beni kapıda karşılayıp küfür edenleri, şimdi görsem hiçbirini tanımam,” diye öfkeyle düşünüyordu.

Kaldığı koğuştta, tüm zamanını okumak ve avukatı olmayanlara dilekçeler yazıp ilgili yerlere göndermekle geçiriyordu. Kısa sürede tüm mahkûmlar arasında tanınan ve saygı gören bir kişi olmuştu.

Bir gün Hacı Bedir’den gelen telgraf üzerine, Cezaevi müdürü; “hazırlıklarını yap, iki gün sonra Antep’e gideceksin,” diye

bildirdi. Buna çok sevindi. Kürtlerin kaldığı koğuştta, bir Kürt ağası; “Gidene kadar bizde misafir olarak kal, konuşur sohbet ederiz,” dedi. Hiç düşünmeden; “olur,” deyip daveti kabul eden Siyabend, gidip bir geceliğine Kürt koğuşuna misafir oldu. Kürt geleneklerine göre ağırlayıp yedirip içirdiler.

“Siyabend kardeşim, sen gelmeden önce, iki Mardinli arkadaş vardı. Onlar sayesinde çeteler, bizi rahatsız edemiyordu. Onlar buradan gidince, bizi çok rahatsız etmeye başladılar. Sen gelince, yine bize karışmadılar. Korkarım senden sonra yine rahatsız ederler. Hiçbirimizin okuma yazması da yok. Dilekçe yazmasını bile bilmiyoruz. Okumuş, öğrenmiş bir insansın, bize ne önerirsin,” dedi bir Ağa.

“İsterseniz size birkaç dilekçe ve telgraf yazayım. Sıkıntıya girdiğinizde ilgili yerlere iletirsiniz,” dedi Siyabend, iyilik yapmak için istekli bir sesle.

“Çok iyi olur,” deyip sevindiğini dile getirdi Ağa. O gece, Ankara’ya hitaben, ilgili muhataplara dört ayrı dilekçe ve dört telgraf yazıp hazırladı. Dilekçelerde;

“... Bakanlığına Ankara,

Kaldığımız Denizli Cezaevinde, idare, dış güvenlik, içerde oluşan silahlı çeteler ile birlikte çalışıyor, baskı yapıyorlar. Çeteler, cezaevi müdürü, jandarma komutanı ve savcıyla birlikte, paralarımıza el koyuyor, her tülü uyuşturucu içeri alınıyor, çocuk yaştaki mahkûmlar, taciz ve tecavüze uğruyor. Çeteler kendilerine göre kurallar koymuş, bunlara uymayıp para vermeyenler dövülüyor hakaret ediliyor. Yaralayıp öldürdükleri kişiler var. Koğuş ağaları, parası olmayanları zorla çalıştırıp ayakçılık yaptırıyorlar. İçerde çok sayıda silah ve kesici aletler var. Cezaevi idaresi, bütün bunları biliyor, ama karışmıyorlar.

Can ve mal güvenliğimiz yoktur, gereğinin yapılmasını arz ederim,” diyerek bitirdi.

Siyabend; “Sizi çok sıkıştırırlarsa bunları ilgili yerlere gönderirsin,” deyip Ağa’ya verdi.

“Allah senden razı olsun, Siyabend kardeşim, çok iyi ettin nereden akıl edip de yazdın. Okumuş adamın hali başkadır vallahi,” dedi Ağa. Yazılanları katlayıp cebine koydu.

Siyabend, eşyalarını hazırlamış, o gece sabaha kadar bekleyip durdu. Ne gelen, ne giden oldu. Tren o gece hareket etmiş, Antep’e sevk edilmemişti.

Öbür gün yine bekledi, öbür gün yine bekledi, bir hafta geçti, sevkten hiçbir haber çıkmıyordu.

Artık, altmış kişilik, Kürt koğuşunda kalıyordu. Hepsi şeyh, bey ve ağa çocuklarıydı. Bir kısmı da onların marabalarıydı. Koğuşta her aşiret, kabile, aile ayrı bir güç olmak istiyordu. Her biri bir baş, her biri kendi başına bir odaktı. Her biri kendi aşiretinin, kabilesinin başını çekiyor, durmadan birbirleriyle didişip uğraşıyorlardı. Bir ağalık sistemi kurulmuş, parası olmayanlar, parası olanlara hizmet ediyordu. Her biri Kürt olduğunu söylüyor, geleceğe dair hiçbir fikir yütütemiyordu. Bir lider de istemiyorlardı, her biri bir liderdi. Bu bey, şeyh ve ağalar ne birlikte olabiliyor, ne de birbirlerinden ayrılabilirdi.

Çetelere karşı kendilerini korumak için birlikte kalıyorlardı. Birlikte kalınca, her biri bir ağa, şeyh ve bey kesiliyordu. Her biri ayrı, kendi başına buyruk, bir otorite olmak istiyordu. Birbirlerinin otoritesini kabul etmiyorlardı. Bu zor koşullarda bile birbirlerine komplo kuruyor, birbirleriyle uğraşıyorlardı. Aralarında didişme, dedikodu, kin ve öfke sürüp gidiyordu. Siyabend, bilgi yetenek ve tecrübesiyle öne çıkınca, ağa arkadan kendi adamlarını devreye sokarak; “Siyabend, hiç adamı olmayan

tek başına birisidir. Bize baş olmak istiyormuş, biz onu istemiyoruz,” diyerek dedikodu yapmaya başladılar.

Siyabend durumlarına bakıp Hikmet Hilmi’nin ona defalarca anlattığı kara mizah fıkrayı anımsadı. “Her milletten, devletin zulmüne karşı isyan edenleri toplayıp cehennemde kaynayan kazanlara koymuşlar. Her kazanın başına da ikişer nöbetçi bırakmışlar. Kim başını kazandan çıkarıp kaçmaya çalışırsa nöbetçi başını tutup tekrar geri kazanın içine itiyormuş. Bir kazanın başında hiç nöbetçi yokmuş. Adamın biri, cehennem zebanisi görevliye; ‘bu kazanın başında neden nöbetçi yok,’ diye sormuş. ‘Ha orada Kürtler var, nöbetçiye gerek yok. Kim çıkmak istiyorsa kendileri aşağıda ayaklarından tutup geri çekiyorlar.’ demiş Zebani.”

Kürt koğuşunun durumuna baktıkça; “Hikmet Hilmi ne kadar haklıymış,” diyordu kendi kendine.

38. koğuşta itirafçı, ırkçı, devlet yanlısı çete liderleri kalıyordu. Bazıları, Şeyh’in ayaklanmasından sonra Cumhuriyet’te muhaliflikten; bazıları da adam öldürme, gasp, ırza geçme, fuhuş, kalpazanlık, hırsızlık gibi suçlardan tutuklanmış, iç içe kalıyorlardı. Bir koğuşta da sol eğilimli kişiler kalıyordu. 38. koğuşta kalan çete liderleri, idare ile iş birliği halinde birer azgın gangster olmuştu.

Derken dilekçe ve telgraflar elden ele dolaşmaya başladı. Sonra idareye ulaştı, cezaevi müdürü, dış güvenlik jandarma komutanı ve savcı olağanüstü toplandılar. Bir gece yarısı Kürtlerin koğuşuna baskın yaptılar.

“Kimse kıpırdamasın, hemen sayım düzenine geçsin! Bu koğuşta, hem Kürtçü hem komünist olanlar varmış! Devletimizin aleyhinde çalışıyorlarmış, o... çocukları,” dedi yüzbaşı kükreyerek.

Jandarmalar, tüm yatakları, eşyaları yiyecekleri, yağları, bulgurları ortalığa atıp üst üste yığdılar. Sabaha kadar koğuşturarak arayıp küfürler savurarak durdular. Arama bitince; “Haydi, komünist bölücü Siyabend, eşyalarını çabuk topla bakayım, devletin aleyhinde çalışmak neymiş, sana göstereceğim,” deyip elindeki copu yüzüne indirdi. Ardında; “bu haddini bilmez, cüce adamın yazdığı yalanlar çok tehlikeli, artık çizmeyi aştı,” diye ekledi öfkeyle Yüzbaşı.

“Kendini nimetten sayıyor,” dedi Savcı burnundan soluyarak.

“Allah göstermesin, bu yalanlar basın eline geçseydi, vay cezaevimizin haline, hepiniz yanardınız,” dedi Müdür.

Jandarmalar, koluna girip yerden sürükleyerek 38. koğuşturarak götürüp attılar.

“Ağalar, alın bakayım, hesabını görün. İşte hakkınızda şikâyet dilekçelerini yazan cüce budur. Hesabını nasıl görüyorsanız görün, beni ilgilendirmez,” deyip gitti Yüzbaşı askerlerle birlikte. Kahkahalarla etrafında toplandılar.

“Kürtçü komüniste bak hele.”

“Bayağı da baba yiğitmiş.”

“Okuma yazması da varmış.”

“Hapishanede neler olup bitiğini de biliyormuş!”

“Nasıl cesaret ettin, böyle dilekçe yazmaya?”

Çete başı, Siyabend’in ağaya yazdığı dilekçe ve telgrafları havada sallayarak; “bana bak Kürt Siyabend, söyle bakayım, bunlar nedir bunlar? Ne yalanlar uydurmuşsun? Bunların tümünü tek tek sana uygulatmasam bana da Efe demesinler! Unutma burası Diyarbakır değil, Denizli cezaevi, 38. koğuştur. Nemrut dölü, Nemrut dağlarında değilsin. Şakam yok, sana açık söylüyorum, dediklerimi yapmazsan, buradan asla sağ çıkamazsın bilesin. Kurtulmak için bize yüklü para ödeyeceksin. Başka hiçbir

şansın yok anladın mı? Biliyorum tam dört yüz liran idarede var. Her hafta elli lira çekip bize vereceksin,” dedi. “Kuralları da belirtiyim, bizim haberimiz olmadan bahçeye çıkmayacaksın. Yemek yemeyeceksin. Tualete gitmeyeceksin. Hiç kimseyle konuşmayacaksın. Gün boyu ranzanda oturacaksın,” diye ekledi, bıçak gibi keskin tiz bir sesle. “Ha konuşmak istediğin bir şey olursa aha şu adamla bana ileteneceksin, anladın mı,” diyerek parmağıyla ilişki kurması gereken adamı gösterdi. Sonra etrafındakilere göz ucuyla işaret etti.

Birkaç kişi üzerine atılarak, kısıkvrak yakalayıp kollarını bağladılar. Bir grup onu araya alıp tekme tokat rasgele meydan dayağı çektiler. Dövdüler dövdüler yine dövdüler. Yüzü, gözü kan içinde kaldı. Siyabend doğduğundan beri böyle bir dayığa daha tanık olmamıştı. Vurmaktan kan ter içinde yorulup bırakırken çete başı; “vay cüce komünist, bayağı da gururluymuş, hiç çıt çıkarmadı, neyse bugünlük yeter,” dedi öfkeyle.

İki kişi, onu sürükleyip bir ranzanın üstüne attılar. Günlük yaşamı denetime alınmıştı. O yaralı haliyle kaç saat, kaç gün öylece kaldı kendisi de bilmiyordu. Bıçaklı, şişli, iki kişi sürekli başında nöbet tutuyordu. Günde bir defa, çok az yemek ve bir bardak su veriyor, bir defa tualete çıkarıyorlardı. Bahçeye çıkmayı yasaklamışlardı. Her hafta çektiği parasına el koyuyorlardı. Her an ölüm tehditti altındaydı. Haftalar süren bu işkenceye, çare bulmak için Siyabend durmadan düşünüyor düşünüyor, kafası çatlayana dek düşünüyordu.

Bir gün, durumunu izah eden bir not yazıp sabah sayımına gelen bir gardiyana yirmi lirayla birlikte gizliden verip; “al bu para senin olsun, sen de bu notumu acilen Hacı Bedir Beye ilet,” dedi Siyabend. Parayı gören memur, gözleri fal taşı gibi açıldı. “Sen hiç merak etme, ben hemen bu gün yollarım,” deyip notu ile

parayı alıp cebine koydu. Arada üç gün geçmişti ki apar topar tekrar 38. koğuştan alıp Kürtlerin koğuşuna verdiler. Koğuştaki çıkarken;

“Kürt Siyabend, her zaman o Hacı Bedir, seni böyle kurtaramaz, kalacağın Kürt koğuşunda da adamlarımız var, sakın bir daha yanlış yapma, seni orada da izleyeceğiz,” dedi çete başı tehditkâr bir sesle. Hacı Bedir lafını duyunca Siyabend, iki aydan beri içinde biriken kin ve öfkesini, ani bir refleksle dışa vurdu.

“Elinde geleni ardına koyma,” dedi

Ağa, hiç beklemediği bir anda Siyabend’ı koğuştaki karşısında görünce ne yapacağını, nasıl davranacağını şaşırdı. Birkaç Önce yüzü kızardı, yutkundu, utandı sonra gözlerini yere dikti.

“Bu yüzbaşı, bana söz verdi, dilekçeleri verirken; ‘o artık sağ çıkamaz,’ demişti. Acaba niye böyle yaptı,” diye düşündü kendi kendine. Sonra hiçbir şey olmamış gibi; “Siyabend kardeşim hoş geldin. Seni çok sorduk, ama bize hiçbir şey söylemediler. Nerede olduğunu da bilmiyordum,” dedi.

Siyabend, ona hiç yanıt vermedi. Birkaç mahkûm; “Hoş geldin, geçmiş olsun,” diyerek gelip tokalaştı, hal hatır sordu.

Sonra yatağına çekildi. Derin bir düş dünyasına dalıp gitti. Nemrut’un zirvesinde bulutlar kaynıyordu. Soy bir ata binmiş, dörtnala sürüyordu. Kan ter içinde gelip konağın kapısında duruyordu. Sittê Sultan, Mülkiye ile seyis Gürzo onu, gülererek karşılıyordu.

Yatağında oturmuş; “af, hürriyet ve intikama,”dair bıçaktan keskin düşler kuruyordu

IV

Yıl 1928,

Günlük, güneşlik bir güller sabahıydı.

Dağlara bahar inmiş, kokusu zindana düşmüştü. Baharla zindan derin bir zıtlık içindeydi. Siyabend, ranzasında uzanmış, özgürlük düşleri kuruyordu.

Kadın saçı kadar uzun gece sona ermiş, güneş bir insan boyu yükselmişti. Mahkûmlar gece uzun süren tartışma ve düşlerin ardından uyuya kalmışlardı.

38. koğuşun penceresinden Yavuz bıyıklı, dazlak, iri bir baş göründü, var gücüyle bağırdı.

“Af çıktı, aaaff!”

“Af çıktııı!”

“Heeeey mahkûmlar, uyanın af çıktı aaaf!”

Yüzlerce pencerede, yüzlerce baş bir anda göründü.

Yüzlerce pencerede, yüzlerce çift göz ışıldadı.

Tüm gözler, umutla iri, dazlak başa döndü.

“Kim söyledi kim?”

“Kim söyledi?”

“Kim... ?”

“K... ?”

Bir sevinç dalgası, bir umut çılgılığı, bir özlem imgesi, sabahtan akşama kadar yorulmadan, bıkmadan koğuştan, koğuşa dolaşıp durdu.

Çok geçmeden zindanın önünde kadınlar, çocuklar, yaşlılar birikti.

“Af çıktı!”

“Af...”

Derken, siyasi mahkûmların tümü salıverildi. Adli mahkûmlar ikiye ayrıldı. Şeyh Said ayaklanmasından önce suç işleyenler, serbest bırakıldı. Serbest bırakılanların tümü evlerine döndüler. Şeyh Said ayaklanmasından sonra tutuklanan adli mahkûmlar içerde kaldılar. Şeyh Said ayaklanmasından mahkûm olan

Kürtler, şartlı salıverildiler! Şart; “Mahkûmlar evlerine dönemeyeceklerdi!”

Her gün, ön görülen yerde ve saate, polis karakoluna gidip imza vereceklerdi. Her gün kaçmadıklarına, ehlîleştiklerine, devletin hizmetine girdiklerine, iyi bir yurttaş ve Türk olduklarına, bir daha asla isyana kalkışmayacaklarına dair, Ermeni Mahallesi’ndeki karakola gidip imza vererek beyan edeceklerdi!

Şartlı salı verilen Kürtler, Ermeni Mahallesi’nde ikamet edeceklerdi. Başka yere gidecek olsalar, başka bir mahallede, başka bir evde ikamet etmek isteseler, karakol amirinden izin alacaklardı.

Yaralar ve acılar daha unutulmamış, ateşin közleri bile küllenmemişti! Ermeni Mahallesi’ndeki, Ermeni evleri bomboştu! Evlerde, sokaklarda, kilisede, bahçelerde, bacalarda, kapılarda, eşiklerde tüm acılar taptaze, yerli yerinde duruyordu!

Arsız, kara ölüm hala her yerde serseri serseri geziyordu! Tüm anılar yerli yerinde, sahiplerinin döneceği günü bekliyordu. Kapı eşiklerinde telaşlı, korkulu çıkışların kanlı izleri insanı ürkütüyordu. Evlerin bahçelerinde, güller, ağaçlar, çiçekler acılarla birlikte kurumuş, yabani, zehirli otlar yeşermişti. Çocuk oyuncakları, toprağın içinde çürümüştü. Odalarda, talandan geriye kalan artıklar duruyordu.

Ermeni Mahallesi’nde, Ermeni evleri bomboştu!

Kıyım sonrasında tüm malları yağmalanmıştı. Ölümün, acının ve zulmün ağır havası, bir kara bulut gibi evlerin üzerine çökmüştü. Her şey kapkara, silinmez, unutulmaz ve gizlenemez bir acıydı! Kimse bu mahallede, bu evlerde oturmaya cesaret edemiyordu.

“Günahtır yazıktır.

“Allah bunu kabul etmez.”

“Ya Allah bu zulmü kabul etmez de bizi cezalandırırsa?”

“Ya o günahsız çocukların hesabını bizden sorarsa?”

“En iyisi bu evlere yanaşmamak!”

“Yerleşmek günah olur,” diyerek insanlar korkuyla evlerden uzaklaşıyordu.

Jandarma komutanı, polis karakol amiri yıllarca ne kadar uğraşırsa da kimseyi bu evlere yerleştiremediler. Yerleşmek şartıyla, evleri bedava verdiler, yine de kimse yerleşmeye cesaret edemedi! Halk arasında;

“Ölenlerin tümü kendi evlerine yerleşmişler.”

“Evde olduklarını kendi gözleriyle görenler varmış.”

“Geceleri kilise de dua ediyorlarmış.”

“Çıkıp sokaklarda dolaşıyorlarmış.”

“Sürgüne gönderilenleri bekliyorlarmış!”

“İntikam alacaklarmış!” gibi söylentiler yayılıyordu.

Ermeni Mahallesi’nde, Ermeni evlerinin tümü bomboştu. Şartlı salıverilen Kürt mahkûmlar, bu evlerde şartlı ikamet edeceklerdi. Bu evler dışında bir yere yerleşemeyeceklerdi.

Jandarma yüzbaşısı, genç İskân müdürü ve polis karakol amiri, şartlı salıverilen mahkûmlara, Ermeni evlerini şartlı dağıtıp şartlı tahsis ettiler.

Yüzbaşı, iskân müdürü ve polis amiri, tüm Kürt mahkûmları topladılar. Sırayla mahkûmların nasıl davranması gerektiğine dair uzun uzun nutuk çektiler. En sonunda polis karakol amiri; “Kürt mahkûmlardan biri kaçacak olursa biri zamanında imza atmaya gelmezse biri, bir yere ayrıldığında izin almazsa Kürt Siyabend sorumludur!” dedi.

Oturmaları için herkese bir ev gösterdiler.

Yüzbaşı; “bu evler çok güzeldir. Kirasını sizin için çok ucuz tuttuk. Bu zamanda, bu evleri bu kiraya bulamazsınız! Aybaşına kadar, kira almayacağız. Aybaşından itibaren herkes düzenli olarak ev kirasını iskân müdürümüze teslim edecek,” deyip polis amiriyle birlikte gittiler.

Genç İskân müdürü, evlerle ilgilenmek için orada kaldı. Tüm mahkûmlara kalacakları evleri gösterdi. Kimin hangi evde kaldığına dair, tutanak tutup onlara imzalattı. Siyabend de bir tutanak tuttu.

İşler bittikten sonra, İskân müdürü, Siyabend’i peşine takarak, gidip konak gibi, bahçeli bir evin önünde durup;

“Bu güzel ev, benden sana armağan olsun, senden kira da almayacağım,” dedi.

Geniş bahçeli, beyaz kesme taştan yapılmış, iki katlı güzel, virane konağın giriş kapısının üstünü boydan boya kaplayan yekpare, oyulmuş, süslü dikdörtgen taşın üzerine kabartmalı bir yazı duruyordu. Siyabend yazıya bakıp;

“Ey egemen Rab! Kutsal ve gerçeksın sen.

Yeryüzünde yaşayanları ne zaman yargılayacak,

Onlardan kanımızın öcünü ne zaman alacaksın?” diye okudu. Korkarak ve ürkerek iki adım geri attı. Narence ve Arıx köyündeki konakları düşündü, bedenini soğuk bir ter bastı.

Arkalı, önlü, geniş bahçedeki ağaclar kurumuş, kuruyan ağaç köklerinde çok zayıf, cılız sürgüler boy vermiş, sıcakların artmasıyla yeniden kurumuşlardı. İyice sararıp kurumaya yüz tutmuş otlar, diz boyu her tarafı kaplamıştı. Otların içinde yılanlar, kertenkeleler, başıboş köpekler mekân tutmuştu. Bahçede bir kürek ile kazmanın sapları çürümüş, paslı demirleri yerde duruyordu. Rüzgâr vurdukça çürümüş kapı ve pencereler

gürültülü sesler çıkartıyordu. Konak, hala alımlı ve muhteşem gözüküyordu.

“Böyle göründüğüne bakma, çok güzel bir konaktır. Biraz tamir edilirse güzel bir ev olur,” dedi. Ardında; “Senden kira da almam,” diye ekleyip tekrarladı memur.

“Çok sağ ol, ama benim sizden bir ricam olacak.”

“Buyurun, tabi ne demek.”

“Ben bu evde oturmak istemiyorum, kendime buraya yakın bir ev kiralamak istiyorum.”

“İyi ama neden?”

Siyabend başını kaldırıp kapının üzerindeki yazıyı göstererek;

“Bu evlerin sahipleri nerede, Allahtan korkarım,” dedi üzgün bir sesle.

İşkân müdürü, gösterilen yazıya bakıp okudu. Bir yontu gibi yerinde durdu, derin derin düşündü. Ne söyleyeceğine dair bir türlü karar veremedi. Orta boylu, sağlam yapılı, mütevazı, inandırıcı görünümü olan esmer, ela gözlü, gür kaşlı, bıyıklı, otuz yaşlarında bir gençti. Biraz bekledi, sonra;

“Haklısın, yazık günah olur,” dedi. Siyabend beklemediği bu yanıt karşısında şaşırdı. İşkân müdürü, ona fırsat vermeden;

“Ben size yardım etmek istiyordum, bu boyutunu hiç düşünememiştim, kusuruma bakma. Ben Mir Bedirxan Bey’in torunlarındanım. Benim atalarım da aynı sıkıntıları yaşamışlardı. Elimden gelen yardımı size yapacağım,” dedi.

“Sağ ol Müdür Bey, inşallah bir gün, Kürtlerin de tüm sıkıntıları biter, hürriyetlerine kavuşurlar.”

“İnşallah,” dedi Müdür.

Siyabend, geçici olarak bir otele yerleşti. İşkân Müdürü üç gün içinde, bir dostunun boş duran, dayalı-döşeli evini bulup oraya yerleştirdi. Yeni yaşamın adı;

Mecburi iskândı!

“Hey Kürt Siyabend, sana müjde,” dedi emniyet müdürü kendisi büyük bir iyilik yapıyormuş gibi göz kırpıp alaylı alaylı güldü.

“Ne müjdesiymiş müdür bey,” dedi Siyabend, zoraki belli belirsiz bir gülümsemeyle.

“Tüm arkadaşlarına söyle, mecburi iskân bitti. Eve dönüş izniniz çıktı. Yalnız yol masraflarınızı kendiniz karşılayacaksınız, sadece parası olmayanlarinkini Ankara karşılayacak.”

“Müdür Bey, paranın Ankara’dan gelmesi çok sürer mi parası olmayan arkadaşlar var da.”

“Bilmem, ama belli olmaz, sanırım iki üç aydan önce gelmez,” dedi, elini rastgele sallayarak.

“Olmaz, çok uzun bir zaman, üç dört ay insanlar burada aç perişan, parasız yol parasını nasıl bekleyecek ki,” dedi Siyabend kendi kendine hayıflanan bir sesle.

“Paranın üç aydan önce Ankara’dan geleceğini sanmıyorum, ama istersen parası olmayanların listesini hazırla, yardımcı olmak için bugünden itibaren işleme koyarım,” dedi müdür.

“Teşekkür ederim müdür bey, diğer arkadaşlarla konuşup birlikte kararlaştırmamız gerekiyor. Konuştuktan sonra kararı size iletirim,” deyip ayrıldı Siyabend.

Ermeni Mahallesi’nin, Ermeni evlerinde açlık, sefalet, yalnızlık, kaygı dolu aylar birbirini izliyordu. Sorunlarla dolu, üç ay geride kalmıştı. Zindan ve sürgün süresi boyunca, bazılarının hiç ziyaretçisi gelmemişti. Bazen bula buldukları günlük işlerde karın tokluğuna çalışıyorlardı. Kaldıkları Ermeni evlerinde, üzerinde yatacakları bir yatakları bile yoktu.

Yoklama saatinde, imza attıkları karakolda tüm sürgünlerin hazır bulunduğu bir saatte Siyabend;

“Arkadaşlar eve dönüş iznimiz çıktı. Bu sabah, Polis müdürü bana bildirdi. Evine varacak kadar parası olanlar, adlarını yazdırsınlar ki bir an önce müdüre bildirip işlemler başlatalım. Eve gidecek kadar parası olmayan arkadaşlar da isimlerini ayrıca yazdırsınlar,” dedi.

Birden bir dalgalanma oldu, homurtular yükseldi. Tüm kederli, hüznü, acı dolu yüzlerde, sevinç ışıltıları belirdi. Yüzler gülümsedi, yürekler hızlı hızlı çarpıp durdu. Yılların biriken düşleri, yaz ortasında, su verilen solgun bir gül gibi yeniden canlanmaya başladı. Yol parası sorunu gündeme gelince, kirli saklı, esmer yüzlerde yeniden kaygılar belirdi.

Hep birlikte toplandılar, toplanıp konuştular, konuşup hesap-kitap yaptılar, parası olanla, olmayanları belirlediler.

“Arkadaşlar, içimizde seksen kişinin eve dönebilecek parası var, yirmi arkadaşımız ise yol paraları olmadığı için, Ankara’dan gelecek olan parayı bekleyecekler. Müdürün dediğine göre Ankara’dan para, iki üç ayda ancak geliyormuş. Hepimiz, aynı nedenden dolayı sürgünüz. Aynı davadan ceza almışız. Bu arkadaşlarımızı burada bırakıp gitmek doğru olmaz. Hiçbirimiz çok zengin değiliz, ama el ele verirse yapabileceğimiz şeyler var. İçimizde en az kırk arkadaşımız; trenin birinci ve ikinci mevkiinde yolculuk yapabilecek paraya sahiptir. Bu arkadaşlarımız, üçüncü mevkide yolculuk yapmayı kabul ederse aradaki farkla da bu geri kalan arkadaşlarımızın, yol parasını karşılamış olurlar. Böylece, bu arkadaşlarımız da burada kalmamış olurlar. Böyle bir yardım ve dayanışma için ne dersiniz,” dedi Siyabend.

“Paylaşmaya varız.”

“Çok iyi olur!”

“Doğru söylüyorsun.”

“Arkadaşlarımızı burada bırakmayalım.”

Oturup yeniden hesap kitap yaptılar. Birinci ve ikinci mevki ile üçüncü mevki arasındaki farkı buldular. Aradaki farkı ceplerinden çıkarıp ortaya koydular. Toplam yol masraflarını hesaplayıp paraları bölüştüler.

Siyabend, apar topar hazırlıklarını tamamladı, hiç beklemeden, arkadaşlarıyla vedalaşarak, bir ikindi vakti yola çıktı. İlk durak Mersin’di. İki ay önce Hacı Bedir ölmüştü. Onun evine gitti. Eşine ve çocuklarına baş sağlığı diledi. Hacı Bedir, baskılardan yılmış, bir yıldan beri Mersin’e taşınmıştı. Siyabend oradan Adana’ya geçti. Adana’da Urfa’ya gitmek için trene bindi.

Tren, sürgünlerle tıklım tıklım doluydu. Yüzlerinde, yeniden doğup büyüdükları topraklara dönmenin tarifsiz, büyük sevinci vardı.

Kürdistan’daki bütün paşa, mir, bey, şeyh ve ağa çocukları afla birlikte bu trene binmiş evlerine dönüyorlardı.

Ankara, yeniden sıkışmıştı. İhsan Nuri Kurdava’yı başkent ilan etmiş, Ağrı Dağı’nda direniyordu.

“Tedbir olarak tepkileri azaltmak, ceza evlerini boşaltmak, aşiretlerle iyi münasebetler geliştirmek gerekiyor. Yoksa bu ateş büyüyerek her tarafı sarabilir,” demişti üç paşalardan biri.

Aşına bir yüz, bulunduğu vagondan çıkıp gülümseyerek kendisine yanaştı. Birbirlerini kucaklayıp öpüştüler. Sonra hızlı hızlı ardı arkası kesilmeyen sorular, birbirlerine sordular. İkisinin de gözleri, yeniden dünyaya gelmiş gibi gülüyordu. Kırk yıllık iki dost gibi kara tren vagonunda oturup sohbete daldılar.

“Siyabend kardeşim, neler çektik neler! İnsan, insan olduğundan beri, böyle bir şeye tanık olmamıştır. Bizi,

atalarımızın kanlarıyla yoğrulmuş üretken, verimli, güzel toprağımızdan edip yaban ellere aç, sefil sürgün ettiler. Bin yıllardan bu yana kadınlarımızın, gençlerimizin, çocuklarımızın, aksakalı bilgilerimizin bütün sevinçleri, acıları, hüznüleri, gülüşleri, umutları, kin ve öfkeleri ve el değmemiş düşlerinin yattığı o kutsal toprağımızdan alıp İç Anadolu'nun kuş uçmaz, kervan geçmez karanlık zindanlarına mahkûm ettiler. Siyabend kardeşim, artık bundan böyle yalnız kendimizi düşünmek, basit bir bencilik olur. Her şeyden önce halkımızı, ülkemizi, düşünmemiz gerekir. Yeter çektiğimiz acılar, bu zalimlerden bir an önce kurtulmak için çalışmalıyız,” dedi Kerem, hızlı hızlı konuşup Siyabend'e baktı. Sonra hızını allamamış gibi;

“Güçlü, çok güçlü örgütlenip hep birlikte ayağa kalkmalıyız,” diye ekledi.

“Şeyhle birlikte yargılanıp ceza aldığını duydum doğru mu,” dedi Siyabend.

“Tam üç yıldan beri, zindan zindan dolaşıp sürünüyorum. Şeyh'in ayaklanması sırasında, beni hasta yatağımdan kaldırıp götürdüler. Gidiş, o gidiş! Bu güne kadar devam ediyor. Afla birlikte Kastamonu'da zorunlu ikamette tabi tutular. Ardından İstanbul'a sürgün ettiler. Hiç rahat bırakmadılar. Ben hapisteyken, dedem Kamil Paşa vefat etti, çok zoruma gitti.” dedi Kerem üzüntülü bir sesle.

“Duymamıştım, Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun,” dedi Siyabend üzüntüsünü belirterek.

“Sağ ol Siyabend kardeşim. Biz içerdeyken duydum, iki amcanı idam ettiler, Sekban Ağa, Kâmil Paşanın dostuydu sonra öğrendim. Allah rahmet eylesin, toprağı bol olsun,” dedi Kerem.

“Sağ ol,” dedi Siyabend.

“Amcaların idam edilirken, sen de orada mıydın,” dedi Kerem, unutup yeniden hatırlamış gibi;

“Beraber yargılandık, idam gecesi de beraberdik.”

“Tanık olup bir şey yapamamak, ölüm karşısında seyirci, çaresiz kalmak daha da zordur.”

“Ölüm karşısında eli kolu bağlı olmak kadar zor bir şey yoktur, Allah kimseye göstermesin.”

“Peki, vatanın, milletin için çalışmayı düşünüyor musun,” dedi Kerem.

“Evet, ben bunu gerçekten yürekten istiyorum,” dedi Siyabend.

“Buna çok sevindim. Kürtleri ya asıyorlar ya da en uzak kentlere göndererek mücadeleden vazgeçirmeye, korkutmaya çalışıyorlar. Sürgün ve idam etmekle aileleri de perişan ediyorlar. Mal varlıklarına el koyuyorlar. Kamil Paşa’nın bütün mal varlığına el koydular, zulüm bu! Zulüm üzerine kurulmuş, bu idam ve sürgün politikası asla sonuç vermeyecek,” dedi öfkeyle Kerem.

“Bizim de mallarımıza el koyup talan ettiler! Sürgün ve idamla bir yere varmazlar ki,” diyerek onu onayladı Siyabend.

“Babamın, çok iyi bir dostu vardı, Norşin’li, Şeyh Muhammed Ziyaddin hazretleri, kardeşleri ve talebeleriyle birlikte, Ruslara karşı silahlı mücadele verdi, çok büyük yararlılıklar gösterdi. Peki, buna karşı onlar ne yaptı? Şeyh Hazretleri ve kardeşlerinin bütün mal varlığına el koyup aç perişan İzmir’de mecburi iskâna tabi tuttular.”

“Güç olabilecek, herkese yöneldiler, aslında idam ve sürgünlerle ateşi daha da körüklüyorlar,” dedi Siyabend.

“Boş durmamalıyız bu süreçte, herkes bulunduğu yerde lokal çalışmalar yapmalı, şartlar olgunlaştığında, bütün bu çalışmaları, bir tek merkezde birleştirmeliyiz,” dedi Kerem.

“Suç bizim, kendi kendimizi köleleştirmişiz.”

“Niye suç bizim olsun ki? Suçlu bizi bu duruma düşürenlerdir.”

“Suç bizim! Adamlar ta Orta Asya’dan gelip halkların kadim bahçesinde aşiretleri, halkları, horoz dövüştürür gibi birbiriyle dövüştürüp seyrediyorlar, suç bizim değil de kimin olacak?”

“Adam devlet kurmuş çok güçlü.”

“Mesele bizim zayıflığımızdır, onun güçlü olması değil. Kürtlerin kafası, esaslı şeyler üzerinde yoğunlaşmıyor. Daha çok incir çekirdeğini doldurmayan ıvır zıvır şeyler yüzünde birbirleriyle didişip duruyorlar. Bu da bütün enerjilerini boşa götürüyor. Kendi düşmanımızı kendi içimizde taşıyoruz,” dedi Siyabend.

“Kürtler çok akıllı, zeki ve saygılı bir toplumdur, düşmanına bile saygılı davranırlar,” dedi Kerem.

“Bizi aşağılayan, kul-köle yapanlar karşısında el etek saygıyla eğiliyoruz, bu saygı kendi kendimize en büyük saygısızlıktır.”

Uzun süren tren yolculuğu Bismil’de sona erdi. Kerem ile Siyabend ayrılmadan önce, birbirleriyle haberleşmek için anlaştılar.

Kerem, yılların özlem ve heyecanıyla, kara taş surların içindeki, kar taş konağa yönelirken, Siyabend, bir otomobil kiralayıp Urfa yoluna düştü.

Urfa’da, Yemen Askeri Hanı’na gidip saf kan bir Arap atı bulup satın aldı. Ata binip Nemrut eteklerine doğru yola düştü.

Gece, gümüş rengi apaydınlıktı! Huzur verici, gizemli, alımlı ve çekiciydi. Gökte dolunayla birlikte sayısız iri, parlak yıldız

ışıldıyordu. Alımlı, gül yapraklı şafak Nemrut zirvelerine
düşüyordu!

Siyabend, saf kan Arap atının üstünde, mor halkalı şafağa
doğru yol alıyordu.

Narence köyü, gölgeden mor bir resim gibi gözüküyordu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Güneş batı göğünün ufkunda, Torosların ardından alev alev yanan, kızıl bir ateş küresi gibi yitip giderken, kararan doğu ufkunda, ay bakır bir sini gibi Zagrosların ardında yükseliyordu.

Amara köylüleri; perşembe akşamı, eşeklere tereyağı, yoğurt, pekmez, buğday, mercimek, arpa, fıstık yüklemiş, çoktan yola çıkmışlardı. İple eşeklerin sırtındaki yüklere bağladıkları tavuk ve horozlar ikide bir kanat çırpıp ses çıkartıyordu. Yokuş aşağı inerlerken, köpekler havlamaya başladı.

“Hemik köyünde, ışıklar hala yanıyor,” dedi biri hayretle.

“Büyük, sulu, güzel bir köy,” dedi bir diğeri.

“Bu köyün hepsi akraba ve zengin,” dedi ötekisi.

Dolunay ışığında, Hemik (Yeşilözen) köyünden geçerken, onlarca köpek havlayıp çılgınca saldırıya geçti. Birkaç genç, yerde taş alıp fırlattı. Köpekler, fırlatılan taşlara koşup daha çok saldırdılar. Köyü geçip giderken, köpekler hala yol üstünde durmuş, havlıyordu.

Hayvanları yol kenarına çekip asırlık bir dut ağacının altında denklere çözüp yükleri yere indirdiler.

Geniş, çanak biçimindeki vadinin tam ortasına kurulmuş, etrafı kıraç tepeler ve yükseltilelerle çevrili, eski bir köydü.

En yüksek tepenin üzerinde, ay ışığında yaşlı dardağan ağacı gizemli, mistik ve büyüleyici görünüyordu. Buraya; “dara Ziyaretê,” diyorlardı. Çevre köylerden hastalar, çocukları olmayan kadınlar, evde kalmış kızlar ve oğlanlar gelip kurban keserek dertlerine çare arıyorlardı. Vadinin içinde suyu bol bir

dere akıyordu. Bütün vadi, baştan sona meyve ağaçlarıyla dolu yemyeşildi.

Yaşlı dut ağacının kenarında, etrafı iri taşlarla çevrilmiş, suyu berrak bir pınar akıyordu. Ay ışığında konuşurken, sesleri taa uzaklardan duyuluyordu. Yanlarına aldıkları azıklarını yiyip biraz uyuyup dinlendikten sonra yeniden hareketlendiler. Yüklerini yükleyip yola çıktılar. Doğu ufku ağarmaya başlarken, Birecik'e vardılar.

Alaca karanlıkta, Ferat durgun ve derinden akıyordu. Gece vardiyası hamallar, hala her iki yakada, gemilere mal yükleyip boşaltıyordu.

Ferat'ın kıyısında, üzerinde; "Urfa postası" yazılı, sarı parlak renkli bir ford kamyon duruyordu. Hayvanlarıyla birlikte arabaya yanaştılar. Çevre köylerden gelenler de vardı. Önce mallarını yüklediler. Sonra erkek, kadın, çocuk çuvalların üstüne oturdular. İki kişi boşalan hayvanları alarak, Zekonun Hanı'na götürüp teslim ettiler. Kamyonun üstü bir karnaval gibi gözüküyordu. Kamyon sahibi gelip hepsinden ayrı ayrı ücretleri topladı.

"Azmiço;" kamyonun sahibiydi. Baba mesleği çerçilikti. Bir tüccarın yanında, uzun yıllar karın tokluğuna çalışmıştı. Dokuz oğlu büyüüp yaman birer kavgacı, vurucu, kırıcı genç olunca, ilçede bir güç haline geldi. Yanında çalıştığı tüccara kafa tuttu, kendi başına bağımsız çalışmaya başladı. Çeteler, ona hiçbir şey yapamıyordu.

Azmiço, Antep'te tüccarlardan toptan aldığı malları, eşeklerin sırtına yükleyip oğullarıyla birlikte, kendi hesabına köy köy dolaşıp çerçilik yapıyordu.

İlkin kazandığı parayla bir dükkân açtı. Sonra ikincisini açtı. Çok geçmeden dükkânlar serisini açtı. Rami'ninkiyle yarışır, beyaz kesme taşlarla Ferat'ın yamacına bir konak dikti. Az Mıço,

köylerde çerçilik yaparken; “baba mesleği bırakılmaz, biz mütevazı insanlarız. Atalarımızdan ne gördüysek onu yapıyoruz,” diyordu.

Sonra eski, elden düşme üç kamyon aldı. Bu kamyonlarla, Birecik-Urfa, Birecik-Nizip-Antep arasında nakliyatçılığa başladı. Bir de; “köy postası” diyerek bir araba cuma günleri büyük köylere gidip geliyordu. Mıço sattığı her eşya için; “Vallahi azdır, eşi bulunmaz, onu da sana vereyim! Azdır bulunmaz, ama dostumsun, senin için veriyorum bu fiyatta,” diyordu. Birecik halkı, çerçi Mıço’ya; “Az mıço” lakabını takmıştı. Herkes ona; “Az mıço,” diyordu.

Az mıço’nun, çeşit çeşit tasları vardı. Buğday tası, mercimek tası, darı tası, pekmez tası! Bir çift tokayı, iki tas mercimekle, bir sakızı, bir tas buğdayla, bir balonu, bir tas arpa ile değiştiriyordu. Az mıço; bire aldığını, beş ile on katına satıyordu. Küçük bir el terazisi vardı. Ölçü, tartı işlerinde çok hassastı. Gramın hesabını yapıyordu.

Az mıço, şalvarı, abayı, altıgen şapkayı çıkardı, takım elbise giydi, kravat taktı, başına da bir fötr şapka geçirdi. Bu defa adı; “Mustafa Bey,” oldu. Yine de arkasında herkes, Az mıço diyordu.

Az mıço, arabaya bindirdiği, her adam başı ücret alıyor, her çuvalın, her tavuğun, her kovanın fiyatını ayrı ayrı hesaplıyordu.

Az mıço’nun oğlu, ücretleri topladı. Kamyon homurdanarak, yokuş yukarı, Urfa’ya doğru hareket etti.

Köylüler, Urfa Şire Pazarına varana dek, yol boyunca, üstü açık arabada, yüklerin üzerinde oturmuş, mallarını satan Yahudi’nin zenginliğinden söz edip durdular.

“Bizim satıcı Yahudi’nin dedesinden kalma çok altınları varmış!”

“Karun kadar zenginmiş.”

“Urfa’nın yarısı onunmuş.”

“Cimri adam, zenginliğini hiç belli etmiyor.”

“İstanbul’da çok yatırım yapmış.”

“Bu Yahudiler çok zengin, ama çok da cimridirler, Yahudi’den bir şey bekleyen, ömür boyu bekler!”

“Yağmur denizin üzerine yağar, nerede bir Yahudi varsa mutlaka zengindir.”

“Biz Kürtler, hep yoksul kalmışız!”

“Yoksul kalmışız, suç bizim mi? Yıl on iki ay çalışıyoruz yine de karın doyuramıyoruz. ‘Vermeyince mabut, neylesin sultan Mahmut!’ Allah bize vermiyor.”

“Eh, Allah Âdemoğluna çeneye göre sakal verir. Yahudiler birbirini tutuyor, biz Kürtler birbirimizin kuyusunu kazıyoruz!”

“Doğru, her ağaç kendi köküne gölge yapmaz, Kürtler, herkes için gölge oluyorlar, ama kendileri için yoklar.”

“Dedem; ‘zengin Yahudi’den, sarhoş Rum’dan korkacaksın,’ derdi.”

“Bir Yahudi için para, her zaman onurdan önce gelir!”

Konuşa konuşa Urfa’ya vardılar. Pazarda, her köyün mallarını satan bir esnaf vardı. Amara köylüleri mallarını, Yahudi dükkâncıya teslim edip pazar çarşı dağıldılar.

Sanki gök körükleniyor, ateş kusuyor; yer, gök sarı sıcak kesilmiş; Harran, Suruç, Hilvan ovalarında firezeler yanıyor; gökyüzüne kara dumanlar yükseliyordu. Kertenkeleler, yılanlar, çekirge sürüleri, kuşlar, dumanla birlikte ateşten kaçıyor, firezeler cayır cayır yanıyordu. Birbirini izleyen kıraç, yüksek tepeler ile derin, uzun, susuz vadiler, büyük bir çember gibi Urfa’nın etrafını sarıyordu. Güneydoğusunda Tektek Dağları, güneybatı ile batı tarafı yüksek tepeler, antik kenti birer yarım ay gibi sarmalıyordu. Kuzey ve kuzeydoğu da aynı yükseltiler devam ediyordu. Bir tek

güneye düşen Harran tarafı, bu tepelik çemberin içinde bir kapı gibi ovaya açılıp Sahra Çölü'ne dek uzanıyordu. Kent, bu çemberin içinde ateş gibi tutuşmuş, sarı sıcaktan kavruluyordu.

Ömer ile Müslim çarşı pazar dolaşıp öğle zamanı sohbet ede ede Ulu Cami'nin yolunu tutarken;

“Şu sokaktan gitsek daha yakın değil mi,” dedi Ömer.

“İnsan doğru bildiği yoldan ayrılmamalı, ‘doğru yolda giden kaplumbağa, eğri yoldan giden yarış atını geçer,’ her zaman,” dedi Müslim”

“Rahmetli dedem Husên; ‘oğlum Ömer, doğru yoldan ayrılma, doğru gidenin başı asla duvara çapmaz,’ derdi hep.”

“Doğru her zaman, her yerde yüce; yalan her zaman cücedir.”

“Sofî efendi, her doğrunun, her zaman iki ayrı yüzü vardır, birine doğrudur demeden önce, diğer yüzüne de bakmak gerekir.”

“Aslında, doğru söz yemin istemez, ama işte her zaman doğruyu herkese anlatamıyorsun.”

“Yanlış yola girersen, hiçbir zaman varmak istediğin köye ulaşamazsın, öncelikle doğru yola girmek gerekir,” dedi Ömer.

“Allah, hiçbir kulunu doğru yoldan saptırmasın,” dedi Müslim.

“Kulun görevi, gören gözle doğruyu görmek ve doğru olandan yana olmaktır, şayet görececek kimse olmasaydı, görülecek ne olabilirdi ki,” dedi Ömer.

“Doğru dersin, görececek bir kul varsa görülmeyecek ne olabilir ki,” dedi Müslim.

“Bizi canlandıran harekete geçiren varlıktır. Bu da öğrenmek, daha fazla öğrenmek için hevesimizi artırıyor. Toplum, atalarımızdan sürüp gelen geleneği yüceltiyor.”

“Yaşam sırlarla doludur, biz neyi arıyoruz, neyin peşindeyiz? Önemli olan yaşamı ilginç kılacak şeyleri değil, manasını çezecek

şeyleri bulmaktır. Manası çözülemeyen şey anlamsızdır,” dedi siyah sakallarını sıvazlayarak.

“Evet, bir şeyin manası çözülmese anlamını yitirir,” dedi Ömer.

“Ömer kardeş, ‘Sufi ile fakirin’ hikâyesi var anlatayım sana.

‘Allah’ın doksan dokuz adı vardır. En önemli olan yüzüncü ad hangisidir,’ diye sormuş Sufi, fakire. Fakir afallayıp durmuş.

‘O zaman, yarın sabah erkenden git, Urfa Harran kapısında bekle,’ demiş Sufi.

Fakir erkenden kalkıp Harran Kapısına varmış. Beyaz kesme taştan sur duvarlarının dibinde oturmuş, girip çıkanları gözlemiş. Akşam olunca, Sufi’nin yanına gitmiş.

‘Orada ne gördün ey fakir,’ diye sormuş Sufi.

‘Sabah yaşlı bir adam geldi. Kaşı, saçı, bıyığı, yüzü apaktı. Sırtında odun vardı. Dosdoğru, sağlam odunlardı. Kapıdaki memur vergi istedi. ‘Param yok, odunları satayım, sonra vereyim,’ dedi. Memur odunlarına el koydu. Hakaret edip gönderdi. Gördüğüm en ilginç olay buydu,’ dedi Fakir.

‘İşte, o gördüğün yaşlı oduncu benim ustamdır. Allah’ın en önemli yüzüncü adı; her zaman insanlığa hizmettir. İnsan olup yüzünü insana dönmektir, diye o bana öğretti,’ dedi Sufi.

İşte hikâye böyle, insanı anlamadan hiçbir yere varamayız,” dedi Müslim, Ömer’in yüzüne bakarak.

“Bazı zenginler; mallarına sığınıp ilah yapıyorlar kendilerine. Mala mülke tapınıyorlar,” dedi Ömer.

“Yoksullar da yoksulluğa sığınıp kendilerine kırılmaz kölelik kalkanı yapıyorlar.”

“İkisi de yanlıştır. İnsanın insana yardımı, hizmeti olmasaydı, insanlık çoktan yok olup gitmişti.”

“Hilebazların, yalancıların doldurduğu şu dükkânlar dolaşma yerine, malın değerini bilen dükkânında oturup beklemek daha uygun olur, haydi camiye gidelim.”

“Mümin insanın mücadelesi, kendi kendisiyledir. Doğruluk ile bencilik birbiriyle uyuşmaz. Doğruluğu kendin için değil, insan için arayacaksın.”

“Hz Ali’ye bir mümin; ‘doğru nedir,’ diye sormuş. ‘Yolun yanlış olduğunu düşünene kadar insan doğruya ulaşamaz,’ demiş ona.”

“Ancak, insanın kendisi, insanın doğruluğuna ulaşabilir.” dedi Ömer.

Derken, Ulu Cami’ye girdiler.

Camide hoca uzun uzun vaaz verdi. Allah’ın tekliğinden bahsetti. Sonra devletin kutsallığından, bayrağın, milletin, vatanın tekliğinden söz etti. Tekler uzayıp gitti.

Vaaz bitince cemaat dağıldı. Caminin iki tarafında jandarmalar ve zabıttalar bekliyordu. Camide çıkanların üstünde şalvar, külah, kefiye olanları yakaladılar, üzerlerindeki giysilerini paramparça ettiler.

Ömer ile Müslim, jandarmalara yakalanmadan, sokak aralarına dalıp Buğday Pazarı’na gittiler. Satılan mallarının parasını alıp Azmıço’nun Ford kamyonuna binip Amara’ya doğru yola çıktılar.

II

Luto Ağa, durmadan gülüyordu. Gülüyor, cezaevinde geçen zor günleri, anlatıyordu. Esmer rengi biraz açılmış, hal ve hareketleri değişmişti. Cezaevinde kaldığı süre içinde birçok kişiyle kalmış, etkilenmişti. Hala eski şapkası başındaydı. Uzun, fırça gibi duran bıyıklar simsiyahtı.

Rami'nin dövüldüğü o gece gözaltına alınmış, sonra da tutuklanmış, tam üç yıl Urfa Çiftehan Cezaevinde yatmıştı. Mıtrıp mahallesi, çoluk çocuk, evine dolmuş, konuşuyordu. Luto, Rêwîş'e bakıp; "maşallah kızım ne kadar çabuk böyle büyümüş. İyi ki bu hükümet af çıkardı, yoksa vicdansız Reis beni, ömür boyu içerde çürütecekti. Ben de kızımı hiç göremeyecektim," deyip kahkahayla güldü.

Karaçiler başına toplanmış, gülüp konuşuyorlardı. Rêwîş, eski günlerdeki gibi, pırpırlı fıstanını giymiş seviniyordu. Esmer dolgun pürüzsüz teni, derin kara gözleri, dolgun dudakları, gençleri büyülüyor, saçları omuzlarından beline dek dökülüyordu.

Kırmızı çiçekli yazmayı, saçlarının üzerine bağlamış, bütün Karaçi gençler, Rêwîş'e âşık, her gün onun için birbirleriyle kavga ediyordu.

Rami, o günden sonra bir daha o mahalleye yanaşmadı. Sanki o olay hiç yaşanmamış gibi davrandı. Hiç kimseyle hiçbir şey konuşmadı. Luto ile Rêwîş'i hiç kimseye sormadı. Mıtrıp Mahallesi sözünün geçtiği yerde, suratını buruşturup gidiyordu.

Aşağıda Ferat yine derinden akıyordu. Rami her zamanki gibi kıyıda içiyordu. Luto Ağa'nın tahliye olduğunu duymuş, o geceyi hatırlamıştı. O geceyi düşündükçe canı sıkılıyordu. İçki masasında erken kalktı.

"Oğlum Ebê, arabayı aşağı kıyıya, uzağa çok uzağa sür, " dedi.

"Emrin olur Reis," deyip arabayı, kale önünde aşağıya doğru gecenin içinde kıyı boyunca sürdü. Kentten uzaklaşıp Kelaynak kuşlarının barınağı mağaraları geçip; sakın, sessiz bir yere gelince aniden; "tamam, burada dur," dedi Rami.

Aysız gecede, yıldızlar ışıltı ışıltıydı. Uzaktaki gemicilerin konuşmaları oraya kadar geliyordu. Fıstık bahçelerinde tilki ve çakal sesleri geceye karışıyordu.

Arabadan indiler. Rami konuşmuyor, hep düşünüyordu. Kafası karmakarışık. Kara Bela Ebê;

“Reis, bir sıkıntı varsa emrin olur hazırım,” dedi.

“Oğlum Ebê, severim seni, uzun zamandır yanımdasın. Senin dışında hiç kimseye güvenemem,” dedi.

“Yeter ki sen söyle Reis,” dedi Ebê.

“Luto Ağa.”

“Evet, Reis biliyorum, Luto Ağa, aflla çıktı.”

“Bu adam, beni el âleme rezil rüsva etti. Ölümünden döndüm. Aylarca hastanede yatım, çok acılar çektim.”

“Sebep o çingenedir.”

“Bu it adam, cezaevinden çıkmış, çıkışını def, darbuka, zurna ile kutlayıp eğleniyorlar. Bu bana büyük bir hakarettir oğlum,” dedi Rami.

“Büyük hakarettir reis.”

“Bu adam, böyle gözlerimin önünde olduğu sürece bana yaşam haramdır. Ne içkinin, ne eğlencenin, hiçbir şeyin tadı yok. Bu adam beni öldürdü. Öldürdü de öldürmeyen Allah öldürmedi. Bana hakaret etti, beni dünyaya rezil rüsva etti. Şimdi çıkmış, çalıp oynuyorlar. Koca bir Reise bu yapılır mı? Şimdi sen söyle bunlar kabul edilir mi?”

“Kabul edilemez Reis!”

“Ne söylemek istediğimi, derdimi anladın değil mi?”

“Anladım Reis.”

“Yalnız aceleye gerek yok, daha yeni çıkmış, dışarı çıktığı biraz unutulsun, aradan zaman geçsin,” dedi Rami.

Ferat derinden, çok derinden akıyor, her şeye tanıklık ediyordu. Taşıyıcı sırt hamalları, karınca gibi gemilere mal çıkarıp indiriyordu.

Kara Ebê, Rami'yi evine bıraktıktan sonra doğup büyüdüğü Arap Mahallesi'ndeki evine gitti.

Gece, kara yaygısını yeryüzüne sermiş, saltanat sürüyordu.

Rami, hayat damarları kurumuş bir ağaç gibiydi. Tüm yaşamı, daha çok para kazanmak için hile, kandırma, yalan ve dalaverelerden ibaretti. Bütün ilişkileri de buna göre oluşmuştu. Her gün Birecik boğma rakısını içip sarhoş oluyordu. Sevgi, duygu, toplumsal ahlak ve estetik duygulardan payını almamıştı. Güzellikten, aşktan anladığı tek şey, ruhtan yoksun, dış görünüşle ilgiliydi. Eşyanın dış görünüşüyle uğraşır gibi sadece kadınların fiziki, plastik görünüşüyle ilgileniyor, para ile sahip olması gereken eşya gibi görüyordu.

Eşi Zerya ile girdiği o büyük kavgadan sonra, aile meclisi toplanmış, herkes onu suçlamış, bir daha rakı içmemesi, zamanında eve gelmesi için uyarıp karar almıştı.

Gece, geç saatlerde eve giderken, Zerya ile yüzleşmemek için bir kedi sessizliğiyle merdivenleri çıkmaya başladı. Zerya'dan korktuğu, çekindiği için değil de yeni kavgalara girmekten, laf dinlemekten, yalanlar uydurup söylemekten, kendini savunmaktan bıktığı için yapıyordu. “En iyisi, bu gece vakti, o ifrit karının buruşuk yüzünü görmemektir,” dedi kendi kendine, sarhoş sarhoş merdivenleri çıkarken. Her ne kadar dikkat ettiyse de yalpalayarak yürüdüğü için sağa sola çarptı. Odaya çıkana kadar bir iki eşyayı devirdi. Zerya gürültüye uyanıp;

“Yine kiminle ne halt işledin? Böyle gece yarısı zıkkımlanıp zil zurna sarhoş gelip hepimizi rahatsız ediyorsun,” dedi.

“Yine aynı konuyu temcit pilavı gibi pişirip pişirip önüme sürme,” diye sertçe çıktı Rami sarı belirsiz kaşlarını çatarak.

“Pişirdiğim bir şey yok, zaten kendin çoktan pişirip önüne indirmişsin,” dedi Zerya.

“Her halde söylenen dedikodulara inanacak, kanacak kadar hala akılsız bir karı değilsin,” dedi Rami. İçkiden dili uyuşmuş, peltek peltek konuşuyordu.

“Sen hiç öyle sırtıp boşuna nefes tüketme, senin ne mal olduğunu biliyorum artık. İki paralık adamsın, benim kadınlık onurumu da kendinle beraber iki paralık ettin,” dedi Zerya öfkeli öfkeli söylenip zehirli bir akrepmiş gibi tiksinierek Rami’ye baktı.

“İki paralık ha! Bu kadar bolluğun içinde yüzeceksin, bir elin yağda, bir elin balda, bir de kalkıp iki paralık diyeceksin, öyle mi?”

“Onur, gurur senin sandığın gibi para, pul ile değil, istediğin kadar paran, pulun olsun. Ahlak olmadıktan sonra gurur, onur da olmaz. Sen de ahlak yok ahlak, anlıyor musun?”

“Ben, senin bu geri kafalılığını, önceden düşünmeliydim. Kadın demek, geri, kalın kafalılık demektir. Her yerde, her zaman senin gibi bayağılık kokar. Karnından sıpayı, sırtından sopayı asla eksik etmeyeceksin,” dedi çok sinirlenen Rami.

“Ben artık o eski karı değilim, anladın mı?”

“İyi canının istediğini yap o zaman?”

“Yaparım tabi, sen yapıyorsun da niye ben yapmayayım?”

“Git, fahişelik de yap.”

“Sen o pezevenkliği yapıyorsun, herkesi kendin gibi mi belliyorsun.”

Birbirlerine istenmeyen zoraki bir kavgaya hazırlanan iki horoz gibi, sert sert bakışıp durdular.

Sarhoş sarhoş ayakta sallanıp duran Rami, her nedense sonra pes edip el yapımı, Dirêjan halısının üzerinde kıvranıp uzanırken, kadın da çekip yatağına gitti.

Halının üzerinde sızıp kalırken, Zerya'nın; "Ermeni zengini olduğunu ben de dünya âlem de biliyor," diyen sesi kulaklarında çınlayıp duruyordu. Sızdığı yerde, çarpılmış gibi sarsılmış, gerilere on beş yıl öncesine gitmiş, yaşadığı o dehşet sahnesi tüm detaylarıyla gelip kafasına takılmış, o anı yeniden yaşıyordu.

O yıllarda, halk arasında Ermenilerin parasıyla zengin olanlara; "Ermeni zengini," deniliyordu. Ermeni zengini; aşağılamayı, horlamayı, haksızlığı, ahlaksızlığı ifade ediyordu.

Komşusu, zengin bir Ermeni tüccardı. İstanbul ile Antep arasında mal alıp satıyordu. Birecik'te oturuyordu. Rami ile yakın ilişkileri vardı. Ermeni tüccar, tehlikeyi önceden sezmiş, ailesini Avrupa'ya çıkarmıştı. Kendisi de malların başında kalmış, ticaret yapıyor, Avrupa'ya gidip geliyordu.

Herkesi aldıkları o karanlık gece, Ermeni tüccar, Birecik'teki konağında kalıyordu. Arka kapıdan, apar topar kaçmış, o panikle Rami'nin yanına sığınmıştı.

"Beni evinde sakla, ne istersen sana veririm, ne istersen. Biliyorsun, çok malım mülküm var."

"Tehlikeyi göze alıp seni saklarım saklamasına da karşılığını nasıl alacağım."

"Çok para veririm, çok altın sana veririm, yeter ki sen beni sakla."

Rami, Ermeni tüccarı eve alıp tam üç ay sakladı. Üç ay boyunca, geceleri gizlice konağına girip altınları sakladığı yerden getirip Rami'ye verdi. Üç ayda, tam on bin altın aldı tüccardan. Bunun karşılığında onu saklayacak, yurt dışına çıkaracaktı. Evdeki saklı altınlar bitince; "Burada daha fazla kalman tehlikeli olur, gel seni sınırdan geçireceğim," dedi.

Bir gece abisi ile birlikte, tüccarı dışarı çıkardılar. Ay karanlık gecede, Ferat kıyısını takip ederek yürüdüler. Issız karanlık bir

vadiye gelince, Rami paltosunun altındaki satırı çıkarıp arkadan başına indirecekken, adam bunu sezgileriyle hisseti, karanlıkta bir kedi çevikliğiyle aniden sıçradı. Satır hızla koluna indi kan fışkırdı. İri yarı tüccar, can havliyle, karanlıkta Rami'nin abisine saldırdı. Karanlıkta güreş tutar gibi birbirlerine sarıldılar. Rami, kapkaranlık vadide, elinde satır hangisinin abisi, hangisinin Ermeni tüccar olduğunu seçemiyordu. Yaralı tüccar, rakibini dişliyor, can havliyle elle, tırnakla yaralayıp öldürmeye çalışıyordu. Abisi iki de bir;

“Rami, bu domuz beni öldürecek, çabuk ol,” diyordu.

Rami, karanlıkta bir türlü tüccarı seçemiyordu. Elinde satır, birbirine yapışıp kenetlenen ikisinin etrafında panikle dönerken, tüccar, içgüdüyle, sürekli rakibini Rami'nin önüne itiyor, karanlıkta hedef şaşırtarak, can havlıyla kendini savunuyor, satırın keskin, soğuk ağzını ensesinde hissediyordu.

“Rami, bu kâfir, beni öldürecek, daha ne duruyorsun” dedi abisi.

Rami heyecanlandı, elindeki satırı kaldırıp karanlıkta tüccar diye arkadan kafasına indirdi.

Karanlıkta; “Ah,” diyen abisinin sesini tanıdı. Abisi kanlar içinde yere yığılınca, yorgun, halsiz düşmüş tüccarın kafasına arka arkaya satırı indirdi.

Tüccar, kanlar içinde yere yığılırken, ayaklarından tutup Ferat'ın karanlık sularına attı. Abisini sırtlayıp eve getirdi. Satır ensesine değmiş, ağır yaralamıştı. Üç ay boyunca evde tedavi gördü, sonra öldü.

Altı ay sonra babası, Rami'yi dul kalan, kendisinden on yaş büyük yengesiyle evlendirdi. Abisi ölmeden önce her şeyi eşi Zerya'ya anlatmıştı!

Rami böylece birdenbire zengin oldu! Rüşvet verip savaşa gitmedi, sonra ticarete başladı. Cumhuriyetle birlikte, Cumhuriyet Halk Fırkasında, ilk belediye reisi oldu. Vurgun üzerine vurgun yaptı. Konak yaptırdı, araba aldı, Antep'te pavyonlara gitti, içkiye alıştı. İlçenin en zengin adamı oldu.

Bununla da yetinmedi, Ermeniler kafile kafile Birecik'e getirildikleri zaman, ilçenin diğer bazı zenginleriyle birleşip silahlı bir çete oluşturdular.

Zengin Ermeni'leri tespit edip kurtarma bahanesiyle alıp evlerine götürüyor, bir müddet bakıp güven veriyor, altınları ele geçirdikten sonra öldürüp Ferat'a atıyorlardı.

Boşalan Ermeni bağ, bahçe ve köylerine el koyup kendi aralarında paylaşıyorlardı. Ermenilerle aynı köyde oturanlar, onların topraklarını sahipleniyorlardı. Rami ile ekibinin çeteleri devreye giriyor, dövüyor, tehdit ediyor, zorla el koyuyorlardı. Bazen de öldürüp saf dışı ediyorlardı.

Ararat köylerinin ağası, aranan meşhur eşkıya Osê Halef ile Eliyê Kero'yu kullanıyordu

Vergi veremeyenler vardı. Haksızlığa uğrayıp adam öldürenler vardı. Bunlar cezaevine girmek istemedikleri için eşkıya oluyorlardı. Bunları himayelerine alıp vurucu güç olarak kullanıyorlardı. Danışıklı dövüş sürüp gidiyordu.

Rami, siyasetin bütün hile, entrika, kandırma ve yalanlarını bir kolye gibi boynunda taşıyordu. Herkesle ilişkisi vardı. Kaymakam, komutan, savcı, tapu müdürü, nüfus müdürü ile oturup içki içiyordu! Artık profesyonel bir entrikacı, dalavereciydi.

Rami, halının üzerinde sızmış, geçmişi yeniden yaşıyor, o dehşet saçan tablo bütün detaylarıyla kafasında canlanıyordu.

“Bu karı, bu kadar şeyi nasıl biliyor? Olsa olsa abim ölmeden önce ona anlatmıştır. Bu karı çok şey biliyor, artık zamanı geldi,” diye düşünüyordu.

Rami, Karun olmuş, bir Ermeni zenginiydi!

III

İnsan kanını harekete geçiren alımlı, coşkulu, güzel bir bahar sabahıydı. Avlulardaki gül kokuları ile kır çiçeklerinin kokusu birbirine karışıyordu. Mavi boncuklu kırlangıcı görünce heyecanlanıp sevindi! Mavi, derin, sonsuz, yaygın, pürüzsüz ve kusursuz gökyüzünde binlerce kırlangıç, çalımlı çalımlı uçuyordu.

Yüzlerce kırlangıç, onlarca eve girip çıkıyor, mavi Amara göklerinde, çılgık çılgılla sevinç gösterileri yapıyordu. Amara’da her evin tavanında, kuş evleri vardı. Bu evlerde, yüzlerce kırlangıç yaşıyordu. Kırlangıçlar; kutsaldı, hiç kimse onlara karışmıyordu. Mekke’ye gidip hacı olduklarına inanıyor, onlara; “hehecek, hecireshk” diyorlardı. Yuvalarına el değdirmiyor, tedirgin etmiyorlardı. Yuva bozmak, büyük günah sayılıyordu.

Boncuklu, dişi kırlangıç, dışardan toplayıp getirdiği çamur ve kili, saman ve otlarla karıştırıp bir hafta içinde, evin tavanındaki, ağaç kütüğüne yuvasını yapmıştı. Erkeğinin tükürüğüyle toprağı harç ederek geniş ve yassı gagasını çamuru sıvamak için bir mala gibi kullanıyordu.

Karnı süt beyaz; kuyruğu başı ve kanatları parlak, alımlı çekici, simsiyah, gerdan ve alnı ise parlak kahve rengi, mavi boncuklu kırlangıç, evin kapısından içeri girdi. Biraz kaldıktan sonra, tekrar evden çıkıp kısa, zayıf ayakları ve sivri tırnaklarıyla avludaki dut ağacının köküne tutunarak, yerdeki birikintide su ve çamur ihtiyacını karşıladıktan sonra yeniden havalandı. Avludan

çıkıp süratli ve kıvrak manevralar yaparak, mavi gökyüzünün boşluğunda uçtu.

Kuyruğunu havada bir dümen gibi kullanıyor, uçan sinek ve böcek gördüğünde ani dalış yapıp geniş ve yırtmaçlı gagasıyla, havada avlıyor, sonra çatalı kuyruğu, uzun ve sivri kantlarıyla hızlı hızlı dönüp dolaşıyordu. Her gün saatlerce, havada kalarak sinek ve böcek avlıyordu.

Üveyiş, bir yıl öncesini anımsadı. Yine bahardı. Hanîfe ile birlikte, yuvadaki yavru kırlangıcın ayağına, mavi bir boncuk bağlayıp dilek tutmuşlardı. “Bu kırlangıç, ertesi yıl tekrar gelirse dileklerimiz kabul olacak,” demişti Üveyiş.

Hanîfe, orta boyluydu. Dolgun, duru, esmer tenli, buğday benizli, alımlı, çekici, uysal, güzel ve zekiydi. Üveyiş dışında insanlarla çok az ilişki kurabiliyordu.

Üveyiş, kerpiç yapılı damın tavanındaki direğe yuvasını yapan kırlangıca sevinerek baktı. Ayağında küçük mavi bir boncuk vardı. Heyecanlandı, kalp atışları hızlandı. Bileğindeki bilekliğe baktı. Boncuklar gök mavisiydi. Kırlangıcın ayağındaki boncuğa baktı, aynısydı. Sevindi kırlangıca gülümsedi. Kırlangıcın da kendisine gülümsediğini hissetti.

Yüksek sesle “ayyy,” diye bir çığlık attı!

“Ne oldu kızım,” diye bağırdı Havva içerde.

“Bir şey yok anne,” dedi Üveyiş, heyecanlı bir sesle.

O yıl yavru kırlangıç büyümüş, yuvadan uçmuştu. Sonbahar gelmiş, mavi boncuklu kırlangıç da göç sürüsüne katılıp gitmişti. “Acaba gelecek yıl tekrar gelir mi,” diye çok üzülmüştü. Üveyiş, mavi boncuklu kırlangıç ile arkadaş olmuş, ona bakıp;

“İyi ki geldin, hoş geldin sefa geldin güzel arkadaşım,” dedi. Sonra evden çıkıp Hanîfe’ye koştu. Hanîfe, Üveyiş’i böyle telaşlı görünce,

“Ne oldu kız,” diye bağırdı.

“Kırlangıç!”

“Ne kırlangıcı?”

“Kırlangıç, Hanı geçen yıl ayağına mavi boncuk bağlamıştık ya!”

“Hııı, evet hatırladım, mavi boncuk bağlamıştık! Eee, ne olmuş kırlangıca?”

“İşte o kırlangıcımı bu sabah gördüm.”

İkisi hızla evden çıkıp kırlangıcın yuvasına gittiler. Kırlangıç yoktu.

“Benim kırlangıcım nereye gitmiş,” diye üzüldü Üveyiş.

“Dışardadır birazdan gelir,” dedi Hanîfe.

IV

*“Kömürhan köprüsü Harput’a bakar
Ölem ölem derdo ölem, Harput’a bakar
Kör olası zalim Fırat, ocaklar yıkar
Ölem ölem ocaklar yıkar, nasıl gülem.”*

Horozlar, alaca karanlıkta ilk kez ötünce, derin uykudan biraz kıpırdadı, sonra yatağında olduğu gibi uyuklaya kaldı. İkinci kez ötünce uyandı. Gözlerini açtı, kerpiç yapılı, toprak sıvalı, iki odalı evin içi kapkaranlıktı. Yanına baktı, derin derin nefes alıp vererek uyuyordu. Karanlıkta hiçbir şey görmedi. Biraz bekledi gözleri karanlığa alıştı, yüzünü fark eder gibi oldu. Nefes alış verişleri, evin her tarafından duyuluyordu. Odanın sessizliğinde, çıt çıkarmadan, müzik dinler gibi düzenli, ritimli nefes alış verişlerini biraz dinledi. İçindeki sevgi depreşti, eğilip alnından öptü, ılık nefesini ve aşına kokusunu, bütün bedeninde hissetti. Sessizlikte, iki yürek atışını birden duyuyormuş hissine kapıldı.

Kalkıp yatağın üzerinde oturdu. Geçmiş; bir tiyatro sahnesi gibi gelip düşlerine takıldı. “Ya ben gelmeden doğum yaparsa? Ben olmasam tek başına ne yapar,” diye düşündü. “Paraya ihtiyacım olacak, erken işimi bitirir erken dönerim,” dedi kendi kendine. Diyarbakır zindanı gelip kafasına takıldı. “Thomas, Ermeni Thomas, çok yazık oldu! Adamlardan ne istediler ki? Evlerine, bağ bahçelerine, mallarına el koydular. Çoluk çocuk kılıçtan geçirip Ferat’a attılar! Bu Enver paşa, kul olmaktan çıkmış, bir deccala dönmüştü. Sonunda o da Tacikistan’da hak ettiği cezayı buldu,” dedi kendi kendine karanlıkta uzandığı şiltenin üzerinde. Siyabend gelip düşlerine takıldı. “İyi cesur, yiğit güzel bir gençti. Af çıktı! Belki o da aftan yararlanıp çıkmıştır. Çıkmışsa Ömer, Müslim ile gidip görmemiz lazım,” diye sevindi. Yanında uzanan Seher yatağında dönünce; “Para, paraya ihtiyacım olacak, gider beklemeden hemen dönerim,” diye mırıldandı.

Kalkıp katırları hazırladı. Büyük Ferat vadisine doğru yola çıkmadan, Seher’i öpüp uyandırdı.

“Seher, ben oduna gidiyorum, sen doğum yapınca paraya ihtiyacımız olacak,” dedi.

“Mahmut, odun da nereden çıktı; bu gece yarısı, gitme parayı ne yapacağız,” diye söylendi uykulu gözlerle.

O gün erkenden Karadağ’a varıp akşama kadar, kurumuş ağaçların köküne, baltayı vurup durdu. Akşam, topladığı kuru odunları, katırlara yükleyip yokuş aşağı vadiye inip kaptanın yanına vardı. Kaptan, sabah erken pazarda olması gerektiğini biliyordu. Havaya bakıp kaygılandı.

“Mahmut kardeşim, hava gri, rüzgârlı, bulanık ve dalgalı. Ferat’ın şakası olmaz, yarın sabah geçsek daha iyi olur, seni sabah erkenden öte yakaya geçiririm,” dedi.

“Kaptan kaygılanma, Allah’ın izniyle hiçbir şey olmaz, çok fazla rüzgâr da yok, biz seninle böyle havalarda çok kere geçtik.”

“Mahmut kardeşim, kimse kimsenin mezarına girmez, ama acele etme, acele işe bela karışır, söz yarın sabah seni erkenden öte yakaya taşıyım. Burada erken yola çıkınca, sabah Birecik pazarına yine yetişirsin.”

“Kaptan; bu odunlar benim alın terim, helal emeğimdir, helal emek, topraktan kıl olsa da kopmaz, ama haram olan şey halat da olsa yine de kopar. Emeğim heba olmasın, benim şafakla birlikte Birecik’te olmam lazım, geç kalırsam mallar ucuza gider. Sabahtan beri balta salıyorum, kollarım kopacak gibi duruyor, ayaklarım bedenimi taşıyor. Geç kalırsam, tüm emeğim boşa gider,” diye belirtti Mahmut.

“Biliyorum senin ki, helal alın teridir, helal mal taş gibidir, taş ne kadar suda kalsa da, yine de yumuşamaz. Senin emeğine hiçbir şey olmaz, bu kadar ısrar etme, her işte bir hayır, her işte bir selamet vardır. Sabah erkenden seni öte yakaya taşıyım. Baksana gece karanlık, rüzgâr şiddetli, Ferat öfke kusuyor, dağların karı eriyor, ırmak giderek yükseliyor. Sarı hırçın sular şakaya gelmez, öfkелendiği zaman çok acımasızlaşır, asla hatayı affetmez,” deyip ırmağın köpüren dalgalarını işaret parmağıyla gösterdi.

Ferat rüzgâr ile bütünleşmiş, acelesi varmışçasına, heybetli, heybetli akıyor, sanki rüzgâr onu, arkadan sürükleyip götürüyordu. Söğüt, kavak, çınar ağaçları köklerinden kopacaktı gibi sallanıyordu.

Kaptan, Ferat’ın gazabından ürküyordu. Kükreyen sesi ve rüzgârın uğultusu onu korkutuyordu. Bir Mahmut’a bir hırçın sulara bakıp gidip gitmemede kararsız kalıyordu.

“Kaptan çok konuştuk, yola çıksaydık, şimdi geçip gitmiştik, her zaman bir tek hareket, bin sözden daha sonuç alıcıdır, benim bu gece öte yakaya geçmem gerekiyor.”

“Mahmut kardeşim, söylemesi kolay, hele bir bak, şu karanlıkta, Ferat şu an alev almış, kızgın ateş gibidir. Çorba taşarsa kepçe hiçbir işe yaramaz, gel beni dinle, bu kadar yıllık dostum ve müşterimsin, rahmetli baban, çok sevdiğim dürüst bir insandı. Ben seni sabah erken öte yakaya taşıyım.”

“İşte görüyorsun, evim, servetim odunlarımdır, odunlarım da katırın sırtındadır, pazara ulaştıramasam yazık olacak, sanki yeni gemicilik yapıyorsun, altı-üstü bir Ferat’ı geçeceğiz, bu kadar büyötmeye gerek yok.”

“Her büyük ölümcül felaket küçük, tedbirsiz bir adımla başlar. Ben bunca yıllık gemiciyim. Ferat’ın öfkesini iyi bilirim. Hele bir bak, sular nasıl kükrüyor? Hiçbir Allah’ın kulu bu öfke karşısında duramaz, basite almayacaksın. Dağların karı ve rüzgârı onu gazaba getirmesin. O ne canlar almış, ne çocuklar yetim bırakmış, ne genç gelinler, kocasız bırakmıştır ben bilirim.”

“Kaptan yabancı değilsin, büyük kardeşimsin, paraya ihtiyacım var. Seher, yarın öbür gün doğum yapacak, haydi geç kaldık yola çıkalım artık.”

Gece karanlıktı! Gökte bulutlar kaynıyordu. Rüzgâr kurt gibi uluyarak, sarı hırçın suları sürükleyip götürüyor, öfke saçıyordu. Odun yüklü dört katır, huzursuz, yerinde tepinip duruyordu.

Kaptan gevşedi. Uzun, hararetli, sert tartışmadan sonra dört katırla birlikte gemiye bindi. Kafasında Mahmut’un son söylediği sözler dönüp dolaşıyordu;

“Yabancı değilsin, büyük kardeşimsin, acilen paraya ihtiyacım var, Seher yarın öbür gün doğum yapacak!”

Bir tek, yeri ve göğü kaosa boğan, karanlık gök vardı. Ferat, gece ve karanlıkta, sarı bir ejderha gibi hırçın, saldırgan ve öfkeli akıyordu.

Gemiye biner binmez, iri yağmur damlaları kapkaranlık gökten inmeye; eski gemi, ileriye doğru açılırken, bir beşik gibi sallanmaya, yağmur, rüzgârla yarışırcasına şiddetlenmeye başladı.

Kaptan, besmele çeke çeke sulara ilerliyor, ilerledikçe rüzgâr şiddetini daha da artırıyor. Vadinin boğazında esip gelen güçlü yenilmez, karşı konulmaz rüzgâr, gemiyi rehin almış, bir oyuncak gibi sağa sola savurup aşağılara doğru sürüklüyordu.

Kıyıdaiken, rüzgârın bu kadar şiddetli olduğu belli olmuyordu. Vadinin derin, uzun boğazından gelen rüzgâr, derin bir tünelden çıkıyormuş gibi önünde duran gemiye saldırıyor, gemi aşağılara doğru sürükleniyor, bir oyuncak karton gibi rastgele gidiyordu. Kaptan geri dönmek istiyor, manevra yapıp dönemiyordu.

Gemi aşağılara sürüklendikçe Karadağ'ın etekleri daha dikleşip uçurumlaşıyor, ırmak yatağı, derin, dik ve uçurumlu bir vadiye dönüşüyordu. Sular daha da hırçınlaşıyor, yağmur tüm öfkesini kusuyor, gemi artık rotadan çıkmış, kontrolsüz aşağılara sürükleniyordu.

İrmağın, Karadağ tarafı metrelerce dik, asi bir uçuruma dönüşüyordu. Gece karanlığında, gökyüzünde Ferat'ın sularına, yeni sular karışıyor, uzun upuzun derin, sarp, uçurumlu vadi, siyah bir ejderha gibi kıvrılarak gidiyor, sarı hırçın sular, derin asi vadinin içinde kükreterek akıyordu.

“Kaptaaan, bir şeyler yapıp kurtulmamız gerekir,” diye avazı çıktığı kadar bağıırıyordu Mahmut.

Sesi; suyun, rüzgârın, gecenin ve yağmurun içinde yitip gidiyor, kaptan hiçbir şey duymuyordu. Kaptan sımsıkı dümene,

Mahmut kaptana yapışmıştı. Kaptan dümen üstünlüğünü çoktan yitirmişti.

“Mahmut, tilki zaten deliğine zor giriyordu, bir de kalkıp kuyruğuna çalı bağladın, ne acelen vardı, bizi bu gece vakti ölüm macerasına sürükledin, ben seni sabah alıp öte yakaya geçirirdim,” diyerek kaptan durmadan öfkeyle bağıırıyordu.

Kaptanın sesi, hırçın suların içinde boğulup gidiyordu. Ne Mahmut kaptanı, ne de kaptan Mahmut’u işitiyordu.

Tüm sesler; rüzgârın, yağmurun, suyun ve karanlığın içinde yitip gidiyordu. Derin, sarp, uçurumlu vadi siyah, simsiyah bir ejderha gibi kıvrılıp gidiyordu. Gece karanlık, kapkaranlıktı. Yağmur karanlığın içinde boşanırcasına, rüzgârın etkisiyle, bir kamçı gibi her yeri dövüyordu. Sular bentlerini yıkmış, önüne gelen her şeyi alıp sürüklüyordu.

Sanki Aryen, Hurri kökenli, pro-Kürt, Hititlerin, Mittanilerin, Urartuların acımasız gök, fırtına ve savaş tanrısı Teişeba-Teşuba, yeniden canlanmış, Ferat vadisine inmiş, gazaba gelmiş, dev bir körükle rüzgârı üflüyordu. Rüzgâr öfkeyle gemiyi alıp aşağılara doğru sürüklüyordu. Kaptan artık rüzgâra teslim olmuştu. Rüzgâr uğuldayarak estikçe sarı hırçın sular, karanlıkta kudurmuş gibi akıyordu.

Gemi sürükleniyordu. Katırlar başlarını kaldırmış, kulakları dimdik yerlerinde duramıyordu. Kaptan, bildiği bütün duaları okuyordu. Mahmut, pişmanlık, kaygı ve korkuyla; “acaba şimdi Seher ne yapıyor,” diye düşünüyordu. Düşündükçe kurtulmak için çareler arıyordu. Kaptanın elini sımsıkı tutmuş, kulağına yanaşıp var gücüyle; “kaptaaaaan, kaptaaaan! Bir şeyler yapalım,” diye bağıırıyordu.

Kaptan, Mahmut’un bağıırdığını, bir şeyler anlatmak istediğini anlıyor, ama hiçbir şey işitmiyordu. Sadece Mahmut’un ellerini

daha sıkı tutup “Allah’a havaleyiz, Mahmut ben o kadar söyledim dinlemedin. Ne acelen vardı, bu gece karanlığında bizi karanlık sulara sürükledin? Her zaman; ‘mesele Ferat olunca, sabahın kavgası, akşamın hayrından çok daha iyidir,’ diye söylerim,” diyordu öfkeyle.

“Bu karanlık cehennemden kurtulmamız gerekir. Seher yakında, belki de yarın öbür gün doğum yapacak! Bir başına, yedi yabancı köyde kimseyi tanımıyor, yazık tek başına ne yapacak,” diyordu Mahmut, dua okur gibi kendi kendine. Geçmiş hayal ediyor, bir tek Seher’i düşünüyordu. “Seher, bu dünyada bir başına ne yapacak, nasıl geçinecek, başına neler gelecek,” diyordu kendi kendine.

Mahmut’un iyi, güzel, güçlü katırları huzursuz, yağmur altında ıslık, ıpıslak olmuş, ikide bir ayakların kaldırıp indiriyor, durmadan tepiniyorlardı. Mahmut katır ve yüklerini düşündü, karanlıkta onlara yapışıp iplerini çözdü. Kereste ve odunlar yere döküldü.

Bu karanlık ölümcül cehennemin içinde, Kafkas cephesi gelip kafasına takıldı. Karşılıklı top düellosu altında, kurşunlar vızıldayarak geliyor, aniden; “Allah, Allah,” sesleriyle saldırıya geçiyorlardı. Yerlerde onlarca ölü ve yaralı vardı. Sonra Diyarbakır hapishanesinde şafakta idama giden, yerinden kalkamayan yaşlı adamı düşündü. Her nedense Uso, Ömer, Müslim ile av günü, tazıların önünden can havliyle kaçıp kurtulmaya çalışan, karnı süt beyaz tavşan gelip düşlerine takıldı.

Seher gelip düşlerine takıldı. “Evden çıkarken; ‘yarın akşam mutlak eve geleceğim,’ demiştim, gitmesem çok merak eder,” diye düşündü.

Seher’i kaçırdığı geceyi hatırladı. Dolunaylı bir gecede, köye yanaşıp onu beklemişti. Seher, elinde bohçası gelince ata binip

uzaklaşmış, Narence köyüne, Siyabend'in yanına sığınmışlardı. Ailesi, hala onları kabul etmiyordu. Kaçtıkları gece; "benimle her şeye var mısın," deyince, Seher'in; "ölüm olacaksa seninle olsun," deyişini anımsadı. Sonra doğacak çocuk; "acaba kız mı oğlan mı," diye düşündü.

"Seher tek başına ne yapacak," dedi kendi kendine. Tekrar kaptanın kulağına yapışıp; "kaptaaaaan, bir şeyler yapıp kurtulmamız gerekiir," diye bağırdı. Ses fırtınanın içinde yitip gitti.

"Seher doğum yapmak üzereyken, benim onu evde bırakıp keresteye gelmem doğru değildi. Keşke gelmeseydim, niye Seheri böyle bir zamanda yalnız bıraktım ki," diye düşündü.

Kaptan dümene sımsıkı yapışıp kalmış; rüzgâra, suya, yağmura ve geceye teslim olmuş, hiçbir şey yapamıyor, düşünemiyordu. Sanki tüm düşünme yetisini yitirmişti. Ölümü bile düşünemiyordu. Çocuklarını düşünemiyordu. Her şeyi unutup ana çakılıp kalmıştı. An fırtına, yağmur, gece ve karanlıktı!

Ferat, sarı hırçın sularıyla gazaba gelmiş, azgın bir ejderha gibi kıyıları dövüyordu. Çok hızlı ve şiddetli akıyor, önüne gelen her şeyi sürükleyip götürüyordu.

"Ben ne yaptım? Vay eşek kafa vay! Ben ne yaptım? Nasıl böyle bir hatta yaptım? Neden Mahmut'u dinledim," diyerek kaptan kendi kendine hayıflanıyor, küfürler savuruyor, bir tek anı düşünüyordu. Düşünüyor, hiçbir çıkış, hiçbir çare bulamıyordu.

Yağmur gittikçe şiddetini artırıyor, vadi derin dar bir tünele dönüşüyor, metrelerce dik uçurumlar yükseliyor, karanlıkta hiçbir şey seçemiyordu. Boğaz, bir kara ejderha gibi kıvrılarak, daralarak devam ediyordu. Sarı hırçın sular gürültüyle dik

uçurumlara çarpıp geri dönüyor, gemiyi uçuruma doğru sürüklüyordu.

Yağmur, karanlık, r zg r ve dalgalarla birlikte büyük bir ses duyuldu. R zg r ve sular gemiyi alıp karanlıkta dik uçuruma çarptı. Sanki görünmez güçlü dev yapılı bir adam, gemiyi alıp bir oyuncak gibi uçurumun karanlık yüzüne vurmuŗtu.

Büyük bir çatırtı duyuldu. Sarı, hırçın sular geminin içine hücum etti. Kaptan ile Mahmut, birer tahta parçasına tutundu. Katırlar, can havlıyla sularda yüzmeye baŗladı.

Gök karanlık geceydi.

Bir tek Allah'ın kulu yoktu.

Sesleri dalgaların ve r zg rın uğultusu içinde boğulup gitti.

Gemiden hiçbir iz kalmadı.

ALTINCI BÖLÜM

I

“Darüşşafakatü’l- İslâmiyye” yatılı devlet okulunda yaşadıklarını hatırladıkça irkilip ürküyordu. En çok babası ile annesini merak ediyordu. Tüm araştırmalarına rağmen, en ufak bir ipucu elde edememişti. Geçmişine ve yaşamına dair bildiği tek şey “Darüleytam” ile “Darüşşafakatü’l- İslâmiyye” okuluna ilişkindi. Öncesi karanlık ve kayıptı. Bir gölge gibi karanlık ve yitik zamanda yaşıyordu. Geçmişini aradıkça; karanlık deryasında kalın, karanlık, yüksek bir taş duvar gelip önünde duruyor, aşamıyordu. Duvar dibinde bekleyen, zavallı biri olup çıkıyor, Rüşti Paşa dışında hiçbir şey kafasında kalmıyordu. Paşanın telkin ve önerileriyle rütbesi yükselmiş, önemli görevler almıştı.

Siyabend eve dönünce, bütün ilişkilerini harekete geçirmiş; “İdamdan kurtuldu, ama bu defa işimi sağlam yapacağım. Öyle kanıtlar oluşturacağım ki idam dışında hiçbir şey onu kurtaramayacak. Ben o zaman çok yanlış yaptım, Sekban Ağa ile birlikte onu da sehpaye gönderecektim. Adam hem Kürtçü, hem solcu çok tehlikeli! Böylelerine asla yaşam hakkı tanımayacaksın? Tanıdın mı artık denetime alamazsın,” diye düşünüyordu.

Üç Paşalar, Şeyh Said ayaklanmasının üzerinden bir buldozer gibi geçmiş, bu kadim topraklarda bir daha yeşermemesi için Kürtlüğe dair ne varsa yakıp yıkıp yok etmişlerdi. Şark İstiklal Mahkemelerinde, yüz bini aşkın insan yargılanmış, 5600 kişi idam edilmiş, kan derelerinin yatağı daha kurumamış, korku ve yalanın yaldızlı, uzun bacaklı saltanatı zirveye çıkmıştı.

Narence köyüne vardığında, korkudan hiç kimse kendisini karşılamaya, “geçmiş olsun” demeye gelmedi. En yakın akrabaları bile yoktu. Dışarıda kendisini görenler ya yüzünü çevirip görmezlikten geliyor ya da gizliden, korkuyla selam verip geçiyordu. Hasan Hüsnü, adamları aracılığıyla herkesi önceden uyarmıştı.

Köye varınca, kendisini sadece annesi Mülkiye, Sittê Sultan ile sadık seyisi Gurzo karşıladı. Bir tek Sittê Sultan ile Mülkiye sevindi. Sittê Sultan sevindikçe kaygılar gelip düşlerine karıştı. Sevinç ile kaygı bilinmeyen, görünmeyen bir düelloya tutuşmuş gibiydi. Her an bir şey olacak, Siyabend evi terk edecek diye korkuyordu. Mülkiye durmadan yaşananları tek tek ona anlatıyor, hiçbir şeye karışmaması için ikna etmeye çalışıyordu. Oğlu, yedi sekiz yaşına girmiş okula gidiyordu. Sittê Sultan çocuğu teşvik ediyor, onunla eve bağlanmasını düşünüyordu.

Sürgün edilmeyenler daha kötü durumdaydı. O asıp kesen, beyler, mirler, ağalar ve şeyhler, el pençe duran birer Medine fukarasına dönüşmüştü. Hacı Bedir’in aşireti Reşuyanlar, Sekban Ağanın aşireti Mirdêsler tümünden sindirilmiş teslim alınmıştı.

Siyabend evde günlerini geçirirken planlar yapıyor, düşünüyor kendi kendine; “yörenin en hızlı, en soylu atını bulmalıyım. Gecedan daha siyah, seklavi bir tay! Eşi benzeri olmayan bir tay! Rüzgârdan daha hızlı, filden daha güçlü, soy bir at almalıyım,” diye söylendi seslice, Gurzo’ya bakarak.

O böyle konuşunca, Mülkiye ile Sittê Sultan; “demek ki evde kalacak,” diyerek sevindiler.

Bütün yaşamı, soy atların bakımıyla geçen Seyis Gurzo, durmadan bölgedeki haraları dolaşıyor, araştırıyor, atlara bakıyor, hiçbirini beğenmiyordu. En sonunda Harran ovasına vardı.

Harran; sıcak, yakıcı bahar güneşi altında, sonsuz, bomboş kızıl çölün ortasında, bir başına yalnızlığa mahkûm edilmiş, antik bir köy hissini veriyordu. Sanki bütün nesneler parlaklığını yitirmiş matlaşmıştı.

Gurzo, baharı yaşayan, uçsuz bucaksız Harran ovasına bakıp bir sonsuzluk hissine kapıldı. Hiç sonu yokmuş, bitmeyecekmiş gibi uzayıp giden kızıl düzlüğe baktıkça tüm nesnelerden uzaklaşıp kızıl çölün sonsuz derinliğiyle bütünleşiyordu. Ovanın derinliğinde hala ceylan sürüleri dolaşıyordu.

Bu kızıl, sonsuz ova; tarih boyunca birçok halka, topluluğa; inanç ve kültüre ev sahipliği yapmıştı. Kızıl ovanın bağrından renge renk çiçekler ve otlar, usul usul rüzgârda sallanıyor, suyun dalgaları gibi kabarıp alçalıyordu.

Kısa ömürlü, kıpkızıl gelincik tarlaları, bembeyaz papatya kümeleri, sapsarı hardal otu çiçekleri, bir kilimin desenleri gibi birbirini tamamlıyordu. Rüzgârda bir ritim içinde sallanan yeşil buğday başakları insanı büyülüyordu.

Nadasa bırakılmış sürülmüş, bir tek taşın içinde bulunmadığı dümdüz, kızıl toprak kutsallığın, bereketin, verim ve üretkenliğin mistik, çekici yüzü olarak, insanı kendisine aşkla bağlıyordu. Göçmen kuşlar cıvıllı cıvıllı ötüyor, çiçek kokuları birbirine karışıyordu.

Gurzo, bütün Arap aşiret reisleri ve şeyhlerinin haralarını tek tek dolaştı, durmadan soy bir Arap atı aradı. At ararken, Nemrut eteklerindeki ağaçları düşünüp ovada bir tek ağacın olmayışına hayretler içinde baktı.

Bir dini mitosa göre; Adem ile Havva cennetten kovulduktan sonra bastıkları ilk toprak, bu sonsuz kızıl ovaydı. Ova, baharın renk cümbüşü altında, desenli bir kilim gibiydi. Bu uçsuz bucaksız ovada bir tek ağaç yoktu. Mitosa göre Âdem cennetten

kovulurken, kendisiyle birlikte getirdiği nar ile gül dalını ovanın kızıl bağrına dikmiş. Toprakla buluşunca, ikisi de dal budak salıp büyümeğe başlamış. Nar; alımlı, zarif al çiçekler açarken, gül; yedi veren güzel kokulu beyaz çiçeklerle donanmış.

Derken acıkmışlar. Havva, bilgelik ağacından koparıp avucunda getirdiği buğdayı, toprağa serpmiş. Adem gül ağacından bir karasaban yapmış ve sabana kendini koşmuş. Kan ter içinde kalmış, takati kesilmiş, işte o an, kızıl toprağın üstünde, besili bir çift kızıl öküz peyda olmuş, Âdem öküzleri alıp sabana koşmuş...

Dini mitosa göre; insan kızı ve insanoğlunun ilk ayak bastığı yer, bu kızıl ovaymış. Ova; adını, İbrahim'in kardeşi Harran'dan alıyordu. Bu topraklarda nar, gül ve buğday hep kutsaldı, mitosa göre üçü de cennetten gelmiştir.

En sonunda, Seyis Gurzo, Harran ovasında, bir Arap beyinin harasında, dillere destan, soy kütüğü belli, bir soy Arap atı bulup satın aldı. On beş gün sonra, simsiyah, saf kan bir Arap atıyla çıka geldi. Bir de iki sağlam tabanca bulmuş, para temin etmişti. Mülkiye, Sittê Sultan ile Siyaben avluya çıkıp simsiyah, alımlı, gösterişli, güçlü soy ata bakıp sevindiler. Siyaben'in oğlu;

“Baba beni ata bindir,” dedi.

“Torunumu ata bindir,” dedi Mülkiye sevinerek.

“Oğlumu ata bindir,” dedi Sittê.

Siyabend oğlunu kucaklayıp atın sırtına bindirdi. Seyis Gürzo atın yularında tutup avluda gezdirdi.

Siyabend bir gün ihtiyaçlarını karşılamak için siyah soy Arap atına atlayıp ilçeye doğru yola çıktı. At sırtında yol alırken; “eskiden sanıyordum ki yurtseverliği ağalardan, şeyhlerden, mirlerden başka kimse omuzlayamaz, onlardan başka kimse ayaklanamaz, toplumu yönetemez. Bu zavallılar, bu Allah'ın

fukaraları, bu el pençe boyun eğen, korkudan tir tir titreyen, onurunu bir pula satan, kendini kurtarmak için öz kardeşini ihbar edenler mi Kürdistan'ı kurtaracak,” deyip duruyordu. Yaşlı hocası gelip düşlerine takıldı, tartışmalarını anımsadı. Geçmişe dalıp gitti. Hocasıyla karşılıklı taburede oturmuş; “hocam sen haklı çıktın! Senin bana kavratamadığını zaman kavratmış. Zaman dışında, hiçbir bilge, hiçbir filozof, hiçbir âlim, bunların cüceliğini bana öğretemezdi. Zaman, bir tek zaman, büyük, en büyük bilge olarak gerçeği bana öğretti. Her şeyi açığa çıkartıp gözlerimin önüne serdi. En büyük bilge; sabır ve zamandır,” dedi kendi kendine.

İlçeye vardı. Atını bir hana bıraktı. Orada Hacı Bedir'in oğlu ile karşılaştı. Merhabalaşıp selamlaştılar. Hacı Bedir'in ölümünden sonra oğlu, Reşuyanlar aşiretinin başına geçmiş, yaşananlar karşısında karamsarlığa kapılmış, kabuğuna çekilmiş, sinip teslim olmuştu. Teslim olmasına rağmen devlet rahat bırakmıyordu.

“Yaşananları görmezden gelemeyiz. Evde oturup teslim olmakla, el pençe durarak hiçbir yere varamayız. Boyun eğdikçe yere değip sürünene dek eğdirmeye çalışacaklar. Beni dinlersen iki aşiret arasında iş birliği ve dayanışma yapalım daha güçleniriz. Böyle yaparsak, diğer aşiretler de cesaret alır yanımızda dururlar,” dedi, Siyabend.

“Ne yapabiliriz ki devlet bize düşman olmuş. Hacı Bedir Bey ile Sekban Ağa da artık yok.”

“Kendi köyünde, kendi memleketinde oturabilmen için illa da Hacı Bedir Bey ile Sekban Ağa'nın olması mı gerekiyor? Unut onları! Biz ne yapabiliriz bu durumda,” dedi Siyabend.

“Devlet düşmanımız olmuşken, ne yapabiliriz? Ayaklanmaya teşebbüs etsek, anında tüm düşmanlarımız üzerimize çullanacaklar.”

“Sen yine de düşün, böyle koyun gibi boynunu bıçağın altına uzatmaktan daha lanetli bir şey olmaz.”

Sonra tokalaşıp ayrıldılar. Çarşıdan işlerini gördükten sonra hana döndü. Atını alırken, hırpani kılıklı tanımadığı bir adam, ürkek adımlarla yanına yaklaşp;

“Siyabend Ağam, komutan Hasan Hüsnü’nün emri var, Hacı Bedir Bey’in oğluna yardım etmesin diyor,” dedi saygılı bir sesle. Siyabend söylenenleri duymamış gibi atına atlayıp köye doğru yola çıktı. Birkaç gün sonra Siyabend tekrar ilçeye gidince adamın söylediklerini Hacı Bedir’in oğluna aktardı.

“Bana kötülük etmek isteyenleri, Allah’a havale ediyorum, başka ne yapabilirim ki,” dedi boynunu büküp çaresiz bir sesle.

“Ya sen güçlü olduğun zaman Allah’ı hiç aklına getirmiyordun, düşmanlarına kendi elinle cezayı kesiyordun. Bu zor günde ise tedbir alma yerine; ‘Allah’a havale ediyorum,’ diyorsun. Allah bu durumda hiç sana yardım eder mi,” dedi Siyabend tepkili, alaycı ve küçümseyici bir gülümsemeyle.

“Başka ne yapabilirim ki?”

“Sen yine de dediklerimi düşün,” deyip Siyabend eve döndü. Her eve geldiğinde oğlu yaramazlıklar yapıp kucağına atılıyor, boynuna sarılıyordu. Mülkiye ile Sittê Sultan ayakta el pençe duruyor, en güzel yemekleri hazırlıyor, her dediğini yapıyorlardı. Yaşlı, emektar seyis Gürzo, eski günlerdeki gibi yeniden canlanmış, atın tımarıyla uğraşıyordu. Ev yeniden canlanmış, köylülerin bir kısmı geceleri yanına gelip; “ağam bir emrin, ihtiyacın var mı,” diye soruyorlardı. Siyabend yavaş yavaş aşiretin güvenini kazanıyor, ilişkilerini sıklaştırıyordu.

Eve döndükten bir hafta sonra; “gece ilçede jandarmanın silah deposu soyulmuş,” diye bir haber her tarafa yayıldı. Ertesi sabah, ikinci bir haber daha ortalıkta dolaşmaya başladı; “İlçe kaymakamı ile jandarma komutanı, yaptığı takibatta, çalınan silahları boş harabe bir değirmende bulmuşlar.”

“Bu işin içinde bir bit yeniği var, çok dikkatli olmalıyım,” diye düşündü Siyabend kendi kendine haberi alınca.

Bir gece yarısı kapıları çalındı. Sürekli tetikte bekleyen Mülkiye tabancasını alıp korkuyla kapıya yöneldi. Ondan önce emektar seyis kapıya varmıştı. Ardında Sittê Sultan gitti. Derken Siyabend de uyandı. Yanında Sittê Sultanı göremeyince bir an kaygılandı. Kapıdaki sesleri işitince; “bu gece yarısı kim ola,” deyip tedirgin oldu. Silahını alıp avluya çıktı.

Gelen adamı içeri aldılar. Gelen tanıdık çıkınca Mülkiye rahatladı. Gidip misafir odasında oturdular. Sittê Sultan, kahve ikram etti. Gelen adam;

“Siyabend Ağam, silah olayı ile ilgili Hacı Bedir’in oğlu ile iki yeğenini gözaltına aldılar. Yeğenlerine soygunu kabul ettirmek için işkenceler yapmışlar,” dedi.

“Bu bir komplodur. Peki, olayı kabul ettirmişler mi,” dedi Siyabend.

“Evet Ağam.”

“Hacı Bedir dayının oğlu ne söyledi,” dedi Siyabend.

“Bey; ‘Siyabend bu işi hal etsin para, pul konusunda rahat olsun,’ diye haber iletmemi istedi.”

“Tamam, sen şimdi kimseye görünmeden geri ilçeye git. Ben bu sorunla ilgileneceğim,” dedi Siyabend.

Sabah atına atlayıp ilçeye vardı. Soygun meselesini detaylarıyla araştırıp öğrendi. Kendi kendine; “soygun, Hacı Bedir dayının oğlunu tutuklamak için, kaymakam ile Hasan

Hüsnü'nün bir oyunudur. Ortada soygun diye bir şey yok. 'Hacı Bedir'in oğlu, isyan hazırlığı yaptığı için silahları çalmış,' iddiası ile gözaltına alınması da bununla bağlantılıdır. Korkudan sinip teslim olan zavallı adam, nasıl isyan edecek ki," diye düşündü.

Siyabend, olup bitenleri iki telgrafla yazıp Ankara'ya ilgili makamlara iletti. Dilekçenin gittiği makam, muhalifti. İki gün sonra gözaltına alınan üçü de serbest bırakıldı. Serbest kalan Hacı Bedir'in oğlu daha da sinmiş, ürkmüş, Siyabend'e yanaşmamış, verdiği sözü unutmuş, korkuyla kabuğuna çekilmişti.

Bu olay boşa çıkınca, Hasan Hüsnü, Bedir Ağa'yı çağırdı.

"Osman Paşa oğlu Bedir Ağa, senin can düşmanın dışarı çıkmış, serbest geziyor," dedi, avın izini koklayan bir tilki gibi.

"Dışarı çıkmış," dedi Bedir kaygı ve ürkek bir sesle.

"Sen Diyarbakır Şark İstiklal Mahkemesine dilekçe verince, seni koruyacağıma dair söz vermiştim, hatırlıyor musun?"

"Hatırlıyorum," dedi merakla Hasan Hüsnü'nün mat donuk, camısı gözlerinin içine bakarak.

"Kabul ediyorum, o zaman işi sıkı tutmadık, ama şimdi işimizi sağlama alacağız Bedir Ağa."

"Nasıl sağlama alacağız ki? Adam cezasını çekmiş dışarı çıkmış," dedi Bedir.

"Kolayı var Bedir Ağa, bu işin kolayı var. Şimdi beni iyi dinle! Eskiden olduğu gibi yine bir dilekçe yazacaksın," dedi Hasan Hüsnü.

"Nereye ne yazacağım ki daha yeni çıkmış, ortada fol yok yumurta yok," dedi Bedir.

"İmkânı yok Bedir Ağa, bu defa asla idamdan kurtulamaz."

"Ne yazacağım," dedi Bedir Ağa merakla.

Hasan Hüsnü ile Bedir Ağa kafa kafaya verip; "Siyabend ile Reşuyan aşiret ağası, Hacı Bedir Bey'in oğlu ile birlikte gizli bir

parti kurmuşlar. 1927 yılında, Kürt sürgünleri tarafından Lübnan’da kurulan, amacı bağımsız bir Kürdistan olan, Xoybûn Partisi’nden destek alarak, onun gizli bir şubesini burada açmış, isyan hazırlığı yapıyorlar. Silah deposu soygununu da bu amaçla yapmışlar. Biri buradaki partinin başkanı diğeri sekreteridir. Bölgede birçok ağa ve beyden destek alıyorlar,” diyerek başlayan uzun bir dilekçe yazdılar. Bedir Ağa, dilekçenin altına adını yazarak, kendi ölüm fermanını imzalıyormuş gibi titreyerek imza attı.

Bedir Ağa artık açıktan düşmanlık yapıyor, saldırıyordu. Hasan Hüsnü’nün emriyle; “Siyabend’in gizli Kürt partisi kurup propaganda yapıyor,” diye birçok kişiye rapor hazırlatıp Ankara’ya göndermiş, bunun için altmış kişiyi de tanık olarak göstermişti. Bu tanıkların tümü; “kendilerine parti üyeliğinin teklifi edildiğini” iddia ediyordu.

Bu dilekçeden sonra, Hasan Hüsnü, Siyabend, Hacı Bedir’in oğlu ile Bedir Ağa’nın iki yakın akrabasının da aralarında olduğu otuz kişiyi gözaltına aldı, Malatya’ya götürmek için yola çıkardı. Mülkiye ile Sittê Sultan feryat figan arkasında ağlayıp durdu.

“Malatya’ya götürülürken iyi bir fırsat doğabilir, Bedir Ağa’yı bizimle şikâyetçi kişi olarak getirecekler,” diye düşündü Siyabend.

“Bu defa kesin kurtuluşu olmaz. Nasıl kurtulacak ki bu tuzaktan? Kurtulamaz! Hasan Hüsnü bana söz verdi! İkisinin de Sekban ile Memyan gibi darağacında sallanan bedenlerini göreceğim. Paşaoğlu Bedir’e kafa tutmak neymiş, onlara göstereceğim. Göstereceğim onlara dünyanın kaç bucak olduğunu! Göstereceğim ki bu yeryüzünde Allah’ın hiçbir kulu bir daha Paşa oğlu Bedir Ağa’ya kafa tutmaya cesaret etmesin. Darağacında sallandıracağım ki torunlarının torunları bile bir

daha paşa oğluna karşı gelmeye cesaret edemesinler. Bu defa tamamdır, bu tuzaktan asla kurtulamazlar. Nasıl kurulsunlar ki tamı tamına altmış kişi dilekçe verip şikâyetçi olmuş. Tam altmış kişi mahkemeye gelip üzerlerinde ifade verecekler! Devletin koskoca komutanı arkamdadır. Komutan Hasan Hüsnü söz verdi. ‘Bu defa kesindir, darağacında sallandıracağım,’ demedi mi bana?

Cüce Siyabend kim oluyor ki? Kim oluyor da milletin başına mir kesiliyor? Hacı Bedir’in oğlu acemi daha yeni yetme, neyin nesiymiş ki Osman Paşaoğlu Bedir Ağa’ya karşı çıkıyor. Boyuna, posuna bakmadan bana kin güdüyorlar. Bana kafa tutmanın ne olduğunu göstereceğim ben size. Bir karış boyu ile büyük işlere kalkışıyor Siyabend! Kürt Siyabend’miş! Kürt devleti kuracakmış. Kürt devleti neymiş, ben sana göstereceğim. Hele siz bir Malatya’ya ulaşın, Kürt devletinin ne olduğunu size göstereceğim,” dedi kendi kendine Bedir.

Kürt deyince, kendi kendisiyle çelişkiye düştüğünü fark etti. Söyledikleri kendisine de inandırıcı gelmiyordu. Kendisi de doğru dürüst Türkçe bilmiyordu. Pişman olmuş gibi kendi kendine sesli mırıldanarak; “gerçi hepimiz Kürt’üz, rahmetli dedem de bunun için asıldı! Ben çocukken ailemle birlikte yıllarca sürgün yaşadık. Anam, çocuklarım Türkçe bilmiyor, fakat devlete karşı Kürt olmak olmaz ki. Bu Siyabend’ın yaptıkları kabul edilemez. Ben ona göstereceğim Paşaoğlu Bedir’in kim olduğunu? Bu sefer, kurtuluşu olmaz, darağacında sallandıracağım,” diye düşündü.

Siyabend, tabancaları, saklamak için, kendisiyle birlikte yolculuk eden Gurzo’ya vermişti. Otuz ağa ve otuz da seyis olmak üzere Yüzbaşı Hasan Hüsnü’nün denetiminde toplanıp yirmi jandarmayla birlikte yola çıktılar.

“Göksu, Göksu’yu hele bir geçelim,” dedi kendi kendine Siyabend.

Kafilenin başı ile sonu arasında bir kilometre mesafe açılmıştı. Askerler ve seyisler yaya yürüyordu. En önde atına binmiş Hasan Hüsnü, en arkada iki er yorgun, hantal hantal adımlarını atıyor, terlemiş, silahlarını zor taşıyordu. Siyabend, yürüyüş koluna bakıp;

“Şans benden yana, cezasını bu gün keseceğim. Göksu, Göksu’yu geçince cezasını verip orada Kilis’e geçerim. Sonra Kilis üzerinden Suriye’ye geçmek daha kolay olur,” diye düşündü kendi kendine.

“Hele bir an önce şu Malatya’ya varsaydık. Varsaydık da bunları zindana tıkatsaydım. Tıkatıp da kurtulsaydım,” diyordu Bedir Ağa seyisine.

Hasan Hüsnü, atın üstünde en önde yürüyor, iki de bir arkasına dönüp Siyabend ile kafileye bakıyor, kafile yayılmış mesafe iyice açılmış, kaygılanıyordu.

“Ya biri kaçarsa? Siyabend, Bedir Ağayı vurursa mesuliyeti bana ait olur,” diyordu. Hemen ardından;

“Vurursa vursun bu pezevengi! O da az çektirmedi. Onlardan hiçbir farkı yok. Sadece korkağın tekidir. Her dediğimi yapıyor. Vurursa ne olacak ki! Daha iyi olur! İti, ite kırdırtmak lazım. Siyabend idama, Bedir toprağa! İkisinden de kurtulmuş olacak devletimiz,” diye düşündü.

Hasan Hüsnü en önde! Ağaçlar arasında patika yolda ilerlerken, birdenbire atın gemini çekip durdu. Dönüp arkasına baktı.

Tam tepedeydi. Aşağıda Göksu ırmağı akıyordu. Biraz bekledi. Kafile yaklaştı. Kafile içinde Siyabend’ı buldu. Yokuş aşağı vadide akan suya doğru ilerledi.

Suyun başına gelince, tekrar durdu. Kafile iyice yaklaşıncaya geçit noktasında suya vurup geçti. Diğerleri onu izledi. Seyisler ve askerler ıslanmamak için paçalarını sıvayıp geçiriyorlardı.

Siyabend, yokuş aşağı Göksu'ya indi. Su kenarındaki çayırılığın üstünde âdeta sivrisineklerden bir tül perde oluşmuştu. İncecik, titreşimli vızıltılarıyla saldırıya geçtiler. Birkaç sivrisinek, Bedir Ağa'nın burnundan içeri girdi. Bedir Ağa huysuzlanarak parmağıyla sivrisinekleri burnundan çıkarmaya uğraşırken, Nemrut efsanesi gelip kafasına takıldı.

“Derler ki zalimlikte ün salan Nemrut ile kimse baş edemiyordu. Yaz ortası bir sivrisinek gelip burnundan içeri girdi. Orada beynine ulaşıp kemirmeye başladı. Nemrut ne ettiyse çare bulamadı, sonunda dünyayı sarsan adam, sivrisineğe yenildi.”

Bedir Ağa efsaneyi anımsayınca, bir an kendini Nemrut'un yerine koydu telaşlandı.

“Ulan ne boktan iş bu Allah'ın belası sivrisinekler, haydi, biraz hızlanın, bizi yiyecekler,” diyen Hasan Hüsnü'nün sesiyle atın üzerinde irkildi Bedir. Birkaç sinek Hasan Hüsnü'nün ağzına girdi. At üstünde tükürmeye, aksırmaya başladı.

Siyabend, sivrisineklere karşı başını kefiye ile sarmış, bir tek gözleri gözükiyordu. Atlar, sivrisineklerin saldırısından burun çalıp kuyruk sallayıp hareketlendiler.

“Bu meret sivrisinekler zehirli mi,” dedi rastgele sordu Hasan Hüsnü. Sorusu havada dönüp dolaştı kimse yanıt vermedi. Seyis Gurzo, sağ eliyle gözüne giren sivrisineği bastırıp bir süre ovdu, sonra paçalarını sıvayıp suyu geçmek için eğilirken, tabancalar kuşağından gürültüyle taşların üzerine düştü.

Jandarmalar ve seyisler tabancaları gördü. Gürültü ve tartışma sesiyle Hasan Hüsnü, geri dönüp olaya el koydu.

Bedir Ağa, ölüm korkusunu his etmiş, tir tir titriyor, Hasan Hüsnü'nün karşısına geçmiş; “efendim biz savaşa mı gidiyoruz, mahkemeye mi? Xidir oğlu Siyabend, beni öldürmek için bu silahları getirmiş, şikâyetçiyim, şikâyetçiyim efendim şikâyetçiyim” diye bas bas bağıırıyordu.

Göksu'nun sesi, Bedir Ağa'nın sesini bastırıyordu. Siyabend, buz dağı gibi duruyor, tüm planları boşa gittiği için, Seyis Gurzo'ya öfkeleniyordu.

“Bakın komutan, bu tabancalar, bana atamdan kalmadır. Malımızı mülkümüzü talan ettiniz! Topraklarımıza el koydunuz, yetmiş yedi sülalemizi sürgün ettiniz, paraya ihtiyacım var. Onları Malatya da satacaktım. Bedir Ağa da kim oluyor? Onu vurmak isteseydim, çoktan vururdum. Kimsenin ruhu bile duymazdı. Neden mahkemeye giderken, askerin yanında vuracaktım? Bedir, söylediği yalanların, kurduğu tuzakların hesabı sorulacak diye korkuyor. Suçlu olmasa böyle uyuz it gibi titrer mi? Korkuyor! Korktuğu için yalan söylüyor,” dedi Siyabend.

Bedir Ağa'nın yüreğine ölüm korkusu düşmüş tir tir titriyor, titreme sesi, Göksu'nun sesini bastırıyordu.

Ağalar araya girdi. İki tarafı yatıştırmaya çalıştı.

Jandarmalar silahlara el koydu. Hasan Hüsnü, tutanak tuttu.

“Siyabend'in kendisini öldürmek için bu silahları getirdiğini,” iddia edip suç dilekçesi yazdı Bedir Ağa. Yüzbaşı, dilekçe ve tutanağı, dosyaya ekledi.

En önde, atın sırtında Yüzbaşı, hemen yanında Bedir ve seyisi! Ortalarda Siyabend ile Seyis Gurzo ve görevlendirilmiş iki jandarma vardı. Kafile, Göksu vadisinde yokuş yukarı tırmanıyordu.

Malatya'ya vardıklarında ilk üç gün soruşturma ve ifade vermeyle geçti. Soruşturmayı yürüten Yarbay, Hamidiye

Alaylarında yer almış Bitlisli bir Kürt'tü. İfadesini alırken, yanındaki jandarmaları dışarı çıkardıktan sonra Siyabend'e dönüp;

“Ben de Kürt'tüm, halkımı seviyorum, bir şey yapamadığım için çok üzülüyorum. Ne yazık ki elim kolum bağlı! Halkım için hiçbir şey yapamıyorum. Sen mücadeleci, yiğit, cesur bir insana benziyorsun. Yaşamım pahasına da olsa sonuna kadar sana yardım edeceğim. Seni ve arkadaşlarını kurtarmak için, elimden geleni yapacağım,” dedi Yarbay.

Yarbay, tüm tutanak ve ifadeleri dikkatlice okudu, tanıklara sorular sordu, çelişkili ifadeleri yakaladı ve boşa çıkardı.

Soruşturma ve mahkeme yedi ay sürdü. Yedi ay Malatya cezaevinde kaldılar. Bedir Ağa ve altmış tanık yedi ay boyunca gelip gittiler. Mülkiye, Gürzo, Sittê Sultan ile oğlu her ay Siyabend'in ziyaretine gidip geldiler.

Tutanak ve ifadeler Ankara'ya gönderildi. Müfettişler geldi. Yedinci ayın sonunda, komplo bozuldu. Yarbay başardığı işten dolayı memnundu. Yedi ay sonra, Siyabend, vedalaşmak için yanına gidip;

“Yarbayım, yardımlarınızdan dolayı teşekkür ediyorum, yarın ilçeye döneceğim, benden bir isteğiniz var mı,” dedi.

“Elbette hapisneden çıkmak, eve gitmek güzel bir şeydir. Fakat seni bu kadar olaydan sonra rahat bırakmazlar. Senden bir ricam var.”

“Ne demek rica, buyurun, emrinizdeyim,” dedi Siyabend.

“Genç cesur ve yiğitsin. Halkını seviyorsun, kendine yazık etme, seni böyle rahat bırakmazlar. Yurt dışına kaç! Kaç, orada mücadelele devam et.”

“Söz veriyorum, yurt dışına çıkacağım ve mücadelemi orada sürdüreceğim,” dedi Siyabend.

“Yolun açık olsun, Allah seninle olsun,” dedi Yarbay.

“Sağ olun efendim. Allah sizden de razı olsun!”

Siyabend eve dönene kadar, yol boyunca;

“Bedir Ağa, seni öyle bir cezalandırmalıyım ki yıllarca konuşulmalı. Seni öyle bir öldürmeliyim ki hiç kimse ‘yazık oldu, iyi adamdır,’ dememeli,” diye düşünüyordu.

II

Helis köyüne doğru yola çıktı. Helis; sıfır noktada ırmağın kıyısında kurulmuştu. Ferat tarafı fazla derin olmayan kayalık bir uçurumdu. Sular taşıdığına bu yekpare, düz kayalığın üstüne kadar yükselip evlerin önüne dek geliyordu. “Çemê Zerik,” Siverek taraflarından çıkarak, vadilerden dolana dolana gelip Helis köyünün, kuzeydoğusunda Ferat ırmağına karışıyordu. Zerik Çayı’nın, etrafı söğüt, kavak ve çınar ağaçlarıyla kaplı, suyu güzel, bol ve meşhur alabalıkları vardı. Helis köyünün toprakları az ama sulu ve bereketliydi. Çemê Zerik etrafındaki tarlalarda sulu tarım yapılıyor, bahçe ve bostanlar ekiliyordu.

Yapraklarını dökmüş, çıplak dallı salkım söğütler, Zerik Çayı’nın üstünde tüten buğu içinde yitip gitmiş, Ferat ırmağındaki alabalık sürüleri, oraya akın edip sıcak suya gidiyordu.

Geniş, derin, sarp Ferat yatağı ise tam tersine, leylâk rengi kalın bir pus içinde kalmış, göz gözü görmüyordu. Karlı dağlardan inen, Ferat’ın dondurucu sularına karşılık, küçük akarsular ılık ve yumuşaktı.

Siyabend, köye vardığında güneş daha doğmamıştı. Köyde, bir dostunun kapısını çaldı. Ev sahibi telaşla kapıyı açtı. Onu görünce sevindi. Evde biraz oturup dinlendi. Daha köye gelmediğini öğrendi. Kahvaltı yaptıktan sonra, ev sahibinden izin isteyip

tekrar Hilvan'a doğru yola çıktı. Seyis Gurzo'ya; "Eğer, Hilvan'dan çıkarsa yolda onunla karşılaşırım. Allah ya ona ya bana verir. Bugün ikimizden biri ölecek," dedi Siyabend. "Ölecek," sözünü duyan Gurzo, korkup lal kesildi, bir tek söz ağzından çıkmadı.

Soğuk bir kış günüydü. Karşıda yükselen Nemrut ve Toros Dağlarının zirveleri ak örtülere bürünmüştü. Buz gibi hava, oradan ovaya akıyordu.

Ferat, boz bulanık, heybetli ve öfkeliydi! Sarı hırçın sularıyla kayalıkları döve döve büyük bir gürültüyle akıyordu. Gün boyunca şiddetli yağın yağmur durmuş, hava buz ayaz kesilmiş, rüzgâr bir kamçı gibi insanın suratına çarpıyordu. Yapraksız, çıplak ağaç dalları, rüzgârın şiddetiyle sallanıp duruyordu.

Soğuktan korunmak için "Xişwelî" denilen kalın, ipek işlemeli bir kefiye başına bağlamış, sırtında kuzu derisi kürkü, elinde kamçısı, Hilvan'a doğru yavaş yavaş at sürüyordu.

"Ne kadar yavaş gidersem o kadar iyi, ne kadar yavaş gidersem Hilvan'dan uzaklaşıp bana yaklaştık," diye düşündü.

Yokuş yukarı dimdik yamaçtan, kıvrıla kıvrıla derin olmayan bir vadi çıkıyordu. Kışın yağın yağmur suları, vadiyi kuru bir dere yatağı haline getirmişti. Derenin her iki tarafında bodur çalılıklar vardı. Sol tarafında, vadiyi takip eden patika yol, kıvrılarak yukarıya kadar çıkıyordu. Sonra, birdenbire, kilometrelerce uzanan, düz arazi başlıyordu. Bu arazinin bazı yerleri, fazla yüksek olmayan tepeliklerdi. Tümü tarla ve bağdı. Gevoz köylerinde yaşayanların çoğu küçük toprak sahibiydi. Topraklar, babadan oğula geçerek bölüne bölüne iyice küçülmüştü. Herkesin kendisine yetecek kadar toprağı vardı. En büyük topraklar, Paşaoğlu Bedir'e aitti. Toprak ondaydı. Güç, yetki ve otorite de ondaydı. Osman Paşadan beri devletle düzenli

ve iyi ilişkiler içindeydi. Ağalığını devlete dayalı sürdürüyordu. Yöredeki diğer aşiret ve ağalarla da arasını sürekli dengeli tutuyordu. Aşiret içindeki tüm davalar ona geliyordu. İki dudağı arasından çıkan söz; kanun ve nizamdı. Cumhuriyetle birlikte eski mutlak otoritesi iyice sarsılmış, ama Gevoz köylüleri üstünde hala esas güçtü. Bedir Ağa da üç paşalardan rahatsızdı. Osmanlı dönemindeki geniş yetkilerini yitirmişti.

Tepeye varınca, birdenbire karşıda “Kadıkent Harabesi” göründü. Daha ilerde sağdaki vadide “Xuşxuşik Köyü” vardı. Doğu tarafında, “Qirmê Ziyaretê” tepesi ve daha gerilerde, “Tirbespiyê” tepesi göründü.

Uzaktan gelen birkaç karartı gözüküyordu.

Hava buz ayazdı. Her taraf yapraklarını dökmüş, incir, badem, dardağan, ardıç, meşe, ağaçları ve bağlarla doluydu. Siyabend, dönüp geriye baktı. Helis köyü ve Zerik Çayı, aşağılarda kalmıştı. Köyün hemen sağında, Ferat üzerinde yolcu taşımacılığı yapan, kocaman bir kayık, sular içinde bağlı duruyordu.

Bağların etrafı, çit görevini gören, dalları çıplak acı badem ağaçlarıyla çevrilmişti. Ağaçlar arasında, bir metre yüksekliğinde, gelişi güzel örülmüş, taş duvarlar vardı. Bağlar, Bahçeler, tarlalar parsel parsel bölünmüştü.

İki insan boyu yükselen güneş, etkisiz ve tesirsizdi. Soğuk insanın içine işliyordu. Hava, bıçak gibi keskin, buz ayaz kesilmişti. Rüzgâr, bir kamçı gibi insanın suratına iniyordu.

Uzaklardan birkaç atlı gözüküyordu. Siyabend, dikkat çekmemek için, Seyis Gurzo ile iki yolcu gibi yavaş yavaş yürümeye devam ederken; “ne kadar yavaş gidersem o kadar iyidir” diye düşünüyordu.

Dört atlı giderek yakınlaştı. Hilvan’daki ağanın meşhur alnı ve ön ayak bilekleri akıtmalı, ünlü doru atını uzaktan tanıdı. “Bu

gece, Hilvan'daki ağanın evinde kaldı, onun atına binerek Tixarîs Köyüne gidiyor, doru atın süvarisi odur,” diye düşündü.

Yanındaki “Soro,” dediği adamı, bir tilki kadar kurnaz, bir tavşan kadar da korkaktı. Kendini asla tehlikeye atmazdı. O da karşıdan gelen iki atlıyı çoktan fark etmiş ve tanımıştı. Bir av köpeği gibi ölümün ve korkunun kara kokusunu almıştı. Kendi kendine; “Biraz sonra burada kan akacak kan! Başka çaresi yok, su gibi kan akacak! Sabah sabah kapkara bir bela geliyor. Şimdi ne yapacağız? Filler tepişirken, biz arada ezilmeyelim. Akıllı olmak lazım bu zor zamanda! Bunun için de tedbir almak gerekir. Bu yaştan sonra postu deldirtmemek lazım! Bu da az şeyler yapmadı. Yaptıkları insanlığa sığmaz ki! Ne kul kabul eder ne Allah! Siyabend, yerden göğe kadar haklıdır,” diye düşündü. Sonra;

“Paşaoğlu Bedir Ağam! Bu gelen.”

“Evet bu gelen,” deyip Bedir Ağa karşıya baktı.

“Ağam, bu gelen iki atlı var ya birisi Xidir Bey'in oğlu Siyabend, diğeri de sadık seyisi Gurzo'dur! Ağam, Siyabend ters bir adamdır. Dik kafalı, söz dinlemez, kendi başına buyruktur. Gözü kara, kapkaradır. Tekin biri de değildir. Sabah, sabah başımıza bela olmasın? Uğraşmaya, öldürmeye de değmez. Bu belayı savuşturmak gerekir. Biz biraz yolun sağına çekilirse daha iyi olmaz mı,” dedi.

Dünden beri yağan yağmur gece durmuş, poyraz esmeye başlamıştı. Hava, buz ayaz kesilmişti. Yerdeki sular, kaskatı donmuştu. Güneş iki insan boyu yükselmişti. Rüzgâr keskin bir bıçak gibi insanın suratını kesiyordu. Helis köyü aşağılarda kalmıştı. Bedir Ağa yumuşak, kısık bir sesle; “olmaz, neden yolun kenarına çekilecekmiz? Allah'ın yoludur, bize de yeter onlara da,” dedi. Adam, tilki gibi kurnaz, tavşan gibi korkaktı,

sözünü yineledi ve belirtti. “Bedir Ağam, güzel ağam, gurur meselesi yapma! Bu adam tekin değildir. Sabah sabah belaya bulaşmayalım. Sonra vakti gelince hesabını sorarsın. Sen bu işleri iyi bilirsin! Zamanı gelince Hasan Hüsnü’yü, kaymakamı, valiyi bile devreye sokar, cezasını veririsin. Maşanın durduğu yerde elini yakma, ne olacak ki, azıcık yolun kenarına çekilsek,” dedi yalvaran gözlerle.

Hava buz ayaz kesilmişti. Bedir Ağa’nın dişleri ağrıyordu. Diş ağrısı başına vuruyor, başı zonkluyordu. Soğuktan korunmak için başına bir poşu sarmıştı. Belinde kabzası gümüş işlemeli, on dörtlü tabancası, mermi ağzında duruyordu. Sirtında alımlı, pahalı bir kürk vardı. Kırk yaşlarında, iri yarı, yağ bağlamış bir güreş boğası kadar güçlü ve sağlam yapıydı. İri yarı gövdenin üstündeki küçücük başını kefiye ile sıkıca bağlamıştı. Gür pala bıyıkları bile gözüküyordu. Bir tek gözleri, bir tek küçük, gri gözleri gözüküyordu.

Göksu’yu geçerken, Gurzo silahlar düşürdüğünde, yüzbaşının karşısına geçip; “Yüzbaşı bana bakın! Bedir Ağa da kim oluyor? Onu vurmak isteseydim, çoktan vururdum. Kimsenin ruhu bile duymazdı. Neden mahkemeye giderken, askerin yanında vuracaktım?” diyen Siyabend’ın sözleri o günden beri kafasında yankılanıp duruyordu.

Bedir Ağa, “ağam yolun kenarına çekilsek” diyen adamının sesiyle derin bir rüyadan uyanmış gibi irkildi. Hiçbir şey demeden yolun sağına çekildi. Dört beş metre tarlanın içinde ilerledi. Üç adamı onu izledi.

Bedir Ağa, sağ elini sol tarafına attı. Kabzası gümüş işlemeli, tabancası yerinde duruyordu. Belinin sağ tarafında gümüş işlemeli hançeri kınında saklıydı. Tabanca ile hançeri görünce

biraz rahatladı. Karşıdan gelen iki atlıya bakınca, yeniden içine korku düştü içten içe titremeye başladı.

Kararsız ve ikircikliydi. Ne yapacağına bir türlü karar veremiyordu. Kendi kendine; “kaçsam mı kalsam mı? Kaçmak olmaz ki. Koca aşiretin ağasıyım, rezil rüsva olurum millete! Silahımı çekip vursam mı? Ya adamın kötü niyeti yoksa? Yeni bir kan davası açarım başıma hiç yoktan. Ne yapacağına bir türlü karar veremiyordu. Kararsızlık içinde bocalayıp duruyordu.

Elindeki nazar boncuklu kamçıyı, sırtından kürkün altına soktu. Sağ eliyle “Parabellu” silahını çıkarıp kürkün içinde sakladı. Atı, tam hizasına gelince, birkaç salise, birkaç salise bile sürmedi. Şimşek hızıyla, soy kara kısrakını Bedir Ağa’nın üzerine sürdü. Altındaki, gece gibi siyah soylu kısrak, uzun uzun kişnedi. Kişnerken, geniş burun kanatları, fırtınaya tutulmuş yaprak gibi titredi. Buz ayaz soğuklar ile gergin geçen bütün zamanı soluğunda diri diri alıp verdi.

Siyah kısrak, göğsünü yay gibi gerdi, dolgun sağrısının üstündeki süvariye, inançlı bir kavgaya taşır gibi Bedir Ağa’nın karşısına götürdü.

Kendisi kavga edecekmiş gibi en donmuş kanı tutuşturup harekete geçiren; heybetli, cesur bir yürek ile kişneyerek soy atın karşısına dikildi. Kocaman burun deliklerinin kara kanatları öfkeyle açılıp kapandı.

Siyabend’in yüreğinde kin, öfke, kan ve intikam düşü, gümüş kabızalı bir hançer gibi ışıldadı ve sabahın buz ayaz yüzüne düştü. Som siyah kısrak duygulandı. Çift ağızlı, paslanmaz bir bıçak gibi bileyerek öfkesini, Azrail gibi Bedir Ağa’nın soluğunun dibinde biti verdi.

İki soylu kısrak, iki saf kan Arap atı, burun buruna geldi. Başları, burun buruna birbirine değdi. Atlar tehlikeyi sezmiş gibi

karşılıklı kışnede. Sanki Siyabend ile Bedir Ağa değil de iki at dövüşecekti. Her iki at da tehlikeyi sezmiş burnundan soluyordu.

Guizzo atının üzerinde dimdik, yolun üstünde dona kalmış, ne yapacağını şaşırarak, onları izliyordu.

Bedir Ağa'nın yüreğinde, korku dolu gri düşler gölgelendi. Kafası hala karışık, ne yapacağına bir türlü karar veremiyordu. Ölüm korkusu ile kararsızlık içinde bocalıyordu. Birdenbire karşısında Siyabend'ı görünce, gözleri fal taşı gibi açıldı. Bu korkunun, belirsizliğin, telaşın gözleriydi. Bu aniden çıkıp gelen, belirsiz ölüm korkusunun gözleriydi. İki soylu at, burun burunaydı.

Siyabend'ın atı, Bedir Ağa'nın gözlerinde büyüdü büyüdü büyüdü, bir fil kadar oldu. Ufak tefek Siyabend, fil gövdeli atın üzerinde heybetli, ürktücü, yenilmez dev gibi bir adam oldu. Bedir Ağa, sağ elini tabancasına götürüp öylece bekledi. Birdenbire damdan düşer gibi titrek, kısık ve korku dolu bir sesle; “Selamın Aleyh kum,” dedi.

Bedir Ağa, Siyabend'ın gözünde küçüldü küçüldü küçüldü. Küçük siyah, simsiyah bir leke gibi kaldı. “Bu kadar işi yapan Paşaoğlu Bedir bu zavallı mıydı,” diye düşündü. Acıdı ona! Vurup vurmamada tereddüde düştü. Sekban'ın vasiyetini anımsadı.

Güneş iki adam boyu yükselmişti.

Hava buz ayazdı.

Yerlerdeki yağmur suları kaskatı donmuştu.

Rüzgâr bir kamçı gibi insanın yüzüne iniyordu. Siyabend, buz dağı gibiydi. Kararlı, net, kesin, gür tok bir sesle;

“Ey Osman Paşaoğlu Bedir Ağa! Selam, Allah'ın selamıdır. Fakat ikimiz için, vakit selamlaşma vakti değil, ikimiz için şu doğan aydınlık güneşin adaletinde, şu yaygın masmavi gök

altında, şu bereketli toprak üstünde, şu anda, şu yolun kenarında, şu saniyede hesaplama vaktidir. Bizim töremizde kalleşlik, hainlik, arkadan vurma, tuzak kurma, hile yapma yoktur.

Şimdi hesaplama vaktidir, Allah'ın izniyle senin canını almaya geldim. Davran silahına, ikimizden biri bugün, bu saat, burada ölecek!" dedi.

Soğuk bir kış günüydü!

Güneş iki insan boyu yükselmişti.

Hava buz ayazdı.

Yerdeki yağmur suları kaskatı donmuştu.

Rüzgâr bir kamçı gibi insanın yüzüne iniyordu.

Bedir Ağa, alımlı kürkünün altında kabzası gümüş işlemeli tabancasını çekti!

Siyabend, elinde Parabellusu, gün ışığında ışıldadı. Bedir Ağa'nın silahı ona doğrultmasına fırsat vermeden, namluyu göğsüne doğrultup;

"Ey Paşaoğlu, bu iki amcamın intikamı için," deyip tetiğe bastı.

Silah sesiyle, her iki at şaha kalkıp kişnedi. Bedir Ağa, atın sırtında sarsıldı. Acı his etmedi. Bedeninde bir gevşeme oldu. Hala silahı elindeydi. Siyabend fırsat vermeden;

"Bu da yaptığın kalleşlik, ihanet ve kirli işler için," deyip güneşte ışıldayan Parbellu'nun tetiğine bastı.

İki soylu at, iki saf kan Arap atı, yine şaha kalkıp kişnedi. Kişnemeleri yeri göğü inletti. Sesleri tüm çevre köylerde duyuldu. Bedir Ağa'nın dizlerinin bağı çözülmeye, gözleri kararmaya başladı. Kanlar, atın yelesinden toprağa damladı. Kürkü kana bulandı. Sağ elinde tabancası, parmağı tetikteydi! Silah, sağ eliyle birlikte atın üzerine düşmüştü. Elini kaldırıp ateş etmek istiyor, ama eli bir türlü kalkmıyordu. Akli başındaydı. Ne yapması

gerektiğini biliyordu. Artık kararsızlık, ikirciklik yoktu. Karşısındakini vurmak, öldürmek için tüm gücüyle çabalıyordu, ama bir türlü mor kabzalı, gümüş işlemeli silahı kaldırıp ateş edemiyordu. Atın üstünde tüm dünya etrafında dönüyor dönüyor dönüyordu. O, hala atın üzerinde dimdik durmuş, öleceğine inanmıyor, silahını karşısındakine doğrultup öldürmeye çalışıyordu.

Tabancanın üzerindeki sağ eli, ılık kana bulandı. Bir boğa gibi güçlü ve sağlam yapılydı. Hala atın üzerinde duruyordu. Siyabend;

“Bu da halkım ve ülkem için” deyip tekrar tetiğe bastı.

Soğuk bir kış günüydü.

Hava buz ayazdı.

Rüzgâr bir kamçı gibi insanın yüzüne iniyordu.

Bedir Ağa, asil soylu atın sırtında hala direniyor, tabancası elinde, parmağı tetikteydi! Parmağı bir türlü tetiğe basamıyor oluk oluk kan akıyordu.

Bedir Ağa, üç kurşun yemiş hala at sırtında güçlü, yağlı, damızlık bir boğa gibi dimdik duruyordu. Üç kurşuna rağmen atın sırtında durması, Siyabend’ı telaşlandırdı. Kafasında üç kurşunla öldürmeyi planlamıştı. Bu defa namluyu kafasına doğrultup;

“Bu da ölürlen acı çekmemen için,” deyip tetiğe bastı.

Bedir Ağa’nın dizlerinin bağı çözüldü. Kara, kapkara bir perde indi gözlerine. Hala düşüne biliyordu. Hala kafasında karşısındakini öldürmek vardı. Bedeni gevşedi. Gözleri karanlığa gömüldü. Tüm nesneler silinip gitti.

“Bu da vatanım ve halkım için” sözleri, kafasında dönüp dolaşıyordu.

Siyabend, bir buz dağı gibi duruyordu.

Atan düşerken, kesilen bir boğa gibi boğuk bir böğürtü çıkardı. Baş aşağı atın ön tarafından yere düştü. Sağ ayağı üzengiye takılı kaldı.

Sıcak, ılık kan, kaskatı buz donmuş yağmur sularına karıştı. Altındaki anlı şanlı saf kan, soylu Arap atı, huzursuz oldu, yenilgiyi kabul etmiyormuşçasına, kişneyerek şaha kalktı. Birdenbire dik yamaçtan, aşağıya doğru koşmaya başladı. Elli metre koşup Bedir Ağa'yı peşinden sürükledi.

At birden bire durdu. Başını arkaya çevirip şaha kalktı. Karşısındaki ata bakıp meydan okuyarak kişnedi. Kişnemesi yeri göğü inletti! Kişnemesini bütün çevre köyler duydu ve atın sesini tanıdı.

Siyabend'ın siyah soy kırsığı, karşılık verdi. Ön ayaklarını havaya kaldırıp kişnedi, kişnemesi yeri göğü inletti.

Bedir Ağa'nın sağ ayağı, üzengiden kurtuldu. Cansız bedeni, kanlar içinde boylu boyunca yere uzandı. Süslü, güzel asası yere düştü. Kürkü kanlar içindeydi. Başı hala sarılıydı.

At, Bedir Ağa'nın ölüsünün başına döndü. Hüzünlü görünüyordu. Burnunun ucuyla kanlı cesede dokundu. Onu kurtarmak istiyormuşçasına, başucunda dikilip uzun uzun kişneyip durdu. Yine burnuyla cesedi kokladı, hüzünlü gözyaşları akıttı.

Aylardan aralıktı!

İnsanın kanını donduran soğuk bir kış günüydü.

Hava buz ayazdı.

Rüzgâr bir kamçı gibi insanın suratına iniyordu.

Osman Paşaoğlu Bedir'in düştüğü yerde, güneşte parlayan bir kan gölcüğü oluştu.

Siyabend, birer taş yontu gibi yerlerinde dona kalan, çıt çıkarmayan Bedir Ağa'nın adamlarına dönüp; "bakın ben

haklıydım. İntikamımı aldım, ardından gelmeyin, gelecek olan ölür,” dedi. Sonra yolun kenarında korkudan donup kalan, Gurzo’ya; “Haydi, gidiyoruz,” deyip atını dörtnala sürüp gitti.

Siyabend, Salman Peygamber’in ateşten arabasından daha hızlı at sürüyordu. Seyis Gurzo, gülüyormuş gibi kırış kırıştı mor halka düşen gözlerinin çevresi. Hiç itiraz etmeden, gerilerden onu izliyordu.

Sonra birlikte kül rengi gri soğuşun içinde bir nokta olup gözden yitip gittiler.

“Bir adam,” diye kekeleydi. Biraz durdu bekledi. “Bir adam, Osman Paşaoğlu Bedir Ağayı vurdu. Vurdu ve öldürdü. Bedir Ağa’yı öldürdü. Tabancayla öldürdü. Yukarıda kanlar içinde yatıyor Bedir Ağam! Kendi gözlerimle gördüm. İri yarı, dev gibi bir adamdı. Fil gibi bir atın üstünde tabancasını çekip Bedir Ağayı öldürdü. İri yarı, dev gibi heybetli, Bedir Ağa’nın iki katı bir adamdı. Fil gibi bir atın sırtına binmişti. Bedir Ağam, bu adama karşı ne yapabilirdi ki,” diye bağırdı koş a koş a gelip nefes nefese, Helis köyünün ortasında duran adam.

Helis köyü, kurşun sesi ve at kişnemeleriyle telaşla uyandı. Hava buz ayaz, Ferat, sarı ve hırçın akıyordu. Vadi sis dolmuş, Helis köyü sisler içinde kalmıştı. Tepelerde kırağı, buz ayaz hava insanı tir tir titretiyordu.

Bir çocuk, kıyıdaki evin odasında, akan sarı hırçın sulara bakarak, yanan sobanın ateşi önünde kollarını uzatmış, başının üstünde uçan bir karasineği yakalamaya çalışıyordu. Parmakları kapanıp açılırken, sineği yakaladığı için yüzü sevinçle gerildi. Çocuk Bedir Ağa’yı düşünüyordu. Bedir Ağa evlerine gelecek kendisine kırmızı delikli şeker getirecekti.

Bir davulcu, sabahın buz ayaz soğuşunda, bir adamı tıraş ediyordu. Adam tıraş olup Bedir Ağa ile birlikte, Pêrîs köyüne gidecekti.

Evlerden birer ikişer çıkıp yokuş yukarı koştular.

“Yazık oldu Paşaoğlu Bedir’e!”

“Yazık iyi adamdı.”

“Ne kadar da malı mülkü vardı!”

“Ya demek ki ecel gelince, mal mülk hiçbir işe yaramıyormuş.”

“Xidir oğlu Siyabend vurmuş.”

“Yazık oldu, Sekban Ağa, Bedir Ağa’nın iyi dostuydu.”

“Acaba niye vurmuş ki?”

“Siyabend, dün gece Xuşxuşik köyünde Molla’nın evinde kalmış.”

“Sabah Helîs’e gelip gemicinin evine gidip; ‘Bedir Kirve gelmemiş mi,’ diye sormuş. Daha gelmemiş deyince, seyisiyle birlikte Hilvan’a doğru yola çıkıp gitmiş.”

“Yazık oldu.”

“Vah vah, çok yazık!”

“Çok yazık iyi adamdı.”

Adam, içine girdiği şok ile kendi kendine konuşur gibi hala köyün ortasında durmuş avazı çıktığı kadar;

“Bedir Ağa’yı vurdular, Bedir Ağa’yı vurdular,” diye bas bas bağıırıyordu.

“Söylentiler günlerden beri bulanık bir sel dalgası gibi dört bir yana yayılıyordu, demek ki söylenenler doğruymuş,” dedi bir kadın, Helis’ten yokuş yukarı göğsünü döve döve çıkarken.

“He ya doğruymuş, ateş olmayan yerden duman çıkmaz,” dedi öteki kadın ağıtlar yakarak.

Tıraş olan adam olay yerine ilk yetişendi. Ölüye baktı yerde kanlar içinde yatıyordu. Bedir Ağa'nın adamlarından biri koşup köye haber vermişti. Tilkiden daha kurnaz olan Soro ise Bedir Ağa'nın ölüsünün başında durmuş, ağıtlar yakarak, dizlerini döverek ağlıyordu. Diğerleri at üstünde kendinden geçmiş, bir heykel gibi duruyor, hala şoktaydı.

Köylüler, birer ikişer yokuş yukarı çıkıp Bedir Ağa'nın ölüsü başında toplandılar. Ardından çocuklar yetiştirler.

En sonunda ağıt yakan kadınlar, feryat figan, yeri göğü ağlatarak geldiler.

Bedir Ağa, pahalı kürkü içinde sudan çıkmış balık gibi küçülmüş, kanlar içinde yerde yatıyordu. Kartal gagası burnu kısık, kır düşmüş kara bıyıkları kanlanmış birbirine yapışmıştı.

Yüzü; hala gergin, sarı, ince ve kararsızdı. Halep işi boz kabirdin şalvarı kana bulanmıştı. Kırk düğmeli, Halep yeğinin altında gri yün gömleği kanlanmış, bedenine yapışmıştı. Hançeri, hala kuşağının altında duruyordu. Bedeninin altında, bir kan gölcüğü oluşmuştu. Adam eğilip elini ölünün şah damarına götürürken;

“Hiçbir canlılık emaresi yok,” dedi umutsuzca.

Ayağa kalktı, atının yanına gitti. Bir kişi daha onu izledi. Adamı attan indirdiler. Tıraş olup Bedir Ağa ile Pêris köyüne gidecek olan adam, okkalı bir sile adamın yüzüne vurdu. Adam uykudan uyanır gibi silkindi. Bir adam, taş oyukta biriken sudan bir avuç su içirtti, sonra kendine geldi.

Bir çocuk, Bedir Ağa'nın yerde duran işlemeli, pahalı asasını alıp köye doğru koştu.

Bir diğer çocuk, yerde duran tespihini alıp kaçan çocuğu izledi.

Atlar, nasıl ki soylu bir hareketle, ölü bir atın çevresinde toplanırlarsa Helis köylüleri de yaşlı, genç, erkek kadın hep birlikte ağıtlar yakarak, cesedin başında toplandılar. Toplanıp durgun, ürkek, üzgün ve korku dolu bakışlarla, Bedir Ağa'nın cesedinin başında ağıtlar yaktılar.

Ölüsünü bir çulun içine koyup karga tulum köye taşıdılar.

Çocuklar, yokuş aşağı birbirilerini kovaladılar.

Kadınlar, yeri göğü ağlatan, ağıtlar yaktılar.

Ağıt yakıp ölüyü takip ettiler!

Geride kalan birkaç adam, Bedir Ağa'nın vurulduğu yerde taşları toplayıp üst üste yığarken, içlerinden biri üzüntüyle;

“Burası, Allah'ın evliyası, Bedir Ağa şehitliği olsun,” dedi

Atı; aysız, yıldızsız gece gibi zifiri yağızdı. Cins bir attı. Ön iki ayağında ve alnında ak-pak birer akıtma vardı. Ayakları tığ gibi, gözleri dağ ceylanın gözleri gibiydi. Dörtnala koşup burnundan solurken, toynaklarının altından kıvılcımlar saçarak geceye karışıyordu. Yürüyüşü alımlı gösterişliydi. Sırtı ok gibi düzgün güçlüydü. Capcanlı, ceylan gözleriyle Siyabend'ın gözlerinin içine bakıyor, sanki onu anlıyordu.

Gece dağlara yaygısını sermiş, dağlardan eteklere doğru sis iniyordu. O akşam, Nemrut'un alt eteklerindeki, bir köyde konakladılar. Derken ışıltılı yıldızlar, doğuda yola çıkan alımlı güneş karşısında boyun eğerek birer birer söndü. Şafağın kızıl, kıpkızıl ekoları, birdenbire mor göğü kapladı. El değmemiş karlarla örtülü, Nemrut'un dimdik yamaçları usul usul aydınlandı. Uğuldayan rüzgârın ürkütücü sesi dışında, hiçbir ses yoktu.

Birer mızrak gibi gökyüzüne yükselen, kıvrılan, bükülen, uçurum yüzlü kayalıklar, korkusuz bir ejderha gibi dört bir yandan, Nemrut tapınağının alt eteklerini sarıyor, ürkütücü,

kasvetli, esrarlı dimdik uçurumlar, kapkara birer ağız gibi ilk gün ışınlarını rüzgârın ürkütücü uğultusuyla içine çekiyordu.

Yükselen ilk gün ışınlarını, iki bin iki yüz metre yüksekliğindeki, Kommegene krallığının inanç merkezi, Nemrut'un zirvesinde karşıladı. Zirvede karlar, dondurucu apak soğuklar vardı. Rüzgâr deli dolu esiyor, öfkeyle karları sağa sola savuruyordu. Öyle güçlü esiyordu ki insanı kendisiyle birlikte sürükleyip uçuşuma götürüyordu. Rüzgârın, ısıklık çalar gibi çıkardığı ses, Gurzo'yu ürkütüyordu.

“Bu adam çıldırdı. Kafayı oynattı. Allah'ın bu kış gününde ne işimiz var burada? Bedir Ağa öldü, Siyabend de delirdi. Delirmese buraya çıkar mıydı? Şimdi burada kurtlar, ayılar, bizi yetmiş yedi parçaya bölerse kimsenin ruhu bile duymaz,” diyordu kendi kendine korkuyla Gurzo.

Siyabend ufak tefek, zayıf, çelimsiz bedeniyle, bir kedi çevikliğiyle, doğu terasına geçip muhteşem heykellerin önündeki taş blokların üzerinde biriken karların üstüne çıktı. Çocukluğunda arkadaşlarıyla birlikte defalarca buraya gelmişti.

On metre yüksekliğindeki tahtlar üzerinde, yan yana oturmuş, doğunun giyinik tanrı ve tanrıçaları ile batının çıplak tanrı ve tanrıçalarının dev heykelleri yan yana sıralanmış, gözlerini doğuya dikmiş, güneşin muhteşem doğuşunu selamlıyorlardı. Siyabend karların üstünde dikilmiş, onlarla birlikte güneşi izliyordu.

Kommegene Krallığı'nın gökyüzü hâkimiyetini temsil eden muhteşem koruyucu kartal, yeryüzü hâkimiyetini temsil eden güçlü aslan, Kommegene'nin 1. Kralı Antiochos, Kommegene, Zeus, Apollon ve Herakles heykelleri yan yana duruyordu.

Tahtın arkasında, Grek harfleriyle yazılmış, Kral Antiochos'un iki yüz otuz yedi satırlık, dini ve sosyal içerikli hüküm namesinde;

“Tanrılara layık bu heykelleri ben diktirdim; Zeus'un Apolon'un, Herakles'in heykellerini ve vatanımın sembolü olarak, her şeyi besleyen Kommagene'nin bir suretini aynı taştan yontulmuş olarak ve onlarla birlikte, tahtta oturur şekilde, kendi şahsımın bir suretini de her şeyi duyan, tanrıların yanında diktirdim,” diye yazıyordu.

Terasın kuzey ve güneyinde, kraliyet aile fertlerinin kabartmalı stelleri, heykellerin önünde; “Altar” denilen ateş sunağı ve hemen bitişiğinde oturan aslan heykeli duruyordu. Ardı sıra birbirini takip eden, alaca karanlığa gömülmüş sıra dağlar, ilk gün doğumuyla birdenbire aydınlanmaya başlıyor, güneşin kızılığı insanı büyülüyor ve uzaklarda, zirvelerin ardında, birdenbire hava kıızıla dönüşüyor, kıpkızıl, muhteşem bir çizgi oluşuyordu. Güneş, alımlı bir tanrıça gibi salına salına yükseliyor, alaca karanlıkta oluşan kızıl çizgi, giderek belirginleşiyor, sonra kıpkızıl bir ateş topuna dönüşüyor, heykeller ve taht, ak karlar altında bir ışık seline bürünüyor.

Oluşan renk cümbüşü, Siyabendi büyülüyordu. Güneş dağların ardında, adet zıplaya zıplaya yükseliyor, kızılığı giderek kırmızıya çalıyor, sonra kırmızı turuncuya dönüşüyordu. Zirvelerin gölgeleri, upuzun batıya doğru, karşı zirvelerin yamacına düşüyor, ardından turuncu renk, lacivert ve sarıya dönüşüyordu. Gökyüzünün muhteşem beyaz, pürüzsüz, açık mavisiyle vadiler aydınlanıyor, saniye saniye değişen renk tonlarına, Siyabend hayran hayran bakıyordu. Dünyanın hiçbir yerinde, gün doğumu bu kadar alımlı, bu kadar çok renkli ve muhteşem değildi.

Tam gün doğarken, ufak tefek bedeniyle Kommegene'nin görkemli heykelinin üzerine çıkmış, çocukluğunda ninesinin ona defalarca anlattığı; “Atları siyah, süvarileri siyah, kılıç, kalkan ve mızrakları siyah üç yüz Kommegene atlısı.” diye başlayan efsaneyi düşünüyordu.

Gurzo, soğuktan tir tir titrerken, rüzgârda savrulmamak için büyük bir çaba sarf ediyor, kendinden geçmiş, meraklı bakışlarla; “bu adam delirdi, valla delirdi, delirmese hiç böyle yapar mı? Bedir Ağa toprağa bu da tımarhaneye gidecek,” diyerek onu izliyordu.

Siyabend, insanı alıp savuran şiddetli fırtınaya aldırmadan, Kommegene heykeli üzerinde yüzünü güneşe çevirdi. Gözleri, güneşin büyüleyici doğuşuna takıldı. Diyarbakır ve idam sehparlarını anımsadı. Kollarını açarak, var gücüyle;

“Amcaaa! Dün sabah, doğan güneşle birlikte, senin intikamını aldım,” diye bağırdı. Taşlar dağlar, kayalıklar yankılandı!

“Senin intikamını aldım!”

Ses derin vadilere ulaştı, vadilerden zirvelere, yayıldı. İntikam diyen eko; üç gün, üç gece dağ, vadi zirve ve tepelerde başıboş dönüp dolaştı, sonra Diyarbakır kara taş surlarına çarpıp tüm kentte duyuldu. Bir şafak vakti, Şeyh'in asıldığı meydana, oradan da Sekban'ın asıldığı yere ulaştı. En sonunda Kırklar Dağı'nda bir top eko, bir top kıvılcık alev olup patladı.

Kırklar Dağı aydınlık, apaydınlık oldu!

Aydınlanan Kırklar Dağı; Hewsel Bahçelerini, Dicle, On Gözlü Köprü, Dört Ayaklı Minare, kiliseler ve Diyarbakır'ın yazılmamış tarihini, bir elin ayasındaki çizgiler gibi bağrında taşıyordu.

Gurzo titriyor, soğuktan çenesi birbirine vuruyordu. Baş aşağı, hızlı ve uzun bir yürüyüşten sonra alt eteklere vardılar. Orada atlara atlayıp dörtnala güneye doğru yol aldılar. Çocukluğunda, ninesinin ona anlattığı; “Kommegene’nin üç yüz siyah atlı efsanesi,” yeniden tüm detaylarıyla kafasında canlandı. Efsane yüzyıllardan beri dilden dile anlatılıp geliyordu.

Bin yıllar önce Roma imparatorluğu ile aşiretler birliğine dayalı küçük Kommegene krallığı arasındaki yaman bir savaş yaşanmış; savaş, bir efsaneye dönüşerek dilden dile anlatılıp geliyordu. Yaşanan an; efsanelerin olgunlaştığı dev bir gövdeydi. Kürtlerin toplumsal hafızasıydı. Bu hafıza; bütün tarihe tanıklık ediyordu.

“Derler ki, eskiden çok eskiden Semsur (Samosat)’da ‘Kommagene’ adında küçük, ama çok zengin bir Kürt krallığı varmış. Dağların yamaçları baştanbaşa ormanlıkmış. O dönem çok az bulunan kıymetli sedir ağaçları varmış. Nemrut etekleri bol ve çeşitli bitki örtüsüne sahipmiş. Bol akarsuları, pınar ve sızakları varmış. Kommagene’nin denetime aldığı Ferat Irmağı ve Torosların eteklerinde keçi ve koyun sürüleri dolaşıyormuş. Zengin demir, altın ve gümüş yatakları varmış.

Kürt Kral Mithridates, Kommageneli aşiretleri birleştirmek için, Yunanlara bakıp her yıl Olimpiyat sporlarını düzenliyor, kendisi de bu olimpiyatlara katılıyormuş. Yarışmada ödül almış, popüler olmuş, güzellik anlamına gelen “Kallinikos” lakabını almış.

Mithridates, Laodike adında bir Seleukos prensesiyle evlenmiş, oğulları olduğunda Laodike’nin babasının adı olan Antiokhos adını vermişler.

Mithridates, tüm kabile ve aşiretleri aynı potada bütünleştirmek için tanrılarla bir anlaşma yapmış. Böylece,

herkesi ortak bir inanca bağlamış. Kral anlaşmanın onuruna ülkenin her tarafında, “Temenos” denilen tapınaklar inşa ettirmiş. En büyük tapınağı Nemrut tepesinde yaptırmış. Kral, burada bütün tanrılarla el sıkışıp barış ve uzlaşmayı temsil ediyormuş. Doğu ile Batı, Roma ile Part kültür, gelenek ve inancını sentezleyerek tanrı ve tanrıçalara Yunanca ve Farsça isimler vermiş. Apollon-Mithras, Artagenes-Herakles, Zeus-Oromasdes, Hera-Teleia, Helos-Hermes. Kürt aşiretler birliğinin Kralı Mithridates, bütün bunlara ev sahipliği yapıyormuş.

14 Temmuz, ‘yüce tanrıların tezahür günüyümüş.’ O gün, Mithridates taç giymiş, halk o günü köy ve kasabalarda toplanarak kutluyormuş. Krallığı temsil eden aristokrat ve asilzadeler, Nemrut zirvelerinde toplanıyor, kutlama yapıyorlarmış.

Mithridates tahtını oğluna bırakmış. Nemrut tapınağının devamını Antiokhos getirmiş. Antiokhos, taç giyme töreninin ardından, kendine; Theos-Tanrı adını vermiş ve bir efsane olmuş. Annesi Laodike’ye tanrıça anlamında; “Thea” adını vermiş ve Nemrut zirvesinde tanrılar arasına yerleştirmiş.”

Efsane, bin yıllar boyunca farklı biçimlerde anlatılarak gelmiş, ama zirvedeki taş heykeller, zamanla unutulup gitmiş.

Siyabend, güneye at sürerken, çocukluğunda dinlediği bu efsaneyi yeniden ninesinden dinliyormuş gibi dalıp gitmişti.

Marküs Tarsus’ta karargâhını kurmuş, sevgilisi Kleopetra ile güzel anlar yaşıyor, Mezopotamya’daki bütün küçük beyliklere son veriyormuş. Palmira, Zeugma, Abgan krallıklarını birer birer ortadan kaldırıp Roma’ya bağlıyormuş.

Kommagene’de işler iyi gitmiyor, gönderdiği tüm kuvvetler yenilgiye uğruyormuş. Markus Antonius Kleopetra’yi Tarsus’ta bırakarak, Judea kralı Herod ile birlikte kendi özel ve seçkin

süvari ordusuyla, Samosat kapılarına dayanmış. On bin Roma atlısı, bir şafak vakti Kommege’yi kuşatmaya almış. Destancının anlattığına göre;

“Roma atlıları sabırsızlanmış, mızraklarını kaldırarak; ‘zafer zafer,’ diye naralar atıp bir an önce ünlü zengin Samosat kentini yağmalamak istiyorlarmış.

Nihayet Kommegene savaş konseyinin beklediği an gelmiş. ‘İşte tam zamanı, geç kalmak aleyhimize dönüşebilir,’ demiş kral Antiokhos.

Aniden yürek hoplatan, insanın tüylerini ürperten, yeri göğü sarsan, savaş trompetlerinin sesi, Kommegene’nin üzerine çöken, sabahın ağır sisini yırtmaya başlamış.

Bu da ne?

Markus Antonius, böyle bir şey beklemiyormuş. Heyecanla; ‘bu Kommegene Kralı çıldırmış olmalı,’ demiş yanındaki küçük ortağı Judea kralına. O, daha kapıları kırıp içeri girme planları yaparken, savaş trompetleri kulakları sağır edercesine çalınmaya başlamış. Samosat’ın üzeri çift kanatlı Med aslan figürleriyle süslenmiş, büyük çift kanatlı, demir kapılar, bir gök görülmesiyle sağa sola açılmış.

Ağır zırhlı, seçkin üç yüz Kommagene süvarisi, birer savaş tanrısı gibi ortaya çıkmış. Üç yüz, ağır zırhlı süvari, şimşek hızıyla açılan demir kapıdan ok gibi fırlamış. Soylu, çevik, güçlü atları siyah, simsiyahmış. Zırhları, kalkanları, mızrakları siyahmış. Görünüşleri heybetli, korkutucu ve ürkütücüymüş.

Üç yüz, ağır zırhlı, Kommegene süvarisi, on bin, hafif zırhlı Roma süvari ordusunun içine dalmış. Bir kurt koyun sürüsünün içine nasıl dalarsa öyle dalmışlar. Bir yabancı geyik sürüsü, saldıran aslan karşısında nasıl kaçarsa Roma süvarileri öyle kaçıyor, oyuncak, birer asker gibi sağa sola savruluyor,

tutunamıyor, sisin içinde atların üzerinden yuvarlanıp düşüyormuş.

Yeni bir trompet sesiyle, zırhtan oluşmuş Kommagene atlıları, şimşek hızıyla saldırıya geçiyor, güçlü, soylu, siyah atların toynakları altında yer titriyor, gök sarsılıyor, hafif zırhlı Roma süvarileri, çil yavrusu gibi dağılıyormuş. Roma süvarileri üstünlüklerini kullanarak, siyah çelikten atlıları tam ablukaya almaya çalışırken, yeni bir trompet sesiyle sağda ve solda bir kartalın kanatları gibi Kommagene okçuları devreye giriyor, Medlerden kalan gelenek ve kültürle, Roma ordusunu ok yağmuruna tutuyormuş. Soğukkanlı, kendine güvenen, yüksek disipline sahip Kommagene atlıları; Roma süvarilerini, bir sürüyü sürer gibi okçuların hedefine doğru sürüyor, ok yağmuru ve siyah çelikten atlılar karşında panikliyor, sersemliyor, akıllarını yitiriyor, ardı ardına atlardan yuvarlanıp saf dışı kalıyormuş. Markus Antonius ve Herod hayretler içinde olup bitenleri izliyor ve hiçbir şey yapmıyorlarmış.

Samasot surları önünde başlayan savaş, gün batımına kadar sürmüş, gün batımıyla birlikte Markus Antonius'n süvarileri de kırılıp gitmiş.

Akşam Antiokhos, Markus Antonius'e 300 talent gümüş vermiş, karşılığında Kommagene'li bir hainin kendisine teslim edilmesini istemiş."

Efsane böyle devam edip gidiyordu.

Siyabend, şafak vakti Amara köyüne vardı. Orada Abdullah-i Mala Husênê Öcê'nin evine misafir oldu. Abdullah, atlara meraklı bir insandı. Yirmi yıl önce soylu bir kısrak almak için Nemrut eteklerine kadar gitmiş, Siyabend'in babası Xidir Ağa'ya üç gün üç gece misafir olmuştu. O günden beri onlarla dosttu. Xidir öldüğünde taziyesine gitmişti.

Abdullah ile oğlu Ömer, o gece uyumadı. Onları sınırdan geçirecek olan, Bazur köyünde avcı rehber Uso'yu çağırttı.

Siyabend, Bedir Ağa vurulduktan üç gün sonra, Abdullah'ın evinde uyurken, gece rüyasında gördü.

Sekban'ın mezarına uğrayan bir top eko, Kırklar Dağ'ında bir kızıl alev topuna dönüşüp patladı!

Ortalık aydınlık, apaydınlık oldu!

Sabah uyandığında, Abdullah-i Mala Husênê Öcê, onlara kahvaltı hazırlamıştı. Artık yorgun, uykusuz değildi. Sofranın başına oturup tıka basa yedi. Kahvaltıdan sonra, Gurzo ile konuşup geri gönderdi.

Akşam, gün batımıyla birlikte Ömer, rehber Uso ile Siyabend gece karanlığında, sınıra doğru at sürdüler. Sınırdaki vedalaştılar. Ömer tek başına gecenin içinde Amara'ya döndü.

Aylardan aralıktı. Gece kör, deliksiz ve karanlıktı. Göz gözü görmüyordu. Jandarmanın ışıldakları, sınır boyunca yanıyordu. Uso'dan başka hiç kimse bu kör, deliksiz, ışık sızdırmayan, yağmurlu karanlığı delip sınırı geçemezdi.

Kaniya Kurdan üzerinde, karanlıkta, ikisi sınırı geçip gözden yitip gittiler!

III

Ankara'da bir dostundan gelen telgrafta; "Acele Diyarbakır'a gel," deniliyordu. Gizlice, İstanbul'dan Diyarbakır'a geçti.

Havalar hala soğuktu. Ambar Çayının kenarında, çocukluğunun geçtiği damgalı mermer kayalıklarda, gün batmış, hava insanı üşütüyordu.

Paşa'nın üç torunuyla birlikte iyi cins güzel atlara binip yolu avucunun içi gibi bilen rehber ile birlikte yola çıktılar. Dört atlı, iki gün, iki gece rehberi izledi. İkinci günün şafağında, Mardin Nusaybin'de sınırı geçip Qamışlo'ya geçtiler.

Belleğinde bir daha silinmemek üzere yerleşmiş olan Ambar Köyü, Ambar Çayı, damgalı kayalıklar, yazlıklar, havuzlar, çeşmeler ve kara taş konak geride kalmıştı.

Dönüp geriye baktı. Dikenli teller ile nöbetçi kuleleri, Nusaybin şafağının alaca karanlığında bir çizgi gibi duruyordu. Bir daha bu topraklara dönemeyeceğini düşünerek hüzünlendi, gözleri nemlendi. Çocukluğunun geçtiği, düşlerinin toprağa sindiği, güneşin altında koştuğu, terlediği, suya girdiği, hayaller kurduğu, doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmıştı! Gözleri dikenli tellere, nöbetçi kulelerine, devriye ışıklarına takılıp kaldı. Düşündü düşündü kafası çatlayana kadar düşündü, sonra kendi kendine; “Geriye dönüp bakmanın hiçbir faydası yok, hiçbir şey eskisi gibi olmayacak, şafakla birlikte yeni bir gün doğuyor,” dedi.

O görkemli yaşam geride kalmıştı. Her hatırladıkça bu yara kanıyor acılar veriyordu. Sürekli içten içe kanayan, acı veren iyileşmez bir yaraya dönüşüyordu. Rehber, onları orada bırakıp geri dönerken, Kerem Qamışlo kentinde yeni bir yaşama başlıyordu.

Vanlı Memduh Selim, kurduğu Xoybûn örgütünü güçlendirmek için durmadan propaganda yapıyordu. Bıkmadan, usanmadan tek başına örgütü sürükleyip götürüyordu. Durmadan okuyor, halkların ve Kürtlerin kurtuluş tarihini araştırıyor, bir çıkış yolu arıyordu. Ateşli bir yurtsever olan Vanlı Memduh Selim, okudukça; “aşiretten kopmuş, yalnızlaşmış, güç olmaktan çıkmış, ‘kurmanc’ denilen yoksul rençper kesiminin işi marabalıktır. Onlardan örgütçü, savaşçı çıkmaz! Tarih boyunca örgütlenip direnenler, ayaklananlar, başkaldıranlar hep mirler, beyler, ağalar ve paşalar olmuş. Abdurrahman Paşa Ayaklanması,

Mir Muhammed İsyanı, Mir Bedirxan Bey Ayaklanması, Yezdan Şer, Simko Ağa, Koçgiri’li Alişan Bey! Evet, hepsi aşiret geleneğine dayanıyor. Şeyh Ubeydullah, Şeyh Mahmut, Şeyh Said tümü Nakşibendi ve şeyhlik geleneğinden geliyor. Kamil Paşa, İbrahim Paşa, Miralay Halit Bey! Bir kurtuluş olursa ancak bunların eliyle olur,” diye düşünüyordu.

Durmadan okuyor araştırıyordu. Araştırıyor ve içiyordu. İçince, kendinden geçip kendi kendine seslice; “Kürtlerin kurtuluşu, ancak tanınmış mir, ağa, bey ve paşa çocuklarını örgütte katmakla olabilir,” diye monolog yapıyordu. Çevresinde bu meseleleri tartışabileceği hiç kimse yoktu. Kafasında bir aristokrat, elitler örgütü hayal ediyordu. Yine içiyordu, içince; “bunların hiçbirisi sonuç almadı, bunların hiçbirisi başarılı olmadı,” diyerek çelişkiye düşüyor, kafası çelişkilerle çalkalanıp duruyordu.

Sonra yine; “aşiretten düşmüş, törelerden uzaklaşmış, şu maraba takımından da bir şey çıkmaz,” diyerek kendisini ikna ediyordu. Günlerce düşünmüş, taşınmış, düşündükçe içmiş, sonunda o da geleneği sürdürmeye karar vermişti.

Bhemdun Kongresinden sonra, Mısır’da bulunan Mir Bedirxan torunu Celadet ile kardeşine bir mektup yazmış, Xoybûn’un içinde bulunduğu durumu, Kürdistan coğrafyasında yaşananları izah etmiş, Halep şehrine gelmelerini, Xoybûn’un başına geçmelerini istemişti. Celadet ile kardeşi kendi aralarında konuşup tartışmış; “Mısır’da kalmamızı gerektirecek bir şey kalmadı, Halep’te kalmak, Mısır’da kalmaktan daha akıllı ve mantıklıdır,” diyerek Vanlı Memduh Selim’in çağrısına olumlu yanıt vermiş, Halep’e gelip yapılan kongreye katılmış, Xoybûn örgütünün başına geçmişlerdi. Bir müddet Halep’te çalışmaları sürdürdükten sonra Mir Bedirxan torunları, Beyrut’a

yerleşmişlerdi. Xoybûn kurucusu, Vanlı Memduh Selim, Celadet ile kardeşinin Halep'i bırakıp Beyrut'a yerleşmesiyle tüm umudunu yitirmiş, bunalıma girmişti. Artık kurduğu örgüt sadece kâğıt üzerinde vardı. Her gece Fransız sefaretleriyle birlikte, gece yarılarına kadar içip kendinden geçiyordu. Çaresiz ve çözümsüzdü. Okuyor okuyor yine okuyordu. Çözümü kitaplarda arıyordu. Hiçbir kitapta, çözüm ve çare bulamıyordu. İntiharı düşünüyor, onu da yapamıyordu.

Her gece, tek başına kendinden geçene kadar içiyordu. Geçmişini düşünüyor, anılara gömülüyor, içme dışında hiçbir şey yapamıyordu. Artık kitapları da bırakmış okumuyordu. Her şeyden kopmuştu. Kendini yapayalnız güçsüz, çaresiz ve zavallı hissediyordu. Bütün yaşamı içmekten ibaret hale gelmişti. Tüm çıkmazların derin bir bunalıma dönüştüğü anda, kendi kendine bir karara ulaştı. Hiç kimseye bir şey söylemeden, hiç kimseye görünmeden, geride hiçbir im, iz, işaret bırakmadan birdenbire ortadan kayboldu.

Memduh Selim, birden bire ortada kaybolunca, arkadaşları telaşlandılar. Fransız yetkililerine başvurdular. Aylarca araştırdılar, soruşturdular. Hiçbir izine rastlamadılar. Her şeyi bırakıp ortada kaybolmuştu. Artık Memduh Selim siyasetten ve yaşamdan kopmuş, karanlık bir köşede inzivaya çekilen bir ölüydü! Siyasetin karanlık çıkmazında bir mevtaya dönüşmüş, oyun sahnesinden çekilmişti. Hiç kimse bir daha izine rastlamadı.

Kerem, sınırı geçtiği zaman, Xoybûn; böylesi derin bir örgütsel krizi yaşıyor, dağılmayla karşı karşıyaydı. Celadet ile kardeşleri Halep'i terk edip Beyrut'a yerleşirken, o Qamışlo'dan gelip Halep kentine yerleşmişti. Hala gizemli bir şeylerin gelişeceği, tekrar Diyarbakır'a döneceği hayali ile yaşıyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM

I

Yaygın mavi göğün boşluğuna, ak pak kıvrıcık bir kuzuyu andıran bir bulut parçası, havada asılı kalmış, akzambak rengi kuyruğunu, Ferat vadisine doğru sarkıtmıştı.

Karadağ üzerinde kara kapkara, ağır keskin bir kılıçla parçalanıp yarılmış gibi duran kocaman bir bulut, sanki yas giysilerine bürünmüş, Mırtıp Mahallesi'ne doğru hareketlenmiş kaynıyordu.

Birecik üzerine düşen ilk gün ışınları, Mırtıp Mahallesi'ndeki evlerin, teneke kaplı pencerelerinden yansıyarak ışıldıyordu. Luto Ağa'nın avlusundaki dut ağacının yaprakları ve avlu zemini bir gün önce yağın yağmurdan hala ıslak ve nemliydi. Ferat hala dalgalı ve hareketliydi. Rüzgâr bir oyuncak gibi gemileri sağa sola savuruyor, gemiciler zor çalışıyordu. Rêwîş sabah kalktığında, Luto'yu evde bulamayınca;

“Acaba bu Luto Aşam, sabah sabah benden habersiz nereye gitmiş,” diyerek dolgun, biçimli ağzının gülümseyişinden “hi hi hi,” diye sevgi dolu sesler etrafa yayıldı. Annesi de yeni farkına varmış;

“Aaa bu Luto böyle sabahın köründe, bize haber vermeden nereye çekip gitmiş,” dedi yakınan bir sesle.

“Hemen kızma, herhalde birazdan gelir, çarşıya inmiştir Luto Aşam,” dedi Rêwîş. İri kara akik gözlerini annesine dikip mutlu mutlu gülümsedi. O da herkes gibi babasına; “Luto Ağa,” diye hitap ediyordu.

Zaman başına buyruk bir kraliçe gibi, hiç kimseyi takmadan, alımlı alımlı akıp gidiyordu. Gün iyice yükselmiş, Rewîş kahvaltı

hazırlamış, hala Luto'yu bekliyordu. Güneş, adım adım Ferat vadisinin tepesine ulaştı. Ardında uzaktaki dağlara doğru yol aldı. Üç caminin minaresinde, ikinci namazı için ezan sesleri birbirine karıştı. Güneş batıya doğru dağların ardından yitip gitti. Doğu ufku kararmaya, batı ufku kızıllaşmaya başladı.

Mıtrıp Mahallesi'nde yaşayanlar kaygılı, tedirgin ve huzursuzdu. Mahallenin yaşlıları Luto'nun avlusunda toplanmış, kaygıyla bekliyordu. Loto'dan hiçbir iz, hiçbir haber yoktu. Sanki yer yarılmış, içine girmiş gibi birdenbire kaybolmuştu. Nasıl kaybolduğunu hiç kimse bilmiyordu.

Rêwîş; “Luto Ağa bir yerlere gitmiş, her halde geri gelir, ama niye bana haber vermedi ki giderken! Eskiden nereye giderse gitsin hep bana söylerdi,” diyordu.

Günler, günleri izledi, haftalara ulaştı, hala kaygıyla bekleyip duruyorlardı. Hiç kimse hiçbir şey bilmiyordu. Rêwîş ile annesi gidip Jandarmaya başvurdular. Komutan soğuk bir edayla;

“Luto Ağa cezaevinden çıkmış, canı sıkılmış, köyleri özlemiştir. Köylere çıkıp dilencilik yapıyordur, sonra çıkıp gelir,” dedi. Cezaevinden cıkalı, altı ay olmuştu. Bir aydan beri kayıptı. Hakkında hiç kimse hiçbir şey bilmiyor, ortalıkta bir sürü dedikodu dolaşıp duruyordu.

“Luto Ağa'yı, akşam iki üç kişiyle tartışırken görmüşler!”

“Gemiyle Ferat'ın öte yakasına geçip gitmiş, görenler varmış.”

“Luto karısının dırdırına dayanamayıp evi terk etmiş.”

“Rami reisin korkusundan ilçeyi terk edip kaçmış.”

“Luto Ağa, kendi başına köylere gitmiş.”

“Başını alıp buradan kaçmış!”

“Valla kara yüze, is gerekmez ki Reis'in intikam alacağı önceden belliydi, Kara Bela Ebê kaçırırken görenler olmuş!”

“Yazık oldu Luto Ağaya, çok yazık oldu. Bunu önceden hesaplamalıydı. Atalarımız; ‘tıraş edilen sakal, her zaman uzar, ama düşman asla dost olmaz,’ demişler.”

“Rami’de vicdan, ahlak, Allah korkusu yok ki, arkası da güçlü, her şeyi yapar. İstedğin kadar ayıpla, günah, yazık de, aynen kurbağa gibidir, tükürmüşler üstüne; ‘bre adam, benim yüzüm denizden ıslanmıyor, senin tükürüğünden mi ıslanacak,’ demiş kurbağa.

“Ne istediler ki zavallı fukara Luto’dan.”

“Ne olduğu belli değil ki belki, kendisi korkudan burayı terk edip bir yerlere gitmiştir.”

Ferat sarı hırçın akıyordu. Rêwîş endişeli ve telaşlıydı. Luto Ağa bir türlü çıkıp gelmiyor, Mıtrıp Mahallesi diken üstünde bekliyordu.

Ferat derinden, çok derinden akıyordu!

Son kale beyi, çoktan yitip gitmiş, bey yerine kale içinde, evi olmayan yoksul çerçiler, işsiz, güçsüz, yarı aç, karın tokluğuna çalışan aileler yaptıkları taş, teneke ve tahta barakalarda yaşıyordu.

Bir sabah Rami reis, ekibini arkasına alıp bütün esnafı tek ek dolaşırken; “Kale burçları, bizim şu kale burçları var ya bak işte bizim kale burçları nasıl da çatlamış! Allah göstermesin, herkesi uyarın, oradan geçmesin,” diyordu.

İyi haber yerinde dururken, kara haber, kentte tez dolanıp durdu! Her çarşıya inen, kale burçlarını konuşuyordu. Aileler, kalenin yakınından geçmesin diye, çarşıya inen çocuklarını, sıkı sıkı tembihliyordu.

“Kale burçları yıkıldı yıkılacak!”

“Herkes dikkatli olmalıdır, buradan gelip geçerken.”

“Tez elden tedbir almak lazım, bu Rami reis uyuyor mu niye bu meseleye el atmıyor ki?”

“Şu kalede yaşayan fukaralara yazık olur, Allah göstermesin bir şey olursa tümü ölür.”

“Ölür, vallahi tümü ölür, hiçbirisi sağ kalmaz. Koca kale yıkılır da sağ kalan olur mu hiç?”

“Yazık fukaralara, en iyisi kale içini boşaltmalarındır.”

“Boşaltmazlarsa Allah korusun ölür, tümü ölür, vallahi tümü ölür; yazık olur fukaralara!”

“Bunun için gidip durumu Rami reis ile kaymakama bildirmek lazım.”

“Reis; ‘önce şu kale içindeki fukaralara da barınacak bir yer bulayım,’ demiş. Ankara’ya bile haber yollamış. Bu burçlar, bu yüksek burçlar, Allah göstermesin yıkılırsa büyük felaketlere yol açar. Allah; ‘eşeğini sağlam kazığa bağla, sonra bana emanet et,’ demiş. Kale! Şu kale burçları! Yüksek kale burçları çatlamış yıkıldı, yıkılacak.”

Artık Luto ağa unutulup gitmişti. Bir tek Mıtrıp Mahallesi, onu konuşuyordu. Bir tek Rêwiş, her gün yolunu bekleyip duruyordu.

Hiç kimse Luto Ağayı konuşmuyor, her çarşıya çıkan gözlerini gökyüzüne kaldırıp kale burçlarına bakıyor, uzun uzun inceliyordu. İnsanlar, burçlar her an yıkılacaktı gibi uzaktan dolanarak, yoluna devam ediyordu. Her gün onlarca kişi karşıda toplanıyor, ellerini güneşe karşı siper yapıp görevli bir mimar gibi kale burçlarını inceliyordu.

“Şu bizim kale, kalenin yüksek burçları yıkıldı, yıkılacak! Yıkılırsa büyük bir felakete yol açar, çok insan ölür, orada gelip geçenleri uyarın,” diyordu Rami.

Derken belediyeden anonslar yapıldı. Ardından kale içindeki yoksul aileler çıkarıldı. Belediye çalışanları, kalenin etrafına

kırmızı bir şerit çektiler. Rami, güvenlik amacıyla zabıta diktirdi! Hiç kimseyi kaleye yanaştırmıyordu. Her gelip geçene; “sakın yaklaşmayın, her an yıkılabilir, Allah korusun.” diye uyarıyordu.

Sonra aysız, yıldızsız bir gece yarısı, Kara Bela Ebê, çetesiyle birlikte, kalenin son burçlarını alaşağı ettiler. Beyaz kesme, iri taşlar yukardan aşağılara gürültüyle yuvarlanıp düştüler.

Beyaz, iri düzgün nakışlı kesme taşlar!

Yüzlerce yıllık taşlar!

Tarih mühürlü taşlar!

Savaşlarda, kanlı kılıç darbeleriyle can verenlerin çılgınlıklarını bir sır gibi saklayan taşlar!

Kale burçlarının son taşları, gürültüyle aşağılara yuvarlandılar! O gece, tek mil Birecik sakinleri gürültüye uyandılar. Uyanıp geceye düşen gürültüyü anlamaya çalıştılar.

Gece vardiyası hamallar, işi bırakıp telaşla pür dikkat yıkılan kale burcuna bakıyordu.

Paldır kültür aşağılara yuvarlanan taşların sesi karanlığa karışıyordu.

Yüzlerce yıldan beri amansız savaşa, rüzgâra, yağmura, kara, doluya, fırtınaya direnen taşlar, yenilgiyi kabullenmişçesine aşağılara düşüyordu.

Yüzlerce yıldan beri Ferat’ın sarı hırçın sularını yükseklerde seyreden, her şeye tanıklık eden taşlar, aşağılara suların kıyısına kadar yuvarlanıyordu. Sabah ilk gün ışınlarıyla zabıta, kale etrafını sarmış gelip geçenlere; “bakın belediye uyarılmıştı, uyarımasaydı Allah korusun yüzlerce kişi ölebilirdi. En kısa zamanda taşları temizleyip yolu açacağız,” diyordu.

Öğleye doğru yüzlerce hamal, bütün iyi güzel sağlam taşları onlarca katır ve eşeğe yüklediler. Yükleyip Ferat’a bakan karşı

yamaca taşıdılar. Sağlam, güzel, işe yarar bütün o güzel taşları birer birer eşeklere, katırlara yükleyip götürdüler.

İşe yaramayan kırk, dökük, parçalanmış taşlar yerinde kaldı. Aylarca yolu kapatıp durdu. Aylar sonra esnaf birleşip yolu temizledi.

Onlarca kılıç artığı, dönme Ermeni ustası, alt ay geceli, gündüzlü durmadan, yemeden, içmeden çalıştılar. Altı ay sonra sanat eseri, beyaz bembeyaz, kral ve padişahlarınkiyle boy ölçüşecek bir konak ortaya çıkardılar!

“Bu taşlar, hiçbir yerde bulunmayan, bu güzel, iri, beyaz kesme hazır taşlar, orada hiçbir işe yaramıyordu. Bu taşlar, öyle başıboş orada bekliyordu. Bekliyordu da ne işe yarıyordu! Bu taşlar, bu güzel taşlar orada heba olup gidiyordu! Şimdi bir işe yaradılar,” diyordu zabıtalılar.

Rami yeni konağa yerleşip Ferat’ın sarı hırçın sularını izlerken, kale içindeki yoksullar ile son kale beyi çoktan yitip gitmişti.

Hala Luto’dan hiçbir haber yoktu.

II

Amara gökleri mavi masmaviydi. Karadağ, Newala Ayno Qıracê Sêwê, Hamurkesan, Newala Êzingciyan, Dara Qut, Dardağan iri meşe ağaçları, bağlar ve bahçeler pırıl pırıldı. Batısında “Meydan” ve güneybatısında, “Qıracê Hemê,” hemen ardında, “Qıracê Seydika” uzanıp gidiyordu. Amara sokakları bir önceki gün yağın yağmurdan, vıcık vıcık çamur olmuş yerlerde su göletleri oluşmuştu.

Köylüler, yıl on iki ay, gün yirmi dört saat tarlalarda çalışıp duruyordu. Çalışıp tarlayla uğraşır gibi bir de birbirleriyle uğraşıp didişiyordu. Sarı-gri-yeşilimsi yosunun, kayanın kuzey yüzeyine

yapıştığı gibi “gund” dedikleri, köyün taşına, toprağına, suyuna, huyuna, havasına yapışıp kalmışlardı. Ekiyor, biçiyor, yeniden ekiyorlardı. Derin, durgun bir gölün dibinde duran, ağır bir taş gibi hep sessiz ve sedasız toprakla uğraşüyor, başka bir dünyaya kapılarını kapatıyorlardı. Tüm servetleri bir parça toprak, birkaç hayvandı!

Tarım ve toprak kutsaldı. Yaşamın kök hücresiydi. İlk tohum burada toprağına serpilmiş, ilk hayvan burada evcilleştirilmiş, Âdem ile Havva mitosu burada yaşanmıştı.

“Gund, cot, cotkar, ga, genim, av ve ağır,” bir varoluş felsefesi olarak yaşamlarına düşmüştü. Bütün yaşamları buna bağlıydı. Bu insanın insanlaşma serüveniydi.

Kürtlerin yaşamında kutsallık ve toprak, sırrı çözülemeyen bir denklemdi. On bin yıldan beri bıkmadan, usanmadan, büyük bir inanç, emek ve özveriyle inanarak, severek aynı şeyleri tekrarlayıp duruyorlardı.

Sabah erkenden kalkmış, yuvadaki mavi boncuklu kırlangıç ile konuşuyordu. Mavi boncuklu kırlangıç, iki yıldır baharla birlikte Amara’ya geri geliyordu. Üveyiş, onunla ilişki kuruyor, yuvasına ekmek kırıntıları bırakıyordu.

“Haydi, güzel arkadaşım, söyle bana, babam ne zaman gelecek? Söyle, babam nereye gitti? Haydi, güzel “hehecek,” söyle bana babam yolda mıdır? Biliyorum, uzak yollar yolcularla doludur. Bekleyenlerin gözleri yollara takılmış, haydi söyle bana, babam yakında gelecek mi? Haydi, git yollara bak, öğren de gel bana da söyle,” dedi mavi boncuklu kırlangıca bakarak. Kırlangıç yuvasında bir iki başını sağa sol çevirdi, sonra uçup kapıdan çıkarak gitti.

“Vallahi sen delirmişsin, kiminle öyle konuşuyorsun,” dedi alaycı bir ses tonuyla Eyşê.

“Sana ne? Kkendi kırlangıcım ile konuşuyorum,” dedi Üveyiş.

“Bari sana cevap veriyor mu? Ha ha ha,” diye kahkahayla güldü Eysê.

“Niye gülüyorsun, o benimle konuşuyor, her şeyi bana söylüyor,” dedi Üveyiş. Yüzüne, dünyaya tozpembe bakan, mutlu genç bir kız gülümsemesi belirdi. Sonra gülümseme bütün yüzüne yayıldı, yüzü daha da güzelleşti.

“Senin suçun değil, Leyla ile Havva sana çok yüz verip şımarttılar, sen de şımarıp delirmişsin,” dedi Eysê. Gem vuramadığı duyguları kabardı, alaylı bir şekilde kıskanç kıskanç güldü.

“Neden şımarayım ki? Asıl sen çok kıskanç olmuştun,” dedi Üveyiş. Her zamanki gibi yine karşısındakine yanıt yetiştirdi. Ardından yüzünde alaylı, soğuk bir gülümseme belirdi.

“Öyle sırtıp konuşma, gelirsem saçını yollarım senin,” diyerek bağırdı Eysê. Solgun yüzündeki, o umutsuz, bitkin ifade ansızın yerini saldırgan, bir öfkeye bıraktı.

“Haydi, kesin çok fazla uzatınız, yine başlamayın sabah sabah,” diye bağırdı Havva.

“Ben bir şey söylemedim ki kendisi gelip benimle alay ediyor,” dedi Üveyiş. Sonra kendine özgü, ince zarif gülümsemesiyle karşısında duran Eysê’yi suçlayıcı, sert bakışlarla süzdü.

“Kes sesini haydi, sen de ondan az değilsin, laf yetiştirmezsene olmaz mı,” dedi Havva.

Eysê, Havva’ya yanıt vermeden, kapıdan çıkıp avluyu süpürmeye başladı.

“En çok torunum Üveyiş bana benziyor. Eysê ile Ayn kime çekmişler bilmiyorum,” dedi Leyla, Havva’ya bakıp oturduğu yerden kavgalarını dinlerken.

“Sana benziyorsa al götür senin olsun Leyla Nene,” dedi Eyšê.

“Benim torunum çok güzel bir kız olacak, tüm gençler ona aşık olacak,” dedi Leyla alışık olduğu tepkiye aldırmadan.

“Tıpkı sana benzeyecek anne,” diyerek güldü Havva.

“Benim isteyenlerim çoktu kızım, torunum da öyle olacak.”

Leyla kendi geçmişini, gençliğini Üveyiş’te görüyordu. Yapamadıklarını, yaşayamadıklarını sanki onda yeniden yaşamak istiyordu. Onu kendisiyle birlikte Ereh köyüne götürüyor, haftalarca yanında tutuyor, ona elbiseler alıyordu.

Üveyiş; Leyla ile Havva’nın bütün fiziki özelliklerini taşıyordu. Uzun boylu, beyaz tenli, çekici, alımlı güzel bir kız olmuştu. Kurallı, sert ve otoriter bir mizaca sahipti. Çocukluk düşleri, Amara’da yeşerip büyümüşü. Tutkusu, Ferat gibi hırçın ve sertti. Ferat gibi hareketli, akışkan, korkusuz, güçlü ve yaratıcıydı. Kardeşleriyle çatışıp haksızlığa uğradığını hissettiği zaman hırçınlaşıyor, başı dik, asi bir tutum takınıyordu. Eyšê, bazen onun setliği karşısında geri adım atarak; “benim güzel kardeşim,” deyip yumuşatıyordu. Kendisine yapılan baskıyı kabul etmiyordu. Hırçınlaştığı zaman Eyšê ile saç saça kavgaya tutuşuyordu.

Bazen de mavi boncuklu kırlangıç ile konuşup duygusal, uysal oluyordu. Herkese yardım ediyordu. Tüm işlere koşuyordu. Hanîfe ile her konuda anlaşıyordu. Hanîfe, onun ikizi gibiydi, her dediğini mutlak doğru olarak kabul ediyor yapıyordu. Aralarında sanki gizli bir ruh varmış gibi bütünleşiyorlardı.

“Anne, bu sabah kırlangıcımla konuştum,” dedi Üveyiş.

“İyi varsa yoksa kırlangıç, bu kırlangıç sevdası da nereden çıktı kızım? Bilmiyorum ki bu kız böyle kime çekmiş,” dedi Havva.

“Anne bu kız; ‘kırlangıç,’ diye diye delirecek! Zaten delirmiş, delirmese kırlangıçla konuşur mu,” dedi Eyşê.

“Anne iyi, güzel haberler aldım. Babam bugün, yarın çıkıp gelecek, kırlangıcım bana söyledi. O bana yalan söylemez, babam gelecek,” dedi, Eyşê yokmuş gibi inandırıcı, ikna edici, yumuşak bir sesle.

“İnşallah, kızım inşallah, haydi kalk da biraz şu ortalığı temizle, toparla,” dedi Havva.

“Hiç süpürgeyi eline alır mı? Evin hatunudur, nasıl olsa yapan hizmetçiler var,” dedi Eyşê. Sonra; “ha, ha, ha,” diyerek alaycı, neşeli, şen şakrak gür bir kahkaha attı.

“Haydi, yine ortalığı karıştırma, durup dururken, bıktım sizin şu bitmez, tükenmez kavgalarınızdan,” dedi Havva.

Hamit, at sırtında, omzunda mavzer, bir sabah kimseye görünmeden Amara’dan çıkıp gitmişti. Havva alıştı, onun bu hallerine. Köylüler de alışmışlardı. Günlerdir, Hawa yola bakıp duruyordu.

Evin bir köşesinde oturan aksakalı Ali Ağa, torunu Üveyiş’in tedirginliğine bakıp üzülmüyordu. O da merak ediyordu. Hamit, arada bir böyle evden çıkıp kayıplara karışıyordu. İlk defa bu kadar uzun kalıyordu. Tam iki ay olmuştu, çıkıp gitmiş, hala geri dönmemişti. “Hamit, bu kadar kalmazdı, çok uzun sürdü, acaba bir şey mi başına geldi,” deyip duruyordu Havva kendi kendine.

“Dede, babam gelecek, kırlangıcım bana söyledi,” deyip duruyordu Üveyiş iki günden beri.

Amara, gecenin derinliğinde derin bir uykuya dalmıştı. Dışarda köpekler havlamaya başladı. Havva yarı uykulu yatağında kulak kesildi. Herkes uyuyordu. Üveyiş’in; “Kırlangıcım bana söyledi, bugün yarın babam gelecek,” demesi kafasına takılıp kalmıştı.

“Bu kız, gerçekten bu kırlangıçla konuşuyor mu? Böyle bir şey ola bilir mi,” diye kendi kendine düşünüyordu.

Sonra kapı tıkırtısını duydu. Sessizce kapıya yöneldi. Hamit kapıdan içeri girdi. Yüz yüze geldiler. Hamit, Havva’yı kucaklayıp öptü. Havva heyecanlandı.

Bir sürü büyük baş hayvan avluya girdi. Hamit mavzerini indirdi. Üstündeki kürkü çıkardı. Evin köşesinde uyanan babasının elini öptü.

“Oğlum bu sefer çok uzun kaldın,” diyerek yakındı yaşlı adam.

Sonra çocukları birer birer uyandılar. Eysê, Üveyiş, Mustafa, Süleyman, İslim, Ayn, Celal, Mehmet ve Ali, gelip Hamit’in etrafında toplandılar.

“Baba, senin bugün geleceğini biliyordum, dedeme ile anneme de söyledim,” dedi uykulu gözlerle, babasının boynuna sarılan Üveyiş.

“Rüyada mı gördün kızım,” diyerek Üveyiş kucakladı Hamit.

“Hayır, baba kırlangıcım, bana söyledi,” dedi umursamaz, çok doğal bir sesle.

“Kırlangıç ha,” diyerek kahkahayla güldü Hamit.

Evde, herkes mavi boncuklu kırlangıç kelimesine alıştı. Havva artık; “kırlangıcım söyledi,” cümlesinden ürküyordu. “Dediği doğru çıktı, bu kızda bir gariplik var,” diye düşündü. Sonra avluya çıktı. Bir sürü iri, besili, büyükbaş hayvan avluda bekliyordu. Havva avluya çıkınca, Üveyiş de peşinde çıkıp eşikte gelen hayvanlara baktı.

“Baba bu hayvanların hepsi bizim mi,” diye bağırdı şaşkın şaşkın!

“Kızım onları pazara götürüp satacağım,” dedi Hamit.

Hamit iki aydan beri kayıptı. İran’a gidip hayvan satın alıp getirmişti.

Eyşê, İslim ve Ayn’e getirdiği firuze taşından kolyeleri çıkarıp verdi. Ayn; “çok güzel,” deyip kolyesini alıp baktı. Eyşê kolyeye bakıp sessiz kaldı.

“Hani bana da yok mu,” dedi Üveyiş, alıngan bir sesle.

“Kambersiz düğün olmaz, acele etme, en iyisini sana getirdiği için en sona bırakıyor,” dedi kesin yargılı bir ses tonuyla Eyşê.

“Sana da getirmiş ya,” diyerek kavgaya hazır bir tavır takındı Üveyiş.

“Kızım babanız hepinize aynı şeyleri getirmiş, niye sorun yapıyorsunuz,” dedi Havva kızarak.

“Hele otur yanıma, bak kızıma ne getirmişim,” dedi Hamit, Eyşê’nin tepkisine aldırmadan.

Üveyiş, Eyşê’yi kızdırmak için bir kedi sessizliğiyle babasına sokulup boynuna sarıldı. Hamit, ceketinin cebinden bir kutu daha çıkardı. İçinde, kırılacak çok kıymetli bir şey varmış gibi özenle açtı. Tüm gözler kutuya yöneldi!

Mavi Firuze!

Işıl ışıl parlak mavi firuze taşından bir kolye!

Gökyüzünün mavisini, yeryüzünün yeşili bir kolye!

Üveyiş, aceleyle eline alarak evirip çevirdi. Mavi firuze kolyeyi alırken, yüzünden dışa yansıyan çocuksu bir utangaçlık, belirsiz şüphe, sanki kendi kendisiyle alay ediyormuş gibi gülümseyerek; “Ne kadar güzel, bu çok güzel hiç kimsede yok böyle bir şey,” dedi Üveyiş, Eyşê’yi kızdırmak için.

“Benim kızım da hiç kimse de yok,” dedi Hamit. Sonra kolyeyi elinden alıp boynuna taktı. Saçları kumral, dağınık, uzun upuzundu. Tahta çerçeveli, aynanın karşısına geçip;

“Bu çok güzel bir şey,” diye tekrar söylendi. Doğal, alımlı ve asil derin, mavi ve büyüleyiciydi. Derin bir uçma hissi, istemi yaratan serin, gök mavisi taş kolye, onu büyülüyordu. Sevinçten sanki sonsuz, bucaksız derin bir mavilik içinde uçuyordu. Gelip Hamit’i tekrar öptü.

“Baba bunu boynuma takınca, mavi boncuklu kırlangıç gibi uçmak istiyorum,” dedi.

“Dur hele daha bitmedi,” dedi Hamit. Kutuda mavi Firuze taşından bir çift küpe, bir çift bilezik çıkardı. Üveyiş, bir çığlık daha attı. Tümünü takıp aynanın karşısına geçti.

“Kızıma çok yakıştı, bir kız bu kadar mı güzel olur. Bu mavi firuze taşı, çok değerli ve anlamlıdır, kızımı bütün kötülüklerden koruyacak,” dedi Hamit.

“Ben biliyordum, en güzelini ona getirmiş,” dedi Eyşê.

“Kızım, hepinizinki aynıdır, sadece renkleri değişiktir, istersen değiştirebilirsiniz kardeşinkiyle” dedi Havva.

“Hayır, ben kolyemi değiştirmem,” diye bağırdı Üveyiş.

Doğu bağının ufku ağarınca, Hamit, Havva ve çocukları yeniden yataklarına çekildiler.

III

Akrep ile yelkovan gibi aylar ayları, yıllar yılları kovalıyor, yaşam ırmağı kendi bildiğince akıp gidiyordu. Üveyiş büyüyüp alımlı, uzun boylu, çekici, güzel genç bir kız olmuş, gençlerin rüyalarına giriyordu.

Havva; “tar,” denilen Kofi’nin düz durmasını sağlayan ince tahtadan yapılmış, tas biçimindeki yuvarlak, ince tahtayı, kırmızı kalın kumaştan yapılan fesin içine yerleştirdi. Fes ile ince tahta bir tek parça haline geldi. Güçlenmesi ve dik durması için, fesi de benzer biçimde, aynı ölçülerde yapılmış ve hazır alınan karton mukavvanın içine yerleştirip üçünü bir tek parça haline getirdi.

Başına bembeyaz bir tlbent geçirdi. İçine tarı yerleştirdiği fesi, tlbenttin üzerine özenle yerleştirdi. Fesin zerine de başka bir beyaz tlbent dolandırarak sardı. Tlbenttin etrafına; “şara kısa rewan,” denilen yedi renkli, kalın, parlak, sırmalı dört köşeli örtüyü, ustalıkla dolandırıp sardı.

En alttaki beyaz örtü ile tarın arasına da ipe geçirilmiş, “Reşadiye” altınlarını dizdi. Bunun zerine de ‘temezi,” denilen şifon bir poşu atarak, kofiyi tamamlayıp başına taktı. Her iki yandan yanaklarını örtecek şekilde, açık kumral zlflerini sarkıttı. Kof, onu daha da boylu, poslu, alımlı ve gösterişli yaptı. Bilezik, küpe, boncuk, beşi-birlik, hzma, tümü uyum içindeydi. “Beyaz kitan, zibn, bervang,(hingilk) sixme, qutik, kiras, gul ve kof” ile bütünleşti.

veyiş ile Hanfe heyecanla hazırlanıp giyinmişlerdi. Hanfe’nin boynunda, iri yeşil boncuklar arasına yerleştirilmiş bir beşi birlik, kulağında uzun yeşil boncuklu altın küpeler vardı. Uzun parlak, misli, yeşil bir fıstan, fıstanın üzerine, mavi parlak bir qutik, giymişti. Sarı parlak iekli bir bervang önüne takmış, ayağında mavi renkli yumuşak lastik ayakkabı vardı. Hanfe; esmer tenli zayıf, uzun ve güleç yüzlü, yumuşak huylu, “abla,” diye hitap ettiği, Üveyiş ile aynı yaştaydı.

veyiş; başına iekli mor bir eşarp bağlamıştı. Parlak bordo bir fıstan, fıstanın üzerine parlak yeşil bir qutik ile sarı bervang takmıştı. Boynunda mavi boncuklar arasına bir beşi birlik işıldıyordu. Kulaklarında mavi boncuklu altın küpeler, bileğinde mavi boncuklu bileklik vardı. Uzun boylu, açık tenli, dolgun, yuvarlak yüzlü, kumral saçları, başındaki mor örtünün altında beline dek iniyordu. imen yeşili, yumuşak lastik bir ayakkabı giymişti.

Mizacında bir sertlik vardı, fakat yüz hatları ipek gibi yumuşak, şefkatli, merhametli ve gülekti. Gülümsediğinde, sertlikten en ufak iz kalmıyor, tüm masumlğu yüzüne yansıyor. Üveyiş, kırlangıcı gördüğünden beri, bir bahar sevinciyle gülüyordu. Eyşê, İslim ile Ayn de giyinip süslenmişlerdi.

“Haydi, kızlar yeter süslendiğiniz, geç kalıyoruz,” dedi Havva.

“Tamam, hazırız,” dedi kızlar birbirlerine bakıp kıkırdarak.

“Bir melek gibi güzel oldun, Üveyiş abla,” dedi Hanîfe.

“Güzel olan Havva anamdır,” dedi Üveyiş.

“Kızım Üveyiş, annesinden daha güzeldir,” dedi Hanîfe’nin annesi.

“Güzel olan Hanîfe ile Üveyiş kızımdır,” dedi Havva.

“Onların güzelliğini zaten tartışmıyoruz,” dedi kadın.

Sonra birlikte kapıdan çıkıp kadınların toplandığı meydana gittiler. Bütün kadın kafilesi, en güzel giysilerini giymiş, bir renk cümbüşü oluşturmıştı.

Derken renk cümbüşüne bürünmüş, kadın ve çocuklardan oluşan kabile yola çıktı!

Kadınlar, kızlar, gelinler çocuklar renkli giysiler içinde bahar gibi süslenmiş, “Xerawêsor’a doğru giderken; “ha ha ha,” “hi hi hi,” “hu hu hu,” “he he he,” diye neşeli, şen şakrak gür kahkahalar atarak ortalığı çınlatıyordu. Evdeki güzellik tartışması, kafasına takılıp kalmış, annesine yanaşıp kulağına; “Anne sen bütün kadınların en güzelisin,” dedi. Havva, Üveyiş’e bakıp gülümsedi.

Çoban Alıkan, sürüyü Xerawêsor mevkiine getirmiş, orada, mistik bir etkisi olan asırlık, “Dar Qut,” dedikleri, dardağan ağacının altında oturmuş, şenlikli Bêrîvan alayını bekliyordu.

Bêrî ile Bêrîvan; baharın gelişi, kadın ile doğanın buluşmasıydı. Buluşma yüz yıllar boyunca bir geleneğe dönüşmüştü. Eskiden, çok eskiden gelenek Newroz gününe denk geliyormuş. Newroz bilinci zayıflamış unutulmuş, ama “ilk süt sağma günü şenliği” geleneği hala sürüyordu.

Amara’da tek mil doğa, gökkuşağı renklere bürünmüştü. Her bir kadının sırtında; “tûrê bêrîyê” denilen, renkli yün bir torba vardı. Renkli, yün iplikten örülmüş, dört köşesinde iri örükler ve püsküller sallanıyordu.

Üveyiş; gökkuşağı renkler karmaşası, yün torbanın her iki tarafından geçirilen renkli, enli yün kemeri, boynuna asmıştı. Torbanın içine, “kunê şîr,” dedikler süt tulumu konulmuştu. Hanîfe’nin elinde, süt sağlamak için içi ay rengi ışıldayan, dışı kırmızı, çekiç dövmeli, bir bakır kova sallanıp duruyordu.

Bêrînin-süt sağımının ilk günüydü. Bu kadim Kürt geleneği; kırdan, bayırdan dolaşan, Medya’nın karlı dağlarından, Yunanistan’a geçen Dionyoses şenliklerini andırıyordu. Dionysos şenliklerinin kökü, bu binlerce yıllık Kürt beri şenliğine dayanıyordu.

Kadınların tümü süslenmiş, giyinmiş yüzleri gülekti. Süslü kadınlar alayı, baharın gelişini ve koyunların verimini kutsama töreni yapmak için patika yoldan, Amara’dan Xerawêsor mıntıkasına doğru ilk gün süt sağımına gidiyordu.

Kadim gelenek sürüp gidiyordu. Doğa, bahar, bêrî ve kadınlar alayı! Her taraf yeşil yemyeşildi. Ağaçlar, kırlar çiçeklerle doluydu. Gökyüzü mavi, maviliğin içine serilmiş küme küme hareketli ak bulutlar vardı.

Üveyiş; zümrüt yeşili doğaya bakıyor, mavi boncuklu kırlangıcı düşünüyor, başını kaldırıp gökyüzünün derinliğinde ve

sonsuzluğunda yitip gidiyor, şenlikli Bêrîvan alayına bakıp seviniyordu.

Hem yürüyor, hem gökyüzü gibi mavi düşler kuruyordu. Mavi boncuklu kırlangıç gelip kafasına takılıyor, gökle yerin yeknesak olduğu yerde, derin düşlere dalıyordu. Sonsuz, yaygın derin gökyüzüne bakar gibi renkler karmaşası bêrîvan alayına bakıyor, gökyüzünü düşünür gibi mavi boncuklu kırlangıcı düşünüyordu.

Bin yıllardan beri aşklara, masallara konu olan bu ilk gün toplu süt sağımı geleneği sürüp geliyordu. Bêrî; ortaklaşma, dayanışma ve doğanın onlara sunduğu bereket ve nimeti kutsama, doğa ve hayvanlara minnet duygularını belirtmeydi.

Kadınlar alayı, patikada yürürken, çocuklar bağıra çağıra birbirlerini kovalıyordu. Gelinler, yüksek sesle aleni, genç kızlar fısıldayarak konuşuyordu.

“Sen çoban Alîkan’a ne getirdin,” diye sordu Havva’ya yanında yürüyen komşusu.

“Bir yün çorap, biraz da yemiş, beş lirada para aldım Hamit’ten,” dedi Havva.

“Ben de biraz fıstık, yemiş getirdim,” dedi kadın.

“Ben de; ‘ihtiyacı olur’ diye, bir gömlek ile yemek getirdim,” dedi bir diğeri.

“Ben de bir kefiye getirdim,” dedi bir başkası.

“Maşallah, yağmur denizin üzerine yağar,” dedi öteki.

“İnşallah çoban Alîkan’ın üzerine daha çok yağar.”

“Ben de...”

“Ben...”

“Artık gençler, edep-medep tanımıyorlar, bizim zamanımızda böyle miydi,” diye yakındı bir kadın yanındaki kadına bakıp birbirine yakın yürüyen bir genç kız ile oğlanı göstererek.

“Fazla büyütme komşu, bir şey yaptıkları yok, zaman değişiyor.”

“Teyze, kızların turşusunu mu yapacaksın,” diye laf yetiştirdi, konuşmayı duyan genç bir kız.

“Ya teyze; ‘güzel, gözüne sürme çekmiş, tüm gençlerin yüreğini çelmiş,’ demişler,” diyerek tartışmaya katıldı bir başka kadın. Ardından kahkaha sesleri birbirine karıştı.

Bêrî’nin ilk gününde genç erkek ve kızlar birbirleriyle göz, kaş, el ve mimiklerle konuşup anlaşıyorlardı.

Şenlikli bêrîvan alayının başı görününce, çoban Alîkan sevinçle ayağa kalktı. Her kadın önce Alîkan’ın hediyesini verip hal hatır soruyor, sonra sürünün içine dalıp kendi koyunlarını bulup besmele ile sağıyordu. Alîkan hediyeleri aldıkça içten içe seviniyor, yüzünde doğal bir gülümseme yayılıyordu. Çoban Alîkan, bir tek ilk gün süt sağımı şenliğinde gülerdi.

“Bugün bereketli doğanın, bize verdiği kutsal nimete gülerek şükür etme günüdür. Bizi besleyen sürüye, minnet belirtme günüdür. Üzülmek günahtır,” derdi kendi kendine. Başka da o güne kadar, Alîkan’ın güldüğünü ne gören ne duyan olmuştu. O gün, Alîkan bambaşka bir insan oluyordu. Ertesi gün her zamanki normal haline dönüyordu.

Doğa, bir renk cümbüşüydü. Kadınlar alayı, gökkuşağı renkler giyinmiş, Alîkan renklere bakıp seviniyor gülüyordu.

Üveyiş koyunun başını tutmuş, Hawa koyunu sağıyordu. Kova dolunca, huni ile deri tulumun içine boşaltıyordu. İşlerini bitirdiler. Şenlikli kadınlar alayı, hep birlikte Amara’ya doğru yola çıktılar.

Çoban Alîkan, bir daha gelmeyeceklermiş gibi dardağan ağacının altında ayakta dikilmiş, arkalarından öylece bakıyordu.

Sanki Zeliha ölmemiş, elinde süt dolu bakraç, kadınlar alayı ile birlikte Amara'ya dönüyordu.

Mavi, yaygın gök boşluğunda küme küme bulutlar çoğalıp kaynıyor, Karadağ üzerinde yağmur bulutları toplanıyor, iki iri kurtboğan köpeği, ağacın gölgesinde tembel tembel uyuyordu.

Yüreğindeki sevdâ, bahar bulutlar gibi kaynıyor, bahar baharlığını, çoban Alıkan çobanlığını yapıyordu.

Şenlikli kadınlar alayı, vadinin içinde Amara'ya doğru gözden yitip gidiyordu.

Ezan okundu. Ömer aceleyle evden çıkıp; “Ya Allah,” diyerek camiye doğru hızlı adımlarla yürüdü.

Cemaatle birlikte Müslim Hoca'nın arkasında saf tuttu. Ellerini, köylülerin hayır diye verdiği, el örmesi kilimin üzerine koyup secdeye vardı. Her zaman olduğu gibi bütün düşüncesini, ruhunu inancına kilitlemişti. Sanki ne kadar inancıyla bütünleşirse o kadar sonuç alacakmış gibi bir duyguyla hareket ediyordu. “Allah'ım bana güç ver,” diye yalvarıyordu. Sonra Müslim, namazı bitirip hindi gibi kabarak, minbere geçip oturdu. Sağına soluna baktı. “Söze nereden başlayayım,” diye biraz düşündü.

Söz; insan düşüncesini ve yaptıklarını saklayıp kendinden sonraki nesillere ulaştırmak diye oluşmuştu. Kürtler, bin yıllardan beri kültürlerini, tarihlerini, inançlarını hep sözlü dile getiriyorlardı. Müslim bir iki öksürüp ağzını temizledikten sonra; “Kardeşlerim!

Bilinen ilk Müslüman Kürt; ‘Caban El Kürdi,’ adında bir zattır. İslâm kaynaklarında; ‘Caban El Surdi,’ olarak da geçer. Hz. Muhammed ile tanışan ilk Kürt sahabedir. Çok âlim bir zatmış! Peygamber efendimizle görüşürken; ‘Kürtler hürriyetine

düşkün, çok mert, yiğit, misafirperver, çok kadim bir kavimdir,’ diye buyurmuşlardır!

Bu pašalar; hürriyete düşkün, Kürt kavmine zulmü reva görmektedir. Hak temelinde değil, adaletsizlik ve inkâr temelinde yaklaşmaktadır. Allah insana akıl ve mantık vermiştir. Bütün sorunları, akıl ile çözmek gerekir. Aklın olmadığı yerde şer, karanlık ve kötülük vardır. Ancak insanın sorunları akıl ile çözebilmesi için, aklın da bir sınırı olduğunu kavrayabilecek kadar İbrahim’i akılla sahip olması lazımdır. İşte, bunlarda bu İbrahim’i akıl yoktur. Bunlar, Nemrudi akıl ile hareket etmektedirler. Nemrudi akıl; kan, şiddet, kurnazlık, hile, kandırma, yalan, karanlık, şer ve kötülüklerin külliyyetidir. Duygudan, vicdandan, ahlaktan yoksun bir akıldır. Allah’ın yarattığını, insana verdiğini, onlar inkâr etmektedir. Allah’ın verdiğini inkâr etmek, vereni de inkâr etmektir. Peygamber efendimiz diyor ki; ‘Arap’ın yoktur Acemden üstünlüğü.’ Bunları ise bütün kavimleri, dilleri inkâr edip kendilerini Nemrut katında görmektedir. Nemrudi zekâ ve akıl; insanın insana iyiliğini, yardımını da inkâr eder. Acıma ve sevgiden yoksun bir akıldır. Her şeyi inkâr, yalan, tuzak, hile ve şer ile ele alır. Bu akıl, inkârcıların aklıdır. ‘Allah’ın ayrı ayrı diller, ırklar, töreler yaratması dünyaya sunduğu bir süs ve güzelliştir.’ İbrahim’i akıl buna dayanır. Bunun değerini bilmek ve anlamak gerekir.

Kutsal kitabımızın Rum Suresi’nden derki; ‘göklerin ve yerin yaratılması ile dillerinizin ve renklerinizin ayrı olması, onun ayetlerindendir. Şüphesiz bunda, âlimler için gerçekten ayetler vardır.’

Bunu inkâr eden, kendi dilini ve rengini diğerlerinden üstün gören, ikiyüzlü bir münafıktır,” dedi Müslim.

Sonra biraz durdu nefes aldı. Cemaate baktı. Bazı şeyleri söyleyip söylememe de ikircikliydi. “Ya biri şikâyet ederse,” diye düşündü. Sonra; “hayır münafık olmayacağım, doğru bildiğim neyse aktaracağım cemaate,” dedi kendi kendine. Ömer, en ön safta oturmuş pür dikkat dinliyordu.

“Ey cemaat! Hud Suresinde buyrulur ki; ‘Allah’a karşı yalan uydurup iftira düzenden daha zalim kimdir? İşte bunlar, Rablerine sunulacaklar ve şahitler: ‘Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır,’ diyecekler. Haberinizi olsun; Allah’ın laneti zalimlerin üzerinedir!’ Nemrut’un, Firavun’un akıbeti neyse zalimler de aynı akıbette uğrayacaklardır.

Yine Hucurat Suresinde buyrulur ki; ‘Şüphesiz, Allah katında sizin en üstün (kerim) olanınız, (ırk ya da soyca değil) takvaca en ileride olanınızdır. Şüphesiz Allah, bilendir, haber alandır.’ Bu ayet, Allah-ü Teâlâ’nın, biz kullarına çok açık bir emridir. Bu zalimler bugün; ‘Ne mutlu Türküm,’ diyerek dinimizi, dilimizi ve kavmimizi inkâr ediyorlar. Zulmedenlerin akıbeti çok acıklı olacaktır. Fetih Suresi’nde belirtildiği gibi bunlar; ‘cahiliyenin öfkeli soy koruyucularıdır.’ Bunlar Ebu Cehil, Ebu Sufyan, Ebu Lehep gibi cehennem ateşinde yanması gereken zalimlerdir. Allah, insanların birbiriyle tanışmaları barış, hoşgörü ve kardeşlik içinde yaşamaları için ayrı ayrı kavimler halinde yarattı. Dil, ırk ve kavim üstünlüğünü savunmak, bir Nemrut ve Firavun icadıdır. Bu gün, diğer kavimleri ve dilleri inkâr ederek; ‘öfkeli soy koruyuculuğu,’ yapan paşa ve generaller cahiliyenin Ebu Cehilleridirler. Yunus süresinde belirtildiği üzere; ‘izzet ve gücün tümü Allah’ındır.’ Hiçbir kulun izzet-üstünlük hakkı yoktur. Ey müminler, hak yolundaki insan, hak ve adalet ile davranmalıdır,” diyerek cuma vaazını bitirdi.

“Hocam çok güzel izah ettiniz, Allah sizden razı olsun,” dedi Ömer.

“Müslim Hoca bu gün çok güzel konuştu.”

“Doğruyu söyledi.”

“Doğru inkâr edilmemelidir.”

“Biz kendi dilimiz konuşamıyoruz, yalan mıdır? Her şehre gittiğimizde, elbiselerimizi yırtıp bize ceza kesiyorlar. Bunların neresi Müslüman!”

“Bu düzen, Nemrut düzeninden daha beterdir.”

“Bu düzen, yedi başlı ejderhadır, korkulur dikkat etmek lazım.”

“Bin gözü var, herkesi her yerde, her zaman dinliyor, gözetliyor.”

“Firavun zamanını yaşıyoruz, çok dikkatli olmak lazım.”

Cemaat, yavaş yavaş camiden çıkıp evlerine dağılıyordu. “Nemrut, Firavun, din, Allah, hak, adalet, hakikat, huzur ve selamet,” sözcükleri, uğultu halinde birbirine karışıyordu.

Ömer okumamıştı, ama hayat tecrübeleriyle insanın yüzünü, akıbetini okuyabiliyordu. Cemaatin konuşmalarını dinleyince, içine bir kuşku düştü. “Müslim kardeşimin başına bir iş getirecekler bu münafıklar,” diye düşündü. İçine, dıştan fark edilmeyen, gizli bir hüznü doldu. Yüreği, ani bir yangının, rüzgâra kapılan külleri arasında kalmış gibiydi. Ömer eve doğru giderken, inanarak kendi kendine; “Bu dünyanın kirinden, pasından, pisliğinden, kötülüğünden, şerrinden kurtulmanın bir tek yolu var, o da İbrahim’i ahlaka sahip olmaktır,” diyordu.

IV

Gemiciler kralı; çuval, hayvan, araba ve insan başına beş ile elli kuruş arasında değişen ücret üzerinden hesap kitap yapıyordu.

Ferat kıyısındaki yukarı köylerden, gün doğmadan gelen buğday dolu gemiler, kıyıda yüklerini boşaltıyordu. Doğu kıyısı, İran ve Erzurum'dan gelen hayvan sürüleriyle doluydu. Birkaç günden beri uykusuz bekleyen sürü sahipleri, sürülerini öte yakaya geçirmek için sıra bekliyordu.

Kale Dibi Meydanı'nda, balıkçılar, nehirde yakaladıkları elli kiloluk Şavut balıklarını, asırlık dut, çınar ve meşe ağaçlarının dallarına bağlanan, uçları sivri, iri demir kancalara asmış, satırla kesip kilo ile satmak için hazırlık yapıyordu.

Gece vardiyası yüzlerce hamal, sırtlarında çuvalar, gemilere çıkıp iniyordu.

Mıtrıp Mahallesi genç, yaşlı, erkek, kadın, çoluk çocuk akşamdan beri karakolun önünde toplanmış; “Luto Ağa bulunmayana kadar buradan gitmeyeceğiz,” diye diretiyordu.

Ferat usul usul, sessiz ve derinden akıyor, durmadan öfke biriktiriyordu. Halk Ferat gibi durgun, öfkeli, sessiz ve patlamaya hazırды.

İlk gün ışınları, Ferat'ın hırçın sarı sularına düştü. Orta yaşlı bir hamal, dibine kadar içtiği sigara izmaritini, iki parmağı arasına sıkıştırarak suya fırlattı, ardında aksırıp öksürüp tükürdü.

Dükkânlarını açmak için çarşıya inen esnafılar birer ikişer, Kale Dibi Meydanı'ndaki asırlık çınar ağacının etrafında birikti. Hamallar, Karaçiler, köylerden erken gelen köylüler gelip ağacın etrafında toplandı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Öfkeli, tepkili, üzgün, kinli ve tümü şaşkın şaşkın birbirlerine bakıp rastgele konuşuyordu.

“Bu zülümdür.”

“İnsan olan bunu nasıl kabul etsin?”

“Gâvur, Müslümana bunu yapmaz!”

“Bunu yapanlar, insan değil canavardır!”

“İnsan, insan olalı beri, asla böyle bir şeye tanık olmamıştır!”

“Hiçbir dinde bunun yeri yoktur.”

“Böyle bir şeyi ne Müslüman, ne Hristiyan, ne Yahudi, ne Êzîdî, ne de putperest yapar!”

“Eğri çizgi, yaşlı öküzündür. Hükümet, kanun, adalet yok ki hepsi Rami reisin emrine girmiş!”

“Bak hele pezevenk, samanı ateşe vermiş, bir de hiçbir şey olmamış gibi kenara çekilip olup bitenleri seyrediyor!”

“Vay vicdansızlar vay!”

“Hele bakın şu vahşette, bu kabul edilir mi hiç?”

“Vallahi ateş düştüğü yeri yakar, gerisi boştur, çıranın köre, davulun sağıra hiçbir faydası yoktur, olan Luto Ağa’ya oldu.”

“Bunlar insan değil hayvan bunlar hayvan!”

Kalabalığın öfkesi gittikçe artıyordu. Herkes küfür edip yumruk sıkıyordu.

Asırlık çınar ağacında, Luto Ağa’nın çırılçıplak bedeni sallanıyordu. Boğazına çelik kanca geçirilip şavut balıklarının asıldığı dala asılmıştı. Bedeni davul gibi şişmiş, mosmor olmuş, darp izleriyle doluydu.

Haberi duyan, akın akın geliyordu. Yüzlerce kişi birikti. Hamallar işi bırakmış, esnaf dükkânlarını kapatmıştı. Mıtrıp Mahallesi; kadın erkek, çoluk çocuk Kale Dibi Meydanı’na koştular! Kalabalık çoğaldıkça öfke de çoğalıp kabarıyordu. Altında gür ateş yanan, kazandaki süt gibi kaynayıp taşmak üzereydi.

Asırlık çınar ağacının dalında, boğazında çelik kanca, Luto Ağa’nın mosmor çırılçıplak bedeni, ilk gün ışınları altında sallanıyordu.

Ferat sessiz, derinden usul usul akıp öfke biriktiriyordu.

Jandarmalar, asırlık çınar ağacının etrafını sarmış, çeteler ve zabıtalılar onların arkasında duruyordu. Komutan, halka;

“Size söz veriyorum, dağılın söz veriyorum katili bulacağım, dağılın katili bulup cezalandıracağım. Bu memlekette adalet, kanun, nizam var,” dedi.

Kara Bela Ebê, omzunda ceket, arkasında adamları, komutanın arkasında duruyordu. Kalabalıktan anlaşılmaz uğultular, homurtular yükseldi. Öfke kabardı, patlamaya hazır bir bombaya dönüştü!

“Size dağılın diyorum! Dağılın söz veriyorum, katili bulacağım! Kanunlarımız gerekeni yapacak, dağılmazsanız dağıtırım, bu devlete karşı isyandır!”

Konuşmadan sonra, havaya uyarı ateşi açtı. Silah sesini duyan kalabalık, yerinde öfkeyle dalgalandı, kıpırdadı, homurdandı! Şiddetli fırtınanın sağa sola eğip büküğü ağaç dalları gibi titreyip sallandılar.

Jandarma, çete ve zabıtalılar ellerinde cop ve sopalarla saldırdılar. Meydanda toplanan kalabalık bir anda kükredi, intikam çılgınlıkları atıp dağda akan sel gibi üzerlerine aktı. Karaçiler, hamallar, esnaf ve halk gözlerine kin ve öfke bürümüş saldırıya karşı, saldırıyla yanıt verdiler. Önlerine çıkan her şeyi kırıp döküp parçaladılar. Jandarma, zabıta ve çeteler saldırı karşısında, geriye doğru havaya ateş ede ede çekildiler.

Onlar taşlarla, sopalarla, küreklerle, kazmalarla, dişle, tırnakla, yumrukla saldırdılar. Saldırıp birikmiş kin ve öfkelerini dışa vurdular! Ne buldularsa kaldırıp fırlattılar. Gemileri, malları, ateşe verdiler! Belediye binasını yaktılar! Yara, bere, kan içinde saldırdılar! Birecik, Birecik olalı beri, daha insan kızı ve insanoğlunun böyle bir kinine, öfkesine ve kavgasına tanık olmamıştı.

Yüzlerce çete üyesi, belediye zabıtası ve jandarma durmadan sopa ve coplarla saldırıyor, havaya ateş ediyordu. Onlar âdeta kendilerini unutmüş, kin ve öfkeleri kızıl kıvılcımlar saçıyordu. Yüzlerce kişi yaralı, kan içinde meydanda inleyerek yatıyordu! Yerlerde kıpkızıl kan gölcükleri oluşuyordu. Yerde yaralı oturan Rêwîş, hüzün ve acıyla kalabalığa bakıyordu.

Hırpani kılıklı, kirli sakalı, uzun saçlı bir grup genç çingene, sopa ve taşlarla jandarma ve belediye zabıtalарını aşarak uzakta bekleyen Rami'ye ulaştı. Sopalarla rastgele vurmaya başladı. Rami, beklemediği bu saldırı karşısında, bir anda kanlar içinde yere yuvarlandı. Jandarma havaya ateş etti. Kara Bela Ebê, adamlarıyla yetişip Rami'yi yerden kaldırıp uzaklaştırdı.

Kıyıda onlarca gemi, suyun üzerine tutuşmuş, kızıl alevler ve kara dumanlar gökyüzüne yükseliyordu. Asırlık çınar ağacında Luto Ağa'nın mosmor olmuş, davul gibi şişmiş, etrafa koku yayan, çırılçıplak bedeni sallanıyordu.

Öğle sonrası, Urfa ve Antep'ten askeri birlikler takviye gelerek bütün ilçeyi ablukaya aldı!

Luto Ağa'nın, mosmor olmuş, çırılçıplak bedeni sarı hırçın sulara karşı, asırlık çınar ağacında sallanıyordu.

Kaymakam; "İsyan var," diyerek sokağa çıkma yasağı ilan ediyordu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

I

Uso ile Siyabend, o gece “Kaniya Kurdan” üzerinden sınırı geçerken ne in, ne cin, ne insan, ne hayvan, ne börtü, ne böcek vardı! Işık geçirmez karanlıktan geçip giderken jandarma, nöbetçiler, devriyeler ve sınır köpekleri duymamış, hiç kimse tanık olmamıştı. Bu kadar kolay geçtiğine seviniyordu.

“Kürdistan’ın bütün hanedan aristokrat ailelerinin aranan, sürgün edilen çocukları Suriye’de toplanmış, Kürdistan’ı kurtarmak için; ‘Xoybûn’ adında bir örgüt kurmuşlar! Vanlı Memduh Selim Bey, Diyarbakırlı Kamil Paşa’nın çocukları, Bedirxan Beyin torunları, İbrahim Milli Paşa ve Şahin Beyin oğulları, Hacıyê Haco, birçok tanınmış ailenin çocukları Xoybûn çatısı altında birleşmişler. Birleşip Kürt davası için çalışıyorlarmış,” diye birçok kere duymuştu.

Kendi kendine; “bির efsane gibi dilden dile anlatılan o büyük yurtseverlerle tanışacağım, onlarla birlikte Kürdistan davasını sürdüreceğim,” diye seviniyordu. Bu efsanevi kişilikler hakkında, kulaktan kulağa yayılan söylentileri defalarca dinlemiş, bunların bir gün mutlaka Kürdistan’ı kuracaklarına inanıyordu.

Bu düşünce ve düşlerle sınırı geçmişti. Suriye’ye geçince de ilk iş olarak, Sekban Ağa’nın dostlarından, Şahin Beyoğlu Kozan’ı görüp yaşadıklarını bir bir anlattı. Şahin Oğullarının geçmiş aile hikâyesini de birçok kez, bir masal gibi dinlemişti.

“Derler ki, eskiden, çok eskiden Hilvan’ın, Helis köyünde, Bulut adında bir bey varmış! Bulut, Şahin oğullarının atasıymış. Bulut, Ferat kenarında uçuruma sıfır noktada, ak taşlarla görkemli, ak bir konak yaptırmış. Derken Kefernaz ile Helis

köyleri arasında kavgalar başlamış. Osmanlı bir mülazım, kırk askerle köyü basmak için gitmiş. Uçurum kenarındaki ak konağı görünce, çok etkilenmiş. Bulut, onları alıp konağa götürmüş, yedirmiş içirmiş. Mülazım bir jandarmaya;

‘Git ahıra bak, hele bu adam atlarına ne yediriyor,’ demiş. Asker gidip gelmiş;

‘Komutanım ahırlarda, atların önünde ceviz içi ile badem var,’ demiş.

Çok güçlü ve zengin olduğuna inanıp Bulut’un tarafını tutmaya karar veren Mülazım;

‘Bulut Bey, ben memlekette gidince, senin ki gibi bir konak yaptıracağım,’ demiş.

‘Yapamazsın demiş,’ Bulut kesin yargılı bir sesle.

‘Neden yapamam ki?’

‘Konak yaparsın da daha iyisini de yaparsın, fakat senin padişahın eksik kalır!’

‘Nedir ki bu padişah?’ diye sormuş merakla Mülazım.

‘Padişah Ferat ırmağıdır! Irmak olmasa bu konağın da bir kıymeti kalmaz. Bu ırmak da bir tek bu memlekette var, onun için sen konak yapamazsın,’ demiş Bulut, Ferat’ın sarı hırçın sularına bakarak.

Mülazım, para karşılığında, Kefernaz köyünde yedi kişiyi alıp asılmalarını sağlamış, geri kalanlar köyü terk edip kaçmışlar.

Aradan yıllar geçmiş, asılanların çocukları büyümüş, bir gece, iki genç, intikam için konağa sızıp Bulut’u yatağında öldürüp kaçmışlar.

Bulut’un eşi korkmuş, kölesi ile iki küçük oğlunu alıp Suriye tarafına kaçmış. Orada oğulları büyüyünce, oğlu Şefkat geri Helis köyüne dönüp yerleşmiş. Şahin ise Suriye-Suruç tarafında kalmış. Şahin oğulları zamanla çoğalmış bir güç haline gelmişler.”

Siyabend, gelişmeleri Kozan’a anlatırken, bir yandan Bulut’un hikâyesini düşünüyor, heyecanlanıyor, eski günlere gidiyordu. Hele Osman Paşa oğlu Bedir’i anlatınca, sanki o anı yaşıyordu. En sonunda, Abullah-i Mala Husênê Öcê ile rehber Uso’nun onu sınırdan nasıl geçirdiklerini anlatıp bitirdi.

“Bunlar, Xoybûn’un yöneticileri, Kürt halkı için çalışıyorlar. Her şeyi anlatmalıyım,” diyor kendi kendine, anlattıkça rahatlıyordu. Sonra; “Ben de Xoybûn için çalışmaya, üyelerle tanışmaya, vatanım için her şeyi yapmaya hazırım,” dedi. Kozan, bu ufak tefek adama bakıp;

“Sığınmacı, beş parasız, pulsuz, aşireti için adam öldürüp kaçıp buraya sığınmışsın, ne yapabilirsin ki? Yapabilseydin kendine yapardın. Parasız, pulsuz, bir tür maraba! Marabalardan ne çıkar ki? Bugüne kadar hep ayaklananlar, beyler, ağalar, şeyhler oldu. Bir tek Kürt maraba ayaklanması var mı? Üyelerle tanışmak istiyormuş. Tanışıp da ne yapacaksın,” diye düşündü kendi kendine. Sonra Siyabend’e bakıp; “Hele sen önce bir işlerini hal et, yerleş buraya, bakalım müsteşar ne diyecek! Bu tür meseleleri sonra konuşuruz. Yarın Fransız müsteşarına giderken sana eşlik ederim, birlikte gider, bizimle birlikte olduğunu ona anlatırım,” dedi Kozan.

Siyabend, buna çok sevindi, Kozan gözünde büyüdü, bir kahraman olarak yüreğinde taht kurdu.

“İşte, gerçek yurtseverler, Kürt halkı için çalışanlar böyle olmalıdır,” diye söylendi kendi kendine.

Ertesi gün erkenden heyecanla kalktı, sakal tıraşı oldu, hazırlandı. Fransız müsteşarına gitmek için sabırsızlıkla Kozan’ı beklemeye başladı. İşlerini hal edip bir an önce çalışmalara katılmak istiyordu. Ancak, Kozan bir türlü çıkıp gelmiyordu. Saatler saatleri izliyor, zaman akıp geçiyordu.

“Belki bir işi çıkmış, mutlaka bir iş çıkmıştır, daha önemli mühim bir iş çıkmıştır. Bu bir halkın davasıdır, daha önemli işler vardır, işi bitince gelir, gelir mutlaka gelir. Ben söylemedim ki, kendisi söyledi birlikte gidelim. Gelir mutlaka gelir,” dedi kendi kendine. Saatler geçiyor, Kozan bir türlü çıkıp gelmiyordu. Derken gün bitti, sona erdi.

“Kozan Bey akşam gelir durumu izah eder, özür diler benden,” diye düşündü.

Akşam oldu, gece oldu! Günler günleri izledi, tam bir hafta bekledi. Tüm umutları boşa çıkmış sevgisi, saygısı tepki ve kuşkuya dönüşmüştü.

“Ulan Kozan Bey, var mı bizim töremizde yalan söylemek? Var mı insanı kandırmak? Bu yaptığın sana yakışıyor mu? Buna ayıp derler ayıp ben senden yardım istemedim ki. Sen kendin, benimle geleceğini söyledin. Bir haftadır beni bekletiyorsun,” diyordu kendi kendine öfkeyle.

Müsteşar Liyutman, onu güler yüzle karşıladı. Orta yaşlı, orta boylu, gözlüklü, kırk yaşlarında tilki gibi kurnaz görünen, bir adamdı. Küçük, havuç gibi bir burnu ve mavi gözleri fır dönüyordu. Karşısında oturan Siyabend’in anlamlı bir duruşu, geleceğe bakan gözlerinin içine baktı. İlkeli, saf, şark kurnazlığına bulaşmamış, inandırıcı bir yüz buldu. Bu yüz, Liyutman’ın hemen dikkatini çekti.

Hoş, çekici bir gülümsemeyle onu anladığını belli etti. Yılanı deliğinden çıkartan hoş, tatlı bir dil ile konuşuyordu. Sanki sözünü söylemeden önce, her sözcüğü altın terazisinin kefelerine koyup etkisini düşünüp tartarak söylüyordu. Topraktan çıkarılan, bir yeşil soğan gibi önce toprağını silkeleyip yıkadıktan sonra masaya indiriyordu. Karşısındakini etkilemek için cümleleri,

doğru sözcükleri özenle seçip eksiği, yanlış ve çelişkisi olmadan, dosdoğru söylüyordu. Bir kitapta okuyup konuşuyor gibiydi.

“Size sadece ve sadece bütün samimiyetimle hakikati söylüyorum! Siz de kurallara uyarsanız, Paris diğer mültecilere tanıdığı bütün hakları, sana da tanıyacaktır,” dedi Liyutman inandırıcı bir ses tonuyla Siyabend’in gözlerinin içine bakarak. Devamla; “bir haftadır, Suriye’de olduğun halde neden daha erken gelmedin,” dedi sorgulayıcı bir tavırla.

“Kozan Bey ile gelecektim, her halde işi çıktı, o gecikince; ‘daha fazla geç kalmayayım,’ diye tek başıma geldim.”

“Sağır Paşa’nın aşiretinizle bir düşmanlığı var mı?”

“Hayır, ama düşmanlarımızla arası iyidir.”

“Dediklerin doğrudur. Sağır Paşa, diplomatik yollarla, Fransız hükümetinden, senin kendilerine iade etmemizi, bir adli cinayet işlediğin için gönderilmen gerektiğini söylüyor.

Paris ile Ankara hükümetleri arasında, ‘hırsızlık ve cinayet gibi adli suçlar nedeniyle, sınırı geçenlerin teslim edileceğine dair anlaşmamız var.’ Sağır Paşa’nın amacı, seni bu cinayetle adli suçlu gibi gösterip iade ettirmeni sağlamaktır. Ancak biz seni adli suçlu değil, siyasi, sığınmacı olarak kabul edip Sağır Paşa’nın istemini yerine getirmeyeceğiz. Halep’teki delege tarafından, senin siyasi sığınmacı olduğun, tarafımıza bilgilendirme yapıldı,” dedi Liyutman.

Siyabend, Fransız Müsteşar’ın kendisine iyilik yaptığını düşünerek; “teşekkür ediyorum efendim, size minnettarım,” dedi. Sonra, Bedir Ağa’nın, Sağır Paşa ile iş birliği halinde ailesine yaptıklarını tüm detaylarıyla anlattı.

Liyutman, hiç bıkkınlık göstermeden, sonuna kadar saygıyla dinledi, düşünce yapısını, düşünüş tarzını ölçüp biçmeye çalıştı. Etkilemek için, yumuşak bir sesle; “ben uzun bir süredir burada

görev yapıyorum. Şimdiye kadar birçok tanınmış, aşiret çocuğu, Kürt geldi buralara. Tümüne yardımcı olmaya çalıştım. Ancak Sağır Paşa, hiçbirisinin iadesini talep etmedi. Bu da bize, senin onlardan farklı olarak, siyasi yönünün olduğunu ve Bedir Ağa'yı da siyasi düşüncelerinden dolayı, Kürt davası için öldürdüğünü kanıtlar. Dolayısıyla sen adli değil, siyasi bir sığınmacısın! İaden söz konusu olmayacak. Sağır Paşa istediği kadar istesin! Seninle her konuda, çok iyi anlaşacağımızdan kuşku duymuyorum. Şu an sana söyleyebileceğim tek şey; bizden habersiz iş yapmazsan, sonuna kadar dost olabiliriz. İstedğin zaman, hiç çekinmeden, yanıma uğrayabilirsin. Senin aşiretinden buraya gelen olursa onlara da gerekli desteği sunarım.

Paris hükümeti, Kürt sorununa çok olumlu bakıyor. Bugün Ankara hükümeti ile sıkıntı yaratan bazı antlaşmalarımız var, ama günü gelince Paris hükümeti, Kürtlerin davasını destekleyecektir,” dedi konuşmasını bitirirken.

“Bu Kozan, adam gibi adam değil, arkadaşına yalan söyleyen, kandıran biri, acaba halkına nasıl davranır,” diyerek düşünce düşünce, sürgün Kürtlerinin takıldığı bir tanıdığının bürosuna gitti.

Siması kendisine aşına gelen, iri yarı, uzun boylu, heybetli ve yakışıklı bir adam orada oturuyordu. Bu tanıdık simayı ilk bakışta çıkaramadı. Merak edip oradaki kâtibe;

“Bu uzun boylu adam kimdir,” diye sordu.

“Celadet Bedirxan Bey'dir,” dedi soğuk, umursamaz bir tutumla. Adamın da gözleri ona takıldı. Gülümsedi, yerinden kalkıp; “Merhaba, nasılsın,” dedi. Hemen arkasından; “Çıkaramadım, ama seninle daha önce görüşmüştük, değil mi,” diye Kürtçe sordu.

“Evet, efendim, simanız hiç yabancı gelmedi, ben de tam onu düşünüyordum, kâtibe sordum,” dedi Siyabend onunla tokalaşıp merhabalaşırken.

“Siz Celadet Beysiniz, Binbaşı Noel ile birlikte Malatya’ya gelmiştiniz,” dedi Siyabend heyecanla.

“Evet, şimdi hatırladım, Hacı Bedir Bey’in evinde kalmıştık. Sonra gece yarısı apar topar yaylaya kaçmıştık,” diyerek Siyabend’e sarıldı.

“Yıllar oldu, insan unutuyor işte, Hacı Bedir Bey ne yapıyor?”

“Sizlere ömür, vefat etti efendim!”

“Allah rahmet eylesin, bilmiyordum. Başın sağ olsun, Sekban Ağa iyi insandı, idamına çok üzüldüm.”

“Sağ olun efendim.”

“Sizin aşiretin hikâyesini biliyorum. Mir dedemin ayaklanması başarısız olunca, Mıhammed Beg de Eğil’den kaçıp Nemrut eteklerine yerleşmiş.

Dedem Bedirxan, 1847’de, teslim olunca, önce Samsun’a, oradan gemiyle İstanbul’a götürülmüş. İstanbul’dan Girit’e sürgün edilmiş! Ömrünün geri kalanını, karşısına dikilip ayaklandığı padişaha hizmet etmekle geçirmiş!

Padişah tekrar İstanbul’a çağırıp; ‘nerede kalmak istiyorsun,’ diye sormuş. O da; ‘Şam’da Emirulhacc, olarak görev almak istiyorum,’ deyince, Şam’a gönderilmiş. 1870 yılında vefat etmiş! İşte o günden beri biz Bedirxan ailesi, çocukları ve torunları böyle dört bir yana dağılmış, sürgün hayatı yaşıyoruz! Tüm Kürt aşiretlerinin hikâyesi birbirine benziyor,” dedi Celadet.

“Çok vakıf değilim efendim, bilemiyorum ki o dönemin şartları neydi, niye teslim olmuş,” dedi Siyabend.

“Ha, neden mi teslim olmuş? Mir dedem, çok zor durumda kalmış, ihanetle karşılaşmış, o da mal, can aile teminatı

karşılığında teslim olmuş! O zaman ne diye ayaklandın? Bunlar zaten fazlasıyla güvencedeydi,” dedi Celadet. Siyabend, ilgiyle dinliyor, dinledikçe şaşırıp kalıyor, Aristo misali kendi kendine; “bildiklerim, bilmediklerimin yanında devede kulak bile değil, öğrendikçe daha da cahil olduğumu öğreniyorum,” diye düşündü.

Siyabend, Xoybûnün programı, tüzüğü, amacı, çalışmaları hakkında hiçbir bilgiye sahip değildi. Siyaseti, diplomasiyi, örgütlenmeyi, küresel ilişkileri de bilmiyordu. Bu tür şeyleri merak ediyor, birlikte hareket edilmesi gerektiğini, birlik olmadan güç olunamayacağını, başarı kazanılamayacağını Şeyh’in ayaklanmasında acı tecrübeleriyle öğrenmişti.

Sürekli okuyup araştırıyor, ayaklanmalara liderlik yapan mir, bey ve şeyh çocuklarının yaşamlarına, Fransızlarla olan ilişkilerine, çalışmalarına bakıp neden yenildiklerini anlamaya çalışıyordu.

Sürgün hayatı, Fransızların denetiminde sürüp gidiyordu. Suriye’ye gelen hemşerilerinden genç bir grup örgütlemiş, onlarla sıkı ilişkiler içindeydi. Onları zaman zaman kaldığı eve çağırıyor, onlarla Kürt sorununu, ayaklanmaların neden başarıya ulaşmadığını konuşup tartışıyordu

“Ben bu halimle bile bunlardan daha iyi yaparım bu işi! Bir halkın davası ciddi bir iştir. Böyle kendiliğinden yürümez ki! Şu Şahin oğlu Kozan Bey ne yapıyor? Kobanê de yüksek bir tepenin üzerine yaptığı konağında oturmuş, aşiretini etrafına toplayıp aşiretler arasındaki çelişkileri kullanarak, kendisini güç haline getirmiş. Xoybûn içinde yer alarak, kendisini yaşıyor. Bu adam değil bir halkın ayaklanmasına, bir aşirete bile liderlik yapamaz. Ben kendisine; ‘vatanım için her şeyi yapmaya hazırım, Xoybûn

üyeleriyle tanışmak istiyorum,’ dedim, o hiç oralı bile olmadı,” dedi gençlere.

“Şahin oğlu Kozan Bey’in kardeşi Hirço(ayı) var, köylülere yapmadığı zülüm yoktur,” dedi bir genç.

“Şu Mustafa Bey mi,” dedi Siyabend.

“Evet, halka karşı o kadar kabadır ki, ona; ‘Hirço’ lakabını takmışlar,” dedi diğer bir genç.

“Demek ki, Hirço, diyorlar ha,” diyerek kahkaha ile güldü Siyabend.

“Şahin oğullarının izni olmadan, Kürt kadınları köylerden yumurta, yoğurt, yağ, süt, tavuk gibi mallarını, Kobanê ’ye getirip satamazlar,” dedi bir diğer genç.

“Kadınlar çarşaf takmadan, yanlarında erkek olmadan şehre inemezler. İnip de yakalanan kadın olursa kocasını yakalayıp döverek cezalandırırlar,” dedi öteki genç.

“Kendi çocukları dışında, kendi izinleri olmadan, Kürt çocuklarının medreseye gidip okumasını yasaklamışlar,” dedi bir başka genç.

“Ya öyle mi? Neden bunu yapıyorlar ki,” dedi merakla Siyabend.

“Maraba takımı okumaz, medreseye gitmek bey, ağa çocuklarına özgüdür diyorlar,” dedi bir genç şikâyet edercesine.

“Kürt kadınları eşya getirip satınca, Arap, Asuri, Ermeni esnaf onlara bakıyormuş da onun için yasaklamışlar,” diyerek izahata bulundu öteki genç.

“Çok ilginç, ama bunların amacı, kendileri dışında hiç kimse okumasın, gözleri açılmasın da sürekli kendilerine hizmet etsinler! Kimseyi şehre bırakmayarak, halkı denetime alıp mutlak ve tek otorite olarak varlıklarını sürdürmek istiyorlar,” dedi Siyabend.

“Zaten onların izni olmadan, hiç imse tarlasını, hayvanını, evini satamaz! Satanlarınkini de yarı fiyatına kendileri alıyorlar,” dedi bir genç öfkeyle.

“Desene, Kozan Bey, tam bir saltana sahibi,” dedi.

“Berazî Aşireti içinde onların izni olmadan, hiç kimse tek adım atamaz,” dedi diğer genç öfkeyle.

Sürgün günleri akıp geçiyordu. Aylar sonra, Siyabend, ikinci kez, Beyrut’ta gelen, Xoybûn başkanı Celadet ile görüşünce;

“Ben artık sürgündeyim. Halkım için bir şeyler yapmak, mücadele etmek için Xoybûn’a üye olmak istiyorum,” dedi saygılı, mahcup bir tavırla.

“Çok iyi olur, bugünden sonra sen de Xoybûn üyesisin artık,” dedi Celadet doğa, samimi bir sesle.

“Bu partiye üye olma şartları yok mu? Programı tüzüğü yok mu? Celadet; ‘üyesin,’ demekle üye olunuyor mu? Diğer merkez üyeleri ne der? Demek ki, bir kişinin demesiyle her şey oluyormuş,” diye düşündü Siyabend. “Bundan sonra sen de üyesin,” dediği için de sevinçliydi. Celadet’e bakıp saygılı bir sesle;

“Teşekkür ederim efendim, bana verilen her görevi yapacağımdan emin olabilirsiniz,” dedi.

“Partinin halk için yapması gereken işler var, seni sınırdan içeriye göndersek öbür tarafta çalışma yapabilir misin,” dedi Siyabend’in saf, bozulmamış kişiliğine bakarak.

“Evet, ben mücadele etmek, yararlı olmak için buradayım,” dedi Siyabend, inanmış bir ciddiyetle.

“Peki, nasıl bir çalışma yapabilirsin,” dedi Celadet.

“Fark etmez, ben her türlü işi yapabilirim. Başkalarının yapamayacağı, altında kalkamayacağı her türlü işi başarabilirim.

Herhangi bir üyeye verdiğiniz görevlerden daha fazlasını bana verebilirsiniz. Her yükün altından kalkabilirim,” dedi Siyabend.

“Siyabend, seni Dêrsim’e göndermek istesek, gidebilir misin,” dedi Celadet tereddüt ve kaygıyla.

“Şüpheniz olmasın! Hiç tereddüt etmeden seve seve giderim. Beni ölüme bile gönderebilirsiniz! Vatanım için her şeyi yapmaya hazırım,” dedi Siyabend.

“Bir yıldan beridir, Dêrsim’e göndermek için becerikli, yetenekli ve cesur bir arkadaş arıyoruz. Maalesef bir türlü bulamadık. Siz böyle deyince çok sevindim. Dêrsime adam gönderme çok acil bir mesele haline gelmiş. Allah seni bize gönderdi!

Siyabend, daha çok gençsin, belki bilmezsin. Amerika’da büyük bir Kürt göçmen nüfusu var. Kürtler dünyanın dört bir tarafına dağılmışlar. Amerika göçmen Kürtlerinin büyük çoğunluğu Dêrsim halkındandır. Çok da zengindirler. Xoybûn, daha yeni bir Partidir. Maddi desteğe, ekonomik yardıma ihtiyacı var. Onlarla ilişkilenmek, dost olmak ve örgütlemek istiyoruz. Davamızı onlara anlatmak istiyoruz. Eğer Xoybûn’un amacını onlara anlatabilirsek büyük maddi destekleri bize olur. Seyit Rıza, bunlarla tanışmamızda, ilişki kurmamızda aracı ve yardımcı olabilir.

Daha önce biraderimi, bu iş için Amerika’ya gönderdim. Birader gidip bu adamlarla görüşecek, partinin amacını anlatıp ikna edecekti. İkna edip maddi yardım toplayacaktı.

Bizim birader ne yaptı?

Pahalı, lüks bir otele yerleşmiş, tümünü ayağına çağırmış! Bu olacak iş mi? Onu tanımadıklarından adamların çoğu görüşmeye gitmemiş. Bizim ki de gidip görüşmemiş, amacımızı anlatmamış!

Türk konsolosluğu apar topar devreye girmiş. Xoybûn'u, bu adamlara, 'Ermeni Taşnak ve Hınçak Partileri,' gibi anlatmış. Hakkımızda kötü bir imaj yaratmış. 'Xoybûn'un bir Ermeni partisi olduğunu, İngilizlerin desteğiyle ülkeyi parçalamak istediğini,' söylemiş. Bu propaganda karşısında birader ile görüşmemişler. O da onlara gitmemiş. Sadece bir şubemizi orda açıp yüklü bir fatura ile geri geldi.

Biz Amerika'daki, bu zengin Kürtleri, doğru bilgilendirmek ve ikna etmek için Seyit Rıza'yı aracı yapmak istiyoruz, ama bir yıldır Seyit Rıza'ya gönderecek becerikli, cesur bir arkadaş bulamadık.

Xoybûn tüm Kürdistan'da genel bir ayaklanma hazırlamak istiyor. Dêrsim eskiden beri Diyarbakır, Cizre gibi bir Kürt merkezidir. Seyit Rıza'nın bize destek verip vermeyeceğini öğrenmemiz lazım!

İşte, Siyabend, al sana büyük bir görev! Bu görevi başarırsan vatan için çok büyük bir hizmette bulunmuş olursun," dedi Celadet.

"Göreve hazırım. Dediklerinizi yerine getireceğim. Bazı dostlarımı ve ailemi de bu konuda bilgilendireceğim. Emin olabilirsiniz. Ben biraderiniz gibi eli boş dönmeyeceğim. Çalışıp sonuç alıp geri geleceğim," dedi Siyabend.

"Peki, yol arkadaşların var mı?"

"Evet, beş-altı adamım var. Bunlarla birlikte ülkenin her yerine gidip her türlü işi yapabilirim."

"Dêrsim'e gidip dönebilmeniz için kaç silah ve ne kadar paraya ihtiyacın var?"

"Para istemiyorum, silahlarımız da yeterlidir. Biraz mermiye ihtiyacımız var, mermi bize temin etseniz yeterlidir."

“O iş kolay, istediğin şey mermi olsun. Sana mermi, para ve götüreceğin mektupları yazıp en kısa zamanda göndereceğim. Sen de ona göre yarından itibaren hazırlığını yap, sende başarılı güzel haberler bekleyeceğim. Mektup, para ve mermileri Kozan Bey sana iletir.

Dönüşte, oradan getireceğin mektupları, gidişin, gelişin, yollar ve memleketin ahvalı hakkında detaylı bir rapor yazıp Kozan Bey’e teslim edersin. Kozan Bey, Xoybûn’un buradaki temsilcisidir,” dedi Celadet.

Sonra Siyabend’e bakıp; “bu nasıl bir genç, hala böyle saf, temiz insanlar kalmış mı,” diye düşündü.

“Kozan Bey, Xoybûn’un buradaki temsilcisidir,” sözü Siyabend’in hoşuna gitmedi. Kozan’ın iş yapmayacağı konusunda kendisini ikna etmişti.

Siyabend, Celadet’ten gelecek haberi beklemeye başladı. Günler günleri izledi, haftalar çoğaldı, aylar, mevsimlere ulaştı, hala Celadet’ten haber yoktu. Siyabend, bu duruma hem üzülüyor hem de öfkeleniyordu.

“İşler böyle yürümez, memleket böyle kurtulmaz,” diyordu kendi kendine. Gittikçe kafasındaki ütopya yıkılıyordu. Duydukları ve hayal ettikleri ile gördükleri birbirine tersti. Kış bitti, bahar geldi. Artık Siyabend’in umudu kırılmış, Xoybûn’u yönetenlere güveni kalmamıştı.

“Bir basit sınır geçişi, mermi temini bu kadar zaman alırsa bunlar bir halkı nasıl örgütleyip ayağa kaldıracaklar,” diye düşünüyordu.

II

Bulutlar arka arkaya gürlüyor, şimşekler çakıyor, bahar yağmurları aralıklarla yağıyordu. Urfa, Suruç, Kobanê ovası yeşil renklere bürünüyordu. Yağmurlu, fırtınalı bir bahar gününün

akşamında, tanımadığı bir adam gelip; “ağam, bey seni çağırıyor,” diyerek Siyabend’i alıp götürdü.

“Celadet Bey, şunları sana gönderdi, ne zaman yola çıkacaksın,” dedi hiçbir şey sormadan, izahatta bulunmadan Kozan. Ardından üç mektup ile iki bin bildiriği verdi.

“Bize para ve mermi de göndereceğini söylemişti,” dedi Siyabend.

“Bana böyle bir şeyden söz etmedi.”

“O halde en kısa zamanda yola çıkarım, yola çıkmadan önce sizi bilgilendiririm.”

Kozan’ın Abbad adlı kâtibi de olup bitenleri pür dikkat dinliyor, tüm detayları beynine yerleştiriyor, bir yandan da Kozan’ın söylediklerini not ediyordu.

Abbad’ın asıl adı, İsmail’di, ama asıl adını Kozan da bilmiyordu. Herkes “Abbad” diye hitap ediyordu. Fransızca, Arapça Türkçe, İngilizce ve Kürtçe dillerini çok iyi biliyordu. O da ülkesinden yıllar önce mülteci olarak buraya gelmiş, Fransızların hesabına çalışıyordu.

Hasan Hüsnü albay olmuş, tüm istihbaratın başına geçmiş, Abbad’i ile ilişkililmiş, Kozan’ın yanına yerleştirmiş, para karşılığında bilgi alıyordu.

Dil bildiği için Kozan’ın Fransız ve Araplarla ilişkisini sağlıyor, Kozan ona düzenli maaş ödüyordu. Abbad, pür dikkat onları dinlerken; “Bu defa, Hasan Hüsnü’den çok iyi para alacağım, bunlar ciddi bilgiler, öyle ucuza satmam, kolay değil bu bilgileri elde etmesi,” diyordu kendi kendine.

Siyabend’in güveni her geçen gün sarsılıyor, Kozan’ın duruşu, yaklaşımı, tepeden bakışı, onu rahatsız ediyor, ama o yine de bir şeyler yapmak istiyor, para ve mermileri bahane yapmak istemiyordu.

“Ailemi getirmek için memlekete gitmem gerekiyor,” diyerek Carablus’taki Fransız askeri birliğinden izin aldı Siyabend.

Bir gece, beş arkadaşıyla birlikte, şiddetli mart yağmuru altında, Carablus’ta iki bin bildiri ve üç mektupla, sınırı geçerek Antep topraklarına girdi. Sınırdan, Dêrsim’e kadar dağıtılacak olan bildiriler, halkı ayaklanmaya çağırıyordu. Kuzey topraklarında ilerlerken, kendi kendine;

“Biz bu bildirileri dağıtırsak gittiğimiz her yerde izimiz belli olacak. Sağır Paşa’nın adamları bizi takip edecek,” diye düşündü. Sonra; “Koca Xoybûn’un, koca başkanı Celadet, temsilcisi Kozan Bey, beni yanlış yönlendirecek değiller ya? Mademki Parti böyle istemiş, demek ki mutlaka bir bildikleri var,” diyerek bir önceki düşüncesinden vaz geçti.

Daha ülkeye giriş yapmadan, Hasan Hüsnü tüm geçiş noktalarına asker konuşlandırmış, tedbir almış, Ankara’ya; “Siyabend’in beş kişiyle içeri gireceğini,” bildirmişti. Celadet ve Kozan; “Xoybûn’un adamlarının sınırı geçip halkı ayaklandırmaya çağıran bildirilerin dağıtılacağına,” propagandasını yapıyordu.

Siyabend, uğradığı her köyde bildiriler dağıtıyor, tekrar yoluna devam ediyordu. Ardından, bildirileri dağıttığı her köyü, jandarmalar basıyor, her seferinde sarp, patika dağ yollarını tercih ederek kurtulmayı başarıyordu. Jandarmalar, amansız takibi sürdürüyor, kovalamaca sürüyordu. Dağ yollarını takip ederek Antep’ten, Maraş’a, oradan da Nemrut eteklerinden Malatya’ya geçti.

“Böyle bildiri, dağıtırsak ya yakalanacağız ya da öldürüleceğiz! Bir kişinin barınması, saklanması, beş kişinin barınma ve saklanmasından daha kolaydır,” diye düşündü. Nemrut eteklerine geri döndü. Beş arkadaşını, güvenilir bir dağ

köyünde bıraktı. Suriye'ye geçmeleri için rehber bulup yanlarına verdi. Kendisi tek başına gitmeye karar verdi.

“Arkadaşlarım olmadan, nöbet işini nasıl çezeceğim, nöbet, olmadan tehlikeli olur, ama tek başına olmanın avantajları da var. Yol alırken beş kişinin görülme riski daha fazladır. Barınması ve saklanması daha zordur. Tek başıma olursam fazla dikkat çekmez, daha rahat gizlenebilirim,” diye düşündü.

İlk günler, tek başına yol almakta zorlandı. Yol arkadaşlarından ayrıldığı için tereddütte düştü. Tek başına olmanın avantajlarını gördükçe yaptığı işin doğru olduğu sonucuna ulaştı.

Bedir Ağa'yı mertçe öldürmesi, bir efsane gibi bütün köylere yayılmıştı. Gittiği her köyde, her evde saygı ve destek görüyordu. O kendine göre tüm tedbirleri almaktan geri kalmıyor, terk ettiği her köye arkasından askerler geliyordu.

Reşo, gecenin derinliğinde, derin bir uykundaydı. Dağlı rehber, onu uykudan uyandırdı. Bu gece vakti uyandırılması, onu tedirgin etti. Siyabend'ı görünce tanıdı ve biraz rahatladı, onu içeri alırken dağlı rehber geri gitti.

“Buraya gelirken kimse sizi gördü mü,” dedi Reşo.

“Dağlı rehber, köpeğine bile his ettirmeden konağına girmeyi başardı,” dedi Siyabend.

“Lütfen darılma, alay etme, bu aralar devletle aram hiç iyi değil. Üstelik amcaoğullarımla da anlaşamıyoruz. Burada olduğunuzu bilseler hemen jandarmaya bildirirler. Devlet, bu aralar ne tuzaklar kuruyor, ne baskılar geliştiriyor bir bilsen!”

Siyabend, verilecek mektubu çıkarıp Reşo'ya verirken, kendisinin neden gitmediğini izah eden bir mektup da yazıp verdi.

Reşo o gece her iki mektubu, bir adamına verip sahiplerine gönderdi. Mektupları yanında tutmak istemiyor, bir an önce kurtulmak istiyordu. Mektuplar Malatya'ya gönderilince, Siyabend onu rahatlatmak için; “Tedirgin olmana gerek yok, hiç kimse bizim buraya geldiğimizi görmedi. Çok yorgunum, günlerdir yoldayım, bir yatak yapsan da uyusam iyi olacak,” dedi.

Reşo, yün yatakları bizzat kendisi getirip yere serdi. Siyabend uzandığı gibi deliksiz bir uykuya daldı.

Sabah uyandırıldığında güneş epey yükselmiş, Reşo zengin bir kahvaltı hazırlamış, onu bekliyordu. İki birlikte oturup kahvaltı yapıp sohbet ettiler. Sonra sofrayı kendisi toplayıp mutfığa götürdü. Kimsenin Siyabend'ı görmesini istemiyordu. Geri dönünce, sarılık hastalığına yakalanmış gibi, sapsarı kesilmişti.

Odaya girer girmez; “Ben bittim. Vallahi ben bittim. Bittim, Siyabend bittim. Şimdi ne yapacağım? Bittim, ben resmen bittim, jandarmalar köye geliyor, geldiğinizi öğrenmişler!” dedi.

Siyabend de tedirgin oldu. Konağa girerken onları kimsenin görmediğinden emindi. Hemen ayağa kalkıp pencerenin önüne geçerek;

“Hanı nerede jandarma?”

“Haa bak, onlarca asker, köye doğru geliyor,” dedi, eliyle karşı yamaçtaki patika yolu göstererek. Siyabend, onun dediği yere baktı. On civarında asker, birkaç köylüyü önüne katmış, dağdan köye doğru iniyordu.

“Reşo Bey, rahat ol! Tedirgin olma. Buraya geldiğimizi kimse görmedi. Bunlar köylere kaçak aramaya çıkan jandarmalardır. Birkaç zavallı köylüyü yakalayıp götürüyorlar, korkmanı gerektirecek bir durum yok!”

“Nasıl korkmayayım’ Senin nasıl arandığını bilmiyor musun? Burada yakalanman ne demektir? Başıma neler getirirler biliyor musun?”

“Jandarmaların neden köye geldiğini bilmiyoruz, ama benim için gelmedikleri kesindir. Diyelim ki beni yakalamaya geliyorlar. Hiçbiri beni tanımaz. Geldiklerinde, ben ‘Malatya’da senin amcan oğlu Ahmet’im,’ derim. Nerede beni tanıyacaktılar?”

“Doğrudur, buralarda seni tanıyan kimse çıkmaz, fakat tüfeğini ve mektupları ne yapabiliriz?”

“Al tüfek ile mektupları sağlam şekilde sakla!”

Tüfek ile mektupları alıp daha önce, bu tür şeyler için, özenle hazırladığı, kendisi dışında hiç kimsenin bilmediği gizli zulasına götürüp yerleştirdi. Sonra; “Allah gelse bile bulamaz, ben bile bulamam,” dedi, kendi kendine.

Geri misafirin yanına döndü. Odaya girince, gözleri, Siyabend’in belindeki tabancaya takıldı. Jandarmalar köye doğru yaklaşıyordu. Siyabend’e bakıp;

“Tabancanı ceketinin altında görmezler mi sanıyorsun?”

“Beni yakalamaya kalkışırlarsa tabancamı kullanacağım,” dedi Siyabend.

“Sen ne diyorsun? Benim evimde çatışmaya mı gireceksin,” dedi kekeleyerek. Yeniden heyecanlandı. Titreyerek çağırıp bağırmaya başladı.

“Hemen çık evimden, ocağıma incir dikmeye mi geldin? Ne demek çatışacağım!”

Reşo, tir tir titriyor, zaman gittikçe daralıyor, jandarmalar acele etmeden köye yaklaşıyordu. Siyabend, Reşo’nun korkaklığına öfkelenerek; “tüfeğimi ve mektuplarımı ver evinden çıkayım, bugüne kadar hiçbir şerefsizin çatısı altında durmadım, bundan sonra da durmam,” dedi.

Reşo, aceleyle içeri girip tüfeği hizmetçiye verip gönderdi.

“Hanı mektuplar nerede mektuplar, mektupları almadan bir yere çıkmam. Git Reşo Bey’ine söyle, mektupları hemen göndersin.” Hizmetçi aceleyle gidip koşarak geri döndü. “Reşo Bey diyor ki;

“Mektuplar duvar boşluğuna düşmüş, hemen çıkarmamız mümkün değil, Allah Rızası için hemen köyün dışına çıksın, biz akşamleyin mektupları kendisine veririz,” diyor dedi hizmetçi.

Siyabend, çok öfkelenmiş, zaman daralmış, Reşo korkudan tir tir titriyordu. Güneş yükselmiş, jandarmalar köye doğru yaklaşmış, tüm köy halkı kapılarının önüne çıkmış onlara bakıyordu.

Siyabend, zamana karşı yarışa girmiş, düşünüyor bir çözüm arıyordu. Aniden kararını verdi, konağın arka tarafından, askerlerin geldiği istikamet tersinde kayalıklar gözükiyordu.

Hızlı, çevik adımlarla arka kapıdan çıkıp kayalıklara doğru koşmaya başladı. Bu köyün arka tarafıydı, ne köylüler ne de asker onu görüyordu. Konağı kendisine siper alarak, bir maratoncu gibi durmadan koştu. Yarım saat sonra nefes nefese kalmış, kayalıkların arasındaydı. Görkemli konak uzaklarda kalmış, konağın uzaklığına bakıp; “bu kadar yolu, böyle kısa zamanda nasıl aldım,” diye düşündü. Büyük ve sık kayalıklara bakıp rahatladı.

“Sağır Paşa’nın ordusu gelse de artık vız gelir, tırız gider. İsterse Reşo Bey de onunla birlikte gelsin,” dedi kendi kendine seslice. Bir konağa, bir de kayalıklara bakarak;

“Jandarmalar gelse bile, akşama kadar burada çatışabilirim. Arazi uygundur. Gece olunca çekip giderim,” diye mırıldandı. Kayalıklar arasından uygun bir yer seçti. Oturup köyü izlemeye başladı.

“Acaba şimdi Kozan Bey ne yapıyor? O Abbad adındaki kâtibini de hiç gözüm tutmadı, sinsi sinsi beni izliyordu. Hiçbir şey Kozan Bey’in umurunda değildi,” diye düşündü.

Siyabend Suriye’den yola çıkmadan, Abbad, tüm bilgileri, Hasan Hüsnü’ye göndermiş, karşılığında tam yüz Reşad altını almış, daha da zengin olmanın hayallerini kuruyordu.

Hasan Hüsnü, aldığı istihbarat bilgilerini aynı gün Ankara’ya iletmiş, Sağır Paşa bizzat kendisi ilgilenmiş ve tedbirler almıştı. Siyabend’ı yakalamak için Malatya ile Dêrsim arasına üç alay jandarma yerleştirmişti.

Derken güneş yükseldi, öğleyi geçti, batıya doğru ilerledi. Gelen, giden yoktu. Güneş vurdukça kayalıklar nisan güneşi altında iyice ısınıyor, Siyabend, durmadan düşünüyordu. Su yoktu, tütünü bitmek üzereydi.

“Böyle bir zamanda, sigara içmeden durulmaz ki,” deyip sigara üstüne sigara yakıyordu.

Güneş batıya doğru son kanat vuruşlarını vurana dek, elinde silahı, kayalıklar arasında, herhangi bir kaya gibi öylece bekleyip köyü izledi. Gün boyunca hayal üstüne hayal kurdu, Reşo ile Kozan’a öfkelenip durdu.

“Bu kadar jandarma, bu kadar tedbir, acaba kim ihbar etti, bu işte kesin bir bit yeniği var,” dedi kendi kendine.

Gün battı, karanlık çöktü, hava yeniden soğudu. Siyabend bir kaya gibi yerinden hiç kıpırdamadı. Karanlığın içinden bir karartı gözüksü. Pür dikkat kesildi. Karartı yaklaştı, elinde tüfeği, daha dikkatli baktı. Geleni tanıyamadı. Adamın elinde bir çıkın vardı. “Bu Reşo Bey’in adamı olmalı,” diye düşündü, yerinden kalkıp;

“Hey sen kimsin?”

“Beyim, ben Reşo Bey’in adamıyım,” dedi ürkek bir sesle.

“Reşo Bey nerede?”

“Senden sonra o da çıktı, ‘ben Malatya’ya gidiyorum,’ dedi, daha dönmedi.”

“Mektup nerede?”

“Reşo Bey’in hanımı korkudan yaktı efendim!”

“Yaktı mı?”

“Evet, efendim yaktı?”

“Tam bir aydan beri yollardayım, bir aydan beri çile çekiyorum! Bütün bu kadar zahmet bu mektubu, Seyit Rıza’ya ulaştırmak içindi! Mektup da yakılıp yok edilmiş! Şimdi ne yapacağım, mektup olmadan ne yapacağım? Bu kadar hedefe yaklaşmışken, mektubun yakılması bir felakettir! İçinden çıkamayacağım kara bir felakettir! Ferat’ı geçtikten sonra bir günlük yol kalmıştı. İki gün sonra Seyit Rıza’nın yanında olacaktım.

Mektup olmadan, Seyit Rıza’nın karşısına çıkamam ki! Çıkıp da ne diyeceğim? Sana Celadet Bedirxan’dan mektup getirdim de Reşo Bey’in hanımı yaktı mı diyeceğim. Bu durumda adamı, adam yerine koyarlar mı? Mektup olmadan neden geldin demez mi? Sonra Seyit Rıza beni tanımıyor ki! Mektup olmadan kendimi nasıl tanıtacağım?

Ya Celadet’e ne diyeceğim? Hangi yüzle karşısına çıkacağım? Demez mi biz sana güvendik! Güvendik de mektubu verdik. Demez mi o mektubu Reşo Bey hanımı yaksın diye mi sana verdik? Şimdi ne yapacağım? Hangi yüzle Celadet Bedirxan’ın karşısına çıkacağım?

Adama söz vermiştim! Söz ne demektir? Söz bir kere ağızdan çıkar. Tek bir kere! Bir kere ağızdan çıkar. Ağızdan çıkanı bir daha geri alamazsın ki! Sözüne sahip çıkmayan adamdan sayılır mı? Söz insanın kişiliğini belirler. Ben şimdi sözümün gereğini nasıl yerine getireceğim?

Söz olmadan insan var olabilir mi? Söz, insanın ağzından çıkar! Ben şimdi ne yapacağım,” diye düşünüyor, öfkeden tırnaklarını kemiriyordu.

Karanlık çökmüş, konak karanlıkta yitip gitmiş, kayalıklar arasında Siyabend ile adam gölgeden birer siluet gibi karşı karşıya duruyordu.

“Beyim sabahtan beri açsın, susuzsun, sana yemek getirdim, yemeyecek misin?” diyen adamın sesiyle kendine geldi. Adama baktı, sesi samimiydi.

“Bu yaptıklarından sonra bu korkağın, yemeği boğazımdan geçer mi sanıyorsun?”

“Hiç olmasa bir yudum su iç?”

“Alçağın suyu da boğazımdan geçmez ki!”

“Bir yudum su, Allah’ın suyu, Bey’in suyu değil ki!”

“Su konaktan çıktı, korkak adamın konağından su içilmez!”

“Beyim, bir yudum su!”

“Peki, neymiş bu jandarma meselesi?”

“Reşo Bey, boş yere telaşlanıp korkmuş. Boş yere korkup bunca telaşa girmiş! Boş yere korkup evden kaçmış. Korkulacak hiç bir şey yokmuş! Reşo Bey boşu boşuna korkmuş.

“Neden korkmuş?”

“Dağ köylerinin birinde, bir oğlan, bir kızı sevmiş. Kız da oğlanı sevmiş. Oğlanın babası kızı istemiş. Kızın babası, olmaz demiş. Oğlanın ailesi; ‘Allah’ın emri, peygamberin kavli ile kızı bize verin,’ demiş. Kızın babası; ‘ölürüm de vermem,’ demiş. Kız oğlanı, oğlan kızı seviyormuş. Kız ile oğlan herkesten habersiz sözleşmiş, gece olanca el ele verip dağlara kaçmışlar. Sabah olunca, bakmışlar ki kız ile oğlan yok. Kızın annesi, oğlanın annesine; ‘senin oğlun benim kızımı zorla kaçırdı,’ demiş. Oğlanın annesi sinirlenmiş; ‘öyle değil, senin kızın oğlumu

kaçırdı,’ demiş. Bu sabah kız ile oğlan tarafı taş ve sopalarla birbirine girmiş. Jandarma da müdahale etmiş. Bu sabah onları alıp götürüyorlarmış.

Reşo Bey’in konağına uğramadılar. Bey boşu boşuna korkmuş, boşu boşuna telaşlanmış. Telaşlandı da seni telaşa vermiş,” dedi adam.

Karanlık, ışık sızdırmayan bir kara perde gibi inmişti. Konak karanlıkta yitip gitmişti.

Siyabend ile adam gölgeden birer siluet gibi karşı kaşıyaydı. Kayalıklar, karanlığın içinde kara birer mızrak gibi duruyordu. Toparlandı, tüfeğini aldı, yönünü Dêrsim’e çevirdi!

“Ben Ararat’a gitmeliyim, mademki burada başarılı olamadım, oraya gidip savaşmalıyım. Zaten sınırı geçmişim, Elazığ’a kadar yolu biliyorum, gidip orada, Halis Beyi görüp onlarla birlikte kalırım,” diye söylendi kendi kendine. Sonra karanlığın içinden bir gölge gibi yitip gitti. Adam arkasından bağırdı;

“Beyim, bari bir yudum su, bir yudum su içseydin?”

“Korkak adamın suyu içilmez ki.”

Ses karanlıkta, kayalıklara çarpıp yankılandı, dalga dalga yayıldı;

“Korkak adamın suyu içilmez ki!”

III

Dağlı rehber, onu en sarp dağ patikalarından alıp götürüyordu. Elazığ dağ köylerinde bir dostuna ulaşmıştı. Orada bir gün kaldıktan sonra dostu yanına genç, yol bilen bir rehber vermişti. Rehber, onu Seyit Rıza’ya ulaştırıp geri döndü.

Siyabend, Celadet’in verdiği mektubun serüvenini, Reşo Ağa’yı olduğu gibi anlattı. Ardından;

“Mektubu bana verirken; ‘Yeni bir parti olduklarını, maddi desteğe ihtiyaçlarının olduğunu, Amerika’daki zengin Kürtlerle ilişkilenmek için sizin aracı olmanızı istiyordu,” dedi mahcup bir sesle.

“Keşke Celadet Bey’in mektubunu bana sağlam ulaştırsaydın,” dedi hayıflanarak Seyit Rıza.

“Bir de genel bir ayaklanmadan söz ediyordu.”

“Kürdistan’da genel bir ayaklanma ha! Bu üzerinde çok iyi düşünülmesi gereken, en acil ve mühim meseledir! Bunun için kıvrak bir zekâ, boyun eğmeyen bir öncülük, ateş gibi keskin bir irade olmalıdır,” dedi seyit Rıza. Derin bir düşü dalmış gibi uzak, çok uzaklara baktı.

“Dêrsim Kürdistan’da eskiden beri önemli bir merkezdir, bir kalkışma durumunda sizin bu konuda ne düşündüğünüzü öğrenmek istiyordu.”

“O adamın deyimiyle; ‘çıbanbaşı Dêrsim,’ başlı başına bir sorundur,” dedi kendi kendisiyle monolog yapar gibi. Biraz durdu, sonra başını kaldırıp; “Mir Bedirxan Bey, Şeyh Ubeydullah koşulları iyi değerlendirseydiler belki de Kürtler, bugün bu durumda olmazdı. Bilmem ki Kürtler, bu tarihi dar boğazdan, kızgın ateşin içinden kurtulmayı nasıl başaracaklar? Siyabend oğlum, sen daha çok gençsin! Sizin aşireti iyi bilirim. Babanı da tanıyordum. Bu işler asla hafife almaya gelmez. Celadet Bey ne düşünüyor bilmem, ama bu işin sonunda kanlı kıyımlar, göçler, sürgünler, yoksulluk, açlık, talan, tecavüz var! Çok iyi düşünüp hazırlanarak karar vermek lazım. Şakaya gelir yanı yoktur. Topyekûn ayağa kaldıran kararlı, güçlü bir lider, ortak bir düşünce, herkesin benimsediği bir parti olmadan, bu işler çok zor yürür! Dêrsim daha da zorlu bir meseledir,” dedi. Ardından kendi kendisiyle hesaplaşır gibi Siyabend’e bakıp;

“Celadet Bey’in mektubunu merak ediyorum, keşke okuyabilseydim,” dedi.

“Haklısınız efendim,” dedi, Siyabend suç işlemiş, mahcup ve üzgün bir sesle.

Derken, Seyit Rıza’nın yanına verdiği adam, onu alıp Kafkas Cephesindeki arkadaşının yanına götürdü.

“Bak hele Ali Haydar, sana kimi getirdim,” diye bağırdı adam. Ali Haydar, karşıdan gelen adama bakınca Kafkas Cephesini anımsadı. Top sesleri arasındaki o saldırı anı kafasında canlandı.

“Vay kardeşim, nasıl oldu da yolun buralara düştü,” diyerek şen bir kakhaha attı. Siyabend’e sarıldı.

“Yolum buraya düşmüşken, seni görmeden gitmem,” diye düşündüm.

“Beni görmeden gitseydin, sana çok darılırdım,” dedi Ali Haydar, Siyabend’i sımsıkı kucaklarken. Birlikte yürüdüler, evin avlusuna girince;

“Sakine bak hele kim gelmiş. Hanı hep sana anlatırdım ya Kafkas Cephesinde birlikte savaştığımız Siyabend diye bir arkadaşım var. İşte o bize misafirliğe gelmiş,” diye bağırdı.

“Hoş geldiniz evinize. Ali Haydar’ın arkadaşı benim de arkadaşımdır. Buyurun içeri,” dedi Sakine.

Derin, çok derin bir sohbette daldılar. Sakine onlara yemek yapıp sofraya taşıdı, zaman zaman sohbetlerine ortak oldu.

Söz; sözü, anı; anıyı doğurdu...

Koyulaşıp derinleşen sohbet; yağmur damlarının toprağı ıslattığı gibi kurumaya, unutulmaya yüz tutmuş, bütün anıları yeniden ıslatıp açığa çıkardı.

“Ne kadar anlamlıydı savaşın, acının, hüznün kucağındaki o zor günler,” dedi Ali Haydar.

“Daha da zor günler yaşayacağız, ama belki de o zor yıllar, gençliğimizden ve beklentilerimizden dolayı o kadar anlamlı ve güzeldi. O zamanlar yirmili yaşlardaydık, şimdi otuzu aştık,” dedi Siyabend.

“Acı, gözyaşı, ölüm dolu olsa da geçmişimden kalan en anlamlı, değerli anılardır benim için!”

“Bu akşam konuşup sohbet ettikçe bütün anılar birer birer yeniden gözümde canlandılar.”

“Siyabend kardeşim, bu akşam seni böyle beklenmedik bir anda görünce çok sevindim. O Serhat Cephesinde yaşadığımız hüznün, acı dolu bütün o anıları yeniden yaşadım. Bütün arkadaşları yeniden görür gibi oldum.”

Söz; sözü, anı; anıyı doğurdu.

Geçmişi yeniden yaşar gibi birbirlerine bakıp güldüler. Güldüler, üzüldüler, hüznülenip hayıflandılar. Yeniden kakhaha ile ağız dolusu güldüler. Sonra Şeyh’in ayaklanmasını, Ağrı başkaldırısını tartıştılar.

Sabaha dek, anılar ırmağında yüzüp durdular.

Konuştukça geçmişten kalan tüm anılar; sararmış, solmuş bir anı defteri arasında kurumuş gül yaprakları gibi dökülüp saçıldılar.

IV

Kürtlerin öyküsü, çok eski bir efsaneydi. Efsane, dilden dile anlatılarak geliyordu. Sözlü ve yazılı toplumsal beleğe göre İsa’nın Golgota Tepesinden çarmıha gerilmesinden on bin yıl öncesine kadar uzanıyordu.

Üç kutsal kitap adı geçen Dicle ile Ferat ırmakları, Kürt coğrafyasından doğup birer ejderha gibi kuzeyden, güneye doğru akıp Arap çöllerine yaşam sunuyordu. Her ikisi de üç semavi dine göre insan kızı ile insanoğlunun, yaratılış efsanesinin simgesiydi.

Hikâye; evrenin varoluşuyla, varlık yokluk, karanlık aydınlık ruh madde, kul tanrı ikilemiyle başlıyor, kendine özgü bir ilk felsefe, düşünce, destan, müzik ve yaratılışın tanıklığına dek bir fırtına gibi gerilere uzanıyordu. Sekban Dağı'na çıkan Zerdüş, tek mil din ve felsefelerin bereketli, ışıkl, hümanist, feminal, eşitlikçi, özgürlükçü, natüralist ilk tohumunu Yukarı Mezopotamya'nın bereketli toprağına serpmiş, burada yeryüzüne yayılmıştı.

İlk Aryen kabile ve Aşiret konfederasyonları; Sümer, Akad, Babil ve Asur'un kulluğına karşı diriliş ve direniş tohumlarını güneşi, suyu bol olan toprağı ekmişti. Gerisi yeryüzüne yayılan, bitmeyen bir özgürlük ve hakikat arayışıydı. Yaygın, mavi gök altında, dağlar hep alternatif özgür yaşamın sığınağıydı. O günden beri, o yiğit dağ savaşçıları, toprağı ve dağı yapışmış hala orada ölümüne direniyorlardı.

Büyük, verimli, tarihi doğuran eski çok eski bir ülkeydi. Rüzgârları kendine özgüydü. Dağlardan, ovalara ve denizlere doğru esiyordu. Bazı vadi, ova ve yaylaları dört mevsimi bir anda yaşıyor, semavi dinlerin tarif ettiğı, saklı cenneti içinde taşıyordu.

Dicle dişi, alımlı, yumuşak başlı, yeryüzünün akıntıyla inilen tek yönlü ırmağıydı. Ferat eril, hırçın, asi ve her daim öfkeliydi! Aryen Kürt toplulukları, asi öfkelerini buradan alıyorlardı. Dicle ile Ferat'ın kıyıları ile yaygın mavi göklere uzanan dağların etekleri hala tanrı ve tanrıçaların izleri ile doluydu. Burada yaşayanlar, Zagros'un asi yürekli, mert, misafirperver, korku nedir bilmeyen, cesur çocuklarıydı!

Hançer ve kılıç, bedenlerinin ayrılmaz bir parçası olmuş, ellerinde mavzerler, sarp bir yamaca kurulu, köyün kerpiç yapılı bir evinin duvarı dibinde güneşlenip tartışıyorlardı.

“Artık bahar geldi, daha rahat nefes alacağız. Doğanın kılcal damarları bile açılıyor, her taraf yeşilleniyor,” dedi Biroyê Hesikê Têlî sevincini dile getirerek.

“Hava çok güzel de yalnız şu tütün hiç güzel değil hem bu güzel havayı hem de kendi ciğerlerinizi zehirliyorsunuz,” dedi biri.

“Zehirlenen ciğerlerimiz olsun, halkı zehirlemeyelim de... Duydum ki bazı arkadaşlar, köylerden parasını vermeden tütün alıyorlarmış,” dedi bir diğeri, sözü çuvaldan orta yere boşatırcasına.

“Ben de duydum, bazı gruplar zorla yiyecek alıyorlar, halka karşı dikkatli olmak lazım,” dedi bir diğeri.

“Böyle şeyler yapmak, hiç de doğru değil, kim yapıyorsa uyarılmalıdır,” dedi öteki ciddi bir yüz ifadesi takınarak.

“Bilmem, ama açlıktan ölelim? Biz kimin için savaşıyoruz,” dedi bir diğeri.

“Baltayla odun kırarken, bazen yongalar sağa sola uçacak,” dedi bir başkası.

“Zaten yiyeceğimizi veriyorlar, ama zorla olmaz, gönüllü olmalıdır, onlar olmadan bir başımıza yaşama şansımız yok, fakat tatlı söz yılanı deliğinden çıkartır, halkla her zaman doğru ilişki kurulmalıdır,” diye fikir yürüttü orta yaşlı bir savaşçı.

“Kürdistan özgürleşirse nasıl geçineceğiz, hayvan ile buğdaydan başka bir şeyimiz yok,” dedi biri, konuyu değiştirmek için kurnaz kurnaz gülümseyerek.

“Denizimiz de yok, ne olacak o zaman,” dedi bir genç sorgulayıcı, ciddi bir tavırla.

“Kürtler tek başına nasıl yaşayacak,” dedi bir diğeri.

“Arkadaşlar, sanki biz dünyadan kopacağız gibi düşünüyorlar. Komşularımız olacak. Ticaret olacak. Onların bize, bizim onlara

ihtiyacımız olacak, karşılıklı alıp vereceğiz,” dedi saç sakal birbirine karışmış biri.

“Siz yanlış düşünüyorsunuz, Kürdistan Serhat’tan ibaret değil ki çok geniş, çok büyük bir ülkedir,” dedi kır sakalları iyice uzamış biri.

“Diyarbakır, Urfa, Antep, Maraş, Malatya, Mardin, Süleymaniye, Urmiyê, Mahabad, Hewlêr, Qamişlo, tümü birleşince hiç kimseye ihtiyacımız olmaz,” dedi pala bıyıklı, gür kaşlı, heybetli biri savaşı.

“Demir var, bakır var, orman var, buğday var,” dedi genç biri arka arkaya bir dizi şey sıraladı, seri bir konuşmayla.

“Muş, Urfa-Harran, Bismil, Kızıltepe ovaları var, Kürdistan kadim bir tahıl ambarıdır, bütün dünyaya yeter valla,” dedi eski, kirli, elden düşme, bir kuzu kürküne sarınmış biri.

“Serhat’ın her tarafı hayvan sürüleriyle doludur, bitmez tükenmez bir hayvancılık kaynağıdır,” dedi ince zayıf bir savaşı.

“Bol akarsuları, dağları, biz farkında değiliz, ama Kürt coğrafyası, cennet gibidir, hiç kimseye ihtiyacımız olmayacak,” dedi bir diğeri.

“Biz onlara değil, onlar bize muhtaçtır,” dedi biri ani bir kahkahayla.

“Sonra bizim dışımızda Süryani’si var, Türkmen’i var, Arap’ı var, Ermeni’si var.”

“Hep birlikte, bir çatı altında ortaklaşa yaşarsak hiçbir güç bizimle baş edemez.”

“Çok geçmez, her tülü makineyi icat ederiz.”

“Hele bir de halka sor bakayım. Halka sorarsan; ‘tavuklarımız, kazlarımız, hindilerimiz, kuşlarımız bile süt verir,’ der sana.”

“Galiba unuttuğın bir şey var kuşların, kazların, tavukların memeleri yok ki süt versinler,” dedi biri, poz bıyıklarının altında tilkice bir kakhaha atarak. Sonra hep birlikte gülüştiler.

“Kürdistan’ın kadim sınırları Akdeniz’e kadar uzanıyor.”

“Ya Kürt Şerif Paşanın çizip Birleşmiş Milletlere sunduğu Kürdistan haritasını unutuyorsunuz, bir ucu Karadeniz, bir ucu Akdeniz, bir ucu Hazar Denizi, bir ucu da Basra Körfezine kadar uzanıyor.”

“Bu karşıdan gelenler de kim, yabancı galiba,” dedi bir savaşçı elini gözlerine siper yapıp karşıya bakarak. Tüm gözler, bir anda gelenlere döndü.

“Aaa, bu benim arkadaşım Siyabend. Şeyh’in ayaklanmasında beraberdik, çok yaman bir savaşçı,” dedi yanındakilere Halis.

Onlar tartışırken, Siyabend, Seyit Rıza’nın verdiği rehberle birlikte oraya ulaştı.

“Maşallah, senin de savaşmadığın yer kalmamış Halis Bey,” dedi gururla Biroyê Hesikê Têlî.

Halis, ayağa kalkıp Siyabend’e doğru yürüdü, onu karşılayıp kucakladı. Ardından Biroyê Hesikê Têlî ve tüm savaşçılar merhabalaşıp güler yüzle karşıladılar.

Tam o esnada, iri yarı, yakışıklı, Kürt milli kıyafetlerini giymiş, belinde hançer, omuzundaki mavzer bir oyuncak gibi duran biri geldi. Başı dimdik, savaşçıların içinde oturmuş, ufak tefek adamı görünce, bir sevinç çılgılığı atarak;

“Siyabend kardeşim, burada ne arıyorsun? Her gittiğim yerde sanki beni izliyorsun,” deyip ayağa kalkan Siyabend’e sarılıp kucakladı.

“Bu, ne böyle güzel tesadüf Hikmet Hilmi kardeşim.”

“Dağ dağa kavuşmaz, dost dosta böyle tez kavuşur, devlet bize rahat vermeyince, biz de bu dağlara kaçıp geldik.”

“Hepiniz buradaymışsınız, ben çok geç kalmışım,” dedi Siyabend.

“Nereden geliyorsun,” dedi bir savaşçı merakla.

“Uzun mesele, Suriye diyeyim kısaca,” dedi Siyabend.

“Xoybûn bize neden destek göndermiyor,” dedi bir başka savaşçı kafasındaki çelişkiyi gidermek için.

“Orada ne yapıyorlar, gelip burada savaşsınlar.”

“Suriye’de Fransızlara sığınarak, Kürdistan kurtulmaz ki.”

“Xoybûn kurucuları, her biri kendi aşiretini harekete geçirirse bu devleti çok kısa sürede alt ederiz.”

“Şimdi bütün Kürtlerin topyekûn ayağa kalkma zamanıdır.”

“Dış destek için birkaç kişi orada kalsın yeterlidir, onu da becerdikleri yok.”

“Devlet, halkı katlediyor, koruyamazsak ayakta kalamayız.”

Siyabend gelen sorular karşısında şaşırıp kalıyor, birçoğuna kısa kısa yanıtlar vererek, “bilmiyorum, doğrudur, öyledir, belki,” diyordu.

O gün hava duru ve gökyüzü pürüzsüz, kusursuz ve mas maviydi. Zagrosların karlı zirveleri, tüm berraklığıyla muhteşem bir kartpostal gibi duruyordu.

Son gün ışınları, uzaklarda, çok uzaklarda Torosların ardında yitip giderken, hava iyice soğumaya başladı. Alaca karanlıkta, ay yusuvarlak, Zagrosların karlı zirvesinde büyük bir gümüş sini gibi yükseldi.

“Hava iyice soğudu içeri girelim,” dedi Halis.

“İçeri girelim,” dedi diğerleri hep birlikte.

Oakta ateş gürleşmiş, kızıl alevleri bacadan kıvılcımlar saçarak yükseliyordu. Ateşin önünde onlarca savaşçı oturup silahlarını duvar dibinde çatmış, “savaşta, Kürdistan’ın istiklali

ve hürriyetinden,” söz edip ateşin etrafında ısınıyorlardı. İçeri girerken;

“Birkaç gün sonra gelseydin, bizi burada bulamazdın. Biz de iki gün önce geldik. İhsan Nuri Paşayı bekliyoruz. Yarın gelebilir, saldırılar çok yoğunlaştı, katliamlar yapılıyor, genel bir durum değerlendirmesi yapacağız,” dedi Hikmet Hilmi. Siyabend, İhsan Nuri’nin geleceğini duyunca, heyecanlanıp; “Bu çok iyi, gelirse onunla görüşüp burada kalmalıyım,” diye düşündü kendi kendine.

İhsan Nuri, Bitlis’te dünyaya gelmiş, Erzincan’da Askerî Rüştiye’yi, İstanbul’da Harp Okulu’nu bitirmiş, Teğmen rütbesiyle, Osmanlı ordusunda Arnavutluk, Yemen ve Gürcistan’da birçok görev almış, Nerman’da Ruslara karşı savaşırken yaralanmıştı.

1919’da Garnizon Subayları Temsilciler Kurulu’nun başkanlığına seçilmiş, sonra Damat Ferit Paşa hükümetine karşı başlatılan isyanda aktif yer almıştı. Kürdistan Teali Cemiyeti’ne üye olmuş, Cemiyet adına; “Jîn” adlı bir yayın organı çıkartmış, yazılar yazmıştı.

1922’de Cumhuriyet adına, “Türkiye-İran sınırında görev yapmış, daha sonra “Azadî” örgütü ile ilişkiye geçmiş, Siirt Şube başkanlığını üstlenmiş, 3-4 Eylül 1924’te, 18. Alayın cephanesine el koyarak, üç teğmen, üç yüz elli Kürt askerle, Beytüşşebap ayaklanmasına katılmıştı.

Başkaldırı yenilgiye uğrayınca, İhsan Nuri ile arkadaşları Fransız Suriye Mandasına sığınmış, oradan da Şeyh Said ayaklanmasına katılmak için Şengal ve İran sınırını geçmişti.

Yoldayken Şeyh’in tutuklandığını öğrenmiş, geri dönüp Simko Ağa’nın yanına giderken, İran’da tutuklanmış, Zencan’a sürgün edilmişti. Zencan’dan gizlice ayrılarak, Hoy’a geçmişti.

Suriye’de Vanlı Memduh Selim’in öncülüğünde Kürdistan Teali Cemiyeti, Kürt Teşkilat-ı İçtimaiye Cemiyeti, Kürt Mili Fırkası, Azadî örgütlerinin eski üyelerinin de katıldığı bir gizli Kurultayda, Xoybûn örgütünün temelleri atılmış, bu toplantıda İhsan Nuri paşa İran üzerinden Agirî’ya görevli gönderilmişti. Biroyê Hesikê Têlî ile birlikte Agirî direnişinin öncülüğünü üstlenmiş, Xoybûn örgütü tarafından; “Agirî askeri delegesi ve milli hareketin genel kumandanı” ilan edilmişti.

Ay yükselmiş, hava saydam ve ayazdı. Kerpiç yapılı evin içerisi sigara dumanıyla dolmuş, ocaktaki odunlar alev alev yanıyordu.

“Burası çok kalabalık, benim odama geçelim, sohbet ederiz,” dedi Hikmet Hilmi. Üstü, kalın kütüklerle kapatılmış odaya geçtiler. Ocakta ateş yanıyor, odunlar köşede üst üste istif edilmiş duruyordu. Onlar içeri girince, yaveri dışarı çıktı. Keçelerin üzerine oturup ateşi gürleştirdiler.

“Tam beş yıl oldu görüşmeyeli,” dedi Halis.

“Biz üç yıl önce Adana cezaevinde beraberdik,” dedi Hikmet Hilmi.

“Ben, cezaevinden çıktıktan sonra biraz memlekete kaldım, sonra Suriye’ye kaçtım,” diyerek Siyabend, bir kez daha o güne kadar yaşadıklarını, bir masal gibi anlattı. Sonunda; “Ben bütün bunları yaşadım,” diye ekledi.

“Doğru diyorsun Siyabend kardeşim, senin yaşadıklarını ben de farklı biçimlerde, farklı yerlerde yaşadım. Zaman ve mekân farklı da olsa yaşadıklarımız bir birine benzerdir. Yirminci yüz yılda tüm halklar hürriyetlerine kavuştular. Kürtler hala aynı şeyi tekrarlayıp duruyorlar. Ben de 1926’dan beri, Halis Beyle birlikte bu dağlardayım,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Ta o zamandan beri savaşıyorsunuz bu dağlarda,” dedi Siyabend.

“16 Mayıs 1926’da, Doğubayazıt’ın Kalecik köyünde, ilk başkaldırıyı başlattık, ama sesimiz fazla duyuramadık. Soğanlı, Kızılbaşoğlu, Sobrî, Cîlkanlı, Bîlhanlı, Cînganlı, aşiretleri ile bütünleşerek ayaklandık. İran’da, Yusuf Taso, bin atlıyla yardımımıza geldi. Ayaklanma daha da genişledi. Büyük ve Küçük Agirî Dağı eteklerindeki bütün aşiretler bizimle bütünleşti,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“13 Eylül 1927’de Ankara hükümetinin kararı, İngilizlerin, İran’ın desteğiyle Türk ordusu on binlerce asker, tank, top ve uçaklarla bize saldırdı. İran sınırına kadar ilerledi, birçok köyü yakıp yıktı, haritadan sildi. Köylüleri katletti. Sonra güçlerimiz karşısında çok ağır darbeler alarak, Doğubayazıt’a çekilmek zorunda kaldı,” dedi Halis.

“1928’de Xoybûn’un aldığı karar üzerine İhsan Nuri Paşa, küçük bir grubu, modern askeri araçlarla donatarak, Agirî Dağı ve bölgesine gelerek genel sorumluluğu üstlendi. Ben de o zaman onunla birlikte geldim,” dedi Hikmet Hilmi.

“İhsan Nuri Paşa, alana geldikten sonra biraz rahatladık, yarı hareketli bir savaşla Agirî eteklerinde daha etkili olmaya başladık. Karaköse, Bitlis, Doğubayazıt, Van, Van Gölü çevresi, büyük, küçük Agirî etekleri, hepsi bizim denetimimizdedir şimdi,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Bütün aşiretleri kazanmak lazım, halk kimden yanaysa o kazanır,” dedi Hikmet Hilmi.

“Toplum ve insan, asırlık bir ağaç gibidir, toplum her zaman köktür, kök olmadan ağaç olmaz,” dedi Siyabend.

“Aile, kabile ve aşiretler, kökten çoğalıp uzanan dallardır,” dedi Halis.

“Her toplum bir insan, her insan bir toplumdur,” dedi Siyabend.

“Dahası var. Her toplumun, bir insan gibi çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık evreleri vardır. Bir geçmişi, beşiklik dönemi vardır, kök olmadan dallar olmaz,” dedi Hikmet Hilmi.

“Şimdi yaşadıklarımız, Kürt tarihinin ta kendisidir,” dedi Halis.

“Evet, şimdi yaşadıklarımız doğru anlaşılmadan, geçmişte yaşananlar da doğru kavranamaz,” dedi Hikmet Hilmi.

“Bu bölgede, Kürtlerin o ilk aşiret kültürü, çok güçlü bir tarzda varlığını sürdürüyor,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Son yüz elli yıldır, Kürtler hep ayaktadır, buna rağmen ortada hiçbir sonuç yok,” dedi Siyabend.

“Halka dayanmayan önderlik ve mücadele felaket getirir,” dedi Hikmet Hilmi.

Derken koyulaşan sohbet, derinleşen gece ve ısınan odanın içinde keçelerin üzerinde uzanıp uyuya kaldılar.

O gece yol yorgunluğuyla yatan Siyabend, ilk gün ışınlarıyla, buz gibi havada, Zagrosların eteğindeki Kurdava sabahında uyandı.

Ekmek peynir ile kahvaltı yaptıktan sonra dışarı çıktı. Görkemli, güven verici, Zagrosların zirveleri hala karlarla kaplıydı. Eteklerindeki Kurdava’da ise bahar yaşanıyordu.

“Baştan beri İhsan Nuri Paşa ile birlikteydim. Şimdiki gibi hatırlıyorum. İhsan Nuri Paşa bu köyde oturmuş, Agirî’yi nasıl kurtaracağını bizimle tartışıyordu.

Kurdava; Zagros Dağlarının eteklerine kurulmuş, stratejik öneme sahip İran ile Türkiye sınırının asi ve dağlık bir noktasında yer alıyor. Her yönüyle savunmaya müsaittir. Görüyorsun işte

cennet gibi bir mekân,” dedi Hikmet Hilmi eliyle etrafı göstererek.

“Kurdava, direnişin başkenti olmadan önce yerleşim alanı mıydı?” dedi Siyabend.

“Bilmiyorum, ama bir de tarihçi yönü var, İhsan Nuri’nin. Onun anlatımına göre, burası çok eski çağlardan kalma, antik bir Kürt köyüymüş,” dedi Halis.

“Bu kadar eski olduğuna göre tarihi bir yer olmalıdır,” dedi Siyabend.

“Şu aşağı vadideki Kürt köyünde, yüz yirmi yaşında hala akli başında, çok okumuş, büyük bir bilge Kürt var. Onun bana anlattığına göre, burası çok eski Bir Kürt köyüymüş. İran-Osmanlı hududunun sıfır noktasında yer alıyor. Köy hangi tarafa aittir, pek belli değil. İran devletinin baskılarından dolayı Kürtler göç etmek zorunda kalmışlar. 19. Yüzyılda Osmanlının zulmünden kaçan bir Türkmen kabilesi, gelip bu boş köye yerleşmiş. Çevre Kürt Köyleri; ‘Türkmen Köyü,’ demeye başlamışlar.

İhsan Nuri köyü ilk defa görünce bize dönerek; ‘işte tam benim aradığım bir yer,’ diye bağırdı. Sonra Xoybûn’a düşüncelerini ilettiler, ardından; 17 Mayıs 1928’de Kurdava’yı direnişin geçici başkenti ilan etti. O günden beri, yönetim işleri buradan idare ediliyor,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Köy, Zağros eteklerinde, hududun sıfır noktasındadır. Kurdava’nın direnişin başkenti ilan edilmesinin tarihi bir önemi var,” dedi Halis.

“Nasıl tarihi bir önem var,” dedi Siyabend.

“Kasr-ı Şirin ya da Fars diliyle; ‘Zuhab Antlaşması,’ Osmanlı ile Safeviler arasında, Hulvanrud Irmağı’nın kıyısındaki Kasr-ı Şirin’de, on üç gün süren görüşmelerin ardından, 17 Mayıs

1639'da imzalanmış. Bu anlaşmaya göre on altı yıl süren Osmanlı-İran savaşı sona ermiş. İki devlet arasındaki 2185 kilometrelik hudut belirlenmiş. Bağdat, Bedre, Hassan, Hanikin, Mendeli, Derne, Dertenk ile Sermenel'e Osmanlılara; Derbe, Azerbaycan ve Revan ise İran'a bırakılmış. İran'ın kuzey sınırı, Kars, Ahıska ve Van Osmanlı topraklarında kalmış. Ayrıca; ek bir madde ile de İran'da, ilk üç halife ile Hz. Muhammed'in eşi Hz. Aişe'ye hutbelerde; 'seb ve lanet,' edilmemesi koşulu konulmuş. Tarihte zaman zaman değişiklikler olmuşsa da bu hudut bugüne kadar hep aynı kalmış. Hata bugünkü Türkiye, İran, Irak sınırlarını da önemli ölçüde belirlemiştir.

Böylece tarihte ilk kez Kürt coğrafyası, bu anlaşmayla, kalıcı olarak ikiye bölünmüş, Kürtlerin bir kısmı İran'da, bir Kısmı Osmanlı'da kalmış, işte bu köyün bulunduğu hudut noktası o zamandan beri hiç değişmemiş. İhsan Nuri Kurdava'yı başkent ilan etmekle, Kasr-i Şirin anlaşmasını ve anlaşmanın çizdiği bu hududu tanımadığını, kaldırdığını ilan etmiş oluyor," diyerek geniş bir açıklamada bulundu Halis.

"Gerçekten tarihi bir öneme sahipmiş. Peki, bu köyde kimse yok muydu siz buraya yerleşirken" dedi Siyabend merakla.

"Türkmenler, daha sonra Osmanlı baskısından İran'ın içlerine doğru kaçmış, köy virane kalmıştı. İhsan Nuri, bizi toplayıp; 'Kurdava, kuracağımız Kürt devletinin geçici başkenti olacak,' dedi. Biz de hep birlikte; 'Allah hayırlı etsin,' diyerek onu dakikalarca alkışladık. Köyü yeni baştan inşa edip Kürt İstiklali için bir merkez haline getirdik. İhsan Nuri Kurdava'yı başkent ilan ettikten sonra, yeni bir idari yapı oluşturdu. Karaköse, ilçelerine ve denetimizdeki tüm yerleşim yerlerine, Kurdava'yı temsilen, yeni temsilciler atadı.

Kurdava adına, resmi iki yayın organı olan; Agirî ile Gaziya Welat gazetelerini burada çıkartıyoruz. İki gazete; Kürt İstiklal direnişine yön veriyor ve halkı aydınlatıyor,” dedi Halis.

Akşama doğru bir hareketlenme oldu. İhsan Nuri bir grup savaşçıyla birlikte Kurdava’ya girdi. Herkes kalkıp bir nizam aldı. Tek tek herkesle tokalaştı, hal hatır sordu. Hiç beklemeden oraya gelmiş olan kurmaylarıyla toplantıya geçti. Üç gün üst üste çok hararetli tartışmalar yaşandı. Üçüncü günün akşamı Siyabend’ı çağırıp;

“Arkadaşların seni bana anlattılar. Ben de seni Kafkas Cephesinden hatırladım. Sana acil bir görev verirsek yapabilir misin,” dedi.

“Ben here şeye hazırım. Xoybûn üyesiyim. Savaşmak için geldim,” dedi.

“Bu defa Kürtler bilinçli ve örgütlü savaşmalıdırlar. Eski usul ayaklanmalarla başarı elde edemeyiz. Adamlar, bize hep cahil gözüyle bakıyorlar. ‘Ne kadar kullanabilirsek, o kadar iyi,’ diyorlar. Bunların birliktelikten, din kardeşliğinden anladığı tek şey, Kürtleri kendi çıkarları için kullanmaktır. Kendileri efendi, biz köleyiz. Görüyorsun, bu Cumhuriyetin bize yaptıklarını? Kürtler, onlar için ak sürü içine düşmüş, hep dışta tutulup sadece sağılması gereken inatçı karakeçilerdir. Onların elleri var bizimkiler sanki el değil de katır toynağıdır,” dedi İhsan Nuri.

“Akıllı başında biri olsa Cumhuriyeti; birlik, din kardeşliği ve eşitlik üzerine oturtur güçlenirdi,” dedi Siyabend, boğuk bir sesle. Vücudu kırbaç yemiş gibi heyecanlanıp alını ter içinde kaldı.

“Bunların birlikten, eşitlikten, kardeşlikten anladıkları, Kürtleri ya yok etmek ya da kendilerine benzeştirmektir.”

“Evet, yok etmek için her şeyi yapıyorlar.”

“Biliyorum savaşmaya gelmişsin buraya, ama görevlerin tümü savaşın bir parçasıdır.”

“Savaşmaya hazırım.”

“Sen Celalad Bey’in mektubunu, sağlam Seyit Rıza’ya ulaştırmamışsın, benim sana vereceğim mektubu çok acil ama sağlam Celadet’e ulaştırabilir misin,” dedi İhsan Nuri.

“Ama ben savaşmak için geldim.”

“Sana vereceğim görev, en büyük savaştır. Bu çok önemli mektubu alıp hemen bu akşam yola çıkarak, en kısa zamanda yerine ulaştırman gerekiyor,” dedi emir veren kesin bir sesle.

“Tamam, yola çıkarım,” dedi Siyabend.

“Nereye kadar sana rehber lazım?”

“Elâzığ’a kadar yeterlidir. Malatya Urfa zeri geçeceğim, en iyi bildiğim yol orasıdır.”

O gece mektubu alarak, rehberle birlikte ay ışığında yola ıktı. Günler süren, yolculuktan sonra, ilk gün ışınlarıyla ovaya indiler.

“Bu hangi dağdır,” dedi Siyabend büyüleyici, etkileyici, bir masal efsanesi gibi karşıda gözüken dağa bakarken.

“Bu Agirî Dağı’dır,” dedi Rehber.

Sonra ikisi durup efsanevi dağa hayran hayran baktılar. Güneş, doğu göğünün ufkunda alımlı alımlı yükseliyordu. Dupduru, mavi gökyüzünde, zirveleri karla örtülü, iki başlı dağ ışıl ışıl insana bakıp gülümsüyordu. “Bu, Siyabend ile Xec’nin trajik aşkının, dipsiz uurumlarda noktalandığı dağdır,” diye düşündü.

“Efsaneye göre, Nuh’un gemisi, bu dağın zirvesinde durmuş. Nenemin bana anlattığına göre, Nuh gemisinden uçan kuzgun; ölüm ile savaşın, güvercin; yaşam ile barışın simgesi olarak o günden beri, insanlığın belleğine yerleşmiş,” dedi rehber.

“ok etkileyici, büyüleyici bir dağ,” dedi Siyabend.

Rehber; “İşte senin dediğin yere, El-Aziz yöresine ulaştık. Ben buradan geri döneceğim,” dedi.

“Bundan sonrasını biliyorum,” diyerek vedalaştılar. Rehber geldiği yoldan geri dönerken, Siyabend, Samosat’a doğru yoluna devam etti.

Günlerden beri durmadan yürüyordu. Bedeni defalarca terlemiş, elbiseleri bedenine yapışmış, buz gibi havada yeniden kurumuştur. Rastladığı mağaralarda oturup dinlenmiş, uğradığı bazı köylerden yiyecek alıp yoluna devam etmişti. Sakalları uzamış, elbiseleri çamur, kir içinde kalmıştı.

İki de bir elini cebindeki mektuba atıp yokluyor, sevinerek kendi kendine; “Bu mektubu da kaybedersem asla bana inanmazlar,” diyerek hızlı adımlarla yürüyordu.

Ay ışığında köpeklere hissettirmeden, aşına sokaklardan geçip duvarın üzerinden atlayarak evin avlusuna girdi. Avluda bağlı köpek, zincirlerini koparmak için çılgınca havlamaya başladı. Geniş, büyük, ağaçlı avluya göz gezdirdi. Sonra; “kotan kotan kotan,” deyip usulca köpeğe yaklaştı. Köpek sakinleşti! Yanına yaklaşanı koklayıp ön ayaklarıyla eğildi, yaltaklandı, sevinçli hırıltılı sesler çıkardı. Oturup köpeğin başını okşadı. Köpek dolu dolu gözlerle ona baktı. Hüzünlü bakışları sakinleşti kocamış köpeğin.

Yaşlı kadın, ışığı yakmadan, dışarda köpekle konuşan silüete baktı. Yüzü bir ölünün ki gibi sarardı! Karanlıkta şaşkın şaşkın silüete bakarak; “yine oğlum için bu gâvur dölü jandarmalar baskına gelmiş,” diye düşündü.

Etrafına dikkatlice baktı. Ay ışığında bahçedeki ağaçların yaprakları ışıldıyordu. Bahçe bakımsız, her tarafı ısırğan, ayrık otu sarmış, harap olmuştu. Meyve ağaçlarının çoğu kurumuş,

kökünden kesilmişti. Yerler, bir önceki yıldan kalma küflü, çürümüş yapraklarla doluydu. Birdenbire geçmişe daldı. bahçe ağaçlarının bol meyve verdiği, çocukluk anılarına gömüldü. Bahçe bir mıknaş gibi onu kendine çekiyordu. Eskisi gibi içine girip dolaşmak istemini bastırdı. Sanki toprak; bakımsızlık, sıcak, soğuk, susuzluk ve sahipsizlikten üç adım dibe kadar kaskatı kesilmiş isyan ediyordu. Kapıya doğru yöneldi, üçtaş basamağı hızlı çevik adımlara tırmandı.

Tek bir kişi oluşunu görünce, yaşlı Mülkiye elinde tabancası, yavaşça kapıyı korkuyla açıp gelene baktı. Kapı hafif aralanınca; “anne,” diye seslendi.

“Ah, Siyabend oğlum sen misin,” diye heyecanla aniden bağırdı. Elindeki tabanca gürültüyle yere düştü. Güçlü bir fırtınaya karşı yürüyormuş gibi birkaç adım güçlükle attı. Karanlıkta içeri giren oğluna sarıldı. “Ah oğlum,” deyip durdu. Sözüünü bitiremeden olduğu yere yavaşça çömeldi. Yaşlanmış, mor halkalar düşmüş, göz kapaklarının altında ardı ardına yaşlar boşaldı. İçini çeke çeke, kesik kesik ağladı. Siyabend ile Sittê Sultan ilk kez Mülkiye’nin ağladığına tanık oluyordu. Hiçbir şey demeden, loş karanlıkta, annesinin kül rengine dönüşmüş yüzüne bakıp hüznünlendi. Boğazı düğümlendi. Evin içine garip bir hüznü çöktü. Sonra Mülkiye toparlandı. Başını kaldırıp acı ve hüznünlü bir tebessümle; “oğlum işte halimi görüyorsun,” dedi mahcup utangaç bir sesle.

“Ana ağlama, sen ki yüreği bedeninden, düşü düşüncenden daha büyük alımlı, güzel, cesur ve aziz bir kadınsın. Hatırlamıyor musun? Sen konuşunca tüm cemaat susar, seni dinlerdi. Yaşamın rengi değişirdi. Ağlamak yakışmıyor sana,” dedi Siyabend.

“Oğlum kusuruma bakma, görüyorsun işte artık korkak, duygusal bir koca karı olup çıktım,” dedi Mülkiye. Gözyaşlarını

sildi, kalkıp yeniden oğluna sarıldı. Dakikalarca koklayıp öptü bağrına bastı.

“Kızım Sittê, kalk lambayı yak, bak hele kim geldi,” diye yavaşça seslendi. Ayakta bekleyerek konuşmaları dinleyen Sittê Sultan, aceleyle lambayı yaktı.

Merak ettiği, misafir odasına girdi. Oda hüznü ve bomboştu. Bakır, büyük kahve cezvesi ve fincanlar, duvar gömmeli takadan yalnızlığa bürünmüş, öylece duruyordu. Dakikalarca gözlerini içeri dikmiş, geçmişini ve çocukluğunu arar gibiydi. Su içen geyik resminin işlendiği el yapımı ipek halı, hala duvarda asılıydı. Sittê Sultan ile Mülkiye afallamış, öyle ayakta şaşkın şaşkın ona bakıyordu.

Siyabend, kapı eşiğinden odaya bakıp evin aşına kokusunu içine çekti. Yıllar öncesini düşündü. Gözleri, bir anda bütün odayı taradı. Yüzlerine el örmesi, Dirêjan halısı geçirilmiş, iri kalın yastıklar, duvar dibinde yan yana dizilmişti. Seramik küllükler, yerde karşılıklı serilmiş, kalın halıların arasındaki boşlukta duruyordu. İpek kılıf içinde, büyük boy bir ‘Kur’an’ duvarda asılıydı. Üzerinde doksan dokuzluk siyah bir tespîh, ipek namazlık odanın bir köşesinde bekliyordu.

Hüznü, yürek vuruşları hızlandı, gözleri nemlendi. Elindeki silahı ve sırt torbasını bir köşeye bıraktı. Sittê Sultan, indirilenleri kaldırıp daha emin bir köşeye götürüp indirdi.

Geçen üç yıl zarfında, sanki hiçbir şey değişmemiş, daha yeni buradan ayrılıp geri gelmiş, yeniden her şeye başlayacakmış gibi bir duyguya kapıldı. Bütün çocukluğu, bir ırmak gibi gözlerinin önünden akıp geçti. “O, ata binen, silah kuşanan, silahlı adamlar peşine takan Mülkiye anam, bu yaşlı zavallı kadın mıydı,” diye kuşkuya kapıldı kendi kendine.

“Güzel anam benim,” diyerek bir daha ona sarıldı. Yaşlı kadın, yıllarca içinde birikmiş hıçkırıklarla ağladı.

“Oğlum yapayalnız kaldık, hiç kimsemiz kalmadı. Her yerde seni arıyorlar. Her gün evimize baskın yapıyorlar. Her şeyimizi talan ettiler o it soyu köpekler. Nasıl buraya geldin? Seni yakalasalar amcaların gibi asarlar,” dedi kısık, ürkek, korkak bir fısıltıyla.

“Korkma ana beni yakalayamazlar,” dedi onu teselli etmek için. Anasının yüzüne baktı. Üç yıl içinde iyice çökmüş, yaşlanmış, yüzü acıdan kül rengine bürünmüştü. “Demek ki yalnızlık, korku ve üzüntüden böyle birdenbire çöktü,” diye düşündü. Yaşlı kadının gözleri korkudan ve sevinçten canlanmış gibiydi. İki duyguyu iç içe yaşıyordu. “Ya birileri görür, ihbar ederse oğlumu asarlar,” diye korkarken, diğer yandan; “oğlum sağdır, yaşıyor ya bu yeter,” diyerek gözleri ışıldıyordu.

“Oğlum, mirim, Siyabend’im, seni bir daha göre bileceğimi hayal bile etmiyordum. ‘Sağ olsun da hiç de yaban ellerde olsun,’ diyordum kendi kendime,” dedi yaşlı kadın sürekli oğlunun başını okşayarak.

“Üzülme anne, yaşam bize de böyle bir yol çizdi ne yapalım,” dedi Siyabend.

Mülkiye, oğluna sonsuz bir sevgi ve özlemle sarılmış;

“Yaşlandım oğlum, artık gönlüm hep seni özleyerek acıyla bekleyip duruyor. Hiçbir şeyden zevk almıyorum,” dedi.

“Kendine böyle eziyet etme ana, bu hüznün ve acıyla bir deri bir kemik kalmışsın,” dedi Siyabend.

Sittê Sultan’a baktı. Melûl lamba ışığında duvara dayanmış, sanki yüzündeki bütün kanlar çekilmiş gitmişti. Başörtüsünün altından çıkan, altın sarısı aşına, asi bir tutam saç, onu düğün gecesine götürdü. Acı, keder, zorluk ve ayrılık örülmüş bir özlem

bütün bedenini sardı. Boğazı düğümlendi. Ufak tefek bedeni sarsıldı. Ağlamamak için olağan üstü bir çabayla kendini tutup ona baktı.

İnce, uzun, zarif parmakları daha da zayıflamış, elleri bir ölü elleri gibi yana düşmüştü. Loş ışıktaki daha dikkatlice baktı. Buğulu deniz mavisi gözlerinde hiç yaş yoktu. Duvara dayanmış, tanrıdan medet beklercesine sessiz bir yakarıyla bakıyordu. Siyabend ile göz göze geldi. Kendini toparlayarak dolu dolu gözlerle ona baktı. Sonra aniden gidip öpmek için ellerine eğildi. Siyabend bırakmadı. Onu kucaklayıp alnından öptü.

Yaşlı kadın, Sitté'yi unuttuğu için utandı. Hatasını düzeltmek için; “Haydi, kızım utanma, kocandır yabancı kimse yok,” dedi.

Avluda, zincire bağlı köpek gibi tüm yaşamını kapıda beklemek ve hizmet etmekle geçiren sadık emektar, yaşlı seyis Gurzo, sessizce içeri girdi. Siyabend'ı görünce yerinde dona kaldı. Yeryüzünde gelmiş, geçmiş en çekingen, en silik, şaşkın ve ürkek insanı oluverdi bir anda. Dili tutulmuş, bacakları titriyordu. Gözleri, buzlu bir camın arkasından bakıyormuş gibi bulanık görüyor, şaşkın şaşkın ne yapacağını, nasıl davranacağını bilmiyordu. Siyabend, ona doğru bir iki adım atıp elini tutarak; “Gurzo amca nasılsın,” deyip hal hatır sordu.

Çocukluğunun geçtiği eve, bir daha dikkatlice baktı. Ev, zenginlikten yoksulluğa düşmüş gibi hüznü, mağrur, onurundan taviz vermeyen, derin bir sessizliğe gömülmüştü. Oturdu, konuştu, yıkandı, çamaşırlarını değiştirdi, temizlendi arındı, karnını doyurdu.

Doğu göğünde gül tenli şafak görününce, parlak yıldızlar bir mum gibi eriyip birer birer ortalıkta yok oldu. Batı ufkunda yıldızlar hala gözüküyordu. Siyabend annesinin elini öptü. Silahını sırt torbasını alıp bir kaplan sessizliğiyle, kapıdan çıkıp

dağlara doğru yöneldi. Yaşlı kadın Mülkiye; “Allah’ım onu kazadan, beladan, bütün kötülüklerden sen koru,” deyip arkasından bir kova su döktü.

“Yolun su gibi aziz ve açık olsun,” dedi.

Bahar bereketli ve alımlıydı. Güller mevsiminin son demiydi. Nemrut etekleri, ovalar, vadiler, tarlalar, tek mil yeryüzü çiçeklerle süslenmişti. Yarı göçebe sürü sahipleri yaylalara çıkmıştı. Hasan Hüsnü sürekli onları takip ediyor, “Siyabend nerede?” diye baskı yapıyordu. Korkutup sindirmek için onlarca kişi tutuklamıştı. Dağ köylerine; “Güvenliğinizi sağlayamayız, eşkıya var,” diyerek yaylaya çıkma yasağı uyguluyordu. “Siyabend’i ihbar etmeyene kadar, size yayla yasağı,” diyerek tehdit diyordu.

Siyabend dağlık, aşına patikalarda günlerce yol yürüdü. Bir gün batımıyla birlikte, Amara köyüne vardı. Jandarma Abdullah’ın evine gitti. Abdullah, onu güler yüzle karşıladı, misafir etti.

“Abdullah Amca, benim acilen, hattın öte yakasına geçmem gerekir,” dedi.

“Senin bu tarafa geçtiğin, her tarafta konuşuluyor. Birecik, Halfeti emniyeti de seninle ilgili uyarılmış, bir an önce geçsen iyi edersin.”

“Ben sınır geçerken, uzun süre izimi sürdüler, sonra izimi kaybettirdim, ama bu tarafta olduğumu tahmin ediyorlar. Bir an önce geçmem gerekir.”

“Tüm geçiş güzergâhları abluka altındadır. Jandarma, her tarafı tutmuş. Hiçbir geçiş yolu bırakmamış. Kaçakçılar bile aylardır iş yapamıyorlar,” diyerek Abdullah kaygısını dile getirdi.

“En uygun geçiş noktasını tespit etmemiz gerekir,” dedi Siyabend.

“Bir iki kişi var. İşleri güçleri kaçakçılık... Hududu en iyi bilen onlardır. Ben yarın bir yoklayayım hele ne diyorlar.”

“Abdullah amca, iyi araştır, aklında olsun, gerekli olursa para da ödeyebilirim yeter ki sağlam olsun.”

Gece yarısına kadar, hangi geçiş noktasının uygun olacağı üzerinde konuşup tartiştılar. Sonunda Abdullah, kesin sağlam çözüml bulmuş gibi, Siyabend’ın yüzüne bakıp;

“Sen yüzme biliyor musun?”

“Çok iyi bir yüzücüyüm!”

“O zaman, hiç kimseye sormaya da gerek yok, onların tahmin edemeyeceği Ferat’ı yüzüp sınırı geçersin! Orada hiçbir şey yok.”

“Yüzmek, benim için çocuk oyuncağı!”

Bir sonraki gece yarısı, Siyabend ile Abdullah oğlu Ömer, karanlığı yara yara sınırdaki Ferat’ın kenarına vardılar. Ferat, burada geniş bir yatak oluşturmuş usul usul akıyordu. Siyabend, ay işığının altında bir Ferat’ın sularına bir de Ömer’e baktı. Elbiselerini soydu, silahını tabancasını iç içe sarıp sarmaladı. Boynunun üzerinde bağladı.

“Haydi, hoşça kal, Abdullah amcaya, Besê teyzeye çok selam söyle,” deyip Ömer ile el sıkışıp vedalaştı.

“Allah işini rast getirsin güle güle,” dedi Ömer.

Ferat usul usul akıyordu. Yıldızlar gök kubbede ışıldıyordu. Ay işığında kendisini Ferat’ın akışkan, buz gibi sularına bıraktı.

Ömer, bir ay işığına bir de aşağılara doğru sularla birlikte sürüklenen Siyabend’e bakıp dua etti.

Siyabend, akıntıyla birlikte, aşağılara doğru kulaç atıyordu. Suyun güçlü akışı onu aşağılara doğru sürüklüyordu. Ömer, gümüş bir heykel gibi durmuş, onu izliyordu. Ay işığı, gökte

ışıldıyordu. Ferat, usul usul çölün derinliğine doğru akıyordu. Siyabend tüm gücüyle kulaç atıp kıyıda akıntıyla birlikte aşağılara sürükleniyordu.

Ferat'ın öte yakasına geçmeden, sınırı geçtikten sonra yine aynı kıyıdan, Kobanê topraklarına çıktı.

V

Kızgın çöl sıcaklığı başlamış, susuz kalan toprakta derin yarıklar oluşmuş, ekinler boy atmadan erken sararıp kurumuştı. Kobanê köylüleri, çoluk çocuk, sarı sıcağın altında mercimek yoluyorlardı.

Kobanê'ye geçer geçmez, istihbarat alan Liyutman, onu bürosuna çağırarak;

“Aileni getirdin mi?”

“Sağır Paşa oraya gittiğimi öğrenmiş, insanlara çok baskı yapıyordu, köye giremedim, geri dönmek zorunda kaldım.”

“Dêrsime gittin mi? Dêrsim'in ileri gelenlerinden kimlerle görüştün? Seyit Rıza ile neler konuştun,” diye sordu Liyutman damdan düşer gibi.

“Şeyyy! Dêrsim bize çok uzak olur, oraya gitmek de bir hayli zordur,” dedi. Siyabend beklemediği bu soru karşısında şaşırıp bocaladı.

“Xoybûn, Seyit Rıza ile görüşmek için seni göndermedi mi?”

“Hayır, Dêrsim'e gitmedim, Samosat'a kadar gittim.”

“Sen hala inkâr etmeye devam et bakalım. Senin Dêrsim'e gittiğini hatta ötesine de geçtiğini, ben çok iyi biliyorum.”

“Size kim bilgi vermişse yanlış, yalan bilgi vermiş.”

“Bana söz vermene rağmen, benden habersiz Dêrsim'e gittin. Bu bizi çok uğraştırdı. Türk hükümetiyle, her geçen gün artan bir dostluğumuz var. Bir adamın hareketleri sebebiyle, bu ilişkilerin

kötüye gitmesine izin veremem. Türkiye'nin şikâyeti üzerine, kendileriyle yaptığımız anlaşma gereği, seni sınırdan uzaklaştırmam gerekiyor. Halep delegasyonu da ikametinin için, Rakka'yı uygun bulmuş. Yaptığın hataya rağmen, sana yardım edip sürülmeni engellemek isterdim, fakat elimden bir şey gelmiyor. Başka yanlışlar yapmazsan Fransa hükümeti sana destek verecektir. Rakka'ya git ve düşünmeden adım atma. Dediklerimi dikkate alırsan dost olacağımıza inanıyorum,” dedi müsteşar.

Elindeki mektubu uzatarak; “sürgün emrin, dün Rakka'ya gönderildi. Bu da Rakka'daki müsteşarın sana iyi davranması için yazdığım tavsiye mektubudur. Hazırlıklarını yap, yola çıkman gerekir. Bir ihtiyacın olursa bana yazabilirsin,” dedi iyilik yapmak istiyormuş gibi.

Binadan tam dışarı çıkıyordu ki kapıda Kozan'ın kardeşi içeri girdi. Hiç düşünmeden, merhabalaşmadan, yüzünü ekşiterek kırılgan ve öfkeli bir sesle;

“Liyutman, her şeyi biliyor. Hem de detaylarına kadar biliyor. Bilmediği bir şey yok. Bu adam Xoybûn'un gizli olan bir şeyini nasıl böyle detaylarıyla öğrenmiş? Çok kaygılanıyorum,” dedi Siyabend.

“Ha o mesele mi? Bizim birader Kozan, müsteşarla rakı içerken, her şeyi anlatmış.”

“İyi, ama Kozan Bey, hangi hak, hukukla bütün bunları gidip müsteşara anlatmış?”

“Akşam meyhanede hep birlikte rakı içiyorduk. Sarhoş olmuştuk. Müsteşar, sürekli seni övüyor, gidişin hakkında söylenen kahramanlık hikâyelerini anlatıyordu. Birader Kozan da tam sarhoşken, iyi niyetle her şeyi anlattı.”

“Neden sarhoşluğunda, müsteşardan bilgi almıyor da bilgi veriyor?”

“Aslında söylememesi lazımdı, ama dert değil. Liyutman, bizim dostumuzdur. Üstelik seni çok sever. Kötü bir şey yapmayacaktır, canını sıkma.”

“Şimdi iyi mi yaptı? Beni Rakka’ya sürdüler. Madem dostunuzdur, Kozan Bey gelsin de engellesin. Biz burada aşiretçilik yapmıyoruz. Kürt davasını amaçlamış, bir Kürt Partisinin üyeleriyiz. Rakı masasında bilgi vermek de ne anlama geliyor?”

“Sıkma canını, dedim ya Liyutman dostumuzdur, bir şey yapmaz, Kozan görüşür, her şey hal olur.”

“Bu durumu, Celadet Beye rapor edeceğim!”

Bir gün sonra gidişini, yaşadıklarını ve gelişini, müsteşarla konuşmalarını rapor haline getirip Celadet’e verilmek üzere İhsan Nuri’nin mektubuyla birlikte Kozan’a verdi.

Abbad, iki kopyasını çıkardı, birini Müsteşara, diğerini Hasan Hüsnü’ye gönderdi.

Siyabend’in getirdiği, İhsan Nuri Paşanın mektubu üzerine, Celadet, Xoybun üyelerini olağanüstü toplantıya çağırdı. Dört bir yandan gelip toplandılar. Celadet, Halep kentindeki bir Kürt beyinin görkemli konağında toplantıyı açarken;

“Beyler, ağalar, bu olağanüstü toplantıya, İhsan Nuri Paşa’dan gelen mektup ve onun acil istemleri nedeniyle sizleri çağırdım. Gelişmeler fazla iç açıcı değil. Acilen Agirî direnişine destek sunmamız gerekiyor. Durumun daha iyi anlaşılması için, sizlere gelen mektubu olduğu gibi okuyayım. Sonra üzerinde tartışalım,” dedi.

“Evet, önce mektubu okuyun,” diyen birden fazla mırıltılı sesler yükseldi.

Celadet, cebinde katlanmış mektubu çıkardı, açıp önüne koydu. Eliyle kırıksıklıklarını düzeltti. Karşısında oturanlara bakarak okumaya başladı.

“Xoybûn merkezine;

Değerli arkadaşlar,

1926-30’dan beri Agirî mıntıkasında, büyük milli direniş sürüyor... Ankara, direnişi kırmak için çok sert vahşiyane yöntemler uyguluyor. Köyleri boşaltıyor, kıyımlar yapıyor.

Ankara Hükümeti, dünyada gelişen 1929 ekonomik kriz ile iyice sıkışmış, Agirî halk Cumhuriyetini tasfiye etmek, halkın direnişini kırmak için aşırı askeri harcamalardan dolayı ekonomik kriz daha da derinleşmiş, işin içinden çıkamıyor.

Halk arasında ihbarcılık ve ihaneti yaygınlaştırmak için büyük bir çaba sarf ediyor. Direnişe katılan bütün aşiretlerin etkin şahsiyetleriyle ilişkiye geçip para, mal, mülk ve mevki karşılığında, kendi yanına çekiyor. Direnişe katılan savaşçıların aileleriyle ilişkilenip tehdit ve şantajla çocuklarının katılımını engellemeye çalışıyor.

1928 yılında da ayaklanmaya katılan aşiret liderleriyle; ‘sorunu çözme,’ adı altında ilişkilenip sahte vaatlerle direnişten vazgeçirmeye çalışmıştı.

Ankara Hükümeti, İran ile 1926’da yaptığı; ‘Türkiye-İran Dostluk ve Güvenlik Antlaşması’na ek olarak, 15 Haziran 1928 tarihinde yeni bir anlaşma yapmış. İran eski anlaşmanın gereklerini yerine getireceğine dair, taahhütlerde bulunmuş, bütün bunlara karşılık, İran da olası bir Azeri istiklal hareketine karşı, Türkiye’den taahhüt almıştır.

Türk Ordusu, 14–27 Eylül 1929 tarihlerinde ağır silahlar ve uçakların eşliğinde, General Salih Omurtak komutasında, geniş çaplı Tendürek harekâtını yapmış, bu harekâtla İran sınırını tutarak, İran kökenli Şeyh Abdülkadir’in direnişe katılmasını engellemiş, ancak kuvvetlerimiz karşısında hiçbir başarı elde edememişti.

26 Mayıs’ta başlattığı Savur, Midyat ve Cizre hareketi ile o alanın katılımını engellemeye çalışıyor.

Mevcut durumda, bütün Serhat sınır hattı savaş halindedir. Türk-İran hudut hattı boyunca, savaş devam ediyor. Bahar ile birlikte, durmadan bölgeye büyük bir yığınak yapıyorlar. On binlerce yeni asker bölgeye sevk etmişler. İngilizlerden yoğun silah desteği alıyorlar. Son bombardımanlar, İngiliz uçaklarıyla yapılmaktadır. Karaköse eteklerindeki bütün köyler, uçaklarla vurulup yakılıp yıkılıyor, halk katlediliyor! Uçaklar vurduktan sonra tank ve toplarla köylere girip tümünden yok ediyorlar. Hiçbir aşiret yaylalara çıkamıyor, hayvan sürüleri imha ediliyor. Böylece, halkın geçim kaynakları yok edilerek açlıkla karşı karşıya bırakıyorlar.

Şimdiye kadar on binlerce, savunmasız Kürt köylüsü katledildi. Hala her yerde, oluk oluk Kürt kanı akıyor. Katliam övünülerek bir kahramanlık olarak lanse ediliyor.

İngilizlerin dayatmasıyla, İran ile Türkiye uzlaşıp anlaştılar. Türk ordusu, İran sınırları içindeki Küçük Agirî Dağı’nın arkasına kadar, sınır ötesi operasyonları genişletirken, İran sınırda yoğun tedbirler alarak geçişlerimizi engellemeye çalışıyor.

Üç Paşalar, dört yıldır süren Agirî direnişini kırmak için her yola başvuruyorlar. Önce af çıkarıp Şeyh’in ayaklanmasıyla sürgün edilenleri bıraktılar. Şimdi de; ‘direnişe katılanlar hakkında af çıkaracağız, Biroyê Hesikê Têlî, Halis Bey, bana ve

birçok aşiret liderine haber gönderip; ‘teslim olursanız, istediğiniz memlekete gidebilirsiniz, size pasaport vereceğiz, İhsan Nuri’yi elçi yaparız. İstanbul’daki eşi Yaşar Hanımı da yanına getiririz, başka bir ülkeye gitmek istiyorsa onu da sağlarız,’ diye vaatlerde bulundular. Biz, bu oyunu boşa çıkarınca, bu defa İran ile anlaşma yoluna gittiler.

İran’a büyük tavizler karşılığında, yeniden sınır düzenlemesini yaptılar. Van’ın verimli, tarihi kadim koca Kürt Kotur kasabasını, babalarının tapulu malıymış gibi, İran’a verip direnişi tasfiye etmek için karşılığında, hiçbir yerleşim ve üretim alanı olmayan, çıplak Küçük Agirî Dağı’nı Türkiye’ye dâhil ettiler. Böylece dağlık hattın kontrolünü ele geçirmeye, direnişçilerin geçiş hattını ablukaya almaya çalışıyorlar. Büyük Agirî ile Küçük Agirî arasındaki güçlerimizin yol kesme, yiyecek ve cephane depolarını basarak, hareket alanımızı iyice sınırlandırdılar. Nisan ve mayıstan beri, on binlerce askerle, iki dağı ablukaya almışlar.

Agirî Dağı, savaş uçaklarıyla her gün bombalanıyor. Dışarıyla olan bağlarımızı kesip bizi dar bir alana sıkıştırmaya çalışıyorlar. Bu plana Sovyetler de açık ve aktif destek veriyor.

Büyük kanlı çatışmalar yaşanıyor. Her iki taraftan da ağır kayıplar var. Bu koşullarda bile güçlerimiz, her geçen gün büyümeye devam ediyor. Yaygın, silahlı bir milis gücümüz oluşmuş durumdadır. Her dört parçadan, insanlar, milli duygularla akın akın direnişe katılıyor, ancak silah ve donanımda büyük zorluklar yaşıyoruz.

Ayaklanmanın Agirî mintikasında sıkışıp boğulmaması için yeni nefes borularının açılması gerekiyor. Xoybûn’un geciktirmeden, acilen güneyde harekete geçip yeni cepheleler açması hayati önemdedir.

Salam, saygılarımla, General İhsan Nuri Paşa...”

Mektup bitince, salonda büyük bir uğultu yükseldi. Sigaralar yakıldı. Okkalı küfürler, öfkeler, tepkiler, keskin sözler sağa sola savruldu. On beş dakikalık aradan sonra;

“Evet, mektubu dinlediniz, genel durum üzerinde tartışalım ve bazı kararlara ulaşalım,” dedi Celadet.

“Acilen harekete geçmemiz gerekiyor, gerekli desteği sunup cepheyi genişletemezsek hareket iki başlı dağın eteklerinde boğulup gidecek.”

“Dört parçada seferberlik ilan edip büyük bir askeri güç toplayarak İran üzerinden destek gönderelim.”

“İran, bu durumda Türkiye ile anlaşma yapmış açık destek sunuyor.”

“Kürt sorununu dünya gündemine taşıralım, İngiltere, Fransa ve Sovyet elçilikleriyle görüşüp destek isteyelim.”

“Diplomatik ilişkiler önemlidir ancak, Agirî hareketinin acilen fiili desteğe ihtiyacı var, cepheleri genişletelim.”

“Fransızlarla görüşelim, acilen cephe yardımı ulaştıralım.”

“İhsan Nuri’nin eşini, İstanbul’dan alıp buraya getirtelim.”

“Bu işin tek çözümü, Türkiye’ye karşı cepheyi genişletmek, güçlerini bölmek, hareketi Agirî Dağı’na sıkışıp kalmaktan kurtarmaktır. Biz burada güneyden saldırıya geçip yeni bir cephe açarsak direniş bir nefes alır.”

“Diplomatik faaliyetleri yoğunlaştıralım, ama güneyde birkaç koldan acilen harekete geçelim.”

“Evet, en doğrusu güneyden harekete geçmek...”

“Güneyden dört beş koldan...”

Derken beş koldan, güneyden saldırıya geçip Agiri direnişine destek verme kararına ulaşılar.

Kozan, alınan karar gereği,. İhsan Nuri’nin eşi Yaşar’ı getirmek için bir adamını İzmir’e gönderdi.

VI

Üstündeki gömlek terden sırlıslık olmuş, bedenine yapışmıştı. Toz duman içinde nefes nefese duvarları sıvasız, içi leş gibi sigara ve nargile kokan, basık tavanlı, kerpiç yapılı kahvehaneye girip; “zınk,” diye durdu. Durdu ve çok acelesi varmış gibi dikkatlice içerdekileri tek tek inceledi.

Kırık dökük tahta masaların başında, iskemlelerin üstünde, eski-püskü, yamalı giysiler içinde okey, domino ve kâğıt oynayan kirli sakalı adamlar, oyunu bırakıp gelen garip adama baktılar.

Gelen adam, heyecanla yanına yaklaşp kulağına, bir şeyler fısıldayıp beklemeden dışarı çıktı.

Gelenin siması ona yabancı gelmedi, biraz düşündü, sonra adamı, Kozan’ın yanında gördüğünü hatırladı. Oturduğu kırık, kirli, çivileri gevşemiş tahta iskemleden kalkıp yavaş yavaş adamın peşinden dışarı çıktı. İçerdekiler, oyunu bırakmış, meraklı gözlerle onlara bakıyor, fısıltıyla yorumlar yapıyordu. Siyabend dışarı çıkınca, kenar mahallesindeki bu yıkık dökük çayhanenin içerisi, arı kovanı gibi uğuldadı.

“Kozan Bey, Rakka’ya geldi, acilen seni görmek istiyor,” dedi hala burnundan soluyan terli esmer genç.

Buna sevindi. Çok zor durumdaydı. İçine bir umut ışığı doğdu. Ona da mektup yazmıştı. Bir Arap kenti olan Rakka’da, sınırdan uzak beş parasız ve dilsizdi. İlk defa bu denli memleket özlemi çekiyor, kendisini burada yabancı hissediyordu. Konuşacak, dertleşecek kimseyi bulamıyordu. Bir mesleği olmadığı için elinden hiçbir iş gelmiyor, günlük olarak kahveye takılıyordu. Hiçbir şey demeden gelen adamla birlikte, yola düşüp Kozan’ın yanına gitti. Kozan dayalı döşeli, bir konakta misafir olmuş,

hizmetçiler ayakta koşuşturuyordu. Merhabalaşıp oturdu. Hiç beklemeden bir odaya geçip konuştular.

“Siyabend, Halep de yaptığımız toplantıyı biliyorsun. İşte o toplantı neticesinde, Xoybûn beş ayrı koldan sınırı geçip ulusal bir hareket başlatma kararı aldı.

Birinci kol; Celadet Bedirxan Bey’in komutasında; Cizre’ye geçecek!

İkinci kol; Haco Ağa’nın komutasında, Heverikan’a; Mardin, Nusaybin, Midyat, Gercüş ve Hasankeyf’e geçecek.

Üçüncü kol; Kerem komutasında Derik’e hareket edecek.

Dördüncü kol; Milli aşiretinden, İbrahim Paşa oğlu Mahmut komutasında Viranşehir’e gidecek.

Beşinci kol; benim komutamda seninle birlikte sınırı geçip Urfa’yı alacağız.

Ankara hükümeti, tüm güçlerini İhsan Nuri’ye karşı Ararat’a göndermiş. Kürtleri ikna edebilirsek Sarı Paşa’nın ordusunu ablukaya alabiliriz. Onları yendikten sonra, Kürdistan hürriyetini ve istiklalini kazanır. Parti, seni bizim cepheye vermiş. Urfa’yı aldığımızda, yeni bir cephe açıp Malatya’yı rahat düşürebilirsin. Dört gün sonra, Kobene de yanımızda olabilir misin,” dedi Kozan.

“Parti karar almış, istemişse gelirim, her şeye hazırım, benden yana içiniz rahat olsun,” dedi Siyabend.

“Kobenê de benim konağı biliyorsun, oraya gelirsin,” dedi Kozan.

“Konağı biliyorum,” dedi Siyabend kısık, alıngan, tepki içeren bir sesle.

“Haydi hoşça kal, dört gün sonra görüşürüz,” diyerek vedalaşıp ayrıldılar.

Derin bir hayal kırıklığına uğramıştı. Parasızlıktan kıvranıp duruyor bir çözüm bulamıyordu.

“Daha önce mektup yazıp durumumu izah ettiğim halde, adam yol paramın olup olmadığını bile sormadı. Aç mısın tok musun demedi. Bu ne biçim adam, ne biçim partili! Parti bir yana Kürt töre, gelenek, aşiret ilişkilerini bile görmezlikten geliyor. Böyle kader birliği, böyle arkadaşlık, böyle particilik olur mu? Bunların yaptığı ağa maraba ilişkisi... Herkesi kendilerine hizmet etmesi gereken maraba olarak görüyorlar. Kendileri dışında hiç kimsenin öne çıkmasını, güç olmasını istemiyorlar. Bunlarla hürriyet için yola çıkılmaz. İnsan bunlar güvenip savaş başlata bilir mi? Bunlar, sıkıştıklarında insanı yarı yolda bırakıp arkalarına bakmadan kaçarlar. Bunlarda töre, yiğitlik, aşiret, dayanışma diye bir şey kalmamış. Varsa yoksa ağalık! Her şey ağalık ve para için. Başka bir şey düşünmüyorlar. Bunların hürriyet anlayışı da sakattır. Hürriyeti halk için değil de kendileri için istiyorlar. Kader birliği yaptığı, birlikte silah kaldırdığı arkadaşına sahip çıkmayan bir adam, hürriyete nasıl sahip çıksın ki? Bunlara güven olmaz, güvenip de hürriyet gibi kutsal, ciddi bir dava için yola çıkılmaz, ama madem parti istemiş, ben yine de gideceğim, gideceğim ama bu adama güvenerek değil, kendime güvenerek gideceğim,” dedi.

VII

30 Haziran 1930,

Bir grup silahlı adam, gece karanlığında sınırı aşıp geçti. Adamların yarısı hiç çatışma görmemiş, daha yeni silah eline almıştı. Geri kalanın yarısı da talancı ve eşkıyaydı. Tüm yaşamları, sınırı aşıp kuzeydeki Kürtlerin hayvanlarını talan edip güneye geçirmektir. İçlerinde, daha önceki ayaklanmalarda yer alan üç dört yaman savaşçı vardı. Sınırı geçtikten sonra kıraç bir

tepenin yamacında molla verdiler. Karanlıkta, rasgele yerlere uzanıp dinlendiler. Bazıları, sigaralarını avuçlarının içine alıp içtiler. Biraz dinlendikten sonra oturduğu yerden kalktı, hepsini toplayıp büyük bir ciddiyetle karşılarına geçti.

“Kardeşlerim,

Biz Kürtlerin kurtuluşu ve hürriyeti gibi kutsal bir dava için yola çıkıp buraya kadar geldik. Aramızda bir tanışıklık, akrabalık yoksa da Kürt olmak gibi sağlam bir bağ var. Hepimiz Kürt’üz! Bunun için bir arada bulunuyoruz. Bu gece halkımızın kurtuluşu için savaşmaya gidiyoruz. Karşımızda bir devlet var. Gördüğünüz gibi silahlarımız çok iyi değil. Fakat kendimize güven ve cesaretimizi de hesaba katarsak onlarla eşitlenmiş oluruz. Onlarda silah üstünlüğü, bizde de cesaret ve kendine güven üstünlüğü var. Biz, her şeyden önce haklıyız. Bu durumda eşit sayılırız.

Halkımızın bizden çok beklentisi var. Şehitlerimizin intikamını sizin gibi yiğit vatan evlatları alacaktır. O aslanların safına ulaşmak bir şereftir.

Bahtiyar odur ki kanını vatan toprağına cömertçe akıttandır. Haydi, şimdi yürüyelim Allah bizimle olsun,” dedi Siyabend.

“Allah bizimle olsun,” diye hep birlikte bağırdılar.

Aysız gecede yola çıktılar. Ova uzanıp gidiyordu. Bir taş, bir ağaç, bir tepe bile yoktu. Uzaktan gelen köpek seslerinden, bir köyün yakın olduğu anlaşılıyordu. Bu gitmeyi düşündükleri köydü. Üç koldan sessizce köye girdiler. En kıyıdaki eve varıp avluda eski, kırık dökük bir tahta sedirin üstünde uyuyan adamı dürterek uyandırdı. Adam, gözlerini açıp karşısında silahlı adamları görünce korktu. Kekeleyerek;

“Kimsiniz? Ne istiyorsunuz,” dedi.

“Korkma hemşerim, biz dostuz, yabancı değiliz,” dedi Siyabend rahatlatıcı, güven veren bir sele.

“Peki, hoş geldiniz, bu devirde dost düşman birbirine karışmış, yemek mi istiyorsunuz,” diyerek ev sahibi yatağından kalkıp giyindi.

“Kusura bakma, seni rahatsız etmek zorunda kaldık, ama sizin şu komşu Peyamlı köyündeki karakolda kaç jandarma var?”

“Peyamlı Karakolunda, topu topu beş jandarma, bir başçavuş var,” dedi adam üstüne bas basa.

“Hepsi o kadar mı?”

“Evet, hepsi o kadar,” dedi ev sahibi. Sonra ekledi; “Nahiye müdürü ile karakol komutanı bu gece, Kaniya Murşide de bir evde kalıyorlar. Ev, hemen köyün girişindedir,” dedi adam Siyabend’e bakarak.

“Peki, seni rahatsız ettik kusura bakma, ama bizi gördüğünü hiç kimseye söyleme, söylersen sana zarar gelir,” diye uyardı.

“Tamam, söylemem,” dedi adam merak ve heyecanla.

Önce Müdür ile komutanın kaldığı köye yöneldiler. Evi tespit edip etrafını sardılar.

“Teslim olun, etrafınız sarıldı, teslim olun,” diyerek Siyabend çağrı yaptı. Hiçbir şeyden haberi olmayan karakol komutanı ile Nahiye müdürü, panikle yataktan kalkıp giyindiler. Karakol komutanı, tabancasını alıp üç el arka arkaya pencereden rastgele ateş ederek;

“Kimsiniz, ne istiyorsunuz,” diye seslendi.

“Boşuna canınız yanmasın. Etrafınız sarılmış. Kürt Kurtuluş güçlerine teslim olursanız size hiçbir zarar gelmeyecek,” dedi Siyabend, siper aldığı duvarın ardından.

“Bize biraz zaman tanıyın, hayatımızın bağışlanacağına dair güvence istiyoruz,” diye bağırdı karakol komutanı.

“Hemen teslim olup silahınızı teslim ederseniz size zarar verilmeyecektir, aksi halde sorumluluk bizden gider,” diye bağırdı.

“Tamam, teslim oluyoruz,” diyerek iki tabancayı dışarıda kapının önüne bıraktı.

“Kaldırın ellerinizi, yavaş yavaş bana doğru gelin.”

İkisini teslim alıp üstlerini aradıktan sonra;

“Hey kravatlı bey, senin adın ne, nerelisin,” dedi Siyabend.

“Şey efendim, ben... Nahiye müdürüyüm, Siverekli Zaza’yım,” dedi ürkek, çekingen korku dolu bir sesle.

“Ya öyle mi? Bir de Kürt’sün ha,” dedi Siyabend.

“Sen de karakol komutanı olmalısın? Sen nerelisin?”

“Ben Giresunluyum efendim.”

“Adın ne?”

“Dursun.”

“Demek ki Topal Osman’ın hemşerisisin ha! Sen de onun çetesinden olmayasın,” dedi Siyabend tehditkâr bir sesle.

“Hayır, efendim kendisini hiç görmedim.”

“Her neyse, canınızın bağışlanacağına dair bir kere söz verdim. Sözümden geri dönemem, ama sen bağışlanmayı hak etmemişsin. Topal Osman’ın çetesindesin.”

“Hayır, efendim tanımam Topal Osman’ı, sadece adını duymuşum, görevli olarak buraya geldim,” dedi titrek, şaşkın bir sesle.

“Haydi, sen serbestsin Siverekli Zaza. Karakol komutanı, sen benimle karakola kadar geleceksin,” dedi Siyabend.

Nahiye müdürü geri eve girerken, Siyabend de Dursun’u önüne katarak, karakolu kuşatmaya aldı.

“Askerler, komutanınız teslim oldu, etrafınız sarıldı, siz de teslim olursanız hiçbirinize bir şey olmayacak,” diye çağırıda bulundu.

“Haydi, bakayım komutan, çağrı yap, teslim olsunlar da kan dökülmesin,” dedi.

“Askerler, ben komutanınız Dursun, silahlarınızla birlikte teslim olun, sizi serbest bırakacaklar,” diye bağırdı.

Askerler, çağrıya uyup çatışmadan teslim oldular. Siyabend silahlarını alıp;

“Haydi, evlerinize gidin, bir daha da askere gitmeyin.” devamla; “Komutan, biliyorum sen Topal Osman çetesinden kalmasın. Mutlaka Koçgiri katliamına da katılmışsındır, ama bir kere söz verdim, haydi sen de serbestsin,” dedi.

Karakol komutanı hızlı adımlarla oradan uzaklaşırken, Siyabend gün doğumuyla birlikte, taşlık bir tepeye çekildi. Akşam olunca, aldığı bilgiler doğrultusunda Peyamlı Karakolu’na saldırdı. Kısa bir çatışmanın ardından jandarmalar burada da teslim oldular. Askerlerden biri hafif yaralanmıştı.

Ay ışığında ilk fark eden Siyabend oldu. Peyamlı karakol komutanı, uzaklaşmış durmadan kaçıyordu. Siyabend hiç düşünmeden, arkasına verip koşmaya başladı. Ufak tefek bedeniyle, peşine düştüğü çam yarması subayı kovalıyordu. Subay heyecan ve şaşkınlıkla elindeki tabancayı, korku dolu ani bir hareketle fırlatıp koşmaya devam etti.

Tabanca hızını kesti. Eğilip tabancayı aldı, yeniden kovalamaya başladı. Ölüm korkusu tüm ruhunu sarmış, çevik atik bir tazının önünden, can havlıyla kurtulmaya çalışan bir tavşan gibi durmadan kaçıyordu. Korkuyla hızlanıyor, önünü çıkan her taşı, hendeği, çalıyı bir atlet gibi sıçrayıp geçiyordu. Tarlalarda, derelerde, vadilerde koşmuyor, uçuyor gibiydi. Ara sıra arkasına

bakıp yine aynı tempoyla tekrar koşuyordu. Koşarken kafasından, sırtından ayakuçlarına dek soğuk ecel terleri döküyor ve yüreği kaçan bir tavşaninki gibi “küt küt,” atıyordu. Büyük nar bahçesine ulaşınca, hızından bir şey kaybetmeden, dönüp arkasına baktı. Kendisini kovalayan, çok gerilerde kalmış, kovalamaktan vaz geçmişti.

Biraz yavaşladı. Ter içinde kalmış nefes nefeseydi. Yavaşlayınca, sol kolunun ağırlaştığını bir taş gibi yerinde sallandığını fark etti. Bir daha dönüp geriye baktı. Siyabend arkada birkaç kurşun daha sıktı. Sağ eliyle, sol kolunu tutup nar bahçelerinin arasında yitip gitti! Geri karakola dönerken, gözü pek üç savaşıçıyı seçip;

“Bize gelen talimatta, Xoybûn’un emri var, bu askerler, halka karşı suç işlemekten cezalandırılacak,” diyerek emir verdi.

Siyabend, o akşam yaptıklarına ilişkin bir rapor yazıp Kozan’a gönderdi. Gözetlemek için Suruç karakoluna gönderdiği iki köylü de keşif yapıp geri dönmüştü.

“Karakol buraya ne kadar uzaktır,” dedi Siyabend.

“On, on iki kilometre,” dedi köylü.

“Burada olduğumuzdan haberleri var mı?”

“Suruç Berazan Ovasında, yerinizi bilmeyen hiç kimse kalmamış,” diyerek alaylı alaylı güldü köylü.

“Peki, askerin morali nasıl?”

“Tümü korku içinde, yarına kadar öldürülmeyeceğinden emin tek kişi bile yok,” dedi köylü abartılı inandırmaya çalışan bir sesle. Sonra arkadaşlarını toplayıp;

“Değerli kardeşlerim! Aldığım habere göre, Urfa’nın tüm askeri gücü olan yüz atlı, ilerdeki karakolda bekliyormuş. Karakol köy dışındaki bir tepedeymiş. Bina elli kişiyi alacak kadar geniş olsa bile, diğer ellisi, atlarıyla birlikte dışarıda bekliyormuş. Bu

gece saldırırsak savunma yapamazlar. İstediğim gibi mücadele ederseniz karakol bizimdir. Böylece Urfa'yı almak bizim için zor olmaz, ne dersiniz,” dedi Siyabend.

“Nereye gidersen yanındayız, beylerimiz bize böyle demiştir,” dediler hep bir ağızdan.

Karakolu kuşatmak için, plan yapıp yola çıktılar. Biraz yol almışlardı ki, Kozan'a gönderdiği haberci, nefes nefese geri dönüp;

“Fransızlar Kozan ve kardeşi Hirço Bey'i yakalayıp Halep'e göndermişler,” dedi yüksek bir sesle. Bunu duyan savaşçılar;

“Bizi beylerimiz görevlendirmişti, onlar da yakalandıklarına göre seninle hareket edemeyiz. Beylerimiz olmasa Fransızlara karşı bizi kim korur,” deyip durdular. Sonra kendi aralarında konuşup sınıra doğru yöneldiler.

Siyabend tek başına kalmıştı. Kendi kendine; “Ben askersiz komutanım, bu durumda yapabileceğim hiçbir şey yok,” dedi.

VIII

Buz mağarası; uzun eksenli, elips biçiminde, elli metre genişliğinde, yüz metre uzunluğunda, sekiz metre derinliğinde Meteor Çukuru ile aynı lav tüneli üzerinde bulunan özgün, muhteşem, doğa harikası bir anıt mağaradır. Ağzı, esas çukura göre biraz daha yüksektedir. İçinde bazalt lavlar, kayalar ve bu kayaların üzerinde berrak suların donmasıyla oluşmuş, renge renk görünen, dört mevsime göre değişkenlik gösteren buz tabakaları, sarkıt ve dikitler vardır. Giriş kapısında sürekli sıcak ve soğuk hava akımı vardır. İçi yazın buz gibi serin, kışın ılıktır. Hava akımının etkisiyle damlayan suyu dondurarak buz haline getirir, sarkıtlar oluşur. Mağaranın ağzından, gün ışınları içeri süzüp buz

tabakası ve sarkıtlar üzerine düşünce, kristal gibi parlar, renkten renge girerek oluşan ışık oyunları insanı büyüler.

Lavlar ve tüflerin farklı zamanlarda püskürmesiyle oluşan Küçük Agirî Dağı, Büyük Agirî'ye göre daha konik bir yapıdadır. Tepeye doğru eğimi artar, sivri bir görünüm alır; ışıklı, drenajlı akarsularla yarılr.

Celali Aşireti Reisi Biroyê Hesikê Têlî, Hikmet Hilmi ile Halis, yöre coğrafyasını çok iyi bilen, gözü pek savaşırlarla birlikte Küçük Agirî Dağı'nın güney eteklerindeki Xelaç köyünün, kuzey doğusundaki buz mağarasına yerleştiler.

Yer, gök kar kesilmişti. Ordu ağır silahlarla donanmış, hava bombardımanları eşliğinde bir fil gibi kardan ilerliyor, önüne gelen her şeyi yakıp yıkıp yok ediyordu. Ağır, hantal fil gövdesiyle Küçük Agirî Dağı'na doğru ilerledikçe İhsan Nuri, küçük gruplara bölünmüş güçlerini suratla geri çekip uzaklaşıyor, hiçbir çatışmaya girmiyordu. Geride bıraktığı küçük gruplar, gece baskınları yaparak ordunun hızını iyice düşürüyordu.

Dağın doğu yamacından, Kasr-ı Şirin Antlaşmasına göre belirlenen, tarihi hudut geçiyordu. O gece kar şiddetlenip yol vermeyince bir alay, Kotur kasabasının yakınlarında bir köye çekilip çadır açtı.

Xelaç köyündeki iki milis omuzlarında mavzerleriyle mağaraya girdiler. Mağaranın gerilerinde ortada ateş közlerinin etrafında oturmuş ısınyorlardı. Gelenler üzerindeki karları silkeleyip temizlediler. Sonra merhabalaşıp közlerin etrafında ısındılar.

“Dışarda kar yağıyor, göz gözü görmüyor,” dedi gelen milislerden biri.

“Bu fırtınada, kış kıyamette, yer gök asker dolmuş, Xelaç köyü asker kaynıyor,” dedi öteki milis heyecanla.

“Ne zaman geldiler,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Kar fırtına şiddetlenince, daha fazla yol alamadılar, gelip köye sığındılar,” dedi milis.

“Karda kanatları ıslanmış keklik gibi tek adım atacak halleri kalmamış, kargabüken yemiş gibi kıvrılmış yatıyor hepsi,” dedi diğer milis.

“Tahminen ne kadar asker var,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Çok, yüzlerce asker,” dedi bir milis.

“Yüz yirmi asker için yiyecek topladılar,” diye müdahale etti öteki milis.

“Nerede kalıyorlar?”

“Köyün ön tarafında, tepenin yamacındaki o büyük geniş çukurda üç büyük çadır açtılar!”

“Köylülere ne yaptılar?”

“Bütün evlerde ekmek, yiyecek, odun ne buldularsa toplayıp çadırlara taşıdılar!”

“Çapulcu bunlar çapulcu,” diye söylendi Hikmet Hilmi konuşmaları ayakta pür dikkat dinlerken.

“Her şeyi yağmalayıp talan ediyorlar,” dedi Halis öfkeyle.

Mağarada bir uğultu, homurdanma, ani bir dalgalanma ve hareketlilik oldu. Savaşçılar silahlarını kuşandı, hazırlandı. Üç ayrı gruba ayrıldılar. Arka arkaya çukurdaki mağaradan çıktılar. Biroyê Hesikê Têlî, Hikmet Hilmi ve Halis, her biri bir grubun başına geçti.

Kar yağıyor, göz gözü görmüyordu. Üç ayrı koldan, üç kilometre boyunca, karlara bata çıka yürüdüler. Sonra kar altında kalmış, Xelaç köyüne ulaştılar. Her şey ses geçirmez, derin beyaz gece ile bütünleşmiş kör, sağır, lal olmuş, kalın kar örtüsü altında ölüm sessizliğine gömülmüştü. Dışarda hiçbir ses yoktu. Kar, bir tek kar vardı. Beyaz dışında, bütün renkler yitip gitmişti.

Hikmet Hilmi elinde mavzeri, belinde kılıç ve hançeri, açık kumral bıyıkları buz tutmuş, yedi savaşıyla soldaki çadırın dibine kadar sokuldu. “Çadırın içinde hiç hareket yok, sanki tümü soğukta donup gitmiş,” diye düşündü.

Biroyê Hesikê Têlî, yanındaki küçük savaşı grubuyla sağdaki çadıra kadar sızıp sokuldu.

Derken mavzerler, tabancalar arka arkaya patladı. Kılıçlar kar altında şakırdadı. Dört bir yandan gözü pek, kinli, öfkeli savaşçılar; “kaçmayın, kaçmayın, teslim olun,” diyerek çadırlara saldırdı. Ani bir baskına uğrayan askerler, can havliyle çadırlardan çıkıp panik halinde, şaşkın şaşkın rasgele sağa sola kaçıyordu. Silahlar patlıyor, kaçanların ensesine kılıçlar iniyor, ılık kanlar karların üzerine dökülüyordu. Çıglıklar, haykırışlar, ahlar ile “teslim olun, kaçmayın,” sesleri birbirine karışıyordu.

Çadırda yalın ayak fırlayan albay, panik halinde kaçarken, nefes nefese gidip Biroyê Hesikê Têlî’nin kucağına düştü.

“Sayın albayım, ne acelen var? Böyle bu kış kıyamet, karda nereye gideceksin, misafirimiz ol,” dedi, kısıkvrak yakasından tutarken. Belindeki tabanca ile kılıcı alırken, Albay ellerini kaldırıp;

“Teslim oluyorum,” dedi.

“Korkma, biz teslim olana asla dokunmayız, merhamet gösteririz!”

“Tamam, teslim oluyorum.”

On dakika süren, kısa baskın ve paniğin ardından, bir tek mermi sıkmadan, sağ kurtulanlar teslim oldular.

Yer gök durmadan yağan kar ile dolmuştu. İlk kurşun sesiyle köpekler havladı. Köylüler uyandı. Evlerin içinde, kapıların ardında telaşlı ve tedirgin bir şekilde olup bitenleri anlamaya çalışıyordu. Yerde ölümler kan içinde yatıyor, yaralılar derinden

inliyordu! Çadırlar delik deşik olmuş parçalanmıştı. Yerlerde asker postalları ile köylülerden aldıkları yiyecekler duruyordu.

Biroyê Hesikê Têlî, subayları ayırdı, silahlarını teslim aldı. Yaptığı kısa bir konuşmanın ardından;

“Erler, siz serbestsiniz, evlerinize gidebilirsiniz,” dedi. Devamla; “siz de yargılanmak üzere bizim misafirimizsiniz,” dedi subaylara bakarak.

Toplandılar. Tekmil aldılar. Yirmi bir savaşçı hazır ve sağlamdı. Yedi rütbeliyi yanlarına alarak, en önde Biroyê Hesikê Têlî, arkada Hikmet Hilmi, ortada subaylar ve başında Halis, karlara çıka bata, başkent Kurdava’ya doğru yola çıktılar. Gece kar altında yürürken, Hikmet Hilmi boynunda mavzeri, bıyıklar buz tutmuş, geleceğe dönük güneş sıcaklığında, güzel günlere dair düşler kuruyordu. “Bu günler, bu cehennem gibi zor günleri atlatsaydık, baharla birlikte düşmanı yener, bütün düşmanlıkları, ölme ve öldürmeleri şu karların altına gömer; eşit, hür, adaletli bir yaşam kurardık,” diye düşünüyordu.

O kış soğuk, kar, fırtına ve savaş söz birliği etmişçesine, bütün acımasızlığıyla sürüyordu. Ordu ayaklanma bölgesinde şiddet uygulayarak, sivil savunmasız halkı teslim almaya çalışıyordu.

“Genel Kurmay Başkanı Taş Paşa hazretlerine,

28. Jandarma Alayı’na bağlı kuvvetlerimiz, Demirkapı’da İhsan Nuri’nin kuvvetleriyle çatışmaya girmiş, büyük zayıat vermiş ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Tekrar üstünlüğü ele geçirmek için, 3. Ordu Müfettişliği ile birlikte, büyük bir güçle, bir ‘tedip hareketi,’ planladık. Kısa sürede bu planı hayata geçireceğiz,” diyerek bir cephe komutanı, Ankara’ya rapor yazıp gönderiyordu.

İhsan Nuri tüm güçlerini geriye çekmiş, çatışmaya girmiyordu. Yarı hareketli küçük birliklerle, ilerleyen ağır silahlarla donanmış

birliklere dağ geçitlerinde, sarp yerlerde geceleri ani baskınlar yaparak, büyük darbeler vuruyordu. Fil gövdeli ordu geçtiği her yeri yakıp yıkıyor, hiçbir şey geride bırakmıyordu. Köyleri kasabaları yok ederek direnişçileri nefesiz, desteksiz bırakmak istiyordu. Küçük Agirî Dağı eteklerine varana dek, hiçbir ciddi güç ve çatışmayla karşılaşmadan ilerliyor ve büyük operasyon boşa çıkıyordu.

Ankara içten içe kaynıyor, demeç ütüne demeç veren üç paşadan biri övünerek; “7. ve 9. kolordumuz, seksen uçak eşliğinde saldırıya geçmiş, uçakların bombaladığı köy ve kasabalarda hiçbir canlı geride bırakmamıştır,” diyordu.

Kış ortası göç katarları oluşmuş, on binlerce insan aç, perişan köyleri, kasabaları terk ediyor, büyük kentlere yöneliyordu.

Ankara diken üstündeydi! Bütün güçlerini harekete geçirmiş, uçaklar eşliğinde, operasyon üzerine operasyon yapıyor, hiçbir sonuç alamıyor, sürekli kan kaybediyordu.

7 Ocak 1930,

“9. Kolordu komutanlığına; Bulakbaşı ile Şıhlı köyü arasında asilerle meskûn olan köyler ile sığınılan yerler, her ne pahasına olursa olsun ele geçirilecek! Bölgede jandarma alayları için lazım olan yerlerden başka, meskûn hiçbir yer ve tek bir canlı bırakılmayacak,” diyerek Taş Paşa, yazılı emir gönderiyordu.

Üç paşalar ile 1. Umum müfettişi, Ankara’da toplanmış, yeni kararlar alıyorlardı.

“Acilen asilerin ayaklanma bölgesini tamamen izole edip çembere alıp halk ve lojistik desteği keselim.”

“Şeyh’in ayaklanmasında aldığımız kararları suretle hayata geçirelim, tehcir, tenkil ve tedip uygulayalım.”

“Hasan Hüsnü’nün raporlarını inceledim, durum düşündüğümüzün ötesinde çok vahim! Bu Şeyh’in ayaklanmasına

benzemiyor. Xoybûn denilen parti, Ermeni, Süryani ve Asurilerle iş birliği yaparak milli bir düşünce temelinde ortaya çıkmış!”

“Hızla köklü tedbirler alalım, bunlar şiddet dışında bir şeyden anlamazlar, tek çözüm şiddettir!”

“Sadece şiddet yetmez!”

“Bütün önlemler acilen alınacak, hükümet kararına dönüştürülecek ve hayata geçirilecek.”

Zorlu kış bahar ayları geride kalıyordu. Ordu taktik değiştiriyordu! İlk saldırı sivil savunmasız halka dönüyordu.

İngilizlerin verdiği modern uçak filosu, durmadan kentleri, kasabaları, köyleri dağları, vadileri bombalıyor, ardından büyük askeri birlikler giriyordu. Direnişin, halk desteğini kesmek için, her şeyi yok ediyor, geride bir tek kül olmuş, yıkıntılar kalıyordu. Binlerce savunmasız insan katlediliyordu.

1 Temmuz 1930,

Büyük sivil kıyımın ardından, on binlerce asker, büyük ve küçük Agirî Dağı’nı yeniden kuşatmaya alıyordu.

12–13 Temmuz 1930,

Saldırı ve savaş, uçaklar eşliğinde Van, Karaköse arasındaki tüm alanlara yayılıyordu.

16 Temmuz 1930,

“Agirî Dağı tepelerinde tayyarelerimiz, şakiler üzerine çok şiddetli bombardıman ediyorlar. Agirî Dağı daimi olarak infilak ve ateş içinde inlemektedir. Türk’ün demir kartalları asilerin hesabını temizlemektedir. Zilan Deresi ağzına kadar ceset dolmuştur.” diyerek Cumhuriyet gazetesi yetkililerin demecini yayınlıyordu.

31 Ağustos 1930,

İhsan Nuri’nin yarı hareketli, küçük birlikleri ordunun içine dek sızmış, ani baskınlarla yüzlerce kayıp verdirtiyordu!

Başbakan, yaşanan bu ağır kayıplar nedeniyle basının karşısına geçip; “Bu ülkede, sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar talep etme hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur. Aslı astarı olmayan propagandalara kanmış, aldanmış, neticede yollarını şaşırmış, doğu Türkleridir,” diyordu öfkeyle. Aynı saatlerde haberi alan, bir başka yetkili paşa ise basının karşısına geçip;

“Vaaz ve nasihat veya re’fet ve şefkat zamanı çoktan geçti, eline silah almış olan, her asinin eli başıyla birlikte kesilmelidir,” diyordu.

Savaş giderek kızışıyor, oluk oluk kan akıyordu. Güneyde yeni cephelerin açılması beklentisi içinde olan İhsan Nuri’nin güçleri, dağın eteklerine sıkışıp kalmış, Xoybûn’un başarısız girişiyle zor anlar yaşıyordu.

7 Eylül 1930,

Yüz bin asker, ağır zırhlı silahlar ve İngilizlerden alınan seksen uçak eşliğinde, genel bir saldırıya geçiyordu!

18 Eylül 1930,

Ayaklanma bölgesinde bulunan Taş Paşa; “bölge büyük tehlikelerle karşı karşıyadır,” diye başladığı raporunu; “acilen ek önlemlerin alınmasını talep ediyorum,” diye bitirip Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığına gönderiyordu.

Üç paşalar, her alanda seferberlik ilan etmiş, tüm güçlerini harekete geçirmişlerdi.

IX

Hikmet Hilmi, Halis ve Biroyê Hesikê Têlî, bir grup savaşçıyla birlikte, gece ay ışığında, eski bir kervan yolu üzerindeki geçitte yol alıyorlardı. İki dağ arasındaki bu boyun yüzyıllardan beri göçebe, çoban Kürt kabile ve aşiretleri tarafında otlak ve yayla olarak kullanılıyordu. Yaylanın tam ortasında yer

alan geçit, çok eski bir kervan yoluydu. Gece ay ışığında yan yana at sürerken;

“Şu ileride gözüken dev yapı neyin nesidir?” dedi Hikmet Hilmi.

“Ha uzakta gözüken o yapı, eski zamanlardan kalma bir Rus Garnizon binasıdır. Hala sapasağlam ayakta duruyor. Birinci Dünya savaşında bile kışla olarak kullanıldı. Hemen yakınında, gözüken o geniş siyahlık görüntü de Kışla Gölü’dr,” dedi Biroy Hesik Tl.

“Demek ki burası çok önemli bir geçit yoluymuş, onun için Ruslar vakti zamanında buraya kışla yapmışlar,” dedi Hikmet Hilmi.

“Burası uzun dönem Rusların elindeymiş, ticaret yolunu denetime almak ve yol güvenliğı için buraya kışla yapmışlar,” dedi Halis sze karışarak.

“Kaç yıl oldu buralardayım, gezdike her seferinde bu coğrafya insanı şaşırtıyor. Dağın ve yaylanın sunduğı tesadüfler, insanın hayal gücünden çok daha etkileyici ve heyecan verici oluyor,” dedi Hikmet Hilmi.

“Büyük ve Küçük Agir Dağları, Meteor ukuru ve ‘Nuh’un Gemisi,’ denilen yer, bu bölgenin en önemli alanlarıdır,” dedi Biroy Hesik Tl.

“zerinde bulunduğumuz bu yaylanın yüksekliğı üç bin metreye yaklaşıyor. Bu geçit, on dört kilometre uzunluğundadır. Agir Dağı’nın kuzeyinde, ‘Ahura ukuru’, denilen buzul vadisi yer alır. Güneyde de ayrıca bir buzul vadisi vardır,” dedi Halis.

“İhsan Nuri’nin anlattığına göre, burası tarih boyunca Hurri, Urartu, Kimmer, Pers, Helen, Roma, Ermeni, Sasani, Oğuz, Safevi, Selçuklu, Osmanlı ve Rus egemenliklerine sahne olmuş,” dedi Biroy Hesik Tl.

“Sonra herkes çekip gitmiş, geriye bir tek ev sahibi Kürtler kalmış,” dedi Hikmet Hilmi.

“Bu koşullarda ev sahibi olarak ya ata yadigârı topraklarımızı kurtaracağız ya da direnip öleceğiz,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Bunlara köle olmaktansa savaşıarak ölmek, daha iyidir,” dedi sesi duyan bir savaşçı öfkeyle.

“Tarihi bir durumla karşı karşıyayız! Savaşmak ve direnmek dışında başka hiçbir seçenek bize bırakmadılar,” dedi Hikmet Hilmi.

“Direnssek de direnmesek de artık bu işin sonu katliamla bitecek, paşalar katliam için karar almışlar, askeri alanda başaramadıklarını savunmasız halka yönelerek yapıyorlar,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“İlginçtir, ama böyle amansız zalimce toplu ölümlerin her tarafa yayıldığı bir anda bile, Bitlis, Van, Karaköse, Doğubayazıt, dağ eteklerindeki bütün kasabalar ve köyler hala canla başla bizi destekleyip sevinçle karşılıyorlar,” dedi Hikmet Hilmi.

Sonbahar boyunca aralıksız süren çatışmalardan her iki taraf, büyük kayıplar vermiş, çoğu köyler ve kasabalar haritadan silinmişti. Vadideki Xerawreşk köyünde, tüm gençler İhsan Nuri’nin saflarına katılmış, geride kalan kadın, çocuk ve yaşlılar kaygı içindeydi.

Köyün tüm yaşlıları cami duvarı dibinde oturmuş, yaşananları tartışıyor, paşalara duydukları kadim nefreti dile getiriyordu.

“Bunların bize yaptıklarını dünya kuruldu kurulalı yeryüzünde hiç kimse kimseye yapmamıştır,” dedi biri.

“Galiba dünyanın sonu gelecek, dünya savaşla başladı, bu gidişle savaşla da bitecek,” dedi bir diğeri.

“Kundaktaki bebeği bile katlediyorlar, dişe diş, göze göz savaşmaktan başka hiçbir şansımız yok,” dedi öfkeyle öteki.

“Ben ne savaştan, ne barıştan anlamam! Bildiğim tek şey, her insan kendi kaderinin demircisidir! Bunlarda vicdan, ahlak, merhamet, insanlık diye hiçbir şey kalmamış, demirci ustası olarak kendi kılıcımızı kendimiz yapacak, kendi kaderimizi kendimiz belirleyeceğiz,” dedi aksakalı, bilge bir yaşlı.

“Bunlar, nankördürler, dünü unutmuş, kendilerini besleyen eli ısırp kanla besleniyorlar,” dedi bir başkası.

“Unuturlar tabi, ‘ağacın hatırladığını, balta unuttur!’ Bunlar geçmiş i unutmuş, kör balta gibi acımasızdırlar,” dedi öteki.

“Vahşi ve barbardırlar,” dedi beriki.

“Âdem ile Havva ahlakı, diye bir şey kalmamış bu paşalarda!”

“Her şeyi anlamaya çalışırsan, kahrından ölmeye de hazır olmalısın!”

“Ne günlere kaldık; ‘büyük ağaç devrilince, yapraklarını keçi yer,’ derler, bizde aynı duruma düşmüşüz.”

“Hanı kadim bir söz var; ‘sular yükseldikçe balıklar karıncaları yer, sular çekildikçe de karıncalar balıkları yer, kimse bugünkü gücüne, üstünlüğüne güvenmemeli, çünkü kimin kimi yiyeceği, suyun akışı karar verir,’ der,” medrese okumuş, yaşlı bilge adam.

“Bugün sular yükselmiş, güç onlardan yana,” dedi biri öfkeyle.

“Bunlar ırz düşmanı, savaşta her şeyi mubah görüyorlar, kadın ve kızlarımızın ırzına geçiyorlar!”

“Adlarını bile anmak istemiyorum!”

“Bir insan zehirli bir akrepten, yilandan, zararlı bir böcek ve fareden kurtulmayı nasıl doğal görürse bunlardan kurtulmayı öyle doğal görüyorum.”

“Bütün bu yıkımları, bizi köleleştirmek için yapıyorlar.”

25 Eylül 1930,

Güneş, bir insan boyu yükselmiş, gecedен beri dinlenmeden at sırtında yol alıyorlardı. Hududa, daha dağlık, asi alanlara çekiliyorlardı.

Vadinin sarp yamaçlarında, gür, geniş ve uzunca bir çalılığın arasında; iri boynuzları arkaya kıvrık, alımlı, iri yarı boz bir koç ile yedi gri yabani dağ keçisi peşine vermiş, at kışnemelerini duyunca, daha zirvelere doğru kaçıyordu. Vadinin dibinde ak köpüklü tertemiz berrak bir dere çağlayarak akıyordu. Etrafında asırlık ceviz ağaçları ile çınar ağaçları yükseliyordu. Suyun kıyısı çürümüş salkım söğütlerle doluydu.

“Keçilere bak keçilere,” diye bağırdı bir savaşı.

“Atsam buradan vururum,” dedi ötekisi.

“Avlasak akşama hepimize yeter,” dedi bir diğeri.

“Anlaşılan dağ keçileri suya inmiş, geri zirvelere kaçıyorlar.” diyerek fikir yürüttü bir diğeri.

Sonra keçiler hızla zirvelere tırmanarak çarçabuk gözden kaybolup gittiler. Yamaçlar bodur meşe, melengiç-kızvan ağaçları ile çalılıklarla doluydu. Ucu mızrak gibi dimdik siyah kayalıklar heybetli duruşlarıyla gökyüzüne uzanıyordu.

Birliğin önünde gösterişli, boz bir atın üstünde, iri yarı, yakışıklı, çapraz fişeklik takmış, boynunda mavzeri, kılıcını omuzuna çaprazlama asmış, Hikmet Hilmi yürüyordu. Hemen yanı başında Biroyê Hesikê Têlî, siyah gösterişli atıyla, başına kefiyesini sarmış yürüyordu. Halis doru bir atın üstünde birliğin ortalarında biriyle sohbet ediyordu.

Hikmet Hilmi, boz atın üstünde yol alırken, büyük bir yaşama sevinci başarma, kazanma ve ölüm tehlikesi ile zafer kazanma düşü, kafasında kaynayan bir su gibi fokur fokur kaynıyordu. Biroyê Hesikê Têlî, gözlerine bakıp;

“Bu büyük saldırıyı def edersek artık bir şey yapamazlar, direniş tüm Kürdistan’a yayılır,” dedi.

“Direniş; bir an önce, şu dar çemberi parçalayıp tüm Kürdistan coğrafyasına yayılmalıdır, yoksa bu iki dağ arasında boğulup gideriz,” dedi Xoybûn tarafından Agirî valisi olarak atanan Celali Aşireti Reisi, Biroyê Hesikê Têlî.

“Orta Doğu’da Zerdüşt geleneği, Zenc Hareketi, Hürremi hareketi, Babek başkaldırısı, Ebu Müslim Horasani direnişi var, tümünden sonuçlar çıkarmak gerekir,” dedi Hikmet Hilmi.

“Kendi tarihimiz ne güne duruyor, Medler aşiretler birliği sağlayarak tarihin devasa devleti Asur imparatorluğunu yenmiş,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“Sargon’un tarihte kurduğu ilk imparatorluğu dize getirenler de bir aşiretler birliğiydi, Babil’i yıkan da yine böyle bir birlikti,” dedi Hikmet Hilmi. Sonra devamla; “karşıdaki köyü görüyor musun hala dumanlar yükseliyor,” dedi, at üstünde parmağıyla köyü işaret ederek.

“O, meşhur Xerawreşk köyüdür. O köyde, eli silah tutan herkes direnişe katıldı. Devlet gidip intikam aldı. Dört gün önce orayı uçaklarla vurdular, hala dumanlar tütüyor. Müdahale etmeye çalıştık, ama güçlerimiz yeterli değildi, güç takviyesi gelince, akşama doğru köye girdik. Bombardıman sonrası tanklarla köye girip çoluk çocuk gözetmeden tümünü katletmişlerdi. Bazı evlerde aileler kendilerini savunmaya çalışmış, evleri ateşi verip yakmışlardı. Bir tek tavuk bile sağ bırakmamışlardı. Binlerce koyun, ağıllarda diri diri yakılmıştı. Arı kovanları bile ateşe verilmiş, tüm ağaçlar simsiyah kömürleşmişti.

Bir grup çocuk kız erkek camiye sığınmış, tümünü süngüleyip cesetlerini süngüledikleri camide bırakmışlardı. Bir hançerin sert,

keskin çeliği, cami hocasının göğsünü minberde parçalamıştı. Büyük bir evin damı çökmüş, direkleri, kapısı yanmıştı. Yanan evin altında çoluk çocuk, tam yirmi ceset çıkardık.

Bir garip olaya daha tanık oldum. Görünce tüylerim diken diken oldu. Bir evin küçük ışıksız mahzeninde, seksen yaşını aşmış bir nine gördük. Yaşlı kadın torununun, yedi yaşındaki yaralı kızını kucağına almış, başını saçını yolarak sessiz sessiz gözyaşlarını akıtıyor, eliyle yüzünü gözünü acıyla tırmalıyordu. O köyde bu yaşlı kadın ile çocuk dışında kurtulan olmamıştı.

Daha ilginç bir şeye daha tanık oldum. Büyük bir kayanın dibindeki, suyu bol pınara, bütün askerler pislemiş kullanılmaz hale getirmişlerdi. Büyük bir çukur kazıdık, 313 cesedi yan yana gömdük. Başka da bir şey yapma şansımız yoktu,” dedi Biroyê Hesikê Têlî.

“İnsanlıktan çıkmış, hayvan demiyorum, hayvanlara hakaret olur, bunlar, tüm ahlaki değerlerini yitirmiş canavar olmuşlar,” dedi Hikmet Hilmi.

“Xoybûn, yaptığı girişimi başarsaydı, şimdi çok farklı konumda olurduk,” dedi Broyé Heské Têlî.

Gün batımıyla birlikte, büyük ile küçük Agirî Dağı arasındaki yaylanın sonuna yaklaştılar. Gece yaygısını dağların üstüne sererken, yüksek yaylada derin, ürkütücü bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Gece ilerledi. Atlılar ilerledi. Sonra doğuda ay usul usul yükseldi. Arka arkaya at sürüyor, kurumuş otlar, atların dizlerine kadar çıkıyordu. Dağ yamaçları giderek gerilerde kaldı. Her şey ay ışığına gömülüp kayboldu. Arkalarında kalan büyük Agirî etekleri gümüş rengi, ince bir pusa bürünmüş, derin bir sessizliğe gömülmüştü.

Önlerinde hafif bir tepelik vardı. Biroyê Hesikê Têlî, içgüdüyle, pusuya düştüklerini anladı. Hüzünle gökyüzünde ışıldayan aya baktı. Sonra, Hikmet Hilmi'ye dönüp;

“Tepe,” dedi birdenbire.

“Ne tepesi Biro,” dedi Hikmet Hilmi.

“Kokusunu aldım, bu tepede pusu var,” der demez, karşıda iki mitralyöz ay ışığında şakırdadı. Şaha kalkıp kişneyen atın üstünde sarsıldı Hikmet Hilmi. Sonra at kişnemeleri birbirine karıştı. Ortalık bir anda cehenneme dönüştü.

İlk mitralyözler tıkırdamaya başlayınca, atlı birliğin yarısı şiddetli rüzgârın savurduğu ağaçtan düşen, hazan yaprakları gibi ay ışığında yere döküldüler. Geri kalanlar, ölüm saçan yaylım ateşinden kurtulmak için korkuyla dörtlale sağa sola dağıldılar. İki mitralyöz gecenin içinde düzlükte kalan atlılara ölüm saçıyordu.

Hikmet Hilmi ani bir refleksle, Biroyê Hesikê Têlî'ye baktı, acı acı gülümsedi. O da gülümseyerek ona baktı, ne demek istediğini anladı.

Karşıdan hâkim bir noktaya kurulmuş, iki mitralyöz ay ışığında durmadan takırdayarak ateş saçıyordu.

Kılıçları ay ışığında ışıldadı!

Biri sağda, biri solda atlarını dehleyip kamçıldılar! Huylanan atlar, şaha kalkarak deli gibi dörtlale ileri atıldı. Sanki atlar ay ışığında, ışık hızıyla uçuyorlardı. Makineliler durmadan tarıyordu. Hikmet Hilmi, sol kanattan, Biroyê Hesikê Têlî sağ kanttan, ata sımsıkı yapışmış, rüzgâr gibi ilerliyordu. İkisi de aynı anda mitralyöze yetişti. Her iki asker mitralyözünü bırakıp kaçarken, keskin yalın kılıçlar, arkadan enselerini biçip devirdi. Başsız iki gövde, kanlar içinde yüzükoyun yere kapaklandı. İki mitralyöz da susmuştu!

İkisi de aynı anda, atın üstünde yere düştü!

Her birinin etrafında bir kan gölcüğü oluştu!

Kurşunlarla delik deşik olmuş, iki soylu at yere yığılıp kaldı!

Hikmet Hilmi ay ışığında, sırt üstü uzanmış, dolunayı izler gibi gökyüzüne bakıyordu. Ağzı sonuna kadar açık, yapacağı saldırının düşlerini saklıyordu. Koyu kızıl gür bıyıkları, kana bulanmış, dudaklarının üzerine sarkmıştı. Hala damarları atıyor yanında yatan, aydan daha yakışıklı, ölümden daha cesur, gözü korkusuz, Biroyê Hesikê Têlî'y'i düşünüyordu. Bedeninden oluk oluk kan akıyor, tüm geçmişi kesik kesik gelip kafasına takılıyordu.

İki makineli sustuktan sonra, pusuya yatan askerler, silahlarını atmış, çılgınlık atarak kaçıyor, kaçıyor, kaçıyor. Geride sağ kalan bir avuç yaralı atlı, yere düşenlerin acısıyla, kin ve öfkeyle peşlerine takılıp her birini kılıçtan geçiriyordu. Yerde onlarca kesik baş, ay ışığında kan içinde ışıldıyordu.

Biroyê Hesikê Têlî, susturduğu makinelinin başında, sırt üstü uzanmış ölmemiş gibi ay ışığına bakıyor, sanki yeniden kalkıp düşmana hücum edecekmiş gibi cesur duruyordu!

Göğsünü bir dizi makinalı kurşunu delip geçmiş, üzerindeki askeri kaput yedi yerden delinmiş kan ile lekelenmişti!

Sol kolu göğsüne yapışık, tabancası elinde duruyor, sağ eli kılıcın kabzasıyla kaynaşmış gibi kavramış bırakmıyordu. Başındaki kefiyesi yana kaymış, gür siyah kaşları, kan ile yıkanmış, siyah pala bıyıkları kanlı dudaklarına yapışmıştı. Baharda sırtını kızıl toprağa vermiş gibi boylu boyunca uzanıyordu. Dolgun dudaklarında hafif bir tebessüm ve şaşkınlık göze çarpıyordu. Biraz ötesinde başları kesik, iki mitralyöz erinin gövdeleri kan içinde duruyordu.

Sağ yanında bir rütbeli, yüzükoyun yere kapaklanmış, kanlı kaputu üstüne örtülmüş gibi duruyor, sağ botunun içine hala kan sızıyordu.

Hemen yanı başında, ak saçlı bir subay karnından yaralanmış, yarası ölümcül derinden inliyordu!

Yerlere saçılmış botlar, kefiyeler, asker kasketleri, kaputlar, mavzerler, tabancalar, kanlı kılıçlar ay ışığında kanı kızıl parlıyordu.

İki kişi bir anda hançeri birbirlerinin göğsüne saplamış, güreşir gibi yerde hareketsiz yatıyordu.

Genç, çocuk yüzlü bir asker, çektiği acıdan, can havliyle tırnaklarıyla toprağı eşeliyor, sesli sesli inliyor, tüfeğı çok uzağında duruyordu.

Bir başka yaralı, kurtulacakmış gibi içgüdüyle, bulunduğu yerden tüm gücünü toplayarak, vızıldayan kurşunlar altında rastgele sürünüp uzaklaşmaya çalışıyordu.

Direnış güçlerinin komutanı, Çerkez Hikmet Hilmi ile Kürt Biroyê Hesikê Têlî, ay ışığında yan yana uzanmış, doğu ufkunun ağaracak aydınlığını bekliyordu.

X

Sis içinde yitip giden, mitoloji ve flora zengini, Spil Dağı'nın zirvesinde, simsiyah bir bulut kaynayarak büyüdü, büyüdü sonra yine büyüyerek hızla yayıldı. Bir tarafı dağın zirvesini, çam ormanlarını, ünlü yaban at sürülerini, sarp yamaçlardaki yüzlerce mağarayı, derin vadileri ve kuru dere yataklarını hızla aşarak, Gediz ovasına ve ırmağına dek genişledi.

Yarikkaya'daki Pelops'un Tahtı'nı, dağın alt eteklerinde, doğal aşınma sonucu oluşmuş, başı öne eğik, çocuklarının ardından ağlayarak gözyaşı döken, kederli ana, Frigya'lı

Tantalos'un kızı, Tanrıça Niobe Kayasını, Aiol'lardan kalma antik Aigai kentinin, agora, tiyatro, stadyum ve meclis binasını sis altında bırakarak, hızla yayıldı. Orada buz gibi soğuk bir hava dalgasıyla, ürkütücü, kara bir yaygı gibi güneydeki Manisa ve batıdaki Menemen'in üstünü kapladı. Büyüyen kara bulut, genişleyerek bütün Ege bölgesini sardı.

Ardı ardına gökler öfkeyle gürledi, şimşekler alevler saçarak karanlığa düştü. Sonra yağmur tufanı başladı.

23 Aralık 1930,

Hasan Hüsnü, buz gibi soğuk hava ve yağmur tufanına aldırmadan cami avlusunda oturmuş, etrafındakilere; “Din elden gidiyor,” diyerek propaganda yapıyordu. Bir aydan beri paşanın özel emriyle Menemen'deydi. Kılık değiştirmiş, sakal uzatmış, Allah yolunda bir mümin olarak, Nakşi tarikat mensubu, Derviş yandaşlarıyla görüşerek; “din elden gidiyor, ayaklanmak gerekir,” diyerek çalışma yapıyor, birçok kişinin önüne görevler koyuyordu. İlişkilendiği medrese hocaları cuma namazında, cumhuriyet aleyhine vaazlar veriyordu. Küçük ilçede halk; “cumhuriyet ve şeriat yanlıları,” diye ikiye ayrılmış, diken üstünde bekliyordu.

Derken, Hasan Hüsnü'nün sakallı, silahlı altı adamı sabah namazından sonra, yeşil bayrağı alarak, sokaklara çıkıp; “şeriat isteriz,” diye bağırırmaya başladılar. Camide çıkanlar birer ikişer peşine takıldılar. Olay hızla büyüdü ve tüm kasabaya yayıldı. Alay komutanı önceden ilçeyi terk etmiş, yerine vekâletten bir ast subay bırakmıştı. Hasan Hüsnü'nün yönlendirmesiyle ast subay, bir manga askerle çığırından çıkmış, kızgın göstericilere müdahale etti. Askerlerin üzerinde öldürücü etkisi olmayan fişekler vardı. Göstericilerin içine sızmış, Hasan Hüsnü'nün adamlarından biri, ast subaya ateş ederek yaraladı. Yaralı subay,

bir grup askerle camiye sığındı. Askerler öldürücü etkisi olmayan mermilerle kitleye ateş edince; “Kurşunlar bana işlemiyor,” diyerek Derviş, kızgın bir grup göstericiyle camiye sığınan ast subayı yakaladı. Öfkeli kalabalığın önünde, çantasını açtı. Testere ağızlı, bağ bıçağını çıkardı. Yaralı asteğmenin başını; “Allah ü Ekber,” diyerek tavuk keser gibi kesti. Yaralı kurban, hırıltılı sesler çıkararak çırpındı, boğazında kanlar sağa sola sıçradı. Bedeni ve kesik başı, bir müddet yerde çırpındı sonra hareketsiz kaldı. Kesik başı, yeşil bayrağın sopasının ucuna takıp kitlenin önüne geçti. Kalabalık, sloganlar atarak sokaklara düştü. Olayı gören bir bekçi ateş edip gruptan birini yaraladı, sonra kendisi vurulup düştü.

Olay, hızla bütün ilçeye yayıldı. Binlerce asker ağır silahlarla anında kenti ablukaya aldı. Göstericileri ablukaya alıp yakaladılar. Ertesi gün bütün basında sür manşet;

“Esrar içip şeriat ve hilafet isteriz,” deyip ayaklandılar.

“Cumhuriyeti yıkmak için Şeriat ve Hilafet istiyorlar,”

“Kendini; ‘Mehdi,’ olarak tanıtan, Derviş yanlıları; ‘Şeriat isteriz,’ diye bağırıp bir subay ile iki kahraman bekçimizi kalleşçe katlettiler!”

Üç paşalar, olay gerekçesiyle her zamanki gibi anında olağanüstü toplanmış, hararetili hararetili tartışıyorlardı.

“Paşam, 31 Mart vakası var,” dedi Sağır Paşa, Dolmabahçe Sarayında yapılan toplantıda, ilk sözü alırken.

“Ne olmuş, 31 Mart Vakasına,” dedi Sarı Paşa.

“Paşam hatırlıyorsunuz, küçük bir olaydan yola çıkılarak büyük işler başarmıştı Enver paşa! Hareket Ordusu İstanbul’a girerek ayaklanmayı bastırmış, II. Abdülhamit’i tahttan indirip yerine V. Mehmet Reşad’i getirmişti. Cumhuriyetin ilelebet güvencesi için bizim de köklerini kazımamız gerekir,” dedi Sağır

Paşa. “Köklerini kazımamız gerekir,” tümcesini vurgulayarak tekrarladı.

“Evet, kazımak gerekir, sözü nereye getirmek istiyorsun Paşam,” dedi Taş Paşa.

“Bu olay, hazır önümüzde duruyorken, İhsan Nuri’ye destek veren, Şeyh’in geride kalan artıkları, potansiyel tehlike olabilecek bütün Kürt din adamlarını bir genel operasyon ile temizleyelim. Böylece bu küçük olayla, Agirî ve Zilan’ın isyanının büyük devamını getirelim,” dedi Sağır Paşa.

“Muhallifleri sindirip sonsuza dek susturalım,” dedi Sarı Paşa.

“Evet, Paşam Kürt meselesi çok ciddidir. Asla tavizkar olmayalım. Cumhuriyetimizin varlık yokluk meselesidir. Adana Ağır Ceza Mahkemesi’nde yapılan yargılamaları hızlandıralım. Tüm elebaşları idamla cezalandıralım! Şimdilik, 34 kişiye idam cezası verilmiş, ama bu yetmez,” dedi Sağır Paşa.

“Menemen olayı bir fırsattır, iyi değerlendirelim. Şarktaki paşamız, Ermenilerden kalma ‘Karakilise,’ adını değiştirip ‘Karaköse,’ yapmış, bu kadar ayaklanmadan sonra, bu adı da şakilerle birlikte, tarihten silelim, bir daha hiç kimse anmasın,” dedi Taş Paşa.

“Daha birkaç yıl önce Yunan İşgalini görmüş, böyle bir muhitten, kahraman subayımıza karşı yapılanlar kabul edilemez. Menemen ilçesinin haritadan silinmesi gerekir!” Biraz durdu, Sağır Paşa ile Taş Paşa’ya baktı. Devamla önündeki kâğıttan;

“Mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında, Menemen’deki ahaliden bazılarının alkışla tasvipkar bulunmalarının bütün cumhuriyetçi ve vatanperverler için utanılacak bir hadisedir.

Hepimizin dikkatimizi, bu meseledeki vazifelerimizin icabatını hassasiyetle ve hakkıyla yerine getirmeye matuftur. Büyük ordunun kahraman genç zabiti ve cumhuriyetin mefkûreci

muallim heyetin kıymetli uzvu ast subayımız, temiz kanı ile cumhuriyetin hayatıyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır,” diye okudu, Sarı Paşa

“Paşam güzel olmuş, ordumuza, milletimize ruh verir,” dedi Taş Paşa.

Kapıya bakıp yaverini çağırarak; “Al bu yazıyı acilen baş sağlığı mesajım olarak, Genel Kurmay Başkanı Taş Paşa’ya ve bütün ordu karargâhlarına gönder,” dedi Sarı Paşa.

“31 Aralık’tan itibaren, Menemen ilçesi ile Manisa ve Balıkesir’in merkez ilçelerinde bir ay aralıklarla, sıkıyönetim ilan edelim,” dedi Taş Paşa.

“Paşam, 1. Kolordu, Komutan Vekili Generalin başkanlığında, bir divani harp kuralım,” dedi Sarı Paşa.

“Ben de yarın; ‘Astsubayımızın devrim uğruna, vatan sevgisi ve bütünlüğü yolunda yalnız başına, kuvvet hesabı yapmayan bir idealist vatanseverlik örneğidir. Astsubay, millet yolunda canını her an fedaya hazır olan geleneksel Türk yaradılışının müstesna abidesidir,’ diye başbakanlık adına tüm millete bir açıklama yapacağım,” dedi önündeki kâğıttan okuyarak Sağır Paşa.

“Paşam güzel düşünmüşsünüz, bir de iki kahraman bekçimiz ile ‘Devrim Şehidi Astsubay’ adına, Menemen’de hemen bir anıt yapılsın. Altına; ‘inandılar, dövüşüler, öldüler. Bıraktıkları emanetin bekçisiyiz,’ diye yazılsın,” dedi Sarı Paşa.

“Paşam üç ay önce kurdurup kapattırdığımız Serbest Cumhuriyet Fırkasının çalışmalarıyla açığa çıkan muhalifleri de bu vesileyle tepeleyelim,” dedi Taş Paşa.

“Yapmamız gereken en önemli mesele, bu olay sıcaklığını yitirmeden, Tüm Kürt illerinde, İhsan Nuri’ye destek veren Nakşilere karşı temizlik operasyonu başlatalım,” dedi Sağır Paşa.

Hasan Hüsnü yargılamalar başlayınca, Menemen ilçesini terk edip geri Kürt ilerine dönüyordu. Yapılan tek celselik yargılamanın sonucunda, heyet başkanı general;

“Otuz yedi kişiye idam cezası! Sanıklar, kahraman subayımızın şehit edildiği yerde ipe çekilip halka teşhir edileceklerdir,” diye kararı açıklıyordu.

Bir tek celsede, yüzlerce sanığa çeşitli cezalar veriliyordu.

Menemen olayı gerekçesiyle aynı gecede, bütün Kürt illerinde medresede okumuş, yüzlerce Kürt din adamı bir operasyonla gözaltına alınıyordu.

XI

“Bu İbrahim Paşa oğlu Mahmo, ne biçim insandır? Bu Xoybûn üyeleri hepsi böyle sefil, gafil, cahil kendi çıkarlarına düşkün mü? Neden Partiye üye olmuşlar ki? Görev sorumlulukları yok mudur? Üç yıldır buralardayım, bir tek iyi, dürüst, namuslu, yürekli, mert üye görmedim. İskender’e, Cengiz Han’a boyun eğmemiş, bu kadim halktan kala kala bunlar mı kalmış. Bu kendini tanımayan, geçmişini unutan, her şeyi düşmana peşkeş çeken sefiller mi Kürdistan’ı kurtaracak!

O yeri göğü titreten, ordulara boyun eğmeyen, mert, hürriyetine âşık, yiğit ve misafirperver, dayanışmacı, adaletli, paylaşımcı kabile ve aşiret beylerinden, kala kala bunlar mı kaldı? Bunlar mı bu halkı kurtaracak, ” diyordu kendi kendine öfkeyle.

Mehmo’nun evine gitmiş, tüm yaşadıklarını ona anlatmış, destek istemişti. Xoybûn üyesi, İbrahim Paşa oğlu Mehmo, soğuk, katı ilgisiz bir sesle; “yardımcı olamayacağım,” demişti.

Mehmo’ya geldiği için gururu incinmiş, bin pişman olmuş, hiçbir şey demeden evi terk edip çıkmıştı.

Milan aşiretler reisi Zortemir Paşa; Urfa’dan, Musul’a kadar bütün Kürt aşiretler birliğini sağlamış, Derwêşê Evdê il Paşanın

kızı Edûl arasındaki aşk ve kahramanlık destanı onun zamanında yaşanmıştı.

Milan Aşiret Konfederasyonu içinde birleşen bölge aşiretleri, İbrahim Paşa komutasında; İngiliz ve Fransız işgal kuvvetlerine karşı direnmiş, 11 Nisan 1920’de Fransızları Urfa’dan kovmuşlardı. Sarı Paşa güçlenince, bu hazır kazanımların üzerine konmuş, Milan aşiret reisi İbrahim Paşa’ya karşı harekette geçmişti. İbrahim Paşa, Ankara’nın bu saldırılarına karşı Viranşehir bölgesinde üç ay direnmiş, sıkışınca Suriye’ye geçmişti. Aşiretinin yarısı Suriye’de, yarısı da Viranşehir’de kalmıştı.

Siyabend, Mehmo’nun evinden çıktıktan sonra Serê Kaniyê’ye geçti. Yolda yürürken; “İbrahim Paşa oğlu Mehmo, artık her şeyi görüp öğreniyorum! Siz kolay zamanlarda aslan kesilirsiniz, öfkelenir, kırar dökersiniz ama zor zamanda karda iz kaybettirmek için, kaçan tavşan gibi sağa sola dönüp dolaşıp kıvrım kıvrım eğilir bükülürsünüz! Sizin ne mal olduğunuzu biliyorum,” diyordu kendi kendine.

Derken söylene söylene, düşüne düşüne Serê kaniyê’ye ulaştı. Mehmo’nun kardeşi, Halil onu güler yüzle karşıladı. Misafir odası aşiret üyeleriyle tıklım tıklım doluydu. Gece geç saatlerde cemaat dağılınca;

“Duyduğum kadarıyla, harekâtta sonra Türkiye tarafında mahsur kalmışsın,” diye sordu Halil.

“Doğru duymuşsun, bizim kol, sınırı geçip iki karakolu aldık. Ertesi gün Suruç’u alacaktık, Kozan Bey, Şam’a sürülünce adamları savaşmaktan vazgeçtiler. Ben de Fransızların eline düşmemek için şimdiye kadar orada saklandım,” dedi Siyabend.

“Xoybûn’un bütün üyeleri ahmak çıktı, bilmiş alaylı bir edayla!” dedi Halil, birdenbire.

Siyabend aval aval yüzüne bakıp ne demek istediğini anlamak için;

“Neden ahmak çıktılar ki,” dedi.

“Evet, iddia ediyorum, bütün üyeleri ahmak çıktı. Tabi ki, ben hariç,” diyerek kasıla kasıla güldü.

“Doğrusu söylediklerinizden hiçbir şey anlamadım, Halil Bey?”

“Ben önceden, her şeyi tahmin etmiştim, olacakları da biliyor, harekâtın başarıya ulaşmayacağından adım gibi emindim.”

“Önceden görmek, öngörülü olmak, tahmin etmek güzel bir şeydir. Bari bu düşüncelerini harekât öncesi, Partiyle paylaşıp önerilerde bulundun mu?”

“Ben bunu önceden gördüğüm ve tahmin ettiğim için, bana gönderdikleri bütün mektup ve bildirileri, Mardin valisine gönderdim. Böylece hem Türkiye’den yardım gördüm hem de onlar sürgüne gönderilirken bana, aileme ve aşiretime dokunmadılar. Ailemi ve aşiretimi kurtardım. Akıllıca davrandım. Yoksa şimdi biz de sürgünde perişan olacaktık.”

Oturduğu yerde dondu, lal olup taş kesildi. Gözleri karardı, ustura vursan tek damla kan akmayacak. Ne diyeceğini, nasıl davranacağını şaşırdı. “Kalkıp bu haini cezalandırırsam mı” diye düşündü. “Adamın evindeyim, onlarca silahlı adamı var. Ben bir alçağın, bir hainin evindeyim. Şimdi, ne yapacağım,” dedi kendi kendine. Sapsarı kesilmiş; “söyledikleri doğru olabilir mi yoksa benimle kafa mı buluyor,” diye düşündü. Karşısındaki Halil’e bakıp;

“Şaka yapmıyorsun, değil mi,” diye sordu ciddiyetle.

“Dedim ya ben olacakları önceden tahmin ettiğimden dolayı uyanık davranıp ailem ve aşiretim için tedbirli davrandım,” dedi Halil gayet normal doğal bir şeyi anlatıyormuş gibi.

“Bir alçak bu kadar alçala bilir mi? Utanmadan övüne övüne, ballandıra ballandıra hainliğini, ihbarcılığını, alçaklığını anlatıyor. Üstelik bir paşa oğlu! Hem de devlete başkaldırmış bir paşa oğlu! Bir Bey! Bu duruma düşer bilir mi? Böyle bir şey yeryüzünde, hiçbir halkın tarihinde görülmemiş. Demek ki böylelerinin yüzünden Kürtler bu durumdadır,” diye düşündü.

Oturduğu İran ipek halının üzerinde sanki bir kadim zaman antik taş heykeli olmuştu. Yüzü, hazan yaprağı gibi sapsarıydı. Dokunsan ağlayacaktı. Üfürsen, kuru titrek bir yaprak gibi rüzgâra savrulacaktı.

Gece, kalın bir örtü gibi üzerine çökmüştü. Bu örtünün altında kendisini boğulacak gibi hissediyordu. Kalkıp kaçmak, hiçbir şey düşünmeden kaçmak, kaçmak durmadan sonsuz çöllerde kaçmak istiyordu. Kaçmak ve buralardan sonsuza dek uzaklaşmak istiyordu.

Ortalık buz kesilmiş, çıt çıkmıyordu. Bu sessizlik Halil’i ürkütüyordu.

“Ben bunları neden anlatım, niye söyledim, ne ahmak bir adamışım,” diye düşündü Halil. Siyabend, kendisini toparladı. Halil’in gözlerinin içine bakıp;

“İbrahim Paşa oğlu Halil Bey! Sen ne söylediğinin farkında mısın? Sen Xoybûn merkez yöneticisi olduğunu, Kürt halkı adına şeref, namus sözü verdiğini unuttun mu? Vatana ihanet ettiğinin farkında mısın? Bir de utanmadan, kepazeliğini övünerek anlatıyorsun! Yazıklar olsun ki Ankara’ya başkaldırmış, İbrahim Paşa’nın oğlusun! Yerin dibine batsın böyle paşalık, böyle beylik,” dedi öfkeli ve titrek bir sesle.

Halil söylediklerini geri almak, telafi etmek istiyordu. Söz bir kere ağızdan çıkmıştı. Düşünüp duruyor, nasıl düzeltceğini

bilmiyordu. Yaptıklarını anlatırken, Siyabend'in onu takdir edeceğini düşünmüş, tepki öfke beklememişti.

Siyabend'in kafası, bir arı kovanı gibi uğulduyordu. Kendi kendini teselli etmek için;

“Ben bu işi çok abartım galiba, çok fazla ciddiye aldım. Çok sıradan bir olay, toplum böylesi hainlerle doludur.

Halil Bey ne ilk ne sondur.

Halil Bey, kim ki?

Halil Bey, bir soyguncu!

Halil Bey, bir hırsız!

Halil Bey, bir talancı!

Halil Bey, bir sömürücü!

Halil Bey, bir çapulcu!

Halil Bey, sözünde durmayan bir yalancı!

Halil Bey, kim ki ben bu kadar ciddiye alıp öfkeleniyorum. Yaptıkları normaldir. Hırsızın, çapulcunun, çıkarıcının, yalancının yapacağı budur. Neden bu kadar şaşırdım ki!

Halil Bey, kim ki?

Halkın malını mülkünü çalan, el koyan İbrahim Paşanın oğlu! Başka ne beklemem gerekir ki bu hırsız adamdan,” diyordu seslice.

İbrahim Paşa oğlu Halil, bütün bunları dinliyor, ortalığı yumuşatmak için;

“Kardeşim Siyabend, bunu öyle hainlik, ihbarcılık gibi görmemen lazım. Hainliğin ne olduğunu biliyorum. Biz de bu devletten çok çektik, buralara kadar sürgün olduk.”

“Ya öyle mi? Ne kadar da yanlış değerlendirmişim, acaba ne görmem lazımdı,” dedi alay ederek Siyabend.

“Xoybûn ne yapacağının, ne yaptığının farkında değildi.”

“Farkında değildi tabi,” dedi kakkahayla gülerek.

“Üstelik bu işi başaramayacağı önceden belliydi, her şey apaçık ayan beyandı! Hiçbir hazırlık, hiçbir örgütlenme yoktu. Görünen köy kılavuz istemez ki!”

“Doğru söylüyorsun Halil Bey, tabi ki kılavuz istemez!”

“Benim dışımdaki bütün üyeler Şam’a sürgüne gitti, sürgüne gidip sürünmeye gerek var mı?”

“Halil Bey, Halil Bey, sürgün dediğin ne ki? İnsanlar ülkeleri için ölüme gidiyor, idama gidiyor! İnsanlar ülkesi, halkı için kendini yakıp kül ediyor. Kül ediyor, kül İbrahim paşa oğlu Halil Bey, sürgün dediğin ne ki! Değil sürgüne gitmek, yedi kat yerin dibine, cehenneme gitseydin. Kaf dağının ardına gitseydin. Kızgın ateşlerde cayır cayır yansaydın. Kendini kara kapkara derin uçurumlardan boşluğa bıraksaydın. Diyarbakır Surlarından kendini atsaydın. Ferat’ın hırçın, asi sularına bıraksaydın! Atsaydın da yine de bu hainliği yapmasaydın! Bu hainliği yapmasaydın Halil Bey,” dedi öfkesi dinmiş, rahatlamış bir sesle.

Halil, Siyabend’in ikna olmayacağını anlayınca, hiçbir şey demeden sessiz sedasız odayı terk etti.

Gece kapkaranlıktı. Yalnız ve beş parasızdı. İki devlet tarafından aranılıyordu. Serê Kaniyê’de kalacak han yoktu. Xoybûn merkez yöneticisi Halil’den yardım istemeye gelmiş, onun dışında hiç kimseyi tanıımıyordu.

“Burada kalacağım. Burada, bu hainin evinde kalacağım! Hiç ciddiye bile almayacağım. Yarın atımı satıp öyle gideceğim. Halil Bey kim ki ciddiye alayım,” dedi kendi kendine.

Kaldığı oda da İran ipek halının üzerine kıvrılıp uzandı. Sabaha dek deliksiz bir uykuya daldı.

Sabah kalktığında, hiçbir şey olmamış gibi Halil kahvaltı hazırlamış onu bekliyordu. O da akşam ki tartışmayı yapan o

değilmiş gibi davrandı ve kahvaltıya oturdu. Bu Halil hoşuna gitti, biraz rahatladı.

Halil, bir at tüccarını getirtti. Tüccar, atın etrafında dönüp dolaştı. Atın ağızını açıp dişlerine baktı. Elini, atın sırtında uzun uzun gezdirdi. Atın her tarafını enine boynuna inceledi.

“Fena bir at değil, g   l  ve sağlam! Pazara götürürsen en az on beş-yirmi altın eder,” dedi at tüccarı.

“On beş eder mi,” diye sevinerek sordu Siyabend.

“Eder eder, yirmi altın da eder, müşteri bulursan eder. G   l , genç ve sağlam bir attır!”

“Peki, çok sağ ol.”

Tüccar çıkıp gitti. Siyabend, hiçbir şey olmamış gibi Halil ile vedalaşıp hayvan pazarına gitti. Atın iyi bir fiyatla satılması için, öğleye kadar bekledi. Her gelen müşteri, anlaşmış asına; “yedi-sekiz altın” deyip gidiyordu.

Boşuna bekliyordu, sekiz altından fazla kimse vermiyordu. Sonunda sekiz altına razı oldu!

Atın yeni sahibi o akşam tartıştığı Halil’di!

Yüzlerce zarif, narin ceylan art arda vermiş, arkalarında bir toz bulutu bırakarak, sürü halinde çölün derinliğinde koşuyor, yeni otlaklar arıyordu. İlk defa bu kadar ceylanı bir arada görüyordu.

Yerinde durup merak ve hayretle seyretti. Arazi dümdüz, çöl alabildiğine uzanıp gidiyordu. Bir tek tepe, bir tek taş yoktu. Sadece köylerde, uzaklarda gözüken, binlerce yıldan kalma, yığma tepeler vardı. İlk gün ışınları altında durmuş, ceylan sürüsünü izliyordu.   l n sonsuz derinliğinde yürürken, kafasında bin bir çelişki kaynıyordu. İki de bir geçmişe dalıyor, ovada sürü halinde güneşe doğru koşan ceylan sürüsünün ardından yükselen toz bulutuna bakıp duruyordu.

Güneş yükseldikçe toprak ısınıyor, sanki gizli bir el kocaman bir körükle ateşi üflüyordu. Yeryüzü ve gökyüzü sarı sapsarı kesilmiş, alışıık olmadığı bu sarı sıcakta durmadan terliyor, elbiseleri terden sırlsıklam olmuş bedenine yapışıyor. Patika yolda, bir toz bulutu geride bırakarak yürüyordu. Toz, sırlsıklam olmuş elbiseler üzerinde cıvık bir çamur haline gelmişti. Atın sattıktan sonra akşam üzeri; “tanrı misafiri,” diye çat kapı yapıp bir eve gitmişti. Gece orada kalmış, şafakla birlikte yola düşmüştü.

Sarı sığağın altında bunalmış, durmadan Tehlik Köyüne doğru yol alıyordu. Sıcakta bunaldıkça geçmiş ve yemyeşil Nemrut eteklerini düşünüyordu. Her koyakta bir sızak akıyordu. Vadilerde berrak sular çağlıyordu. Dalları yere değen meyve ağaçları hayalinde canlanıyordu.

Ovada gördüğü ceylan sürüsünün güzelliğini anımsadıkça Nemrut eteklerinde yaşayan kaplan, domuz, vaşak, tilki, tavşan, çakal, ayı, kurt vb. yabani hayvanları hayal ediyordu.

Kurak, uçsuz-bucaksız, göçebe çöl Arapları ile Nemrut eteklerinde doğa ile iç içe yarı göçebe, tarım ve hayvancılık yapan Kürt köylülerini karşılaştırıyordu.

Bu sarı sıcak çölün ortasında üç kutsal kitapta anlatılan; “dört ırmak ve cennet” tasvirine daha çok anlam veriyor, dağ etekleri, onu erişilmez bir cennet gibi çekiyordu. Narence Köyünde, koca bir ceviz ağacının altında akan suyun başında olmayı hayal ediyordu. Durmadan terliyor, elbiseleri suya batırılmış gibi bedenine yapışıyor. Terledikçe; “su, su” diye kendi kendine söyleniyor, dudakları kurumuş, başı çatlayacak gibi ağrıyordu.

Gün batıya doğru eviriliyor, gölgeler yeniden upuzun doğuya uzanıyordu. Işık ve nesneler birbiriyle âdeta oyun onuyordu.

Güneş batıya doğru yol aldıkça gölgeler ait oldukları nesnelerden uzaklaşıp doğuya uzanıyordu.

Cebinde sekiz sarı altın vardı. Suriye'ye geldiğinden beri ilk defa atsız kalmıştı. Yaya yürümek, gururuna dokunuyordu.

Güneş batıya ilerledikçe gölgesi, doğuya doğru uzamış upuzun kendisiyle birlikte yürüyordu. Yürürken, durmadan düşler kuruyor, Halil'in söyledikleri kulaklarında çınlayordu. “Halil Bey, böyle yaptığını kendisi itiraf ediyorsa acaba diğerleri ne yaptı? Neden hiçbir yerde tek bir kurşun sıkılmadı? Bu işin içinde danişıklı dövüş var,” diyerek kendi kendisiyle kavga eder gibi tartışıyordu.

Güneş, çölün derinliğinde kıpkızıl bir ateş topu gibi gözden yitip gidiyordu. O, köye doğru yaklaşırken gölgesi de ona eşlik ediyordu.

Gün batımına doğru ovada bir köy gözüktü. Sevindi, adımlarını daha da hızlandırdı. “Bu Tehlik köyü olmalıdır. İnşallah Derikli arkadaşım evdedir. Evde olmasa gidecek bir yerim de yok,” diye düşündü. “Arkadaşımı bulmasam, rastgele bir kapıyı çalar; ‘tanrı misafiri,’ derim. Dışarda kalacak halim yok ya.”

Köye girerken, önüne çıkan ilk adama;

“Dêrikli'nin evi hangisidir,” diye sordu. Yaşlı, kısa boylu, kırçıl sakallı adam;

“Hemşerim, aha şu karşıdaki geniş avlulu, basık, kerpiç yapılı evdir,” diyerek işaret parmağıyla gösterdi.

İşaret edilen eve doğru yürürken, evlerin avlusundaki kadın ve çocuklar, kapı aralıklarında meraklı gözlerle ona bakıyordu.

Direkt işaret edilen eve doğru yöneldi. Avlunun tam ortasında bir kuyu ve yanında bir dut ağacı vardı. Kuyunun başında tahtadan bir çıkırık ve ipin ucuna bağlanmış, eski bir kova

duruyordu. Kırık dökük, çivisi çıkmış, tahta kapıyı iteleyip avludan içeri girdi.

“Selamın Aleyh kûm, hayırlı akşamlar,” dedi.

“Aleyh kûm selam...” Dêrikli, biraz durup gelene dikkatlice baktı. Birden bire; “Vay be tesadüfe bak hele. Yıllardan sonra sen ha,” deyip Siyabend’e doğru yürüdü. Dostça kucaklaştılar.

“Kör kuşun yuvasını Allah yaparmış,” dedi yüksek sesle Siyabend.

Gün batmak üzereydi. Bir ev sahibi arkadaşına bir kuyuya bakıp gülümsedi. Arkadaşı ona bakıp durumu anladı. Hiç konuşmadan gülümsemeye, gülümsemeye yanıt verdi.

Elbiseler ter ve tozdan rengini yitirmişti. Kuyunun başına gidip kovayı kaldırdı.

“Olmaz zahmet etme sen o işi bana bırak, Siyabend kardeşim,” diyerek arkadaşını elinden kovayı aldı. Seri hareketlerle çıkırgı çalıştırıp bir kova su çekti. Su kovasını alıp içti içti nefes almadan bir daha içti.

“Bu kadar üst üste içme sonra içersin,” dedi ev sahibi.

“Sabahtan beri çöl güneşinin altında yürüyorum. Bir damla su içmedim, kendimi zor köye attım.” Sonra kovaadaki suyu başından aşağıya bıraktı.

Bir kova daha...

Bir kova daha...

Bir kova...

Bir...

Siyabend rahatladı. Tertemiz olmuş, ter ve tozdan arınmıştı. Bir tahta iskemlenin üzerine oturdu.

Çocuklar ikide bir evin kapısından başlarını utangaçça çıkarıp bu tuhaf, ufak tefek, zayıf ve garip adama merakla bakarak kıkırdayıp tekrar içeri kaçıyorlardı.

Son gün ışınları batarken, elbiseleri kurumuş ve rahatlamıştı. Arkadaşı, damın üzerine karşılıklı çul ve keçeler serdi. Keçelerin üzerine kalın, uzun ak örtülü, nakışlı çifte yastıklar indirdi. Siyabend ile arkadaş, tahta merdivenden tırmanarak damın üzerine çıktılar. Ilık bir çöl rüzgârı esiyor, gece ilerledikçe hava serinliyordu.

Ev sahibi kadın; ince, yün örme üç renkli, içi yufka ekmek dolu sofrayı, merdivenin üstünden damın üzerine çıkardı. Adam, sofrayı alıp iki keçenin ortasına serdi. Kadın, üzerinde kızartılmış horoz eti, içi bulgur pilavı dolu bakır bir lengeri, ardından, küçük bakır kovada ayran, yanında iri bir baş soğan uzattı. En sonunda su dolu seramik bir testi damın üstüne çıkardı. Ev sahibi arkadaş, kalaylı taslara su ve ayran doldururken;

“Buyurun Siyabend kardeş, kusurumuza bakma, biraz geç oldu,” dedi.

“Kardeş kusuru mu olur? Ben vakitsiz geldim. Bu kadar zahmete gerek yoktu,” deyip birlikte yemeğe başladılar.

Hem yediler hem sohbet ettiler. Yemeğin üstüne tas tas ayran içtiler. Siyabend gündüz çektiği bütün eziyeti, yol işkencesini unutmuş, serin rüzgârda derin, keyifli bir sohbette dalmıştı. Şeyh’in Kırkan köyünde yaptığı toplantıda, Dêrikli ile tanışmış, o zamandan beri hiç görmemiş, sadece Tehlik köyünde oturduğunu duymuştu.

Kerem sınırı geçtiği zaman, Derikli de onlara katılmış, harekât başarısız olunca, onlarla birlikte geri çekilmiş, ailesini getirip sınırdaki Tehlik köyüne yerleşmişti.

“Görüyorsun halimizi, buralarda yoksulluk içinde yaşıyoruz. Hiçbir iş elimden gelmiyor. Yerimizi, yurdumuzu bırakıp buralara gelmekle, ocağımızı söndürdük. Bugün çocuklarımın karnını hırsızlıkla doyurmaya çalışıyorum. Fransızlar,

kendileriyle iş birliği yapmasak bizi sınırdan uzaklaştıracaklar. Hem intihar ettik hem de halkımıza zarar vermeye devam ediyoruz. Sebep olanlar bin beter olsun inşallah,” dedi arkadaşı yakınlıkla.

“Bu Paşa oğulları burada ne iş yapıyorlar,” dedi Siyabend.

“İbrahim Paşa ve Heverikli Haco Ağa gibi aileler, sınırda kalarak Fransızların muhbirliğini yapıyorlar. Fransızlar da buna karşılık onların talan ve hırsızlıklarına ya ortak oluyor ya da sessiz kalıyor.”

“Ya Kamil Paşa torunları?”

“Kamil Paşa torununun bir hırsızlık çetesi var.”

“Kamil Paşanın hangi torunu? Kerem Bey, hiç bahsetmedi,” dedi Siyabend.

“Kamil Paşa torunlarını yurtsever biliyordum. Hem Diyarbakır hem bu Xoybûn harekâtında tereddüt etmeden yanlarında yer aldım. Kardeşler kendi aralarında görev paylaşımı yapmışlar. Bu bahsettiğim torunu siyasete hiç karışmaz. Ailenin ekonomik işleriyle uğraşır. Fransızlarla iş birliği halinde çetesini Türkiye tarafına gönderiyor, hududun öte yakasındaki Kürt köylülerinin varını yoğunu talan edip getiriyor, burada Fransız yetkililerle bölüşüyor,” dedi Dêrikli.

“Kamil Paşa’nın başka oğlu torunu var mı?”

“Bir de büyük oğlu var. Yemek yemekten başka hiçbir şey düşünmez. Kerem, diğerlerine göre daha iyidir. Elinde, babası Casım’dan kalma servetleri olduğu için, fazla kirli işlere bulaşmadan ayakta duruyor.”

“Bir zamanlar halkın kurtuluş umudu olarak gördüğü bu paşa oğulları hepsi iş birlikçi olmuş.”

“Doğru diyorsun Siyabend kardeş! Bu iş birliği sayesinde Şam’a sürülmediler. Halil Bey, Türklerin has adamıdır.”

“Diğerleri de bunlardan çok da farklı değiller.”

“Heverik’li Haco Ağa, Fransızlar hesabına çalışıyor!”

“Bakıyorum da paşa oğullarının hiçbirinden beklentin kalmamış,” dedi Siyabend.

“Doğru diyorsun, hiçbirinden bir beklentim kalmadı. Kişinin ameli, her zaman kişinin parlak aynasıdır,” dedi Dêrikli.

“Sen de öbür tarafta Xoybûn hareketine katıldın neden başarılı olamadılar,” dedi Siyabend.

“İbrahim paşa oğulları, hiç Viranşehir’e geçmediler. Xoybûn’un emirlerine uymadılar. Üstelik tüm belgeleri de önceden Mardin valisine vermişler!”

“Anlattım sana, Halil Bey ile olan tartışmamızı.”

“Celadet, Haco ve Kerem, adamlarıyla o tarafa geçtiler. Halktan büyük bir umut ve beklenti vardı. Halk patlama noktasındaydı. En ufak bir çatışmada halk yanlarında yer alacaktı. Benim gibi birçok kişi, çatışma olmadan önceden yanlarında yer aldı, ama onlar tek mermi sıkmadan geri döndüler. Neden, niçin böyle yaptılar, bilmiyorum vallahi! Halk, bir tek mermi sıkmadan geri kaçışlarını çok tartışıyor. Ben de bir şey anlayamadım.”

“Hiç kimse görevini yerine getirmemiş. Bir tek mermi sıkmamış! Belki de danışıklı dövüş,” dedi Siyabend.

“Xoybûn, bir de bildiri dağıttı, hala benden duruyor.”

“Ne diyor bildiride?”

“Bildiri de; ‘Suruç’taki karakolları, Şeyhanlı Şeyh Nuh basıp teslim aldı,’ deniliyor,” dedi.

“Şeyhanlı Şeyh Nuh, çatışmada yoktu ki,” dedi Siyabend öfkeyle.

Yemeklerini yediler, sabaha kadar konuşup dertleştiler. Sabah yine birlikte kahvaltı yaptıktan sonra;

“Yola çıkmam lazım,” dedi Siyabend.

“Nereye gideceksin?”

“Şam’a! Xoybûn yöneticileriyle görüşüp bütün bu meseleleri konuşacağım.”

“Demek ki sen hala umutlusun ha?”

“Peki, başka çaresi var mı sen söyle?”

“Senin bu kadar umutlu olmana şaşıyorum. Keşke ben de senin gibi olabilseydim.”

“Haydi, hoşça kal kardeşim!”

“Güle güle.”

XII

Adam günlerden beri yollardaydı. O gece Suruç’a ulaştı. Tanıdığı bir kaçakçının aracılığıyla sınır geçip Kobanê’ye geçti. Kaçakçı, onları alıp bir eve bıraktı. Adam sabah uyandı. Kadınla birlikte, Kobanê’deki bürosuna gitti.

“Yakalanmadan sağlam gelebildiniz ha, çok iyi. Buna en çok İhsan Nuri Paşa sevinecek,” diyerek kadına oturması için yer gösterdi.

“Beyim bir bilseniz, yollarda ne zorluklar atlattık,” dedi adam.

Kozan cüzdanını çıkarıp adama bir miktar para uzatıp;

“Doğrusu, iyi iş becerdin, gidebilirsin,” dedi.

“Sağ ol beyim,” deyip adam parayı alıp bürodan çıktı gitti.

Abbad, masada oturmuş, her şeyi dikkatle izliyor, not ediyordu. Kozan ona kısa bir not dikte ettirdi. Sonra iki adamını çağırıp;

“Bu hanım kardeşimizi alıp Celadet Beye teslim edeceksiniz.” Elindeki notu uzatıp; “buna da ona veririsiniz,” diye ekledi.

Adamlar kadını alıp yola çıktılar. Bir gün sonra notla birlikte Celadet’e teslim ettiler.

“Hoş geldin Yaşar kardeşim, günlerden beri seni bekliyoruz. Çok şükür yakalanmadan sapasağlam ulaştın ya,” dedi Celadet.

“Hoş bulduk abi, bir bilsen neler çektik,” dedi Yaşar.

“Sağlam buraya ulaştın ya gerisi önemli değil, hepsi geçer. Ben sizi Rewşen Hanım’ın yanına bırakayım. Yol yorgunusun, biraz dinlenirsin,” dedi Celadet.

“Doğrusu Rewşen Hanımı merak ediyorum, tanışmak istiyorum, adını çok duymuştum,” dedi.

Celadet kadını arabaya bindirip eve götürdü. Rewşen onları kapıda karşıladı.

“Gözümüz yollarda kaldı Yaşar Hanım, bir şey olur diye çok korkuyordum. Şükür sağlam ulaştın ya,” deyip kadına sarıldı. Sonra içeriye aldı.

“Eee yolculuk nasıl geçti Yaşar Hanım,” dedi Rewşen hal hatır sorduktan sonra.

“Kaç günden beri yollarda perişan oldum. Aha şu kent aha şu kasaba şu karakol... Kaçak geçmek, yakalanma korkusu... Resmen kaçakçı olduk, vallahi öldüm bitim. Bilseydim bu kadar zahmetlidir, hiç İzmir’den gelmezdim,” dedi Yaşar.

“Burada iyice dinlenirsin, yarına kadar hiçbir şeyin kalmaz, yaşadıkların da güzel bir anı olarak belleğinde kalır,” dedi Rewşen, onun saflığına ve Avrupa’nın incelik kurallarını bilmezliğine hafif alaylı bir gülümsemeyle karşılık vererek.

“Bitmedi ki daha benim çilem, İhsan’ın peşine düşmüşüm. Bul bula bilirsen, daha İran’a geçmem gerekiyor. El âlemde hep erkek kadının peşine düşer, ama biz de bu iş tersine dönmüş. Ben İhsan’ın peşine düşmüşüm,” dedi Yaşar.

“Yaşar Hanım unutma, hayat müsterektir, İhsan Nuri Paşa, bir halkın davasını yürütüyor. Ayrıca, biz Kürtlerde kadınlar, her zaman aşiretin, kabilenin hatta ailenin sesi, vicdanı, ahlakı ve yaşam ölçüsüdür,” dedi Rewşen.

“Dediğin doğru da ben de aylardan beri korku içinde yollarda perişan oldum. Bu sınır, şu karakol, öyle gerildim ki bir bilsen.”

Yaşar, alıngan bir yüz, gülümseyen kalın dudaklar, sönük ve ölü bir bakışla sağa sola baktı.

“Yaşar Hanım, bütün bunlar geçer unutulur. Önemli olan kadının toplumdaki başının ve yüzünün aklıdır.”

“Ben de bütün bunlara onun için katlanıyorum.”

“Ben şimdi size bir yorgunluk kahvesi yaptırayım. İçince rahatlırsınız. Ne demiş şair; ‘kırk kadem yoldan dahi duysam, beni bir hoş eder, kavrulurken, çevrilirken rayihası kahvenin,’ diyerek kokusunun hoşluğunu ve bize verdiği keyfi anlatmış.”

Yaşar’ın politik saflığına şaşırmış, direniş lideri İhsan Nuri’den hareketle, hayal ettiği politik kadını karşısında göremeyince, hayal kırıklığına uğramıştı. Hemen ardından kapıya bakıp;

“Kızım, çabuk bize güzel, bol köpüklü, hoş kokulu bir yorgunluk kahvesi yap,” dedi hizmetçiye.

“Emriniz olur hanımım,” deyip mutfığa yöneldi hizmetçi.

“Kahve içmek de ayrı bir maharet, ayrı bir keyif Yaşar hanım. Pişirmesi de ayrı bir hüner ister. Allah var, bizim şu kızcağız çok iyi beceriyor. Sen şimdi şöyle yumuşak, kadife gibi bol köpüklü, iyi kaynamış, mis gibi kokan bir kahve iç kendine gelir, yaşadıklarını unutursun.”

“Benim anlamadığım, savaşı neden hep erkekler istiyor? Eşim İhsan Nuri Bey; ‘Kürdistan, savaş,’ diyor, başka bir şey demiyor,” dedi Yaşar.

“Evet, Kürtler için savaş bir zorunluluk oldu, ama savaşın bütün yükünü biz kadınlar çekiyoruz.”

“Rewşen Hanım ne dersiniz deyin, ama sanki savaş İhsan Nuri Bey’in ruhuna işlemiş!”

“Ben bir yerlerde okumuştum, bir yazar diyor ki; ‘savaş, şiddet, vurup kırma, taa insanlığın geçmişinden beri, erkeğe miras kalan bir kültüredür,” dedi Rewşen.

“İhsan Beyle evlendik, daha doğru, dürüst bir arada olamadık.”

“Avrupa’da medeniyet var. Kadın hakları var. Biz de öyle mi? Bir kadın, bir erkekle evlendi mi gerisi ömür boyu sürecek, bir kürek mahkûmluğudur.”

“Avrupa’yı hiç görmedim, ama evlilik konusunda çok doğru diyorsun.”

“Baksana kadının adı var, ama ortada varlığı, dili yok. Sanki silik bir gölgeden ibarettir! Bir arabanın tekerleklerinin dönmesi için yağlama, ne kadar gerekliyse bu koşullarda, evlilik de ancak böyle yaltaklık, övgü, çaba ve sahte övgülerle yürütüle bilinir.”

“Ben inanmıyorum, her şeyin insan çabasına bağlı olduğuna. Çabayı emeği inkâr etmiyorum, fakat” dedi kekeleyerek Yaşar konuşmasının sonunu getirmeden. Başına musallat olan sırnaşık bir sineği kovmak için hızla elini salladı.

“Hanı biz kadın kadınyız, evlilikte şans denilen şey, biraz insandan yana olmasa gerisi boştur. Kaç erkekten kaç iyidir ki? O da insana denk gelir mi? İyi evlilik, bir doğa mucizesi gibidir.”

“Evlilik aşkla olursa belki yürür. Biz İhsan’la büyük bir aşkla evlendik, ama yine de ne hale geldik.”

“Bana sorarsan, aşksız insan ölü insandır, aşk insanın doğasının doğal evriminin bir gereğidir. Salt geleneksel bir evlilik, aşkı öldürür. Yanlış amaca bağlanmış aşk, uykusuz bırakır, sersemletir. Her gün, her saat insanı parça parça nefessiz bırakıp boğar.”

Hizmetçi kahve tepsisiyle içeri girdi.

“Rewşen Hanım, vallahi dediğin kadar varmış, baksana çok hoş bir kahve kokusu odanın içine yayıldı.”

“Afiyet olsun efendim,” dedi hizmetçi, kahveyi Yaşar’ın önüne indirirken. Yaşar kahveyi sehpadan alıp keyifle höpürderken;

“Vallahi çok güzel bir kahve olmuş,” dedi.

“Afiyet olsun.” Sonra; “Bu fincanların iyi tarafı, güzel görünüşlerinin yanında, kahvenin hoş rayıhası hemen uçup gitmiyor,” diye ekledi Rewşen.

“Saraylara özgü hoş, güzel fincanlardır,” dedi Yaşar, elindeki fincana bakıp inceleyerek.

“Ben bu fincanları, Avrupa’dan getirttim.”

“Rewşen Hanım sohbetiniz çok hoş nerede kalmıştık? Ha evet aşk, ama nerede dediğiniz tarzdaki bir aşk?”

“Evet, aşk; hoş, derin bir sonsuzluk içinde, karşılıklı bir sevgiye dayanmalıdır. İnsanı kendine çeken, sonsuz bir duygu hali olmalıdır. Sonsuzluğu hayal etmek, neden zor olsun ki?”

“Ama nerede böyle bir aşk?”

“Aşk bugün var, yarın da var olacaktır, ama bu koşullarda, sesi soluğu kesilmiş, solgun, ölü, yaşamdan kopuk, erkeğin ihtiraslarını tatmin eden, tek taraflı ilişkilere dönüşmüş. Kadın da çoğu zaman aşk diyerek kendini kandırmaktan öteye gitmiyor.”

“Aşkî inkâr etmek de doğru değil. Aşkın insandaki bütün hücreleri, nasıl uyarıp harekete geçirdiğini yaşamayanlar, aşkın ne olduğunu da bilmezler,” dedi Yaşar.

“Ama salt duygulara dayalı aşk, aşk değildir. Aşk; bir sevgi doğrultusunda kadın ile erkek karşılıklı, birbirini tamamlayıp yüceltirse anlam kazanır.”

“Aşk karşılıklı sevgidir...”

“Salt duygulara dayalı bir sevgi, aşkı yarı yolda bırakır. O geçici bir şeydir. Seven iki insanın karşılıklı birbirini yüceltmesi ve tamamlaması gerekir. Böyle bir aşk; kadın ile erkeği birlikte güçlendirir.”

“Karşılıklı sevmeden, aşk gelişmez ki biz İhsan Bey ile karşılıklı birbirimizi sevdik.”

“Seven insan, sevdiği kişiyi yüceltmelidir. Hürriyetin olmadığı yerde aşk, sevgi ve mutluluk da olmaz. Bu da kolay değil. İki tarafın beyninin ışık gibi parlak ve net olması gerekir. Bu olmadan aşk gözleri kör eden, bir köleliğe dönüşür.”

“Anladım Rewşen Hanım, iki tarafın karşılıklı sevmesi gerekir,” dedi kafası iyice karışan Yaşar.

“Eğer aşk hürriyetten yoksun olursa şu Arapların; ‘Astarte,’ dedikleri bereket ve verimlilik tanrıçası gibi haz, zevk, cinsellik ve doyunlukla sınırlanır,” dedi Rewşen.

“Dediklerini fazla anlamadım, ama nerde böyle bir aşk?”

“Aşktan anlayan her kadın, yüreğine saplı duran hançeri görebilir. Belki biçimde bazen erkek yüzüne gülüyor, hatta önünde diz çöküyor, güller sunuyor, ‘güzel kadını, seni seyretmeye doyamıyorum,’ diyor, ama o keskin uçlu hançer kadının yüreğinde durdukça bütün bunlar sahte ve boşunadır. Hatta bu iltifat ve güzel sözler, hançeri maskeleyen birer örtüdür. Ya da kadının gözlerine çekilen mildir, çünkü o hançer, kadının köleliğidir. Kadın, yüreğine saplanan bu hançerden kurtulmadıkça gerçek aşkı yaşayamaz.”

“Canım ablam Rewşenciğim, demek istiyorsun ki biz kadınların bu lanetli, zehirli hançerden kurtulması gerekiyor,” dedi Yaşar rasgele, anlamsız zoraki bir gülüşle.

“Evet, güzel kardeşim, kesinlikle kurtulmamız gerekiyor.”

“Ben de artık okumaya başlamışım, birçok şeyi öğrenmeye kavramaya çalışıyorum.”

“Ben Fransa da okurken, birçok şeyi araştırma inceleme olanağı buldum. Büyük Fransız Devrimine hayranım! Orada kadınlar mücadeleye çok aktif katılmışlar. ‘Amazon Taburlarını’ kurup krallığa karşı savaşmışlar. Bolşevik devriminde de Kadınlar ciddi bir rol oynamışlar. Tabi kadınların da tümü aynı değildir. Fransa Kraliçesi Marie Antonientte;

‘Neden ayaklanmışlar,’ diye sorunca;

‘Ekmek istiyorlar,’ demişler. O da;

‘Ekmek yoksa pasta yesinler,’ demiş,” dedi Rewşen sesli zarif bir kahkahayla.

“Bunu bir yerde okumuş, çok gülmüştüm,” diyerek seslice karşısındakinin gülüşüne katıldı Yaşar.

“Evet, emekçi kadınlar da; ‘ne zaman ekmeğimiz olacak,’ deyip buna karşı sokaklara dökülmüşler. Fransa Devriminde kadın hareketine öncülük eden Olympe de Gouges adındaki bir kadın; ‘Bu devrim; bütün kadınlar, toplumda yitirmiş oldukları haklarının ve yazgılarının bilincine varmadıkça tamamlanamayacaktır,’ demiş.

Yine, Etta Palm Van, adındaki bir kadın; ‘cinsel zorbalığa son vermek için törelerimizde ikinci bir devrime ihtiyaç var,’ demiş. Avrupa’daki bütün toplumsal mücadelelerde kadınlar, çok aktif rol oynamışlar. Bolşevik Devriminde Roza Luksemburg, Aleksandra Kolontay ile Clara Zetkin adında üç kadın, hürriyet mücadelesine öncülük etmişler. Bu gün Kürt kadını, hürriyet mücadelesinin neresindedir? Kadın hürriyetine kavuşmadıkça toplum asla hür olmaz,” dedi Rewşen.

“Demek ki hürriyet olmadan aşk da olmaz, ama bazen insanın beyni yüreğine söz geçiremiyor ki,” dedi Yaşar.

“Hürriyetin olmadığı bir ortamda sevgi ve mutluluk da olmaz. Doğru bir aşk ilişkisinde, insanın soluk alış verişi bile rahatlar, kendisini kuş gibi hafiflemiş hisseder, çünkü burada ilişki bir yük değildir; hür olmayan bir ilişki insanın sırtında taşınmaz bir yük haline gelir,” dedi Rewşen.

“Ben İhsan ile nişanlıyken, sevincimden uçuyordum. Ben onun sevincinden sevinç, mutluluğundan mutluluk, üzüntüsünden üzüntü, acısından acı duyuyordum. Evlendikten çok kısa bir süre sonra bu güzel duygularım güneşin vurduğu kar gibi eriyip gitti,” dedi Yaşar.

“Tabi insan birini seviyorsa elbette onun mutlu olmasını ister, fakat hürriyet yoksa sevgi sadece duyguda kalır. Senin yaşadığın bir tür bahar sarhoşluğuymuştu. Evlenince, yazın kavurucu sıcaklığı yüzünü gösterdi ve yaşamın yakıcı gerçekleriyle yüz yüze geldin.”

“Abla gerçekten benim ki öyle oldu. Ben şimdi hep o güzel günleri düşleyerek yaşıyorum.”

“Aslında evlilik kadının hürriyetini sınırlandırma sözleşmesidir. Kadına giydirilmiş, hareketini daraltan, sınırlandıran çelikten bir elbisedir. Seni bir kalıba sokuyor, onun dışına çıkamıyorsun. Erkek her istediğini yapıyor, ama kadın daralıyor sınırlanıyor.”

“Desene abla, kaz gelecek yerde tavuğa asla razı olmamak gerekiyor.”

“Mesela Derwêş ile Edûle toprağın ahlakına ve aşiretin genel çıkarlarına bağlanmış bir aşktır. Aşirette dönük talan, yağma ve eşkıyalık saldırısı karşısında, yüzyıllar boyunca yüreklerde yer edinecek olan toplumsal bir onura erişme aşkıyla hareket etmişler. Bu büyük aşkla, aşkı tanımayanlara gerçek aşkı göstermişler,” dedi Rewşen.

Hizmetçi elinde tepsi çaylarla içeri girdi. Yaşar hizmetçi kıza bakıp;

“Ne kadar becerikli güzel bir kızsın,” dedi.

“Afiyet olsun efendim,” diyerek çayı önüne indirdi.

Rewşen, Yaşar’a bakarken, gözleri kırpıştı, gülümsedi.

DOKUZUNCU BÖLÜM

I

Gün batımıyla, “gavan” dedikleri yaşlı sığırtaç, sopasını sallayarak, büyük baş hayvan sürüsünü önüne katmış, Xerawêsor tarafından Amara’ya girdi. Hayvanlar birer ikişer, taş ve kerpiç sokaklarda içgüdüyle ait oldukları evlere doğru böğürerek kapıların önünde durdular.

Akşamın alaca karanlığında kadınlar, yaşlılar, çocuklar, tek mil köy hareketlenmiş, hayvanları ahırlara alıyorlardı.

Ayşe, kapıyı açıp iki ineğini içeri alırken, Ömer de yüklü eşeği önüne katmış, köyden çıkıyordu. İlk durak Hemik köyüydü. Orada yemeklerini yiyip dinlenip konakladılar. Gece yarısı yüklerini yükleyip ay ışığı altında yeniden patika yola düşerken biri;

“Lê lê dayikêê heyranê de tu rabe
bi xwe ke bi xwedê ke roja şemiyê
serê mi bişo û xemla min limin kê
bisk û tembêlika min li ser e nîka min çêke
hey lê lê lê

hey lê lê lê... delalê...” (Hey hey anne hey hayran olduğum, /yalvarırım kalk da rızanla, Allah’ın rızasıyla bu cumartesi,/yıka başımı ve giydir beni/ saçlarımı ve zülûflerimi alnımın üstüne ör benim/hey le hey ley ley/hey hey ley hey...) deyip, acıklı bir aşk türküsünü tutturdular.

Yakınlarına kadar sokulan bir tilkinin sesi, bağın içindeki taş öbeğe tünemiş, öten baykuşun sesine karıştı. Bağlar, fıstıklar arasından bağıra çağıra yüksek sesle konuşarak yol aldılar.

Müslim, boynunda haresi, ışıldayarak yeri gümüş aydınlığa boğan, gizemli dolunaya bakıp;

“Dostluk; akan bir ırmak gibidir, kiminin suyu az, yaz gelince tez kurur, kiminin suyu çok, yaz kış gürül gürül durmadan akar,” dedi.

“Kiminin suyunda ellerin ıslanır, kimin de ruhun yıkanır, ruhun yıkandığı dostların yoksa malın, mülkün de bir kıymeti kalmaz,” dedi Ömer.

“Rahmetli dedem hep bana; ‘oğlum, dostluk ilişkisi, doğruluğa yolculuk gibidir, doğru karşılık verirsen seni doğru yere götürür, hiçbir zaman yalnız kalmazsın,’ derdi.”

“Gerçek dostu olmayanın, yol göstericisi deccaldır, şu şehirlilerin köylülerle ticaret dostluğu, deccal misali hep çıkara, aldatmaya dönüktür.”

“Şu kurnaz, hilebaz tüccar takımında dostluk, yerini paraya bırakmış. Oysa her insanın, mürşit olan kâmil bir dosta ihtiyacı vardır.”

“Dostluk ilişkisi de günümüz de güç ve servet ilişkisine dönüşmüş,” diyerek yakındı Ömer.

“Sahte dostluklar çoğalmış, artık insan kime güveneceğini bilmiyor ki,” dedi Müslim.

“Sofî efendi, dostluktan söz edip duruyorsun güzel bir şey, ama yeryüzünde herkes tilki gibi kurnaz, kurt gibi saldırgan olmuş. Dostluk kalmamış, en iyi dost para ve güçtür,” dedi biri kahkaha atarak.

“Günümüzde her şey para ve çıkar olmuş, kim güçlüyse gözü kesen kesene, nerede o eski saf, temiz, birbirine yardım eden dostlar,” dedi ötekisi.

“İnsanın, insan olması için dostluk ilişkisi, her şeyden daha evveldir,” dedi Müslim.

Derken dolunay, geceyle birlikte yitip gitti. İlk gün ışınlarıyla, yeşil bir şerit gibi uzanan Ferat'ın kıyısındaki, kelaynak kuşlarının mağaraları önünden geçerek Birecik'e girdiler. Bir kısmı üzüm, darı, buğday, pekmez ve fıstıkları alıp “Şire Pazarı'na yönelirken, bir kısmı da hayvanları alıp mezatta gittiler.

Orta boylu, elinde kırmızı renkli iri bir tespih, yusuvarlak göbekli biri, Ömer'e yaklaşarak;

“Dayı danayı kaç a satıyorsun,” dedi, dananın sırtını sıvazlayarak.

“Yeğenim, danam çok iyi, besilidir, üç yüz verirsene veririm.”

“Ne oldu be amca, öküz mü satıyorsun? Altı üstü bir dana, sana yüz kırk paknot veririm,” dedi cambaz pışkin, kurnaz bir sırıtmayla.

“Vermem, üç yüzden aşağı kuruş vermem,” dedi Ömer.

“Hayrını gör amca, zorla almadık dananı ya! Bu fiyatla bu pazarda satamazsın,” deyip umursamaz bir tavırla çekip gitti. On dakika sonra bir başka cambaz geldi. Aynı tartışma başladı. Yeni gelen adam aynı numarayı çekip gitti.

“Olmaz, katiyen olamaz, üç yüzden kuruş aşağı olmaz!”

Bir başkası geldi; “Amca, sen saf, Allah yolunda iyi bir insana benziyorsun. Güzel hatırın için en son düz, yüz elli paknot veririm,” deyip gitti.

Ardında bir kişi daha geldi. Bir kişi daha... Bir kişi... Bir...

Güneş yükseldi. Pazar dağılmaya, hayvanlar azalmaya başladı. Ömer'in danasına yüz kırk ile yüz elli liradan fazla veren çıkmadı.

Ömer, danayı satıp satmama arasında bocalıyordu. İhtiyaçları vardı, kış geliyordu. Bir daha gelmesi zaman alacaktı. Dananın ipini tutmuş, Halfeti'yi düşünüyor, o büyük pazar kavgasını yeniden yaşıyordu. Olay tüm detaylarıyla kafasında canlandı. “İri

yarı esmer köylü, cambazı kaldırdığı gibi on metre öteye fırlattı. Onlarca cambaz, köylünün başına toplanmış, durmadan dövüyordu. Mahmut'un kendisine Karadağ'dan getirdiği sopayı kaldırıp rastgele bir cambazın kafasına indirdi.”

“Amca dananı kaça satıyorsun,” diyen sesle Ömer, elinde sopası, birdenbire irkildi, hiç düşünmeden; “üç yüz banknottan kuruş aşağı olmaz,” dedi.

Adam umursamaz, küçümseyici bir tavırla; “pazar dağılıyor, geri köye götürme, ihtiyacın vardır, etmez, ama ben yine de sana yüz yetmiş vereyim,” dedi.

“İşte buraya da böyle bir kavga lazım, bu kentlilere iyi bir ders vermeden bunlar bu kurnazlıktan vazgeçmezler,” diye düşündü Ömer.

En son gelen adama danayı yüz yetmiş liradan satıp parasını alırken; “bu şehirlilere, bu kurnaz hilebazlara iyi bir ders vermek gerekir. Bunlarda vicdan, ahlak kalmamış.”

Ömer'in cebinde üç yüz lirası birikmişti. Pazarda lastik ayakkabılar, renkli basmalar, şerit, gaz yağı, tuz, çay, şeker delikli kırmızı şeker, çarşı ekmeği aldı. Müslim'in yanına gitti. Müslim, bir dükkânda Halep'ten getirilen ikinci el bir ceket almak için pazarlık yapıyordu. Satıcı, geniş ve bol ceketini sırtına geçirmiş, bir başkası da büyüklüğü belli olmasın diye ceketini arkadan tutup; “Bak işte, tam üzerine kutu gibi oturdu, tam sana göredir,” diyerek diretiyordu. Ömer, arkadan ceketini tutan adamın elini tepkiyle çekti. Ceket bir çuval gibi Müslim'in üzerinden sarktı. Hileyi sezen Müslim, ceketini tepkiyle çıkarırken;

“Bu ceket bana olmaz,” dedi.

“Madem alamayacaktın, ne diye sabahdan beri giyip bizi oyalıyorsun,” diyerek adam dikleşip Müslime çıkıştı.

“Görüyorsun işte ceket çok büyük,” dedi Müslim.

“O zaman, giyip çıkardığın ceketin kirasını ödeyeceksin,” dedi adam ciddiyetini koruyarak.

“Ne kirası bajari,” diye bağırdı Ömer.

Köyden gelenler birikti, ortam gerginleşti. Esnafın biri Ömer ile Müslim’i alıp oradan uzaklaştırdı.

Akşama kadar çarşı pazar dolaşıp alış veriş yaptılar. Sonra satın aldıkları eşyaları, eşek ve katırlara yükleyip Ferat’ın söğüt yeşili kıyısını takip ederek kelaynak mağaralarının dibinden sağa dönüp Amara’ya yöneldiler.

“Geçen yıl rahmetli Mahmut ile beraber gelmiştik,” dedi Ömer üzüntülü bir sesle Müslim’e bakarak.

“Yazık oldu Mahmut’a çok iyi bir dosttu,” dedi Müslim.

“Cesedi bile bulunmadı.”

“Öldükten iki gün sonra bir kızı doğmuş.”

“Yazık, babasını hiç görmeyecek, yetim büyüyecek.”

“Çok yazık iyi bir dosttu.”

Hazırlıklar tamamlanmış, sonbahar bitmiş, ak ayaz soğuklar, beklenen bir misafir gibi gelip evlerin eşiklerinde bitivermişti. Gün batımının ardından, hava birdenbire grileşip bozulmaya, kara bulutlar hareketlenip kaynamaya başladı. Rüzgâr uğuldayarak esiyor, köyün itleri uzun uzun uluyor, Xerawesor ile Hamurkesan harabelerinde aç kurtlar köylere kadar sokulmuş uluyordu.

Fırtınayla birlikte herkes evlerine çekildi. Sabaha dek ağaçlar gürültüyle sallanıp durdu. Yağmur, rüzgâr aralıksız sürdü. Gece yarısından sonra yağmur, yerini yoğun kar yağışına bıraktı. Fırtına ve kardan dolayı birkaç kişi yalnız sabah namazına gitti. Namaza gidenler olmasaydı, hiç kimse onun, o gece alınıp götürüldüğüne tanık olmayacaktı.

“Benim gördüğüm ve duyduğum tek şey caminin içinde kollarına kelepçe takan mülazım; ‘devletin camisinden Kürtçe vaaz veririsin ha ben sana Kürtçülüğün ne olduğunu göstereceğim,’ demesiydi,” diyordu Ömer herkese.

“Kollarına kelepçe takarken, mülazımın; ‘Kürtçülüğü sana göstereceğim,’ dediğini ben de duydum,” dedi sabah camiye giden biri.

“Sabah kardan göz gözü görmüyordu. Camiye doğru yöneldim, baktım her tarafı jandarmalar tutmuş, sokakta durup uzaktan baktım. Mülazımı tanıdım, daha önce köye Hasan Hüsnü ile birlikte gelmişti. Müslim’i tekme, tokat camiden çıkartıyordu,” dedi bir başkası.

“Ben, namaz kılmak için caminin kapısına vardım, baktım mülazım, Müslim’i dışarı çıkartırken; ‘İhsan Nuri ile Siyabend’e destek vermek neymiş sana göstereceğim,’ diye bağıırıyordu,” dedi öteki.

“Mülazım çıldırmış gibi, ‘Kürtçe vaaz veririsin ha,’ diye bas bas bağıırıyordu,” dedi bir başkası.

“Askeri jeepe koyup götürdüklerini gözlerimle gördüm,” dedi biri yüksek bir sesle herkesi inandırmaya çalışarak.

“Mazlum bir insandı Sofi.”

“Nereye götürmüşler acaba?”

“Yazık daha yeni evlenmişti!”

“Hiç kimseye bir şey dememişler.”

“Ne bir haber, ne bir iz, ne bir im...”

“Yazık oldu.”

“Çok yazık oldu Sofi efendiye!”

O kış, “gavan” dedikleri sığırtaç, evinde oturmuş, boş boş bekliyor, eşi her sabah kalkıp ev ev dolaşarak, ev başı birer ekmek topluyor, gelenek bin yıllardan beri sürüp geliyordu.

“Be kadın, ne diye ekmek topluyorsun? Davarlar, aylardan beri ahırlarda mahsur,” diye tepki gösterdi Ayşe.

Siğirtmacın eşi, Ayşe’nin elindeki ekmeği alıp kapıdan çıkarken; “Allah’ın karı berekettir, ne kadar yağarsa o kadar iyidir, bizim suçumuz ne? Sanki biz mi yağsın diyoruz. Ekmek toplamadan bu kış kıyamette neyle geçineceğiz,” dedi.

O yıl Amara’da kadınların işi çok ağırlaşmıştı. Tüm ev işlerinin yanı sıra kadınlar, her gün ahır ve ağıllarda birkaç sefer girip hayvanlara yem veriyor, altlarını temizleyip dışkılarını; “quf” dedikleri büyük küfelere doldurarak, sırtlayıp kar ayazda evlerin arkasına götürüp döküyorlardı.

Kış uzun sürüp işler çoğaldıkça Ömer ile Ayşe’nin bitmez tükenmez kavgası da sürüp gidiyor, her gün, her şey için birbirlerini suçlayıp duruyorlardı.

“Bir ekmek için kadına laf yetiştireceğine, ahıra git de hayvanlara yem ver, altlarını temizle” dedi Ömer.

“Kadın da topladığı ekmeği hak etsin, saman kaldı mı ki hayvanlara vereyim? Yazın o kadar söyledim, hep kendi bildiğini yaptın. ‘Dam otu ile eşek beslemeye kalkarsan,’ işte sonu böyle olur,” dedi Ayşe.

“Sana kalırsa ‘ağılda oğlak doğsa ovada ot bitecek.’ Nerede bileyim, kışın bu kadar uzun süreceğini,” diyerek kendini savundu Ömer.

“Eh; ‘atın bahtsızsı hep arabaya düşer,’ bahtım olsaydı, bu eve düşmezdim. Bütün bunlar, senin düşüncesizliğinden başımıza geliyor. Ne demişler, ‘sakla samanı gelir zamanı.’ Saklasaydın şimdi kaygısız evimizde yatarıdık,” dedi Ayşe yüksek sesle.

“Kendinde hiç kusur aramıyorsun? ‘İnsan hacı mı olur ulaşmakla Mekke’ye, eşek derviş mi olur taş çekmeyle tekkeye.’ Ne olmuş bu eve? Daha iyisini mi bulacaktın? Sanki çok samanı

düşünüyorsun da üstelik samanımız daha var, Allah'ın izniyle bahara kadar yetecek,” dedi Ömer.

“Neresi yetecek, sen daha bekle; ‘Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır,’ saman var mı yok mu o zaman anlarsın,” dedi Ayşe.

“Sana ne diyeyim ki? ‘Kurt tüyünü değiştirir, huyunu değiştirmez.’ Ayşe hep aynı Ayşe’dir, gün boyu dırdır edip duruyorsun,” dedi Ömer.

Bu ağır, yorucu günlük işlerin içinde Ayşe ile Ömer’in bitmez, tükenmez kavgaları her gün sürüp gidiyordu. Harareti tartışmanın ardından, Ömer öfkeyle, doksan dokuzluk tespihini alarak, evden çıkıp camiye doğru yönelirken;

“Acaba Sofi’ye ne yaptılar, geri gelecek mi? Ne diye alıp götürdüler ki? Yazık oldu daha yeni evlenmişti. Bu devletin de uçan kuştan bile hemen haberi oluyor, hiç kimseye rahat vermiyor ki,” diye üzülen Ayşe düşündü. Bazur köyünde Mahmut, gelip düşlerine takıldı. Uso ile birlikte ava gittikleri günü anımsadı. Sonra Siyabend’ı hatırladı. Ferat’ın sarı hırçın sularında yüzüp aşağılara kulaç atıyordu. “Ne kadar cesur, mütevazı bir insandı. İyi yüzücüydü inşallah kurtulmuştur,” dedi kendi kendine kaygıyla.

Donmuş, buzlaşmış karlara basa basa yürürken; “Müslim’i ne diye alıp götürdüler, köyden biri ihbar etmiş, şu kavgacı fesat adamı hiç gözüm tutmuyor, çok sinsî, çok ikiyüzlü, parayla yapmayacağı bir şey yok. Allah, ağaca kurt, insanın bedenine yara vermesin, ağacın kurdu ağacı içerden kemirir, çürütür. İnsanın yarası da insanın bedeninde meydana gelir, insana acı verir, göz göz olur, derinleşir, sonuçta insanın ömrünü tüketir, en iyi dost, en iyi düşman yine insanın kendisidir,” diye düşündü.

Tam cami avlusundan içeri girerken, kendi kendine seslice;

“Eh, her ağacın kurdu kendi özünden; her insanın yarası kendi bedeninden olur,” dedi.

II

Kadın, akşam avlu kapısından içeri girerken, göğsüne basarak susturmaya çalıştığı kucağındaki bebek, durmadan ağlıyordu. İçeri girer girmez; “Havva teyze, kurban olayım, çocuğuma bir çare bul. İki günden beri durmadan ağlıyor, ne yapacağımı şaşırdım kaldım,” dedi ortalığı velveleye vererek.

“Bakayım hele neyi var,” diyerek Havva ağlamaktan yüzü morarmış bebeği, kadının kucağında aldı. Eliyle çocuğun karnını kontrol etti. Gözlerinin içini inceledi. Sonra çocuğu kadına vererek;

“Güzel kızım bu çocuk, ‘Ser û Bin,’ olmuş. Bak, yüzü sararmış, midesi alt üst olmuş, ishal ve kusma da var mutlaka,” dedi Havva, karşısında duran genç kadına bakarak.

“Kusma, ishal var Havva teyze. Çocuk hiç yatmıyor, hep ağlıyor,” dedi kadın.

Ocaktaki is ile kadının sütünü karıştırdı, bebeğin alnına, haç işareti gibi bir artı yaptı. Sonra; “kızım Üveyiş, bu bebek üşütmüş, ishal olmuş, biraz kuru karanfil, zencefil ve böğürtlen karıştır getir,” dedi.

Üveyiş, toplayıp kuruttuğu otların içinde kuru karanfil, zencefil ile böğürtleni karıştırıp getirdi. Havva, otları alıp kadına uzatırken; “Güzel kızım al bu otları, bir çay kaşığı bal ile karıştırıp iyice kaynat. Günde üç kez, suyundan ikişer çay kaşığı, çocuğuna içirt. İnşallah yarına varmaz bebeğin iyileşir, bir şeyi kalmaz,” dedi.

“Gelin kızım, bebeğin; ‘Ser û Bin,’ olmuş, o otları içirt, yarına kadar bir şeyi kalmaz,” dedi Leyla.

“İnşallah, iyileşir bir şeyi kalmaz Leyla nene,” dedi sevinerek otu Havva’nın elinden alan genç kadın.

Leyla’dan Havva’ya, Havva’dan Üveyiş’e geçmiş, bir Lokman-i Hekim yanı vardı. Havva bitkilerle çocukları iyileştiriyor, kadın hastalıklarını tedavi ediyor, doğal pratisyen halk hekimliği yapıyordu. Üveyiş, Leyla ile Havva’dan öğrenmiş, çocuk yaşta bütün şifalı bitkileri tanıyordu. Yazın Kaniya Ayno, Qiracê Sêwe, Xirawêsor, Hamurkesan, Newala Reş, tarla ve vadilerde deste deste çiçek ve otlar toplayıp kurutuyordu. Hangi bitkinin, hangi hastalığa iyi geleceğini Leyla’dan öğreniyordu.

Leyla, evde ateşin önünde otururken bir kez daha Üveyiş’e; “Şahmeran ve Hekim-i Lokman,” masalını anlatmaya başladı.

“Derler ki eskiden çok eskiden, Karadağ köylerinin birinde Muhammed Şah adında uzun boylu, geniş omuzlu, esmer tenli, *yakışıklı* fakir bir genç, yaşlı annesiyle birlikte yaşıyormuş. Muhammed Şah’ın tüm serveti eşeğiymiş. İki arkadaşıyla birlikte Karadağ’da odun keserek Birecik’e götürüp satıyormuş.

Üç kafadar oduncu, bir gün Karadağ’da yusuvarlak, değirmen taşı gibi, bir taş bulmuşlar. Taşın etrafında bal arıları uğulduyormuş. Üç oduncu, bir olup taşı kaldırmışlar. Hayretler içinde bal dolu bir kuyu görmüşler.

Üçü anlaşıp, her gün gelip gizlice balı eşeklere yükleyip Birecik Pazarında satmışlar. Aylar sonra kuyunun dibi gözükmüş, bal bitmiş. Arkadaşları, Muhammed Şahı, iple koyunun dibine bırakmışlar. O da kuyunun dibindeki son balları temizleyip yukarı göndermiş.

Arkadaşları paraya tamah etmiş, iri taşı tekrar kuyunun üzerine kapatıp çekip gitmişler. Yolda bir tavşan öldürüp kanlı elbiselerini, eşeğiyle birlikte götürüp; ‘senin oğlunu kurtlar parçaladı,’ deyip yaşlı annesine teslim etmişler.

Muhammed Şah; derin, kör, ışıksız kuyunun dibinde çaresiz kara kara düşünüp beklerken bir akrep, toprağın altına doğru gitmiş. Elindeki sopa ile akrebin gittiği yeri eşelemiş, aniden bir ışık huzmesi belirmiş. Elleriyle ışığın olduğu yeri deşmeye başlamış ve aydınlık giderek çoğalmış. Bir de ne görsün cennet bahçesi gibi bir yer ile karşılaşmış, oraya inip ıssız bahçede gezip dolaşmış.

Uzaklarda yeri göğü beyaza boğan, bir ışık huzmesi görmüş. Muhammed Şah ellerini gözlerine siper yaparak ışığın geldiği tarafa bakmış. Uzun, kısası, yeşili, siyahı çeşit çeşit, binlerce yılan, kafalarını kaldırmış, gelen ışık huzmesine doğru bakıyorlarmış. Muhammed Şah da o tarafa bakınca, yerinde dona kalmış. Hayatında hiç tanık olmadığı, ışık saçan bir kadının yüzü ile karşılaşmış. Kadının belden aşağısının yılan olduğunu fark edince ürkmüş, kadın yanına varınca, ona gülümseyerek elini uzatıp; ‘Ey Muhammed Şah korkma, ben yılanlar ülkesinin Kraliçesi Şahmeran’ım. Benden sana zarar gelmez. Ben ateş soylu, eski dağ kavimlerinin tanrıçası, Ninhursag zamanından beri burada yaşıyorum. Ülkeme hoş geldin. Şimdi yat ve dinlen sonra konuşuruz,’ demiş. Geldiği yoldan tekrar dönüp gitmiş.

Muhammed Şah, gördükleri karşısında dehşette ve şaşkınlığa düşmüş, olduğu yerde kıvrılıp uyuya kalmış.

İlk gün ışınlarıyla uyandığında, bahçenin içinde zengin bir sofranın başında Şahmeran, Muhammed Şah’ı kahvaltıya davet etmiş. O Şahmeran’a, Şahmeran da kendinden geçmiş ona bakıyormuş.

‘Muhammed Şah, ben insan kızı ile insanoğlunun bütün tarihinin yalansız tanığıyım. İnsan, insan olalı beri ben bu iki ırmak ve Dağ Ülkesinde yaşıyorum. Her şeye tanığım. O gül ağacından oturaklara oturan, güzel yüzlü tanrıçaların hepsini

gördüm. Sonra soysuz krallar ortaya çıktı. Tanrıçaların o gül ağacı oturaklarını işgal edip her şeyi yakıp kül ettiler,’ dedi Şahmeran.

Muhammed Şah ile şahmeran arasında büyük bir aşk başlamış. Arada aylar, yıllar geçmiş. Muhammed Şah, dağ ilkesini ve annesini özlemiş. Bir gün düşüncesini Şahmeran’a açmış.

Sevdiğinin üzüntüsünden eriyip bittiğini görünce Şahmeran daha fazla dayanamamış;

‘Ey Muhammed Şah, biliyorum, gitmene izin verirsem bana ihanet edeceksin ve yerimi diğer insanlara söyleyeceksin. Ancak ateş soylu, dağ kavimlerinin Tanrıçası Ninhursag’ın toprağında her zaman aşklar ölümüdür. Mem û Zîn, Siyabend û Xecê, Derwêş û Edûl hepsi ölümüne sevdiler. Senin üzülmene dayanamıyorum. Gitmene izin vereceğim, ancak bana söz vereceksin, hiç kimseyle beraber suya girmeyeceksin,’ demiş.

‘Sana asla ihanet etmeyeceğim,’ deyip Şahmeran’a sarılmış, yeminler etmiş Muhammed Şah.

Derken bir gün oradan çıkıp köyüne gidip marangozluk yapmaya başlamış. Her fırsat buldukça gizlice mağaraya giderek Şahmeran’ı ziyaret ediyormuş.

Muhammed Şah’ın yaşadığı Dağ Ülkesine komşu olan, ova ülkesinin kralı amansız bir hastalığa yakalanmış. Bütün hekimleri toplanmış, ama kralın hastalığına hiçbir çare bulamamışlar.

Vezir, krala hastalığının tek çaresinin Şahmeran olduğunu, Şahmeranın ise Dağ Ülkesinde olduğunu söylemiş. Kral, Şahmeran’n bir an önce bulunmasını emretmiş.

Vezir, Dağ Ülkesini işgal etmiş, herkesi zorla ırmaklara ve hamamlara sokmuş. Muhammed Şah, hamama girince herkesin gözü ona dönmüş. Bedenine bakınca, bütün vücudunun

yılanlarınkı gibi pullarla kaplandığını fark etmiş. Ova ülkesinin askerleri, hemen onu alıp vezire götürmüşler.

Vezirin amacı; Şahmeranı yakalayıp bütün sırlarına vakıf olmakmış. Muhammed Şah’a günlerce işkence yapmış, yerini öğrenmiş. Gidip Şahmeran’ı alıp getirmişler. Şahmeran Muhammed Şah’a dönüp;

‘Ey sevdiğim, üzülme. Biliyorum ki sen bana kendi canın için ihanet etmedin, ama bende sana dememiş miydim bu topraklarda aşklar ölümünedir,’ demiş. Şahmeranın bu sözlerini işitince daha da utanmış. Şahmeran devamla; ‘kim ki; benim kuyruğumdan bir parça koparıp yerse o, bütün dünyanın sırrına ve gizemine vakıf olacak. Her kim ki; benim kafamdan bir parça koparp yerse o da o anda öte dünyayı boylayacak,’ demiş.

O an Vezir elindeki kılıç ile Şahmeran’ın bedenini ikiye ayırmış. Kuyruğundan bir parça koparmış, Muhammed Şah duyduğu acı ve utancın etkisi ile fırlayıp oracıkta ölmek için Şahmeran’ın kafasından bir parça kesip yemiş.

Vezir de kuyruktan kopardığı parçayı ağzına atar atmaz oracıkta can vermiş! Muhammed Şah’a ise hiçbir şey olmamış. Şahmeran son anda yaptığı plan ile bütün bilgisinin sevdiğine geçmesini sağlamış. Muhammed Şah, sevdiğini kaybetmenin acısına dayanamayarak kendisini dışarı atmış. Ferat kıyısını takip ederek dolaşmaya başlamış. Gittiği her yerde, her derde deva bulmuş! O günden sonra adı; ‘Lokman-i Hekim,’ olmuş,” diyerek Leyla masalını bitirdi.

Üveyiş; ak örtüye kanaviçe işlenmiş duvarda asılı Şahmeran figürüne bakarak; “Nene, arkasını da anlat,” dedi.

Leyla gülümsedi. Devamını da anlatayım dedi.

“Derler ki Hekim-i Lokman, bir arı, çiçekten çiçeğe nasıl konarak öz alıp bal yaparsa Hekim-i Lokman da öyle çiçeklerden

ilaç yaparmış. Ölümsüzlük otu, Urfa ovasında, bir Arpa frezesinde, kara bir taşın dibindeymiş. Lokman bütün arpa tarlalarını gezip dolaşmış. Sonunda Ferat kıyısındaki bir arpa frezesinde bulmuş. Bulup Ferat'ı geçerken, otu düşürmüş, sarı hırçın dalgalar alıp götürmüş,” dedi.

“Leyla nene, Hekim-i Lokman o otu Ferat'ın sularına düşürmeseydi insanlar ölmeyecek, hep yaşayacak mıydı,” dedi Üveyiş.

“Kızım Üveyiş unutma, çiçeklerin de bir ruhu ve dili vardır, ama lal kesilir, hiç kimseyle konuşmazlar. Güneşe, insana, rüzgâra, gökyüzüne, yağmura, kuşa bakıp sadece gülümserler. Hiç kimse onların gülümsediğini anlamaz. Anlamadığı için dilsiz sanırlar,” dedi.

Üveyiş; artık genç alımlı çekici, uzun boylu, ince belli, uzun kumral saçlı, utangaç, görünüşte uysal, yumuşak derin bakışlı, özünde sert hırçın, tüm gençlerin peşinden koştuğu, biraz kaba, yabani, doğal, güzel güçlü bir kız olmuştı. Leyla'ya çok benziyordu. Leyla'nın yüz hatları, Havva'ya, Havva'dan da Üveyiş'e geçmişti. Yumuşak ve uysallığı hep sevgi görmüş bir çocuk alışkanlığıyla, çoğu zaman hırçınlığa dönüşüyordu.

Üveyiş, Kaniya Ayno, Qiracê Sêwe, Xirawêsor, Hamurkesan Newala Reş, tarla ve vadilerde deste deste çiçek ve otlar toplayıp kurutuyordu.

O zorlu kış bitmiş, bahar gelmiş, Müslim'den hala hiçbir haber yoktu. Köylüler; ‘Sofi’yi öldürdüler,’ diyerek umut kesmiş, aşına yaşamlarına devam edip çalışıyorlardı.

Hasan Hüsnü; Rami ile ilişkiye geçmiş, çerçiler aracılığıyla bütün köy ve ilçelerde bilgi topluyor, oluşturduğu muhbir şebekesiyle, her tarafı denetim altında tutuyordu. Kürtlüğe dair en

ufak bir emare gösterenler, gözaltına alınıyor, bir daha haber alınamıyordu. Bütün Kürt coğrafyasında “Şark ıslahat Planı,” uygulanıyor, ilan edilmemiş bir sıkıyönetim sürüp gidiyordu.

Her aile, yılda bir kez, para, buğday, mercimek arpa ve değişik hediyeler Müslim Hoca’ya veriyordu. Bunlar, bir ücret değil, yaptığı dini hizmet karşılığında kendisine verilen gönüllü armağanlardı. Müslim, medrese de okumuş, Kürt inanç, gelenek ve kültürüne göre yetişmişti.

Hanîfe, kendisinden on beş yaş büyük, Müslim ile daha yeni evlenmiş, haber almak için her kapıyı çalıyordu. Dört ay boyunca koşuşturup durdu, sonra çaresiz evine kapanıp beklemeye başladı. Köylüler, durmadan konuşuyor, yorum yapıyor akıbetini tartışıyorlardı.

“Yazık oldu Müslim’e, sağ olsaydı bugüne kadar belli olurdu!”

“Belki hapishaneye götürmüşler.”

“Sormuşlar, hapishanede de yokmuş!”

“Her tarafa sormuşlar, hiçbir yerde yokmuş!”

“Yazık oldu zararsız bir adamdı. Ne istediler Allah’ın fukarasında.”

“Allah yolunda bir kişiydi.”

“Diyorlar Sofi, İhsan Nuri Paşaya yardım göndermiş.”

“Ankara’da paşalar karar almış, Menemen olayından sonra tüm Kürt din adamlarını hapishaneye atıyorlarmış.”

“Diyorlar Sofi, Siyabend adında bir savaşçıyı Suriye’ye geçirmiş.”

“Bilmiyoruz ki Sofi ne yapmış, suçu nedir?”

“Jandarmalar sabah namazında camiye baskın yapıp götürdü, bir daha da hiçbir haber alamadık!”

Hanîfe'nin tek sığınağı, sır ortağı Üveyiş'ti. Dört aydan beri, her gün onun yanına gidip geliyordu.

“Bana bir şey söyle, Sofi'yi nereye götürdüler. Ben şimdi kadın başımla ne yapacağım? Hele bir kırlangıcınla konuş, belki hayırlı bir haber verir,” dedi Hanîfe.

“Sofi ne yapmış ki? Gönlünü ferah tut, ben kırlangıcımınla da konuştum, o bana geleceğini söyledi,” dedi Üveyiş.

Okumamıştı, ama zekâ ve sezgileriyle siyasal gelişmeleri, okuyabiliyor, generallerin sık sık konuşup tehditler savurarak; “bölücü şaki İhsan Nuri,” değişlerini ve tüm haberleri, Hamit'ten öğreniyordu.

Kürtler, yoksulluğa mahkûm edilmişti. Köylüler milli giysileriyle kent ve ilçelere inemiyordu. Kürtçe konuşmak yasaklanmıştı. Türkçe bilmeyenler hastaneye, devlet dairesine gidemiyordu.

Şeyh'in ayaklanmasında olup bitenler, toplumun hafızasından silinmemiş, çevre köylerde onlarca kişi gece baskınlarıyla evlerinden alınıp götürülmüştü. Yine benzer bir durumu yaşıyorlardı. Dört aydan beri Müslim'den hiçbir haber yoktu. Herkes; “Sofi öldürülmüş,” diyordu.

“Gelecek, mutlaka gelecek, kırlangıcım bana doğruyu söyledi,” dedi Üveyiş Hanîfe'ye.

Gözlerinde bir umut ışığı yanıp söndü. Boynunu çaresiz bükerek;

“Gelir değil mi abla, ne yapmış ki? Sofi, Allah yolunda bir kuldur,” dedi Hanîfe.

“Merak etme, yarın öbür gün çıkıp gelir,” dedi Üveyiş.

Bir gece Hanîfe kapının; “tak tak tak,” sesiyle uyandı. Müslim'in yaşlı annesi ile babası aynı anda uyandı. Üçü ürkek adımlarla kapıya yöneldi. Kapı bir daha vuruldu.

“Kim o,” diye seslendi yaşlı adam ürkek bir sesle.

“Baba benim ben,” dedi dışardaki ses.

Adamın gözleri parladı. Hanîfe heyecanlandı. Aceleyle kapıyı açtı. Eğilip çıra ışığında babasının, annesinin ellerini öptü. Kadın ona sarıldı.

Tam dört ay sonra bir gece yarısı çıkıp Amara’ya gelmişti. Tanınmayacak durumdaydı. Bir deri bir kemik kalmış, işkence görmüş, saç, sakal birbirine karışmıştı.

Sabah erken Hanîfe, çıkıp Üveyiş’in yanına gitti.

“Hanîfe, yüzün gülüyor yoksa hayırlı haber mi var?”

“He ya abla, mavi boncuklu kırlangıcın doğru söylemiş, bu gece Sofi geldi,” dedi ağız dolusu gülerek.

“Gözün aydın,” dedi Üveyiş gülerek.

Avluda konuşmaları dinleyen Havva, “mavi boncuklu kırlangıcın doğru söylemiş,” sözünü işitince ürperdi. Belli belirsiz mistik bir korkuya kapıldı.

“Güzel kızım Hanîfe, gözün aydın.”

“Sağ ol Havva teyze.”

Köylüler birer ikişer, Müslim’in evine gidip gelmeye başladılar.

“Çok geçmiş olsun Sofi efendi,”

“Allah seni o zalimlerin elinden kurtardı.”

“Bunlar da din iman yok ki bak hele ne hale koymuşlar.”

“Sofi, bu kadar zaman sana ne yaptılar?”

“Biz, artık senden umudu kesmiştik!”

“Bunca zaman seni nerede tutular?”

Müslim etrafında toplanan köylülere bakarak;

“Bana dört ay boyunca; ‘camide; Kürtçe vaaz vermişsin. Kürtçülük yapmışsın,’ deyip işkence yaptılar. Aç, susuz bıraktılar,” dedi.

III

Bazur köyünde, saygın bir adam olan Şeyh İmam, bir ikinci vakti, Müslim aracılığıyla; “hayırlıysa oğlum Ali için kızın Üveyiş’i istemek için evine gelmek istiyorum,” diye haber gönderdi. Hamit, beklemediği, düşünmediği böyle bir talep karşısında kafası bir anda karıştı. “Sonra haber veririm,” deyip Müslim’i gönderdi. Ne yapacağına, nasıl davranacağına bir türlü karar veremiyordu. Hamit beklemediği, düşünmediği böyle bir istek karşısında kafası karmakarışıktı. En değerli bir şeyin elinde alınacağı hissine kapılmıştı. Üveyiş’e baktıkça; “olmaz, kızımı hiç kimseye veremem,” diye düşündü. Arada günler, haftalar geçti, Şeyh İmam’a hiçbir yanıt vermedi. Evde de hiç kimseye bundan söz etmedi. Her gece, kendi kendisiyle hesaplaştı. O gün Hamit sabaha dek düşündü, yatağında kıvranıp durdu. Alaca karanlıkta kalktı. Kimseye söylemeden atına binip tarlaya gitti.

İlk gün ışığının avluya düşmesiyle uyandı. Bir iki gerindi, etrafına baktı. Eysê, İslim ile Ayn yoktu. “Benden önce uyanmışlar, hemen kalkmalıyım,” deyip aceleyle kalktı. Giyindi, yatağını topladı.

Avluya çıktığında, Eysê’yi elinde süpürge, ağacın etrafını süpürürken buldu. Taze yufka ekmeği kokusu her tarafa sinmişti.

“Biraz daha uyusaydın, erken değil mi,” diyerek Eysê laf attı.

“Sabah sabah seninle tartışacak halim yok,” dedi Üveyiş.

“Yine başlamayın,” diyerek yufka açan Havva bağırdı.

“Daha yeni kalkıyor,” diye yakındı Eysê.

Üveyiş, ses çıkarmadan tekrar eve girdi. O içeri girince kırlangıç yuvadan uçup dışarı çıktı.

Havva ekmek, yoğurt, pekmez sofraya indirip; “haydi kahvaltıya,” dedi.

Kahvaltıdan sonra yine yuvaya bakmaya gitti. Mavi boncuklu kırlangıcı görünce sevindi. Ona bakıp; “bu gün nasılsın? Neler yapacaksın? Haydi, anlat bana, anlat benim kaderimde ne var? Gelecekte beni neler bekliyor,” dedi.

Kırlangıç, başını sağa sola çevirip etrafına baktı. Üveyiş, kırlangıçla konuşuyormuş gibi; “çok dikkatli olmalısın. Dünyamız kötülüklerle dolu. Kendini iyi savunmalısın, güçlü olmalısın,” dedi seslice.

Kırlangıç, bir iki cıvıdayıp uçup gitti. Çok geçmeden bir tel ot ile tekrar kapıdan içeri girdi. Otu yuvasına bıraktı. Sağa sola bakıp; “cik cik cik,” deyip tekrar kapıdan mavi gökyüzüne doğru havalandı. Üveyiş, meraklandı. Hemen dışarı çıkıp havadaki kırlangıcı izledi. Mavi boncuklu kırlangıç, mavi gök boşluğunda, sevinçle bir iki daire çizdi. Onlarca kırlangıç, kuyruklarını makas gibi açmış, havada daireler çizdikten sonra evlere girip çıkıyorlardı. Çok yükseklerde bir atmaca dolaşıyordu. Üveyiş, mavi boncuklu kırlangıca bakıp yüzü acıyla gölgelendi.

Bir atmaca, mavi yaygın gökyüzünün taa derinliklerinde, mavi boncuklu kırlangıcın etrafında dönüp dolaşıyordu. Üveyiş, tedirgin oldu. Atmaca, bir tür daha attı. Sonra uçuş dairelerini daralttı. Birdenbire yaydan çıkan zehirli bir ok gibi kırlangıcın üzerine atıldı. Kırlangıç, atmacanın keskin pençeleri arasında biraz çırpındı. Atmaca, hızla uzaklaşıp Hamurkesan kayalıklarına doğru uçup gözden kayboldu.

“Ayyy kırlangıcım,” dedi. Yüksek sesle, tiz bir çığlık attı.

Havva çığlık sesiyle, hemen içerden avluya çıktı.

“Ne oldu kızım,” diye telaşla sordu.

“Kırlangıcım, mavi boncuklu kırlangıcım,” diyerek ağladı.

“Kızım, ne oldu kırlangıcına?”

“Biraz önce onunla konuşmuştum, bana her şeyi anlatmıştı!”

“Ne oldu?”

“Onu alıp götürdü!”

“Kim götürdü?”

“Atmaca, iri kocaman bir atmaca... Kendi gözümle gördüm, havada ona saldırıp götürdü. Öldü, anne! Onu alıp parçaladı,” dedi Üveyiş. Hıçkırıklarla ağladı.

“Oh oldu, kırlangıç diye diye deli olmuş,” dedi Eyşê tepkiyle.

“Hele sen sus bakayım, biraz dilini tutsan kıyamet mi kopacak,” diyerek Havva, Eyşê’ye çıktı. Sonra, Üveyiş’e dönüp;

“Kızım, ağlama. Belki senin kırlangıcın değildir,” diyerek teselli etmeye çalıştı.

“Hayır, kendi gözümle gördüm, atmaca havada pençeleriyle alıp götürdü.” dedi.

O gün saatlerce bekledi. Bir daha mavi boncuklu kırlangıcı göremedi. Kırlangıcı düşünce düşünce uykuya daldı. Gece ortası nefes nefese uyandı. Yatağının üzerine oturdu, hıçkırıklarla ağladı. Yanı Havva çılgılığı duyunca, gaz çırasını yakıp yanına gitti.

“Ne rüya gördün kızım, öyle çılgılık attın,” dedi Havva.

Üveyiş, kesik kesik soluyor, gözleri fal taşı gibi açılmış, korkudan yüreği; “küt küt,” atıyordu.

Havva, ne kadar ısrar ettiyse de bir tek laf ağzından çıkmadı. Sonra biraz sakinleşir gibi olduğunu görünce; “Haydi kızım uyu. Herhalde kötü bir düş gördün, olur böyle şeyler,” dedi. Çırayı söndürdü. Tekrar yatağına gidip uzandı.

Üveyiş, sabah dek uyumadı. Gördüğü rüyanın etkisiyle yatağında dönüp dolaştı. İlk gün ışınlarıyla kalktı. Avluya su serpti, ot süpürgesiyle tüm avluyu temizledi. Havva ile kızları, günlük işlerini tamamladılar. İşler bitince, Üveyiş, asırlık dut

ağacının ışık geçirmez gölgesine eski bir kilim serdi. Leyla gelip üzerinde oturdu. Sonra tek tek gidip kilimin üzerine hep birlikte oturdular.

“Kızım, sen bu gece ne rüya gördün de öyle bağırp uyandın,” dedi Havva.

“Benim torunum gece çığlık mı attı,” dedi Leyla üzülerək.

“Ne rüya olacak ki varsa yoksa yine o kırlangıç,” dedi Eyşê.

“Havva ana, bu gece çok korkunç bir rüya gördüm,” dedi hala rüyanın şokunu yaşayan Üveyiş.

“Ağzını hayra aç kızım, acayip bir çığlık atın. Çığlıkla uyandım hemen yanına koştum. Baban da uyandı, çok merak etti,” dedi Havva.

“Ne gördün güzel kızım, anlat ninene. Anlatınca kötü rüyaların büyüü bozulur, gerçeğe dönüşmezmiş,” dedi Leyla.

“Nene çok korktum. Gece uçtum, kendi kendime uçtum, uçtum gökyüzüne yükseldim! Sonra birden bir önüme derin, dipsiz kapkaranlık bir uçurum çıktı. Her şey bir anda kap karanlık oldu. Hiçbir şeyi göremez oldum. Karanlıkta hızla yere düşmeye başladım. Sonra kendimi kapkaranlık bir çukurun içinde buldum. Kalkmak için uğraşıyordum, bir türlü kalkamıyordum. Korkudan tir tir titiyor, bağırmak çağırmaq istiyordum, ama sesim çıkmıyordu. Ne kalkabiliyor ne de bağıra biliyordum. Bağırmak çağırmaq istiyordum, ama sesim soluğum çıkmıyordu. Karanlık, derin çukur, beni parçalamaya hazır çıyan ve yılan doluydu. Çukurun başında bir sırtlan durmuş, hırılayarak bana bakıyor, gözlerinden alevler fişkırıyordu. İşte o an çok korktum, birdenbire uyandım, yanı başımda Havva annem duruyordu,” dedi Üveyiş, iri kahve gözleri büyüümüş, korkuyla Leyla’ya bakıyordu.

“Kızım rüyanı anlattın, artık sadece bir rüya olarak kalır,” dedi Leyla.

“Leyla nene, ama çok korktum. Hiç gözlerimin önünde gitmiyor, sanki gördüğüm rüya gerçektir,” dedi Üveyiş.

“Unut kızım, o sadece bir rüyaydı,” dedi Havva.

Günlerden beri Üveyiş’in kafasında, hep mavi boncuklu kırlangıç vardı. Onunla konuşamadığı için büyük bir boşluk hissediyordu. Her hatırladığında kendisini büyük bir felaket bekliyormuş hissine kapılıyordu. Kırlangıcın parçalanmasını kendisini bekleyen kötü bir felakete yorumluyordu. Sonra bu düşüncesini Havva’ya da anlattı.

“Güzel şeyler düşün kızım, öyle olaylar doğada her gün oluyor,” diye onu teselli etmeye çalıştı Havva.

“Bu öyle bir şey değil anne, o benim ikizimdi. Onunla konuşuyor, her şeyimi ona soruyordum bana yol gösteriyordu. Beni de onun gibi kötü bir felaket bekliyor,” dedi ağlayarak.

Üveyiş, durmadan mavi boncuklu kırlangıcı düşünüyor, kara felaketlerin düşünü görüyor, huzursuz oluyordu.

Ayşe ile Ömer’in çocuklarının yaşamayacağına dair herkesin kafasına sabit, gizemli, mistik bir düşünce yerleşmişti. Ayşe, onuncu çocuğuna hamileydi!

“Kötü bir göz var, çocuklar doğar doğmaz ölüyor!”

“Lanetlenmiş bir ruh, kadının yakasına düşmüştü!”

“Çocuk doğar doğmaz, cinler öldürüyormuş!”

“Onuncu çocuk da diğerleri gibi doğar doğmaz ölecek!”

“Doğan dokuz çocuk da erkekti.”

“Allah’ın işine karışılmaz, onun bildiği bir şey var.”

Herkes gibi Ömer, Besê ve Abdullah da umudunu kesmişti. “Erkek çocuk doğacak, ama doğar doğmaz ölecek,” diye önceden kendilerini ikna etmişlerdi. Ayşe onuncu çocuğu doğurdu, herkes hayretler içindeydi.

“Duydun mu, Ayşe bu defa kız doğurmuş.”

“Kuralı bozmuş, inşallah hayırlı olur.”

“İnşallah bebek yaşar!”

“Bu kadının çocukları yaşamaz.”

“Bu da diğerleri gibi bugün yarın ölecek.”

“Bu defa kız doğurmuş, ama...”

“İlk günde Ömer ile kavga etmişler.”

“Onların kavgası bitmez ki!”

Ayşe, tam arka arkaya dokuz oğlan doğurmuş, dokuzunu da toprağa vermiş, onuncu çocuğu doğunca, yaşayıp gülsün diye adını; “Gülsün,” koydular. Gülsün oğlanların aksine yaşama çok sıkı tutundu. Tüm Amara, hayretler içindeydi. Gülsün’ün yaşamasını bir mucize olarak görüyor, her an öleceğini düşünüyor, yaşaması için dua edip duruyordu.

Gülsün dört elle yaşama sarılmış gülüyordu.

IV

Ona iyi, güzel elbiseler alıyor, giydiriyor, tek başına, başı açık bir yere göndermiyordu. Onunla konuşurken, azarlayıp kızmıyor, karşısına alıp nasihatlerde bulunuyor, ev işlerini birer birer öğretiyordu.

İki de bir; “maşallah çok güzel bir kız oldun, hayırlısıyla iyi bir kismetin de çıksa bak arkadaşın Hanîfe de evlendi,” diyerek evliliği ona hatırlatıyordu. Bütün bunlara Üveyiş ya sessiz kalıyor ya da; “uff be anne sen de,” diyerek kestirip atıyordu.

Leyla, hala küçük bir kızmış gibi başını dizlerinin üzerine yatırıp saçlarını tarayıp okşuyordu. Üveyiş; yüreği tok, bol ışıklı, kalıplara sığmayan, dik başlı ve isyancıydı. O çoğunun gözünde, yerleşik kalıpların dışına çıktığı için günah işleyen, lanetlenmesi

gereken, hayâsız bir kız, ama o sürüp gelen yerleşik zihniyetin dışına çıkan, dik başlı bir iffet tanrıçası gibiydi.

“Artık evlenme çağına geldin, bazı şeylere dikkat etmen gerekir,” dedi Havva.

“Neye dikkat etmem gerekiyormuş?”

“Unutma, en tavşan yürekli erkek bile, yabancıların önünde kadınlara karşı aslan kesilir, bütün sevecenliğini yitirir hırçınlaşır.”

“Bu, beni ne ilgilendirir ki?”

“Yere batasıca erkeklik gururları şahlanır da!” Sonra; “haydi bırak da örgülerini çözeyim,” dedi Havva. Örgülerini çözmesi için arkasını Havva’ya döndü.

“Adamı hiç tanımıyorum ki,” dedi Üveyiş.

“Kimi?”

“Evleneceğim adamı,” diye kahkahayla güldü.

“Kızım, sen erkekleri tanımıyorsun, çok bencildirler, her şeyin kendi kontrollerinde olmasını isterler.”

“Yani hem döverim hem söverim hem de severim meselesi.”

“Aynen öyle kızım.”

“Demek ki erkekler hakkında söylenenlerin hepsi doğruymuş?”

“Çoğu sahte âşık numaraları yaparlar, ama aşklarının bitmesi için tesadüfen sana bakan bir kötü gözü görmeleri yeterlidir. O zaman da kıskançlıkları tutar düşman kesilirler. İşleri biraz yolunda gidince de dört kadınla evlenirler,” dedi Havva.

“Bu, lanetli bir şey!”

“Lanetli, ama yapıyorlar işte. Bu köyün en temizi, saf, Allah yolunda olanı Abdullah oğlu Ömer’dir. Bak çok geçmeden çocuğu olmuyor diye ya boşanacak ya yeniden evlenecek.”

“Onların farklı, geçinmiyorlar, her gün kavga ediyorlar.”

“Bütün mesele Çocuklarının yaşamamasıdır,” dedi Havva.

“Onuncu çocuk yaşıyor çok sağlıklı,” dedi Üveyiş.

“Ömer, kız değil oğlan çocuk istiyor. Bütün sorunları oğlan çocuktur,” dedi Havva.

“Bu onların elinde olan bir şey değil ki Allah’ın işi.”

“Erkekler öyle düşünmüyor işte. Geçen yıl, bizim komşu kadın, çocuğu olmuyor diye, gidip on yıllık kocasına kız isteyip kendisine kuma getirdi?”

“Yeni getirdiği kadının da çocuğu olmadı!”

“Kadın zavallı, çaresiz ne yapsın ki?”

“Suç kadında, boşanacağına gidip kocasına kız istedi.”

“İnsanlar dul kalan kadına iyi gözle bakmıyor kızım. Kadıncağız, mecbur kaldı da gidip kendisi kızı istedi, yoksa kocası boşayacaktı,” dedi Havva.

Havva uzun gür örüklerini açtı. Şimşir tarakla uzun uzun taradı. Sonra yeniden örük yaptı. “Maşallah, kızımın çok güzel saçları var. Bu bayramda sana çok güzel elbiseler alacağım,” deyip kalktı.

ONUNCU BÖLÜM

I

Yıl 1934,

“Hisar Kale,” anlamına gelen, Asi ırmağı üzerinde kurulmuş, dünyanın en eski ünlü, su değirmenlerine sahip olması nedeniyle; “Su dolap şehri,” (Medinet-ün-nehir,) olarak adlandırılan Hama kentinde, bir Kürt beyinin; “Eşrefiyye,” denilen, geniş bir arazi üzerinde kurulu yazlığında toplandılar.

Tümü sürgün ve firariydi. Tümü kin ve öfke doluydu. Tümü ikircikli, tedirgin ve huzursuzdu. Geleceğe dair düşleri belirsiz ve karmaşıktı. Hepsi okumuş, toprak sahibi bey, mir, paşa ve ağa çocuklarıydı. Doğup büyüdükları yerin hasretiyle yanıp tutuşuyorlardı. Hala ata yadigârı, doğup büyüdükları topraklara dönme hayali ile yaşıyorlardı.

Kerem, görkemli konakta toplantıyı açarken;

“Çok değerli delegeler,

Kürt halkının mücadelesine gönül veren değerli arkadaşlar,

Xoybûn, yıllardan beri, çok zor koşullarda büyük fedakârlıklarla Kürt davasını sürdürmektedir.

Kürtler, Orta Doğu coğrafyasının en kadim halklarından biridir. Güçlü ve eski bir kültüre sahip barışsever bir kavimdir. Hürriyet ve istiklal arayışının ateşi, Kürtler arasında hiç sönmemiştir. Bizler, hürriyete âşık kadim bir milletin sürgün çocuklarıyız!

Yunanlı tarihçi Herodot’un yazdığına göre, Kyaksar adında bir Kürt kralı, bütün kabile ve aşiretlerin birliğini sağlayarak, İsa’dan önce, 612 yılında Asur’un başkenti Ninova’yı yıkarak, Med imparatorluğunu kurmuş.

Med devleti, daha sonra bir iç ihanetle, persler tarafından yıkılmış. Kürtler, İsa'dan önce, 330'larda Makedonyalı Büyük İskender'in hegemonyasına girmişler. Ardından Roma, Sasani işgali başlamış. Sonra Orta Asya'dan Türk göçleri başlamış ve Osmanlı egemenliği başlamış.

Kürt halkı, yüz yıldan fazla bir zamandır, hürriyet için sürekli ayaktadır. Ankara geçen yıldan beri, Agirî'den sonra genel bir planlama dâhilinde Dêrsim'e yöneliyor. Bize ulaşan bilgilere göre, Zara Kaymakamı, Zarîfe'nin kardeşi Gaxur aracılığıyla düzenlediği bombalı suikastta, idamdan kurtulan, Koçgiri ayaklanma lideri Alişan Bey, parçalanarak ölürken, Haydar Bey yaralı kurtulmuş. Halka önderlik yapabilecek herkesi ortadan kaldırıyorlar. Kürtlük adına ne varsa her şeyi yakıp yok ediyorlar.

Üç paşalar şimdi laiklik, halkçılık, inkılâpçılık, cumhuriyetçilik, devletçilik ve milliyetçilik adıyla; 'tek parti, tek şef, tek ulus, tek bayrak, tek vatan,' diyorlar. Başta Kürtler olmak üzere Anadolu'da yaşayan bütün kadim halkları yok sayıp inkâr ediyorlar. Enver Paşa'nın, Pantürkizm düşüncesini, daha ince yöntemlerle hayata geçiriyorlar.

Geçenlerde bir Fransız gazetesinde Sarı Paşa'nın bir demecini okumuştum. 'Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı, Makedonyalı hep bir ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır,' diyerek Türkiye'deki tüm toplulukları inkâr ediyordu.

Kürtlük adına ne varsa; 'irtica, şaki, bölücü, çapulcu, ağa, şeyh, dış mihrakların tahriki,' deyip yok ediyorlar. İnkılâp denilerek; tüm ağalar, beyler, mirler sindirilmiş, teslim alınmış. Laiklik diyerek; şeyhler, molalar ve hocalar kısıkaca alınmış!

Halkçılık adına; gerçek halkçılığı Karadeniz'in soğuk, derin, karanlık sularına gömdüler.

Milliyetçilik fikriyle; farklı etnik kimlik ve kültürleri imha ediyorlar. ‘Cumhuriyet, demokrasi’ ile diktatörlük geliştiriyorlar.

Üç paşalar, zayıf ve güçsüz durumdayken, biz Kürtleri de kandırıp yanlarına aldılar, güçlenince asıl gayeleri açığa çıktı.

Bizler, Kürt halkı adına, birinci cihan harbini yarattığı koşulları iyi değerlendiremedik. Xoybûn hedeflediği amaca ulaşmadı,” diye konuşmasını alkışlar içinde bitirdi.

“Değerli arkadaşlar,

Bir halkın davası için toplanmış bulunuyoruz. Xoybûn, bu güne kadar neler yaptı? Üzerine düşen görevleri yerine getirdi mi? Bana sorarsanız büyük bir tarihi fırsattı kaçırdık. Böylesi bir fırsat bir daha zor doğar! Bunun sorumlusu Xoybûn’un başında bulunan arkadaşlardır. Celadet Bey ve kardeşleri bu durumun asıl sorumlusudurlar,” dedi bir delege.

“Değerli arkadaşlar,

Kozan Bey ile kardeşi bir tarafta Xoybûn’un yönetiminde yer alıyorlar, bir taraftan da ağalık yapıp kendi mıntıkalarındaki yoksul Kürt köylülerini baskılayıp zulüm yapıyorlar. Bu halk, hiç ayağa kalkıp bunların arkasından yürür mü? Önce halka saygı duymasını bilmelidirler,” dedi öfkeyle bir diğer delege.

“Çok değerli delegeler,

Ali Celadet ve kardeşleri, buradaki delegeler hesap vermelidirler. Para konusunda Amerika’ya gitme, iş adamlarıyla görüşüp para toplama konularında bir sürü şaibe ortalıkta dolaşıyor,” dedi bir diğeri.

“Arkadaşlar,

Xoybûn, Agirî başkaldırısını zafere ulaştırmak için doğru bir karar aldı. İhsan Nuri ve arkadaşlarını görevlendirerek oraya gönderdi, fakat kendisi hiçbir şey yapmadı. Beş koldan Türkiye’ye girmesine rağmen, tek kurşun sıkmadan geri

çekildiler. Burada buna öncülük yapan arkadaşlar, ortaya çıkıp izahat yapmalıdırlar.”

“Değerli arkadaşlar,

Xoybûn bu yapısıyla Kürt halkının kurtuluşuna cevap olamıyor. Kürt davasını kararlılıkla, başarıya götürecektir, kurtuluşu gerçekleştirecek, tüm zorlukları fedakârca göğüsleyecek, sosyalist bir partiye ihtiyaç vardır!”

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

“Bravo çok doğru valla!”

“Tek çare sosyalist bir parti!”

“Evet, hesap vermelidirler,” dedi bir delege söz almadan yerinde bağırarak.

“Bu bir halkın davasıdır.”

“Vicdan gerekiyor vicdan,” dedi bir diğeri yerinden konuşarak.

“Değerli ağalar, beyler,

Duyduğumuz kadarıyla, Xoybûn içinde bazıları kendilerini güvenceye almak için, düşmanla açık iş birliği bile yapmışlar! Bu güne kadar kimse bunun hesabını vermedi.”

“Yaşa, bravo çok doğru!”

“Bunlar netleşmeli!

“Hesap vermelidir!”

Alkışlar, bağırımlar, yuhalamalar...

“Lütfen yerinizden konuşmayın. Sessiz olun, birbirimizi dinleyelim. Biz burada bir halkın kurtuluş davasını konuşuyoruz. Ciddiyete ve sükûnette davet ediyorum. Şimdilik on beş dakika ara veriyorum,” diye bağırarak divan başkanı.

Kürt beyinin büyük, ihtişamlı yazlığının salonunda bir dalgalanma oldu. Homurtular, sesler, bağırımlar, rastgele konuşmalar, küfürler birbirine karıştı. Duvarlarda Avrupa’dan

getirilen tablolar asılıydı. Tavan da iri, kristal avizeler ışıldıyordu. Bir anda sigarlar yakıldı, içeri duman doldu. Delegates homurtuyla büyük bahçeye çıktılar.

“İhanet ha!”

“Evet direnişi içten satmışlar!”

“Ağacın kurdu ağaçtan olmazsa düşman hiçbir şey yapamazdı.”

“Yılan her zaman yılanır, yılan yavrusu hiç zehirsiz olur mu, Paşa oğulları gidip yılanla iş birliği yapmışlar, olacak iş mi bu?”

“İhsan Nuri paşa aslanlar gibi orada çarpışırken, bunlar çok korkak davrandılar, tek kurşun bile sıkmadılar.”

“Korkak yürekli olan, hiçbir zaman ak göğsü göremez!”

“Hürriyet; her zaman bedel, cesaret, fedakârlık ister.”

“Düşmanı bile tanımamış, ciddiye almamışlar.”

“Düşmanın bir karınca bile olsa her zaman hesabını yapıp tedbirini alacaksın.”

“Sınırı geçiyorlar, ama düşmanın tedbir alacağını düşünmüyorlar, tek kurşun sıkmadan gerisin geri kaçıp geliyorlar.”

“Nasıl kurşun sıksınlar ki? Düşman günü gününe, her şeyden haberi olmuş, ona göre tedbirini almış.”

“Baksana bir tek Siyabend, iki karakol basıp teslim almış, sonra Şahin oğullarının adamları; ‘beylerimiz yoksa biz de yokuz,’ demişler.”

“Kozan ile kardeşinin, Türkiye’nin dayatmaları sonucunda, Fransızlarla damışıklı tutuklandığı söyleniyor.”

“Kozan Bey’in zenci kâtibi, para karşılığında Xoybûn hakkında hem Fransızlara hem de Hasan Hüsnü’ye düzenli bilgi sunuyormuş!”

“Sunar kardeşim sunar niye sunmasın ki? Denetleyen mi var, hesap soran mı var? Adam taa Habeşistan’dan buraya gelmiş, içimize yerleşip düşmana bilgi veriyor?”

“Onun suçu değil ki Kozan’ın suçudur.”

“Sanki çok iyi bir şey yapmışlar da şimdi de birbirine girmişler, bir bu eksikti.”

“Bu ağalar, beyler her zaman böyledirler. Geniş, hoş zamanda aslan kesilirler, kavga gelip çatınca da tek kurşun sıkmadan işte böyle kaçarlar.”

“Bazıları Kürt davası için ortaya çıkmış, ama ne kiliseden ne de camiden olmak istiyorlar!”

“Durmadan birbirlerine; ‘beyim, mirim, ağam, şeyhim’ deyip iltifat edip duruyorlar, artık böyle diyenlerin arkasından gitmek haramdır.”

“Tümden reddetmek, hepsini aynı kefeye koymak doğru değil, ama bilmek lazım ki her demirden de kılıç yapılamaz.”

“Mademki sınırı geçtiniz, silahlarınızı kuşandınız, savaşıacaktınız, çoktan çok, azdan az giderdi.”

“Bugüne kadar Xoybûn adına ne yaptılar ki? Bu iş katır meselesine dönüştü. Katıra; ‘babam kim?’ diye sormuşlar, ‘dayım attır,’ demiş.”

“Çıkar, para, kariyer olunca, nasıl da bir birlerini suçlayıp duruyorlar.”

“Halk bunların boyuna, posuna bakıp inandı, kurtuluş dedi ayağa kalktı, ardından yürüdü, ama zamanı gelip çatığında hepsi fos çıktı.”

“Boşuna dememişler; ‘başkasının atına binen kişi, her zaman yaya kalır.’ İngilizlere, Fransızlara, Ruslara güvenerek yola çıkarsan, işte sonucu da böyle olur.”

“Bütün bu gelişmeler Fransızların bilgisi dâhilinde gelişmiş. Onlar da Türklerle ilişkilerini güçlendirmek için kendi çıkarlarına göre kullanmışlar. Onun için bu beş koldan sınırdan içeri girip saldırma planı da bir tür tuzak gibi geliyor bana, tuzak değilse peki bu ne değnek, bu ne iptir?”

“Bizde de suç var. Artık anlamak gerekiyor; ‘katır doğurmaz, tuz yeşermez,’ bu kadar basittir.”

“Xoybûn dostluklarını yanlış kurmuş. Fransız, İngiliz gibi yiyici, sömürücü güçlerle dostluk geliştirmişler. Bunlardan dost olmaz ki bunların dostlukları çıkarlarıyla sınırlıdır.”

“Adamlar kendi çıkarları için taa Avrupalardan, tankla, topla, tüfekte, uçakla kalkıp buralara kadar gelmişler.”

“Artık bunların devri geçti, baksana başaktan yoksun, çıplak sapa dönmüşler.”

“Bir devlet karşısında ayaklanma kararı alıyorsun, ciddiyet gerekmez mi kardeşim?”

“Sen böyle ciddi bir işe kalkışmışsan her şeyi önceden en ince detaylarına dek hesaplayacaksın.”

“Haydi diyelim ki sürüyü görmedin, peki bo...larını da mı görmedin,” diyerek biri kahkaha ile ortalığı velveleye verdi.

“Doğrusunu istersen eğri çizgi, her zaman yaşlı öküzden kaynaklanır, yaşlı öküz hiçbir zaman kendini tehlikeye atmaz.”

“Bunlar neye benziyorlar, biliyor musun? Bunlar, köstebek gibidirler, köstebek; ne kadar toprağı kazarsa kazsın, hepsini kendi başına döker.”

Üç gün boyunca konuşup tartıştılar. Tartışıp birbirlerini suçlayıp durdular. Üç gün süren toplantının ardından divan;

“K... Bey’in maddi konularda, somut ihmalkârlığı var. Hiçbir konuya izahat getirmedi. Toplantımızda konuyla ilgili gelen

önerilerden hareketle; Xoybûn üyeliğinden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir,” dedi divan.

Salonda büyük bir gürültü ve uğultu yayıldı.

“Lütfen beyler susun, birbirimizi dinleyelim. Evet, Celadet Bey buyurun,” dedi divan.

“Bugüne kadar Kürt davası için canla başla çalıştım. Bunun için her şeyimi ortaya koydum, ama bu kadar suçlama karşısında, bundan böyle fazla yararlı olamam, bunun için ben de istifamı veriyorum!”

Uğultular, sesler, gülüşmeler!

“Vah, vah, vah!”

“Bu kadar da olmaz ki hem suçlu hem güçlü.”

“Bırakıp kaçmak olmaz.”

“Lütfen dinleyelim, buyurun ağam,” dedi divan.

“Ben de bu kadar suçlamanın ardından artık, Xoybûn içinde çalışmanın koşullarının kalmadığını düşünüyor, istifa ediyorum!”

“Ben de istifa ediyorum...”

“Ben de...”

“Ben...”

Mir Bedirxan torunlarının devri sona ererken, Xoybûn Kamil Paşa torunlarına kalıyordu. Ancak o gün Eşrefiyye yazlığında uzlaşıcılar araya girdiler. Gece yarısına kadar uzlaştırma çabaları için konuşup durdular.

“İstifa ve uzlaştırma her iki taraf için iyi sonuçlar doğurmaz, halk nezdinde teşhire yol açacaktır. Doğru olan uzlaşmak ve birlikte yürümektir,” dedi ara buluculuk yapan ev sahibi.

Sonra iki taraf da ikna oldu, istifalarını geri aldılar.

Xoybûn artık sadece kâğıt üzerinde vardı.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

I

Amara'nın kurumuş dere yatakları, vadi ve kıraç tepeleri cırılçıplaktı. Otlar kurumuş, iri taşlar ve düz yek pare kayalıklar, hala güz güneşinin altında kızgın birer ateş parçası gibiydi.

Gece kalın, yaygın örtüsünü serince, Karadağ üzerinden büyük Ferat vadisini geçerek gelen rüzgâr yorgun, terli bedenleri serinleterek geçti. Akşamın ılık sessizliğinde, duru gökyüzünde incecik bir hilal görüldü. Bir tilki, Sîsarîk vadisinde, sindiği kayanın oyduğundan çıkıp ay ışığında kurnaz, dikkatli adımlarla sağı solu koklayarak Amara'ya doğru harekete geçti. Önüne çıkan her şeyi, burnuyla kokladı. Karnını doyurmak için av izinin peşindeydi. Bir bağ surunun dibinde aniden durdu. Kuyruğunu dimdik tutup başını kaldırarak sağa sola baktı. Başını eğip burnuyla toprağı iyice kokladı. Hareketli zikzaklar çizerek iz sürdü. Bir fare deliğinin önünde zınk diye durdu. Etrafa baktı. Sonra ön ayaklarıyla, toprağı hızlı hızlı eşeledi. Başarısız olunca, başını kaldırıp birkaç kez viyakladı. Köpek havlamalarına aldırmadan, kulaklarını oynatarak köyün en kıyısında bulunan Bedo'nun evine kadar yaklaştı. Orada pusuya yatıp biraz bekledi. Aralık avlu kapısından içeri girdi. Bir insan gibi ön ayaklarıyla, taşı sağa sola iterek kümesin içine girdi. Tavuklar, sesler çıkartarak hareketlendi. Sarı kart horoz, kanatlarını açıp saldırıya geçti. Göz açıp kapayana kadar, tilki bir tavuğu gırtlğından yakalayıp boğdu, sonra alıp kaçtı. Bedo'nun evinin etrafında geniş bir yay çizerek köpek havlamaları arasında, kuru kenger otlarının bolca bulunduğu, Sîsarîk vadisine girip köyden uzaklaştı. Köpek havlamaları kesilince, solgun ay ışığında durup

geriye baktı. Bir tehlike göremeyince yavaşladı. Avını yiyeceği emniyetli bir yer bulmak için keyifli keyifli yürüdü.

Kadın, sabah yem vermek için tavuk kümesine yöneldi. Kümesin ağzında taşın yana kaydığını görünce panikledi. Yerdeki tavuk tüylerine bakıp;

“Allah’ın belası ifrit tilki! Pis tilki. Bula bula bizim kümesi mi buldun,” diye köpürdü.

“Ne olmuş,” diye sordu Bedo, öfkeli sesi işitince.

“Ne olacak, yine o Allah’ın belası kurnaz tilki.”

“Vay namusuz vay! Bu koca Amara’da bula bula fukara Bedo’nun tavuğunu mu buldun? Ulan kurnaz, alçak, sinsi tilki! Ben o tavukları yemeye kıyamazken, sen gelip yiyorsun. Ben sana bunun hesabını sormaz mıyım? Yakalarsam seni diri diri derini yüzüp ayaklarından ağaca asacağım,” dedi Bedo, öfkeyle eğilip kümesi incelerken.

Güz güneşi iyice yükseldi, yeri göğü ısıtmaya başladı. Bedo, Kümes kapısı için daha büyük bir taş bulup getirdi.

“O namusuz, o alçak tilki, bu taşı asla kaldırmaz. Suç bende, önce düşünüp şu iri taşı getirseydim, tilki kümese giremezdi ki. Giremeyince, tavuğu da götüremezdi. Bütün suç bende, bu taş olsaydı hiçbir şey olmayacaktı,” dedi hayıflanarak.

Günlerden cumaydı. Amara köylüleri işe gitmemiş dinleniyorlardı. Durumları yürekler acısı, paçavralar içinde, yalın ayak, capcanlı, esmer, buğday tenli çocuklar sokaklara düşüp;

“Camiye kanun gelmiiiş!

“Camiye kanun gelmiiiş!”

“Camiye kanun gelmiiiş,” diye bağırıp çağırarak birbirlerini kovalayıp köyün içinde bir tur attılar.

Haberi alan erkekler, birer ikişer meraklı bakışlarla camiye doğru yöneldiler. Ardından tüm çocuklar cami avlusuna doluştu.

Cami kapısının önünde üzerinde; “Resmi hizmete mahsustur,” yazısı bulunan bir araba duruyordu. Kızıl tozdan rengi görünmüyordu. Çocuklar meraklı gözlerle arabanın etrafında dönüp dolaşıyor, iki de bir parmaklarıyla arabanın üzerine rastgele şekiller çiziyordu. Boynunda kravat, ayağında ütülü pantolon, beyaz gömlek, seyrek kır saçları geriye taranmış, orta yaşlı şoför; “Ulan veletler, haydi bakayım uzaklaşın arabadan,” diyerek uyarıyordu.

Cami avlusunda bir kilimin üzerine oturan yaşlı, gözlüklü adamın önünde bir sürü dosya, evrak, kâğıt duruyordu. Solunda muhtar, sağında jandarma Abdullah oturuyordu.

“Köyün tüm erkekleri gelmiş mi,” dedi yaşlı adam gözlüğünü çıkarıp muhtar ile Abdullah’a bakarken.

“Herkes burada efendim,” dedi muhtar, ürkek ve saygılı bir sesle.

Yaşlı adam gözlüğünü eline alıp gözüne taktı, dosyaları karıştırdı, yazılı bir sayfa çıkarıp eline aldı. Tekrar gözlüğünü çıkarıp önüne indirdi. Elindeki kâğıda bakıp ciddi bir pozisyon takınarak inceledi. Sonra yine gözlüğünü takarak karşısındakilere bakıp;

“Şimdi Ankara hükümetimizden, Paşamızdan gelen kanunu, siz Türk vatandaşlarına okuyacağım. Kanunu okumadan evvel, herkes bu kanunun gereklerini yerine getirecektir. Efendim, kanun kanundur, her şeyden daha yücedir. Kanun kanundur, uymak gerekir, uymayanı uydurmak gerekir,” dedi. Ardından kâğıdı eline alıp; “efendim bu kanunumuza göre, ad ve soyadımızı söyleyip yazarken ön ad önde, bilakis soy kütüğünü temsil eden soy adı ise her daim sonda olacak şekilde kullanılacaktır. Başka türlü kullanmak yanlış olur, zira kanun böyle emrediyor. Diyelim ki adamın adı, Ali’dir. Soyadını Aslan

yaptık. ‘Aslan Ali,’ diyemezsiniz. Kanunun emrettiği gibi önce ad, sonra soyadı olacak şekilde; ‘Ali Aslan,’ diyeceksiniz,” dedi ciddiyetle. Bir anda fısıltılı gülüşmeler yayıldı.

“Kanun namına sizleri ciddiyete davet ediyorum,” diye gürledi memur. Elindeki kâğıda bakıp; “bundan böyle, Türk edebine aykırı aşiret, kabile, yabancı ırk ve millet isimlerinin de kullanılması kanunen yasaklanmıştır,” dedi. Devamla; “Burası çok mühim ve elzemdir, mademki bizler birer Türk olarak, Türkiye Cumhuriyetinde yaşıyoruz, tüm isim ve soy isimler de Türklüğe yarışır olmalıdır,” diye izahatta bulundu.

Tekrar elindeki kâğıdı evirip çevirerek; “soyadı seçme hakkı kocanıdır. Karılar soyadı seçemezler efendim. Seçme hakkı sadece ve sadece kocaya aittir,” dedi ciddi ciddi. Gözlüğünü aceleyle çıkarıp önüne koydu. Başını kaldırıp köylülere baktı.

“Efendim bakın kanun ne diyor, size okuyayım,” dedi. Gözlüğünü tekrar takıp; “Meclisimiz, 26 Kasım’da çıkarttığı 2590 sayılı kanunla; efendi, bey, beyefendi, hanım, hanımefendi, paşa, hazret, ağa, hacı, hafız, molla, hoca gibi lakap ve unvanlar şimdilik kanun ile yasaklanmış olup soyadı olarak kabul edilmeyecektir,” dedi üzerine basa basa. Biraz durdu, karşındakilere baktı. “En iyisini devletimiz bilir. Yüce devletimiz, bu unvanları yasaklayarak ahali içinde eşitliği, haksızlığı, ayrımcılığı sağlama emeli gütmektedir,” diyerek izahatta bulundu.

Pür dikkat memura bakıp hiçbir şey anlamayan Bedo iki de bir sağına soluna bakıp; “Bu gece namusuz tilki kümesine girmiş, en iyi tavuğumu alıp götürmüş. İşte şans, alçak tilki koca Amara’da bula bula benim kümesi mi buldu, şanssızlık işte,” deyip duruyordu.

Memur karşısında duran, Bedo’ya bakıp;

“Senin adın lakabın neydi,” dedi. Sorulan soruyu anlamayan Bedo, memurun yüzün bel bel baktı.

“Adı; Bedo Şah’tır,” dedi Abdullah.

“Ya öyle mi? Kanunen; ‘şah,’ demek yasaktır. Muhtar şu Bedo’nun en önemli özelliği nedir,” dedi memur.

“Memur Bey, Bedo çok cimridir efendim. Malını, mülkünü yemez de hep saklar,” dedi muhtar. Ardından, o gece meydana gelen tilki vakası ile geçmişte kalan, buğday meselesini abarta abarta anlattı.

“O zaman soyadı; ‘Eliaçık,’ olsun. Bedo Eliaçık olsun ki, bir daha cimrilik yapıp devletimizden buğday saklamasın,” dedi memur.

“Evet, senin adın neydi,” dedi memur bir diğerine bakarak.

“O Türkçe bilmiyor, adı; Ali’yê Kürdo’dur,” dedi Abdullah.

“Ne demek Türkçe bilmiyor? Neden şimdiye kadar öğrenmemiş ki? O zaman soyadı; ‘Öztürkoğlu,’ olsun,” dedi. Devamla; “Ali Öztürkoğlu,” diye tekrarladı. Yine önündeki kâğıda bir şeyler yazıp çizdi.

“Peki, senin ne lakabın var,” diyerek yaşlı, aksakallı adama sordu.

“Efendim bana molla oğlu derler. Soyadım; Mollaoğlu olsun, rahmetli babam iyi bir âlim, molla ve din adamıydı,” dedi yaşlı adam. Memur gözlüğünü takıp karşısındakine ters ters baktı.

“Sen ne kadar cahil bir adamışsın. Biraz önce kanunu size okudum. Kanunun 3. maddesi; ‘ağa, hacı, molla, hafız, hoca, efendi, bey, beyefendi, hanım, hanım ağa, paşa, hazret,’ gibi sıfatları katı surette yasaklamıştır. Bu isimi kullanamazsınız. En iyisi size; ‘Türkoğlu’ soyadını verelim,” dedi memur.

“Abdullah Bey, şu adamın ağızı hep açık neredeyse sinek girecek,” diye güldü. Ardından soyadı; “Ağızıaçık, olsun. Ahmet Ağızıaçık,” dedi.

“şu sıradaki iri güçlü adam pehlivana benziyor, soyadı; ‘Pehlivan,’ olsun.”

“Ya bu adam?”

“Buna Hemê Eyşê,” derler. Eyşê dul bir kadınmış.

“O zaman soyadı; ‘Dulavrat,’ olsun. Hemê Dulavrat.”

“Memur bey, benim ki; ‘Aslan,’ olsun,” diyerek Hemê Eyşê itiraz etti.

“Olmaz, katiyen böyle bir şey olmaz. Kanuna karşı mı geliyorsun?”

“Evet, sıradaki senin ne lakabın vardı?”

“Efendim bu adam laldır, konuşamaz,” dedi Abdullah.

“O zaman bunun soyadı; ‘Laloğlu’ olsun.”

“Bu da köyün çobanı Alıkan. Bingöl’den göç edip buraya gelmiş,” dedi Muhtar.

“Soyadı; Alıkan Bingöl,” olsun.

“şu adamın ki ne olsun?”

“Onun dedesi karanlıktan korkardı.”

“Soyadı; ‘Korkmaz,’ olsun ki, bir daha korkmasın.”

“Ya bu adam?”

“Bu adam, her gece çıkıp gökyüzünde yıldızlara bakar.”

“Bunun soyadı da; ‘Yıldız,’ olsun.”

“Ya şu iri pazılı adam?”

“Memur bey, bu adam, bu yıl tam bin dal teyek üzüm dikti,” dedi Abdullah.

“Çok güzel, o zaman soyadı; ‘Bindal,’ olsun,” dedi memur.

“Peki, şu sırada bekleyen adamın nesi var?”

“Adamın dedesi şimşekle ölmüş,” dedi muhtar.

“Soyadı; ‘Şimşek,’ olsun,” dedi memur.

“Aha şu adamın babası Çanakkale savaşında kahramanca savaşış şehit düşmüş,” dedi muhtar.

“Onun soyadı da; ‘kahraman’ olsun.”

“Ya şu yaşlı adamın ne lakabı var,” dedi memur.

“Onun dedesi bir oturuşta, tek başına bir kuzuyu yiyip kalkardı,” dedi Abdullah.

“Desene aslan gibi parçalayıp yiyormuş, o zaman soyadı; ‘Aslan,’ olsun.”

“Haydi, gel bakayım sıradaki, şimdi sen seç bunlar arasında kendine bir soyadı,” dedi memur.

“Memur bey, benim ki; ‘Aslan,’ olsun efendim.”

“Olmaz onu birisi aldı.”

“Pehlivan olsun, efendim.”

“Olmaz, onu da aldılar.”

“Vay be ne günlere kaldık,” dedi yaşlı köylü öfkeyle.

“Olur olur soyadın; ‘Negün,’ olsun. Mehmet Negün.”

“Ya şunun soyadını ne koyalım Abdullah efendi?”

“Memur bey onun tanınan, bilinen bir adı zaten var.”

“Öyle mi? Zaten adı var diyorsun ha, o zaman soyadı; ‘Adıvar,’ olsun.”

“Ya Husên oğlu jandarma Abdullah, siz hangi lakapla tanınırsınız,” dedi memur.

“Bize, Mala Husênê Öcê,” derler.

“Öç ha!”

“Öyle değil, Öcê Kadın vardı, ama bizim soyadımız; ‘Öcalan’ olsun,” dedi Abdullah, atalarının Abdi Ağa’nın öcünü alma isteğini anımsayarak.

“Peki, o zaman; ‘Abdullah ÖCALAN,’ diye yazalım seninkini de,” dedi memur.

“Evet, Memur Bey, benim ki; ‘Abdullah ÖCALAN,’ olsun.”

“Abdullah Bey, kimden öç alacaksınız?”

“Nemrut, Firavun olanlardan, Zülüm yapanlardan öç alacağım,” dedi, Abdullah ÖCALAN.

Memur herkese birer soyadı dağıttıktan sonra evraklarını alarak, şoförüyle arabaya binip Urfa’ya doğru yola çıktı.

II

Sonbahar gelmiş, köylüler çift sürmeye başlamışlardı. Bağ bozumu hala devam ediyordu. “Yağmur yağacak,” diye işleri bir an önce bitirmenin telaşı vardı. Köyün sürüleri, anızların içine yayılmış, çoban Alîkan onları kavalıyla yönlendiriyordu.

Abdullah, erken kalkmış, avluda dönüp dolaşan kızına; “sabah sabah ne at gibi kişneyip duruyorsun, biraz anana yardım et,” dedi.

“Başım çatlayacak ağrıdan. Kirli kan birikmiş, hemen akıtmam lazım, yerimde duramıyorum,” dedi Besê.

“Oğlum Ömer, Emine nine’yi çağır çabuk gelsin. Anan hasta, acilen kan alması gerekiyor,” dedi. Ömer avlu kapısına yönelirken, “Söyle malzemeleri de unutmasın,” diye ekledi Abdullah.

Kadın, Ömer ile birlikte çıka geldi. Bezden torbasını indirdi. İçinde neşter biçimindeki keskin bıçağı çıkarıp kaynar suda yıkadı. Yeşil damarları dışarıya fırlamış, buruşuk eliyle keskin bıçağı aldı. Besê’nin derin çizgiler düşmüş alnını inceledi. Sol eliyle başını tutup belirlediği yere bıçağı hafifçe vurdu. Besê’nin başını hafif öne eğdi, damla damla kan akmaya başladı. Yere akan kanın miktarına bakıp; “biriken kirli kan aktı kızım, tamam bir şeyin kalmaz,” deyip bıçağı vurduğu yerin üzerine getirdiği bezi bastırdı. Biraz bekledi kan kesildi.

“Emine nine ellerin dert görmesin,” dedi Besê.

“Kızım, Allah şifalar versin,” deyip gitmek için ayağa kalktı.

“Allah sana uzun ömürler versin, şifalı ellerin dert görmesin Emine nene,” dedi Besê.

“Oğlum Ömer, Emine nineni evine kadar götür,” dedi. “Üç yumurta da armağan ver,” diye ekledi.

Ömer, eve döndükten sonra; “Ne öyle tavuk gibi tepeme dikilip bakıyorsun, zaten geç kaldım, çabuk bir şeyler getir de bir iki lokma yiyip tarlaya gideyim,” dedi.

“Açsan, önce istemesini öğren,” dedi Ayşe bağırarak.

“Gece gündüz ortalığı velveleye verip yaşamı cehenneme çeviriyorsun. Her gün, her saat dırdır edip duruyorsun. Beni böyle çöllere düşüren, evden kaçıratan nedir hiç düşündün mü,” dedi Ömer.

“Sen de hep beni suçlayıp duruyorsun,” dedi Ayşe.

“Başını bacaklarının arasına koyup beklemenin âlemi yok, görüyorsun işte bir arada yapamıyoruz,” dedi Ömer.

“Olmuyorsa olmasın,” dedi Ayşe sesini yükselterek.

Ömer her zamanki gibi yemek yemeden, kalkıp hırsla evden çıkıp tarlaya doğru yola çıktı.

Ayn, yemek yemeden giden Ömer’in arkasından bakarak; “Allah’ım, sen bana sabır, bunlara da bir akıl ver. Ne olacak bunların hali? On yılı geçti hala kavgaları sürüp gidiyor,” dedi.

Mala Abdullah’ê Husênê Öcê’nin evinde huzur yoktu. Her gün Ömer ile Ayşe kavgası vardı. Ömer, üç günden sonra eve gelmiş, geldiği akşam Ayşe ile yine kavga etmişti. İkisinin kavgası tüm aileye acı veriyordu. Son günlerde kavgaları iyice şiddetlenmişti. Ömer ile Ayşe arasında her şeyin kopup bittiğini gören jandarma Abdullah, olup bitenleri izliyor üzülyordu.

“Kızım Ayşe, bu kavganız böyle nereye kadar sürüp gidecek? Biraz daha alttan alsan zıtlaşmasan kocanla, daha iyi olmaz mı,” dedi Besê.

“Besê ana, inşallah düzelir, ben bir şey yapmıyorum ki. Ömer hep bağırıp çağırıyor, bana çok ters davranıyor,” dedi Ayşe.

“Biraz daha yumuşak davransan her dediğine cevap yetiştirmesen geldiğinde güller yüzle karşılayıp gönlünü alsan düzelir her şey. Belki Allah ikinize de yardımcı olur kızım. Evin içinde huzur kalmadı,” dedi Besê.

“Besê anne, ben ne yapsam da kabul etmiyor. Bir kere kafaya koymuş, benim dediğim her şeye itiraz ediyor,” dedi Ayşe.

“Sen de ondan aşağı kalmıyorsun ki. Ne diyorsa karşılık veriyorsun, iş daha da çıkmaza giriyor,” dedi Besê.

Ekim ayının sonlarıydı. Aralıklarla yağmurlar yağıyor, sonra güneş çıkıp kına gibi kızıl toprağı ısıtıyor, Amara köylüleri hala tarlarda çift sürüp tohum ekiyordu. Ömer ile Ayşe kavgası devam ediyordu. Ömer, gün doğmadan, kalkıp çalışmaya gitti. Ayşe de; “Besê anne, biraz işim var, anneme yardım edeceğim, eve geç döneceğim,” diyerek evden çıktı.

Besê ile Ayn de evde işleri bitirip kapıyı kapatıp birlikte tarlaya gittiler. Tarladaki taşları toplayıp bir kenarda üst üste yığarak öbek yaptılar. Gün boyu yağmur kısa aralıklarla yağıp durdu.

Akşama doğru, toprak iyice ıslanıp çalışamaz hale gelince, Ömer, Besê ile Ayn, arka arkaya verip eve döndüler. Ayşe de onlardan biraz önce eve gelmişti.

“Sabahtan beri aç aç çalışıyoruz, sofrayı kur,” dedi Ömer.

“Yemek daha yapmadım, ama yapacağım, biraz sabırlı olsan,” dedi Ayşe.

“Şimdiye kadar neredeydin? Niye yemek yapmadın,” diye bağırdı Ömer.

“Nerede olacağım, annem çağırmıştı, ona yardım etmeye gitmiştim.”

“Bu saate kadar mı?”

“Ne olmuş bu saate kadar, işi vardı, ona yardım ettim.”

Ömer, eve girerken, Ayşe’nin çamurlu ayakkabılarını anımsadı. Kavgalarını dinlemek istemeyen, Besê ile kızı yemek yapmak için ocağa gitti. Ömer tekrar kapıya gidip ayakkabılara baktı. Ayakkabılar çamur içindeydi.

“Annesinin evine giderse ayakkabılar neden bu kadar çamurlu olsun ki? İki adımlık yer. Köy içinde fazla çamur da yok, biz tarlaya gidip geldik yine de ayakkabılarımız bu kadar çamurlu değil.” diye düşündü. “Bu ayakkabılar, nasıl böyle çamur olmuş? Demek ki daha yeni geldi, temizleme fırsatı da bulmadı,” dedi kendi kendine. Ayşe’nin ayakkabılarına daha dikkatli baktı. Bir de kendi ayakkabılarına baktı. Yeni bir şey keşif etmiş gibi tüm ayakkabıları yan yana verip inceledi.

“Ayşe’nin ayakkabısındaki çamur bozdur. Bizim ki kırmızıdır. Amara’da boz çamur yok, bu kadın nereye gitmiş acaba” dedi kuşkuyla. “Boz toprak nerede olabilir? Amara’nın hiçbir yerinde boz toprak yok. Bizim tarlanın toprağı kına gibi kırmızıdır,” dedi kendi kendine mırıldanarak.

İyice kuşkulandı, meraklandı! Bahar da Birecik’e gittiği günleri anımsadı. Birdenbire;

“Bulдум bulдум nereye gittiğini. Bu kadın beni kandırıyor, yalan söylüyor,” dedi seslice kendi kendine. Hızla içeri girerek;

“Sen beni kandırıyorsun. Utanmadan gözlerimin içine baka baka yalan söylüyorsun,” diye bağırdı.

“Niye seni kandırıyorum ki,” dedi Ayşe, titrek ürkek bir sesle.

“Yalan söylüyorsun, annene gitmedin.”

“Yalan söylemiyorum, sabah çıkarken, Besê anneme de gideceğimi söyledim.”

“Sen beni kandırıyorsun. Ayakkabılarındaki çamur bozdur, köyün içinde boz çamur yok, başka yere gitmişsin,” dedi Ömer.

Ayşe, iyice sıkışmış, çıkmaza girmişti. Ömer’i ikna etmek için; “Anneme gittim,” deyip yemin üstüne yemin edip duruyordu.

“Hayır, sen Birecik’e gittin, bana yalan söylüyorsun.” Ömer, öfkeden tir tir titriyordu.

“Hayır, anneme gittim,” diyerek Ayşe, kesik kesik hıçkırarak ağlıyor, durmadan; “Kuran çarpsın ki, anneme gittim,” diyordu.

“Sen Birecik’te cezaevine o alçak, o uğursuz, katil adamı görmeye gittin.”

“Gitmedim.”

“Daha önce seni uyarmıştım, gitmeyeceksin demiştim.”

Hikâyeyi tüm Amara biliyordu. Çok eskiden, köyde bir genç, yoksul, kimsesiz, güzel bir kızı kaçırmaya kalkışmıştı. Kâhya kızı gencin elinden alıp bir tokat vurmuş, mesele büyümeden sorunu çözdüğünü, hayırlı bir iş yaptığını düşünerek olayı kimseye duyurmadan, kızı geri ailesine teslim etmişti. Olaylar beklenmedik tarzda hızlı gelişmişti. Gururu incinmiş, aşktan gözleri kan çanağına dönüşmüş, öfkesi bir kara bulut gibi kaynayan yoksul genç, aynı gece kendi öfkesine yenik düşerek herkesten habersiz, kâhyanın yatağına kadar sokulup başına mavzerle bir el ateş ederek kaçıp gitmişti. Kâhya, yatağında kanlar içinde hareketsiz kalmıştı.

Gören, bilen, ortada hiçbir iz, delil yoktu.

“Kim vurdu kâhyayı?” diye köy çalkalanıyordu.

Silahın ateşlendiği noktada bir kandamlası! Bir damla daha! Bir damla daha! Mezarlıkta bir dedikodu yayıldı; “Kâhyayı kızı kaçıran çocuk vurmuş.”

Çocuğun parmağına baktılar, yaralı parmağından sonuca ulaştılar. Kız kaçırmayla başlayan olaylar dizisi, zaman ırmağında, bir kartopu gibi yükseklerden vadilere yuvarlanıp büyümüş, yıllarca süren bir kan davasına dönüşmüştü. Onlarca yıldan beri karşılıklı birbirini öldürerek devam ediyordu. Köyün tümü birbirine kız alıp vermekle, akraba olmuştu. Bir taraf Ömer’in, bir taraf Ayşe’nin akrabasıydı.

Ayşe, o gün Birecik’te cezaevinde bulunan akrabasını annesiyle birlikte ziyaret etmişti. O akşam, Ömer’in bütün hırçın öfkesi, Ayşe’nin suçlu gibi sinmesi bu olaydan dolayıcıydı.

“Amara’da beyaz toprak yoktur, yalan söylüyorsun,” dedi Ömer öfkeyle.

“Hiçbir yere gitmedim,” diye diretti Ayşe.

“Sen cezaevine gittin, ben sana gitmeyeceksin demiştim, artık bu kadarı da fazla. Bu kadarı da kabul edilemez. Ben ‘gitme’ dediğim halde gidip görüşmüşsün. Bir de utanmadan inkâr ediyorsun. Amara’nın toprağı kırmızıdır, kına gibi kırmızı! Birecik’in toprağı bozdur. Ayakkabılarındaki çamur da bozdur. Belli, besbelli ki ben tarlaya giderken, sen de evden çıkıp cezaevine gitmişsin. Bir de utanmadan yalan söyleyip inkâr ediyorsun. Artık seninle birlikte yaşayamam,” diye bas bas bağıırıyordu.

Derken, Ömer, o saat, oracıkta, o öfkeyle, üç kere üst üste;

“Boş ol! Boş ol! Boş ol,” dedi.

Boşandılar!

Evlilikleri; o saat, orada, o öfkeyle sona erdi.

Ayşe; o akşam, o saat, o öfkeyle eşyalarını toplayıp babasının evine gitti.

Gülsün bebek, bir başına annesiz kaldı!

III

Şeyh İmam haber üstüne haber yolladı. Mislim ile Abdullah'ı aracı olarak gönderdi. Hamit, meseleyi Havva'ya açtı. Havva Önce Leyla sonra Üveyiş ile konuştu. Çok geçmeden Şeyh İmam Üveyiş'i oğluna istemeye gitti. Ardında hazırlıklar yapıldı. Üveyiş davul zurna ile Bazur köyüne gelin gitti.

Üveyiş, hiç beklemediği bir anda kısa bir sürede gelin olmuş Bazur köyüne gitmiş; “her şey ne kadar ani oldu,” diye düşünüyordu. Gelin gittiği yeni ev, ona yabancı, garip geliyor, alışamıyordu. Amara'daki çocukluğunu, yaşamını, evini özliyordu. “Ey kırlangıç hacca selam söyle,” sözü kafasında dönüp dolaşıyordu. Kırlangıcın ayağına mavi boncuk takıp o sonbahar da kırlangıç göçü başlayınca; “ey kırlangıç hacca selam söyle,” demişti, Üveyiş. Ertesi yıl baharda kırlangıç gelince; “ey kırlangıç hoş geldin, geldiğin güzel yerlerden, selam getirdin mi bana,” diyerek gülmüştü.

“Kırlangıçlar, sonbahar ile kışı hacca, bahar ile yazı da yanımızda geçiriyorlar, keyif onların keyfi,” demişti Hanîfe kahkaha atarak. Şimdi o ilk kırlangıç mevsimini düşünüyor, kaygılanıyordu. Her nedense her mavi boncuklu kırlangıcı düşündükçe hüzünleniyor, kaynağı belirsiz bir kaygıya kapılıyordu.

Bazur köyünün bütün genç kızları, gelinleri, yeni gelin gelen Üveyiş'i görmeye geliyordu. Gidip gelini ve çeyizini görmek, sevincini paylaşmak çok kadim bir Kürt geleneği idi. Gelenler çoğaldıkça mavi boncuklu kırlangıç, gelip düşlerine yerleşiyordu.

Mavi başörtüsünün altında ılık ılık parlayan kara, derin gözleri, Üveyiş'in alımlı, çekici duruşuna sabitlenmiş, gizemli gizemli bakıyordu. Duvara dayalı, ceviz kakmalı boy aynasına baktı, kederli kederli gülümsedi. Sonra kırılgan, kırılğan, titrek, alıngan ve hüzünlü bir sesle;

“Abla sen Amara’dan mı buraya gelin geldin,” dedi Berçem.

Üveyiş, kendisine merak ve ilgiyle bakan Berçem’in gölgelenen sır dolu gözlerine baktı, belirsiz bir tragedyayı hissetti. Duyguları depreşti, bir acıma dalgası içini kapladı. Bir an iri, ela gözleri buğulandı, gülümseyerek;

“He ya,” diyerek onu yanıtladı.

“Allah mesut, mutlu etsin sizi,” dedi Berçem.

“Allah ne muradın varsa versin,” dedi Üveyiş.

“Nerede o şans bizde,” dedi Berçem, uzun kirpikleri derin, kara gözlerini gölgelerken.

Sanki bütün bedenini ölüm sıcağı basmış, durmadan terliyordu. Berçem o an; acısını, içine düştüğü dehşeti bastırmaya çalıştı. Yüzü saydamlaştı, şakakları sarardı. Her şeyini elinden almış gibi tuhaf tuhaf Üveyiş’e baktı. Yana sarkan ellerini kaldırıp göğsünde kenetledi.

Üveyiş, Berçem’in kısılmış burnuna, yüzündeki gerginliğe bakıp karakaşlarının altındaki göz bebeklerinin sönen ışıltısındaki manayı çözmeye çalıştı. Gözlerinin taa gerisinde masum saf, aldatılmış, kırılğan sevgi kırıntılarını yakaladı. “Acaba,” diyerek belli belirsiz bir şüphe içine düştü. O da iri kahve gözlerle, Berçem’in iri, derin, kara gözlerine baktı. Hiçbir kötülük sezmedi, ama; “Bu gece kadar derin, anlamlı gözlerde, bir tuhaflık var,” dedi kendi kendine. Belli belirsiz hüzün, acı ve kıskançlık karışımı, ince bir sızı yüreğini çiziktirip geçti. Acıma duygusuyla, karşısındakinin derin, kara gözlerine bakıp gülümsedi. Berçem de

iri kahve gözlere bakıp dostça güldü. İki çift göz, bilmedikleri meçhul bir olay, yer ve zamanda birbiriyle ilişki kuruyordu. Diğer kızlar çeyize bakıp;

“Ay ne kadar güzel.”

“Bu şar çok harika!”

“Hele bir de şu fistanın parlaklığına bak!”

“Sandığı da çok güzel!”

“Gelinin kendisi de güzel!”

“Bu Ali de ne şanslı çocukmuş, durdu durdu turnayı gözünden vurdu vallahi,” deyip kahkahalarla gülerken, kızlardan biri, Üveyiş ile Berçem’e bakıp yanındakilere alaylı alaylı göz kırptı! Üveyiş ile Berçem aynı anda, aynı bakışı yakaladı.

Berçem, boğulurcasına Üveyiş’e bakıp rastgele konuşmaya başladı. Sonra gözleri nemlendi. Hiçbir şey demeden sessizce çıkıp gitti.

Üveyiş tuhaf tuhaf arkasından baka kaldı.

İri bir baykuş, köyün yakınındaki taş öbeğin üzerine tünemiş uğursuz uğursuz öttü. Sonra aniden sesi kesildi. Av ile avcı karşı karşıya geldi. Zorlu bir boğuşma ve çırpınmanın ardından, gök mavisi yaban güvercinin yenik, acı çılgılığı geceye düştü.

İki horoz, arka arkaya uzun uzun öttü. Gönlü, ışığı, soluğu bol şafağın alaca karanlığında, Bazur köyü hareketlendi. Kapılar açılıp kapandı. Kaz tıslamaları ile köpek havlamaları birbirine karıştı. Katırların nal sesleri, daracık sokaklarda yayıldı.

Alımlı orta boylu, aysız, yıldızsız geceden daha siyah olan saçları, beline kadar iniyordu. Gözleri siyah, ışık geçirmeyen okyanus dibi gibi sonsuz, derin, dipsiz, kara bir uçurumu andırıyordu. Zifiri karanlıkta bir çift yıldız gibi ıslıl ıslıldı. Boy

aynasında uzun uzun kendine baktı. Daha yeni genç kızlığa adım atıyordu.

Seher, yanan melül çıra ışığında, kızını boy aynası önünde böyle sevinçli görünce, geçmişe dalıp gitti. Mahmut alaca şafakta, dört katırla birlikte evden çıkıyor, o da; “gitmesen olmaz mı,” deyip uykulu gözlerle peşinden bir tas su döküyordu.

Mahmut oduna gitmiş, o da sabah kadınlarla birlikte, bitki kökleri toplamaya gitmişti.

Seher, Mahmut’un gidip bir daha dönmeyişini, dere kenarında nasıl sancılanıp acı çektiğini anımsayınca, ürkerek; “o kara kapkara bir gündü. Allah bir daha göstermesin,” dedi kendi kendine.

Su kenarında sancılar çekmiş, acıdan kıvranarak yere yığılıp bağırıp çağırmıştı. Kadınlar, onu suyun kenarında bir söğüt ağacının gölgesine çekip yatırmışlardı. Akan berrak suyun kenarında, dalları suya değen bir salkım söğüt ağacının altında, telaşlı kadın çığlıkları arasında bir kız doğurmuştu.

Seher kazasız, belasız suyun kıyısında doğum yapınca kadınlar, adı; “Berçem” olsun dediler. Doğumu yaptıran orta yaşlı kadın, itiraz ederek;

“Güzel kızım, şu güzel suyun kenarında doğdu. Adı; Berçem olsun, ama o, şu alımlı, zarif dalları, şu akan berrak suya değen, han gibi büyük alımlı söğüt ağacının gölgesinde bir sultan edasıyla doğdu. Adı; ‘Berçem Sultan’ olsun,” dedi. Hep birlikte; “vallahe çok güzel isim. Adı; ‘Berçem Sultan,’ olsun,” dediler.

Kadınlar, söğüt ağacının dallarından tutup akan suya bakarak, bebeğin kulağına, üç kere üst üste hep birlikte; “Ber-çem-Sultan,” diye fısıldadılar. Ardından, koro söyler gibi; “Kızımız Berçem Sultan, şu su gibi berrak, şu su gibi akışkan, güzel ve aziz, şu söğüt dalları gibi ince, zarif ve güzel olsun; analı, babalı

büyüsün,” diye bağırdılar. Adı; Berçem Sultan’dı, ama herkes ona; “Berçem,” diye hitap ediyordu.

Aynanın karşısında mermerden bir heykel olmuştu. Yüzü esmer, kusursuz, pürüzsüz ve çekiciydi. Bir yandan kendine bakıyor, biryandan da saçlarını tarıyordu. Gözleri, siyah, dipsiz bir uçurum kadar derindi.

Seher, o anı hatırladı. Gözleri buğulandı. Geçmişe dalıp gitti. Her şeyi yeniden yaşıyor gibiydi.

O sabah, Mahmut gittikten bir hafta kadar hiçbir haber alamamıştı. Kara haber tez yayılmış, ama hiçbir iz ortada yoktu. Herkes bir şeyler anlatıyordu. Seher, hep Mahmut’un dönüp geleceği beklentisiyle umutla kapıya bakıp durmuştu.

Bir hafta sonra iki katır, gelip Seher’in kapısı önünde durmuştu. Güneşli, güzel bir bahar günüydü. Seher katırları içeri almıştı.

O gün, gözlerinde iki damla yaş toprağa dökülmüş, tüm umudunu yitirmiş, yeni bir yaşama başlamıştı.

Mahmut hakkında birçok hikâye anlatıldı. Seher yıllarca Mahmut’un yolunu gözledi. Hiçbir haber alamadı ne ölüsünden ne dirisinden. O günden sonra Mahmut’un bıraktığı yerde işi devam ettirdi. Odun satarak yaşamını sürdürüyordu. Berçem Sultan da çocuk yaşta, odun ve kereste toplamayla tanışmıştı.

“Kızım, herkes yola çıktı, geç kalıyoruz, odun toplamaya gideceğiz düğüne değil,” dedi Seher tepkiyle. Sonra avluya çıktı. Berçem;

“Tamam, geliyorum,” deyip elindeki her mevsim yeşil kalan, yapraklı ve sert yapılı, şimşir ağacından el işçiliği ile yapılma sağlam, dayanıklı, çift taraflı tıraşı tepkiyle aynanın önüne indirdi. Eli sertçe aynaya değdi. Ayna, şangır şungur parçalanarak yerlere döküldü. İri cam kırıkları gaz yağı çirasına değdi, çıra

devrilip söndü. Sanki görünmez iri, kirli, bir el, karanlıkta aynayı parçalayıp çırayı söndürmüş hissine kapıldı. Evin içi, birdenbire kap karanlık oldu. Kirli el boğazına yapışıp boğacakmış gibi korkuya kapıldı. Karanlıkta ürktü. Bendi benzi sarardı. Nefes alış verişleri hızlandı. Korkuyla, kaçarcasına avluya çıktı. Büyük bir tehlikeden kurtulmuş gibi yüreği hızlı hızlı atıyordu. Kaynağı belirsiz bir sıkıntı ve acı hissetti. Eline baktı, kan damlıyordu. Kanayan elini bir bezle bağladı. Yüreği, “küt küt küt,” atıyor, elleri titriyordu.

Ana kız, iki katırı alıp vadi yoluna girdiler. Belesor köyünden gelen köylülerle birlikte, gemiye binip öte yakaya geçtiler. Karadağ’a vardıklarında Bazur ve diğer komşu köylerden gelenler ormana dağılmış, odun ve kereste kesiyordu.

Berçem ile Ali kapı komşuydular. Çocukluktan beri birbirlerine ilgi duyuyorlardı.

Üveyiş, Bazur’a gelin geleli yirmi gün olmuştu. O gün, ilk kez kayın babası Şeyh İmam, kayın annesi ve Ali ile birlikte oduna gitmişti.

“Acaba odunlar nasıl toplanır? Ne yapmam gerekir, becere bilir miyim ya yapamazsam ne derler,” diyerek gece boyunca yatağında kıvranıp durmuştu.

İlk gün ışınları, ormana düşüyor, kuru ağaçların köküne inen balta sesleri ile kuş cıvıltıları birbirine karışıyordu. Üveyiş, ilk kez ormanı görüyor, şaşkın şaşkın etrafına bakıp balta seslerini dinliyordu.

Berçem Sultan ile annesi oradan geçince, odun kesen Ali, anlık bir duyguyla kapılıp önlerine çıktı. Önce küçük bir itiş kalkış, dalgalanma oldu. Herkes dönüp onlara baktı.

“Oğlum sen delirdin mi ne yapıyorsun,” deyip Ali’ye bağırarak ses gelip Üveyiş’in kulaklarında yankılandı.

Üveyiş, olduğu yerde taş kesilmiş, utancından yüzü kızarmış, öfkeyle olup bitenleri izliyordu. “Şerefsiz alçak, namusuz, sen görürsün bir saniye bile senin yanında kalırsam,” diye söylendi kendi kendine. Öfkeli ve tepkiliydi. Eğilip yerden bir taş, iri bir taş aldı!

“Oğlum sen delirdin mi,” diyen ses kulaklarında yankılanıp duruyordu. Elinde taş, taş kesilmiş, öylece bekliyordu. “Bu taş, bu iri taş kafasına vurup bu şerefsizi bir köpek gibi geberteceğim,” diye düşündü. Üveyiş, elinde taş, taş kesilmiş öylece bekliyordu.

“Benimle gelmesen seni öldürürüm,” dedi Ali. Şeyh İmam ile eşi araya girmiş, oğluna bağırıp çağırıyordu.

“Ulan şerefsiz, zorla mı kaçıracaksın? Kaçır da seni göreyim,” dedi Berçem öfkeyle.

Ali, evden çıkarken, mermiyi namluya sürdüğünü unutmuş, eli tetikteydi. Seher telaşlı, kaygılı ve öfkeliydi! Kızını korumak için dişi bir aslan kesilmiş, bağırıp çağırıyor, kargaşa sürüp gidiyordu. Sesi duyan oduncular, durup onlara bakıyordu.

Ali kontrolünü yitirmiş, sağ elinin işaret parmağı tetikte, namlu, Berçem Sultan’ın göğsündeydi. Heyecanlandı, elleri titredi, içgüdüyle aniden tetiğe bastı. Namluda kızıl alevler saçtı.

“Ahh alçak adam,” diye acı, keskin, derin, uzun bir çığlık attı.

Kuşlar, ağaç dallarından havalanıp gökyüzüne doğru yükseldi. Üveyiş, kuşlara bakıp mavi boncuklu kırlangıcı anımsadı. Kara, kapkara düşler gelip kafasına takıldı. Boynundaki mavi firuze kolyeye baktı. Hawa ile Hamit’i düşündü.

Berçem, bir an karşısındakilere baktı. Dizlerinin bağı çözüldü, gözlerine bir sis perdesi indi. Gökyüzü, bulutlar, ağaçlar, Üveyiş,

Seher, Ali, etrafında dönmeye başladı. Aklı bulanıklaştı. Sonra kanlar içinde yere yığıldı. Silah sesiyle oduncular, birer ikişer koşup geldiler. Gelip yerde kanlar içinde yatan Berçem'in güzelliğine bakarak hayıflanıp büyülediler.

Elinde silah, ayakta şok olmuş, etrafına şaşkın şaşkın bakan Ali'ye bakıp acıdılar. Yüzü; bir mumyanın yüzüne dönmüş sarı, sapsarıydı. Bir hazan yaprağı gibi titriyordu. Yüzü; vakitsiz ölmüş, birinin titrek, güz yaprağı gibiydi. Soğukta donmuş gibi tir tir titriyordu. Titreyen elinden, tabanca gürültüyle yere düştü.

Üveyiş elinde taş, taş kesilmiş, kaide üzerinde duran bir heykel gibiydi. Beklenmedik anda kendiliğinden deklanşöre basılmış, bir fotoğraf karesinde donup kalmış gibi öyle olduğu yerde bekliyordu. İki anne, iki kadın, şaşkın şaşkın birbirine bakıyor, her şeyin bir rüya ve hayal olmasını bekliyordu.

Kurşun sesiyle; "ahh, alçak adam," diyen Berçem yere yığıldı.

Seher; "Mahmut'tan sonra, tüm ömrünü adadığım, Berçem'im de gitti. Ben şimdi bir başıma ne yapacağım," diye düşünüyor, garip garip etrafına bakıyordu. Mahmut'u, Ferat'ın hırçın sarı sularına verdikten sonra tek yaşama gerekçesi Berçem'di. Şimdi Berçem de gözlerinin önünde vurulup gitmişti. Ağlayamıyordu. Akıtacak gözyaşları bile kalmamıştı. Ne feryat, ne fğan, yerinde donup kalmıştı. Zaman onun için durmuş, duran zamandan çıkmak istemiyor, her şeyin bir hayal olmasını bekliyordu.

Ali, çok sonra rüyadan uyanır gibi birdenbire, kanlı ve cansız cesedin üzerine kapanıp hıçkırıklarla ağladı.

Berçem Sultan, Karadağ'ın kara taşları arasında, saçları uzun, upuzun, kan kınalı öylece toprakta uzanıyordu.

Oduncular, paniklediler. Cesedin başında birer ikişer ayrılıp jandarma gelmeden önce telaşla Karadağ'ı terk ettiler.

Kuşlar, silah sesiyle ürktüler. Ağaç dallarından havalanıp gökyüzüne doğru yükseldiler.

Üveyiş, dili tutulmuş, lal olmuş, gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi kanlar içinde yatan Berçem'e bakıyordu.

Jandarma ve savcıya haber gönderdiler.

Ne gelen, ne giden vardı. Beklediler, beklediler yine beklediler.

Gün batıya doğru evirilirken, iki kadın, cesedi tutup yakındaki bir mağaraya taşıdılar. Berçem Sultan'ın kanlar içindeki cansız bedeni, loş mağaranın içinde bekliyordu.

Ali mağaranın ağzı dibinde oturmuş, başını elleri arasına almış, bir ölü gibi duruyordu. Ölen Ali miydi, Berçem miydi belli değildi.

En büyük acıyı, kadınlık gururu incinen Üveyiş yaşıyordu. Geleceği güçlü sezgi ve hisleriyle okuyor, duygulu içli, saf, arı, kucaklayıcı kadın zekâsı ve aklı, pratik analitik zekâ ile bütünleşiyor, her şeyi görüyordu. Elinde taş ile birlikte taş kesilmiş, Hamit'i bekliyordu. Artık bir saniye, bir tek saniye Karadağ'da kalmak istemiyordu.

Hamit, kara kapkara haberi tez aldı. Dönen oduncu dostları, ona haber verdiler. Şaşırp kalmış, ne yapması gerektiğini hiç düşünmeden, atına atlayıp yola düştü.

Havva Karadağ'da olup bitenleri Hamit'ten öğrendi. Gözleri büyüdü, büyüdü, büyüdü... Göz bebekleri göz kapaklarının arasında camlaşıp öylece kaldı. Ata binip giden Hamit'in ardında, kapı eşiğinde cansız bir ağaç gibi dona kaldı. Hamit, gözden kaybolunca yavaşça yere çöküp hareketsiz kaldı. Kaygılar, belirsizlik ve bekleyiş gözlerindeki bütün yaşları bir anda kuruttu. Ağlamak, bağırıp çağırmak istiyordu. Kapı eşiğinde donup kalmış, hiçbir şey yapamıyordu. Büyüdü gözleri, büyüdü

kurumuş, çatlamış iki ırmak yatağına dönüştü. “Üveyiş’im daha yirmi günlük gelindi,” deyip göğsünü dövmeye başladı. Sonra aniden kalktı, hızla içeri girdi. Su içmek için seramik küpün üzerindeki tası aldı. Elleri titredi, bakır tas yere düşüp gürültüyle yuvarlandı. O da yere yığılıp kaldı.

Hamit, al bir ata binmiş, Belesor köyüne doğru dörtnala sürüyordu. Sabırsız, şaşkın ve öfkeliydi. Kızını düşündükçe bedeni tir tir titriyor, öfkesi kabardıkça daha çok atı sürüyordu.

Amara ile Belesor köyü arası yaya iki saat sürüyordu. Hamit bu yolu at ile yarım saatte aldı. Belesor köyünde gemi ile Ferat’ı geçip Karadağ’a yöneldi.

O gün Birecik, Halfeti ve Suruç’un bütün jandarma gücü, “MAH” elemanları, üç ilçenin kaymakamı, savcısı, tüm mülkiye amirleri, hazır kıta bekliyordu. Emniyet müdürleri, polisleri harekete geçirmiş, istihbarat elemanları gece uyumamış, Rami’nin tüm zabıtaları hazır kıta bekliyordu.

Asker, polis ve istihbaratın bir kısmı öte yakada, Nizip jandarma, emniyet ve istihbarat ile birlikte konuşlanmış, kuş uçurtmuyordu. Rami, Karakol komutanı, Kaymakam, Savcı, eşraf ve tüm ilçe zenginleri, Ferat kıyısında oturmuş bekliyordu.

Ferat’ın Urfa yakası yekpare kayalık bir yamaçtır. Antep yakası düz, çorak, kıraç tepelerdir. Yol karşıda görünen kıraç tepelerin arasından uzanıp geliyordu. “Paşanın arabası çıkar çıkmaz, burada hemen fark eder, harekete geçeriz,” dedi Rami. Ardından; “oğlum Ebê, Ferat’ın öte yakasını sürekli izle, askeri araba gözüürse hemen haber ver” dedi sert bir sesle.

Kıtlık kıran kol geziyor, buğday satma yasağı vardı. Ekmek karneye bağlanmıştı. Devlet her gördüğü yerde buğdaya el

koyuyor, ikinci dünya savaşı için hazırlık yapıyor, “ambarlar dolu kalsın, ordu aç kalsın,” diyordu Sağır Paşa.

Berçem Sultan’ın siyah, simsiyah kanlı saçları yerlere dağılmış, derin, siyah, simsiyah, birer yıldız ışıltısı gibi gözlerine simsiyah bir perde inmiş, gece karanlığında mağarada, bir başına upuzun yatıyordu.

Ali mağaranın kapısında taş kesilmiş, Sisisof gibi mağaranın kayası ile bütünleşmişti.

Üveyiş elinde taş, taş kesilmiş, örümcek bağlamış, küf kokan mağarada yatan Berçem’i düşünüyordu.

Seher, karanlıkta Karadağ’a bakıp kartalların, yaban geyiklerinin izlerini hayal ediyordu. Hayal edip; “Acaba Berçem’im, bir daha kalkar mı? Kalkıp da bir dağ geyiği gibi kayadan kayaya sıçrar mı? Bir alıcı kuş gibi mavi gökyüzünde uçar mı,” diyordu kendi kendine.

Ay ışığı mağaranın kapısından Berçem’in üstüne düşüyordu.

Üveyiş; “Berçem, acaba hala mağarada duruyor mu? Bu dağın ne kadar uzağına gidebilir ki? Hala mağarada cansız yatıyor mu? Berçem buradan uzaklaşamaz ki bu mağarada kalkıp kaçamaz ki,” diye düş kuruyordu.

Berçem Sultan’ın içinde yattığı örümcekli, küf kokan mağara, bir ejderha gibi dağa sırtını yaslayıp kapkara ağzıyla hırçın akan Ferat’a bakıyordu.

Üveyiş, bir taş gibi taşların dibinde oturup kalmıştı. Eliyle kaderine dokunur gibi taşlara dokunup gözyaşlarıyla ıslatıyordu. Mağaranın önünde oturup zamanı geri almak istiyordu. Her şeye, her şeye yeniden başlamak istiyordu.

Karadağ’ın, kara gölgesi kayalıklara düşüyor, Ferat tüm heybetiyle akıyor, uğultusu taa mağaranın ağzına dek geliyordu.

Haberci saatlerdi yoldaydı. O gece yola çıkmış, sabahla birlikte Birecik'e ulaşmıştı. Haber vermek için Karadağ'dan Birecik'e yaya gelmişti. Gece boyunca yol yürürken, geride bıraktığı Karadağ, Berçem ile Üveyiş'i hayal ediyor, olayı komutana nasıl anlatacağını düşünüyordu.

Birecik'e ulaşır manzarayı görünce, şaşırıp kaldı. Nefes nefesiydi. Ter içinde kalmıştı. İlçe, jandarma ve polis ablukasındaydı. Komutan ve savcıya ulaşmak için saatlerce bekledi. Öğleye doğru, ani bir hareketle komutana yöneldi. Jandarmalar kıskıvrak yakalayıp döve döve, söve söve, yerlerde sürükleyerek kan içinde kalmış haberciye, "komutanı öldürmeye teşebbüs zanlısı," diye nezarethaneye koyup üzerine kapıyı kilitlediler.

Kapıya da silahlı iki nöbetçi diktiler.

Sessizce gözyaşı döken, yaralı yabani bir ceylan gibi ürkek ve tedirgindi. Bu dağ, bu Karadağ'da yaşanan bu hüznün, onun hüznü, bu gözyaşı onun gözyaşı değildi. Bu hüznün, anın hüznü değildi! Bu hüznün, bu sessiz gözyaşı, bu acı ırmağı, aşiret soyundan, aşiret töresinden bu güne kalan eskiye, çok eskiye ait yaşanmış kadim kadın öyküsünün devamıydı. Üveyiş de sürüp gelen bu öykünün bir parçasıydı.

Bu, Mezopotamya coğrafyasında, bin yıllar öncesinden, dağlarda yuvarlanan bir kartopu gibi büyüyerek gelen, tekmil tragedyaların hikâyesiydi. Toprağın ruhu, acısı ve hüznüydü. Bu o görkemli kültürel uygarlığı yaratan yenik tanrıçaların gizemli acılarının yaşanmış öyküsünün bir devamıydı.

Şimdi Karadağ, böyle hüznün yüklüken, içinde Berçem'in bulunduğu bu kara mağaranın ağzı yeşil, yemyeşil bir bahara

açılacak mı? Bu kara, kapkara hüznün geçecek mi? Berçem geri gelecek mi? Ya Üveyiş, bu yaşadıklarıyla yeni bir yaşama başlaya bilecek mi?

Dünya hiç yaratılmamış gibi suskundu! Güz mevsimi olmasına rağmen, Karadağ, gece buz ayazdı. Bıçak vursan Üveyiş'ten bir damla kan akmazdı.

Ölen kim, öldüren kim belli değildi.

Ay, Üveyiş'in çocukluğunda gördüğü her zamanki aydı! Gece ilerliyor, ay yükseliyordu.

“Nerde kaldı, nerede kaldı babam? Bir gelse bir gelse de kurtulsam bu kara kap karanlık mezardan,” diyen Üveyiş, elinde taş, taş kesilmiş mağaranın kayasına yapışıp bir başına bekliyordu. Acıdan, üzüntüden ve korkudan tır tır titriyor ve üşüyordu. Üşüyor ve korkuyordu. Gecenin karasında bir başına ölümle iç içe yaşıyordu.

Mağaranın içinde Berçem! Dışında Üveyiş, bir başına, Karadağ'ın kara ayaz acısında Hamit'i bekliyordu.

“Ya gelmezse? Ya duymazsa? Ben ne yaparım bir başıma bu kara kapkara gecede,” diye düşünüyordu.

Bir başına korkuyor, üşüyor ve titriyordu.

Ali, mağaranın kayasıyla bütünleşmiş, bir ölü gibi ölünün başında bekliyordu.

Kim ölü, kim sağ belli değildi.

Şeyh İmam, tüm ömrünü çalışmaya adanmış, bir oğul büyüttmüş, Allah yolunda meçhul bir ahret yolcusu gibiydi. Seher, daha kırkına varmadan gözlerinin ferî kaçmış, alnında derin çizgiler oluşmuş, saçları kırışmış, tek başına çocuk yetiştirmiş, yüreğine kara kaplı bir hançer saplanmış, eski zaman bereket tanrıçası gibi duruyordu.

Üçü birlikte, bir kayanın dibinde oturmuş, düşlerini zaman ırmağına bırakmışlardı. Üçü yan yana, gecenin ayazında hareketsiz, yalnız ve sessiz bekliyordu. Kimi, neyi beklediklerini bilmeden bekliyorlardı. Bütün bu olup bitenler belki bir rüyaydı. Rüya biter de uykudan uyanırız diye bekliyorlardı

Hamit, atın sırtında, boynunda Alman filintası, gözleri bir tutam ateş, ateşin içinde Karadağ’a yol alıyordu. Atıyla bilinmeyen uçurumları ve adsız kayalıkları, Ferat’ın sarı hırçın sularını geçerken hep kendi kendine; “Biliyorum o dağ, o hep yerinde duracak olan dağ, bir ana gibi kızımı bağrına basıp koruyacak,” diyordu.

Atıyla ırmağı, tepeleri, vadileri ve taşları sanki ilk kez görüp geçiyordu. Kızını düşündükçe elleri boynunda asılı dağ gibi duran mavzere daha sıkı sarılıyordu.

Geçtiği ırmakta, geçtiği vadilerde, aştığı her taşta, Üveyiş’in gülümsemesini görüyordu. Asi, asil, dik başlı, inatçı kızının gülümsemesini hayal ettikçe Hamit biraz rahatlıyor, ama o gülüş ölüme mi yaşama mı diye yeniden tedirgin oluyordu. Kendi kendine; “Aramızda duran şu dağa, kendi karanlık gölgesini çoğaltan şu Karadağ’a bir ulaşsam kızıma ulaşacağım. Kızımın ak güvercin gibi ürkek yüreği, kendi gölgesini çoğaltan bu dağdadır” diyordu kendi kendine Karadağ’a bakarak.

“Son tepe, son vadi, son kaya, son patika.” diyerek Hamit at sırtında, yağmurla, karla, rüzgârla, bulutlarla, güneşle, geceyle, fırtınayla yıkanan asi Karadağ’a yol alıyordu. Eski zaman masallarındaki tüm kuşlar, ona doğru uçuyordu. “Keşke kanatlarım olsaydı da uçup varsaydım,” diye düşünüyordu.

Karadağ’a yol alırken, kimi görse kendisine acıyarak ve aşağılayarak baktığı hissine kapılıyordu.

“Belki de şimdi ağıtçılar benden önce varmışlar oraya, varmış da ağıt yakıyorlar,” diyordu kendi kendine.

Son tepeyi, son vadiyi geçerken, durmadan düş kuruyor ve acı duyuyordu. Acıyı dile getiren sözcükler, hep aynıydı. Hiç değişmiyordu. Söyleyişleri değişse de acı hep aynı sözcüklerle dile geliyordu. Hamit, atıyla Karadağ’a yol alıyor, içinde bilinmez bir ağıtın sesi yükseliyordu. O zaman öfkesi ve intikam yemini sözcükleri, ardı ardına ağzından dökülüyor, daha çok boynunda asılı Alman filintasına sarılıyordu.

Üveyiş, sabır ve inatla bekliyordu. Karadağ’ın ayazında ak pak bir saflık ve korkuyla Hamit’i bekliyordu. Gecenin içinde mağaranın kayasına yapışmış, saçları gece kadar uzun, gözleri gece kadar derin Berçem’i düşünüyordu.

“Nerede kaldı Hamit? Yoksa gelmeyecek mi? Gelmeyecek de beni bu ölümler, kapkara ölümler diyarında, ölümlerle baş başa mı bırakacak? Gelmezse bu upuzun gece nasıl bitecek? Berçem, mağarada uyuyor mu? Ölümler uyumaz ki! Gecenin içinde mağaradan çıkıp kaçacak mı? Ölümler kaçamaz ki! Kaçsa uzaklaşmaz ki,” diye hayal kuruyordu.

Artık ağıt yakmıyordu, kayanın dibinde oturup bekleyen iki kadının gözleri kupkuruydu. Akıta akıta tükenmiş, akıtacak, bir tek damla gözyaşı kalmamıştı. Yağmur görmemiş bir çöl gibi kupkuruydu. Sahra çölü gibi kızgın ve kuruydu. Sesleri tükenmiş, nefesleri bitmişti. Ufalmış, her biri, bir avuç kalmıştı. Yaşam ile ölüm arasındaki keskin bir bıçak ağzı üzerinde oturuyor, her şeyin hayal ve rüya olmasını düşlüyor; İsa, Musa ve Muhammed aşkına mucize bekliyorlardı.

Ortalıkta ne savcı, ne jandarma vardı. Karadağ’ın, kara soğuşunda in cin top oynuyordu.

İki yaşlı kadın artık ağıt yakmıyordu. Ağıtçılar gelecek miydi? Gelip de ağıt yakacaklar mıydı? İki kadın çaresiz, neyi beklediklerini, bilmeden bekliyordu.

Ali, mağaranın kayasıyla bütünleşmiş, yok olup gitmişti. Görünmüyordu. İsmi cismi yoktu! Gecenin içinde suskun, kayadan daha kaya olmuş, kayadan çıt çıkmıyordu. Bir tek Üveyiş, gecenin içinde geceyi bekleyip duruyordu.

Hamit, boynunda Alman filintasıyla, dağa dörtnala at sürüyordu. Dağa, Karadağ’a bağlamıştı tüm umudunu! Durmadan kendi kendine; “nerede, nasıl ve ne zaman hata yaptım,” diyordu.

Hem at sürüyor hem sorguluyordu. Dönüp geriye bakıyor, geriye baktıkça inciniyordu. İncindikçe ilk günahı arıyordu. İleriye, Karadağ’a bakamaya cesaret edemiyordu.

“Nerede hata yaptım,” diye düşünüyordu.

“İnşallah geç olmaz, inşallah geç kalmam,” deyip atını dörtnala sürüyordu. Ne gece, ne rüzgâr, ne ırmak, ne dağ, hiçbir engel aramızda kalmayacak. Biraz sonra, biraz sonra orada olacağım,” diyordu.

Hamit, Karadağ yolunda ilerlerken, Üveyiş’i bacası tüten, bol gülüşlü bir evde hayal ediyordu! At sürerken sadece kendi sessine ve yalnızlığına sığınmıyordu. Yıldızlı gecenin içinde, kendi yalnızlığıyla yalnız kalıyordu.

“Kime gideceğim? Hangi yüzle, güleç yüzlere bakacağım? Hangi sözcüklerle acıyı ve hüznü anlatacağım? Hangi dil ile ağıtları yakacağım? Kim ağıtları dinleyecek? Nedensiz ağıt yakılmaz ki! Ağıtların sebebi kim? Ben miyim? Ben miyim? Ben miyim ağıtların sebebi” diyordu.

Yeni, saf bir başlangıç düşünüyordu. Sıcacık, yeni bir yuva düşünüyordu. Yanından geçerken, bahçesi yeşil, yemyeşil,

kuşların ötüştüğü, kapılarında gülüşün aktığı, bacasında kıvrıla kıvrıla dumanın yükseldiği, taş yapılı bir ev hayal ediyordu.

“Evet, baştan başlamalıyım! Baştan yürümeliyim. Kimsenin önünde eğilmez, bükülmez bir dağ gibi bağrıma basmalıyım kızımı,” diyordu Hamit.

Vadilerin derinliklerinde, yosun tutmuş kaya diplerinde, mağaraların küflü deliklerinde, ağaçların dallarında kaybolmuş olanı arıyordu. Aslında aradığı kendisiydi. Kendini arıyordu. Kendini bulup yeniden yaşama başlamak istiyordu. Her şey Karadağ’a, Karadağ’da bekleyen Üveyiş’e düğümleniyordu.

Üveyiş, sabırla bekliyordu. Soğuktan, karanlıktan, ölümden, ormandan, mağaradan, acıdan, üzüntüden, hüzünden titreyerek bekliyordu.

At kişnedi. Kişnemesi, kayalıklara çarpıp yankılandı. Yankısı, dört bir tarafa yayıldı.

Ay ışığında, bir atlı gölge gibi ortaya çıktı.

At kişnedi. Atın kişnemesi Karadağ’da, Ferat vadisinde, ormanda, tek mil köylerde duyuldu... Uzaklarda kurtlar, çakallar, tilkiler, sincaplar, baykuşlar, gece kuşları kişnemeyi duydu.

Berçem de at kişnemesini duydu.

Ali, at kişnemesini duymadı!

İki yaşlı kadın, at kişnemesini duymadı!

Hacı İmam at kişnemesini duymadı!

Üveyiş, at kişnemesiyle yerinden sıçradı. Ay ışığında, gözleri gelen atlının gölgesine takıldı. Dönüp mağarada yatan Berçem’in ölüsüne baktı.

Kurtlar, çakallar, tilkiler, sincaplar ve gece kuşları kişnemeyi duydu.

Berçem de at kişnemesini duydu!

Üveyiş at kişnemesini tanıdı! Kişneyen atın üzerindeki karartıya bakıp yüreği coşkulandı. Ay ışığında, karartının boynundaki Alman Filintasını da tanıdı. Bir içgüdüyle hiç düşünmeden, elindeki taşı yavaşça yere bırakıp Hamit'e doğru ağlayarak koştu.

Koştı, koştu, nefes nefese koştu! Koşarken sevindi, üzüldü, hüznünlendi, ağladı! Koştı, yine koştu. Nefes nefese koştu! Taşlara, çukurlara, sarıdikenlere, çalılıklara, deve dikenlerine, kevenlere basa basa koştu. Hamit'e koşarken sevindi, hüznünlendi, acı duydu! Geriye dönüp Berçem'e bakarken üzüldü ağladı. Çok üzüldü, tarifi imkânsız acılar yüreğine üşüştü.

Üveyiş, atlıya doğru koştu, koştuğunu Ali görmedi. İki kadın hiç görmedi. Hacı İmam da görmedi.

Bir tek Berçem Sultan, Üveyiş'in atlıya doğru koştuğunu, koşarken sevinip üzüldüğünü gördü.

Uzakta gecenin içinde çakallar durmadan uluyordu. Bir baykuş, taş höyükte uğursuz uğursuz ötüyordu.

Hamit, ay ışığında atın üstünde, boynundaki Alman Filintası ışıldadı. Başında kefiye, boz gabardin bir şalvar, ayağında Antep yemenisi, gece gibi suskun ve derin mağaraya bakıp bir gölge gibi yanı başında bitiverdi.

Hiçbir şey demeden, hiçbir şey sormadan, hiç kimseye bakmadan, başında al bir yazma, uzun yeşil, çiçekli bir fistan, ayağında yepyeni kara yemeniler, ürkek, yaralı bir ceylan gibi nefes nefese karşısında dikilen Üveyiş'i atının terkisine aldı. Hiçbir şey demeden atını mahmuzladı. At, Amara'ya doğru yola düştü.

Ay, batıya doğru gözden yitip gitti.

Hamit, Üveyiş ve at bir gölge gibi Karadağ'dan uzaklaştı.

Üveyiş, at sırtında Berçem'in kanlı ölüsünü düşündü. O gece, o saat, o an orada yaşlanıp değişti. Yeni düşler, yeni düşünceler oluştu. On yaş, yirmi yaş, elli yaş, yüz yaş birden olgunlaştı. Olgunlaştı ve bambaşka bir insan oldu. Bir ömür boyunca kendisiyle birlikte taşıyacak yarasını, kara kaplı, kızgın çelik bir hançerle yüreğine dağladı.

At sırtında, mağarada bekleyen Berçem'in ölüsünü düşündü. Sanki Berçem kalkıp arkasından; "Üveyiş, beni bu mağarada bir başıma bırakıp gitme. Beni de al atın terkesine götür. Ben tek başıma burada ne yaparım? Beni de al götür. Al götür. Al götür," diye bağıırıyordu.

Üveyiş, at sırtında dönüp arkasına baktı. Mağara karanlıkta gözden ıradı. Gözleri, Berçem'in ölü gözlerine takıldı. Berçem mağaranın içinde, karanlıkta yitip gitti.

"Sabah Berçem vardı, ölüm yoktu, şimdi ölüm var, Berçem yoktur! Berçem Ölümü görmedi, ölümden korkmaya gerek yoktur. Sabah Berçem sağdı, ölüm yoktu, şimdi ölüm var, Berçem yoktur," dedi kendi kendine Üveyiş. Ölüm ile Berçem kafasında çözülmez bir denkleme dönüştü.

Hamit kaygılarından kurtulmuş, kızına yeni kavuşmuş gibi sevinliyordu. "Kızımı bir daha, hiç bırakmayacağım! Kızımı bir daha, hiç kimse ile evlendirmeyeceğim," dedi kendi kendine at sırtında.

Amara evlerinin arkasındaki tarlalar, bağlar fıstıklar, tepeler, batan ay ışığında leylak rengine büründü. Renklerin bütün çizgilerini yitirdiği akşam, gün batımı ufkunda, gün ışınları hala geceye sımsıkı yapışmış gibi yanılsama yaratıyordu. Sanki yaşadıkları bir yanılsamaydı.

Yaşam ırmağı, Üveyiş için bir kez aşına yatağından çıkmış, rastgele akıyordu. Dolambaçlı, yörüngesi belirsiz, sayısız kollara

ayrılmıştı. Nerde, ne zaman ve nasıl akacağını bir türlü kestiremiyordu.

Hamit ile Üveyiş, at sırtında, kumru rengi şafakla birlikte Amara'ya girdiler. Havva, avlu kapısının önünde, onları ayakta karşıladı. Daha uzaktayken, atın geçmesi için avlu kapısını itip açık bıraktı.

At, içeri girdikten sonra kapıyı kapatıp Üveyiş'in yanına koşup sarıldı. Üveyiş, ölü gibi duruyor, hiçbir tepki vermiyordu. Bir su gölcüğü gibi yüreğinde birikip duran hüznün ve acı, aniden bendi aşırıp akan su misali, duvarın dibine oturup hıçkırığa hıçkırığa ağladı. Sonra başındaki örtü yere düştü. Bedeni kaskatı kesildi, yere yığılıp kaldı.

“Ne yaparsan yap, istediğin kadar dene, bir kere parçalanmış, ufalmış ekmeği, artık eski haline getiremezsin,” dedi Havva.

“Kızımın kör talihi! Yürek bir yere bağlandı mı insan hiç düşünmeden, bilmeden bir kör gibi peşinde koşup durur. Benim şu halime, kızımın başına gelenlere bak, iki gün içinde bütün hayatım alt üst oldu, uyurgezer bir kör gibiyim,” dedi Hamit.

Haber vermeye giden ulak, zanlı olarak hücrede kalıyordu. Tüm halk tedirgin bekliyordu. Rami, parti teşkilatını harekete geçirmiş; “kalabalık çok kalabalık olsun, gücümüz ortaya çıksın,” diyordu. Yakın köylerdeki, köylüleri getirtmiş, tümünün başına şapka taktırmıştı.

İlçede bir ilkokul vardı. Okul müdürü, öğretmen ve öğrencilerle birlikte ayakta bekliyordu. Herkes sabahtan beri ayakta bekliyordu, hiç kimse neden, niçin beklediğini bilmiyordu.

Gemiciler kralı, gemi ve iri, uzun kavak ağaçlarıyla yapılan keleklerini temizlemiş, çeki düzen vermiş, her birine bir Türk bayrağı asmıştı.

Rami, kaymakam ve eşraftan gelenler kravat takmış, başlarında fôtr şapka, takım elbise, Ferat ırmağı kıyısının en güzel yerinde oturuyordu.

Derken, trampetler çalındı. Marşlar eşliğinde asker yerinde “sol sağ” diyerek hareketlendi.

Üç pare top atışı yapıldı.

Bir gemi iskeleye yanaştı. İçinde askeri bir jeep indi. Sağında solunda subaylar ve silahlı askerler koşuşturdu.

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

“Merhaba asker!”

“Sağ ol!”

“Sağ ol!”

“Sağ ol!”

Sağır Paşa, beraberindeki heyet ve onu bekleyenler, Reis Rami’nin öncülüğünde belediye binasının önüne geçtiler.

Sağır Paşa, kürsüye çıkarak, el kaldırıp kendisini bekleyen kalabalığı selamladı.

“Sevgili yurttaşlarım!

Bugün yedi düvel yine bize karşı savaşıyor. Dêrsim’de şakiler başkaldırmış. Dêrsim vilayetinin yeniden teşkili ile askeri bir idare kurmak için çalışıyoruz.

Ben, Lozan görüşmelerinde; ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir,’ demiştim. Çünkü Kürtlerin gerçek meşru temsilcileri milletvekilleri Millet Meclisi’ne girmişti ve Türklerin temsilcileriyle aynı ölçüde ülkenin hükümetine ve yönetimine katılıyorlardı. Biz bununla tek bayrak altında, tek vatanda, tek ulus olmayı hedeflemiştik.

Doğu ve güneydoğudaki, Türk asıllı Kürt vatandaşlarımız, o zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne başvurarak, 1918

Mütarekesi'nden sonra kararlarını bize bildirmiş, Milli Mücadele'nin devamınca canla-başla beraberlik göstermişlerdi. Lozan'daki konuşmalarımızda milli davamızı; 'biz Türkler ve Kürtler,' diye bir tek millet olarak müdafaa ettik ve kabul ettirdik."

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

"Sevgili Yurttaşlarım,

Koçgiri, Şeyh Said ve Ağrı ayaklanmalarından sonra dış güçlerin tahrikiyle, Kürtlük ihtirası yeniden şahlandı. Şimdi ise Dêrsim ayaklanmaya başlamış.

Ben 1935'te doğu illerimize bir seyahat yapmıştım. Durumu vazifem icabı incelemiştim. Bu kutlu gezide doğu vatandaşlarımızın uygarlaştırılması gerektiği sonucuna ulaşmış, bunu üzerine; 'Şark Seyahat Raporumu,' hükümetimize sunmuştum.

İki paşa generali, Dêrsim'i baştanbaşa gezip rapor etmeleri için görevlendirmiştim. Bu iki değerli komutan gezip incelemelerini rapor edip bana sunmuşlardı.

Bütün bu incelemelerin sonucunda; 'Dêrsim, bir vilayet olmalıdır. Burada görevli vali aynı zamanda hem vilayetin komutanı, hem genel müfettişi olmalıdır. Böylece, işleri daha da kolaylaşacak ve daha hızla medenileştirmeyi yapacaklar,' demiştim.

Şimdi Dêrsim ve gerekli gördüğümüz doğu illerimizde, bir 'İlbaylık Dairesi' teşkil edeceğiz. Kolordu karargâhı gibi fakat maksadımıza uygun bir şekilde teşkil edeceğiz. Bu il baylığın asayiş, yol, maliye, ekonomi, adliye, kültür ve sağlık şubeleri olacaktır. İşlerini genelgelerle kolaylaştıracacağız. Adliye usulü basit, hususi ve kesin olacaktır. İdama kadar infaz yetkisi

olacaktır. Doğu illerinde tatbik edilmek üzere, özel bir Adli rejim oluşturacağız. Bunu yapmadan şakilerin kökünü kurutamayız.

Muvazzaf bir Kolordu Komutanı, vali ve üniformalı muvazzaf zabıtlar ile kaza kaymakamları orada görev yapacaklar, bundan böyle. Bu memurlardan hiçbirisi yerli olmayacaktır. Bu kutsal görevi dürüst, vatana bağlı, milliyetçi emekli subaylarımıza vereceğiz.

Birecikli değerli hemşeriniz, Diyarbakır mebusumuz, Koçgiri’de hakkıyla vazifesini yapan, Bıyıklı Paşa’nın damadı, Korgeneral Fetullah Kördöğün’ü Dêrsim’e umumi müfettişle birlikte ilbay olarak görevlendirdik. Genel müfettişlerimiz, gerekli gördükleri durumlarda mıntıkaları dâhilindeki her türlü yetkiye sahiptirler. Ben de gelişmeleri yerinde incelemek üzere oraya gidiyorum. Programımız hazırlık, silahtan tecrit ve yeniden iskândan oluşuyor. Hazırlık ve silahtan arındırmayı tamamladık. Şimdi yeniden iskânı yapıyoruz. Bütün bunlar en kısa zamanda yapacağız.”

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

“Değerli Yurttaşlarım,

Erzincan beyleri, arazilerini işletmek için Dêrsimlileri maraba olarak kullanıyorlar. Erzincan beyleri, böylece Dêrsimlilerin himayesine sığınıyorlar. Dêrsim, bu maraba yöntemiyle Erzincan’ın içine sokulup yayılmaktadır. Böyle giderse az zamanda Erzincan bir Kürt merkezine dönüşecektir. Bunun için de tedbirler alıyoruz. Van, Muş ve Erzincan ovaları Türk kökenli, Kürt vatandaşlarımızın yayılmasına açıktır. Van ve Erzincan’da acele olarak tedbirler alıyoruz. Sonra da Muş ovası için tedbirler geliştireceğiz. El Aziz vilayetimizde de acilen çok kuvvetli Türk kitleleri vücuda getirmek zorundayız. Hele şu Dêrsim’de şakileri temizleyelim, bütün bunları yapacağız.”

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

“Sevgili yurttaşlarım,

Bunlar geçmişi unutmış Dêrsim’de asi olup bize başkaldırmışlar. Dağlara sığınmış, vergi vermiyorlar. Ben şimdi size soruyorum, vergisini vermeyeni, askerliğe gitmeyeni ne yapacağız?

Bunlar vergi vermeyerek askerliğe gitmeyerek devletimize karşı isyan ediyorlar...

Şimdi sizlere soruyorum; bunları asmayıp da besleyecek miyiz?”

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

“Sevgili Yurttaşlarımız,

Genç pilotumuz, Sarı Paşa’nın cesur, güzel manevi kızı, Sabiha Gökçe hanım ile sohbet ederken bana dedi ki; ‘bombalama sırasında benim için insan önemli değil, hareket halindeki her şey benim için hedeftir.’ İşte vatanperver dediğin, böyle olmalıdır.”

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

“Değerleri yurttaşlarım,

Biliyorum, bu güzel ilçemiz, saf ve halis Türk’tür. Geçenlerde adaleti dağıtan, Sayın Adalet bakanımız; ‘Türk bu ülkenin tek efendisi, tek sahibidir. Menşei bakımından saf olmayan Türklerin bu halkın hizmetçisi olmak, köle olmak dışında hiçbir hakkı yoktur. Bu gerçeği varsın hatta dağlar da bilsin.’ diyordu. Türkçülüğe muhalefet edecek anasırı kesip atacağız. Milliyetçilik tek birleştiricimizdir.”

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

“Sevgili vatandaşlarım,

Sakın unutmayın bu ülkede herkes Türk'tür. Yalnız Türk ulusu, etnik ve ırkı hak taleplerinde bulunabilir. Başka hiçbir unsurun buna hakkı yoktur...”

Alkışlar, alkışlar, alkışlar...

İstiklal marşı, askeri bando, hazır kıta...

Sağır Paşa jeep'e binip Urfa'ya doğru yola çıktı.

O gün Üveyiş, Karadağ'dan Amara'ya döndüğünden çok daha yaşlanmış, görünüyordu. Beti benzi atmış, sapsarıydı. Dudakları morarmış, gözyaşları kurumuş, yüzünde bir ırmak yatağı gibi iz bırakmıştı. Derin bir uykudan uyanmış gibi iri, koyu kahve gözleri ufalmıştı. Havva'nın bütün yalvarma ve yakarmalarına rağmen, günlerce bir tek sözcük ağzından çıkmadı. Hep o dehşetli anı düşünüp durdu.

Loş odanın bir köşesine çekilmiş, acının ve hüznün ağırlığı altında, hiçbir şey düşünemiyordu. Yaptığı tek şey, Penelope gibi âdeta geceleri ördüğü örgüsünü, gündüz sökerek sabırla, inatla beklemektir. Neyi, nasıl beklediğini kendisi de biliyordu. Günlerinin çile dolu yumağı bitmez, tükenmez bir acı ve keder içinde çözülüp gidiyordu. Hiç kimse onun ne yaşadığını ne hissettiğini anlamıyordu. Bu acıyı, bir tek bu tragedyayı yaşayan kadim zaman tanrıçaları ancak bilebilirdi. Yüzü anlamını yitirmiş, hiçlikte sallanan, korku dolu bir çılgılık gibiydi. Karadağ'da esen serin rüzgârın ritimli, hüzünlü ezgisi altında odanın bir köşesinde uyuya kaldı.

Artık bundan böyle Üveyiş, kızıl bir mühür gibi ruhuna düşen Karadağ olayını iyileşmeyen, sürekli kanayan bir yara gibi bütün ömrü boyunca hep kendisiyle birlikte taşıyacak, akıp giden yeşil silüetli zaman ırmağında, hep kendini arayacak, bu kızıl mührü, kendi gölgesi gibi kendisiyle birlikte taşıyacaktı. Tüm kişiliğine

damgasını vuracak, içten içe sürekli kanayan, bu kızıl mührü, hiç kimseye, kendisine bile göstermeyecekti.

Bütün ömrünü kadınlık gururunu korumaya adayacaktı.

Jandarmalar haberciyi, nezarethaneden çıkarıp; “sen komutanı neden öldürecektin,” diyerek dövdüler. Evire çevire sopalarla dövdüler. Sonra falakaya yatırdılar. Bağıra çağıra dövdüler. Söve söve dövdüler. Kan ter içinde kalıp yorulana ve pes edene kadar dövdüler. Ulak bir kelime Türkçe bilmiyordu. Sonra bir jandarma;

“Komutanım bu adam dayak yedikçe; ‘Berçem Sultan, Ali, tabanca, Karadağ,’ deyip duruyor, başka da bir tek kelime ağzından çıkmıyor,” diye tekmil verdi.

Derken komutan yanına gitti. Bir tercüman yanına aldı. Haberci bir kez daha olayı anlattı. Komutan; “ulan o... çocuğu niye bunları daha önce anlatmadın, beni bu kadar uğraştırdın,” deyip öfkeyle saldırdı.

Üçüncü gün haberciyi de yanlarına alarak, savcı, doktor, komutan ve birtakım askerle birlikte, Karadağ’a gittiler. Tutanaklar tuttular. Tabancayı teslim aldılar. Savcı; Berçem’in güzelliği karşısında büyülenmiş kendinden geçmiş; “Ben bu güzel kızın bedenini bıçaklarla kestiremem,” dedi.

Üç gün, üç gece sonra, otopsi yapmadan, cesedi kaldırdılar.

Berçem, sanki ölmemiş, derin bir uykuya dalmış, uykudan her şeyi duyar gibiydi. Bir dolunay gibi ışıltılı ve güzeldi yüzü. Kurumuş kanlar bedeninde kızıl bir çiçek gibi duruyordu.

Bir jandarma, gidip Ali’yi yapışıp bütünleştigi kayanın dibinden kaldırarak, ellerini kelepçeleyip götürdü.

“Oğlum niye ellerine kelepçe taktın ki? O zaten ölmüş! Üç günden beri, bu mağaranın kapısında, bu taşın dibinde ölmüş, ölü adama kelepçe takılır mı” dedi komutan.

Ali’yi alıp Urfa Çiftehan Cezaevine götürdüler!

IV

Yemiyor, içmiyor, uyumuyor, zayıflıyor ve öksürüyordu. Havva; çevre köylerdeki halk hekimi kadınları, her gün çağırıp çare arıyordu. Kadın hekimler, hastalığın nedenini çözemiyor, bir sürü bitkisel ilaçlar veriyor, hiçbiri fayda etmiyordu. Böbrek, ciğer, kalp, sinir sistemi, ağrı vb. bir dizi hastalık için ayrı ayrı otlar veriyorlardı. Hava bütün hacı, hoca ve üfürükçülere de başvurup muskalar yaptırıyordu.

“Yazık oldu, çok yazık oldu; o güzel, alımlı kızım ne hale geldi,” diyerek üzüntüyle yakınıyordu.

Bazen, bir yılanın tıslamasını duyuyor gibi gece ansızın korkuyla uyanıyor, kaynağı belirsiz, bilinmez garip bir ölüm korkusuyla nefes nefese yatağında oturuyordu. Bu, ölüm korkusundan daha çok, yıllarca düşlediği yaşamı, güzelliğini ve gençliğini yitirme korkusuydu.

Bazen, aynada solgun, perişan, darmadağın olmuş yüzüne, zayıflayan bedenine bakıp; “ne hale düştüm,” diyerek ürkek ürkek kendine bakıyor, üzülüyor, kendine acıyordu. Sonra bütün bedenine sapsarı bir hüznün çöküyordu. Günler, aşına yatağında geçip gidiyordu. Bazen, gönlünde kısıp bir umut ışığı doğup tekrar sönüyordu. Yüz çizgileri, belirgin tarzda değişmiş, âdeta tanınmaz hale gelmiş, yüzü bal mumu gibi olmuştu. Solgun, çökük yanakları, gözyaşlarından sürekli ıpsıktı. Açık, yeşile çalar, göz aklarının ferisi sönmüş, canlılığını yitirmişti. Havva, olup bitenlere üzülüp duruyordu.

Çok az yiyor, içiyor, uyuyor, zaman zaman öksürüyordu. Bütün sevincini, neşesini ve gülmesini yitirmişti. Hiçbir tedavi sonuç vermiyordu. En sonunda yaşlı, tecrübeli, halk hekimi bir kadın; “Havva, kızım Üveyiş’i bu kadar gezdirmekten, doktorlara götürmekten vaz geç. Onun tek ilacı zamandır. Zaman, sevgi, şefkat ve ilgidir! Bunları hisse derse kendini toparlayacaktır. Yeter ki sen şefkat, sevgi, ilgi ve desteğini eksik etme,” dedi. Sonra çok önemli bir şeyi daha eklemek istercesine; “Şefkat, sevgi ve ilgi gösterirsen, o kendisine değer verildiğini hissedecek ve Allah’ın izniyle kısa sürede iyileşecek,” dedi.

“En iyi ilaç zamandır,” sözü Havva’nın beynine yapışıp kaldı. Bütün çabasını zamana bağladı. Zaman ırmağı aktıkça Üveyiş, zamanla kendini yavaş yavaş toparladı, ama bir türlü eski sevincine kavuşamıyordu. Çoğu zaman gözleri hüznü ve nemliydi. Hüznlendiğinde, evin karanlık bir köşesine çekiliyor, öfke ve tepkinin gözyaşlarına boğuluyordu. Gülmeyi unutmuş, bütün erkekler onun gözünde birer maskara, güvenilmez, bencil, soytarı kendini bilmez Ali olmuştu. Bütün kadınlar ise suçsuz, günahsız, çaresiz zavallı, hiç yere, can veren birer Berçem Sultandı.

Genç kızlık döneminin bütün sevinçli, tasasız ve umut dolu beklentileri yok olmuş, bambaşka bir insan olmuştu. Sanki hafıza kaybına uğramış, bütün çocukluğu ve gençliği, bir ırmağa kapılıp gitmişti.

Dünyadaki bütün erkeklerin, hata insanların eskiden düşündüğü gibi iyi değil de çok kötü ve birer deccal olduğunu düşünüyordu. Geleceğe dair hiçbir güzel, umutlu düşünemiyordu. Herkesten, kendinden bile kaçıyor, hep yalnız kalmak istiyordu. Bazen de aşırı derecede hırçınlaşıp

saldırganlaşıyordu. Öfkesini dizginleyemediği zamanlar, Havva'ya ve kardeşlerine bağırp çağırıyordu.

Zamanla en çok kendisine şefkat, ilgi ve sevgi gösteren Havva ile yeniden ilişki kurdu. Havva'nın karşılıksız, çıkarsız, hilesiz şefkat ve sevgisine inandı. Ara sıra avluya çıkıyor, dut ağacının altında oturuyor, yeniden dünyaya gelmiş gibi çevreyi izliyordu.

Komşular, kendisini ziyaret edip giderken;

“Aaa, bu Üveyiş mi?”

“Yazık ne hale gelmiş.”

“Allah kimsenin başına getirmesin!”

“Çok yazık tanınmaz hale gelmiş!”

“Çok zayıflamış!”

“Ama yaşadıkları az bir şey değil ki!”

“Şimdi durumu iyi, daha önce görecektin?”

“Ne kadar zayıflamış, ama hala çok güzel ve çekici.”

Başkaları onu görmeye geldiklerinde acı çekiyor, içi titriyor, ama ruhunda ve yüreğinde duyduğu acı, hüznün ve utanmayı bir yana bırakıyor, kabaran öfkesini dizginleyerek azamet, gururlu ve dik duruyordu. Ruhu, düşü, düşüncesi ve psikolojisi parçalanmış, yüreğinde hiç kimsenin görmediği, anlamadığı genç kızlık gururunu çiğneyen, derin bir ruh yarası açılmıştı. İşte, bu yara da bir beden yarası gibi zamanla kapandı. Alevlenen acıların kor ateşi söndü, üzeri kabuk bağlamaya başladı.

Genç kızlığındaki o mutluluk düşüncesi, beklenti ve düşü, sanki kum üzerine yazılmış, bir anda saldırgan dalgalar vurup yok etmiş, saf çocukluk sevinci, coşkulu ruh hâleti ölmüş gitmişti.

Derken, nekahet devresinden sonra ayağa kalkan, ölümcül bir hasta gibi yeniden toparlandı.

Üveyiş'in yarası zamanla böyle kabuk bağlayıp kapandı. Ölene dek bu olayı bir daha hiç kimseye anlatmayacak, ama o asla bunu unutmayacaktı.

V

Günlerden cumaydı. Güneş üç insan boyu yükselmiş, Amara'da herkes tarlalara gitmişti. Havva, Hamit ile çocukları tarlaya gitmiş, Üveyiş de onların yanına gitmek için yemek hazırlıyordu. Yaşı elliyi geçkin, Bazur köyünde bir kadın; "hayırlı günler kızım Üveyiş," deyip avlu kapısından, beklenmeyen bir misafir olarak içeri girdi. Üveyiş, aşına simayı görünce, bir anda Ali, Bazur, Karadağ ve Berçem kafasında canlandı.

"Teyze bir şey mi istedin," dedi, ilgisiz bir sesle.

"Kızım Üveyiş, tanımadın mı? Ben Bazur köyünden, Şeyh İmam'ın kız kardeşiyim," dedi.

"Söyle teyze, bir şey mi istedin, işim var tarlaya gideceğim," dedi Üveyiş. Kadının söylediklerini duymamış gibi ilgisiz kaldı.

"Güzel kızım, olanlar için çok üzgünüm! Ali'nin söylediklerini sana iletmek için geldim. O da olup bitenler için çok üzülüyor. 'Üveyiş, mahkemeye gelmesin, gelip de üzerime ifade vermesin. Vermesin de başka kim ifade verirse versin. Üveyiş üzerime ifade verirse dayanmam kahrımdan ölürüm.' demiş. Güzel kızım, Ali kötü bir çocuk değil," dedi kadın.

"Teyze, ben sadece vicdanımın sesini dinleyeceğim."

"Kızım, ben söylenenleri sana aktardım, kader işte! Ali iyi bir çocuktur. Onun da alnında bu yazılıymış ki bütün bunlar geldi başına," dedi kadın.

"Tamam, teyze, ben de sana söyledim. Vicdanımın sesini dinleyeceğim. Kusura bakma, işim var," dedi Üveyiş.

Kadın oturmadan tekrar kapıdan çıkıp gitti.

Evlilik ile birlikte, pratikte öteki olanın bilincine varmıştı. Kadının öteki olduğunu pratikte yaşamış ve görmüştü.

Urfa'da bir celp kâğıdı geldi. Mahkemeye çağırıyorlardı. Üveyiş, olayı yeniden yaşayacakmış gibi gerginleşti. Her görenin dikkatini çeken, hoşuna giden iri, koyu kahve gözleri öfke ve gurur dolmuş nemlenmişti. Düşündükçe öfkesi, kadınlık gururu, kini ayaklanıyordu. Onu böyle yerlere seren, öfke seline kaptıran, içinden çıkılmaz düşlere iten, bu derin yara bütün ruhunu kanatıyordu.

“Kızım babanla gidip ifade verir gelirsin, üzme kendini,” dedi Hava.

“Ben, o adamın yüzünü görmek istemiyorum. Korkuyorum, bir daha o adamı asla görmek istemiyorum,” dedi Üveyiş.

“Kızım, adamın yüzüne bile bakma. Gördüklerini anlatıp çıkarsın. Baban da yanında olacak. İnsan korkuyor sana bakmaya, kendini ne hale koydun? İri kahve gözlerin, bir ölünün gözlerinden farksız hale gelmiş,” dedi Havva.

Çok dikkatlice bu kederli hüznü, iri kahve gözlere bakınca, çocukluğundaki o saf gizemli, neşeli gülümsemenin, hala göz bebeklerinin derinliklerinde, çok zayıf bir yaşam emaresi olarak ışıldayıp durduğunu fark etti. İçten içe sevindi.

“Tamam, istiyorsan ben de seninle geleyim,” dedi Havva.

Üveyiş'in gözleri, fiziki acıdan değil, yüreğini sızlatan acıdan, hüzünden, ruhuna işleyen o kızıl mühürden nemlenmişti. Ağladığında gözleri daha da irileşip ışıldıyordu.

Mahkemeyi düşündükçe o anı hatırlıyor, daha çok acı çekiyordu. Günlük, basit olayların içinde bile başka bir şey düşünemiyor, bütün tutkularını gemleyip dizginliyordu.

Hamit, atı hazırladı. Üveyişi terkisine alıp Birecik’e gitti. Üveyiş, at sırtında Hamit’in beline yapışmış, mahkeme ile Karadağ olayını düşünüyordu.

“Ben de seninle mahkemede olacağım. Hiç çekinmeden her şeyi olduğu gibi anlat,” dedi Hamit.

Birecik’te atını bir dostuna bıraktı. Arabaya binip Urfa’ya gittiler. O gece bir tanıdığının evinde misafir kaldılar.

Üveyiş, heyecanlı ve öfkeliydi. Sabaha kadar uyumadı, düşünüp durdu. Olayı düşündükçe yeniden yaşıyor gibi öfkeleniyor, kızıyor, gözleri doluyordu.

“Bir daha böyle bir şey yaşamamak için hiçbir erkeğe yanaşmayacağım. Kendime ait bir dünya yaratmalıyım. Hiç kimsenin dokunamayacağı, yaşanamayacağı el atamayacağı, sadece bana ait bir dünya... Kendimi herkesten korumalıyım. Artık hiçbir erkeğe inanmıyorum. İnanmadığım bir erkeğe kendimi teslim edemem,” diye düşünüyor, öfkeleniyordu. Mahkemeyi düşündükçe olayı yeniden yaşıyor, anlatacaklarını kafasında tasarlıyordu.

Sabah ezanı okundu. Kalkıp yatağın üzerine oturdu.

Başında siyah bir örtü, ayağında Antep yemenisi, uzun fıstını ayaklarına dek iniyordu. Hamit ile birlikte dış kapıdan içeri girdiler. İnsanlar, aceleleri varmışçasına hızlı hızlı beyaz kesme taşlarla yapılmış binaya girip çıkıyorlardı.

“Ağır Ceza mahkemesi hangi tarafta,” dedi birine Hamit.

“Aha amca hemen şu karşıdaki kapı,” deyip genç adam Üveyiş’e bir bakış fırlatarak, yoluna devam etti. Gidip kapının önünde beklediler. Bir mübaşir elinde kâğıt; “Havva’dan olma, Hamit kızı tanık Üveyiş...” dedi yüksek bir sesle. Sonra sağına soluna baktı. Hamit; “burada,” deyip kapıya yanaştı. Mübaşir

ikisini içeri aldı. Üveyiş'i tanık, Hamit'i dinleyici bölümüne oturdu.

Sanık sandalyesinde oturan Ali, dönüp Üveyiş'e bakmaya cesaret edemedi. Üveyiş, gözlerini dışarıya açılan pencereye sabitlemiş, başka hiçbir şeye bakmıyordu.

Heyet içeri girdi. Herkes ayağa kalktı. "Oturun," dedi eliyle işaret yaparak yaşlı heyet başkanı.

"Havva'dan doğma, Hamit kızı Üveyiş, gördüklerini doğru anlatacağına yemin eder misin," dedi.

"Ederim," dedi Üveyiş heyecanlanarak.

"Ben o gün, Karadağ'a oduna gitmiştim... Silah patladı... Berçem çılgık atarak yere düştü," diye başlayıp olayı tüm detaylarıyla yeniden yaşıyormuş gibi korku, heyecan ve gözyaşları içinde bir bir anlattı.

İlk büyük sınavını mahkemede verdi. Nasıl düşünüyorsa öyle cevap verdi. Her şeyi her şeyi olduğu gibi anlattı. Anlattıkça rahatladı, rahatladıkça kendi özüne kavuşmuş, ağır bir yükü sırtından atmış gibi hafifledi.

Sanık sandalyesindeki Ali, Üveyiş'i dinledikçe benzi beti attı. Bir anda sarardı. Yaşam damarları kurudu. Olduğu yere yığılıp kaldı. Jandarmalar, koluna girip dışarı çıkardılar.

Mahkeme bir ay ertelendi. Hamit ile Üveyiş, Türkiye'de, Türk işçiliğiyle yapılmış, "Ford Motor Company"nin İstanbul'da ürettiği, Azmıço'nın elden düşme, eski Ford arabasının arkasına binip Birecik'e doğru yola çıktılar.

İkinci duruşmada, heyetinin sıska kuru, siyah kır saçlı, bıyıksız, beyaz gömlekli, kırmızı kravat takan başkanı, kâtibeye;

"Yaz kızım!" dedi.

"Maktul sanık Ali, cezaevinde öldüğünden, dava düşmüştür!"

ON İKİNCİ BÖLÜM

I

Kızıl kum kentinde, gökyüzü bulanık gri-kızıl bir renk almıştı. Güneş parlaklığını, alımlı renklerini yitirmiş, görünmez olmuştu. Büyük Sahra Çölünde başlayan fırtına, güney Mezopotamya ovasını baştanbaşa kaplamıştı. Sis gibi her tarafa yayılan kızıl, gri toz bulutundan göz gözü görmüyordu.

Tehlik köyünde, Dêrikli arkadaşının evinden ayrıldıktan sonra Şam, Halep ve Beyrut'a geçmişti. Orada Kerem, Celadet ve diğer birçok Xoybun üyesiyle görüşmüş, tartışmış, düşüncelerini iletmışti. Daha sonra Hama kentindeki bir Kürt beyinin Eşrefiye yazlığında yapılan Xoybun kongresine katılmıştı. Kongreden bir sonuç çıkmayınca, o zamandan beri Şam ile Halep arasında mekik dokuyor, insanlarla ilişkileniyor, yeni bir arayış içindeydi.

Günlerden beri bu toz bulutu içinde boğulacakmış gibi yürüyordu. Yürürken, kendi kendisiyle kavgaya edercesine; “bir çözüm, bir çözüm bulmalıyım! Şeyh'in yanına varıp onunla birlikte mücadele etmeliyim. Şeyh bana destek verirse kuzeye geçer, İhsan Nuri'nin bıraktığı yerde devam ederim. Şeyh bana destek verir mi? Sonuçta o da bir şeyh! Şeyhler de hiçbir şey yapamadı, ama bu Şeyh mücadele ediyor, belki bana destek verir,” dedi kendi kendine.

Kızıl toz bulutu içinde Dêrika Hemko'ya vardı. Orada bir dostunun aracılığıyla Sêmalka bölgesine geçti. Yokuş aşağı, kıvrılan daracık patika yoldan Dicle vadisine indi. Dicle, kızıl bir renk almış, geniş bir alana yayılmış sessizce akıyordu. Kıyıları, içinde domuz barındıran, gür kamışlık ve söğüt dallarıyla kaplıydı. Binlerce kuş sesi birbirine karışıyordu. Söğüt ve

kamışlıkların gerisinde iri dut ağaçları, kavak ve meyve bahçeleri vardı. Tam karşıda ağaçsız, çıplak Çiyayê Bêxêr, kuzeyde Cudi Dağları gözüküyordu.

Bir kayıkçı, gece karanlığında, gür söğütlerin arasına sakladığı küçük sal ile Fransızlara yakalanmadan, onu İngilizlerin bölgesine geçirdi. Öte yakada, gece yönünü Şeyh'in kaldığı kentte çevirip yola düştü. Agiri ayaklanma denemesinin başarısızlığa uğramasıyla, hep yeni arayışlar içindeydi. Dicle ırmağını geçip yola düşerken; “gidip şeyh ile görüşüp bir çözüm bulmalıyım. Bir çözüm bulup mücadele etmeliyim,” diye düşünüyordu.

Hasan Hüsnü, Hama'da Eşrefiye yazlığında yapılan toplantı tutanaklarını ele geçirmiş, takibi iyice sıklaştırmıştı. Güneye geçmek için kızıl kum fırtınası altında yola düşüp şeyhe gittiğinin haberini erken almıştı.

“Ulan bücür, bu defa kendi ayaklarınla faka bastın! Artık hiçbir güç seni elimden kurtaramaz! Devir değişti, güçlendik. Şimdi herkes bizden yana! Fransızlar, İngilizler, Ruslar hepsi bizden yana. Kurtuluşun asla olmaz. Seni bir kuş gibi kafese koyup bana teslim edecekler! Bana teslim ettikleri an, amcaların gibi son nefesi darağacında vereceksin,” diye düşündü Hasan Hüsnü kendi kendine.

Hemen İç İşleri bakanlığına bir bilgilendirme raporu yazıp gönderdi. İç İşleri Bakanlığı, Bağdat'taki Türk Elçiliği ile ilişkiye geçti. Türk elçiliği, İngiliz elçiliğine;

“Cinayetten sabıkalı, T. C vatandaşı, Siyabend adındaki şahıs, Şeyh Ahmet Barzani adındaki zatla, görüşmek üzere, Bağdat sınırları içine girmiş bulunmaktadır. Tutuklanması için gereken hassasiyeti göstermenizi ve gerekenin yapılmasını arz ederim, saygılarımla,” diye yazıp gönderdi.

İngiliz elçiliği, T. C. ile olan; “adli suçlular anlaşması,” gereği harekete geçti. Siyabend, kente girer girmez, şeyhin yanına varmadan, İngiliz askerleri onu yakalayıp apar topar Musul Hapishanesine gönderdiler. Hasan Hüsnü, işi başarmanın sevinciyle; “ulan Siyabend her şey iyi gidiyor. Bu sefer hiçbir aksilik olmayacak! Hiç kimse senin kadar beni uğraştırmadı. Bu güne kadar yaptıklarının hesabını tek tek soracağım. Artık kafese girdin. İmkânı yok, hiçbir yere kıpırdayamazsın! Hele şu işlemler bir bitsin, birkaç güne varmaz elimdesin! İşte o zaman, sen kendine işkencelerden işkence beğen! Bana yalvarıp duracaksın! Sonra idam sehpasını boylayacaksın,” diyerek kendi kendine mırıldandı.

Siyabend, hiçbir şeyin farkına varmadan, hayal ve planlarıyla birlikte, Musul Hapishanesinde Kürt, Arap, Türkmen, Suryani adli suçluların içinde kendini buldu. İri yarı siyah göbekli bir gardiyan onu alıp idare bölümüne götürdü. Eski, kırık dökük, tahta masada oturan biri, giriş işlemlerini yaptı.

İşlemleri bitince, aynı gardiyan onu alıp dar, karanlık, kirli koridorlarda yürüdükten sonra bir koğuşun kapısı önünde durdu. Cebindeki anahtarı çıkardı. Demir kapıyı açtı. İçerde bir hareketlenme oldu. İçerdekiler ayağa kalktı.

Siyabend, gardiyanın arkasında, elinde sırt torbası içeri girdi. Karşısında çıplak ayaklı, siyah, esmer tenli, kirli, yırtık giysiler içinde saç, sakal birbirine karışmış tutsaklara baktı. Her yer kir ve pas içindeydi. Havada yüzlerce siyah sinek uçuşup duruyordu.

Gardiyan, içerdekilere bakıp Arapça; “bu tutuklu burada kalacak,” dedi.

Gardiyan, Siyabend’e eliyle yerde boş duran, kirli bir ot şilteyi gösterdi. Kapıyı gürültüyle kapatıp gitti. Işıldayan bütün gözler merakla ona döndü. Hiç beklemeden, iri yarı, siyah, göbekli

gardiyanın gösterdiği bitli, kirli ot şilteye geçip oturduğunda derin bir nefes aldı. Günlerden beri yatmamış hep ayaktaıdı.

Tutsaklar; Arapça, Kürtçe, Süryanice ve Türkmençe; “Allah Kurtarsın,” diyerek ona baktılar. Hepsine tek tek Kürtçe; “Sağ ol,” diye yanıt verdi.

Arap, Kürt, Türkmen, Süryani, kümelenmiş aynı koğuşta ayrı ayrı köşelerde kalıyorlardı. Birkaç adli Kürt mahkûm yanına yanaşıp meraklı sorular sorup sohbetle başladılar. Kürt mahkûmlar, onun şeyh ile görüşmeye geldiğini öğrenince, saygı gösterip yanlarına aldılar.

Gece karanlığında bitli, kirli otlu şiltenin üzerinde elbiseleriyle uzanıp düşlere daldı. Bütün ilişkilerini gözden geçirdi. “Bu olsa olsa Hasan Hüsnü’nün işidir! Bilgiyi o Abbad denilen adamdan almıştır. Abbad, istihbaratı yanında çalıştığı beylerden almıştır. Gelişimi hiç kimseye söylememeliydim,” diyerek kendi kendine öfkelen-di.

Haberi alan Liyutman, hemen devreye girdi. İngiliz elçiliğine; “Siyabend adındaki şahıs, 1928’den beri siyasi sığınmacı olarak güvencemiz altındadır! Burada Fransa’nın itibarı ve çıkarları dikkate alınmalıdır,” diye bir yazı yazıp gönderdi. Üç ülke arasında pazarlık ve sorun haline geldi. Liyutman etkin olunca, Sağır Paşa, İngilizlerin önüne iki seçenek sundu; “Cinayetle aranan, Siyabend denilen zanlı şahıs ya Irak’tan uzaklaştırılmalı ya da Türkiye ile Suriye’den birini tercih etmelidir,” diye yazdı. Ardında; “Şayet Türkiye’ye dönerse af edilmesini sağlayacağım,” diye bir ek cümle düşü.

Yedi gün sonra bir sabah kirli, bitli ot şiltenin üzerinde otururken, iri yarı, siyah göbekli gardiyan kapıyı açtı. “Haydi, eşyalarını topla gidiyorsun,” dedi Arapça. Bir Kürt mahkûm söyleneni ona tercüme etti.

Beklemeden sırt torbasını aldı. İçerdekilerle vedalaşıp çıktı. Kapıda bekleyen iki İngiliz görevlisi onu arabaya bindirip İngiliz Elçiliğine götürdüler. Elçi, nazik bir dille, durumu izah edip farklı seçenekleri önüne sundu.

“Ben, adli değil, siyasi suçluyum. Türkiye; Şeyh Said ayaklanmasında, iki amcamı idam etti. Ben ceza alıp içerde yattım. Bedir Ağa’yı, siyasi nedenlerle öldürdüm. Türkiye’ye dönmeyi kabul etmiyorum. Af da istemiyorum. Suriye’ye geri dönmek istiyorum,” dedi.

“Peki, madem istemiyorsun, seni Türkiye’ye teslim etmeyeceğiz, ancak Bağdat sınırları dâhilinde kalamazsın. Seni Şam’a geri göndereceğiz,” dedi İngiliz elçiliği.

Liyutman, onu İngiliz yetkililerden anlaşma gereği teslim aldı. Karşısına alıp; “Siyabend, bütün ısrarlarıma rağmen, bizden habersiz Suriye sınırları dışına çıktın. Suç işledin! Seni hapishaneye göndermek zorundayım,” deyip Şam Hapishanesi’ne gönderdi.

Şam Hapishanesi, muhaliflerle dolup taşıyordu. Muhalif siyasi Arap, Kürt, Çerkez, Türkmen, Ermeni ve Asurilerle doluydu. Müslüman, Hristiyan, Yahudi, Êzîdî, Şii, Dürzi, ateist, putperest hepsi bir aradaydı. Bir kavimler ve inançlar hapishanesi gibiydi. Tutsaklar kir, pas, bit, yarı aç, yarı tok, balık istifi, yere serilmiş ot şiltelerin üzerinde yatıp kalkıyorlardı. Her gün, her saat kavga, dövüş, hırsızlık, oğlancılık sürüp gidiyordu.

Siyabend, bütün bu kirli, ruh karartıcı dehlizin içinde bunalırken, bir ay sonra serbest bırakıldı. Bırakıldığı gün tanıdıklarıyla ilişkiye geçti. Şam’a yerleşti.

Fransız sömürge yönetimi âdeta Kürtlere karşı sıkıyönetim ilan etmişti. Xoybûn yöneticileri, başarısız ayaklanma

denemesinin ardından zarar görmemek için ya Fransızlarla iş birliğini sıklaştırmış ya da sessizce köşelerine çekilmişlerdi.

Hasan Hüsnü, Siyabend'in Şam Hapishanesi'nden çıkıp serbest kaldığını öğrenince, yeniden devreye girip tekrar tutuklanmasını talep etti.

Liyutman, Hasan Hüsnü'nün istemi üzerine, önce İngilizlerin denetimindeki Ürdün'e gönderdi. İngilizler; kısa bir süre sonra farkına varıp Irak'taki durumunu gerekçe gösterip sınır dışı ettiler. Liyutman, onu çağırıp;

“Ben sana Ürdün'de; ‘bir şeye karışma,’ demiştim. Sen gider gitmez yine rahat durmadın. İngilizler farkına varıp seni sınır dışı ettiler. Türkiye, senin peşini bırakmıyor, durmadan devletimizi sıkıştırıyor. Bu Türkiye ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkiliyor. Sen şimdi Filistin'e git ve kendini kimseye göstermeden orada gizli olarak kal,” dedi iyilik yaptığını ima ederek.

Hasan Hüsnü, Fransız Liyutman ile sıkı ilişkiler içindeydi. Siyabend'in peşini bırakmıyordu. Özel düşmanlık besliyordu. Liyutman, bu baskılar karşısında Suriye'de kalmasını istemiyordu.

Başka bir seçeneği kalmamıştı. Tek başınaydı. İtiraz ederse Türkiye'ye teslim edileceğini biliyordu. Bir gece yarısı, gizlice Filistin topraklarına girdi. Filistin karma karışıktı. Kaos yaşanıyordu. İsrail militanları, her gün bombalar patlatıyor, eylemler yapıyordu.

Filistin topraklarına girip bir şebeke ile ilişkiye geçti. İki altın karşılığında kendisine; “Ebu Taha” adında, yeni bir kimlik edindi. Ebu Taha; kaçak kimlikle, kaçak bir ülkede, yeni bir yaşama başladı.

Hiç kimseyi tanımıyor, dillerini bilmiyordu. Sokak başları, köprü altları, izbe yerler esrarkeş ve hırsızlarla doluydu. Sanki

dünyanın bütün hırsızları, yankesicileri, dolandırıcıları, dilencileri, kapkaççıları, fuhuş ve uyuşturucu şebekeleri bu kente gelmişti. Gün batımıyla şehir karanlığa gömülüyor, çeteler sokaklara çıkıyordu. Yoksulluk sefaleti, sefalet düşkünlüğü çoğaltıyordu. Açlık kol geziyordu.

Siyabend, bu ortamda kendisini herkese herkesi kendisine yabancı görüyordu. Şam'daki hapishanenin karanlık bir hücre sine tıkatılmış gibi yapayalnız hissediyordu. Daralıyor, bunalıyor, nefes alamaz hale geliyordu.

Dilini, kültürünü bilmediği siyasi sürgünleri görünce, bir yakını nı, dostunu, tanıdığını görmüş gibi içi ferahlıyor, kendisine çok yakın görüyordu. Gülümseyerek el kol hareketleriyle, onlarla anlaşmaya çalışıyordu. Sanki aynı düşleri, keder ve kaderi paylaşmanın, aynı acıları çekmenin, aynı hakikatin peşine düşmenin, ayrı kendine özgü bir dili vardı. Bu dil; harfsiz, simgesiz ve işaret sizdi, ama anlaşmak için hiçbir engel tanı mıyordu. Siyasi sürgünleri görünce, biraz öfkesi geçiyor rahatlıyordu. “Bunlar da benim gibi vatanlarını terk etmek zorunda kalmış insanlardır,” diyordu kendi kendine. Karşısında biri varmış da karşılıklı konuşuyorlarmış gibi; “nerede okumuştum; ‘olgun kişi küfre sarılırsa küfür din olur,’ der Mevlana. Bütün mesele, tam olgunlaşıp yola çıkmaktır hürriyet için,” dedi kendi kendine seslice. “Artık, Nemrut etekleri ve Xoybûn ile tüm bağlantılarım kesildi. Burada bir başıma kaldım. Karnımı doyurmak için çalışmak zorundayım,” diye düşünüyor çareler arıyordu. Ebu Taha, küçük, derme çatma, bir baraka kiraladı. İcini yıkadı, temizleyip bir düzene soktu.

“Bir iş bulmalıyım. Bendeki paralar tükenmek üzere, param biterse buralarda perişan olurum. Bir iş de elimden gelmiyor ki, hiçbir mesleğim yok. Hep hazır baba servetini yedim. Para nasıl

kazanılır, nasıl çalışılır, öğrenmedim. En iyisi, işçi pazarına gideyim. İşçi pazarına gidip ne iş bulursam çalışayım. Hiç olmazsa günlük olarak karnımı doyururum. Çalışırken yeni insanlarla da tanışırım,” diye düşündü. Sonra birdenbire; “dil,” dedi seslice. “Dil bilmiyorum ki? Acilen Arapça öğrenmeliyim,” diye söylendi.

Sabah erkenden kalkıp işçi pazarına gitmek için sokağa çıktı. Rastladığı ilk siyahi çocuktan, susamlı bir simit aldı. İşçi kıraathanesinde çay ile yedi. Yüzlerce işçi kir, pas, yamalı giysiler içinde; saç sakal birbirine karışmış, meydanda toplanmıştı. Siyah, beyaz, sarışın, esmer tenli işçiler... Arap, Kürt, Türk, Çerkez, Laz, Berberi, Bedevi, Hristiyan, Müslüman, Yahudi, Putperest... Her milletten, her inançtan, her renkten işçiler yan yana, iç içe iş gücünü satmak için müşteri bekliyordu. Bazılarının kemerlerine bağlanmış penseler, keserler, metreler, testereler duruyordu. Bunlara bakıp; “ben, ne ile çalışacağım,” diye söylendi kendi kendine.

Başında kefiye, egal, uzun beyaz fistanıyla, uzun boylu bir Arap, arkası açık, eski bir arabayla gelip işçi pazarının yanında durdu. Onlarca işçi, gelene doğru hareketlendi. Siyabend de oraya gitti. Arap, koyun seçer gibi on kişi seçti. Arabanın arkasına doldurup hareket etti. Siyabend sevinerek; “acaba ne iş yapacağım, dil gerekecek mi bana ne yevmiye verecek, ne verirse versin önce işe alışmalıyım,” diye düşündü. Araba bir portakal bahçesinin yanında durdu. Her biri, bir çapa eline alarak bahçeyi çapalamaya başladılar. On gün boyunca, çapa işinde çalıştı. Çalıştıkça Arapça kelimeler öğrendi.

Ardından bir inşaata iş buldu. İşçilerle birlikte harç yapıyor, kovalarla üçüncü katta taşıyordu. Her geçen gün iş ile ilgi Arapça sözcükleri daha çok öğreniyordu.

On saat çalışıp akşam yorgun yorgun eve dönüyordu. Sokağın başında, kir pas içinde bir adam yere uzanmış, Arapça; “Allah, rızası için ekmek ekmek,” diye inliyordu. Durup acıyarak adama baktı. “Bu adam da bir zamanlar gençti. Belki de benim gibi serüvenler, zorluklar yaşayıp acılar çekerek bu hale geldi,” diye düşündü. Kendi kendine acı acı gülümsedi. Bir an kendini onun yerine koydu. Adamın yanında oturdu, ellerini tuttu. Arap çocuklar merakla etraflarında dönüp dolaşıyordu. Elini tutunca, adam Arapça bir şeyler söyledi.

“Bir şey anlamıyorum ki, derdini de sorayım,” dedi Siyabend kendi kendine seslice Kürtçe.

Birdenbire adamın gözleri fal taşı gibi açıldı. Zorlukla uzandığı yerde kalkıp doğruldu.

“Kürt müsün,” dedi yaşlı adam heyecanla.

“Kürt’üm ya!”

“Açım, Allah rızası için açım,” diye inledi yaşlı adam.

“Adın ne, buralarda ne arıyorsun, niye bu hallere düşmüşsün,” diye merakla sordu.

“Ne sen sor, ne de ben söyleyeyim, uzun çok uzun bir hikâye, işte bu hallere düştüm yeğenim,” diye derin bir iç çekti.

“Adın ne amca,” dedi yaşlı adamın ellerini sımsıkı tutarken.

“Adım Ebu Muhammed,” dedi. Ardından; “asıl adım Şehmuz, Diyarbakırlıyım, ama artık Şehmuz’u unuttum. Ebu Muhammed oldum,” dedi titreyen hüzünlü bir sesle. Gözleri nemlendi, ağlamaklı oldu. Artık yaşlanmış, çalışamaz duruma gelmişti.

“Yeğenim ben, Şeyh Übeydullah ayaklanmasından beri buralarda aç, perişan, kaçak yaşıyorum. Osmanlı, beni buraya sürgün etti. O zamandan beri buralardayım. Diyarbakır’da Ahmet Melik Paşa Mahallesinde evim, Dicle kenarında toprağım vardı.

Evliydim, iki çocuğum vardı Ne oldu onlara bilmiyorum, bir daha haber alamadım,” diyerek ağlamaya başladı.

Ebu Taha, Ebu Muhammed’i alıp eve götürdü. Önce başını yıkadı. Sonra karnını doyurdu. Tıraş etti. Temiz elbiseler giydirdi. Eski, yırtık, bitli elbiselerini yaktı, boş odaya yerleştirdi.

“Bundan sonra seninle birlikte bu evde yaşayacağız,” dedi Siyabend.

Ebu Muhammed, olup bitenlere inanmıyor, tuhaf tuhaf etrafına bakıyordu. Sonra birdenbire hüngür hüngür ağladı.

Badanası iyice dökülüp solmuş, alçak tabanlı, yıkık dökük bir evde kalıyordu. Ev; daracık iki odadan ibaretti. Evin içine girip Nemrut eteklerini düşündüğünde, kendini boğulacak, aklını yitirecek, ruhunu kirletecek gibi hissediyordu. Yaşlı ev arkadaşı, azgın bir fırtınanın, ıssız bir kumsala fırlattığı yorgun, halsiz ve bitkin garip bir yolcu gibi duruyordu. Siyabend’ı görünce sevinçle ayağa kalkıyor, durmadan minnetle ona dua ediyordu.

Ebu Taha, kısa sürede çat pat Arapça öğrenmiş, her sabah erkenden kalkıp işçi pazarına gidiyor ne iş bulursa çalışıyordu. Çalışarak kazandığı parayla, ev kirasını ödeyip karnını doyuruyordu. Hiç kimseye muhtaç olmamayı bir alışkanlık haline getirmişti. Her sabah erkenden kalkıp işçi pazarına gidiyor, iş gücünü satın alacak birilerini bekliyordu. Yüzlerce kaçak işçi, iş bekliyordu. Yüzlerce Kürt sürgün, buralara kadar sürülmüş aç, perişan yaşıyordu.

Ebu Taha, her sabah kalkıp işe giderken, Ebu Muhammed evde kalıp dinleniyor, evi temizliyordu. Baba ile oğul gibi kaynaşmış yaşıyorlardı.

Ebu Taha; sabah işçi pazarına giderken, kısa sürede onlarca Kürt ve Türk işçi ile iyi ilişkiler geliştirmiş, etrafına toplamıştı. Onlarla pazar günleri kahvede oturup sohbet ediyordu.

“Kardeşler görüyorsunuz, hepimiz memleketimizden kopmuş, sürgün yaşıyoruz. Memleket hasreti çekiyoruz. Fransızlar, İngilizler, Türkiye birleşmiş, bize yaşam hakkı tanımıyorlar. Her gün, yeni bir yere sürgün ediyorlar. Bunun tek çaresi, örgütlü olmak ve birlikte hareket etmektir. Birlik olmadan hepimiz daha da perişan olup sürünürüz buralarda,” dedi.

Ebu Taha, sürgün işçiler arasında yeni bir örgütlülük yaratmak için planlar geliştiriyordu. “Çalışan bu yoksul emekçiler paşa, bey ve mir çocuklarından daha samimi, dürüst ve ilkeli geliyor bana” diye düşünüyordu.

Fransız ajanlar, Ebu Taha’yı izliyor ve Liyutman’a rapor ediyordu. Raporların bir nüshası Abbad aracılığıyla Hasan Hüsnü’ye ulaşıyordu. Hasan Hüsnü, gelen raporlardan hareketle durmadan Liyutman’ı sıkıştırıyor, dediklerini yapması için ona pahalı hediyeler yolluyordu.

Hasan Hüsnü, Dersim, Diyarbakır, Urfa, Antep arasında mekik dokuyordu. Her geçen gün Fransızlarla ilişkilerini daha da sıklaştırıyordu. Bir ahtapotun kolları gibi elleri her tarafa uzanıyordu. Görevlendirdiği yüzlerce kişiden bilgi alıyor, bunu paşalara rapor ediyordu.

Liyutman, Hasan Hüsnü’nün sıkıştırması üzerine, Siyabend’i geri Şam’a çağırdı.

“Evet, Ebu Taha nasılsın? Seni izliyor ve hakkında her şeyi biliyorum. Bak arkadaşların uslu uslu yanımızda dediklerimizi yapıp tüm imkânlardan yararlanıyorlar,” dedi.

“Onların yaptıkları beni bağlamaz. Ben kendi düşüncelerim ve inançlarım doğrultusunda yaşıyorum,” dedi Siyabend.

“Sana baştan söyledim. ‘Dediklerimi yaparsan, her türlü desteği sağlarım,’ demiştim. Sen ne yaptın? Benden habersiz isyana kalkıştın! Suruç’a geçip karakol bastın! Habersiz Irak’a

geçtin. Dediklerimi yaparsan buna rağmen sana yardımcı olurum.”

“Sen; ‘Filistin’e git, kimliğini gizli,’ dedin. Ben de gittim yeni bir kimlik kendime buldum. Yaşamak için de işçilik yapıyorum. Sorun benim sizi dinleyip dinlememe değil, sizin Türklerle olan ilişki, ittifak ve çıkarlarınızdır.”

“Ama sen yine de rahat durmuyorsun. Kürt ve Türk işçileri örgütleyip kışkırtıyorsun!”

“Sayın Liyutman, hanı hep; ‘Fransız demokrasisi,’ deyip övünüyorsun ya! Nerede demokrasi? Konuştuklarım, hemşerimlerdir. Onlarla sohbet ediyorum, ama farz edin ki ben onları örgütledim. Bu demokrasinin bir gereği değil mi? Sizin demokrasiniz, çıkarlarınızla sınırlıdır. Türk rejimi, bu kadar vahşice Kürtlere saldırıyor, bu kadar cinayet işliyor, çıt çıkarmıyorsunuz. Demokrasinizin gücü sadece biz Kürt sürgünlere mi yetiyor?”

“Ebu Taha, sen çok şey öğrenmişsin. Ben her şeye rağmen sana yardım etmek istiyorum. Seni teslim etme yerine, Türkiye ile ilişkilerimizin bozulmaması için bir süreliğine Madagaskar’a sürgüne göndereceğim!”

“Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Hiçbir şey umurunda değil. Nereye gönderirsen gönder. İstersen cehenneme gönder! Var mı ötesi? Sizin; ‘Kürt dostluğu,’ dediğiniz şeyin sahte olduğu ortadadır. Siz Fransızların icadı olan o meşhur bireyciliğiniz, bu gün insanlığın başına en büyük beladır! Adalet, eşitlik, demokrasi anlayışınız, buna göre belirleniyor. Her şeyi çıkarlarınız belirliyor! Ben, sizin anladığınız ve istediğiniz tarzda bir iş birliği yapmayacağım. Bundan böyle kimliğimi de gizlemeyeceğim! Kürt halkının çıkarları neyi gerektiriyorsa onu her yerde söyleyeceğim, savunacağım! İstersen Türkiye’ye teslim et.

İstersen sana o pahalı hediyeleri yollayan Hasam Hüsnü'ye teslim et! Hiç umurumda değil,” dedi Siyabend müsteşarın sarı, kısık, küçük gözlerinin içine öfkeyle bakarak.

“Her şeyin bir zamanı var. Kürtlere destek sunacağımız günler de gelecek. Ben yine de her şeyi senin iyiliğin için yapıyorum. Seni Türkiye'ye de teslim etmeyeceğim, hazırlığını yap, yarın göndereceğim seni. Şimdi gidebilirsin,” dedi Liyutman.

Xoybun üyeleri Avrupa'ya olan hayranlıklarını her fırsatta dile getirirken, Siyabend soruna tam karşıt yönde bakıyordu. “Bu İngilizler, Fransızlar çıkarlarına olmayan hiçbir şeyi istemezler. Varsa yoksa çıkarları. Demokrasileri çıkarlarıyla sınırlıdır,” diye düşünüyordu.

O gece, Şam'da birkaç dostuna gidip kendine biraz para temin etti. Sırt torbasını hazırladı. Sabah Liyutman'ın yanına verdiği iki kişiyle birlikte, Suriye'nin Akdeniz kıyısında, Edvard adasının karşısındaki Tartus limanına vardı. Orada bir Fransız gemisine bindi. Uzun, zorlu, yorucu bir deniz yolculuğundan sonra güney yarım kürede yer alan, Fransa sömürgesi Madagaskar'a ulaştı.

Gemi, doğu sahilindeki eski bir limana yanaştı. Siyabend gemiden indi. Şubat ayının başlarıydı. Gökyüzü açık ve maviydi. Bir tek bulut gözükmüyordu. Sımsıcak bir hava ile karşılaştı. Güneş, her tarafı ısıtıyordu. Sahil yemyeşil göz alabildiğine ormandı.

Uzarlarda adanın ortasında gözüken, kızıl renkli bir dağın zirvesi mavi gökyüzüne yükseliyordu. Dönüp geriye baktı, sanki gökyüzü ile mavi sular birleşmiş yekpare olmuştu. Sonsuz, mavi renk dışında hiçbir şey gözükmüyordu. Bu sonsuz mavilik karşısında hem büyüldü hem ürktü.

Küçük, kendine özgü yerleşim alanının içine girdi. Bir barakada eşya satan biriyle el kol, mimik işaretleriyle ilişki kurdu.

Ada halkı sürgünlere alıştı. Baraka türü, derme çatma küçük bir ev bulup kiraladı. Bir şilte, bir örtü, bir iki parça kap kacak ile yiyecek satın aldı. Şiltenin üzerine uzanıp uykuya daldı. Gün batımına doğru yeri göğü sarsan gürültüyle uyandı. Kapıyı açıp dışarı baktı. Hava kararmış, gökyüzü gri bulutlarla kaplanmıştı. Şimşekler çakıyor, bulutlar gürliyordu. Mavi sulardan adaya doğru üşütücü bir rüzgâr esiyordu. İri yağmur damlaları yere düşmeye başladı. Giderek hızlandı. Kapının önünde sahile baktı. Sahilden başlayıp iki bin metreye kadar yükselen yayla ve yükselti zinciri sürüp gidiyordu. Tümü yemyeşil ve ormanlıktı. Çoğalarak, okyanusa doğru yerde akan yağmur suları, kızıl renge bürünmüştü. Toprakları kızıl kıpkızıldı.

Yağmuru, okyanusu, ormanı yaylaları gökyüzünü izledi. Sonra geri dönüp uzandı. Yol yorgunluğuyla sabaha dek deliksiz bir uykuya daldı.

Artık sürgün içinde sürgündü. Madagaskar’da bir başıyordu. Günler birbirini tekrar ediyordu. Kısa sürede dikkat çekici manzaralarda sıkılmaya başladı. Yalnızlığın zor günleri başlıyordu. Dil bilmiyordu. Konuşacak, sohbet edecek birilerini arıyor hiç kimse ile ilişki kuramıyordu.

Daha önce oraya sürgün edilmiş, üç Kürt köyünün olduğunu öğrendi. Gidip bir yaylanın eteklerindeki köyleri buldu. Onu ilgiyle karşılayıp misafir ettiler. Köyün en yaşlısını getirdiler. Siyabend, yaşlı adamla Kürtçe konuşup el kol hareketleriyle anlaşmaya çalıştı.

“Atalarımız iki yüz yıldan beri burada yaşıyor. Osmanlı bizi buralara kadar sürgün etti, bir daha dönemedik,” dedi yaşlı adam.

Aksanı değişmiş, içine yabancı kavramlar dolmuş, ama hala Kürtçe konuşuyordu.

Yalınız ve bir başınaydı. Konuşup dertleşecek, anlaşılabilecek hiç kimse yoktu. Fransa istihbarat elemanları tarafında denetleniyor gözetimde tutuluyordu. Artık kendi kendine konuşuyor, monolog yapıyordu. Sahile çıkıp bulabildiği işlerde çalışıyordu. Aylar, ayları izliyordu. Her hafta sonu bu Kürt köylerine uğrayıp onlarla görüşüyor, anlaşmaya çalışıyordu. Yine bir hafta sonu köye uğramış, yaşlı adamla sohbet ediyordu.

“İşte böyle Kürtler yeryüzüne dağılmış, paramparça olmuş. Tarihin en kadim halkı, barınacak yer arıyor. Ekmeği yaratıp yeryüzü insanlığına armağan eden halk, bugün ekmeğe muhtaç hale gelmiş. Ne kadar büyük taş varsa gelip bizi bulmuş,” dedi Siyabend el kol hareketleri ve ortak sözcüklerle.

“Nemrut etekleri nere, Madagaskar nere,” diyerek gülümsedi yaşlı adam.

“Konuşacak, derdimi anlatacak bir tek insan yok, bir tek Allah’ın kulu yok,” dedi Siyabend yaşlı adama bakarak.

Artık çoğu dillerini, Kürt olduklarını, nereden geldiklerini unutmuşlardı. Misafirperverlik, dayanışma, yardımlaşma gibi Kürt gelenekleri devam ediyordu.

“Dilinizi unutmuşsunuz,” dedi Siyabend, eliyle dilini yaşlı adama gösterip. Sonra; “dilini unutmak kendini unutmaktır. Siz çok eski kadim bir halkın torunlarısınız,” diyerek izah etmeye çalıştı.

Siyabend, konuşmayı unutmuştu. Bir başınaydı. Konuşacak, dilini anlayacak kimse yoktu. El kol mimik işaretleriyle anlaşmaya çalışıyordu. İşaret dilini kullanıyordu.

Geceleri barakasında uzanırken, kendi kendine; “suçlu olan biziz! Durmadan parçalanıyoruz. Aşiret aşirete, kabile kabileye düşman olmuşuz. Orta Doğu’da paralı asker olmuşuz. Efendilere

kölelik yapıyoruz. Başkaları için ölüyoruz, öldürüyoruz. Birlik, birlik olmadan nasıl kurtulacağız,” diyordu.

İkinci dünya savaşının sinyalleri başlamış, koşullar değişmişti. Hitler ve Benito Mussolini cephesi Fransa’yı işgal etmek için bahaneler arıyordu. Türkiye Alman cephesi ile sıkı ilişkiler içindeydi. Müttefik devletlerin Türkiye ile ilişkileri gergindi. Yeni ilişkiler ve yeni güç dengeleri oluşuyordu. Fransızlar, politik hesaplarla, Kürtlere karşı tavırlarını yumuşatmıştı.

Denetlemekle görevli Fransız, gidip onu sahilde bir balıkçı teknesinde çalışırken buldu. Siyabend de onu tanıyordu. “Acaba bu defa ne var diye düşündü. Görevli, ne düşündüğün anlamış gibi ona bakıp gülümsedi. Sonra;

“Siyabend, Liyutman yazılı mektup göndermiş,” dedi.

“Eee, ne demiş Liyutman efendi? Bu defa hangi adaya sürgün edecek,” dedi.

“Yok, öyle değil, artık serbestsin.”

“Nasıl yanı?”

“Bu andan itibaren hürsün. İstedğin yere gidebilirsin.” dedi.

“Bir yanlışlık yok değil mi?”

“Yanlışlık yok, serbestsin,” diyerek güldü görevli.

Siyabend elindeki balık kokan ağıları bıraktı. Ne yapacağını, nasıl davranacağını şaşırdı. Sonra bir sıçrayışta, sevinçle tekneden sahile çıktı. İçine tarif edilmez bir coşku doldu. Görevliye bakıp;

“Tartus’a gemi ne zaman var?”

“Yarın sabah.”

“Bana yer ayarlayabilir misin?”

“Sabah saat 05.00’de Limanda ol. Ben de orada olacağım, seni bindiririm.”

“Teşekkürler,” dedi Görevli ile tokalaşıp eve doğru hızlı adımlarla yöneldi. Aceleyle birkaç parça eşyasını, tıraş takımını, türün tabakasını, kalemlerini, şiir yazdığı defter ile birkaç kitabı torbasına yerleştirdi. Sonra yarım saatlik mesafedeki birbirine bitişik üç Kürt köyüne doğru yola çıktı. Onlarla vedalaşıp hiç beklemeden geri geldi. O gece hiç uyumadı. Sabaha dek; “Bu Hasan Hüsnü benden ne istiyor. Bu adamı cezalandırmalıyım. Ya bu Liyutman beni neden buraya gönderdi? Şimdi neden serbest bırakıyor? Ne hesapları var? Dünyadan neler gelişti, bir yıldan beri hiçbir şeyden haberim yok ki. Belki de Kürtler ayaklandı! Belki Türkiye ile ilişkileri bozuldu. Hiçbir şey bilmiyorum,” diye düşündü. Gemi kalkışına bir saat kala sırt torbasını alıp limana indi. Dev bir gemi orada bekliyordu. Görevli adam geldi. Onu gemiye bindirdi. Yüzlerce yolcu arka arkaya bindi. Gemi homurdandı. Mavi sular köpürerek hareketlendi. Ada mavi, sonsuz suların içinde ufaldı ufaldı bir nokta gibi gerilerde kaldı, sonra gözden yitip gitti.

Tartus Limanında inince, hiç beklemeden Şam’a doğru yola çıktı. Şam’a varınca kafesten kurtulan bir kuş, nasıl uçup önüne çıkan ilk ağacın dallarına konarsa Siyabend de hiç beklemeden, hiç düşünmeden Celadet ile Kerem’i arayıp buldu.

Onlarla görüşürken, yeniden doğmuş ülkesine, ailesine kavuşmuş gibi sevindi.

II

Hasan Hüsnü, Hacettepe Mahallesi ile tren yolu arasında, Şükriye Mahallesi’nin doğusunda yer alan mezarlıklardan geçerek Namazgâh tepesinin batı ve güneydoğu eteklerinde, Roma Hamamı’nın bulunduğu yerden, yokuş yukarı kaleye doğru çıkıp en yüksek yerden aşağıya baktı.

Hala küçük bir taşra kasabası olan Ankara, tüm detaylarıyla gözüküyordu. Kasaba; Orta Anadolu'nun kuzeybatısında Sakarya nehrini besleyen, Ankara Çayı'nın geçtiği ovanın doğu kenarındaki kalenin batı, güney ve doğu eteklerine doğru alçalan eğimli arazide kurulmuştu.

Kale'nin kuzey kesimi sarp, kayalık olup surların bir kısmı hala ayakta idi. Hiçbir yerleşim alanı yoktu. Doğuda Hatip ve Çubuk Çayları akıyordu. Hatip Çayı, Roma su bendi ve on bir ahşap ve taş köprüyü geçerek kuzeye doğru ilerleyip kuzeydeki Hıdırlık Tepe ile bu sarp yamaçların arasından Hacı Bayram Mahallesi'nin doğusundan, kıvrılarak Çubuk Çayı ile birleşiyor, kuzeyde ise Ankara'nın doğal sınırlarını oluşturuyordu. Daha sonra güneybatıya dönen Hatip Çayı, güneyden gelen İncesu (Bülbül deresi) ile birleşiyordu. Hatip Çayı, Çubuk Çayı ve İncesu Deresi birleşerek Hititler'in kendi dillerinde; 'Engürü Çayı,' dedikleri, rejimin sonra da adını değiştirdiği Ankara Çayı'nı oluşturuyordu.

Doğudan Elmadağ Suyu, Öksüzce Suyu ve Hanım Pınarı suyu olmak üzere üç kol halinde tatlı su geliyordu. Kalenin kuzey ve doğu tarafının, Roma Hamamı ile Hıdırlık ve Namazgah Tepelerinin eteklerinde tarlalar, bahçeler, parklar, sebze ve meyve bahçeleri, mezarlıklar, bataklıklar gözüküyordu.

Güneyde ise demir yolu, çift bir çizgi gibi uzanıp gidiyordu. Ankara Çayı çevresinde, batıda İstasyona giden yol kenarlarında ve güneyde bataklık arazi göze çarpıyordu. Verimli Çubuk Ovası, kenti bir yay gibi sarıyordu.

Rum ve Ermeni mahallelerinin bulunduğu zenginlerin oturduğu; "Yukarı Yüz" denilen kale alanında ticaret yapıyordu.

Batıda Hacı Bayram Camisi ile güneyde Karacabey Camisinin bulunduğu düz alanlar; "Aşağı Yüz" olarak adlandırılıyordu.

2. Abdülhamit döneminde yapılan Dar-ül-muallim, Taş Mektep, Sanayi Mektebi, İstasyon Binası, I. BMM, II. Meclis ve Ankara Palas gibi binalar dikkat çekiyordu.

Hükümet Konağı'nın kuzeybatısında, Telgrafhane, meydandaki havuzun doğusunda Dâhiliye Vekâleti, Polis Müdüriyeti, Jandarma Dairesi, Umumi Hapishane; batısında ise Maliye Vekâleti binaları bulunuyordu.

Roma döneminden kalan, “Kız taşı” ve “Jüliyen” olarak da bilinen, “Belkıs Sütunu,” anıtı ile Hacı Bayram-ı Veli Camisi, türbeler ve hemen doğusunda ise camiye bitişik “Augustus Tapınağı” yer alıyordu.

Hasan Hüsnü bütün bunlara bakıp çocukluğunu, yalnızlığını ve yaptığı işleri düşündü. Aşağıda gezinen Yöröklere baktı. Yalnızlığın ve ölümün sentezini kurdu. “Bu kadar insan öldürdüm, bu kadar iş becerdim, bu kadar Ankara'ya çalıştım, yine de hiçbir paşaya yaranamadım. Bugün görevi bıraksam sığınacak, konuşacak, dertleşecek bir tek Allah'ın kulu yok! Yalnızım, yapayalnızım! Ben kimim? Soyum, sopum, aslım, geçmişim hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Hangi halka mensubum? Dilimi, gerçek adımlı bile bilmiyorum,” diye düşündü. Kaleden aşağıya bakarken, gözlerini kapadı, kapkara, derin, dipsiz bir uçuruma yuvarlanıyormuş gibi ürkmeye başladı. Kendi kendine; “ben kimim? Ben kimim? Ben neden yaşıyorum? Neden öldürüyorum? Neden öldürürüyorummm,” diye var gücüyle bağırđı.

Gözlerini açıp aşağılara baktı. Ankara'ya trenle gelenlerin son durağı olarak, 1893 yılında Almanlar tarafından yapılan Ankara İstasyonu, hemen yanında Direksiyon Binası ve otel, Mühendis Binası, depo, mağaza, ambar, demirhane, makine sundurması, tüccar mağazaları ile “Ankara-Erzurum Demir Yolu”

gözüküyordu. Sağına soluna baktı. İnsanlar durmuş tuhaf tuhaf ona bakıyordu. Kendisine gülümseyerek alaylı alaylı bakan çocuklardan biri; “Amca sen kimi öldürdün,” dedi.

“Haydi, ulan çabuk uzaklaşın buradan, tutarsam kafanızı koparırım,” dedi. Çocuklar, bu sert ve tehditkâr ses karşısında ürküp sindiler. Aceleyle, arka arkaya verip kale aşağı indiler.

Kolundaki saate baktı, öğleye geliyordu. Kafası karmakarışık arı kovanı gibi uğulduyordu. Hızlı, uzun ve sert adımlarla yokuş aşağı indi. Kovduğu çocuklar, aşağıda çağıra bağıra birbirlerini kovalayıp duruyordu. Çocuklara baktı. Çocukluğu, karanlık odalar ve tecavüz gelip kafasına takıldı. “Ben kimim? Ben kimim? Ben kimim,” diye yüksek sesle söylendi.

Kaleden hızla inerek 1915 yılında İttihat Terakki Binası olarak yapılan, 23 Nisan 1920’de açılan BMM binası olarak kullanılan, taş binaya girip paşayla görüşmeye oturdu. Bu eski binanın yanında Dar-ül Muallimin Binası, Mekteb-i Sanayi, Hariciye Vekâleti (Tuz Nazırlığı) Binası ile Kızıl Bey Mescidi ve Türbesi yer alıyordu.

“Paşam, Fransızlar aracılığıyla, şakilerin İngiliz dış işleri bakanlığına gönderdiği bir belgeyi ele geçirdim, önemli gördüğüm için direk size getirdim,” dedi Hasan Hüsnü.

Ardından belgenin nüshasını çıkarıp ona uzattı. Sabiha da yanında duruyordu. Paşa, ağır hasta haliyle ayakta belgeyi eline alıp seslice okumaya başladı;

“İngiltere Dış işleri Bakanlığı’na

Sayın Bakan,

Yıllardan beri Türkiye Hükümeti, Kürtleri asimle etmeye çalışmakta, gazete ve yayınlarını yasaklamakta, ana dilleriyle konuşanlara eziyet etmektedir. Kürdistan’ın bereketli topraklarından gidenlerin büyük bir bölümü yok edilmektedir.

Geri kalanları, Anadolu'nun çorak topraklarına zorunlu göçler düzenleyerek bu halka zulmetmektedir.

Son olarak, Türkiye hükümeti kendisiyle yapılan bir antlaşma sonucu, bu baskılardan arındırılmış, Dêrsim bölgesine de girmeye kalkışmıştır.

Bu olay karşısında Kürtler, göçün uzak yollarında can vermek yerine, kendilerini korumak için 1930'da Ararat Tepesi'nde, Zilan ve Beyazıt Ovası'nda olduğu gibi silahlara sarıldılar.

Üç aydan beri ülkemde tüyler ürpertici bir savaş sürüyor.

Savaş olanaklarının eşitsizliğine, yangın bombalarının, boğucu gazların kullanılmasına rağmen, ben ve yurttaşlarım Türkiye ordusunu başarısızlığa uğrattık.

Direnişimiz karşısında, Türkiye ordusu kasabaları bombalıyor, yakıp yıkıyor.

Zindanlar; yumuşak başlı Kürt halkıyla dolup taşıyor, aydınlar kurşuna diziliyor, asılıyor ya da Türkiye'nin tecrit edilmiş bölgelerine sürülüyor.

Üç milyon Kürt sesimden ekselanslarına sesleniyor ve hükümetinizin manevi etkisinden Kürt halkını yararlandırmanızı sizden istirham ediyorum.

Sayın Bakan, en derin saygılarımın kabulünü rica ederim.

Dêrsim Generali Seyid Rıza.”

Belgeyi okuduktan sonra derin bir sessizlik oldu. Geçmişe gitti. Kafkas cephesinde savaşan, Kürt silah arkadaşlarını anımsadı. Kürt milis güçleriyle başarı sağlayıp terfi etmişti. Diyarbakır'da kara taş konak gelip kafasına takıldı. “Acaba kaderin cilvesi mi bilmem, cahil, mağarada yaşayan, horladığınız şu Kürtler, bu gün hepinizi koruyor savunuyor. Dört oğlumu savaşa verdim, acaba Kürtler olmasaydı şu Ruslar, soluğu nerede alırlardı,” diyen Kamil Paşa'nın sesini duyar gibi oldu.

“Doğrusu, iyi iş becermişsin Hasan Hüsnü oğlum. Büyükelçilerini yarın çağırıp ciddi tarzda uyaracağım. Bu aklı, Elîşêr denilen şaki Seyit Rıza’ya veriyor. Onun mutlaka bir çaresini bulmalısın.”

“Emriniz olur paşam, Dêrsim’e döner dönmez, bu işle özel olarak ilgileneceğim.”

“Evet, Elîşêr denilen bu zat, çok tehlikeli işlerle uğraşıyor. Malum, Cumhuriyetimiz kritik bir süreçten geçiyor. Şakiler iyice azmış, sen hemen bu gün yola çık, acilen Dêrsim’e geç! Onların kökünü kazımadan, biz Cumhuriyeti güvenceye almayız. Unutmadan söyleyeyim, bu arada Korgeneral Fetullah Kırdoğan Paşa’yı da sürekli dikkatle izle, bana sürekli rapor et. Milli İstihbaratımızı bir örümcek ağı gibi her tarafa yay! Yay ki her zaman bilgi sahibi olalım. Unutmadan söyleyeyim, rütbeni de yükselteceğim.”

“Emriniz olur Paşam,” deyip Dêrsim’e gitmek için dışarı Çıktı.

Ankara, giderek güçleniyor, Kürtlere verdiği tüm sözleri rafa kaldırıyordu. Hasan Hüsnü gidince, üç paşa Çankaya köşkünde oturmuş tartışıyordu.

“Sizlere tekrar hatırlatmak isterim ki, 2 Şubat 1926’da Mülkiye Müfettişi Hamdi Bey yazdığı raporda; ‘Dêrsim, Cumhuriyet Hükümeti için bir çıbanbaşısıdır. Bu çıban üzerinde kesin bir ameliyat yapmak ve elim ihtimalleri önlemek, memleket selameti bakımından mutlaka lazımdır,’ diyor. Pek yerinde bir belirlemedir. Bu korkunç çıbanbaşısını ameliyat etmeye ancak hazır hale gelebildik. Hasan Hüsnü’nün de getirdiği son belge ve raporlar var,” dedi Sarı Paşa.

“Yeni kurduğumuz; ‘Dördüncü Genel Valilik,’ için Elazığ merkez seçilmiş, başına zaten General Fetullah Kırdoğan hazretleri atanmış,” dedi Sağır Paşa izahat yaparcasına.

“Denetime almak, “tehcir, tenkil ve tedip” uygulayabilmek için de hızla yol, karakol ve yeni kışlalar inşa etmeliyiz. Yollar yoksa tankları, topları yeterince oraya taşıyamayız,” dedi Taş Paşa.

“Hasan Hüsnü, tüm köylerde iyi işler becermiş. Bu iş için ayrılan gizli ödenek artırılmalı, ayrıca Hasan Hüsnü’nün rütbesi yükseltilmelidir,” dedi Sarı Paşa.

“Hep derler ki; ‘Dêrsim’e sefer olur zafer olmaz.’ Osmanlı, yüz sekiz sefer yapmış, hiçbirinden sonuç alamamış, biz şimdi yüz dokuzuncu seferi yapacağız,” dedi Sağır Paşa.

“Yüz dokuzuncu seferde, çıbanbaşını kökünden kazıyalım, adını da değiştirelim, bir kereden kurtulalım,” dedi Taş Paşa.

“Dersim meselesi önemli bir meseledir. Bu yarayı, korkunç çıbanı temizleyip kökünden kesmek, her ne pahasına olsun yapılmalı ve bu hususta en acil kararların alınması için hükümete tam ve geniş yetki verilmelidir. Evet, adı acilen değişmeli, belleklerden silinmeli, yeni adı; ‘Tunç el,’ olabilir,” dedi, Sarı Paşa.

“Evet; kafalarına indirmek için ordunun; ‘Tunç Eli’ olmalı,” dedi Taş Paşa.

“Kısaca; ‘Tunceli,’ olsun...”

“Bir genelge ile hemen meclisten geçirip değiştirelim.”

“Adı; Tunceli olsun!”

III

Dêrsim eyaletinin adını taşıyan ve simgesi olan küçük tarihi kent; etrafındaki dağlarla, sanki kendini yıkılmaz bir kale gibi korumaya almış, savunmaya geçmişti. Yanı başında Munzur, buz

gibi soğuk, berrak sularıyla bütün acılarını, hüznlerini, düşlerini alıp sürüklüyordu.

Kent dünya ile bağını kesmiş, dağların arasına sıkışıp kalmıştı. Kendine özgü bir inanç, dil kültür ve yaşam felsefesiyle, bin yıllardan beri varlığını sürdürüyordu. Büyük acılar yaşamış, zorluklarla karşılaşmış, ama etrafındaki dağlar gibi hep eğilmez, bükülmez, taviz vermez bir yaşam sürdürmüş, başı dik durmuştu.

21 Mart 1937,

Saat 00.05.

Demenan ile Haydaran savaşçıları, askerin geçişini engellemek için, “Pah-Kahmut bucaklarını bağlayan Harçık Suyu üzerindeki tahta köprüyü yakıp ilk kıvılcımı çakıyorlardı! Çatışmalar dağınık, lokal olarak sürüyordu. Demenan aşiret güçleri, bir alaya saldırarak, tümünden imha edip silahlarına el koyuyordu.

General, tümünden yok olan alayı cezalı ilan etmiş, üç paşalardan gelen emir üzerine tüm güçleriyle harekete geçmişti.

“Hiçbirini sağ koymayın öldürün, öldürün ki herkes gücümüzü görsün. Görsün de bir daha kalkışmaya cesaret edemesin. Kümesteki tavuğa, beşikteki çocuğa varana dek öldürün, öldürün ganimet serbesttir! Hiçbir canlı delil arkanızda bırakmayın. Öldürün, paşaların kesin emri var,” diyordu Hasan Hüsnü oluşturduğu özel güçlerine hitap ederken.

Özel güçlerini alıp köylere gidince, meydana topladığı köylülere bakıp; “merak etmeyin, korkmayın sizi kurtaracağız,” diyordu. Meydana topladıklarını kabileler halinde yürütüp derin vadilerde çoluk-çocuk makineli tüfeklerle kurşuna diziyordu.

Hasan Hüsnü’nün özel güçleri, birbiriyle yarışırçasına, cesetlerin başına aç kurtlar gibi üşüşüyordu. Kadınların kol ve boyunlarındaki altınları topluyordu. Kolları, bilekleri, parmakları,

başları keserek kan içinde kalmış altınları ceplerine dolduruyordu. Kanlı altınlarla, yeni zenginler türüyordu. Dağlar, kentler ve köyler durmadan bombalanıyordu.

26 Mart 1937,

Seyit Rıza'nın oğlu Bira İbrahim, askeri operasyonların durdurulmasını istemek için Fetullah Kordoğan ile görüşmüş, eve dönüyordu. Dönerken, gece, “Yorxan-Deşt,” köyünde bir eve misafir oldu. Hasan Hüsnü, ev sahibini muhbirler ağına katmış, para ödüyordu. Gece Rayber ile iki tetikçiyi gönderdi. Tetikçiler, Bira İbrahim uykudayken başını kesti. Olay bir anda dört bir yana yayıldı. Korku ve panik daha da derinleşti.

“Kim ki Seyit Rıza, Elîşêr, Zarîfe, Baytar Nuri gibi bölücü şakilerinin kellesini getirirse onları bol altınla mükâfatlandıracağım,” dedi Hasan Hüsnü.

Braz durdu. Karşısında duran eski, kirli, yamalı giysiler içindeki köylülere baktı. Kendi rütbeleriyle onların kıyafeti arasında derin bir çelişkiye düştü. “Demek ki; ‘Dêrsime sefer olur zafer olmaz,’ denilen şey budur ha. Koskoca devleti yöneten paşa beni görevlendirmiş, ben de bu zavallılardan medet umuyorum” diye düşündü. Paşanın kesin emrini hatırladı. Paşa onu özel görevlendirmiş, Korgeneral Abdullah Apledğan'ın emrine vermişti. Köy köy dolaşıyor, halkı topluyor, muhbirler ağını oluşturuyor, propaganda yapıp kışkırtıyordu.

Hasan Hüsnü, her geçmişini düşündüğünde, onlardan nefret ediyor, nefreti, kini ve öfkesi bütün ana ve babalara karşı bir intikam duygusuna dönüşüyordu. “Darüleytam ve Darüşşafakatü'l İslâmiyye'de yediği dayaklar, gördüğü muamele, insana karşı kin ve öfkeye dönüşmüş, bir canavar haline getirmişti. Öfkelenildiği zaman insan onun gözünde bir sivrisineğe dönüşüyordu.

Biraz düşündü, karşısındaki köylülere bakıp; “biliyorum bu işleri hep Seyit Rıza yapıyor. Seyit Rıza, Peygamber sülalesinden değil, sizi kandırıyorlar. Ben size asıl meseleyi anlatayım. Küçükken hastalığa yakalanmış. Ailesine demişler ki bunu kundağıyla birlikte kiliseye götürün bırakın, sabahleyin tekrar geri alın bir şeyi kalmaz iyileşir. Onlar da denileni yapmışlar. Bırakıp sabahleyin almışlar. Rivayete göre çocuk değişmiş. İddia ediyorum ki Seyit Rıza peygamber sülalesinden değildir. Seyit Rıza büyümüş, şeytan köprüsünü yıkmış, dini lider olmuş, sizin başınıza geçmiş, Dêrsim isyanını idare ediyor. Ona asla inanmayın! Kellesini getireni bol altınla ödüllendireceğim,” diye konuşmasını bitirdi.

Paşaların kuşatmasını kırmak, için Seyit Rıza, Elîşêr ve Zarîfe; Hüseyin Abdal Tekkesinde oturmuş gün boyu tartışıyorlardı. Seyit Rıza; “Ankara dört bir yandan Dêrsim’i kuşatmaya almış, yaptığı katliamların açığa çıkmaması için dünya ile ilişkilerimizi kesmeye çalışıyor, kuş uçurtmuyor,” diye düşünüyor çareler arıyordu. Elîşêr ile Zarîfe’nin Sovyetler Birliği’ne sığınıp orada diplomatik faaliyetler yürütmelerini istiyordu. Aynı toplantıda, Seyit Rıza’nın yeğeni Zeynel de vardı. Toplantı bitince, Elîşêr ile Zarîfe oradan ayrılıp Dêrsim’in ünlü ziyaretgâhlarından Tûjik Baba’ya yakın, Sultan Baba Dağı eteklerindeki kimsenin bilmediği barınakları olan Palaxîne mağarasına döndüler. Akşam yemeğine oturunca, mağaralarda tek başına yaşayan, saç sakal birbirine karışmış, bir hırka, bir lokma, elinde asası, yaşlı derviş, gölge gibi mağaranın kapısında beliriverdi.

“Pirim, şu fukara kulu kabul et de yanınızda iki lokma yemek yiyip karnını doyursun,” dedi.

Gözlerinin mavisi yaşlılıktan solmaya başlamış olan Elîşêr, hemen ayağa kalkıp geleni sofraya buyur edip oturttu. Dervîşe bakıp;

“Ne ben pirim, ne de sen kulsun. Hepimiz hakikat yolcusu, eşit ve insanız,” dedi. Biraz durdu. Devamla; “Rızık veren Allah’tır. Soframız her daim erenlere açıktır. Kapımıza gönül verdinse hangi milletten, hangi inançtan, hangi kılıktan olursan ol, buyur otur, ortak ol soframıza,” diye ekledi.

“Pirim zaman çok değışti! Halk arasında gezip dolaşıyorum. Bu halk düşman karşısında niye böyle boynu bükük, ürkek, birlik olmuyor? Haini bol olmuş, birbirini ihbar ediyor,” dedi Dervîş yakınlarak.

“Ey dervîş, zaman ile insan yek paredir. Değişen zamanla birlikte, insan da değışti. Varlık denilen şu insanın oluşumu, zaman ile varlığa borçludur. Zamanın kötülüğü, insanın kötülüğüdür. İhanetin oluşumu; varlık ve zamanla bağlantılıdır. Direniş varsa ihanet de elbette olacak, başka türlü farklılık nasıl olsun ki? Mühim olan, ihanette karşı hürriyeti aşılmasıdır,” dedi Elîşêr.

“Pirim, insan önemlidir, ama hala Kürtlerin varlığı Şu Türkler, Araplar, Farslar için tartışmalıdır.”

“Görüyorsun işte, bu kadar kavga, bu kadar direniş, bu kadar başkaldırı, eziyet hepsi varlığı kanıtlamaya dönüktür.”

“Kürtlerin varlık olmaktan çıkarmak için uygulanan siyasi ve fiziki imha ile inkâr, sürgün, göç; şu yeryüzünde eşî, benzeri olmayan biriciktir.”

“Doğru dersin ey dervîş, çok zor zamanlar yaşıyoruz. Kürtlük benzeri olmayan tarihsel toplumsal biricik bir olgudur. Başka benzerini bulamazsın. İhanetleri de bununla bağlantılı düşünmelisin.”

“Pirim, yaşıım yetmiş aşılıyor. Kendimi bildim bileli, Kürtler savunulması çok zor bir varlıktır.”

“Doğrusu geldiğimiz nokta, Kürt varlığı açısından çok kritik bir andır. Belki de bu kadar ihanet, bu kadar kendinden uzaklaşma, insanı çıldırtan, delirten çelişki ve sorunlar yumağı, tükenişin sancılarıdır. Önüne geçebilir miyiz bilmem.”

“Tarih, bir kadim halklar mezarlığıdır, ama Kürt varlığı ve kökeni çok güçlüdür, bunlar tükenişin değil, yeniden dirilişin titreşimleridir.”

“Bu bizim direnişimize bağlıdır. Her zaman varlık ile yokluk, kölelik ile hürriyet iç içedir!”

“Hakikatin ışığı olmadan, karanlıktaki Kürt varlığı hürriyetine kavuşamaz!”

“19. ve 20. yüzyıldaki ayaklanmalar, fazla bir varlık yaratamadı. Kürtlerin, hakikat küllerine değil, geleceğe dair, umut vaat eden hakikat filizlerine ihtiyacı vardır. Beyler, ağalar, mirler, şeyhler, pirlar sadece hakikat külleri arasında debelenip durdular.”

“Pirim, Kürt varlığının oluşum ve gerçekleşmesinde Zerdüş inancı ve geleneğı önemli bir rol oynamıştır.”

“Zerdüş inancı ve geleneğı, bütün tek tanrılı inançların soy kütüğüdür. Kötülüğe, karşı büyük ahlaki bir çıkıştır. Kürt varlığının oluşumunda önemli bir rol oynamıştır.”

“Dêrsim Aleviliğinde hala etkileri belirleyicidir.”

“Aşiret ve kabile direnişinden ziyade inançsal, ahlaki bir çıkış ve direniş gereklidir. Zerdüş, inançsal ve ahlaki olanı, aşiret ve kabile varlığından daha üstün tutmuştur.”

“Çok ihanet var pirim çok,” dedi Derviş kaygılı bir sesle.

“Kürt coğrafyasında ihanetin varlığı somut bir gerçektir. Hakikatsiz gerçektir her zaman uyuyan gerçektir,” dedi Elîşêr.

“Evet, pirim doğru dersin. Biz Kürtler, şimdi uyku halini yaşıyoruz. Yunanlı bir filozof; ‘uyku; gaflet ile ölümün kardeşidir,’ diyor,” dedi Derviş.

“Kürtlerin varlığını kanıtlama ve hakikat uğruna savaşimleri çok karmaşık, kanlı ve zorlu geçecek diye düşünüyorum.”

“Yetmiş yıllık ömrümde, bu kadar kötülük, düşkünlük, ihanet görmedim!”

“Derviş, elbette ısırgan otunu toplayacaksın, sen tarlaya ne ektin ki bu kadar yakınlıkla karşılığını bekliyorsun.”

Yemeğini yiyen Derviş, karanlıkta gözlerini açıp gökyüzüne baktı. Işık geçirmez gecenin kalın örtüsü, yanan ateş ışığının, üç karış üstünde havada öylece asılıp kalmıştı.

“Artık kalkıp yola düşelim, hakikat neyse karşılaşp göreceğiz,” dedi Derviş. Arkasından; “Ben hakikati bilebileceğimi söylemeye asla cüret edemem. Kimse hakikate ulaşamaz, çünkü o sadece hakka mahsustur. Hakikati de ancak o bilir,” diye ekledi.

“Hakikate, gönül gözüyle bakmak gerekir. Kul da hakikatin bir parçasıdır, gönül gözüyle bakarsak hakikati görebiliriz,” dedi Elîşêr.

“İnsan olmadan hakikat olmaz ki,” dedi yanı başında duran Zarîfe, ışıldayan ateşin alevleri yüzünü aydınlatırken.

“Hakikati dillendiren, düşünen ve arayan insanın kendisidir. Hakikate sadece akıl ile değil gönül gözüyle ulaşılır,” dedi Elîşêr.

“İnsansız hakikat, hakikatsız insan olmaz.” dedi Zarîfe.

“Gönül gözü de devreye girer. Nefsin sürekli arınması gerekir. Bilmek yetmez; bilmek, inanmak ve kemale erişmek gerekir. İnsanın ruhu arınmadan hakikate de ulaşamaz,” dedi Elîşêr.

“Hakikat ne yeredir ne göktedir, insanın kendisidir. Kendimizi anlamadan hakikati anlayamayız,” dedi Zarîfe.

“Pirim, ben köyleri dolaşıyorum. Halkının acıklı hikâyesine tanık oluyorum. Kürtler, kendi hakikatlerinin dışına çıkmışlar. Birbirlerini keklik kavmi gibi düşmana ihbar ediyorlar,” dedi Derviş.

“Derviş, hakikat yolu, düz bir çizgi değildir; çok karmaşık, sarp ve zorlu bir yoldur. Herkes bu yolda yürüyemez. Lakin hiçbir koşulda düşmana teslimiyet kabul edilemez,” dedi Zarîfe.

“Pirim, yolcu yolunda gerek,” deyip vadideki mağarasına doğru inmeye başladı Derviş.

İlk gün ışınları, üç bin metreye kadar yükselen Tûjik Dağı’nın, yeşil eteklerindeki Palaxîne mağarasının ağzına düşüyordu. Bir zamanlar burada Sultan Baba adında bir evliya yaşadığı için, bazıları buna; “Sultan Baba Dağı” diyorlardı. Dağ ve Sultan Baba Dêrsim Aleviliği ile özdeşleştiği için “Kızılbaş Dağı,” diyenler de vardı.

Palaxîne mağarası, kapkaranlık ağzını açmış, Harran ovasının, güz yağmurunu emdiği gibi sabah güneşini emiyordu. Derin, yemyeşil vadilerin en dibinde sular akıyor, asırlık meşe ağaçları gökyüzüne uzanıyordu. Mağaranın içi tertemiz, düzgün, bir eve dönüştürülmüş, güneşle birlikte kalkan Elîşêr, Zarîfe’ye bakıp;

“Son olarak yazdığım şiiri sana okuyayım,” dedi, mağaranın ağzında oturduğu taşın üzerinde.

“Oku da dinleyeyim,” dedi Zarîfe.

“Aslanlar yurdu dur tilkiler giremez

Gerçekler sırrıdır akıllar eremez.”

“Dêrsim halkının gerçek duygularını, çok güzel ifade etmişsin.”

“Devamı var, sonra sana okurum.”

“Bu gelenler de kim,” dedi tedirgin bir sesle karşıya bakan Zarîfe.

“Sanki tanıdıklar,” dedi Elîşêr, elini gözüne siper yapıp gelenlere bakarak.

“Hevalê min, bu geliş çok hayra alamet değil, tedbirli olmamız lazım,” diyerek tabancasını yokladı.

“Baksana hevalê, en önlerinde Kirîvêmiz Zeynel var, ikrarımızdan nasıl fenalık beklersin,” deyip ikisi birden konuklarını karşılamak için ayağa kalktılar. Zarîfe’nin içinde belirsiz bir korku ve kuşku vardı. Tedirgindi. Yerinde duramıyor, her an beklenmedik bir yerde tehlike gelecekmış gibi iki de bir tabancasını yokluyordu.

“Selamın Aleyh küm Arsel amca,” dedi Zeynel. Sonra eğilip mağaranın içine baktı, başka kimsenin olup olmadığını anlamak için.

“Aleyh küm selam yeğenim,” diyerek mağaranın kapısında gelen konuklarını karşıladı Alîşêr.

“Nasılsınız Arsel Amca, buradan geçiyorduk, sizi ziyaret edelim dedik,” dedi Zeynel.

“Yeğenim hoş geldiniz, sefalar getirdiniz, gelin oturun soframız size açıktır, bir şeyler yiyin, için,” dedi Alîşêr.

Gelenlerin ellerinde mavzerler, parmaklar tetikteydi. Zarîfe, gözlerdeki matlık, tedirginlik ve acelecilikten ihanetin kokusunu sezdi. Kendi kendine; “bunlar hayır için değil, şer için gelmişler, tedbirli olmak lazım,” diye mırıldandı. Dikkatle gelenlerin her hareketini izliyordu. “İçlerinde bir tek Zeynel konuşuyor, diğerleri yüz kızartıcı suç işlemiş gibi başlarını önlerine eğmiş, gözleri yere bakıyor, ses çıkarmadan Zeynel’in arkasında duruyor,” diye düşündü.

Bu Zarîfe’yi daha ürkütüp tedirgin etti. Belinde silahı, mermi ağzındaydı. Dişi bir kaplan gibi avın üzerine atlamak için pusuda bekliyordu. Biraz mağaranın gerisine çekilmiş, ayakta dikilip

gelenleri izliyordu. Elîşêr ile yeğeni mağaranın kapısında onlarla ilgileniyorlardı. Hoşbeşten sonra;

“Amca haydi hoşça kalın, bize müsaade acelemiz var,” dedi Zeynel.

“Bir şeyler yemediniz konukluğa sığar mı haydi güle güle,” diyerek durup konuklarının gitmelerini bekledi.

Zeynel ve adamları biraz uzaklaştıktan sonra aniden dönüp mavzerlerle ateş etmeye başladılar. İlk mermilerin hedefi Elîşêr’di. Mistoy Surê’nin Kurşunu Elîşêr’in göğsüne saplandı. Elîşêr, mağaranın kapısında olduğu yere yığılıp kaldı.

Zarîfe, bir an kırk yıllık hayat arkadaşına baktı. Gözleri, ılık bir bahar sabahı gibi nemlendi. Munzur gibi duyguları kabardı, öfkелendi. Saliseler akıp gidiyordu. Mağaranın kapısından bir gökyüzünün sonsuzluğuna bir de yerde yatan hayat arkadaşı Arsen’e baktı. Duygulandı, deli dolu, ak köpüklü bir deniz dalgası gibi hareketlendi.

“Wiy, hevalê min dikujin!” diye çılgınca bağırdı. “Wiy, he-valê min di-ku-jin,” sesi mağarada yankılandı durdu. Sonra mağaranın kapısından dağlara vadilere ulaştı. Zeynel, Vanklı Efendi, Mistoyê Sûrê bu eko karşısında ürküp panikledi.

Zarîfe, tabancasını çekip mağaraya girerken hareketlerinden kuşkulandığı Vanklı Efendinin kafasına nişan alarak ateş etti. Vanklı Efendinin beyni parçalanıp mağaranın kayalığına yapıştı.

Sonra bir başkasıyla karşı karşıya geldi. Onu da göğsünden vurdu, kanlar içinde yere yığıldı.

Zarîfe, Mistoy Surê ile yüz yüze geldi. Alîşêr’in katilini öldürmek istiyordu. Aralarında bir metre bile yoktu. Parmağı tetiğin üstündeydi. Mistoyê Sûrê harekete geçti. Kurşun omuzuna saplandı. Zarîfe, Mistoy Surê ile mağaranın kapısından el ile tırnak ile diş ile kapışmaya başladı. İkisi yere düştü. Yerde

birbirlerini vurmak için boğuşup duruyorlardı. Genç, iri yarı ayı gibi güçlü Mistoy Sûrê, durmadan kan kaybediyor, gücü azalıyor, bedeni gevşiyor, ayaklarının bağı çözülüyordu. Zarîfe tam onu alt edip kafasına sıkacakken, Zeynel hızla mağaranın içine doğru yöneldi. İlk korkudan donmuş, aval aval yerinde duran, Elîşêr'in yeğeni Sabri'nin kafasına sıktı. Sabri cansız yere yığıldı.

Yerde Mistoyê Sûrê ile boğuşan, Zarîfe'nin kalbine nişan aldı. Zarîfe; renkli, Kürt milli giysileri içinde cansız yere yığılırken;

“Ah, gözün kör olsun ihanet,” dedi.

“İhanet,” kelimesi bir hançer gibi Zeynel'in yüreğine saplandı. Tekmil bedenini kara, kap kara bir korku sardı. Aşâğılık kompleksiyle titredi. Küçüldü, küçüldü, küçüldü kömür karası bir nokta oldu. Yüzü kızardı, saklanacak delik aradı. Arkasına baktı, kapıda Elîşêr kanlar içinde yatıyordu. Önüne baktı Zarîfe ölmemiş gibi öfkeyle ona bakıyordu. Saklanacak, kaçacak hiçbir delik bulamadı. Hiçbir şey onu kabul etmedi.

Onlar, birbirleriyle boğuşurken, Sabri'nin eşi aradan sıyrılarak ormanın derinliklerine doğru hızla kaçıp gitti.

Zeynel, Palaxan mağarasının önünden Elîşêr ile Zarîfe'nin kafalarını bıçakla gövdelerinden ayırdı. Bir torbaya koydu. Mağarayı didik didik aradı. Elîşêr ve Zarîfe'ye ait bütün eşyaları, doküman-belgeleri, kitap, şiir, yazı ve defterleri de toplayıp bir başka torbaya yerleştirdi.

Rayber, Zeynel'i Mezîkê köyünde bekliyordu. Haberleştiler, ikisi Tilagê köyünde buluşup 17. Tümen Karargâhına gittiler.

Fetullah Kôrdoğan, Hasan Hüsnü ile birkaç general onları karşıladı. Alîşêr ile Zarîfe'nin kesik başları ile kitap ve belgeleri karargâhta, Fetullah Kôrdoğan'a bizzat teslim ettiler. Fetullah Kôrdoğan, elde ettiği başarıdan dolayı Hasan Hüsnü'yü orada kutladı.

Bir general, titrek, korkak ellerle kesik başların fotoğraflarını çekmeye başladı.

Üç Paşalar, “Kürtlerin kellesini getirenlere bol para dağıtıyordu. Elîşêr ile Zarîfe’nın kellelerine konulan ödül, Seyit Rıza’nınkinden sonra en büyük ödüldü.

Zeynel ile Rayber, o akşam beş yüz altın alıp karargâhtan ayrıldılar.

5 Eylül 1937,

Doğa mavi, yeşil renklerini yitirmiş, sarının tonları gittikçe çoğalıyordu. Durmadan yapraklar dökülüyor, dallar çıplak hale geliyordu. Kör bir boşlukta hiçleşen zaman, aşına yatağında hiçbir şeyi beklemeden akıp gidiyordu.

Eylül gecesinde, dağların başına hareketli bulutlar üşüşmüştü. O gece, defalarca kara kap kara bulutlar, Dêrsim’in göğünü kapladı. Tekmil yıldızlar yitip gitti. Defalarca rüzgâr bulutları alıp götürdü. Yıldızlar, en parlak halleriyle, mavi karanlığın sonsuz, derin yaygın yüzünde göründü. Ay bulutlarla savaşa tutuşmuş gibi ikide bir kaybolup yine ortaya çıktı.

Bütün gece boyunca hiç uyumadı. Ak, kıvrıkcık, körpe bir kuzu, kurdun keskin, çengel düşlerine takılmış gibi olup bitenleri düşünüp acı çekti. Keskin, çelikten kılıcını çekmiş, saplayacak hiçbir hedef belirleyemedi. Kan ırmağına dönüşen gelişmeler, geçmiş ve değişken zamanlar, ihanetin yılan soluğu gibi yakasına yapışıp kaldı. Çocukluğunun mutlu düşleri gitmiş, eski tutsak, köle çağların ölü toprağı önüne serilmişti. Bir türlü karar verip tercih yapamadı. Gece ile gündüz arasında yalpalayıp durdu. Her gün, her saat öldürülenlerin acısı bir kurşun gibi bedenine saplandı.

Yatağında sağa sola döndükçe düşünceden düşünceye atladı. Anlık ruh hali değişti. Hiçbir düşüncede karar kılamadı.

Soyunmadan, karanlıkta, tahta kanepenin üzerinde uzanmış durmadan düşündü. Kılıktan kılığa giren düşler kurdu. Düşünmekten, düş kurmaktan, çözüm aramaktan beyni, bedeni, düşleri yorgun düştü. Daldan dala atladı, hiçbir düşüncede karar kılamadı. Rüzgâra kapılmış, hazan yaprağı gibi sağa sola savruldu.

O gece gözünü kırpmadan, ilk horozlar ötene dek yatağında, kendi kendisiyle boğuşup durdu. Toprağa düşenlerin acısını düşündü. Düşündükçe acıları çoğaldı. Acılar çoğaldıkça kıvranıp çareler aradı. Yitip gidenlerin acısı, sarı kabızlı keskin bir hançer gibi yüreğine saplandı. “Kan, bu kan ırmağını durdurmalıyım,” dedi kendi kendine.

Elîşêr ile Zarîfe’yi düşününce; “direnmek, tek çare direnmektir. Bunlara asla güven olmaz,” diye düşündü. İkisinin ölümü üzerinde aylar geçmişti. Sağ kolunu yitirmiş, yapayalnız kalmıştı. Munzur kan akıyordu. Kıyım, yaygınlaşarak sürüyordu. Bunu önlemek için düşünüyor, düşünüyor, çareler arıyor, çözüm bulamıyordu. Saldırıları yoğunlaştıkça ihanet ve işbirlikçilik de çoğalıyordu.

Düşüncesi, rüzgâra kapılan hazan yaprağı gibi sağa sola savruluyor, bir türlü netleşemiyordu. Bir düşünceden karar kılıyor, çok geçmeden, bulutlar gibi grileşip kaynıyor, düşünceleri yer değiştiriyordu.

Bir iri, alımlı, gösterişli kartal, nasıl uçurum yüzlü kayadan kalkıp derin, yaygın mavilikte öfkeyle kavgaya tutuşursa o da Elîşêr ile Zarîfe’yi ve kanlı kıyımı düşündükçe öyle öfkeyle kavgaya tutuşmak istiyordu. Anaların ağıtları, acısı ve feryatları kulaklarında çınlayınca yeniden düşünce değiştiriyordu. Düş ve

düşünceleri, baharda dağlarda akan ırmaklar gibi buz bulanık oluyor, bir tülü berraklaşmıyordu.

Kendi kendisiyle hesaplaştı. Sesli tartışıp monolog yaptı. Kıp kızıl akan Munzur’u düşündü. “Gitmeliyim, gitmeliyim, gidip görüşmeliyim, belki bu kan ırmağı durur,” diye fikir yürüttü. Gece boyunca, ak köpüklü bir dalga gibi öfkeli düşünceleri sürekli değişip durdu. Bir an çocukluğundan kalma, Munzur kenarındaki, mayıs kokulu, gül mevsimini özledi. Tûjik Baba’yı, Sultan Baba Dağı’nı, Palaxîne mağarasını, Elîşêri’i, Zarîfe’yi, oğlunu düşündü.

Qop Rayber, Zeynel, Mistoyê Sûrê gelip kafasına takıldı. Öfkesi sel gibi kabardı. Ömrünün geçen bütün yılları, birer sarı yaprak gibi gelip ayaklarının dibine döküldü. Vakitsiz, genç ve çocuk ölümler dağ gibi önünde birikti. Acılara boğuldu. Bir türlü karar veremedi.

“Erzincan’a gelirse kendisiyle görüşüp anlaşıcağız, oğlunu da serbest bırakacağız,” diye haber letmişti paşa.

“Gidersem bu kan, bu acı ve zülüm, bu vahşet ve gözyaşı dura bilir mi? Mantıklı, makul düşünmem gerekir. Belki onlar da işin içinden çıkamıyorlar. Belki onlar da uyguladıkları bu yöntemin bir çıkmaz olduğunu anladılar. Ya beni aldatıyorlarsa? İşte o zaman her şeyin sonu olur. Ben soluğu darağacında alırım, direnme de başsız kalır. Bir halkı, kadim, mazlum koca bir halkı kandırma ahmaklığını gösterebilirler mi? Bunlara güven olmaz ki! Nerede, ne zaman, nasıl davranacakları hiç belli olmaz, en iyisi gitmemeliyim. Kendi ayaklarımla gidip boynumu koyun gibi bıçağın altına uzatmamalıyım. Kan dökülüyor, çok kan dökülüyor. Bu halk acı çekiyor. Gün yirmi dört saat ölümle boğuşuyor. Çocuklar, yaşlılar, kadınlar süngüleniyor. İnsanlar mağaralarda kimyasal silahlarla katlediliyor. Gidersem belki de

bu sorun çözülür. Çözülür de bu kanlı vahşet son bulur. Belki sorun çözülür, oğlum da kurtulur. Hayır, olmaz asla olmaz, gidemem asla gidemem, gidip böyle tarihi bir yanlış yapamam. Bunlar dibi ışık almaz, karanlık, oynak deniz gibidirler. Hep tehlike kokarlar. Hile yapmada; yüzü pörsümüş, bin yıllık kurnaz, kadim zalim, acımasız, kan dökücü bir avcı gibidirler. Hep kandırırlar. Kandırmak bunların mayasında vardır. En iyisi direnişi derinleştirmek, kendi gücümüzle, kendimizi korumaktır. Oğlum, oğlum ne olacak? Oğlumu, sadece kendi oğlumu düşünmek, büyük bir haksızlık ve günah olur. Bütün oğullarımı düşünmeliyim. Ölenlerin, direnenlerin, başkaldıranların tümü benim oğullarımdır. Tek oğlumu düşünmem büyük ayrımcılık olur. Büyük ayrımcılık büyük günah olur. Bin yıllık kardeşlikten söz ediyorlar. Gitsem. Gidip de kardeşlik adına konuşsam her şeyi iyilikle, kan dökmeden hal etsem,” deyip kendi kendisiyle, doğu göğünün ufku ağarana dek boğuşup durdu. Bir tek saniye uyumadı. Bir an bile gözünü kırpmadı.

İlk gün ışınlarıyla birlikte, ikna olmamış, kararsız, ikircikli düşüncelerle yatağından kalktı. Evin içinde dönüp dolaşırken; “Artık bir karara varmalıyım, karara varıp öyle davranmalıyım,” diye düşündü. Sonra arkadaşlarıyla birlikte, Erzincan yoluna düştü. Attığı her adımda; “aldatılırsam, bu halk beni asla af etmez,” diye söylendi kendi kendine.

“Çok mu acele ettim, biraz daha kalıp düşünseydim. Düşünüp doğru bir karara varsaydım. Aldatılırsam, bir daha bu işin geri dönüşü olmaz. O zaman Erzincan’a herkesin gittiği yoldan değil, farklı bir yoldan, Pülümür üzerinden, sarp patikalardan yol alıp dağları, yüksek sarp dağları aşarak gideyim, biraz daha düşünüp öyle karar vereyim,” diye düşündü.

Pölümür üzerinden giden yola saptı. Beraberindekiler; “mutlaka düşündüğü, bildiğı bir şey vardır,” diyerek hiçbir şey sormadan, sessizce onu izlediler. Sarp dağları aşır ardından geniş, uzun vadiye indiler. Sular, bütün heybetiyle bir ejderha gibi çağlayarak akıyordu. Bir an, “ya bütün bunları, bu dağları bu akan suyu, bu gökyüzünü bir daha göremesem? Ya bu gerçekten bir hile, bir tuzaksa? Tuzağı göremesem halk asla beni af etmez. Kan, çok kan dökölüyor. Halkım çok acı çekiyor, belki sorunu konuşarak çözerim,” deyip kararsız, ikircikli adımlarla Muti köprüsüne yanaştı.

Mevsim sonbahardı. Sararmaya yüz tutmuş binlerce kavak ağacı arasından yürüyüp kararsız, ikircikli ve ürkek adımlarla köprü üzerinden öte yakaya geçti.

Generalin askerleri, aniden mevzilendikleri yerden çıkıp karşısına dikildi. Namlular onlara yöneldi. Her taraf tutulmuştu. Soğuk bir ter bastı. Bedeni buz kesildi. Öfkeden titredi. Bütün geçmiş bir anda gözlerinden canlandı. Hiç beklemediğı bu görüntü karşında ürktü. Derin bir tuzak hissi, keskin bir hançer gibi aniden birkaç kere sol göğsünün üzerine inip kalktı. Bedeni sarsıldı, yüreğı birkaç kez kanadı.

“Tuzak bu! Tuzağı düştük,” dedi yanındakilere.

“Büyük tuzak Pirim,” diye mırıldandı biri.

“Kendi ayaklarımızla tuzağı düştük,” dedi seslice.

Olduğı yerde aniden durdu. Arkasındakiler de durdu. Kendilerine dönen onlarca çelik mavisini soğuk namluya bakıp acı acı düşündü. Gözlerini kaldırıp etrafına baktı. Tepeler, dağlar sararmış, sessiz, sakın, ama yine de heybetli ve görkemliydi.

Sular, aşına yatağında, hiçbir şeye aldırmadan akıp gidiyordu. Bir grup jandarma koşup arkasında kalan köprüde mevzilendi.

“Dağ,” dedi kendi kendine. Bir general uzaktaki mevzide çıkıp kendisine doğru yürüdü.

Arkadaşlarına bakıp; “Hele bakın şu dağlara,” dedi. Sonra; “Dağ her zaman dağdır. Kış, yaz, güz bahar fark etmez, dağ her zaman dağdır. Dağ gibi olmalıyız,” dedi seslice.

General arkasında bir bölük askerle yanına yanaştı. Ona bakıp; “hoş geldin, Seyit Rıza. Sorunu kardeşlikle çözeceğiz. Kan dökmeye ne gerek var. İyi ki geldin,” dedi. Bir subay kelepçeyi çıkardı. General kelepçeyi subaydan alıp kendisi bileklerini bukağıladı.

“Tuzak, büyük tuzak,” diye seslice söylendi.

General onu hiç duymamış gibi yüzüne bakıp;

“Seyit Rıza yasalarımız gereği bunu yapmak zorundayım,” dedi. Ardında şuursuzca bir kahkaha, vadide yankılanıp durdu.

Köprünün öte yakasında, Hasan Hüsnü akşamdan beri bekliyordu.

Dağlar sararmış, zirvelere gri bulutlar üşüşmüştü.

Sular hiç kimseye aldırmadan kendi aşına yatağında akıyordu.

Büyük bir kuş sürüsü, çığlık çığlığa güneye doğru uçuyordu.

General ellerine kelepçe vururken, başına kaldırıp son kez etrafına bakıp; “dağ her zaman dağdır, hiç kimse yerinde oynatamaz, dağ gibi olmalıyım,” diye düşündü.

General köprünün çıkışında bileklerini bukağıladı. Harput’a doğru yola çıktılar. Yeniden düşlere daldı. Kafası karmakarışık. Geldiğine pişman olmuş kendi kendine öfkeleniyordu.

“Tuzağa düştüm. Bunlara güven olmaz, ben nasıl güvenip de kendi ayaklarımla yürüyüp geldim. Bu bir hile, nasıl böyle bir gaflette düştüm. Akıl tutulması, neden bunu hesaplayamadım,” dedi kendi kendine acıyla söylenerek. Genel Müfettiş olan paşa akşamdan beri uyumamış merakla bekliyordu.

“Paşam şaki başını getirdim,” dedi Hasan Hüsnü.

“Getir yanıma,” dedi heyecanla, genel müfettiş. Sonra gözleri açılan kapıya takıldı.

Kapıdan endamlı, boylu poslu, geniş omuzlu, kır sakallı, siyah, uzun gümrah kaşlı, uzun kirpikli, kara gözlü, uzunca yüzlü, büyük gagamsı burunlu, çekici, alımlı, heybetli, yaşlı bir adam dimdik içeri girdi. Paşa müfettiş ne yapacağını nasıl davranacağını şaşırdı. Eli ayağı birbirine dolandı, bu heybetli adam karşısında.

Yaşlı olmasına rağmen dinç ve yakışıklı görünüyordu. Paşa bir an; “çok heybetli bir adammış,” diyerek şaşkınlıkla karşısında duran bu etkileyici, yakışıklı, boylu-poslu yaşlı adama baktı.

Başında bir keçe külahın üzerine, yeşil-siyah karışık bir sarık sarmış, giydiği şalvar onu daha da boylu poslu heybetli kılmıştı. Gömleğin üstüne, kül rengi bir yelek giymiş, köstekli gümüş saatinin zinciri dışarda gözüküyordu. Bütün belini kavrayan enli-kalın bir kuşak bağlamıştı. Sirtında ince gri bir palto, ayağında diz kapaklarına dek uzanan siyah renkli deri çizmeler vardı.

Genel müfettiş; “şaki, asi, cahil” dediği bu yaşlı, dinç yakışıklı ve heybetli adamı görünce, ezilip büzüldü, komplekse kapıldı. İçten içe kışkırdı. Ayakta bekleyen Hasan Hüsnü, paşanın bu garip ruh halini garipsedi. Paşa müfettiş, damdan düşer gibi, başını kaldırıp aniden, onu aşağılamak için;

“Seyyid Rıza sen misin,” dedi sert emir içeren, küçümseyen buyurgan bir ses tonuyla.

“Ben Dêrsimli Rıza’yum. Dêrsim’de her meşe ağacının altında, her taşın dibinde bir Rıza vardır. Şu halde siz hangi Seyit Rıza’yu soruyorsunuz,” dedi Seyit Rıza, müfettişin kaçırdığı donuk, mat gözlerinin içine dik dik bakarak.

Paşa beklemediği bu dik, kararlı tutum karşısında ezildi büzüldü, afalladı. Aniden; “bunu çabuk buradan çıkarıp cezaevine götürün,” diye bağırdı.

“Emriniz olur paşam,” dedi Hasan Hüsnü ekibiyle Seyit Rıza’yı alıp dışarı çıktılar.

Hasan Hüsnü, İttihat Terakki deneyimlerine sahip, her türlü istihbarat işlerinde çalışıp uzmanlaşmıştı. İttihat Terakki cemiyetindeki deneyimlerine dayanarak, gizli hücreler biçiminde örgütlenip Teşkilat-ı Mahsusa’daki gibi dar hücreler halinde hareket ediyordu. Mason örgütlenmesinin ağır etkisi altındaydı. Aynı hücre elemanları dışındaki üyeler birbirini tanımıyor, üye kaydı masonik tarzda yapılıyordu. Bütün bunlar Hasan Hüsnü’de bir kişilik şekillenmesi yaratmış, tüm işlerini sürekli gizli tutuyordu.

1927 yılında kurulan Türk istihbarat teşkilatı; MAH’ın(Mili Amele Hizmeti) kuruluşunda yer almış, o zamandan beri istihbaratın başındaydı.

Başbakanın Ankara’da gönderdiği özel görevli, Elazığ valisi, Sıkıyönetim Komutanı General Fetullah Kördogan, Emniyet Genel Müdürü ve savcı el ele vermiş ayrı bir ekip halinde idamları gerçekleştiriyorlardı.

15 Kasım 1937,

“O gelmeden her şeyi hal etmemiz gerekiyor,” dedi hâkime, Başbakanın Ankara’dan gönderdiği özel yetkili.

“Fakat efendim.” dedi hâkim kekeleyerek.

“Fakat makat bilmem. Bizden istenen Sarı Paşa Elâzığ’a gelmeden önce, asılacaksa asılsın! Beyaz donlular, Sarı Paşa’nın karşısına çıkıp; Seyit Rıza’nın affını istedikleri zaman, iş işten geçmiş, bu mesele kapanmış olsun,” dedi özel yetkili adam, tehditkâr bir bakış hâkime fırlatarak.

“Adalet Bakanlığından da bir şifre aldım, ama günlerden cumartesi tatildir. Üstelik adamın yaşı yetmiş beştir kimliğe göre” dedi h kim.

“Hakim bey, herhalde söylediklerimi dinlemiyorsunuz, ben cumartesiden, tatilden anlamam, ben bu meseleyi hal etmek için Ankara’dan özel olarak buraya görevlendirildim. Formaliteleri uydurup Paşa hazretleri, pazartesi günü El zığ’a Singe Köprüsünün açılışına gelmeden önce, her şeyi hal etmek gerekiyor,” dedi buyurgan bir sesle.

“ damın pazartesi şafağına yetişmesi için gereken neyse her şeyi yapacağım,” dedi h kim teslim olmuş, titrek ve ürkek bir sesle.

“Hah işte böyle, okumuş devletin h kimi olmuşsun, söylediklerimde anlaşılmayacak ne var ki? Demek ki isteyince yapılmayacak hiçbir iş yok. Her şey bizim elimizde. Bak, sayın h kimim, ‘yukarıdaki karar tasdik olunur,’ demiş, basmış boş k ğıdın altına imzasını, koca sıkıyönetim komutanı, Kor General Fetullah K rdoğan! Yukarıya şu boş yere Fetullah K rdoğan Paşa’nın idamı diye yazsanız adam kendisi asılacak,” dedi. Sonra elindeki boş imzalı k ğıtları h kimin önüne koydu.

“Gece hapishanede elektrikler kesiliyor efendim,” dedi h kim.

“O iş kolay, otomobil farları ile hapishaneyi aydınlatırız. Yargı salonu olarak kullanacağımız, Halk Evi’ne de l ksler koyar, aydınlatırız,” dedi özel görevli.

“Samiin yok efendim samiin,” dedi h kim.

“Sayın h kimim, o tür küçük teknik şeyleri kafanıza takmayın. Siz sadece karar verip onaylayın yeterlidir. Gerisine karışma her şeye bir çare buluruz. Sen bana söyle bakayım, kaç kişi asılacak,” dedi özel yetkili.

“Karardan önce söyleyemem efendim, ama savcı bey 27 kişinin idamını istemiş,” dedi hâkim.

“Sayıyı kesin bilelim de ona göre hazırlığımızı yapalım hâkim bey.”

“Asılacakların sayısı yedi efendim,” dedi hâkim.

Gece, kapkaranlıktı!

Saat 00.00.

Farlar meydanı aydınlatıyordu. Mahkeme kurulmuş, yetmiş bir sanık mahkeme heyetine bakıyordu. On dört gün önce başlayan mahkemenin son celsesi! Hakim, apar topar gece karanlığında karar verirken, sanığın kendisine bakan inatçı gözlerinden, gözlerini kaçırarak yasalarımıza göre suçunuz;

“İnsanları etrafınızda toplayıp harekete geçirmektir. Eğer Kürtler, sizi bir umut ışığı görüyorsa bunun karşılığı ölümdür. Genç Cumhuriyetin ilelebet yaşayabilmesi için yasalarımız böyle emrediyor,” dedi.

On bir kişiye idam, diğerlerine ağır hapis cezalarını sıraladı. Aynı gece, aynı salonda Seyit Rıza’nın yaşı küçültülerek 57’ye, oğlunun ki 17’den yirmiye çıkarılıyordu. Aynı gece, aynı salonda, diğer dört sanığın idamı; “çok yaşlı,” gerekçesiyle cezaları otuz yıla indiriliyordu.

Bölge sıkıyönetim komutanı Fetullah Kördöğün, her şey için yetkiliydi. Önceden bütün formaliteler için boş kâğıtları imzalamış, onlara teslim etmişti.

“Ceza İnfaz Kanunu,” her asılanın ayrı bir yerde asılmasını, asılanların birbirini görmemesini öngörüyordu.

Her meydana dört sehpa kuruldu. Vali, kürsüyü çekecek bir de çingene cellat buldu. Çingene; “adam başına on lira,” dedi.

“Peki, on liranızı alırsınız,” dedi özel Ankara yetkilisi.

İlkin Seyit Rıza'yı aldılar, hemen yanı başındaki Buğday Pazarı Meydanına götürmek için bir askeri jeepe bindirdiler. Sağında özel görevli solunda emniyet müdürü... Araba, gece karanlıkta yol aldı. Derken karşısında paşayı buldu.

“Seyit Rıza, dünya küçükmüş, bak kendi ayaklarınla koşup bize geldin,” dedi Sarı Paşa.

“Doğru, ben senin hile ve yalanlarıyla baş edemedim, bu bana dert oldu. Ben de senin önünde diz çökmedim, bu da sana dert olsun,’ işte,” dedi Seyit Rıza, paşanın gözlerinin içine bakarak. Paşa bu delici, keskin bakışlardan rahatsız oldu. Gözlerini kaçırarak;

“Af dilersen idam edilmeyeceksin!”

“Af dileycek bir şey yapmadım.”

“Hemen götürün, gerekeni yapın.”

“Emriniz olur paşam,” diyerek apar topar arabaya götürürken;

“Paşa, sen bu kadim halkı öldürmekle bitiremezsin. Gün gelecek öldürdüklerin seni öldürecek,” diye bağırды Seyit Rıza.

Jeep, tekrar gecenin içinde farlarını yakarak ilerledi. Jandarma karakolunun yanındaki Buğday Pazarı Meydanında durdu.

Meydana sehpalar kurulmuştu. Seyit Rıza sehpalara bakıp; “asacaksınız beni,” dedi yanında oturan, Ankara özel yetkilisine dönerek.

“Evet,” anlamında başını salladı adam.

“Demek ki, sen taa Ankara’dan beni asmak için buralara kadar geldin ha! Ama beni asmak sizi kurtarmaya yetmeyecek ki! Arkamda bir halk var,” dedi Seyit Rıza.

Geceydi!

Hava soğuktu!

İdama gidecek olan yaşlı adam, bir buz dağı gibiydi.

Yüz yüze geldiler. Özel yetkili, suçluluk psikolojisiyle ürperdi, gözlerini kaçırdı. Dışardaki karanlığa baktı. Yüzü bir ölünün yüzü gibi sapsarıydı.

“Bu adam biraz sonra idama gidecek, nasıl böyle soğukkanlı olabiliyor, banimle böyle rahat, ölmeyecekmiş gibi konuşabiliyor,” diye düşündü.

Seyit Rıza, gözlerini kaçırın, özel yetkiliye bakarak;

“Sayın yetkili iddia ediyorum, siz bu savaşı kaybedeceksiniz. Gün gelecek yapamadığımızı çocuklarımız yapacak ve sizden hesap soracak,” dedi.

Özel yetkili, ne diyeceğine, nasıl davranacağına karar veremedi. Sessiz kalmayı yeğledi. Emniyet müdürü söylenenleri dinliyor, sorularla yüzleşmemek için hep karanlığa bakıyordu.

Jeepten indirip karakola götürdüler. Fetullah Kördöğün, Hasan Hüsnü, Savcı, emniyet müdürü, vali, generaller hepsi oradaydı.

“Namaz kılacak mısınız,” diye sordu savcı.

“Hayır, istemez!”

Savcı mahkûma son isteğini sordu!

“Paramı ve saatimi oğluma verirsiniz.”

Tam bu sırada oğlu meydanda darağacına çekiliyordu. Şafak vaktiydi. Savcı yana çekildi. Pencereden ipe çekilen oğlunu ona gösterdi. İdamda sallanan oğluna bakarken, ip koptu, oğlu yere düştü. Yeni bir ip getirip tekrar astılar.

Gözleri seher sabah vakti, yaprağa düşen çiy damlası gibi nemlendi.

“Siz, doğru dürüst insan bile idam etmesini bilmiyorsunuz,” dedi Seyit Rıza.

Savcı, hâkim, özel yetkili, emniyet müdürü, Fetullah Kördöğün hep birlikte dönüp yaşlı, heybetli ve yakışıklı adamın kara gözlerinin içine baktılar. Hiçbiri aradığını bulamadı.

Moralleri bozuldu, sinirleri gerildi. Sonra şafağın söz geçirmez, hançer gibi keskin soğuşunda Buğday Pazarı Meydanına çıkardılar. İnsanın içini titreten, bir soğuk vardı. Doğu ufku ağarmak üzereydi. Oğlu ipin ucunda sallanıyordu. Hiçbir canlı bu soğukta dışarda yoktu.

Uzaklardan köpek havlamaları geliyordu. Buz gibi havada, gece her zamankinden daha karanlık, yıldızlar daha parlak ışıldıyordu. Son kez başını kaldırıp yıldızlara baktı. Yıldızlar, geceye karşı sonsuz yaşamın ve hakikatin inatçı dansını yapıyordu.

Meydana çıkarken, müebbet cezası alan yaşlı adamın gözleri nemlendi. Ona dönüp sakın kararlı bir sesle;

“Ağlama dostum, sakın ağlama, onlar cehalet çölünde, önlerini görmeyecek kadar kör olmuşlar. Bizi asabilirler ama Kürt halkını asla! O hep vardır. Hep var olmaya devam edecektir! Son tavsiyemdir. Bedenimi Munzur’un kenarında kırk gözelere gömün, ama insanlar, cansız bedenimi, kara toprakta değil Kürdistan’ın hakikatini kavramış, özgürlüğe inanmış yüreklerde arasınlar,” dedi.

Sessiz, soğuk meydanda; “rap, rap, rap” diye sehpaye doğru yürüdü. Doğu pınarında, alımlı gül tenli şafak doğuyordu. Sehpaye çıkmadan önce, meydan tıklım tıklım insan doluymuş gibi, onlara bakıp;

“Evladı Kerbelayime, bê gunayime, ayıbo zulimo, cinayeto,” diye gür bir sesle bağırdı.(Ben, Kerbela çocuğuyum günahsızım, ayıptır, zulümdür, cinayettir.)

Sonra çingeneyi iterek sehpaye çıktı. Yağlı ilmiği boynuna geçirip sandalyeye tekmeyi vurdu!

Özel yetkili; afallamış, asılan kendisiymiş gibi tir tir titriyordu. Bu yaşlı adam karşısında, yenilgiye uğradığını kendi kendine

itiraf ediyordu. “Bu nasıl cesaret, bu nasıl bir insan,” diyerek şaşkınlığını dile getiriyordu. Moralı bozulmuş, zavallı, çaresiz hale gelmiş, ne yapacağını bilmiyordu. Bir kahraman gibi Ankara’dan yola çıkmıştı. Elazığ Buğday Pazarında, ipte sallanan adamın karşısında, paçavralar içinde tir tir titreyen bir zavallıya dönüşmüştü.

İçinde anlaşılmayan bir hiçlik duygusu ve dehliz gibi karanlık bir boşluk vardı. O an imkânı olsa bu derin, karanlık uçurumdan kendini atacaktı. Bir hiçlik duygusuna kapılmıştı. Bir an önce bu meydana bırakarak, karanlıkta sonsuza dek kaçıp uzaklaşmak istiyordu. Birdenbire emniyet müdürüne dönüp;

“Ben üşüdüm, titriyorum. Daha fazla dayanamam, gidiyorum,” dedi Başbakanın Ankara’dan gönderdiği özel yetkili. Yanıt beklemeden, hızlı adımlarla meydana ayrılp kör karanlığa karıştı. Ardında, aynı gerekçeyle General Fetullah Kõrdoğın onu izledi.

Meydandan uzaklaşırlarken, Seyit Rıza’nın; “Evladı Kerbelayime, bê gunayime, ayıbo zulimo, cinayeto,” sözü bir burgaç gibi her ikisinin beyinde dönüp dolaşıyordu.

Dêrsim aşkı Seyit Rızayı daraltmış, bir başına bırakmış, idama kadar götürmüştü. Elîşêr, Dêrsim aşkını, daha genel düşünmüş Kürdistan sorununun bir parçası olarak görmüştü.

Seyit Rıza’nın Dêrsim aşkı; baştan beri hakikat bağını yitirmiş, kaybetmeyi ve yitip gitmeyi kabullenmiş bir aşktı. O darağacına çıkıp sehpaye tekmeyi vurup yağlı ilmiği boynuna geçirirken bile kendi aşkına inanmıştı.

Sabah, bütün kent karalar giyindi. Kara giysiler içinde kadın çoluk çocuk, genç yaşlı Buğday Pazarı’na doğru aktılar. Üç paşalar akşamdan tedbirleri artırmıştı. Komşu kentlerden yeni tanklar, toplar, birlikler getirmiş, kenti ablukaya almışlardı.

Kalabalık meydana ulaştığında, o gece, idam edilen Seyit Rıza, oğlu Resik Use, Use Seydi, Fındık Ağa, Hesene Demenij, Hesene Kuresiz, Eliyê Mîrza Sıl'ın cansız bedenleri, darağacında sallanıyordu.

Söylentilere göre bedenleri yakılarak külleri, Munzur'un soğuk, berrak, akışkan sularına bırakılmış.

Rivayet olunur ki; o gece, Ankara'dan gelen özel konuk ile General Fetullah Kõrdoğan'ın hem ismi hem cismi kõhne karanlıkta yok olup gitti.

Bir daha hiç kimse, hiçbir yerde hiç bir izlerine rastlamadı.

IV

“Güç bir vaka,” dedi yabancı uyruklu doktor muayeneden sonra.

“Bir mucize olmadan, zor bir durum, rakı, sigara, uykusuzluk, stres ve ciğerler,” diye söylendi kendi kendine diğeri yabancı doktor. Türk ve yabancı hekimler bir arada toplanıp son bir rapor yazmaya başladılar, her kafadan bir ses çıkıyordu.

“Siroz,” dedi heyetten bir doktor ciddiyetle.

“Aşırı sigara, kahve, rakı, ciğerler su toplamış, sonuç çok ciddi ve vahimdir,” dedi bir diğeri.

Yaver Salih, ikircikli ruh hali ile durmadan bocalıyor, akıntıya kapılmış gibi bir yerde durup kesin karar veremiyor, iki paşa arasında sıkışmış, gelgitleri yaşıyordu. Sonunda oturup yazmaya karar verdi. Kâğıt kalem alıp ikircikli ve tedirgin bir ruh haliyle;

“Aziz ve Muhterem Büyüğüm Sağır Paşa,

Ben bu mektubu sonuna kadar yazmaya, siz de okumaya bilmem muvaffak olabilecek miyiz? Parmaklarım kırık, gözlerim kör olsaydı da ben size böyle acı bir mektup yazmaya muktedir olmasaydım. Fakat gördüklerimi acı ve feci de olsa size

bildirmeyi bir vazife bildim ve bu mektubu yazmak mecburiyetini hissettim.

Anladığıma göre paşamızın bugünkü sıhhi vaziyeti korkulacak kadar vahimdir. Sağır Paşamızı haberdar etmekle, vicdanî vazifemi yapmak istedim. Gözyaşlarımla ve derin saygılarımla ellerinizden öperim,” dedi. Yazdığı mektubu, aynı gece oğlu aracılığıyla Ankara’da bulunan Sağır Paşaya yolladı.

Dêrsim’de çatışmalar ve kanlı kıyım devam ediyordu. Elîşêr, Zarîfe ve Seyit Rıza gitmiş, direniş başsız kalmıştı. Birçok aşiret lideri teslim olmuş, saf değiştirmişti. Halk, dağınık, örgütsüz, kendiliğinde ve parçalı bir direnişi sürdürüyordu. Bütün ordu Dêrsim’e seferber edilmiş, kan ırmakları akıyordu.

Sarı Paşa’nın hastalığı her tarafa yayılmıştı. İdam, hapis ve sürgünle bastırdığı muhalifler hareketlenmiş, zaman kolluyordu. Sağır Paşa, tüm adamlarını harekete geçirmiş, tek adam olmak için zamanı fırsat ve kolluyordu.

Sağır Paşa ile Sarı Paşa devletçilik, liberal ekonomi, İngiltere ve Sovyetler ile ilişkiler konusunda anlaşmazlığa düşmüş, çelişkileri iyice derinleşmiş, su yüzüne çıkmıştı. Derinleşen çatışma karşısında Sağır Paşa, Başbakanlıktan istifa etmiş, açık bir muhalefet yürütüp Ankara’da ekibiyle bir parti gibi çalışıyordu.

Sarı Paşa, Ekim 1937’de yeni bir Başbakan atamış, ancak yeni hükümet, muhalefet karşısında etkisiz kalıyordu.

Sağır Paşa, İstanbul’da yatağında hasta yatan Sarı Paşa’yı izliyor, geleceğe dönük planlar yapıyordu. “O adam gidince, hiç fırsatı kaçırmamalıyım, birinci adam olmak benim hakkım. İngiltere de arkamda! Şu Taş Paşa tehlikeli bir adam. Onu iyi denetlemeliyim, ama politikayı daha öğrenmemiş, iktidar ilişkileri çok zayıf, örgütlü değil, bir denge unsuru olarak orada bulunuyor,

beni fazla zorlayamaz. Asıl tehlike Kürtlerdir. Fırsat çıkmışken, Drsim harektıyla köklerini kazıyıp işimi sağlama almalıyım,” diye düşündü.

Sağır Paşa, yaver Salih ile diğer yaverden gelen mektupları, birkaç kere üst üste okudu. “Ne tedbir alınır, bilemem,” denilen cümleden gerekli mesajı aldı. Kendi adamlarını, Sarı Paşa’nın yanına yerleştirmiş, her şeyden günü gününe haberdar oluyordu. Salih de; “vatanın selameti ve sunulan olanaklar,” adına onu düzenli bilgilendiriyordu.

“Salih ile genel sekreterden gelen mektuplar birbirini doğruluyor. Bu adam kısa sürede gidicidir. İktidar kurtlar sofrasıdır, asla boş bırakmaya gelmez, hiğ kimseye güvenip arkasını dnmeyeceksin, hep tetikte olacaksın. Tüm tedbirleri almalıyım. Acaba vasiyetinde neler yazar. Kimi nerir? Beni nermeyeceği kesindir, zaten kanlı bıçaklı hale gelmişiz. Adam hiğ kimseyle geğinemiyor ki hep tek adam olmak istiyor, biraz ne çıkanı tepeliyor. Kimi önerirse nersin, hele bir gitsin, gerekeni yaparım.” diye düşündü kendi kendine. “İyi bir yanıt yazmalıyım, zemini hazırlamalıyım, yazacağım bu yanıt, ölümünden sonra kamuoyuna açıklanır, benim için iyi bir siyasi miras olur,” diye düşündü. Sonra masanın başına geçti.

“3 Ağustos,1938.

Kardeşim Salih, mektubunuzu büyük teessürle okudum. Dayanılmaz bir surette yüreğim bir daha sızladı. Acılı duygularımı, nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum. Vefalı, vatanperver kalbinizin elemlerini anlıyorum. Elimden geldiği kadar vaziyeti takip ediyorum. Hastalığın ciddi olduğu görülüyor. Ben, kuvvetli midimi muhafaza ediyorum. Hastalığın tevakkuf haline geçmesi ve vücudun kuvvetlenmesi ihtimali daima vardır.

Son alınan sıhî tedbirlerin de canımızdan sevgili hastamızın afiyeti için yeni bir ümit şulesi olduğuna inanıyorum.

Kardeşim Salih,

Sarı Paşamızı gördüğün zaman, yormayarak, benim tarafımdan ellerini, yüzünü hasretle öper misin? Mektuplarını daima beklerim. Gözlerim yaşlı olarak, muhabbetle gözlerinden tekrar tekrar öperim, sevgili kardeşim,” diyerek yanıt yazıp Salih’e gönderdi.

Hastalığı iyice ilerlemiş, ciğerlerden biriken sudan dolayı, dayanılmaz acılar çekiyordu. Yatağından kıvranıp dururken; “Bu çektiğim acılar, Kürtlerin ahıdır. Verdiğim sözlerin hiçbirini tutmadım,” diye düşündü Sarı Paşa.

Kafkas Cephesindeki Kürtleri, Diyarbakır’da Karataş konakta Kamil Paşa’nın söylediklerini anımsadı. En son Seyit Rıza gelip düşlerine takıldı. “Korkunç dayanılmaz acıları çekerken; onlara çektiğim acıların karşılığın çekiyorum,” diye mırıldandı.

Doktor, önce yatakta, biraz sağa sola evirip çevirdi. Suyun karnın en altında toplamasını sağladı, sonra karın duvarını özel bir iğneyle deldi.

“Paşam, siz müsterih olunuz. Bu, önceki ameliyatlarınızdan daha basittir,” dedi doktor.

Karnındaki suyu şırıngayla aldı. Su alındıktan sonra biraz rahatladı. Sarı Paşa, genel sekreterini çağırdı. “Hanı seninle ara sıra bir işimizden bahsederdik; hatta bunun için bir de hususî kanun çıkarmıştık. Şu vasiyetname meselesi vardı ya. Mal olarak nemiz varsa derhâl bir listesini yap bana getir,” dedi acılar içinde kıvranırken.

Sekreter hazırlıklıydı. Cebindeki kara kaplı defteri çıkardı. Yatağında kıvranan paşaya bakıp mal varlığının listesini, profesyonel bir tiyatrocu gibi üzüntülü, hüznü, acıklı bir surat

takınarak; “Efendim, İş Bankası’nda 1,5 milyon lira nakit. Hisse senetleri,” diye okumaya başladı. Uzayıp giden listeyi; “diğer gayrimenkuller,” diyerek bitirdi.

“Ver bana o listeyi,” dedi Sarı Paşa emredici zayıf, zor duyulur ölgün bir sesle.

“Buyurun efendim,” diyerek eğilip listeyi eline verdi. Uzandığı yatağında, listeyi uzun uzun inceledi. Her bir kategoriye bakınca durup biraz düşündü. Sonra sekretere bakıp; “Bunları ikiye ayıracağız. Bir kısmı, hayatta bulunduğumuz müddetçe üzerimizde kalsın lazım olabilir. Para, hisse senetleri, Çankaya’daki köşkle eşyaları gibi... Yapacağımız vesikaya işte bunları koyacağız. Çankaya’dan başka yerdeki evleri ve emlaki, Ankara’ya avdet eder etmez, mahallî belediyelerine veya diğer kurumlara verir, muamelesini de yaptırırız,” dedi.

“Paşam nasıl emrederseniz,” dedi sekreter.

“İyi çekilebilirsin şimdilik.”

“Emredersiniz paşam.”

O gece sabaha kadar, hasta yağında acıyla, kaygıyla kıvranıp dururken; “şu dünyada yalnızım, bir başımayım, bir tek dostum yok, konuşacak, sohbet edecek, içimi dökecek bir tek kişi bile yok. Yalnızlıkla cezalandırılmış, prangalı bir mahkûmum. Ben herkesi ölümle, sürgünle, hapisle cezalandırırken, onlar da beni böyle yalnızlıkla cezalandırdılar. Yalnızlık; ölümden de kötü! Bir tek doktorlar, ilaçlar ve tavsiyeler var. Beni böyle yalnızlaştıran o kurnaz Sağır Paşadır. Beni yalnızlaştırarak, kendini güçlendirip güvenceye alıyor. Acaba Şu Kürtleri işin içine katsaydım, daha mı güçlenirdim? Onları katmak çok zor bir meseledir. İngiltere, Fransa, Amerika, İran, Araplar, Rusya, bütün dünya işin içine girdi. Kürtler hep isyan edip durdular. Koçgiri, Şeyh Said, Ağrı, Zilan, Dêrsim hep isyan halinde oldular. Sanki Kürtler, isyan

ypmak için doğmuşlar. Bedirxan Torunları, Kamil Paşa Ailesi, İbrahim Paşa çocukları, Siyabend, Miralay Halit, Yusuf Ziya, İhsan Nuri, Elîşêr, Seyit Rıza. Hiç nefes alıp düşünecek zaman bulamadım ki! Ben ne kadar bastırıp öldürdümse onlar daha da çoğalıp isyan ettiler. Acaba nerede hatta yaptım? Kürtlerle ittifak yapsaydım, daha rahat nefes alırdım belki! O zaman Sağır Paşa da bu kadar güç kazanamazdı,” diye düşündü.

“Kardeşim Makbule. Bir tek o, bana sadık kaldı. Başka hiç kimse candan beni sevmeydi. Bir tek kardeşim Makbule, karşılık beklemeden arkamda durdu. Etrafımda yalandan, hileden bir duvar ördüler. Hakikate, hep bu kalın, gri, yalan duvarının öte tarafında baktım. Aslında bakan ben değil, etrafımdakilerdir. Şu genel sekreterimin Sağır Paşa’nın adamı olmadığını nereden bileyim? İşleri bitince, hepsi beni yalnız bıraktılar,” diye öfkeleniydi.

“Afet, Gökçe Ülkü onları da düşünmeliyim. Bir de Yaverim Salih samimi görünüyor,” diye düşündü. Listeyi eline alıp uzun uzun inceledi. Listeye bakıp; “bütün bunları bırakıp gideceğim,” diyerek hüznlendi.

Bir yandan mal varlığının paylaşımını düşünürken, bir yandan siyasi hesaplar yapıyordu.

“Reisi cumhur makamı için Sağır Paşa olmaz. Çok kurnaz, bana karşı hep İngilizlerin desteğini alarak alttan alta kuyumu kazıdı. Şu başbakan hiç olmaz, benim geliştirdiğim çizginin tam karşıtıdır. Geriye bir tek Taş Paşa kalıyor. O da politikayı bilmiyor, varsa yoksa askerlik, ardılım olabilecek hiç kimse yok! Kime emanet etsem yarattığım siyasi mirası,” dedi kendi kendine yataкта kıvranıp dururken. Dêrsim ve Seyit Rıza gelip kafasına takıldı. Olaylar, hala tüm hızıyla devam ediyordu.

“Adam bana asılmaya giderken bile, bir şey olmamış gibi; ‘ben senin yalanlarınla ve hilelerinle baş edemedim, bu bana dert oldu, ben de senin önünde diz çökmedim, bu da sana dert olsun,’ dedi. Ölüme gidiyorlar, yine de uslanmıyorlar, ama ben de yapacaklarımı yaptım. Hasan Hüsnü iyi işler becerdi orada. Hasan Hüsnü ile Aksak Oyman gibi on adamım daha olsaydı, tüm muhaliflerin kökünü kuruturdum,” diye kendi kendine söylendi.

Sabaha doğru yatağından kalkıp kalem kâğıt eline alıp masasında oturdu. Mal varlığı listesini önüne koydu. Biraz düşündü. “Nereden başlasam,” dedi kendi kendine.

“Bankadaki para ve hisse senetleri, yine aynı banka tarafından nemalandırılmalıdır. Doğrusu şu banka, bana iyi kazandırdı! Sağır Paşa’yı karşıya almamalıyım.” Sonra önündeki kâğıda;

“Dolmabahçe, 5 Eylül 1938, Pazartesi.

Malik olduğum bütün nukut ve hisse senetleri ile Çankaya’daki menkul ve gayrimenkul emvalimi Halk Partisi’ne aşağıdaki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum:

1-Nukut ve hisse senetleri, şimdiki banka tarafından nemalandırılacaktır.

2- Her seneki nemadan bana nispetten serefi mahfuz kaldıkça yaşadıkları müddetçe Makbule’ye ayda 1.000...” diye başladı “Her sene nemadan mütebaki miktar, yarı yarıya Türk Tarih ve Dil kurumlarına tahsis edilecektir,” diyerek bitirdi.

Vasiyetini yazdıktan sonra katlayıp bir zarfa koydu. Ağzını kapatıp başucundaki komodinin çekmecesine yerleştirip yatağına uzandı.

Uykusuz geçen geceden sonra kendini zorlayarak sabah yatağında acılar içinde kıvranarak kalktı. Tıraş oldu, yılandı, ipek pijamasının üzerine, kırmızı bir ropdösambr giydi, boynuna vişne renginde bir eşarp bağladı ve denize bakan pencerelerin önündeki

şezlonga kurulup oturdu. Sekreteri ile birlikte gelen notere zarfı uzatıp; “bu, benim vasiyetimdir, icap ettiği zaman lütfen kanunî muamelesini yaparsınız,” dedi. Noter gerekli işlemleri yaptı, imzalaması için evrakları getirip önüne koydu. “Paşam şurayı, imzalayın,” deyip parmağıyla gösterdi.

Kalemi yavaşça eline aldı, ömrünün sonlanmasını imzalıyormuş gibi titrek parmaklarla, imzaladı.

“Bitti mi,” dedi.

“Bitti paşam.”

“Peki, çekilebilirsiniz” diyerek kalkıp yatağına gitti.

Sekreteri, Sağır Paşa’nın telkinleri doğrultusunda; “Paşam siyasi mirasınız konusunda da bir şeyler belirtecek misiniz,” dedi.

Biraz düşündü sonra sekreterine bakarak; “biliyorum, bu meselede evvela akla Sağır Paşa gelir. Fakat nedense umumun sempatisini hiç kazanamadığı, sevilmediği görülüyor. Herkesle çatışmalıdır. Bu yüzden durumu pek de cazip olmasa gerek. Bir de Taş Paşa var. O, hem memlekete büyük hizmetler etmiş hem de herkesle iyi geçinmiş, salahiyet sahiplerinin mütalaalarına, daima kıymet vermiştir. Kimse ile münazaa halinde değildir. Bu itibarla bence devlet başkanlığı için en münasip kişi odur,” dedi.

Aynı akşam, sekreter siyasi mirasla ilgili düşüncelerini yazıp Sağır Paşa’ya gönderdi.

Doktorlar, yaptıkları uzun tartışmaların ardından, karnından su çektiler. Karnı hala büyük bir sargı ile sarılmış, iyice zayıflamış, iki kolunu başının altına almış, dimdik tavandaki avizeye bakıyordu.

“Geçmiş olsun paşam,” diyen ses eğilip pazılarını öptü.

“Çıkan suyu gördün mü? Bu kadar bir su kabı insanın karnı üzerine konsa nasıl tahammül eder? Bak ben ne haldeyim, nasıl

tahammül etmişim,” dedi zor duyulur bir sesle, eğilip pazısını öpen eski silah arkadaşına.

“Geçmiş olsun paşam, bunların hepsi geçecek,” dedi eski silah arkadaşı. Sonra hemen dışarı çıktı aldığı emir gereği. Yaverleri, gece gündüz sırayla nöbet tutuyorlardı. Bir gece korkunç bir kâbusla uyandı. Aşırı terlemiş, tir tir titriyor, nefes nefeseydi. Zile bastı.

“Emredin paşam,” dedi görevli.

“Oğlum bu gece beylerden nöbette kim var?”

“Eski bir silah arkadaşınız var paşam,” dedi.

“Çağır gelsin.”

“Emriniz olur paşam.”

Çok geçmeden eski silah arkadaşı; “buyurun paşam,” diyerek içeri girdi.

“Otur yanıma, ben bu gece çok garip bir rüya gördüm.”

“İnşallah hayırdır paşam?”

“Rüyamı sana anlatmak istedim. Sen benim eski silah arkadaşımın, güvenebileceğim hiç kimse etrafımda kalmadı.”

“Paşam bana her konuda güvenebilirsiniz,” dedi arkadaşı.

“Bu gece büyük, çok büyük lüks bir otelin lobisindeydim. Salonun bir köşesinde bilardo masası vardı. Tanımadığım Avrupalı iki adam bilardo oynuyordu. Ben, Hasan Hüsnü ile Aksak oyman oturmuş onlara bakıyorduk. Salonun öte köşesinde, arkası bana dönük bir zat oturuyordu. Daha önce hiç görmemiştim. Sanki başka uzak bir yerden, gelecek zamandan çıkıp gelmiş gibi bir hali vardı.

Orta boylu, güçlü omuzları olan, modern giyimli, saçları hafif kıvrıkcık, arkaya taranmış, kahve gözleri, etine dolgun dudakları üzerine sarkık bıyıkları, anlayacağın tipik bir Kürt’tü!

Tam o esnada, oturan o meçhul adam, sol elini havaya kaldırdı. Elinin ucunda, keskin bir ışık huzmesi belirdi! Salonun kapısından iri yarı, dev yapılı, bıyıklı, yedi Kürt hızla içeri girdi. Oturan adam, bilardo masasını işaret etti. Masa başındaki iki Avrupalı salonu terk edip gitti. İçlerinden en iri yarı olanı, ıstakayı eline alıp masanın başına geçti. İstaka ile hızla bilardo topuna vurdu. Top şiddetle gelip kafama değip beni yere serdi. Kan ter içinde nefes nefese yatağımdan uyandım, seni çağırdım,” dedi Sarı Paşa telaşla.

“Paşam bu bir şey değil, sadece bir kâbus, ben daha çok korkunç, ürkütücü rüyalar görmüşümdür,” dedi silah arkadaşı.

“Ya öyle mi? Hele bir tanesini anlat bakayım,” dedi merakla. “Bir tanesini anlat,” deyince arkadaşı afalladı, ne anlatacağını şaşırdı.

“Şey paşam,” diyerek kekeleydi.

“Bir tanesini anlat.”

“Şey efendim, müsaade ederseniz anlatayım,” diye geveleyip dururken kafasında bir şeyler uydurarak;

“Paşam bir gece, çok iri yarı, saldırgan, boynuzları kılıç gibi keskin, korkunç bir boğa, beni kovalıyordu. Ben de durmadan kaçıyordum. Sonra boğa arkadan bana yaklaştı, boynuzları belime değdi degecek. Ben bir yandan çılgınlar gibi bağıriyorum, bir yandan da korkudan durmadan altıma ediyorum,” dedi.

“Sen, gerçekten benden daha beter korkmuşsun.”

Günler geçtikçe daha çok zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştı. Yaveri her sabah ona gazete haberlerinin özetini aktarıyordu. Bazen radyo dinliyor, üzüntülerini hissettirmemek için neşeli görünmeye çalışıyordu.

Bir gün, yeni başbakan, dört yıllık ekonomi planı ve heyetiyle içeri girdi. Genel Sekreterine işaret ederek;

“Otur, dinle, mühim şeyler konuşacağız” dedi.

“Paşam, 28 vapur alınması için sipariş verdik,” diye başlayan liste, uzayıp gidiyordu. “Yeterlidir,” anlamında eliyle müdahale etti. “Elinizi çabuk tutun, zamanımız olmayabilir, savaş yaklaşıyor,” dedi. Sonra başbakan heyetiyle kalkıp gitti.

İkinci kez karnından su almışlardı. Doktorlar, dört gün kesin istirahat vermişti. İyice yorgun düşmüş, kıpırdamadan, yarı uykulu, ölü gibi mecalsiz yatağında yatıyordu.. Gözlerini açtı, yaveri yanı başında nöbet tutuyordu.

“Oğlum Salih, çok değiştim, artık ben o eski adam değilim,” dedi.

O geceyi kâbus içinde geçirmişti. Makbule, Afet ve Sabiha ziyaretine gelmiş, kendileriyle uzun uzun görüşüp konuşmuş, yorgun düşmüş, gece yarısına doğru birdenbire rahatsızlanmıştı.

Nöbetçi doktor, salonun denize nazır penceresi önüne oturmuş, sancaklarla donatılmış kotraları, motorları seyrediyordu. Bir ara kalkıp kontrol için odasına girdi. Yatağında oturmuş, sigara içiyordu. Gözlerinde acı, yalnızlık ve hüznün vardı. Doktoru görünce;

“Dün akşam büyük bir sıkıntı geçirdim. Çok fena oldum, kustum, hafızam tamamen kaybolmuştu, sanırım yediğim nohutlu yemek dokundu,” dedi kesik zor işitilir bir sesle;

“Paşam muhakkak nohutlu yemek dokunmuştur, mademki çıkardınız, inşallah rahat edersiniz,” dedi teselli etmek için.

“Durmadan hep korkunç rüyalar görüyorum, iyice bambaşka bir adam olup çıktım, hele şu halime bir bak sana,” dedi.

Kemikten ibaret kalan parmakları sararmış titriyor, sigarayı zor tutuyordu.

“Ah doktor yalnızım, çok yalnızım, bak sana hiç kimse yanımda yok, bu dünyada bir başımayım. İki laf edecek bir

dostum bile yok. Ben, büsbütün başka bir adam olup çıktım. Yalnız bir başıma yatakta kaldım, keşke eskiden bütün bunları göre bilseydim.” Sonra birden bire; “Doktor, Dêrsim ne oldu Dêrsim,” dedi.

“Paşam, şakiler hala isyana devam ediyor, inşallah yakında hal olacak,” dedi doktor.

Gözlerini tavandaki avizeye dikip kendi kendine sayıklayarak; “Kürtler! Şu Kürtler hep isyan ediyorlar! Bizimkiler de durmadan öldürüyorlar. Ne olacak bu Kürtler! Seyit Rıza, Miralay Halit, İhsan Nuri, Kerem, Siyabend hep isyan edip durdular. Kamil Paşa konağı! Bana çok güzel yemekler sundu Kamil Paşa... Gidelim Afet sevgilim hemen burayı terk edip bir orman kenarına gidelim.”

Gözleri duvarda asılı, Rusya’dan getirilen, “Dört Mevsim,” adlı tabloya takıldı. Tabloda, yemyeşil ala bildiğine uzanan bir yamaçta renge renk kır çiçekleri ile meyve ağaçları vardı. Arka planda heybetli, karlı dağlar gözüktüyordu. “Doktor, şu dağlar, Kürt Dağları mı? Şu savaşlar, şu savaşlar var ya çok kötü çok, Kürt Dağları... İsyân... Dêrsim... Gidelim Afet sevgilim, bir orman kenarına gidelim. Kürt Dağlarına gidelim. Kadir bilir, bizi af ederler, hemen onlara gidelim... Burada bir tek candan dostumuz yok, yapa yalnızım. Yalnızım... Bir başıma yalnızım...”

“Sevgilim Afet, neredesin? Haydi, kalk elimden tut, orman memuru babana gidelim. Bize ağaçlar arasında bir yer yapsın... Zehra, Aylin nerede? Amasya Yetimhane... Zehra Avrupa... Trenden atladı, intihar... Ben, ben, ben... Neden oldum ben... Ah Fikriye... Çankaya intihar... Mezarı o büyük çam ağacının altında... Fikriye nereye gitti... İntihar... Fikriye... Vedat, yakışıklı çocuk... Ah Latife... Çankaya intihar Vedat... Ben, ben,

ben... Hep benim... Latife geliyor mu? Suçüstü... Latife susacak... Susacak hep susacak... Kendi onuru için susacak. Fikrîye geliyor... Kürtler, Kürtler hala yaşıyor mu..." diye kesik kesik sayıklıyordu.

Gözleri Makbule'ye takıldı... "Makbule söyle bana ne oldu, bana sahip çık, beni yalnız bırakma... Ah Makbule kardeşim..."

Odada başka ziyaretçiler de vardı. Sekreter doktora göz etti. Doktor aceleyle uyuşturucu ilaçlar içirdi, hafif ateşli bir uykuya daldı. Sonra kendine gelir gelmez yine başladı;

"Denizde bir motor sesi var. Bu nedir... Kürt Dağları... Seyit Rıza... Dêrsim... Makbule, Afet... Beni gezdir... Beni sağ tarafıma yatır... Ört beni ört... Nereye gidiyorsun... Uff uff! Gitme gel... Beni kaldır... Belki bir şey olur... Beni kaldır... Ben, ben, ben... Ördek ver... Off, off, off..." Rastgele sözcükler ağzından mırıltıyla çıkıyordu. Sözlü çay geldi, bedeni titredi, istemediğini belirtecek sözcük bulamadı. Birdenbire etrafındakilere bakıp;

"Aleykümselam... Kürtler... Seyit Rıza..." Bu ağzından çıkan, anlaşılır son sözcükler oldu.

"Dilinizi çıkarır mısınız Paşam," dedi bir doktor. Dilini ancak yarısına kadar çıkardı. "Lütfen biraz daha uzatınız." Dilini uzatacağı yerde geriye çekti.

Sarayda, derin bir sessizlik vardı. Bekleyenlerin tümü yorgun ve uykusuzdu. Yeni bir komaya girmiş, nefes borusundan durmadan hırıltılı sesler çıkıyordu. Başucunda bekleyen yabancı bir doktor, müşahade defterine;

"Agonî"(can çekişiyor) diye not düştü!

Bir ressam, kendinden emin, hiçbir şeye aldırmadan, başucunda oturmuş, ölüm döşeğindeki son halini kara kalemle çiziyordu. Bir doktor, glikozlu serum verdi, yüzü iyice

solgunlaştı, gırtlğından; “hiğ, hiğ, hiiğ...” diye sesler çıkardı. 9’u, 10 Kasım’a bağlayan gece, saat 02.55’de göğsü hızla inip kalkmaya başladı. Sonra gözleri kapandı. Bir diğer doktor elindeki pamukla, dudaklarını ıslattı.

Saat 03.00. Son bir kez gözlerini açtı. Sert bir şekilde, aniden başı sağa düştü. Odadakiler telaşlandı. Bir hareketlilik oldu. Doktorlardan biri nabzını yokladı. Bir diğeri elini şah damarına attı. Bir başkası taban reflekslerini kontrol etti.

Yaver Salih, gözleri fal taşı gibi açılmış, bel bel sabit bir boşluğa bakıyor, ne yapacağını düşünüyordu. Telaşla diz çöküp karyoladan sarkan sağ elini uzun süre sımsıkı tuttu. Sonra yavaşça yorganın altına koydu. Sanki beklemediği bir şey gerçekleşmiş gibi şok olmuş, üzgün ve şaşkındı. Şuursuzca, rastgele hareket ediyordu. Derin bir hiçlik duygusunu yaşıyordu. Odada bulunanlar arasında şaşkın ve üzülen tek kişi oydu.

“Aman yarabbi,” diye mırıldandı, bir başka yaver yüksek sesle. Bir doktor; açık duran gözlerini elleriyle kapattı. Bir diğer doktor, markalı beyaz bir mendille çenesini bağladı.

Genel sekreter, aceleyle yan odaya geçti.

“Sağır Paşam, paşamız, saat 03.00’te Allah’ın rahmetine kavuştu,” diye kısa bir telgraf gönderdi Ankara’ya.

Çok geçmeden; “Ölüm saatini, 09.05, olarak ayarlayın, öyle halka duyurun,” diye telgrafın yanıtı geldi Ankara’dan.

Yaver Salih, derin bir şoka girmiş, üzgün ve bitkindi. Şaşkın şaşkın sağına soluna baktı. Kendini büyük bir boşlukta hissetti. Sanki küçük bir sandalın içinde, tek başına deniz ortasında fırtınaya tutulmuş gibi sallanıp duruyordu. Aniden hareketlendi. Merdivenlerden, koşar adımlarla, aşağı indi. Oradakiler şaşkın gözlerle arkasından baktılar.

Salih, Sarı Paşa yatağa düştüğünden beri huzursuz, tedirgin ve diken üstündeydi. Yıllardan beri, bir yandan Sarı Paşa ile oturup sabahlara dek içiyor, tüm özel meseleleri paylaşıp dertleşiyordu. Diğer yandan kısıpaca alınmış, Sağır Paşa'ya sürekli bilgiler sunuyordu. Bu, onu derin bir çıkmaza sürüklüyordu. İki paşa arasında sıkışmış kalmıştı. “Ya bütün bunlar su yüzüne çıkarsa ya Sağır Paşa'ya bilgi sunduğum anlaşılırsa ben ne yaparım? Nasıl insanların yüzüne bakarım,” diye düşündü. Kendisini dar, uzun, havasız ve karanlık bir tünelin içinde boğulacakmış gibi hissediyor, kurtulmak için çareler arıyor, hiçbir çıkış bulamıyordu. “Bu olay duyulursa herkes tarafından reddedilirim, bir başıma kalırım,” diye tedirgin oluyordu. Paşanın ölümüyle, boşluğa düşmüş, büyük bir çıkmazı yaşıyordu.

Bir an, gözleri beylik tabancasına takıldı. Ani atak bir hareketle, merdivenlerden alt katta doğru koştu. Herkes, şaşkın şaşkın arkasında baktı. Alt katta bulduğu ilk boş odaya girdi. Gürültüyle kapıyı üzerine kapattı. Arkada kilitledi.

İçerde, bir tek silah sesi duyuldu...

V

Kürt coğrafyasını boydan boya bölen Torosların bir parçası olan Munzur sıra dağları, Erzincan-Tercan çukurunun güneyinden başlar. Pülümür'ün doğusuna kadar asi, sarp görkemli bir hat halinde uzanır. Yer yer yüksekliği üç bin metreye kadar çıkar. Munzur ırmağı ve Pülümür Çayı sarp, derin, yeşil vadilerin dibinde akar. Dağın zirvesi çıplak, eteklere doğru indikçe yeşil renklere bürünür. Vadiler; zümrüt yeşili bir cennete dönüşür. Sultan Baba Dağı, en yüksek zirvelerden biridir. Munzur sıra dağlarının batısında Pülümür Çayı, kuzeyinde Karasu Vadisi, güneyinde Peri Suyu ovası vardır. Dağların etekleri asırlık meşe

ve ardıc ağaçlarıyla kaplıdır. Vadiler asırlık ceviz ağaçları ve yabani doğal meyvelerle doludur.

Bu ala, yeşil, mor ve mavi dağlarda, aşiret ve kabile yapısı askeri bir düzen gibiydi. Askeri alanda kol ve kolbaşı örgütlenmesi vardı. Aşiret reisi her şeyden sorumluydu. Seyit Rıza ve diğer aşiret reisleri darağacına çekildikten sonra hiyerarşik yapıya sahip aşiret ve kabileler, savaşıma gücünden düşmüş, dağılmışlardı.

Hasan Hüsnü, elinde uzun listelerle, köy köy dolaşarak; “silahlarınızı teslim ederseniz, size dokunmayacağız, silah adına ne varsa tüfek, tabanca, kılıç, bıçak, kama, hançer her şeyi devlete teslim edeceksiniz. Silahlarınız devlete teslim ederseniz, devlet de şefkatli kollarını size açacaktır. Devletin görevi sizi korumaktır, yeter ki silahlarınızı teslim edin,” diyordu.

Bir paşa, çok bilen bir söylemle etrafındakilere bakıp; “Tunceli on iki büyük aşirettir, on iki aşiretin tümünü hal etmeden, Cumhuriyet güvenceye kavuşamaz,” diye fikir yürütüyordu.

On iki aşiretin bütün iyi, güzel, korkusuz ve cesur çocuklarını topladılar. Toplayıp jandarma dipçiklerinin eşliğinde, askeri arabalara bindirip götürdüler. Hasan Hüsnü’nün yaptığı listeye göre, en gözü kara, korkusuz ve cesur olanları seçtiler. Tüm aşiret ağalarını, beylerini, pirlerin aldılar. Alırken; “bir paşa gelip sizinle konuşacak,” dediler. Tümünü alıp Kerte Dağı’ndaki dipsiz, derin boğaza götürdüler. Götürüp, şafakla birlikte, ağır makineli tüfeklerle taradılar. Tararken; yer, gök çığlıklarla doldu. Kızıl şafak, kızıl kan rengine büründü. Vadiler ve ırmaklar; kan dolup aktı. Cesetleri kamyonlara doldurup Aktoprak’ın yukarısındaki derin karanlık çukura gömdüler. Gömerken; “bir

daha ölümler dirilip başkaldırmasın,” diye üzerine tonlarca toprak yığdılar.

Lidersiz, başsız kalmış, isyansız isyan, sürüp gidiyordu. “İsyan var,” deyip kanlı kıyım devam ediyordu.

Ali Haydar, günlerden beri, Dêrsim düşünüyordu. Düşündükçe geçmişini hatırlıyor, Kafkas Cephesini, Siyabend’i, Kerem’i, İhsan Nuri’yi düşünüyor, hüzünleniyor, hayıflanıyordu. “Biz bunlara bir vatan kazandırdık, bunlar şimdi Yezit olmuş, her tarafı bize Kerbela yapmışlar. Bizi katledip vatanımızdan sürgün ediyorlar. Biz olmasaydık, şimdi her taraf işgal altında olurdu. Biz savaştık, kazandık, onlar gelip hazır olanın üzerine kondular.”

Kırk yaşına gelmiş, saçlarına aklar düşmüş, alnında ince çizgiler oluşmuştu. Yakışıklılığın, duruşundan, asaletinden, savaşma gücünden hiçbir şey yitirmemişti. Dêrsim’i düşündükçe gözleri yaşıyor, ruhu daralıyordu.

“Sakine,” deyip durdu.

“Ali Haydar, bir şey mi diyecektin,” dedi Sakine ona bakarak.

“Sakine, ben bu soyu kurusun memlekette daha fazla yaşayamam, Dêrsim Dağları, vadileri, ırmakları olmadan nefes alamam. Burada nefessiz kalıp öleceğime, yollara vurup gidelim, ölürsek de Dêrsim yolunda ölelim,” dedi.

“Ali Haydar, uzak, çok uzak. Yol bilmeyiz, iz süremeyiz. Arabalara binemeyiz. Dünyanın bir diğer ucu, nasıl gideriz? Yollarda kurtlar, ayılar parçalar bizi! Yollarda aç, susuz kalırız. Jandarmalar peşimize düşer, kurşunlarla delik deşik eder,” dedi Sakine.

Dêrsim sürgünlerini, Manisa ile Balıkesir’de kamplarda mecburi iskâna tabi tutmuşlardı. Kampın etrafını tel örgülerle çevirmiş, askerler gün yirmi dört saat nöbet tutuyordu. İzinsiz, hiçbirini, hiçbir yere çıkamıyordu. Ali Haydar, kendisini yer

altındaki karanlık, kör bir hücreye tıkatılmış gibi hissediyordu. Bu karanlık, kör hücrede soluksuz, ışıksız kalmaktan çıldıracak gibi oluyordu. Bedeni, ruhu, yüreği, düşü, düşüncesi harekete geçmiş isyan halindeydi.

Uzaklarda görünen yeşil dağlara uzun uzun baktı. Dağ ve özgürlük, yeşil bir dal gibi düşlerine karıştı. Hüzün ve acı, bir güz yangını gibi yüreğine düştü. Bütün bedeni alev almış gibi özlemle titredi.

Gece boyu düşündü, düşler kurdu. Sabaha doğru, dağlardan ovaya inen bir ırmak gibi sakinleşti. Sular berraklaştı.

Derken, Ali Haydar ile Sakine karar verdiler...

Tüm eşyalarını komşu ailelere dağıttılar. Karanlık bir gece yarısı, el ele verip devriyelere ve nöbetçilere görünmeden gizlice kamptan çıktılar.

Yönlerini güneşe çevirip dağlara doğru yürüdüler. Aylarca bıkmadan, usanmadan gün doğumuna bakarak yürüdüler. Dağ, taş, dere, tepe demeden, doğu ufkuza uzanan dağlara yürüdüler. Gündüz kimseye görünmeden, geceleri uyumadan hep yürüdüler. Avurtları çökmüş, zayıflamış ayak tabanları patlamış, durmadan gün doğumuna yürüdüler. Vadileri, ırmakları, dağları aşarak yürüdüler. Yürüdüler, durmadan yürüdüler. Günlerce durmadan, yemeden, içmeden güneşin doğuşunu kible yaparak yürüdüler. Durmadan, nefes almadan hep yürüdüler. Çok yürüdüler, az uyudular.

Hep güneşin doğuşunu kible yaparak yürüdüler.

“Ali Haydar, ben çok yoruldum, artık adım atacak halim kalmadı, ayak tabanlarım patladı, açlıktan midem bulanıyor,” dedi Sakine.

“Biraz daha yürüyelim, biraz daha, bak ay ışığı da var, ne kadar çok yürürsek o kadar hürriyete yaklaşacağız. O cehennem

kamptan kurtulduk ya gerisi önemli değil, öldürseler de artık razıyım,” dedi Ali Haydar.

“Ben burada ölmek istemiyorum Ali Haydar. Ölümünden söz etme bana bir daha! Ben Dêrsim Dağlarına, Tûjik Dağına, Sultan Baba’ya yetişmek istiyorum. Ölüm olacaksa da orada olsun.” dedi Sakine.

Yine yürüdüler, yürüdüler hep yürüdüler...

Aylar sonra özlemini çektikleri, güneşin hep aydınlık tuttuğu dağlara ulaştılar! Doğu bağının alımlı, gösterişli, büyüleyici kızıl şafağı, tekmil bilgelerin kutsal yatağı dağlara düşmüş, yağmur çiseliyordu. Asırlık Meşe ağaçlarının boynu eğik, ıslak yaprakları sağa sola saçılmış, sap sarı duruyordu. Yağmurun yıkadığı yerler toprak ve küflü yaprak kokuyordu.

Rüzgâr, meşe ağaçlarından, atlıların üzerine ağır damlalar savuruyordu. Mavzerleri, kaputları, kasketleri ıslanmış, kan lekeleriyle bezenmişti. Başlarının üstünde tütün dumanı dalgalanarak rüzgârda savrulup gidiyordu. Patika yoldan gelip dört bir yandan köyü çembere alıp sardılar!

Hasan Hüsnü, birliğin önüne vermiş, geçmişini düşünüyor, düşündükçe daha çok kin ve öfke duyuyordu.

Kadın kaygılı, çaresiz gözlerle etrafına baktı, evde, yaşlı kayın babası dışında hiç kimse kalmamıştı. Damın üstüne çıkıp keskin gözlerle, dört bir tarafı gözetledi. Askerler, her tarafı tutmuş, kuş uçurtmuyordu. Hızla aşağı inip içeri girerken;

“Bey baba, af et beni, toprağım her şeyden önemlidir. Yaşadığım toprak atalarımın ruhudur. Ona kötülük yaparsam onların kemikleri mezarda sızlar. Artık anlamak gerekir, devletin bize vereceği her şey, bir fincan zehirdir,” dedi kadın yaşlı kayın babasına bakarak.

“Kızım, biz ne zaman ki, silahlarımızı toplayıp devlete verdik, işte o zaman, bir fincan zehri de içtik. Bu dağlar, taşlar, ağaçlar, ziyaretgâhlar, bu güzel toprak, işte o zaman bize küstü, çünkü silahsız onu koruyamıyoruz,” dedi yaşlı adam.

“Bey baba, hele bir düşün silahlarımız olsaydı böyle elini kolunu sallayarak bu yol vermez asi başlı dağlarımızdan inip, gelebilirler miydi?”

“Hele bir düşünün kızım, ‘Jelê Tepesi’ düşman botları altında dümdüz olmuş. Onları bile koruyamadık. Bu dağlar, nasıl bize dost kalsın ki?”

Askerler, tüm köyü arayıp herkesi meydana topladıktan sonra kıyıdaki kadının çıkıp dışarı baktığı eve girdiler. Önce yaşlı adamı sürükleyip dışarı çıkardılar.

“Komutanım, bir kadın,” diye bağırdı bir er.

“Ne olmuş ulan kadına, o... çocuğu, tut bacaklarından sürükle getir.” diye bağırdı Hasan Hüsnü.

“Şey komutanım, kadın tavandaki kütüğe bağladığı kırmızı bir iple kendini asmış!”

“İpi senin nerene ne yaparım, çabuk iple birlikte sök getir!”

“Emredersin komutanım!”

Kadının bedeni daha sıcaktı. İki er, ürkerek kadının ipte sallanan bedenini indirdi. Boynundaki iple yerde sürükleyerek avluya çıkardılar.

“O bir ölü, ölüden ne istiyorsunuz? Sizde hiç vicdan, ahlak merhamet kalmamış mı,” dedi yaşlı adam.

“Sus yaşlı kızıl baş,” dedi Hasan Hüsnü. Bir dipçik darbesiyle yere devirdi. “İhtiyar seni öldürmeyeceğim. Öldürmeyeceğim ki her şeye gözünle tanık olasın,” diye ekledi.

“Askerler, bu kadını sırayla... Ölüler bile tecavüzden kurtulmayacağını anlasın, gücümüzün ne olduğunu görsünler,”

dedi Hasan Hüsni. “Bu köyde, bu yaşlı dışında, bir tek canlı kalmayacak, kalırsa hepinizin anasını beler, cezalandırırım,” diye bağırdı.

Kafasında, firar eden Ali Haydar vardı. En üst düzeyde emir gelmiş; “Balıkesir kampında firar eden adam, mutlaka bulunup cezalandırılmalıdır,” deniliyordu. Aylardan beri onu arıyordu. Akşama doğru, Hasan Hüsni’nün özel eğitilmiş birlikleri, köyü yükselen alev ve dumanlar içinde bırakıp ayrıldılar. Tepede gizlenmiş, aşağıda olup bitenleri izleyen, Ali Haydar ile Sakine hızla köye indiler. Tüm evler ateşe verilmişti. Evleri, tek tek dolaşp bağırp çağırdılar. Bir tek canlıya rastlamadılar. En sonunda köyün kıyısında kalan son evin avlusuna girdiler. Ev hala yanıyor, dumanlar gökyüzüne yükseliyordu. Genç bir kadın, boynunda kırmızı bir ip, bedeni çırlçıplak yerde yatıyordu. Yanı başında aksakalı yaşlı bir ihtiyar, bedeni taş olmuş, öylece kadına bakıyordu. Vahşetten gözleri kurumuş, donmuş bir damla yaş akmıyordu.

Sakine kadının üzerine bir örttü attı. Başında oturup hüngür hüngür ağladı. Avlunun duvarı dibinde, kazma ile kürek duruyordu. Avlunun ortasındaki ceviz ağacının altını kazımaya başladı. Genç kadını boynundaki kırmızı ip ve elbiseleriyle birlikte kazdığı çukura koydu!

Tam o esnada yaşlı adam hareketlendi. Bastonuna dayanarak, kazılan mezarın başına geldi. Başını kaldırıp gökyüzüne bakıp kendi kendine mırıldanarak; “ne zaman ki biz silahlarımızı teslim ettik, dağ, taş, kuş, ağaç, yer, gök, ırmak küstü bize. Silahsız onları koruyamazdık ki! Jelé Tepesi, düşman botları altında dümdüz olmuş, hangi vicdan bunu kabul ede bilir,” dedi.

Yaşlı bedeni titredi. Birdenbire kazılan çukura düştü. Ali Haydar telaşlandı. İhtiyarı çıkardı. Sanki çok önceden ölmüş, bedeni kaskatı kesilmişti.

“Onu da kadınla birlikte mezara koyalım, bu insan ruhunun bize gösterdiği bir mucize,” dedi Sakine.

İkisini aynı mezara koydular. İri, asırlık ceviz ağacının altında taze bir toprak tümseği oluştu. Arka arkaya verip köyden çıktılar.

Hasan Hüsnü, özel ekibiyle dağ, taş, vadi demeden, her yerde onları arıyordu.

Yeniden dağa doğru tırmandılar, geceyi geçirmek için, sarp kayalıklar arasında bir mağaraya girdiler. İçeri girince, yedi kişilik bir aile ile karşılaştılar. Aile önce panikledi, aynı dilde konuşunca sakinleştiler.

“Sen hangi aşirettensin oğul,” diye sordu yaşlı adam yerinde taş kesilmiş gibi.

“Ben, Demenan aşiretindenim. Bizim aşiretin reisi Ciwrayıl Ağa, Harput’ta oğlu Hasan Ağa ile birlikte idam edildiler” dedi Ali Haydar.

“Sizin aşiretti bilirim, çok yiğittir.”

“Hangi kabiledesin?”

“Kerdizo kabilesindenim.”

“Hangi köydesin?”

“Bir zamanlar, Şerxano köyünde oturuyordum.”

“Kimlerdesin?”

“Mala Husê Haydaran ailesindenim.”

“Adın ne?”

“Ali Haydar.”

“Ben sizin köye geldim, çok misafirperver yiğit bir köydür,” dedi adam içini çekerek.

Çocuk durmadan ağlıyordu. “Çocuk dün gecedan beri su içmemiş, korkudan çıkamıyoruz,” dedi annesi. Ali Haydar, matarasındaki son damla suyu çocuğa içirtti. Çocuk yeniden; “su,” diye ağladı. “Biraz hava kararsın su getirmeye giderim,” dedi Ali Haydar. Kadın kalktı dışarı çıktı. Bir kabın içinde sapsarı bir su ile dönüp çocuğa içirdi. Kadın çocuğun ağlamasını durdurmak için sidiğini ona içirtmişti.

O gece beraber kaldılar, yiyeceklerini paylaştılar. Şafakla birlikte dağ eteğinde askerlerin sesi etrafa yayıldı. Ali Haydar, mavzerini, Sakine tabancasını alıp kapıda gözetlemeye başladılar. Sesler gittikçe yakınlaşıyordu.

“Askerler, hiçbir mağara bırakmayın.”

“Emredersin komutanım.”

“Dikkatli olun, silahlı olabilirler, dün gece şakiler, Kutu Deresi’nde yirmi erimizi şehit etmişler!”

“Su,” diye çocuk hala ağlıyordu. Annesi, eliyle ağzını kapattı, çocuk mosmor kesildi, nefes alamaz hale geldi. Ağzını biraz gevşetti, nefes alır almaz, yeniden ağlamaya başladı. Yaşlı kadın gelinine bakıp; “Kızım sustur şu çocuğu. Yerimizi bulurlarsa hepimizi öldürürler,” dedi korkuyla. Kadın elini biraz gevşetti, çocuk nefes aldı, canı acımış daha beter ağlamaya başladı. Yeniden ağzını kapattı, çocuk çırpındı, mosmor oldu. elini gevşetti, yeniden kapattı. Sesler gittikçe yaklaşıyordu.

“Kızım çocuğu sustur, meme ver ağzına,” diye gelinini uyardı.

Kadın panikledi memesini çıkarıp çocuğun ağzına koydu. Sesi çıkmasın diye iyice göğsüne yapıştırdı. Askerler, alt eteklerden uzaklaşıp gittiler. Kadın, paniklemiş hala çocuğu göğsüne yapıştırıp duruyordu.

“Ne yapıyorsun, öyle çocuğu boğacaksın,” diye kadına müdahale etti Sakine. Kadın çocuğuna baktı, ellerini gevşetti.

Hiçbir hareket yoktu! Mağaranın içini, kara kap kara ağıtlar doldurdu. Gece olunca, Ali Haydar bir ağacın dibindeki iri bir taş kaldırıp güçlü elleriyle toprağı eştı. Küçük bir çukur açtı, bebeğın cansız bedenını yerleştışırıp üzerine toprak attı. İri bir taş, başucuna dikip mezar taşını yaptı!

Sakine kaç günden beri, on iki yaşındaki kızla konuşmaya çalışıyordu. Kız taş kesilmiş, mağaranın görünmez karanlık köşesinde oturuyor, bir tek kelime konuşmuyordu. Onuncu gün onunla dost oldu, ilişki kurdu. Ellerini avuçlarına alıp söyle bakalım bana;

“Sen hangi köydensin?”

“Ben Gomê Misê köyündenim.”

“Senin ailen ne oldu?”

“Benim kabilem ile ailemi öldürdüler!”

“Hiç kimsen yok mu?”

“Yok, hiç kimsem yok. Bunlar da bizim aşiretten, uzak akrabalarımız, gelip onlara sığındım,” dedi küçük kız.

“Peki, ailen öldürölürken sen de orada mıydın?”

“Bizim kabile, yeni doğmuş bebekler, çocuklar, yaşlılar ile birlikte tam altmış kişiyi, arkası açık bir araca bindirip; ‘sizi Manisa’ya sürgüne göndereceğiz,’ dediler. Amcamın on altı yaşında çok güzel bir kızı vardı. Köprüye gelince, bizi götüren yüzbaşı, arabayı durdurdu. Amcamı arabadan indirip; ‘kızını bana verirsen, seni ile aileni af ederim,’ dedi. Amcam da; ‘benim kızım namusumdur, veremem geleneklerimize, törelerimize aykırıdır, eğer ben öleceksem kızım ile birlikte ölürüm,’ dedi. Konuşulanları hepimiz duyuyorduk. Yüzbaşı, süngüyü kaldırıp amcama vuracağı sırada, kızı arabadan birdenbire fırladı, kendisini babasının önüne attı. İlk süngü ona değdi, ikisini birlikte süngüleyip öldürdü. Sonra hepimizi süngüleyip köprü üzerinden

suya attılar. Suyu atarken bir de kurşunladılar. İşte ölmedim abla, keşke ben de ölseydim. Bir tek ben yaralı kurtuldum, o altmış kişiden,” diyerek ağlamaya başladı.

Sakine ile Ali Haydar, yirmi gün boyunca, aile ile aynı mağarada kaldılar. Yirmi gün boyunca, gece köylere inip başıboş hayvanları sağıp süt getirdiler. On gün boyunca, her gece gidip onlara su, bitki kökleri, evlerde yanmış hububatları toplayıp getirdi. Bir yiyecek stoku oluşturdu.

Ali Haydar ile Sakine bir gece vedalaşıp oradan ayrıldılar. Şafakla birlikte Tûjik Dağı’nın eteklerindeki bir mezraya uğradılar. Köyde hala dumanlar tütüyordu. Bir bebek viyaklaması, ilk gün ışınlarına karışıyordu. Sakine heyecanlandı. Tabancasını eline alıp sese doğru yürüdü. Ali Haydar onu izledi.

Bir bebek durmadan ağlıyordu. Ağlayıp ölü annesinin sütsüz memesine saldırıyordu. Sakine, çocuğu kucağına alırken, yerde yatan cansız bedenlere baktı. Kucağındaki bebeği, göğsüne sımsıkı bastırdı. Birbirlerine baktılar, hiçbir şey konuşmadan, vadiye doğru indiler.

Gün kararınca, kentin kenar mahallesinde küçük bir çadıra girdiler. Ufak bir gaz lambası yanıyordu. İçerisi karalar giyinmiş kadın ve çocuklarla doluydu. Sakine onlarla konuşup ağlayan bebeği içeri bırakıp çıktı.

Gün doğumuyla birlikte, Pah Köprüsüne yaklaştılar.

“Köprüden geçmeyelim,” dedi Ali Haydar.

“Suya vurup geçelim,” dedi Sakine.

Yamaca vurup tepeye çıktılar. Sakine etrafına baktı, karşı uçurumlardaki hareketlenmeyi gördü.

“Ali Haydar, hele karşıya bak karşıya,” diye bağırdı. Ali Haydar’ın gözleri karşı uçuruma kilitlendi.

“Bunlar Turîşmek köyünde, Robaîk mezrasında yaşayanlardır,” dedi karşı uçurumu iyice gözetledikten sonra.

Yüksek bir kayalıkta, iki gruba ayırmışlardı. Erkekleri birbirlerine iple bağlamışlardı. Önce erkekleri, uçurumdan attılar. Sonra kadınlara tecavüze yöneldiler. Çığlıklar, feryatlar, haykırışlar vadilerde yankılanmaya başladı. Askerlerin elinden kurtulan her kadın, kendini dik, sarp, derin uçurumdan boşluğa bıraktı.

Ali Haydar ile Sakine birbirine baktılar. Bir kayalığın arkasına geçti. Birini hedefleyip; tetiğe bastı. Bir rütbeli, tuttuğu kızın ayakları dibinde yere düştü. Kız panikle kaçıp kendini uçurumdan bıraktı. Bir kurşun daha, bir kurşun daha...

Gece yaygısını dağların üzerine serince, yola düşüp sabaha kadar durmadan yürüdüler. Munzur nehrinin en dar yerinde, Seyit Rıza'nın yaptırdığı ağaç köprüden geçerek Sultan Baba Dağı'na tırmandılar. Munzur kıpkızıl akıyordu. Suların kenara sürüklediği cesetler, günlerce güneş altında kalmış kokuyordu. Munzur yatağı cesetlerle dolup taşıyordu. Çocuk ve kadınların başları, balıklar gibi su üzerine çıkıp batıyordu. Kızıl sular, cansız bedenleri sürüklüyordu.

Dipsiz, derin, bir kuyuya dönüşen, “Laç Deresi,” gece gündüz acılardan, bir arı kovanı gibi uğulduyordu. Taş, toprak, ağaç, börtü böcek acıdan titriyordu. Adsız feryat ve çığlıkların yankıları sürüyor, ağıtlar susmuyordu.

Anabar Tepesi, Zel Dağı, Aziz Abdal Dağı, Sultan Baba Dağı, Kutu Yaylası ve Kırmızı Dağ bölgelerindeki mağaralar insan ölüleriyle dolmuştu. Tüm canlılar kimyasal gazlarla öldürülmüş, asit ve gazla eritilmiş, insan beyinleri, sıvı yağ gibi eriyip mağara kayalıklarına yapışmıştı.

Günlerden beri, tüm mağaraları tek tek kontrol ederek Ali Haydar ile Sakine'nin izini sürüyordu.

“Paşam, bunlar mağaralara iltica etmişlerdi. Zehirli gaz kullanıp mağaralarda, tümünü fare gibi zehirleyip yok ettik. Başka türlü öldürme şansımız yoktu. Kanlı bir hareket oldu, ama yediden yetmişe, temizleyip büyük bir başarı elde ettik,” dedi Hasan Hüsnü yanındaki generale mağaradaki cesetleri gösterirken.

“Doğrusu şanlı tarihimizden iyi ders çıkarmışsınız, bu mağara tütsü tekniğini, Aksak Oyman taa, 1919-20'lerde bulmuş, Ermeni, Rum ve Koçgiri Kürtlerine karşı çok yaratıcı tarzda kullanmıştı,” dedi General.

“Paşam, tümü eşkıya, keskin nişancı, buraları iyi biliyorlardı. Başka türlü haklarından gelemezdik zaten.”

“Çok iyi iş başarmışsınız, nihayet; Dêrsim'e hem sefer yaptık hem de zafer kazandık.”

Ali Haydar ile Sakine, gün batımıyla birlikte, gidip Palaxin mağarasının, yakınındaki komşu mağaraya yerleştiler.

Hasan Hüsnü, özel birliklerle, uçaklarla bombalanmış, yakılmış, yıkılmış Kutu Deresi ile Laç Deresi'ndeki mağaralara yöneldi. İstihbarat almış, iz sürüyordu. Tüm mağaraları tek tek kontrol ediyordu. Gittiği her mağaraya, her köy ve eve ani baskınlar yapıyordu.

Derken mağaranın etrafını sardılar. “Buradan Palaxin mağarasına geçelim, orası çatışmaya daha uygundur,” dedi, Ali Haydar. Ağaçlar ve kayalıklar arasından Palaxin mağarasına ulaştılar.

“Öleceksek, Elişêr ile Zarîfe'nin öldüğü yerde ölelim,” dedi Sakine.

“Teslim olun, etrafınız sarıldı, teslim olup silahlarınızı verirsiniz sizi serbest bırakacağız,” dedi bir ses.

Ali Haydar, mağaranın kapısındaki taşın arkasında, “teslim olun,” diyen sese nişan aldı. “Aha teslim olmaya geliyorum,” deyip sıktı. Yüzlerce kurşun, bir anda mağaraya geliyordu. Sakine, bir yandan çatışıyor, bir yandan geçmişi düşünüyordu.

Ali Haydar, Kafkas Cephesinden döndükten sonra, on beş yaşındayken onunla evlenmişti. Genç ve güzeldi, Dêrsim dağ kadının tüm özelliklerini taşıyordu. Alımlı, çekici, kıvrak zekâlı, kumral, uzun boyluydu. Her koşulda olağanüstü cesur, atılgan ve güçlüydü.

Ali Haydar ile evlenirken, kendisine gümüş bir taç hediye almıştı. Özel günlerde başına takıyordu.

Sakine, tabancasıyla nişan alıyor, kurşun sıkıyordu. Karşıda yüzlerce kurşun bir anda geliyordu. Bir saatten beri çatışıyor. Yanı başında Ali Haydar, elinde mavzer, bir tek kurşun boşa sıklmıyordu.

Hasan Hüsnü, kuşatmayı giderek daraltıyordu. Yandan gelen bir kurşunla; “ah,” diyerek yerinde sarsıldı. Göğsünde bir sıcaklık hissetti. Elini göğsüne attı ılık kan ile ıslandı.

“Sakine vuruldun mu,” dedi Ali Haydar korku ve hüznle.

“Ben bu ölüme razıyım.”

“Ali Haydar, sana bir şey söylemek istiyorum.”

Çember daralıyor, dört bir yandan kurşunlar arkasına sığındıkları kayaları dövüyordu. Ali Haydar, bir tek kurşun boşa atmıyordu.

“Söyle sakine.”

“Sana bir sırrımı itiraf etmek istiyorum.”

“Bugüne kadar, benden sakladığın sırrın neymiş?”

“Ben seni çok sevmiştim, en az bu toprağı sevdiğim kadar sevmiştim.”

“Ben de seni,” dedi Ali Haydar.

Gözleri karardı. Dizlerinin bağı çözüldü. Gümüş tacı başından düşüp aşağılara doğru ses çıkartarak yuvarlandı. Birkaç asker bomba diyerek mevzilerini bırakıp kaçtı.

Sakine gözleri kararırken, hala dört bir yandan kurşunlar bedenine saplanıyor, kamptan kaçışlarını düşünüyordu. Gümüş taç yuvarlanıp giderken, kurşun yarasından daha keskin bir acı yüreğinde hissetti. Kampta kaçış yolculuğı gelip kafasına takıldı. Dêrsim’e doğru yol alırken;

“Ali Haydar, ben bu tacı kayıp edersem seni da kaybedeceğim korkusuna kapılıyorum, onun için hep kendimle taşıyorum,” dedi.

“Altı üstü bir gümüş taç,” dedi Ali Haydar, yorgun yorgun adım atarken.

“Bu taç benim aşkımın çizgisidir. Onu yitirdiğim gün, seni de kaybederim,” dedi.

Sakine yükselen güneşe bakıp tacını başına taktı.

“Ali Haydar bak hele güzel miyim?” Dağın yamacında önde yürüyen Ali Haydar, dönüp ona baktı.

“Kara gözler, alımlı çekici alın, dolunay gibi bir yüz, başında bir poşu, poşunun üzerinde gümüş taç, tacın altında sarkan koyu kumral, parlak zülüfleri sarkmıştı. Beline dek dökülen upuzun saçları, üç etekli mavi entari, kısa sıрма işlemeli bir cepken, ayağında lastik ayakkabı ve beyaz tenini aydınlatan, ilk gün ışınları ile belinde tabancası duruyordu. Ali Haydar, ilk kez görüyormuş gibi büyülenmiş, ona bakıyordu. Sakine kuytuluk bir yerdeki iri kayanın dibinde oturup; “Ben sana, çok yorulduğum diyorum. Sen hiç oralı olmuyorsun. Gece demeden, gündüz demeden yürüyorsun,” dedi.

“Sakine sen bu kadar güzel miydin?” dedi Ali Haydar. Su matarasını çıkardı, önce Sakine’ye verdi sonra kendisi içti.

“Niye beni beğenmedin mi?”

“Seni, her şeyden daha çok seviyorum,” dedi Ali Haydar.

Derken birbirlerine sarıldılar, kucak kucağa kayanın dibinde uyuya kaldılar.

Dizlerinin bağı çözülüp kapkaranlık bir perde gözlerine inerken, aşağılara yuvarlanan gümüş tacı düşünüp son kez mırıldandı.

“Ali Haydar, ben seni bu toprak kadar çok sevmiştim.”

Çember daraldı. Askerler, mağaraya yaklaşip etrafını sardı.

“Bu şaki çok tehlikelidir, dikkatli olun,” dedi Hasan Hüsnü.

Sürgün firarisi Ali Haydar’ın, tam otuz üç kurşunu kalmıştı. Otuz ikinci kurşunu da askere sıktı. Karşıda, otuz ikinci bir “ah,” sesi yükseldi. Bir tek kurşunu kalmıştı.

Sakine’nin yanına yöneldi. Saçları bedeni kan içindeydi. Gözleri açık, gökyüzüne bakıyordu. Dudakları hafif aralık gülüyormuş gibi duruyordu. Elleriyle gözlerini kapattı. Otuz üçüncü ve son kurşunu kendisine sıktı. Sakine’nin cesedi üzerine düştü, ılık kanları birbirine karıştı. Kendi kendine mırıldandı.

“Sakine, ben seni çok sevmiştim.”

Hasan Hüsnü, ikisinin kafasını kesti. Manisa’daki sürgün kampına gönderdi. Kesik başları, birer sırığa geçirilip üç gün, üç gece, kampta teşhir edildi.

Askerler, kesik başları alıp gittikten sonra, genç biri kız ile bir oğlan gelip iki başsız bedeni aldı. Götürüp vuruldukları tepenin en yüksek yerine bir tek mezara gömdüler. Mezar taşına şunları yazdılar;

“Bir zamanlar, bu adam ile bu kadın, bu dağlar için savaştılar.”

